

Εμβόλιμον

Έγχειρισμα λόγου, τέχνης
καί λοιπής φαντασίας

Σταῦρος
Σταμπόγλης

Κώστας
Λάνταβος

Έλσα Κορνέτη

Εικονογράφηση: Σεμίνα Λάνταβου

91-92

Τοῦ σκληροῦ πανδημικοῦ ἔτους 2020

Ἄσπρα Σπίτια – Βοιωτίας

Ποίηση x3

Ἐμβόλιμον

Ἐπιθεώρηση τῶν ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Τό Ἐμβόλιμον εἶναι μία πνευματική συντροφιά στά
ΑΣΠΡΑ ΣΠΙΤΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:	Γιώργος Χ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ	2267042150 6943478194 e-mail: theohg@otenet.gr
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:	Νίκος ΚΕΛΕΡΜΕΝΟΣ Νίκος ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ Μάνια ΠΑΣΣΟΥ Νίκος ΚΑΤΣΑΒΟΣ Σταῦρος ΣΤΑΜΠΟΓΛΗΣ	2261080222 2261023136 6948255272 6974809929
ΜΕΛΗ:	Ἄννα-Μαρία ΚΑΡΒΩΝΗ Νίκος ΑΤΖΙΑΡΑΣ	Ἐκδηλώσεις Ταμίας

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΛΕΞΙΟΥ Γιώργος, ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ἄνθη, ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ Γιώργος, ΔΙΑΜΑΝΤΗ Μαρία
ΔΙΑΜΑΝΤΗ Πετρούλα, ΔΟΛΟΓΛΟΥ Ἄννα, ΕΡΜΕΙΔΗ Ρούλα, ΖΕΡΒΑΚΟΣ Παναγιώτης
ΖΕΡΒΟΣ Ἀντώνης, ΘΕΟΧΑΡΗ Ἀλέκα, ΚΕΧΑΓΙΑΣ Γιώργος, ΚΑΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Ντίνος
ΚΑΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Ντόρα, ΚΑΡΑΒΑΣ Γιάννης, ΚΑΤΕΜΛΙΑΔΗ Χρυσούλα
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ Τούλα, ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΥ Εὐη, ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ Σάκης
ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ Σπύρος, ΚΟΥΤΣΙΟΥΚΗΣ Στέργιος, ΚΟΥΤΣΙΟΥΚΗ Νίκη
ΚΩΣΤΑΓΙΑΝΝΗ Γεωργία, ΚΩΤΣΟΥ Κούλα, ΛΙΟΛΙΟΥ Κρυστάλλω, ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ Κώστας
ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ Σοφία, ΜΥΛΩΝΑ Ἀσημίνα, ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ Μαριάνθη, ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Νίκος
ΠΑΣΣΟΣ Κώστας, ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ Κλαίρη, ΡΟΥΣΣΟΣ Μιχάλης, ΣΟΦΟΥ Λούση
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ Δημήτρης, ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ Γωγώ, ΤΣΟΥΚΑΤΟΥ Ἡρώ, ΦΟΛΟΓΛΙΔΟΥ Γιούλα
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Χρίστος.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: ΠΟΛΙΤΕΙΑ, Ἀσκληπιοῦ 1-3 καί Ἀκαδημίας, τηλ. 2103600235.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, Λασσάνη 3, τηλ. 2310237463.

ΛΕΙΒΑΔΙΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΦΡΑΣΗ, Π. Μαχ. 47 τηλ. 2261023136.

Συνδρομές: Ἑλλάδα 20 €, Ὄργανισμῶν 30 €, Ἐξωτερικοῦ 35 €. **Τιμὴ τεύχους:** 12 €.

Ἀλληλογραφία: ΕΜΒΟΛΙΜΟΝ, Ἄσπρα Σπίτια Βοιωτίας Τ.Κ. 32003.

Ἐμβάσματα: Ἀριθμ. Λογ. 338/741251-73 – IBAN GR 260110338000033874125173 ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Ἐκτύπωση-Βιβλιοδεσία: Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ & Σία, Κατσαντώνη 3, Μεταμόρφωση Τ.Κ. 144 99,
τηλ.: 2102855067.

Ποίηση x3

Σταῦρος Σταμπόγλης

*

Κώστας Λάνταβος

*

ἼΕλσα Κορνέτη

Τό Έμβόλιμον ἐπιχορηγεῖται
ἀπό τό Ίδρυμα
Κώστα καί Ἐλένης Οὐράνη
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
καθώς καί ἀπό τήν
Ἐταιρεία
Ἀλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος

* * *

- Εἰκονογράφηση τεύχους: Σεμίνα Λάνταβου
- Τό σκίτσο τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη εἶναι τοῦ Ζαχαρία Ἀρβανίτη
- Τό σκίτσο τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι τῆς Πέννυ Δίκα-Κορνέτη

* * *

- Συντονισμός: Γ. Χ. Θεοχάρης
- Εἰκαστική ἐπιμέλεια: Χάρις Γ. Θεοχάρη
- Διορθώσεις: Κ. Θ. Ριζάκης

ΣΥΝΕΡΓΑΣΘΕΝΤΕΣ

Τό γράμμα τής σύνταξης	5
ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΑΜΠΟΓΛΗΣ	7
Σταύρος Σταμπόγλης: Τρία ανέκδοτα ποιήματα	9
Άγαθοκλής Άζέλης: Όψεις τής ποιητικής του Σταύρου Σταμπόγλη	11
Μαρία Ζαγκλαρά: Η ύπαρξιακή διάσταση τής <i>εύθνης</i> στην διαλεκτική του Σταύρου Σταμπόγλη	17
Γιώργος Χ. Θεοχάρης: Σταύρος Σταμπόγλης: ένας ποιητής πού ζει καί δημιουργεί στην Άντίκυρα	21
Δ. Ι. Καραμβάλης: Η ποίηση του Σταύρου Σταμπόγλη	24
Χριστίνα Καραντώνη: Περι εύθνης	27
Κωνσταντίνος Α. Κρεμμύδας: Πτήσεις λέξεων	32
Ειρήνη Μαργαρίτη – [Σταύρος Σταμπόγλης]: Άπαντήσεις σε ζητήματα περι του άτελου	35
Άλεξάνδρα Μπακονίκα: Σταύρος Σταμπόγλης, Διαλεκτική Βυθού	43
Φανή Μπαλαμώτη: Η εύλωτος όμιλία	46
Κωνσταντίνος Μπούρας: Σταύρος Σταμπόγλης, ένας ζωγράφος άρχιτεκτονεί ποιητικώς φωτογραφίζοντας τό Άφατον	50
Τζίνα Ξυνογιαννακοπούλου: Σταύρου Σταμπόγλη: Διηγήσεις πόλεων	52
Άγνή Παπακώστα: Η άρχιτεκτονική των λέξεων ως προς την ύπαρξιακή καί άυτοαναφορική διάσταση στην ποίηση του Σταύρου Σταμπόγλη	54
Κώστας Θ. Ριζάκης: Τ' άντικρουστά	60
Έρη Ρίτσου: «Μέ την πλάτη στό παρόν», λοιπόν	61
Γιώργος Ρούσας: Ό άναγνώστης στό ψαλτήρι του Όρθρου ..	63
Έλένη Σιγαλού: Διηγήσεις πόλεων	69
ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΝΤΑΒΟΣ	73
Κώστας Λάνταβος: Δραπέτης γόνιμης σιωπής	75
Όρέστης Άλεξάκης: Κώστα Λάνταβου «Η τρυφερότητα του φόβου»	77
Νάσος Βαγενάς: Μία άνάγωση τής ποίησης του Κώστα Λάνταβου	79
Νίκος Βαραλής: Κώστα Λάνταβος: ένας νυκτόβιος συλλέκτης	84
Δημήτρης Δημηρούλης: Τό «λάθος» τής ποίησης	90
Εύσταθία Δήμου: Πτυχές τής μνήμης στό ποιητικό έργο του Κώστα Λάνταβου	93
Βασίλης Ζηλάκος: Τό ψηλό βλέμμα του Κώστα Λάνταβου	96
Γιώργος Ζιάκας: Ό φίλος μου Κώστας Λάνταβος	100
Γιώργος Χ. Θεοχάρης: Τό περιοδικό ΓΡΑΦΗ καί η διεύθυνσή του άπό τον Κώστα Λάνταβο	103
Άγγελος Καλογερόπουλος: Πραγματεία για τή θνητότητα	105
Θάνος Κανδύλας: Ένα ματσάκι άνεμώνες (τσιτσέκια) θεσσαλικού κάμπου	107
Λίνα Καραμπα: Κώστας Λάνταβος: Ό ποιητής	110

Ήλιος Κεφάλας: Ο ποιητής Κώστας Λάνταβος μάς «Καλημερίζει»	111
Βασίλης Λαλιώτης: Ένας λυρικός	116
Μάκης Λαχανάς: Κώστας Λάνταβος	117
Εύτυχία-Άλεξάνδρα Λουκίδου: Κώστας Λάνταβος – Ο ποιητής της περιδίνησης	118
Άλεξάνδρα Μπακονίκα: Κώστας Λάνταβος	126
Γιώργος Μπλάνας: Ο μεταφραστικός δαίμονας του Κώστα Λάνταβου	129
Κώστας Θ. Ριζάκης: Πατριδαιπόλου	132
Κώστας Ε. Τσιρόπουλος: Μικρά κείμενα για τον Κώστα Λάνταβο	133
Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου: Κώστας Λάνταβος: Η δύναμη του άπλου	135
Έλενη Χωρεάνθη: Από την <i>Πορεία</i> ίσαμε την <i>Καλημέρα</i> Κώστας Λάνταβος Ο ποιητής του μέτρου και της αρμονίας	136
Θωμάς Ψύρρας: Η ποίηση του Κώστα Λάνταβου: «ήθος <i>άνθρω- πω</i> δαίμων»	142
ΕΛΣΑ ΚΟΡΝΕΤΗ	147
Έλσα Κορνέτη: Τρία ανέκδοτα ποιήματα	149
Patricia Felisa Barbeito: Τά ζωντανά ποιήματα της Έλσας Κορ- νέτη ή άλλως ποιήματα για να ζεις μαζί τους	151
Παναγιώτης Γούτας: Η ανθρώπινη αλλοτρίωση και ή υπέρβαση της, μέσω της ποίησης, στο έργο της Έλσας Κορνέτη	153
Γιώργος Δελιόπουλος: Σύγχρονη παραμυθοποίηση ακατάλληλη για πεζούς: μία επισκόπηση του ποιητικού έργου της Έλσας Κορ- νέτη	156
Διώνη Δημητριάδου: Ο σύμφυτος μέ την ποίηση κίνδυνος: διαβί- ζοντας την Έλσα Κορνέτη – μία ποίηση ανατροπών	169
Ξανθήππη Ζαχοπούλου: Τό ποίημα ικανό να φωτίσει μία μικρή ή μεγάλη αλήθεια	173
Γιώργος Χ. Θεοχάρης: Η γυναίκα μέ τ' ανυπότακτα όνειρα	176
Γιώτα Καρανίκη: Τό παραμύθι της ετερότητας	177
Μαρία Κουγιουμτζή: Για την Έλσα Κορνέτη	184
Βασίλης Λαμπρόπουλος: Μιά επιστολή στην Έλσα Κορνέτη	185
Άσημίνα Ξηρογιάννη: Ημερολόγιο φιλοσοφικής ήττας	186
Δημήτρης Παπακωνσταντίνου: Όταν ή ποίηση συνάντησε τά πα- ραμύθια	189
Δημήτρης Παπακωνσταντίνου: Η κανονικότητα της αποσύνθε- σης	195
Κώστας Θ. Ριζάκης: Πάς αιών και κανών	201
Όλυμπία Τσικαρόδη: Ψηλαφίζοντας την ποίηση της Έλσας Κορ- νέτη	202
Δήμος Χλωπτσιούδης: Η παρωδία στην υπερρεαλιστική ποίηση της Έλσας Κορνέτη	208
Ιγνάτης Χουβαρόδης: Σκηνικά σέ κίνηση	214
Δημήτρης Γ. Παπαστεργίου: Ποιήματα	217
Εύαγγελία Ι. Δαμουλή: Ποίημα	218
Hernando Téllez: Espuma y nada más = Άφρός και τίποτα άλλο .	219
Χριστίνα Καραντώνη: Ψίθυρος και ν' άντέχει ανάμεσα στίς άνοι- ξεις, τό μεΐζον	223
Όσιαν Βόνγκκ: Ποίημα	231
Λίλια Τσούβα: Κούλα Άδαλόγλου Γνωριμία μέ τό έργο της	233
Βιβλίων Έπίσκεψις	240

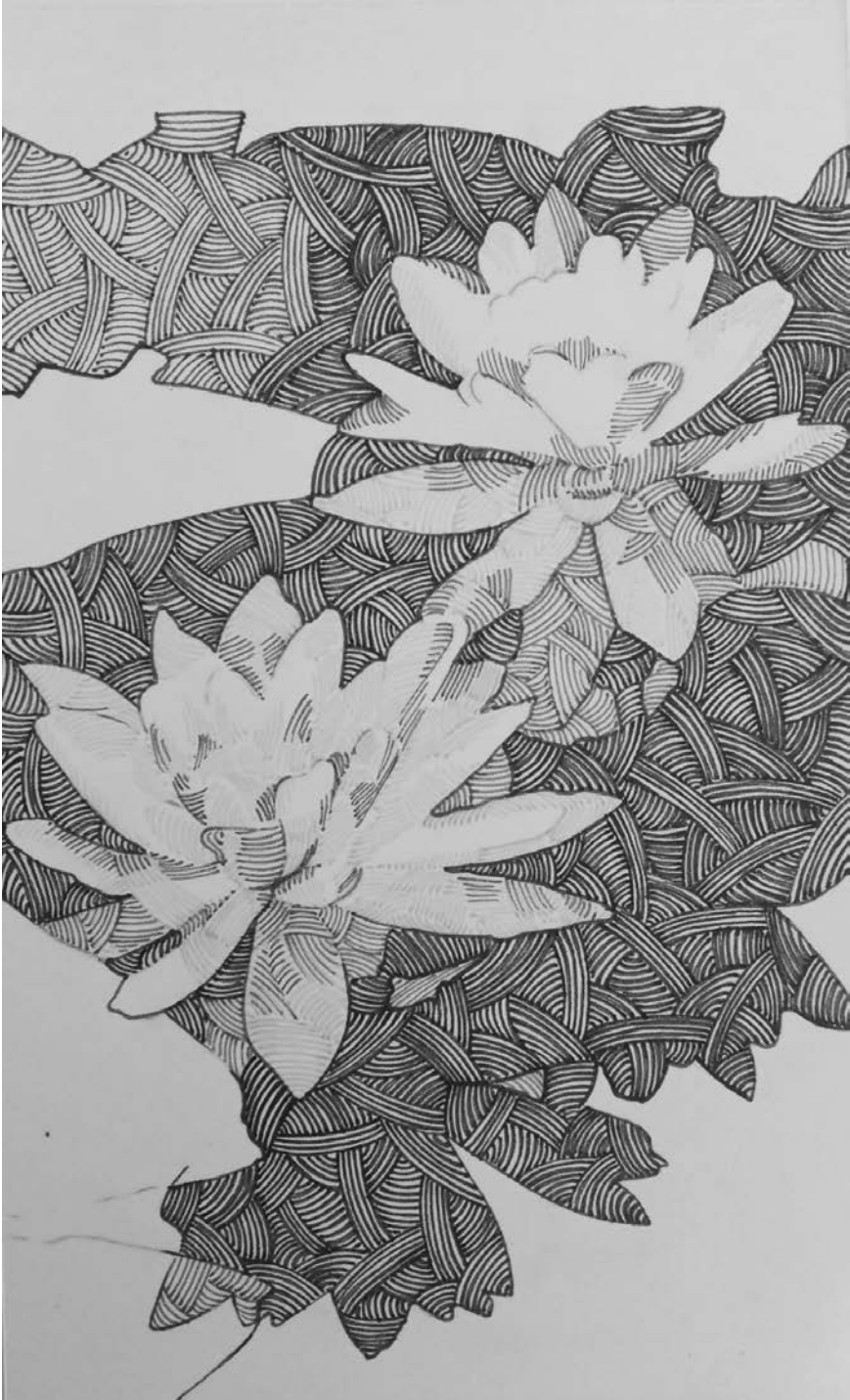
Τό γράμμα τῆς σύνταξης

Ὁ περιοδικό μας διανύοντας τόν 31ο χρόνο τῆς ἐκδόσῆς του, παραδίδει σήμερα στήν ἀνάγνωση ἕνα τεύχος μέ κείμενα προσέγγισης τοῦ ἔργου τριῶν καλῶν ποιητῶν: τοῦ Ἀντικυραίου Σταύρου Σταμπόγλη, τοῦ Λαρισαίου Κώστα Λάνταβου καί τῆς Θεσσαλονικιάς Ἴλσας Κορνέτη, παρουσιασμένων σέ κατιοῦσα ἡλικιακή θέση καί ἀνιοῦσα γεωγραφική τοποθεσία κατοικίας.

Ἔχουμε τήν βεβαιότητα ὅτι ἡ λογοτεχνία ἀποτελεῖ τήν πλέον οὐσιαστική πράξη υπεράσπισης τῆς ὑπαρξῆς μας καθῶς αὐτή ἀπειλεῖται ἐξακολουθητικά ἀπό πολιτικές καί ἀποφάσεις πού θεοποιοῦν τό κέρδος εἰς βάρος τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν ἀνθρώπων καί τῆς ζωῆς τους.

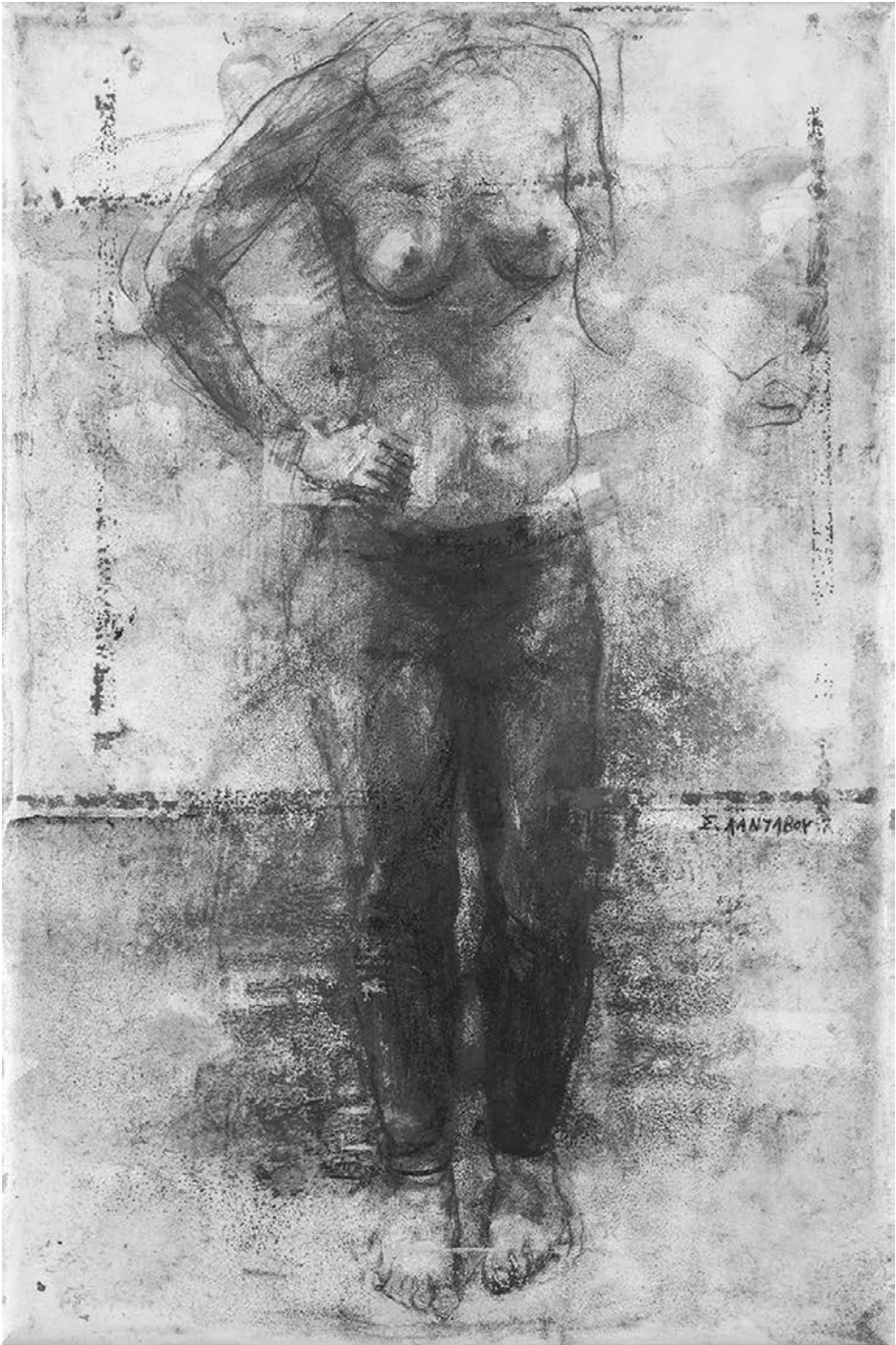
Καθῶς ἡ ἐκδοση τοῦ παρόντος τεύχους γίνεται κάτω ἀπό τήν ἀπειλή τῆς πανδημίας πού ἐνέσκηψε στόν πλανήτη καί στή χώρα μας, ἐνισχύεται ἡ παραπάνω βεβαιότητά μας κι ἀντιστεκόμαστε μέ τή γραφή μας ἀποφασιστικά.

Σταῦρος Σταμπόγλης

Σταῦρος Σταμπόγλης

Τρία ανέκδοτα ποιήματα

ΥΠΟΘΕΣΗ II

του Κώστα Θ. Ριζάκη

ρώματα. Μέ τυμπανοκρουσίες παίρνονται τὰ χρώματα. Ἐλάσματα χαλκοῦ οἱ ἀναστεναγμοί, οἱ διεισδύσεις. Ὁ χρόνος, ὁ χώρος μου, συναξάρια τόσα διασταυρώνονται στὴν ἀντήχηση τῆς ἐλπίδας.

Σύννεφα, φυλλώματα ἐξ οὐρανοῦ καὶ βάλασμα λέξεις: ἀγάπη, θυσία, πένθος ἔλεος, θλίψη, πείσμα, ἐπαλήθευση, ἀλληλεγγύη, συγγνώμη, ὅπου ἐπιβεβαιώνεται ἡχώ πόλεως ἢ ἐξέγερση τοῦ πρωينوῦ· ἐτοῦτο τό ρευστό τοπίο.

Κι ὕστερα τό ἄρωμα ἀπὸ σταυρολούλουδο, τό χριστολούλουδο στὶς ἀμμουδιές τοῦ Αἰγαίου, καὶ οἱ μασχάλες καστανιάς στό στήθος τοῦ Ὀλύμπου. Καὶ στό Βελοῦχι, αὐτὴν τὴν τελευταία ἐξαρση τῆς Πίνδου, οἱ ἀγριοκορομηλιές* ἐπάνω στὴς μικρῆς κορφῆς τὸν ὦμο, μ' ἐκεῖνο τό λεμόνι τους... Ν' ἀπορραγίζουμε τὰ κρούσταλλα, τὴ μοναξιά νὰ λιώνουν.

Ἄ, οἱ λέξεις· οἱ λέξεις δὲν εἶναι παρά ἴσκιοι ἀπὸ τὰ σωθικά καθὼς τό προσπερνοῦν ἓνα φεγγάρι παγωμένο, κι ἀσῆμι τό ἀσῆμι βγαίνουν ἀνυποψίαστοι Οἰδίποδες.

Κι ἔτσι ὅλα ὀρμώμενα ἀντάμα, ὀργώνουνε τό χρέος τους. Φάρες ἀγενεῖς, ἀπρόσκλητες σάν πάντα, θὰ ἐκραγοῦν στὶς κορυφές, ἡφαίστεια τοῦ δειλινοῦ, χάλκινα καὶ σιδερένια εἶδη ἀγγέμαχα, ἐμπύρετοι χάλυβες.

Στὴ βαθιά μου εἰκόνα χρόνοι κατάπληκτοι καθρεφτίζονται. Τί γενναιότητα· στήθη ἐν παρατάξει, ὀλάνθιστα ἀγόρια· στὸν ἰδρώτα τους ἀντιφεγγίζουσε κορίτσια ἐν καλπασμῶ.

ΤΟΠΙΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΩΝ

Τῆς πόλης μου μέ τέχνη ἔχουν τὰ μελλούμενα ἐγκιβωτιστεῖ· δυσμορφία ἐν χορδαῖς καὶ τυμπάνοις. Ἡ στεριά ὅλα ἀλεσμένα μέ τὴ νάφθα. Ἄσφαλτος· ἄσφαλτος μέχρι τίς διπλάνες τῆς Βοιωτίας Ἀσίες, κι ὡς τό ἀλλεπάλληλο τῶν ὀριζόντων, καὶ τῶν προσφύγων ὄσες μυρμηγκιές.

Χίλιες ὀργιές στὴ θάλασσα· τό βάθος. Καὶ στὴν ξηρὰ πατρίδες χάνονται ἀνυπολόγιστες· τό πλάτος. Ἐν πομπῇ οἱ συντριβές· τό μήκος. Μικροθεοὶ κι ἄλλοι μεγαλομαίστορες νὰ ἐφευρίσκουν συνεχῶς βιασμούς· ὁ χρόνος. Κι οἱ λέξεις ἀναπαράγονται σέ σχῆμα στερεό, ὑψώνονται ὄγκοι· ὁ χώρος.

Γαῖες Κωπαίδας· τό σκῆνωμα μιᾶς λίμνης, καθὼς, νά, ἐκεῖ σέ μυστικά ρεῖθρα, περιφρουρούμενα ὀδηγοῦνται στὴν ἀφάνεια τὰ νερά τοῦ Ἐλικώνα.

* Prunus spinosa, τσαπουρνιά.

ΠΡΕΣΠΕΣ ΕΩΣ ΛΑΟΔΙΚΕΑ ΑΔ ΜΑΡΕ*

Α΄

Κι ἐκεῖνη ἡ λεβάντα, ἡ λυγαριά, οἱ καλαμιές μέ φούντα τό λουλουῖδι, νεφέλες κι ἀνάμεσα οἱ σταγόνες τ' οὐρανοῦ. Δυόσμος σέ κόρφους, σέ λυγμούς· τά χεῖλη, ἀλάτι κόν κοκκινοπιπεριάς πιπέρι, τό πικροράδικο, ἡ πικρορόκα. Καίγομαι-καίγομαι, πικραίνομαι, καί πῶς νά τήν γλυκάνω τή στιγμή· νά ψάξω ἀγιόκλημα σέ σκαλωτά φιλήματα νά μέ φιλέψουν.

Ἄποκαλύψεις σιωπῆς. Λίμνες τά μάτια τους. Ἐξῶστες ἀπλωμένοι θάμπος. Ὁ τρίγος ἴλιόκαυτος. Τό φῶς πού κρύβεται στούς οἴνους. Ρίζες πορφῦρες, οἱ ὠχρες, καί τῆς Λήμνου πράσινο καί σκουριά, ὀλόγλυκες χάλκινες ρόγες, μαύρη σταφίδα ὄξινη Κορίνθου. Σκόνη ἀπό κοράλλι ἡ ἀμμουδιά. Μπουγάζι τοῦ Μυρτώου ἐκβάλει μέσ στό Λιβυκό κατάστηθα πελάγους. Καί πιό ζερβά ἀπό τή νοτιά, Φαλάσαρνα· καθώς ἔχει ξεβράσει ἡ θάλασσα λιμάνι. Ἰλιάζεται ἐνῶ στήν ἴσαλο στεγνώνει. Φωτιά ὁ ὀρίζοντας στό χθαμαλό βασίλειμα τῆς Ἀμμοχώστου καί πιό ζερβά ἡ Λαττάκεια φλογισμένη.

Β΄

Οἱ ρίζες φταῖνε καί τά μάγματα. Τρεῖς ἡπειροί, ὡς νά διψαίει ὁ κάτω κόσμος· «κι ἄρχισε πάλι νά τρέμει ἡ γῆς ἀπό τό πολύ κανόνισμα»¹. Ὁλοῦθε χίλιες πῆχες τό ψαχνό τοῦ πένθους ὑποφέρει. Θειάφι καί χάος ἀκοίμητο θά γίνουν χῶμα λιγοστό, τόσους βυθοῦς πῶς νά σκεπάσει. Κι ἐγώ, μιά φοῦχτα λάσπη, θ' ἀποξηρανθῶ σέ μοναξιά ὀλόγυμνη καί πάλι.

Νά μέ χαρῶ τήν ἀνοιξη, μέ καίω καλοκαίρι, μέ στάχτες βγάζω μου καί δυό καί τρεῖς ἄμα χειμώνες.

* Λατινική ὀνομασία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλης Λαοδικεῖα ἡ Πάραλος· Λαττάκεια, ἀραβικά Ἀλ-Λαδίκια, Συρία.

1. Διονύσιος Σολωμός, *Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι*. Σχεδιάγραμμα Α΄.

Ἐγαθοκλῆς Ἀξέλης

Ὅψεις τῆς ποιητικῆς τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη

«Ὅ, τι δέν ἐγίνε, συνθλίβει τίς προθέσεις»
(Διαλεκτική βυθοῦ, «Πέντε Graffiti καί μιά εικόνα»)

ποιητικός κόσμος τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη εἶναι μέγας, πολυδιάστατος καί σύνθετος. Σέ ὅσες συλλογές του διάβασα, διαπίστωσα ὅτι ἀπουσιάζει ἡ μονοθεματικότητα, ὅτι ἀντιθέτως καθεμία ἀποτελεῖ ἓνα ψηφιδωτό μέ τήν πολυπλοκότητα δομῆς καί περιεχομένου τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, πλὴν ὅμως ὄχι ἀποτελούμενο ἀπό ψηφίδες ἀναρχα ριγμένες στό χαρτί, παρά μελετημένα καί μέ μεθοδικότητα. Πίσω λοιπόν ἀπό τά ἐπιμέρους ὑποφώσκει ὁ κόσμος, (μέ τήν ἀρχαία ἔννοια τοῦ ὄρου, ἀπό τό ρῆμα *κοσμῶ*, τουτέστιν ταξινομῶ), ὁ κόσμος λοιπόν ὁ γεωδαιτημένος καί δομημένος μέ μεθόδους ἀρχιτεκτονικῆς, (πῶς νά ξεφύγει ὁ ποιητής μας ἀπό τήν κυρίαρχη πνευματική του σκευή καί γιατί νά ξεφύγει τελικά!). Στά βιβλία λοιπόν τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη ἐμφανίζονται πού καί πού σάν ὑπενθυμίσεις ποιήματα ποιητικῆς, σάν ὑπενθυμίσεις πρὸς τόν ἴδιο καί ἴσως σάν ὁδηγίες χρήσης γιά τόν ἀναγνώστη, ποιήματα πυξίδες πού δείχνουν ἀπαραίτητες γιά τόν προσανατολισμό σέ ἓναν κόσμο τοῦ ὁποίου καλούμαστε καί οἱ ἀναγνώστες νά ἀναγνωρίσουμε τήν ταξινομική του δομή διαβάζοντας τά ποιήματα ἀπό τήν ἀρχή ἕως τό τέλος, ἀλλιῶς δέν μπορούμε νά διαβάσουμε τήν εικόνα πίσω τους.

Ἡ πρώτη αἴσθησις πού μοῦ προκάλεσε ἡ ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη ἦταν ἓνας θετικός αἰφνιδιασμός πού νιώθει κάποιος ὅταν μπαίνει σέ ἓνα μουσεῖο πού δέν εἶναι μαυσωλεῖο τοῦ παρελθόντος ἀλλά πού ὁ οἰκοδεσπότης μένει ἐκεῖ καί κάποιες ὥρες τήν ἡμέρα ἀνοίγει τό σπίτι του στό κοινό γιά νά τό ξεναγήσει ὁ ἴδιος σέ χώρους, ἀντικείμενα καί διαδρομές, ὅπου ὅλα ἀποπνέουν ἐνέργεια, ποιότητα σπάνια καί ἀξία μεγάλη, ὅπως δέν συναντᾶμε εὐκόλα στίς ἀναγνωστικές μας πορείες. Ὅδοδείκτης λοιπόν ὁ ποιητής μας καί ξεναγός καί συνάμα χρηστομάθεια τό ἔργο του, μιά χρηστομάθεια πού δέν μυρίζει φορμόλη ἀλλά ἀποτελεῖ ὄχημα πού μπορεῖ νά τό ὁδηγήσει ὁ ἀναγνώστης σέ δικές του διαδρομές, πρὶν τό παραδώσει στόν ἐπόμενο χρήστη ἢ ἐπιβιβαστεῖ ξανά ὁ ἴδιος γιά τήν ἐπόμενη χρήση.

Τά ποιήματα φωτίζουν χώρους (μέ μετακίνηση σέ διάφορες περιοχές τῆς ἐλληνικῆς ἐπικράτειας, ὅμως σέ μένα ἔμεινε ἔντονη ἡ ἀναφορά στήν Ἀθήνα καί στήν γειτονική Βοιωτία), χώρους τοῦ ἄστεως καί τῆς φύσης, τῆς ἀναζήτησης τῆς φύσης στό ἄστυ καί τοῦ ἀνθρώπινου ἴχνους στήν φύση, φωτίζουν χώρους ὑπαρξιακούς, πολιτικούς, συναισθηματικούς, ἐρωτικούς καί ἄλλους, ὧν οὐκ ἔστι τέλος. Θά χρειαζόταν πολύχρονη σπουδῆ καί ἀνάλυση μέ συστηματικά ἐργαλεῖα πού δέν εἶναι τῆς παρούσης, γιά νά παρουσιάσει κανεῖς πιό ἀντιπροσωπευτικά τό πολύπλευρο σάν τῆ ζωῆ ἔργο τοῦ Ὀδυσσεά μας.

Γιά νά σᾶς πῶ τήν ἀλήθεια, ὅσο διάβαζα τά ποιήματα εἶχα τῆ χαρά τοῦ ἐξερευνητή. Ἦταν ἡ περίοδος τῆς ἀπόλαυσης. Ὅταν ὅμως βρέθηκα μπροστά στήν κενή ὀθόνη μέ τό πρόταγμα νά γράψω ἓνα ἐνδεικτικό κείμενο, κόντευα νά σηκῶσω τά χέρια καί

για μέρες αρκετές καθυστερούσα τήν έναρξη, γιατί δέν ἤξερα ἀπό ποῦ νά ἀρχίσω. Ἐνιωθα νά μοῦ ὑπενθυμίζει κάποιος ὅτι βρίσκομαι σέ ἓνα ἀδιέξοδο. Παράξενο ἀδιέξοδο, τό ὁποῖο δέν συνίσταται σέ ἓναν μικρό χώρο ἀπό ὅπου προσπαθεῖ κανεῖς νά δραπετεύσει, παρά σέ ἓναν πολύ μεγάλο, στόν ὁποῖο καλεῖται νά σχεδιάσει διαδρομές γιά τίς νεήλυδες.

Σκέφτηκα στό τέλος νά ἐστιάσω σέ ὀρισμένα ποιήματα ποιητικῆς πού γιά λόγους δικούς μου ὑποκειμενικούς ξεχώρισαν κατά τήν ἀνάγνωση καί νά τά συζητήσω σκεπτόμενος δυνατά γι' αὐτά.

Θά ἀρχίσω ἀπό τή συλλογή *Ἀποτυπώσεις*, συλλογή ποιημάτων μικρῶν τό δέμας, ὅμως μέ ἀντιστρόφως ἀνάλογο βάρους.

ΙΛΙΣΟΣ

*Πρόσοψη ἀστραπιαίας ἀσφάλτου.
Στέκομαι στό ἴδιο σημεῖο κάθε μέρα
καί τοῦ θυμίζω πώς ἦταν ποτάμι.*

Ἐδῶ ὁ ποιητής ἐπισημαίνει μέ λιτότητα τόν ρόλο πού ἐπιφυλάσσει στόν ἑαυτό του: τοῦ θεματοφύλακα μιᾶς μνήμης μέ ὑπαινιγμούς χρέους. Χρέους πού (συν)καλύφθηκε, χρέους πού λησμονήθηκε ἀπό τόν ἴδιο τόν φορέα του πού ξεστράτισε ἐπειδή ἀφέθηκε νά φρονιμέψει. Κάποτε γέμιζε πάντως πρωτοσέλιδα καί τηλεπαράθυρα, ὅταν ἀποφάσιζε νά τά βάλει μέ τίς ὄχθες-ὄρια πού τοῦ ἔθεταν οἱ ἄλλοι...

Ἀπό τήν συλλογή *Μέ τήν πλάτη στό παρόν* ξεχώρισα τό ποίημα:

ΥΦΗ ΕΠΟΧΩΝ

*Χῶμα, πέτρες καί νερό.
Ἦγες χειμάρρων θά πλάσσουνε κορμί.
Μάτι, γράμματα καί συλλαβές.
Σχέσεις θύελλας θά δέσουνε καρπούς.
Κι ὕστερα καρποί καί σώματα θά γίνουν γῆ γιά νά πατήσῃ ἡ μέρα.
Συγγενολοί τῆς στεριάς εἶν' οἱ λέξεις.
Πάλλεται τό μεταξύ τῆς ζωῆς, αὐτό τό ἐνιαῖο στήν ἄμμο
τῶν ἐννοιῶν.*

Ἐδῶ ἡ ποίηση παρουσιάζεται ὡς κοσμογονία κι ὁ ποιητής μεταπλάθει τά ἔπεα ἀπό πτερόεντα σέ στεριά, (ἔστω συγγενολοί τῆς), γιά νά περπατήσῃ ἡ ζωῆ. Δέν φαίνεται ἂν ἡ ἄμμος τῶν ἐννοιῶν εἶναι κινούμενη, ὅμως σίγουρα οἱ κόκκοι τῆς εἶναι πολλοί καί ἡ γλώσσα εἶναι τό σῶμα τους ἀπό γράμματα καί συλλαβές καί ἡ ποίηση ἀρχειοτάξιό τους.

Στή συλλογή μέ τίτλο *Τόπος Νῶδ*, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ δέος στήν ἀνάγνωση του, ὡς τόπος ἐγκατάστασης τοῦ Κάιν μετά τήν ἀδελφοκτονία, δέος προκαλεῖ καί τό ποίημα μέ τίτλο:

ΩΣ ΠΑΡΟΝ

*Ἀπ' τό πρῶί μᾶς σφυροκοποῦνε
δίχως ἔλεος οἱ εὐκαιρίες
Ἡ ἐνσωμάτωση μοιάζει μέ ἓνα δελτίο εἰδήσεων
ἀνάμεσα στίς διαφημίσεις*

*Ἡ μήπως εἶναι κάτι σάν ανάπαυλα, σάν ἐπαλήθευση,
σάν ἀφορμή γιά ἀναζητήσεις
Μιά ὠθηση ἐπιτέλους· νά βγοῦμε κι ἐμεῖς
στήν ἀγορά τῶν ἰδεῶν
Ἐπαχρεώσεις σάν νά εἴμαστε χαμένοι δηλαδῆ
γιατί ὡς νικητές δέ θά ἔχαμε ἀνάγκη
ἀπό τέτοιες ἀδυναμίες.*

Αὐτό τό ποίημα ποιητικῆς νιώθεται καί σάν μιά ἠθική-ὑπαρξιακή γροθιά στό μαλακό ὑπογάστριο. Ὁ ποιητής διαλέγεται μέ τόν πειρασμό τῆς προσγειώσης τοῦ μετέωρου ποιητικοῦ βήματος, μέ τόν πειρασμό νά ἐνδώσει κανεῖς, προκειμένου νά γίνει κι αὐτός ὁμοιος μέ τούς ὁμοίους, γιά νά ἔχει κάπου νά πελάζει ἀεῖ, μέ τόν πειρασμό νά βγεῖ ἀπό τήν ἀφάνεια, ἀπό τά ἀζήτητα, νά βγεῖ στήν τουλάχιστον δίσσημη ἀγορά τῶν ἰδεῶν, εἴτε μέ τήν ἔννοια τῆς συνομιλίας-συναναζήτησης εἴτε τῆς συνδιαλλαγῆς καί τῆς ἐξομοίωσης, ὥστε νά γίνει ἀποδεκτός. Ὅπως καί νά ἔχει ὅμως, χαμένο βλέπει τό γένος του ὁ ποιητής, ἠττημένο, διότι οἱ νικητές δέν χρειάζεται νά βγοῦν στήν ἀγορά τῶν ἰδεῶν, εἶναι οἱ ἴδιοι ἡ ἀγορά, ἡ κεφαλή τῆς βελόνας ἀπό τήν ὁποία σκέφτεται νά περάσει προσαρμοστικά τό σῶμα τῆς ποίησης. Χαμένη λοιπόν ἡ μάχη; Δέν νομίζω! Ὁ ποιητής μας εἶναι σαφής: «Ἀπ' τό πρῶί μᾶς σφυροκοποῦνε / δίχως ἔλεος οἱ εὐκαιρίες». Ἀπ' τό πρῶί, κι ἀκόμα βαστάμε, θά συμπλήρωνα ὡς ἀναγνώστης συνοδοιπόρος, βαστάμε καί βαστάμε τοῦτο τό βιβλίο, τό ὁποῖο εἶναι ἡ διάψευση τῆς ἤττας.

Μετεπιβιβάζομαστε στό βιβλίο *Διαλεκτική βυθοῦ*, ἀπό τήν ὁποία πραγματικά δυσκολεύομαι νά ἐπιλέξω ἀντιπροσωπευτικά ποιήματα, καθώς εἶναι ὅλα ἀντιπροσωπευτικά τῶν διαφορετικῶν ἀναζητήσεων τοῦ ποιητῆ. Διαβάζουμε στό πρωτοφανές ὡς πρὸς τή δομή καί τό περιεχόμενο ποίημα:

PENTE GRAFFITI KAI MIA EIKONA

*«Σέ ὀρθάνοιχτη πόρτα διστάζω».
«Στεγνώνω λάσπη, ὕλες λάσπης παίρνω».
«Σκάβω χῶμα καί χῶμα ἐξορύσσω».
«Ἐκχώρησα τόν ἴσκιο τῶν ἑλιόδεντρων».
«Ὅ,τι δέν ἔγινε, συνθλίβει τίς προθέσεις».
Πέρα θαλασσοπούλια προκαλοῦνε
Τῆ στεριά
Λέξη πρὸς λέξη συλλαβίζουμε
Τίς πτήσεις.*

Ἄν μιά εἰκόνα εἶναι χίλιες λέξεις, ἐδῶ ἔχουμε μιά εἰκόνα πού ἐπιχειρεῖ νά αἰσθητοποιήσει τήν ποιητικὴ δημιουργία ὡς παράλληλη πρὸς τή ζωὴ δραστηριότητα. Στόν πρῶτο στίχο ἴσως χρησιμοποιεῖται σέ δεύτερη χρῆση ὁ διάσημος στίχος τοῦ Παυλόπουλου, «ἡ ποίηση εἶναι μιά πόρτα ἀνοιχτή». Ὁ δικός μας ποιητής περνάει ἀπὸ διάφορες φάσεις σχέσεων μέ τήν ὀρθάνοιχτη μπροστά του πόρτα. Σκάβοντας τήν πρώτη ὕλη πού ἔχει διαθέσιμη δέν ἔκανε τήν πόρτα νά κλείσει, ὅμως ἐκχώρησε –πόσο πληγώνει τούτη ἡ λέξη– τόν ἴσκιο τῶν ἑλιόδεντρων, ὄχι τῶν ἐλαιοδένδρων, παρά τῶν ἑλιόδεντρων πού ἐνσωματώνουν μέσα τους τό δέντρο, τόν ἀνορθόγραφο ἔστω ἥλιο καί τῆ σκιά τήν προστατευτική, καταλγόντας ἴσως σέ μιά ματαιωμένη οὐτοπία, σέ μιά οὐτοπία πού τό μέγεθός της πολλαπλασιάζει τό βάρος τῆς ματαιώσης. Κι ὅσο ὁ ποιητής ἐτοιμάζει τό ἐπόμενο λάθος του (γιά νά θυμηθοῦμε τόν Μπρέχτ), ἡ γῆ ἐξακολουθεῖ νά γυρίζει, τὰ θαλασ-

σοπούλια νά πετοῦν προκαλώντας τήν ἀκίνησιά τῆς στεριᾶς καί τῶν ἐγγράμματων κατοίκων τῆς, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν νά συλλαβίζουν τίς πτήσεις μέ γνώση, ἀπό τή σταθερή θέση μέ τά πόδια κολλημένα στό ἔδαφος, ὅπως νιώθω ἐγώ τώρα πού ἐπιχειρῶ κάτι νά πῶ γιά νά συγκαλύψω τήν ἀμηχανία μου μπροστά στό μεγαλεῖο τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Στό ποίημα «ΣΧΕΔΟΝ ΦΑΥΛΗ ΠΟΛΗ Ι,» ὁ ποιητής μας μοιάζει νά γράφει μιά ἀντιποιητική, δηλαδή ὀδηγίες γιά τό τί πρέπει νά ἀποφεύγει ὁ ποιητής, θυμίζοντας σέ πολλά τό κείμενο πού σᾶς διάβασα στήν ἀρχή:

*Δέν ἀνοίγω τό στόμα μου μήν τυχόν καί
Συνδουλίσω τήν παρεξήγηση
Οἱ κινήσεις μου κατάντησαν ἔλιγμοί
Συνείδηση ἀκίνησιᾶς ἐξαμιρίζεται στήν
Ἐπιφάνεια ὅ,τι συγκροτεῖται ἀπό
Διπρόσωπες σκιές ὅ,τι λούεται σέ
Ἐργοτάξια τεχνητοῦ φωτός.
Τά μάτια χάνουν τό ρυθμό τους, οἱ ἀνάσες
Μυρίζουν πνεύμονες καί βράγχια
Ἡ ἀκοή ἐκλαμβάνει τήν πενία τῶν φθόγγων
Σάν καθαρότητα ιδέας
Ἦπου ἡ μετάφραση τῶν ἡμερῶν μπερδεύεται
Στό κλαδομάνι τῆς ἀμέλειας.
Οἱ αἰτιάσεις μου βυθίζονται σέ
εὐπεπτους χειρισμούς.*

Ἐδῶ ἡ ποιητική πράξη φαίνεται νά ἔχει χάσει τήν ἠθική τῆς, ὅπως αὐτή ἐκφράζεται ἀπό τήν αἰσθητική ἡ ὅποια ἦθος ποιεῖ, ὁ δέ ποιητής πάλι πασχίζει νά βγεῖ στήν ἀγορά τῶν ιδεῶν, ὅμως ἐνῶ βυθίζεται στήν κινούμενη ἄμμο τῶν εὐπεπτων χειρισμῶν, ἡ ποιητική δέν παύει νά παρευρίσκειται, μετασχηματίζοντας τίς παρατηρήσεις τῆς σέ κραυγή ἀγωνίας. Γιά νά παραφράσουμε κι ἐδῶ τόν Μπρέχτ, ὑπάρχει καί τό τραγούδι τῆς φρίκης ἡ ἡ ποιητική τῆς παρακμῆς τῆς ποιητικῆς.

Στήν ἴδια ποιητική συλλογή στό ποίημα «ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΦΗΣ», ἡ ὑπηρεσία φαίνεται νά ἀποδίδεται ὡς καθῆκον στήν ποίηση, χαρίζοντάς μας μιά ἐξαιρετική σύνθεση περιεχομένου καί μορφῆς πού γεννᾷ ἔντονη συγκίνηση μέ τήν ἀμεσότητα τήν ὅποια ἔχει ἐπενδύσει ὑψηλῆς τάξης λόγος καί αἰσθητική συνάμα, καθῶς διεμβολίζει αἰώνια ὑπαρκτά ζητήματα:

*Καρποί πού ἄδειασαν χάμω μήλα, κυδῶνια
καί ψυχές κερασιᾶς.
Ἄσπασμός στή σιωπή μήν ἀγριέψει
Μήν ἀπομείνει λιθοριπές καί πείσματα γωνίες
Βαρύτητες εἶναι ὅλα, καί θρέφουνε τό χῶμα
Τό χῶμα ἓνα ἡχεῖο τῆς δρυός καί
τῆς ἀγριοκαστανιάς.
Φυλλοβόλες μέρες σέ μιά σχισμῆ ὀμίχλης
Δοκοί τῆς γαίας, ὑποστυλώματα τῶν οὐρανῶν
Βακτηρίες μοναξιᾶς νά σιγοκουβεντιάσουν
καί νά μιλᾶνε μέ τά κοράκια ἀπέναντι.
Παρακαλοῦν καί λένε τους, μήν ἀφανίσουν τό
σκουλήκι καί πετρώσει ἡ γῆ· τῆς μνήμης τά*

νερά νά γείρουν πάγος στό κατώφλι.
 Τῶν ἀγίων μύρια βήματα πέρα, καί ὠστόσο
 Λίγα σύννεφα κυκλωτικά στό πλάι μου,
 ξεχορταριάζουν τήν ἔγνοια τοῦ ὀρίζοντα.
 Πολυφωνίες καί ὁδόσημα λαβυρίνθου
 ἢ δόξα μου.

Ἄς ὑπάρχει λοιπόν ἡ ποίηση, ἄς εἶναι «*Βακτηρίες μοναξιάς νά σιγοκουβεντιά-
 ζουν*», γιατί πόσο ἀντέχεται ἡ σιωπή, ἢ ἡ πρὸς τὰ μέσα μόνον ὁμιλία; Σέ αὐτό τό ποίημα
 περνᾶμε μέσα ἀπό ἕναν καταγιισμό φράσεων –ἐννοιῶν– εἰκόνων, πού προσωπικά συ-
 νάντησα γιά πρώτη φορά στήν ἀναγνωστική ζωή μου, οἱ ὁποῖες γεννοῦν ἕναν νέο κό-
 σμο λέξεων, εἰκόνων καί συμβόλων: [*–ἀσπασμός στή σιωπή μὴν ἀγριέψει–*], [*–βαρύτη-
 τες εἶναι ὅλα, καί θρέφουνε τό χῶμα / Τό χῶμα ἕνα ἠχεῖο τῆς δρυός καί / τῆς ἀγριοκα-
 στανιάς–*], [*–παρακαλοῦν καί λένε τους μὴν ἀφανίσουν τό / σκουληκι καί πετρῶσει ἡ
 γῆ–*], [*–ξεχορταριάζουν τήν ἔγνοια τοῦ ὀρίζοντα–*], ὅλες αὐτές μέσα σέ ἕνα ποίημα.

Ἐνῶ ἡ πορεία τοῦ ποιητῆ μας στὸν λόγο συνεχίζεται, ἐπιστρέφει διαρκῶς στὸν
 προβληματισμό γιά τήν ποιητική τέχνη, καθὼς αὐτὴ ἐκ τῶν πραγμάτων διεμβολίζει μορ-
 φή καί περιεχόμενο φτάνοντας στήν τελευταία μέχρι στιγμῆς συλλογὴ *Διηγῆσεις πό-
 λεων*. Ἐπιλέγω καταρχὰς τό ποίημα «*ΤΙΤΛΟΙ ΚΟΠΩΣΗΣ*»:

«*Πάντα βρίσκεται βολικό ἔδαφος νά προσγειώσεις μέ λογικές ἀπώλειες τό πέν-
 θος. Καί λόγια, λόγια σ' ἐπιφυλακῆ· λόγια σφηκοφωλιές στό ἀπάνεμο νά ἰδιάζονται. Τά
 ποιήματα ὅμως δέν ἔχουν τόπο νά σταθοῦν. Τά ποιήματα εἶναι μικρές ἀγγελίες πίστης
 κατάκορφα στή στιλπνότητα τῶν πρωινῶν· τίς νύχτες ἀβασίλευτα φεγγάρια.*»

Πρόκειται γιά ποίημα μέ μεγάλη πυκνότητα καί –ἐννοεῖται– δυνατότητα πολλα-
 πλῶν ἀναγνώσεων. Τό πένθος, οὐρανόμηκες ἢ ἱπτάμενο μπορεῖ ὑπὸ ὄρους νά τεθεῖ
 στά ὅρια τοῦ γήινου καί ἐλέγξιμου, ὅμως μέ σπασμένες στή μέση λο-γικές ἀπώλειες.
 Εἶναι ἄραγε τό πένθος ἱπτάμενο λάβαρο, τοῦ ὁποῖου ἡ προσγείωση, ἡ γείωση μέ λογική,
 ἐπιφέρει ἀπώλειες; Ἴσως διότι ἡ φάση τοῦ πένθους εἶναι ἰκανή καί ἀναγκαία συνθήκη,
 γιά τήν ὑπέρβασή του, ἂν θέλει κανεὶς νά τό ὑπερβεῖ. Ὑπάρχουν δέ καί λόγια σέ ἐπιφυ-
 λακῆ, ἴσως γιά παρηγοριά, ὄχι ὅμως λόγια ὅ,τι κι ὅ,τι, «*λόγια σφηκοφωλιές*», μέ περιεχό-
 μενο γεμᾶτο κεντρί, λόγια συμμορίες πού καμώνονται τίς ἀθῶες πού ἰδιάζονται ἀμέρι-
 μνα. Τά ποιήματα ὅμως βρίσκονται σέ διαρκῆ κίνηση, ἴσως εἶναι οὐ-τοπικά, πάντως βά-
 σει τῆς ἀντίθεσης πού σχηματίζεται μέσα στό ποίημα, τά ποιήματα γενικῶς φέρονται νά
 μὴν παρηγοροῦν, ἴσως εἶναι κάτι ἐπέκεινα τοῦ πένθους καί τῆς παρηγοριάς. Μάλιστα
εἶτε βραδιάζει εἶτε φέγγει μένει λευκό τό γιασεμί, ἴσως μᾶς λέει μέ δικό του τρόπο τὸν
 γνωστό σφερακὸ στοχασμό ὁ Σταυρὸς Σταμπόγλης, τά ποιήματα διαθέτουν ροοστάτη
 καὶ ἀντεπεξέρχονται σέ ὅλες τίς συνθήκες φωτισμοῦ, ὄντας τό ἐκάστοτε πῶς φωτεινὸ
 στοιχεῖο. Τό ὄλον μάλιστα φαίνεται νά μὴν ἀποτελεῖ τό ἄθροισμα τῶν μερῶν του, τό
 ποίημα τελικὰ εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ λέξεις, εἶναι πίστη πού ὑπερίπταται τοῦ λόγου.

Ὡς ἐπίλογο θά παραθέσω ἀσχολίαστο τό τελευταῖο ποίημα τῆς τελευταίας συλ-
 λογῆς, ἕνα ποίημα ποιητικῆς κι αὐτό. Ἔχει τὸν τίτλο «*ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΩΣ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ*»
 κι ἀφιερώνεται στὸν ποιητὴ Γιάννη Ρίτσο.

«*Ἔχουμε μεγάλο φόβο, μὴ καὶ δοκιμαστοῦμε στήν ἀφή τῆς πέτρας. Ὅτι τ' ἀγάλμα-
 τα θά ξεφύγουν ἀπὸ τό βάρος τοῦ ὄρυκτοῦ. Θά πάρουν τὸν ἄνεμο σὰν κόμη κοριτσιῶν.
 Ὅτι τὰ μάρμαρα, χνουδι τρυφεροῦ τοῦ μέλλοντος, θ' ἀρχίσουν ν' ἀπαγγέλουν στίς σο-
 δείδες τους. Κυματαγωγή σέ σιτοβολῶνα λέξεων. Ἐλπίδα δίφορη τό μάτι τους.*»

Πώς ὁ δικός μας λόγος θά ταπεινωθεῖ. Πώς θ' ἀπομείνει δίχως ἤχους στό χῶμα τῶν φυλλοβόλων φύλλωμα νά λιώνει. Ναί, ἔχουμε πάρει ἀπό φόβο καί ἀγάλματα καί ἀειθαλή φυλλώματα».

Ὁ ἀγαπητός φίλος των φοιτητικῶν μου χρόνων, καθηγητής Βαγγέλης Καραμανωλάκης ὑπενθύμισε σέ μιά διαδικτυακή ἀνάρτησή του ὅτι ὑπάρχει μιά ἐπιλογική φράση τοῦ Ὁδυσσεά Ἐλύτη στόν ἀποχαιρετισμό του στόν Ἄνδρέα Ἐμπειρικό πού πάντα τόν προβληματίζει. Εἶναι κάπως ἔτσι:

«Ἀγαπῶ τήν ποίηση καί λησμόνησα τί εἶχα ξεκινήσει νά σοῦ πῶ». Μοιράζομαι κι ἐγώ αὐτή τήν «ἀμνησία», ἐλπίζω ὅμως ὅτι μολαταῦτα κατόρθωσα νά καταδείξω πώς τά ποιήματα-ἀγάλματα τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη ἔχουν ξεφύγει ἀπό τό βᾶρος τοῦ ὀρυκτοῦ.

Μαρία Ζαγκλαρά

Η ύπαρξιακή διάσταση τῆς εὐθύνης στὴν διαλεκτικὴ τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη

υθομέτρηση στὴν φυσικὴ εἶναι ἡ μὲ εἰδικὰ ὄργανα ἐξακριβωση τοῦ βάθους, κυρίως τοῦ θαλάσσιου βυθοῦ. Στὴν ποίηση τὸ βάθος μετρίεται μὲ ἄλλα ὄργανα, συνήθως ἀόρατα σὲ γυμνὸ μάτι – χρειάζεται ἄλλου εἴδους γυμνότητα (ἢ ἀπέκδυση) προκειμένου νὰ βιώσεις τὴν ποιητικὴ τέχνη ὡς ἀναγνώστης, ἀλλὰ κυρίως, ὅταν τὴν ὑπηρετεῖς, ὡς ποιητῆς. Διαβάζοντας τὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Διαλεκτικὴ βυθοῦ* (Μανδραγόρας, 2014) τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη, εἶναι ἐξαρχῆς εὐκολο νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς τὸ βάθος τοῦ βυθοῦ στὸν ὁποῖο πρόκειται νὰ μπει. Ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο ἀκόμη.

Ἡ ἰσορροπία ἀνάμεσα σὲ εἰκόνα καὶ κείμενο, ὅταν καὶ τὰ δύο ὑπαρκτά, εἶναι συχνὰ κομβικὴ στὴν ἀντίληψη καὶ πρόσληψη ἑνὸς λογοτεχνικοῦ πονήματος. Τὸ ἔργο πού κοσμεῖ τὸ ἐξώφυλλο, χαρακτηριστικὸ τοῦ Χριστόφορου Κατσαδιώτη, μὲ τὸ γνῶριμο ὕφος καὶ τὴν τόσο προσωπικὴ τεχνικὴ, ἔνα (ὄχι καὶ τόσο) φανταστικὸ σύμπαν ὅπου τὸ ἀλλόκοτο καὶ τὸ διαφορετικὸ ἀντιμετωπίζονται ὡς κάτι συνηθισμένο καὶ καθημερινὸ μὲ δόσεις σαρκασμοῦ καὶ πικρῆς ἀλήθειας, μᾶς προϊδεάζει γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου. Ἡ Ἀθήνα στὸν βυθό, καὶ πῶς συγκεκριμένα στὸν πυθμένα του, κι ὁ παρατηρητῆς-ἀναγνώστης νὰ εἰσέρχεται σάν *Ἀλίκη* σὲ μιά *χώρα τῶν θαυμάτων*. Στεκόμαστε, λοιπόν, μπροστὰ σὲ μιά ποιητικὴ συλλογὴ πού συνδιαλέγεται ἄρτια καὶ εὐγλωττα μ' ἕνα εἰκαστικὸ ἔργο – κι αὐτὸ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι τυχαῖο.

Ἀπὸ τὸ σύμπαν τοῦ καλλιτέχνη στό ἐξώφυλλο, γυρνώντας τίς πρῶτες ἐσωτερικὲς σελίδες εἰσερχόμαστε στό σύμπαν τοῦ ποιητῆ. Σὲ ἕνα σύμπαν ὅπου οἱ λέξεις ρέουν ἀβίαστα σάν τὸ νερὸ στὸν ποταμὸ τοῦ Ἡράκλειτου, ἀλλάζοντάς τον συνεχῶς καὶ κάθε φορὰ ὀριστικά. Διαλεκτικὴ. Ἴσως μιά συζήτηση, μιά διαπραγμάτευση, ὅπου ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα μένουν ἀνοικτὰ μέχρι τὴν εὕρεση τῆς ἀλήθειας – ἢ τὸ ἔγγισμα σὲ ὅ,τι πλησιέστερο σὲ αὐτὴν. Βυθοῦ. Ἴσως γιὰτὶ κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ κρατᾶς τὴν ἀναπνοὴ καὶ λές μόνο τὰ σημαντικὰ – ὅσα προλαβαίνεις μέχρι νὰ πάρεις ἀνάσα, ἢ νὰ τὴν χάσεις γιὰ πάντα. Ἴσως πάλι γιὰτὶ ὁ κόσμος στὰ μάτια τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀπλῶς μιά βυθισμένη πολιτεία πού παλεύει (ἢ καὶ ὄχι) νὰ βγεῖ ξανά στὴν ἐπιφάνεια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη διαβάζοντας τὰ ποιήματα τοῦ Σταμπόγλη γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτὴ μιά γήινη ἀγάπη στὴν θάλασσα καὶ κάθε τι θαλασσινό. Τὰ ποιήματα ἀργὰ ἀποκαλύπτουν τὴν ψυχὴ τους καὶ ἡ βυθομέτρηση τοῦ κόσμου γύρω γίνεται μὲ ὄργανο μιά τέχνη τόσο ἐμφυτη, ὅσο καὶ καλλιεργήσιμη: τὴν διαλεκτικὴ. Πῶς;

Ὁ ποιητῆς δὲν κάνει μονόλογο. Κατακτᾶ τὸν διάλογο ἀκόμη καὶ τίς στιγμὲς πού φαίνεται νὰ μονολογεῖ. Κι ἴσως αὐτὸ νὰ ἀκούγεται ὀξύμωρο, μὰ δὲν εἶναι. Ὁλόκληρη ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα μᾶς ἀποδίδεται σὲ μορφή διαλόγων. Δὲν εἶναι τυχαῖο πού ἐπέλεξε αὐτὸν τὸν τρόπο γιὰ νὰ μᾶς συστήσει τὸν κόσμο. Ὁ δάσκαλός του, Σωκράτης, ἀνέτρεπε κι αὐτὸς διαλογικὰ τίς στρεβλωμένες σκέψεις καὶ γνῶσεις τῶν συνομιλητῶν του. Ὁ Σταμπόγλης κατακτᾶ τὸν διάλογο μὲ τὸν ἑαυτὸ, πού τελικὰ ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ ὅποιον ἄλλο διάλογο. Ἀποκτᾶ κυριαρχία στὶς ἐσωτερικὲς του συγκρούσεις, κι ὑπ'

αυτή την έννοια άποκτᾶ κυριαρχία ἐπὶ τοῦ πρώτου διαλόγου, τοῦ ἐσωτερικοῦ, διατηρώ-
ντας ταυτόχρονα ἐποπτεία τῶν ἐξωτερικῶν συγκρούσεων καὶ μιά διαύγεια τὴν ὁποία
μοιράζεται μαζί μας γενναϊόδωρα.

Τὸ βιβλίον ξεκινᾶ μὲ μιά Ὑπεκφυγή. Τὸ ποίημα τῆς Εὐτυχίας-Αλεξάνδρας Λουκί-
δου, πού ἐπιλέγεται ὡς ἄπο, δίνει τὸ στίγμα. Μιλᾶ γιὰ βουλιαγμένο χρόνο, γιὰ αὐταπά-
τες, γιὰ ἐμμονές. Γιὰ πράγματα πού πρέπει κανεὶς πρῶτα νὰ ἀναγνωρίσει, γιὰ νὰ μπο-
ρέσει στὴν συνέχεια νὰ ἐπεξεργαστεῖ κάνοντας τὴν δική του προσωπικὴ ἀναζήτηση
πρὶν ἀναλάβει τὴν εὐθύνη πού τοῦ ἀναλογεῖ, πρὶν σταθεῖ ἐλεύθερος στοῦ χεῖλος τοῦ κό-
σμου. Ὁ Σταμπόγλης ἀπὸ τὸ πρῶτο κι ὅλας ποίημα τοῦ βιβλίου κυριαρχεῖ στὴν ἐσωτερι-
κὴ σύγκρουση τοῦ φόβου καὶ τοῦ δισταγμοῦ, δίνοντας τὸ ὑπαρξιακὸ στίγμα τῶν ποιημά-
των του: «*κι ἀπὸ τὴν πρύμνη, μιά πρέζα θυμαριοῦ / μεθάει τοὺς δισταγμοὺς τῆς πλώ-
ρης*» (Θαλασσινὴ μου). Ἡ δύναμη, λοιπόν, μοιάζει νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ τέλος, ἢ ἀπὸ τὴν
ἐπίγνωση του, πού κι ἂν ἀκόμη ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει δεῖ, εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμᾷ. Στὸν βυ-
θὸ ἐντοπίζεται κι ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν. Χωρὶς σάρκα, χωρὶς αἷμα νὰ
κυλᾷ μέσα τους, οἱ ἰδέες ἀποστραγγισμένες ἀπὸ ζωὴ μαρτυροῦν αὐτὸ πού κάποτε ἔγι-
νε, κάποτε πού ὑπῆρξε: «*Ὁ βυθός, ἓνα πεδίο ὅπου ὅστᾳ ἰδεῶν / μαρτυροῦν τὴν πράξη*»
(Συσσωρευση μονάδων). «*Μύριες γεύσεις ἢ κραυγὴ μου*» γράφει λίγο πιὸ κάτω κι εἶναι
σάν νὰ τίς γευόμαστε κι ἐμεῖς, σάν νὰ μοιραζόμαστε στοῦ στόμα τὴν ἴδια κραυγὴ, τὴν ἴδια
ἀπόγνωση. Ἡ ποίηση τοῦ Σταμπόγλη, ἂν καὶ βαθιὰ ἐσωτερικὴ, ἔχει τὴν δύναμη νὰ γίνε-
ται οἰκεία, νὰ εἰσχωρεῖ στοὺν ἀναγνώστη σιωπηλὰ καὶ ἀβίαστα, γιατί δὲν μοιράζει, ἀλλὰ
μοιράζεται: βάρη, εὐθύνες, φόβους καὶ ἀγωνίες.

Τὸ μόρασμα αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν πολὺ συχνὴ χρῆση τοῦ πρώτου πληθυντι-
κοῦ προσώπου. Τὸ «ἐμεῖς» του εἶναι συχνὰ ἀπογοητευμένο καὶ μοναχικὸ σ' ἓναν κόσμο
πού δὲν ἀκούει πιά, μὰ μοιράζεται μὲ εἰλικρίνεια καὶ καθαρότητα νοῦ τίς εὐθύνες του: «*κι
ἀπέναντι ἐμεῖς, ὅπου γιὰ τὴν ὁμορφιά / ὑπηρετήσαμε τὸ σχῆμα / Ἄλλὰ τὸ μέσον ὑπερέ-
βη τὸ σκοπὸ / Ἄντι ν' ἀναδειξοῦμε τὸ κάλλος ἐμάθαμε / νὰ τὸ περιφρονοῦμε*» (Ἀττικὴ
ἀντίστιξη). Ὁ Σταμπόγλης στέκεται (αὐτο)κριτικὰ ἀπέναντι στοῦ «ἐμεῖς». Δὲν χαϊδεύει
αὐτιά καὶ συνειδήσεις, δὲν χαρίζεται τὰ λόγια του. Ὑπηρετεῖ τὴν διαλεκτικὴ καὶ ὡς ἐκ τού-
του τιμᾷ τὴν ἀλήθεια. Ὡστόσο θὰ πρέπει νὰ διευκρινιστεῖ πῶς ἡ κριτικὴ του δὲν εἶναι
ἐπικριτικὴ. Δὲν κουνάει τὸ δάχτυλο ὑποδεικνύοντας λάθη καὶ ἀδυναμίες, ἀλλωστε στοῦ
«ἐμεῖς» τοποθετεῖ καὶ τὸν ἑαυτό του. Ἡ κριτικὴ του στάση ἀποπνέει ἀγάπη καὶ ἴσως κα-
μιὰ φορά παράπονο, κι αὐτὸ κάνει τὸν ἀναγνώστη νὰ ἀκούσει, νὰ νοιώσει πῶς κάπου
στὴν πορεία ὄντως τὸ μέσον ὑπερέβη τὸν σκοπὸ. Πῶς ἔγινε αὐτό; Μιά σκέψη πάνω στοῦ
ποίημα (πού ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ποιητὴς γράφτηκε ἓνα πρῶτο στὴν Ἀκρόπολη):
μοιράζοντας νοερὰ τὸ κέντρο βάρους τοῦ ποιήματος στοῦ ἀρχαίου τοπίου καὶ σὲ ὅσα αὐτὸ
ἀντιπροσωπεύει, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ στοὺς σύγχρονους κατοίκους του, δὲ μπορεῖ πα-
ρὰ νὰ ἀναρωτηθεῖ κανεὶς: περιφρονοῦμε ἐν τέλει τὴν ὁμορφιά, γιατί δὲν τὴν καταλάβα-
με, ἢ γιατί δὲν τὴν μπορέσαμε; Μήπως τὸ φορτίο τῆς εἶναι πολὺ βαρὺ γιὰ τίς πλάτες
μας, ἰδιαιτέρως μεγάλο γιὰ νὰ συνεχίσουμε νὰ τὸ κουβαλᾶμε ἢ νὰ τὸ ξεπεράσουμε, ὅπως
συμβαίνει συχνὰ στὰ παιδιά σπουδαίων γονιῶν; Μήπως ἔχει καὶ ἡ ὁμορφιά κάποια εὐθύ-
νη κι αὐτὸ δὲν τὸ ἀντέχουμε;

Στὸ ἴδιο πλαίσιο κινεῖται ὁ ποιητὴς στὴν «*Χημεία τόπου*», ποίημα ἐνδεικτικὸ τῆς
ἀπογοήτευσης πού βαραίνει τὸ ἐμεῖς του: «*Λές καὶ ὅλα ὑπέκυψαν σὲ μιά / λατρεία κατα-
στροφῆς / Κρίμας τίς ἀλήθειες / πού πέρασαν*». Γιατί ἂν σκεφτεῖ κανεὶς τὴν ἱστορία
αὐτοῦ τοῦ τόπου, πέρασαν πράγματι πολλὲς ἀλήθειες ἀπὸ ἐδῶ: φιλοσοφία, τέχνες, λο-
γοτεχνία, μὰ κι ἀγῶνες σὲ κάθε εἶδους πεδία μαχῶν. Κι εἶναι, κρίμα, σάν νὰ μὴν πέρα-
σαν, καθὼς τίς ἀγνοοῦμε, ἀφοῦ «*Χρόνια τῶρα στὴν ἀλήθεια ἀμάθητοι*» (Ἄγος Πόλεως
I). Πράγματι κρίμα, ἢ ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς *ἀμαρτία*. Ὁχι ὅμως μὲ τὴν χριστιανικὴ χροιά
τῆς λέξης, μὰ μὲ τὴν κυριολεκτικὴ: χάσαμε τὸν στόχο. Κι αὐτὸ τὸ σῆμα τὸ τελικὸ μετὰ

τό κρίμα, πού αφήνει μιά επίγευση πικρῆς προφορικότητας, εἶναι σάν νά ἐπεκτείνει σέ μέγεθος καί τήν λέξη καί τήν ἴδια μας τήν ἀστοχία.

Ὁ Σταμπόγλης ἀποδέχεται, ὡς πολίτης αὐτοῦ τοῦ κόσμου, τήν εὐθύνη πού τοῦ ἀναλογεῖ, ἀλλά ταυτόχρονα σάν νά εἶναι αὐτός ὁ μόνος υπεύθυνος (σέ δύο ἀπό τίς λίγες φορές πού μεταχειρίζεται τό πρώτο ἐνικό πρόσωπο) σηκώνει ὁ ἴδιος τό βάρος τοῦ κόσμου, ὅπως μονάχα ἓνας ποιητής θά μπορούσε: «*Ἡ ἀμεριμνησία τῶν ἐνοχῶν ἰδρώνει / στόν καθρέφτη τῆς εὐθύνης μου*» (Ἐλικοειδῆς ἀντίφαση), «*Ἀλλά ἦττα σημαίνει ἀγκαλιάζω τήν ἐνοχή μου, / βγαίνω στήν εὐθύνη μου / Ἀλλά ἦττα σημαίνει πειράζω τή ζωή / νά στραφεῖ νά μέ κυκλώσει*» (Ὑποσημείωση). Καί δέν ἔχει σημασία ἡ πρόθεση, τελικά, γιατί τό ἀποτέλεσμα κρίνεται μόνο ἀπό τίς πράξεις κι «*ὄ, τι δέν ἔγινε συνθλίβει τίς προθέσεις*» (Πέντε graffiti καί μιά εἰκόνα).

Αὐτό πού κάνει τήν ποίηση τοῦ Σταμπόγλη βαθιά ὑπαρξιακή εἶναι ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης. Γιά τόν ὑπαρξισμό ἡ ἀνάληψή της δέν εἶναι ἀτομική ὑπόθεση στό πρόσωπο τοῦ ἑνός καθρεφτίζεται ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο εἶδος. Κι αὐτό ὁ ποιητής φαίνεται νά τό γνωρίζει καλά. Ἡ εὐθύνη προϋποθέτει ἐλευθερία καί ἡ ἐλευθερία συνεπάγεται εὐθύνη. Τό νά εἶναι κανεῖς ἐλεύθερος εἶναι πολύπλοκο, συχνά, ὅμως, συγχέεται μέ μιά κακῶς νοούμενη ἐλευθεριότητα. Στήν πραγματικότητα εἶναι τό ἀκριβῶς ἀντίθετο: ἐλεύθερος εἶναι αὐτός πού ἀποδέχεται τήν εὐθύνη τῆς ὑπαρξης καί τῶν πράξεων (ἢ τῆς ἀπραξίας του), τήν δυναμική τῶν ἐπιλογῶν, ἀλλά καί τήν (συν)ενοχή του, ὅταν καί ὅπου χρειάζεται. Καί δέν ἔχει νά κάνει μέ τήν κατάσταση στήν ὁποία κανεῖς βρίσκεται ἢ τίς συνθηκες στίς ὁποῖες ζεῖ, ἀλλά μέ τόν τρόπο πού θά σταθεῖ μέσα καί ἀπέναντί τους: κοντολογίς μέ τό πῶς θά τίς διαχειριστεῖ. Αὐτή ἡ ἐπίγνωση δέν ἀφήνει περιθώρια γιά προφάσεις. Ὡστόσο, ὅπως παραδέχεται ὁ ποιητής «*Υπάρχουν παντοῦ καί πάντοτε ἐπαρκεῖς / δικαιολογίες*». Πολύ συχνά μάλιστα ἡ δικαιολογία ἔρχεται (ἢ τήν φέρνουμε;) ἀπό ψηλά· τόσο ψηλά ὥστε κανεῖς νά μήν τολμᾷ νά τήν ἀμφισβητήσει: «*Τόσα ἔνθεα εἶδη· γιά νά φροντίζουν ἐπαρκῶς / τήν ἠθική τοῦ φόβου*» (Reportage II). Ὁ φόβος μπορεῖ νά λειτουργήσει ὡς πρόφαση, λοιπόν. Ὡς ἀντίδοτο στόν φόβο ὁ ποιητής προκρίνει τό ἦθος: «*Καθῶς ἐπαιτοῦμε σέ λαβύρινθους ἔξεων καί / προφάσεων, οἱ μέρες ἀπαιτοῦν / τό ἀναγκαῖο ἦθος*» (Μνηστήρες). Γιατί κανόνας γιά τόν καθένα εἶναι μόνο ὁ ἑαυτός καί ὁ καθένας μόνος πρέπει νά ὀρίσει τήν ἠθική πάνω στήν ὁποία θά πορευτεῖ.

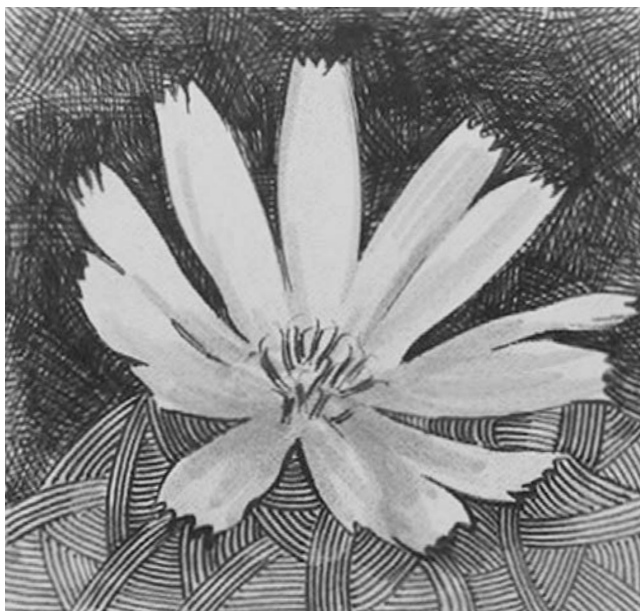
Στό ποίημα «Πεδίο» γράφει: «*κανεῖς δέν σέβεται τήν εὐθύνη του*». Εὐλογα μπορεῖ κανεῖς νά διερωτηθεῖ, τί σημαίνει νά σέβεσαι τήν εὐθύνη; Γιά τόν Σταμπόγλη ἐνδεχομένως αὐτό σημαίνει δέν ἀδιαφορῶ γιά κάτι πού ἔχει τήν δύναμη νά ἀλλάξει τόν κόσμο – ἢ νά τόν καταδικάσει σέ ἀκίνησία. Ποιός θέλει νά σηκώσει ἓνα τέτοιο φορτίο; Ἡ ἀνευθυνότητα εἶναι πιό ἀνώδυνη καί βολική. Ὡστόσο, τό ἦθος τῆς εὐθύνης εἶναι ὄ,τι πιό σπουδαῖο μπορεῖ κανεῖς νά ἀνακαλύψει στίς σελίδες τοῦ βιβλίου – μὰ καί στόν ἑαυτό του. Δυστυχῶς, «*ἡ ἄρνηση τῆς εὐθύνης / ἐθίζει στήν ἀδιαφορία*» (Αγωνία ψιθύρου). Κι αὐτή ἡ ἀδιαφορία πληγώνει τόν ποιητή – καί ἄρα τόν κόσμο.

Ὁ Σταμπόγλης φέρνει τόν βυθό σέ μιά πόλη πού δέν βρέχεται ἀπό θάλασσα καί τήν διαλεκτική σέ μιά γλώσσα πού γέννησε, μὰ ξέχασε, τόν διάλογο. Αὐτή ἡ πόλη, πού δέν κατονομάζεται σχεδόν ποτέ, ἐνῶ εἶναι παντοῦ παροῦσα, θά μπορούσε νά ἔναι ἡ ὅποια πόλη. Κι οἱ ἄνθρωποι της θά μπορούσαν νά ζοῦν σέ ὁποιαδήποτε πόλη. Δυνητικά. Ποιητικά, μᾶλλον ὄχι. Ἐχουν κάτι ἰδιαίτερο αὐτοί οἱ ἄνθρωποι. Ὑπολογίζουν τό σκοτάδι πού μᾶς κυκλώνει μέ τό φῶς πού αὐτό καταλύει, ἀντί νά ἐκτιμοῦν τό φῶς ἐπειδὴ ὑπάρχει σκοτάδι. Ἐπειτα ἡ ἄρνηση τῆς εὐθύνης συνθλίβει τό πένθος τους. Εὐθυνόφοβοι καί ἀνεύθυνοι, στό τέλος συντετριμμένοι καί σχεδόν πάντα μόνιμοι μέσα στό πλῆθος γιατί δέν ἀντέχουν τό μοῖρασμα, τυχοδιώκτες «*ὑπέρ εὐκαιρίας ἢ ἄλλου θαύματος [...] κι οὔτε ἓνας λυγμός ἐνοχῆς*» (Πόλωση).

Κι ὕστερα ὁ ποιητής ἀπευθύνεται σέ ἐσένα. Σοῦ μιλάει κατά πρόσωπο λέγοντας

μίαν αλήθεια πού λίγοι τόλμησαν νά σοῦ ποῦν: «Έχεις φτάσει κι ὅλας στήν παραίτηση / πρὶν τό μεσημέρι / Ὑπολογίζουν σ' αὐτό νά ξέρεις· κάθε / ἔγκλημα φροντίζει ἐπιμελῶς / τή λογική του» (Ἐκ προμελέτης σχεδόν). Κάθε ἔγκλημα στήνει καλά τήν διαλεκτική του, νά μὴν ἀφήσει ἀπορίες, νά πιστεύεις πῶς ἡ παραίτηση ἦταν ὁ μόνος δρόμος, ἡ μόνη διέξοδος. Νά φοβᾶσαι τήν εὐθύνη, νά παραιτεῖσαι ἀπὸ αὐτήν καὶ ἄρα ἀπὸ τήν ἴδια σου τήν δύναμη. Καὶ κάπως ἔτσι ἡ παραίτηση γίνεται ἀνευ ὄρων παράδοση κι ὁ ἀναχωρητισμός ἀπεκδύεται τήν λιποταξία, ἐνῶ βαφτίζεται μονόδρομος. Κι ἂν νομίζεις συχνά πῶς ξέρεις τοὺς λόγους «Κατὰ βάθος ὁ βιασμός δέν εἶναι / παρά ζήτημα ἐπιβολῆς / διαλόγου» (Εἶδος ἀντίστιξης) σπεύδει νά διευκρινίσει. Γιατί καὶ ἡ διαλεκτική μπορεῖ συχνά νά ἐπιβληθεῖ, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα.

Κανείς δέν εἶναι ἀπόλυτα δυνατός, φυσικά. Μά «ἂν ἐνώσουμε τίς ἀδυναμίες μας θά / φτιάξουμε ἕναν καλὸ ἴσκιο / Πρῶτα ὅμως πρέπει νά μεταλάβουμε / κρασί εὐθύνης καὶ συνενοχῆς / Νά φτιάξουμε ἕνα μεθύσι / ἐλευθερίας» (Περὶ ἠθους). Δέν μπορεῖς νά παραιτηθεῖς ἀπὸ τήν ἐλευθερία σου. Μόνο νά τήν χρησιμοποιήσεις μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο. Αὐτὴ τήν ἐλευθερία πού χρησιμοποιεῖται μὲ γνώμονα τό ἦθος, τιμᾶ καὶ προκρίνει ἡ ποίηση τοῦ Σταμπόγλη, κι εἶναι αὐτό τό σπουδαιότερο δῶρο τοῦ ποιητῆ σέ ὅσους ἀγκαλιάσουν τήν εὐθύνη καὶ μποῦν μαζὶ στήν διαλεκτική τοῦ βυθοῦ του.

Γιώργος Χ. Θεοχάρης

Σταῦρος Σταμπόγλης: ἕνας ποιητής πού ζεῖ καί δημιουργεῖ στήν Ἀντίκυρα

Σταῦρος Σταμπόγλης προσήλθε μεγάλος στήν ποίηση. Σπούδασε ἀρχιτεκτονική στό Παρίσι, στή διάρκεια τῆς ἀπριλιανῆς δικτατορίας, ἐργάστηκε στήν Ἑλλάδα ὡς ἐλεύθερος ἐπαγγελματίας καί ἀργότερα στίς τεχνικές ὑπηρεσίες τοῦ Ὑπουργείου Ὑγείας.

Συνταξιοδοτήθηκε, καί τότε ἄρχισε νά τυπώνει τά ποιητικά του ἀρχιτεκτονήματα μέ χειμαρρώδη ρυθμό. Πέντε συλλογές καί μία πλακέτα ἀπό τό 2009 μέχρι τό 2012, ἐνῶ ἡ πρώτη του ἐμφάνιση ἦταν τό 2007 μέ μιά πρόζα στή συλλογική ἐκδοση *Chercher... la France*.

Εἶναι προφανές πῶς ἀναγνωστική προπαίδευση δεκαετιῶν καί ἐξαντλητική ἀσκηση γραφῆς τόν ἐξόπλισαν μέ τή δυνατότητα νά γράψει, τώρα μεγάλος, ποιήματα ἐνδιαφέροντα μέ πρωτότυπη θεματική, μέ ἀριότητα στή χρήση τοῦ γλωσσικοῦ ἐργαλείου. Ποίηση χωρίς ἐκπτώσεις στήν εὐκολία.

Ὁ ποιητής παρατηρεῖ τοπία, καταστάσεις, συμπεριφορές, τοπία χώρων καί τοπία ἀνθρώπων –τοπία ψυχῶν– καί τά ἀποδίδει, ὅπως ὁ ζωγράφος (κι ὁ Σταμπόγλης εἶναι καί ζωγράφος) διερμηνεύει τήν ἀπεικόνιση τοῦ μοντέλου –ἐμψυχου ἢ ἄψυχου– διαμεσολαμβάνοντας ἀνάμεσα στήν πραγματικότητα καί στόν θεατή μέσω τοῦ ἔργου τέχνης, προκειμένου ν' ἀποκαλύψει τήν ψίχα τῆς ἐσώτερης οὐσίας: δομῶν, συμπεριφορῶν, τρόπων, συνδηλώσεων, χαρακτήρων, στοχεύσεων, ἐξαπατήσεων, ἀληθειῶν, ψευδῶν...

Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ μιά ποίηση πού πατάει στέρεα στή γλώσσα, στοχεύοντας ἀποτελεσματικά στή δημιουργία συναισθήματος. Μέ πρᾶο λόγο, δίχως ἐξάρσεις, ἀνεπιτήδευτα, στεριώνεται τό ἀρχιτεκτονήμα τοῦ ποιήματος, ἀπέριπτα, μέ στέρεα ὕλικά ἐνδογενῆ, σέ μέτρα ταπεινά καί γιά τοῦτο ἀξιοζήλευτα. Ἐδῶ ὁ ποιητής ἐν ταυτῶ ὡς ἀρχιτέκτονας καί οἰκοδόμος. Εἶναι μιά ποίηση ἱμπρεσιονιστική. Ὅπως στή ζωγραφική οἱ ἱμπρεσιονιστές χρησιμοποιοῦν τά ζωντανά χρώματα γιά ν' ἀποδώσουν τήν ἄμεση ἐντύπωσή τους ἀπ' ὅ,τι τοὺς κινεῖ τό ἐνδιαφέρον, ἔτσι κι ὁ Σταμπόγλης χρησιμοποιεῖ τήν καθαρότητα τῶν ζωντανῶν λέξεων πού τοῦ δίνουν τή δυνατότητα ν' ἀναπαραστήσει τό ἐξωτερικό ἢ ἐσωτερικό φῶς πού περιβάλλει ἢ ἐμπεριέχεται στά θέματα πού τόν συγκινοῦν καί κινητοποιοῦν τίς ἐγκεφαλικές του λειτουργίες. Κι ἀκόμη, ὅπως οἱ ἱμπρεσιονιστές, παρατηρεῖ τά θέματά του ἀπό ἀσυνήθιστες ὀπτικές γωνίες ὡστε, διαβάζοντας τήν μεταγραφή τῶν καταστάσεων σέ ποίηση, νά ἀποκαλύπτονται πτυχές κρυφές, σκιασμένες, ἀνυπολόγιστες.

Κι ὅμως, κάποιες φορές, τό γλωσσικό ἐργαλεῖο ἐρχεται τυραννικά νά δυσκολέψει τόν δημιουργό, καθώς δέν τιθασεύεται εὐκολα στήν προσπάθεια νά ἀποκαθαρθεῖ, ἀπό ὅ,τι ὑπερβολικό κουβαλάει, καί νά μετατραπεῖ σέ ποίηση.

*Οἱ λέξεις συχνά δέν ὑποφέρονται
καθώς μεταφέρουν τό βᾶρος
τῆς εἰκόνας.*

Ὁ Σταμπόγλης εἶναι παρατηρητῆς τῶν φαινομενικά ἀσήμαντων ἀπ' τὰ ὁποῖα ἀντλεῖ ἐμπνευση. Διαθέτει τὸ ἐξασκημένο βλέμμα τοῦ ἀρχιτέκτονα καί, κυρίως, τοῦ σχεδιαστή, στὴν ἐργασία τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προσεχθεῖ ἡ ἐπιλογή τοῦ πάχους τῶν γραμμῶν καί οἱ ἀξίες τῆς κλίμακας.

Ὁ λόγος του εἶναι ἥπιος, χαμηλόφωνος, δίχως μεγαλοστομίες:

*Τὰ χεῖλη μου θά σφραγιστοῦν
Μεγάλα λόγια μέσα μου μέ κατατρῶγουν*

γράφει, καί κάπου ἀλλοῦ διατείνεται ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι πιό ἀποτελεσματικὴ κι ἀπ' τὴν ποίηση μιά ἀγλωσσικὴ συνεννόηση τῶν ἀνθρώπων, μιά ἐπικοινωνία συναισθημάτων, ἐκφράσεων, ἀγγιγμάτων, νευμάτων, ἀφοῦ τὸ μοναδικὸ ἐργαλεῖο τῆς γραφῆς, ἡ γλώσσα, ἀποδεικνύεται πολλές φορές ἀτελέσφορο.

Κι ἀκόμη, ὁ Σταμπόγλης εἶναι ἐξόχως πολιτικὸς ποιητῆς. Συναξαριστῆς τῶν δεινῶν τοῦ καιροῦ του –τοῦ ζοφεροῦ καιροῦ μας– ἔχοντας τὸ ταλέντο καί τὴν πρόνοια νὰ γράφει ἔτσι ὥστε τὰ ἐπικαιρικά του ποιήματα νὰ μὴν ἐξατιμίζονται στὸν βρασμό τῶν γεγονότων ἀλλὰ νὰ συναθροίζονται ἰσότημα καί ἰσοδύναμα στὸ σῶμα τῆς ποίησής του.

Ἡ ποίησή του γέμει φυσιολατρικῶν ἀποτυπώσεων. Ὑπάρχουν ποιήματα ὕμνοι στὴν χλωρίδα, τὴν ποικιλότητα τῆς ὁποίας ἀξιοποιεῖ δημιουργικά μαθητεύοντας στίς λειτουργίες της κι ἀποδίδοντάς τες μοναδικά, ὄχι βουκολικά ἀλλὰ μέ ψυχικὸ πριμιτιβισμό κι ἔτσι καταφέρνει νὰ κάνει τὴν φυσιολατρία του τέχνη ὑψηλή.

Ἀκόμη ὅμοια αισθητικὴ διαχείριση κάνει καί στὸ οἰκολογικὸ καί φιλοζωικὸ του βλέμμα.

Ἐπίσης ὁ Σταμπόγλης μέ τὴν ποίησή του ὑπερασπίζεται μίαν ἐλληνικότητα, ὅπως οἱ νεοέλληνες τὴν ὄραματιστήκαμε καί τὴν ἐπιθυμήσαμε τὴ μακρὰ νύχτα τῆς ἀπριλιανῆς δικτατορίας καί πού, φεῦ, μέ τὴν Μεταπολίτευση κονιορτοποιήσαμε οἱ ἴδιοι τὸ ὄραμά μας...

Στὴ συλλογὴ *Τόπος Νῶδ*, τοῦ 2011, ὑπάρχει ἓνα ποίημα πού νομίζω πῶς ἀποτελεῖ λόγο προγραμματικὸ καί ἐπεξηγηματικὸ τῆς ποιητικῆς τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη:

ΠΕΡΙ ΛΟΓΙΚΗΣ

*Τὸ μάτι τοῦ ποιητῆ διαθέτει καθαρότητα
Πρέπει νὰ διαθέτει καθαρότητα
Ἄλλὰ ἡ καθαρότητα μοιάζει στὸ τέλειο τοῦ θανάτου
Ἄρα τὸ μάτι τοῦ ποιητῆ ὑποφέρει
ἀπ' τὸ σύνδρομο τοῦ μονόδρομου*

*Ὅπου «ποιητῆς» σκέψου δημιουργία
Ὅπου «δημιουργία» σκέψου ἐπανάσταση
Ὅπου «ἐπανάσταση» σκέψου ἀναγκαῖος χρόνος
Ὅπου «ἀναγκαῖος χρόνος» σκέψου στιγμή
Ὅπου «στιγμὴ» σκέψου καθαρότητα*

*Ὁ κίνδυνος δὲ βρίσκεται στὴν ἔκρηξη
ἀλλὰ στὴ διάρκεια της
Ὁ κίνδυνος δὲ βρίσκεται στὴν καθαρότητα
ἀλλὰ στὴν ἐμμονή της.*

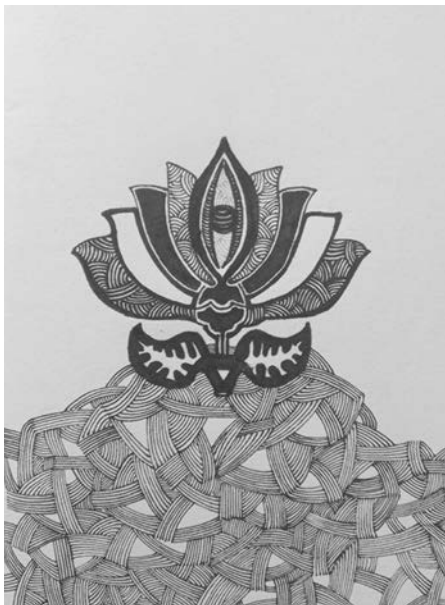

Δύο, νομίζω, πώς είναι τὰ πιό πολύτιμα δομικά ὑλικά τῆς ποιήσῃς του. Οἱ ἐκπληκτικές μεταφορές καί οἱ ζηλευτές παρομοιώσεις. Παραθέτω πρόχειρα:

«Βυθός, / ὅπως θά λέγαμε σύμπαν», «Διαπραγματευόμαστε τὸ μέλλον λές καί πρόκειται γιά βολικό αἰδοῖο», «Ὅταν ἡ θάλασσα ἀδιαφορεῖ / σάν μάρμαρο. Ὅταν τὰ σύννεφα διηγοῦνται / ἀπνοιες», «Τά φυλλοβόλα / μνημονεύουν τὸ καθῆκον τῆς φθορᾶς», «Ἡ κίνηση σάν φυτεία ἀειθαλῶν», «Ἄν πρέπει νά κρύβεις τὴν κραυγή σου / τὸ λευκὸ χαρτί εἶναι ἓνα ἀσφαλές / ἐρμάριο», «Ἡ ἀκτή ματώνει τὰ χεῖλη τῆς θάλασσας. / Ἄσπασμός ἢ ἀλληγορία τῆς ἀλήθειας», «Εἶναι τὸ φῶς μιά ἐνέδρα ὑπεράνω ὑποψίας», «Συλλαβές ἀπὸ ψυχή / νά τίς ἀλέθουμε στό στόμα», «Ἐπιβαίνω στό τερατῶδες / ἐνός γεγονότος», «Τά μάτια του ἐξορύσσουν / τὴν ἐπαύριο», «Μέδουσες μεσοπέλαγα τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα. / Θά μᾶς πάρουν λές ὅπως τὰ ἀερόστατα τὸ καλάθακι τους», «Καί τὸ ἀνθισμένο μελάνι τῶν θυμαριῶν. / Ἡ ἐμμονή ὀρίζεται ὡς πέρασμα / ἀπὸ μελίσησα καί τζιτζικια. / Σάν τὸ σύρμα στό μπακίρι μᾶς ξεκουφαίνει ἡ λατέρνα της», «Φοροῦσε τὸ πουκάμισο ἀνάποδα / ὅπως κρύβουμε τὴ μοναξιά μας», «Θά μπορούσα νά ὀρίσω τὴν ὠραιότητα σάν κατάσταση / ἀνθοδοχείου ἐντέλει», «Ἡ ἄμμος ἔχει μνήμη, ἔχει γλώσσα / Μέ τὴν ἀφή ἀνοίγονται τὰ πρόσωπα τῆς ψυχῆς της».

Ὁ χρόνος, ὁ θάνατος, ἡ ἀπώλεια, ἡ ἀπουσία, ὁ ἔρωτας, οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις συνύπαρξης καί ἀντιπαλότητας, εἶναι οἱ βασικὲς σταθερές τῆς ποιητικῆς του. Ἀλλὰ καί ζητήματα τοῦ καιροῦ του, καί τοῦ καιροῦ μας. Ἡ ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπου στὴ μεγάλη πόλη καί στὴν ἐνδοχώρα. Κι ἡ ἀλλαγὴ τῶν συμπεριφορῶν στὴν ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης. Κι ὁ πόνος γιά τὴν ἀνθρώπινη περατότητα. Ἦ, ὅπως γράφει: *Ἡ ὀδύνη εἶναι ἡ ἔμπνευση τῶν τοπιῶν μου.*

Κι εἶναι φορές, διαβάζοντάς τον ἢ κουβεντιάζοντας μαζί του πού ἀναρωτιέμαι πόσο μεγάλη ἀπώλεια γιά τὴν ποίηση θά ἦταν ἂν δέν εἶχε ἀποφασίσει νά γράψει τοῦτος ὁ ἄνθρωπος...

Δ. Ι. Καραμβάλης

Ἡ ποίηση τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη

*«Ἡ ἄμμος ἔχει μνήμη, ἔχει γλώσσα
μέ τήν ἀφή ἀνοίγονται τὰ πρόσωπα τῆς ψυχῆς τῆς»*

χωρίς ὄρους καί ὅρια θυσία καί πάλη στούς ἀνυπεράσπιστους καιρούς μας. Ἡ ποίηση τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη εἶναι ἀποστακτικός λόγος αἵματος μέ θραύσματα τοῦ παρελθόντος ὅπου *«ὄ, τι χωράει σέ μιά χειραψία»* γίνεται χῶμα καί πηλός σέ μιάν ἐγκαυστική τοῦ πάθους πού ἀναζητᾶ ἐναγώνια τήν ἰθάκη στήν ἀτομική νυχτοήμερη ἀναμέτρηση ὅπου ἡ τραγική ἀντίφαση ἀποκαλύπτει τήν ὀριακή σύγκρουση μέ τόν συνακόλουθο συλλογισμό: *«Ἡ ἀποδοχή στοιχίζει χιλιάδες πράξεις / καθώς γδύνουν τήν ἐρημιά νά βρεῖ διέξοδο τό πλήθος»...*

Ἐνα προσκλητήριο μνήμης μέσα σέ μιά σιωπή πού ἀρκεῖται στήν στιγμή σάν ὀρυχειό ἀποκάλυψης καί κραυγές νεκρῶν – ἄδικα νεκρῶν – ἀπό μιάν *«ἀντήρηση προηγούμενης σφαγῆς»* ὅπου ὁ χρόνος πισωγυρίζει καί ὁ χῶρος λιγοστεύει μέσα ἀπό ἀναλώσιμα πεδία βολῆς ὅπου ἡ ἀτομική ὀδύνη ἀποτυπώνει μιά πορεία *«παρειά τῆς μέρας»* μέσα σέ ἀτελειώτες νύχτες στά περάσματα τῶν ἀγριμιῶν καί τῶν προσφύγων ὅπου ἡ ἀπώλεια τῆς πατρίδας σηματοδοτεῖ νέες χαράξεις πλεύσης κι ὅπου ἡ λογική ἀδυνατεῖ νά διαγράψει τό παρόν: *«Μά ἡ μικρή γεννήθηκε στήν Ἀθήνα, / τόν Σεπτέμβρη θά πάει πρώτη Λυκείου, / οὔτε νά ἀκούσει γιά ξένους τόπους»...*

Ἐδῶ, *«μέ τήν πλάτη στό παρόν»* ξετυλίγεται τό κουβάρι-κουφάρι τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου κι ἀντίστροφα πιέζουν οἱ ἡμερομηνίες, λιγοστεύει ἡ ὄραση τῶν ματιῶν, ἐλαχιστοποιοῦνται τὰ ὅρια καί τὰ ὀριακά: τὰ πηγάδια στερεοῦν, οἱ λέξεις γίνονται λαμητόμοι, τὰ λιμάνια μένουν δίχως ἀποβάθρες. Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης, μέ μιά ξεχωριστή *«διαλεκτική βυθοῦ»* φέρνει στήν ἐπιφάνεια ἐγχαράξεις κι ἐνσταλάξεις εὔρεσης καί ἀπώλειας πού κοντανασαίνουν τήν ἀνθρώπινη πορεία καί τό κενό:

«δέν μπορείς νά ἀντιγράψεις τόν ὠκεανό, / παρά μονάχα σ' ἕνα πρόσωπο ἀπό τσαλακωμένο φῶς»...

Ἐκ τῶν συστάδων μάχης στά μετόπισθεν, σέ μιάν ἀμφίστομη πορεία ὅπου ὁ καθένας διεκδικεῖ – τὰ ἰδανικά του μέσα ἀπό τή νίκη καί τήν ἥττα ὅμως νά πού κάναμε τό λάθος καί τό ἐγερτήριο πάθος εἶναι ἀργά νά κάνει ὑπολογισμούς τὰ κεφάλια λείπουν ἀπό τὰ σώματα, τὰ λόγια γίνανε ρολόγια κι ὑποσχέσεις οἱ σημειώσεις στό περιθώριο ἀναιροῦν τήν πορεία μας καί τὰ πεπραγμένα μας: *«Ὅλοι διαθέτομε πλέον τή συντριβή μας / ἀκόμα καί οἱ θριαμβευτές»...*

Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης, εἶναι ἕνας παγκόσμιος πολίτης ἀφοῦ κοινωνεῖ τόν ἀνθρώπινο πόνο *«ἀπό μεθόριο σέ μεθόριο»* κι ἔχει ἐκεῖνη τήν ἐσωτερική ἀρματωσιά κι ἀρμοδεσία πού κονιορτοποιεῖ τίς ἀποστάσεις τῆς ἀπεραντοσύνης οἱ στίχοι του εἶναι κάτι ἀπό τίς κραυγές τῶν ἀδικημένων πού, *«Οἱ φωνές τους σβήνουν τήν ἀπόσταση / Οἱ φωνές εἶν' ἡ ἀφή τους»!*

Εἶναι μαρτύριο καί μαρτυρία τοῦτοι οἱ στίχοι πού σηματοδοτοῦν μιά δίολκο καί μιά ὀλέτερα ὅπου διολισθαίνουν τὰ μέτρα καί τὰ μήκη καί τὰ πλάτη τῶν γήινων ὑπολογι-

σμῶν μέ τήν ποίηση καί τή φαντασία νά ὑπερβαίνουν διαβρωτικές ἐξουσίες καί παραχαράξεις κάθε λογῆς: «Ἀπό αὐτά τά στενά εἰσβάλλει τὸ πέλαγος στή νήσο μου / Ἀπό αὐτόν τὸ δρόμο ἢ νήσος μου γλιστράει στό πέλαγος».

Πρόκειται γιά τὸ δισάκι τοῦ μοναχικοῦ ὁδοιπόρου, τὸ ἄβατο τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τὸ δικαίωμα στήν ἐλευθερία ἀπαράγραπτο, μοναδικό, ἀνεξίτηλο, πού ὀριοθετεῖ καί ὑλοτομεῖ καί υἱοθετεῖ χωρὸχρονας στιγμές ἀγρύπνιας. «Ἀλλά ἐδῶ ἢ στεριά ἔχει στραμμένη τήν πλάτη στό βυθό τοῦ ὀρίζοντα»...

Ἐδῶ μετατοπίζονται τὸ μεγέθη, ἐδῶ ἢ ἐπίγνωση καταργεῖ τή διάγνωση, ἐδῶ οἱ κατακόμβες φιλοξενοῦν ἑκατόμβες ἠρώων, ἐδῶ ἀδίπλωτες οἱ φτεροῦγες τῶν παλιῶν ταξινομοῦν τὰ ὄνειρα καί τίς ἐλπίδες. Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης γίνεται ἓνα μέ τή βροχή καί τὸ αἶμα τῶν λέξεων σ' ἓνα συλλεῖτουργο ὅπου παλιά τροπάρια συλλαβίζουν μιά ἄλλη ἀλφαβήτα, ὅπου κι αὐτὸ τὸ λίγο εἶναι πολὺ σέ μιά ἐλπίδα-λεπίδα. «Δές το κι ἀλλιῶς, σήμερα καίμε τούς ἀνθρώπους / Αὔριο θά καίμε τὰ βιβλία τους»...

Εἶναι μιά καταγγελία ὅλης αὐτῆς τῆς «κνίσας καί τῆς ἀδημονίας τῶν ὀρθίων», ἓνας κατακλυσμός ἀπ-ανθρωπίας καί ἐπι-βίωσης κατάβασης. Πλαί στήν δῆθεν πρόοδο, τὸ πισωγύρισμα ὅταν ἢ ἐπιστήμη δίχως τή συνείδηση καί τήν ἐνσυναίσθηση, γίνεται ἀλήθεια δίχως γνώση. Ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἐπισημαίνει ἄλλον ἓναν κίνδυνο πού λάθρα βιώνει τίς συνέπειες: «Ἡ σοφία μου γίνεται πονηρὴ σάν τήν ἄγνοια»!

Ἄλλο ἓνα σημεῖο προσέγγισης (καί συνακολούθως καταγγελίας) εἶναι ὁ διάλογος, ὁ δῆθεν, γιά τή δημιουργία ἐντυπώσεων, ἐδῶ ὁ ποιητὴς τοποθετεῖ τὰ δάχτυλα «ἐπὶ τοῦ τύπου τῶν ἡλων»: «Ὁ διάλογος ἐγκαλεῖται γιά τή συντριβὴ ἀπόψεων... Ἀκολουθοῦν πυροτεχνήματα σύνθεσης, / αὐτὴ ἢ βιτρίνα τῶν βολικῶν ἀναλύσεων»...

Κι ἐπειδὴ «ὁ καθεὶς καί τὰ ὄπλα του» (Ὁδ. Ἐλύτης), ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης καταγγέλλει τὸν μηρυκασμὸ τῶν λέξεων καί τήν ἀλλοίωσή τους καί τή συνακόλουθη ὑποκρισία ἔτσι πού «...διατηρεῖται στήν ἄλμη τὸ ἐπίσημο ἔνδυμα τῶν λέξεων».

Καταγγέλλει τὸ γλωσσικὸ βιασμό, τήν προσπάθεια τῶν προσώπων στήν προβατόσχημη τῶν λύκων περιβολή, «πυροβολώντας τὸ λεπίδι τῆς μοναξιάς του», κι ἀναζητᾷ τήν ἀληθινή, ἀνάμεσα στό σημαῖνον καί τὸ σημαϊνόμενο, διάσταση στήν ἐνσωμάτωση τοῦ χρόνου πάνω μας ἐπι-σημαίνοντας τὸν κίνδυνο πού τώρα ἔχει προσλάβει ἄλλες ἐρμηνεῖες καί προεκτάσεις: «Τὸ μέλλον εἶναι ἤδη ἐδῶ στό ἀπροκάλυπτο τοῦ παρόντος / βρισκόμαστε σ' ἓναν ἀστραπιαῖο χῶρο ὑπολοίπων»!

Ἐπολοῖπwn β' καί γ' διαλογῆς ὅπου ἀπροστάτευτος ὁ ἀνθρωπος παλεύει νά διασώσει τήν ἀξιοπρέπειά του σ' ἓνα ὑποθηκευμένο καί παραποιημένο χρονολόγιο μέ ἡμερομηνίες λήξεως προϊόντων καί «ἐπαϊόντων»:

«Ἀλλά οἱ ψυχές μας, τίς νύχτες πού μαζεύουνε τ' ἀδέσποτα, ματώνουν στά σκουτιά τους...».

Ὅμως ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης ἔχει βαθιά μέσα του τήν ἀνάγκη ν' ἀνοίξει τὰ παλιά ἐγκαταλελειμμένα ὄρυχαι, νά ἐνώσει τὸν πάνω μέ τὸν κάτω κόσμο, κάνοντας πράξη τῆ ρήση τοῦ Γιάννη Ρίτσου ἀπὸ τὰ *Δεκαοχτῶ Λιανοτράγουδα τῆς Πικρῆς Πατρίδας*, «...καὶ μὴ ξεχνᾷς πού ὑπάρχεις βοηθοῦν κι οἱ ἀποθαμένοι».

Ἡ ποίησή του εἶναι μιά τριήρης πού διασπᾷ τοὺς θαλάσσιους ἀποκλεισμούς καί ταξιθεύει ἀναζητώντας τίς παλιές ἀποικίες τοῦ Πέργαμου καί τῶν Συρακουσῶν, στήν πλῶρη του θά ξεχειμωνιάζουν τὰ ὄνειρα καί θά θρυμματίζονται ἢ σκόνη, ἢ σκουριά καί τὸ σκοτάδι. Μιά τριήρης πού ἀκόμη κι ὅταν ναυαγεῖ, διατηρεῖ τή διαλεκτικὴ βυθοῦ στά ἔγκατά της μ' αὐτὴν φωτίζονται τ' ἀνήλιαγα, τὰ «ἄδηλα καί τὰ κρύφια» γίνονται ψυχές πού βγαίνουν στήν ἐπιφάνεια γιά νά καταγγεῖλουν,

«Τὸ κύμα σαρώνει ἓνα μοιρολόι στά χαλίκια. Ἀπ' τῆ στεριά μᾶς προφταίνουν ἀλυχτίσματα. Ἐνας σκύλος καρφώθηκε στό σύρμα πάλι...».

Πρόκειται γιά καταγραφές ἢ ἀπογραφές ἢ καί προγραφές ὀρίων καί ὄρων. Ἐνα

μονοπάτι καταφυγῆς εὐλογημένο μιά «λιτανεία ἀπό τεμάχια φωτός στή νύχτα» ὅπου ὁ ποιητής ἀγρυπνᾷ καί τόν βρίσκουν τά χαράματα νά περιδιαβαίνει σέ κόσμους διαφορετικούς καί σέ ἀπώλειες καί εὐρέσεις ὅπου ἀγορές κι ἐξαγοράσεις, ἐγκρίσεις καί ἀκυρώσεις προσεγγίζουν σέ τοπία βολῆς κι ὀλοκαυτώματος ὅπου ὁ σαρκασμός –πλέον– ἔχει καταντήσει σέ μονόδρομο ὀρισμῶν καί παρηγήσεων καί συνηγήσεων καί ἀντηγήσεων τό ἀνάγνωσμα: «*Σήμερα πάντως προσφέρονται ξεναγήσεις σέ ὅλα τά εἶδη τῶν ἐγκλημάτων*»...

Μιά πορεία πού παγιδευμένη ἀπό χίλιους δυό παράγοντες καί χαλκευμένη παρ' ὅλα αὐτά δέν πτοεῖ τόν ὁδοιπόρο πού πλέον συνειδητοποιεῖ πῶς ἐνώνοντας τόν κατακερματισμένο χρόνο: «*Δέν θά περάσει κι αὐτή ἡ ἐποχή πρὶν τὴν ἐπόμενη ἐλπίδα*»...

Βέβαια τίποτε δέν γίνεται «ἀβρόχοις ποσίν» ἀντιθέτως οἱ καθάρσεις τῶν σωμάτων καί τῶν ψυχῶν εἶναι ἀπαραίτητες γιά τό διαβατήριο ἀθανασίας· ποιός θά τίς ἀποτιμήσει; «*Ἀλλά καί τ' ὀλοτέλα θέλει τό χρόνο του καί τό κερὶ του*».

Στό ἀμετρο βάθος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου ἡ ποίηση τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη δείχνει τό δρόμο τῆς πάλης καί τῆς ἀναζήτησης μετὰ, στήν πικρὴ γεύση καί στίς «*μυλόπετρες συνείδησης*» πού ἀποστάζουν, καί στούς ποταμούς τῆς μνήμης πού ἐμπεριέχουν, στό καύσιμο ἐκεῖνο τῆς καρδιᾶς καθῶς ἀλέθει γλυκά τούς καρπούς:

«*Δέν μᾶς χαρίζεται τίποτα, οὔτε κἂν ἡ ἀσφυξία. / Οἱ ἀτέλειές μας εἶναι δάνειο θυσίας. / Μᾶς ἀνήκει μοναχά ἡ χρῆση τοῦ δρόμου*»!!

Ἀθήνα, 19 Νοεμβρίου 2018
(Ξημερώματα)

ΥΓ. Ἀγαπητέ κύριε Σταῦρο Σταμπόγλη, σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ γιά τὴν πνευματικὴ τροφή πού μοῦ χάρισσατε. Εὐλαβικά καταθέτω στήν κρίση σας, ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος, κάποια εὐρετρα τῶν στίχων σας καί ζητῶ συγγνώμη πού ἀργησα...

Με ἐκτίμηση
Δ. Ι. Κ.

Χριστίνα Καραντώνη

Περί εὐθύνης

Σταῦρος Σταμπόγλης, *Διαλεκτική βυθοῦ*, Μανδραγόρας, Ἀθήνα 2014

παρουσία τῆς «εὐθύνης», δέν δηλοῦται μόνον ὅταν καταγράφεται, κατονομάζεται –λίθος πολύτιμος σέ οἰκοδόμημα ποιητικῆς– οὔτε ἀπό τήν στατικότητα τῶν ποιημάτων ἐν μέρει ἢ ἐν συνόλῳ μιᾶς συλλογῆς –ἢ περισσότερων– ἀλλά καί ἀπό τήν στάση ζωῆς, ὄχι μόνον δηλαδή γραφῆς.

Ὁ λόγος γιά τόν Σταῦρο Σταμπόγλη, ποιητή, πεζογράφο, ἀρχιτέκτονα, πολίτη, ἄνθρωπο, καί τήν διαρκῶς παροῦσα «εὐθύνη» του. Κυρίως ὅμως, ὁ λόγος, γιά τό πῶς αὐτή διαπερνᾷ τήν ποιητική συλλογή του *Διαλεκτική βυθοῦ*. Ἐκεῖ, στή συγκεκριμένη συλλογή, ὁ ἀναγνώστης συναντᾷ αὐτοῦσια τῆ λέξη «εὐθύνη» ἔξι φορές καί μία ἐν συνθέσει ὡς «συνευθύνη»· τό βαρῦ τῆς, ὅμως, ἐννοιολογικό φορτίο τόν δονεῖ πλειστάκις. Ὅχι ὡς ὀμιχλώδης, θολή, ἐκ τῆς κατανομῆς ἀποδυναμωμένη συλλογική εὐθύνη, ἀλλά ὡς διαυγέστατη ἀτομική –ἅμα καί συλλογική, ὡς *συνευθύνη*– πού μεταγγίζεται ἄκρατος ἀπό τό ποιητικό ὑποκείμενο-πομπό στόν ἀναγνώστη-δέκτη. Καί τοῦτο σέ μιά ἐποχή:

[...]

*Μιά ἐποχή ὅπου ἐντός τῆς, ὅμοια χάος μέ
ψευδώνυμο ἄκρης, καί ἄκρη μέ ψευδώνυμο
χάους, ἀνθίζουν.*

*Ἡ ἀμεριμνησία τῶν ἐνόχων ἰδρώνει
στόν καθρέφτη τῆς εὐθύνης μου*

(ΕΛΙΚΟΕΙΔΗΣ ΑΝΤΙΦΑΣΗ)

Εὐθύνη κυρίως προσωπική, λοιπόν, γιά τήν ἀνάγκη διαχωρισμοῦ ἀντίγραφων καί ἀπομιμήσεων ἀπό τό γνήσιο, τό αὐθεντικό. Τοῦ χάους ἀπό τήν ἄκρη. Τῆς ἀλήθειας ἀπό τό ψεῦδος. Τῆς πραγματικότητος ἀπό τό ἐπιφαινόμενο. Ἡ *Διαλεκτική βυθοῦ* στό σύνολό τῆς ἀποτυπώνει, ἐκτιμῶ, τήν ἀγωνιώδη προσπάθεια τοῦ ποιητικοῦ ὑποκειμένου νά ἀνασύρει ἀπό τόν βυθό στήν ἐπιφάνεια, ὅ,τι σκοπιμότητος ἢ ἀδιαφορίας, δόλου ἢ ἀμελείας ἔνεκα, εἶτε ἐρρίφθη εἶτε ἐπέσε ἐκεῖ καί παραμένει ἀφανές, παροπλισμένο. Γιατί:

*Ὁ οὐρανός, ὅ,τι κρύβει τήν ἀμέλεια
τῶν προθέσεων
Ὁ βυθός, ἓνα πεδίο ὅπου ὁστᾷ ἰδεῶν
μαρτυροῦν τήν πράξη
Τό πέλαγος, ρευστό μνήμης, κυκλώνει
τίς παρειές τῆς μέρας
Καί τά πλήθη, ἀμέτρητοι δοκιμαστές ὁδύνης
Μύριες γεύσεις ἢ κραυγή μου*

(ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ ΜΟΝΑΔΩΝ)

Κάτι σάν χρέος άφοϋ:

[...] «Ό,τι δέν έγινε συνθλίβει τίς προθέσεις». [...]

(ΠΕΝΤΕ GRAFFITI ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΙΚΟΝΑ)

Εϋθύνη γιά τήν περιφρόνηση τοϋ κάλλους πού τόσο ή φύση όσο καί τά έν άρμονία καί μέτρω οικοδομήματα τοϋ παρελθόντος –άλλοτε ένδόξου κι άλλοτε τραυματικού– υποδεικνύουν. Γιά τίς τερατώδεις κατασκευές, προϊόντα άλαζονείας καί επίδειξης ισχύος. Γιά τά νεκρά, άδεια κτήρια, συχνά ήμιτελή, θύματα κάποιας επένδυσης πού άστόχησε, άποβλέποντας έξαρχής σέ ψυχρούς αριθμούς.

Εϋθύνη γιά τήν άρνηση άνάληψης τής εϋθύνης. Γιά τήν ρηχότητα συνεπώς, τήν έξορία τοϋ πένθους, τόν εκφυλισμό τής ήττας, τήν άπεμπόληση τοϋ βιώματος· τόν στραγγαλισμό έν τέλει κάθε δυνατότητας γιά μεταμέλεια, άνάνηψη, γιά επικράτηση τής άλήθειας, γιά μιάν άλλη κατ' οϋσίαν ζωή:

[...]

Άλλά ήττα σημαίνει άγκαλιάζω τήν ένοχή μου,

βγαίνω στήν εϋθύνη μου

Άλλά ήττα σημαίνει πειράζω τή ζωή

νά στραφεί νά μέ κυκλώσει.

(ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΗ)

[...]

Παντοϋ έχουν τοιχοκολληθει ένσημα ταπεινώσης

ύπέρ εϋκαιρίας ή άλλου θαύματος.

Κάποιο αίτημα εκπτώσης έγινε ή άλήθεια

Κι οϋτ' ένας λυγμός ένοχής

Η άρνηση τής εϋθύνης συνθλίβει

τό πένθος.

(ΠΟΛΩΣΗ)

Τούτη ή άρνηση έχει βέβαια άλλη βαρύτητα όταν ιδεολογικοποιείται, όχυρώνεται πίσω από στείρο δογματισμό, ειδικά όταν ή ένοχή δέν άποτελεί συναίσθημα αλλά έτυμμηγορία. Τότε, παρά τήν άκαμψία τοϋ δόγματος, οι έλιγμοί δέν άποτελοϋν σύμφωνα μέ τούς έλισσόμενους εκπτώση αλλά άναγκαία γιά τήν επιβίωση λύση, άλλως προσαρμογή. Πότε καί πώς, όμως, τό μέσον δέν υπερβαίνει τόν σκοπό καί ποιό τό τίμημα τότε;

[...]

Κι άπέναντι έμείς, όπου γιά τήν όμορφία

ύπηρετήσαμε τό σχήμα

Άλλά τό μέσον υπερέβη τό σκοπό

Άντί ν' άναδείξουμε τό κάλλος έμάθαμε

νά τό περιφρονοϋμε.

[...]

(ΑΤΤΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΙΞΗ II)

Δέν πρόκειται άπλώς γιά ζήτημα αισθητικής, όπως θά μπορούσε ίσως νά υποθέσει κάποιος, άπό τό γενικότερο κλίμα τοϋ ποιήματος. Πρωτίστως καί κυρίως είναι ζήτημα ήθικής:

*Ἄν ἐνώσουμε τίς ἀδυναμίες μας θά
φτιάξουμε ἕναν καλό ἴσκιο
Πρῶτα ὅμως πρέπει νά μεταλάβουμε
κρασί συνευθύνης καί συνενοχῆς
Νά φτιάξουμε ἕνα μεθύσι
ἐλευθερίας.*

(ΠΕΡΙ ΗΘΟΥΣ)

Ἐν τέλει ὅμως ἡ ἴσως καί ἐξ ἀρχῆς, ἡ ἠθική εἶναι ζήτημα ὑπαρξιακό. Τό ποίημα «Μνηστήρες» συνοψίζει, ἐκτιμῶ, τή θέση καί τήν στάση τοῦ ποιητῆ ἐπί τοῦ προκειμένου:

*Τί νομίζεις, τό ἐφικτό πιάνει τήν
καλύτερη τιμή ἐκεῖ ἔξω
Εἶναι καί τὰ λαγόνια κάποιου καλοκαιριοῦ
πού ἀποσποῦν τήν προσοχή
Εἶναι καί οἱ τόμοι τῆς ἱστορίας καθῶς
χαμογελοῦν μέ συγκατάβαση.
Ἵπάρχουν παντοῦ καί πάντοτε ἐπαρκεῖς
δικαιολογίες
Ἄλλά τώρα φοβάμαι πῶς συμβαίνει τό χειρότερο,
ὅτι δέν ἀντιλαμβάνομαι τήν ἰσχύ
τῆς ἐνοχῆς μου*

*Καθῶς ἐπαιτοῦμε σέ λαβυρίνθους ἐξεων καί
προφάσεων, οἱ μέρες ἀπαιτοῦν
τό ἀναγκαῖο ἦθος.*

(ΜΝΗΣΤΗΡΕΣ)

Ἡ ἐναλλαγή προσώπων (β' ἐνικοῦ, γ' ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ, α' ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ) συνθέτει τή διαλεκτική προσώπων καί συνθηκῶν *ἐσύ-αυτό, ἐγώ-ἐμεῖς*. Ἡ ἀντίστιξη ἀνάμεσα σέ *ἐφικτό / ἐπαρκές-ἀναγκαῖο, ἀποσποῦν-ἀπαιτοῦν, συγκατάβαση / δικαιολογίες / προφάσεις-ἐνοχή, καλύτερη-χειρότερο, πάντοτε-τώρα, νομίζεις-συμβαίνει, τιμή-ἦθος*, καταδεικνύουν τό μέγεθος τῆς εὐθύνης στήν πλάνη καί τόν ἐφησυχασμό. Ἡ δέ αἰσθητική—τό ποίημα ἐν συνόλῳ, κυρίως ὅμως ὡς μορφή—ἀποτελεῖ τό μέσον γιά τήν ἀνάδειξη τοῦ χρέους, τό ἔναυσμα γιά νά ἀρθεῖ ἡ ὑπαρξη στό ὕψος τῶν περιστάσεων, γιά νά μήν ἐνδώσει οὔτε στήν λάγνα ραθυμία κάποιου καλοκαιριοῦ πού ἐξαντλεῖται στήν ὑπερέκταση ἑνός λάμδα (*λαγόνια καλοκαιριοῦ*), οὔτε στή εὐκολία τῆς τιμῆς ὡς ἀριθμητικοῦ κέρδους, μά οὔτε καί στήν ἐξωθεν—καί μάλιστα ἐπιλεκτική—θέαση-ἀνάγνωση τῆς ἱστορίας. Ἐξω οἱ ἐξεις ἀπό τήν ἐπαιτεία τῶν προφάσεων (*καθῶς ἐπαιτοῦμε*)· στήν ἀπαίτηση τῶν ἡμερῶν (*ἀπαιτοῦν*) χρειαί νά ὑψωθεῖ τό ἀναγκαῖο ἦθος. Χωρίς ὅμως τήν αὐτοσυνειδησία, τήν ἀναγνώριση, τήν παραδοχή ἐνοχῆς καί εὐθύνης, τήν μνήμη νά σκουντᾶ—ὄχι νά θωπεύει—, τόν σεβασμό νά κερδίζεται—ὡς αὐτοσεβασμός πρωταρχικά—ἀπό τήν πάταξη τοῦ τρόμου, τό ἦθος εἶτε ἀπουσιάζει εἶτε ἀποδεικνύεται κατώτερο τῶν περιστάσεων. Ἀνομία καί ἄνοια ἀκόμα καί ὡς *ἐσχατη ἄμυνα τῆς ἐλπίδας*, τό μόνο πού μποροῦν νά *φροντίζουν ἐπαρκῶς* εἶναι τήν ἠθική τοῦ φόβου.

Ὁ Σταμπόγλης, ὅμως, ἀκονίζει τήν πένα του γιά μιᾶ ἄλλη ἠθική. Σύμφωνα μέ αὐτήν, οἱ λέξεις ἀνακτοῦν τή θεμελιώδη σημασία τους στό πεδίο τοῦ βίου, ὄχι τῶν λέξεων, καί ὁ λόγος τό ἀπολεσθέν ἀναστάσιμο παράστημά του. Συλλέγοντας *ἀπό τό τίποτα*, ὅπως δηλώνει, ἐλπίζει, πιστεύει στή δυνατότητα τοῦ λόγου νά ἀνέβει ἀπό τόν βυ-

θό: [...] *Θά ανέβει ό λόγος· θά ανέβει* (ΠΙΝΑΚΙΟ ΑΣΤΕΩΣ). Επίπονη ή προσπάθεια από τή συλλογή του τίποτα, τήν αντιγραφή τών στιγμών, παρά τή ρουτίνα τους, συχνά προκύπτει ή κίνηση:

[...]

*Άλλά χθές τόν άκουσα νά άπαγγέλει
«Κάτι από νέους ψαλμούς» ειπε
«Άντιγράφω τίς στιγμές γύρω μου. Συχνά
ή ρουτίνα γεννάει κίνηση. Πρέπει νά
διυλίσω τίς μέρες· νά προλάβω
πρέπει», συμπλήρωσε...*

(ΑΓΩΝΙΑ ΨΙΘΥΡΟΥ)

Είναί ό ίδιος ό όποιος λίγους στίχους πιό πάνω: [...] *Ύποστηρίζει πώς ή άρνηση τής ευθύνης / έθίζει στήν άδιαφορία [...]*. Ό ποιητής Σταμπόγλης, πάντως, άναλαμβάνει τήν ευθύνη. Καί προλαβαίνει. Γραφεύς βυθού καί έξορύσεται κάθε στιγμή κερδίζοντας κόκκο-κόκκο τήν άξιοπρέπεια τής αιωνιότητας, σμιλεύοντας μέ συνέπεια τό όρुकτό πού ξημερώνει:

[...]

*Καί έτσι έχει τό ζήτημα, ένω τό ήθος
των κεκοιμημένων μετασχηματίζεται σέ
άπόσταγμα ποταμών, των ζώντων
ύπολογίζεται σέ κτερίσματα έλπίδων
Πέρασμα θεών, ή πολύτιμος χείμαρρος
διατρέχει τό ύπέδαφος μου
Κάθε στιγμή έξορύσσομαι.*

(ΓΡΑΦΕΥΣ ΒΥΘΟΥ)

Προλαβαίνει:

[...]

*Άρκει νά προλάβεις· πετās ό,τι έλιωσε σέ
μιά πρόσκρουση, ό,τι πολλαπλασιάζει θάνατο*

[...]

(ΟΠΤΙΚΗ)

Παρότι ουδόλως σαφής ή σημασία τής λέξης «χρόνος»¹, σ' αυτήν τή συλλογή διασφαλίζεται καί ό χρόνος καί ό χώρος γιά τήν υπέρβαση τών όριων του άστεως, τής πόλης μέ τίς *δύο πλατειές μοναχά κι αυτές φαρμακωμένες*, τό άνοιγμα από τόν Σαρωνικό στό Κρητικό, τό Μυρτώο πέλαγος, αλλά καί πέραν αυτών, στόν ουρανό, γιά τήν διαφυγή από τόν λαβύρινθο πού ή ψυχή δημιουργεί όταν γυρίζει τήν πλάτη στήν θάλασσα. Ό Σταυρος Σταμπόγλης μιλώντας γιά *τά πλήθη, τά πλήθη των ήπειρων καθώς συνθλιβονται από κατώφλι σέ κατώφλι* σχηματίζει τή δική του ποιητική επικράτεια, συνθέτοντας ένα σύμπαν όπου ή συμ-πάθεια γιά τό παγκόσμιο έθνος των παριών ξεχειλίζει. Πάνω καί πέρα από *τίς συμβάσεις του κόσμου*, μέ λόγο λεπίδι συνάμα όμως τρυφερό, προσεγγίζει σέ άπόσταση αναπνοής εκείνους πού έχουν *μιά / άλλαξιά ήπειρους στή / νάυλον σακούλα*. Γιά τούς ένοικιαστές του μιλά, αλλά καί στίχους του τούς παραχωρεί γιά νά άρθρώσουν τόν δικό τους λόγο: Αίγυπτος, Ούκρανία, Πολωνία, Ξένοι τόποι γιά τά παιδιά τους τά γεννημένα στήν Άθήνα, πού έδώ κάπου όνειρεύονται νά ριζώσουν.

Σπαράγματα εικόνων, συναισθημάτων, σκέψεων· λόγος, άλλοτε ύπαινετικός άλλ-

λοτε ποιητικά ρεαλιστικός, ανασύρει από τόν βυθό ὅ,τι ἀποτελεῖ οὐσία γιά τόν σκεπτόμενο ἄνθρωπο. Τόν ἀγωνιώντα γιά τό παρόν καί τό μέλλον, τόν ἐπιχειροῦντα νά συγκολλήσει καί νά ἐρμηνεύσει τοῦ παρελθόντος, τῆς ἱστορίας τά κομμάτια. Ὅχι γιά νά ἐκθέσει τά πολῦτιμα τοῦ βυθοῦ στούς κινδύνους τῆς ἐπιφάνειας, ἀλλά γιά νά τά προστατεύσει ἀπό τόν ἐνταφιασμό τῆς ἰλύος. Αὐτή, μάλλον, ἐκτός τῶν ἄλλων ἢ ὑψιστη εὐθύνη τοῦ ποιητή. Ὁ ὁποῖος παραμένει μέ τόν τρόπο του, ὡς ὀφείλει, ἐνεργός πολίτης τοῦ κόσμου.

Συνδυασμοί λέξεων πού ξαφνιάζουν, ἀποκαλύπτουν μέ τήν τολμηρότητα τῆς ἀπλότητάς τους συγκαλυμμένες ἀλήθειες: *ὄστᾶ ἰδεῶν, ὑπέρβαρο τῆς προσθήκης, λατρεία καταστροφῆς, τῆς ζωῆς κοστούμι ἀθάνατο τό χῶμα, ἐπιδρομή ἄπνοιας, δρυμός ἀπό δωμάτια, ἀνθοδέσμες ραδικιῶν, ριζούλα χάους, βακτηρίες μοναξιᾶς, μυστική κραυγή, διπρόσωπες σκιές, γελοιογραφία ἀνδριάντα, ὑπεραξία τῆς εὐτέλειας, βαρύτητα μέ φτερά*, ἓνα μικρό δεῖγμα.

Μέ οἰκονομία, μέ φειδῶ ἢ στίξη¹ οἱ τελείες δέν ἐξοβελίζονται μέν, ἀφήνεται ὅμως ὁ ἀκροτελεύτιος στίχος –ἰδικά στήν *Διαλεκτική βυθοῦ*, ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων– ἀνοιχτός, χωρίς τελεία. Μοιάζει μ' αὐτό τόν τρόπο ὁ ποιητής νά διευκολύνει τήν οὐσία τῆς διαλεκτικῆς, τόσο τῶν ἰδεῶν, τῆς σκέψης, ὅσο καί τῶν πραγμάτων, νά ἐξελιχθεῖ, νά ξεδιπλωθεῖ ἀνεμπόδιση.

¹ Ἄν στή συλλογή διηγημάτων *Ἐν ὀνόματι τῆς Ἄνοιξης* (Γαβριηλίδης 2014) ὁ Σταμπόγλης ἀναφερόμενος συχνά στό «καθῆκον» ἐννοεῖ τό κομματικό κυρίως καθῆκον ὅπως τό ἀντιλαμβάνονταν, τό βίωσαν οἱ ἥρωές του, οἱ ἀριστεροί αὐτοεξόριστοι στό Παρίσι κατά τή διάρκειά τῆς ἐπταετοῦς δικτατορίας, στήν *Διαλεκτική βυθοῦ* μιλά γιά τήν ἀτομική καί συλλογική εὐθύνη πάνω καί πέρα ἀπό ὅποιον ἰδεολογικό δογματισμό, ἐνῶ στήν ποιητική συλλογή του *Διηγῆσεις πόλεων* (Κέδρος 2016) ἀποκαθηλώνει τό προσωπεῖο τῆς εὐμάρειας ἐπαναλαμβάνοντας τή λέξη «*συνενοχή*», ἄμεσα συνδεδεμένη μέ τήν συγκάλυψη. Ἐμμέσως πλὴν σαφῶς, συνεπῶς, παροῦσα καί ἐκεῖ ἡ εὐθύνη. Στήν τελευταία συλλογή του *Ἄτελές κολάζ* (Ἰδιωτική ἐκδοση, Ἀθήνα 2019) ἀνάλογη ἢ ὀπτική: [...] *Ἐνα καμένο τίποτα / μυρίζει ἡ ἀφθονία*. (ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΗΔΕΝ). Ὅσο γιά τοὺς ποιητές: [...] *Ἀποδέχονται τήν ἀγωνία τῆς εὐθύνης, μεταγράφουν / τήν ὑγρασία τοῦ ἀνέμου, ὑπομένουν στή σφοδρότητα / τῶν ἐννοιῶν*. [...] (ΣΥΝΟΨΗ ἢ ΜΙΚΡΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΤΩΝ).

Παρά τήν περί κλυδωνισμοῦ ὁμολογία² ὁ ποιητής Σταυρος Σταμπόγλης στέκεται, ἀντιστέκεται, ἐπαληθεύει βγάζοντας τή γλώσσα στό φαίνεσθαι. Καί ἀνεβάζει τόν πῆχου τῆς ποιητικῆς του διαρκῶς ψηλότερα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Καί τί νά σημαίνει ἄραγε ἡ λέξη / χρόνος, τήν πράξη ἢ τήν δικαίωση, / τήν ἀπώλεια ἢ τήν μνήμη· γιά / μήπως τήν ἐλπίδα*. [...] (ΚΙΝΗΣΗ)

2. [...] *μέ κλονίζουν ἡ ἄρνηση / τῆς ἐπαλήθευσης, ἡ ἀπαξίωση τοῦ ἠθους*. [...] (ΔΕΙΝΟΙ ΤΙΤΛΟΙ, Ἄτελές κολάζ)

Κωνσταντῖνος Α. Κρεμμύδας

Πτήσεις λέξεων

ἄλλωστε... Προσοχή, οἱ λέξεις δέν μεταμφιέζονται

Ὁ οὐρανός, ὃ, τι κρύβει τὴν ἀμέλεια / τῶν προθέσεων / Ὁ βυθός, ἕνα πεδίο ὅπου ὅσα ἰδεῶν / μαρτυροῦν τὴν πράξη / Τὸ πέλαγος, ρευστό μνήμης, κυκλώνει / τίς παρειές τῆς μέρας / Καί τὰ πλήθη, ἀμέτρητοι δοκιμαστές ὀδύνης / Μύριες γεύσεις ἢ κραυγὴ μου (σ. 10, «Συσσώρευση μονάδων»)

λέξη εἶναι κύρια μονάδα τῆς γλώσσας ἀπὸ ἀποψη συντακτική, γραμματική καὶ σημασιολογική· ἀποτελεῖ ἕνα σύνολο φθόγγων ποῦ ἀρθρώνονται ἐνιαῖα, δημιουργώντας νόημα, ἀποτελώντας ἕνα ἐργαλεῖο ἐπικοινωνίας καὶ συνεννόησης, ἄρα ὄχι μὲ τὸν ἑαυτό μας ἀλλὰ μὲ τοὺς πολλοὺς, μὲ τοὺς ἄλλους. Οἱ λέξεις χαρακτηρίζουν ἐν πολλοῖς καὶ τὴν κοινὴ ρίζα καὶ καταγωγή. Ἀποτελοῦν ἕνα διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς κοινῆς γλώσσας σὲ ἕναν συγκεκριμένο τόπο. Κι ὅπως ἔλεγε κι ὁ γεωγράφος, ἱστορικός καὶ περιηγητὴς τοῦ 5ου αἰ π.Χ. Ἡρόδοτος στὸ Ἡ' βιβλίο του μὲ τίτλο *Οὐρανία* «τὸ ἐλληνικὸν ἐὸν ὁμαμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον καὶ θεῶν ἰδρύματα κοινὰ καὶ θυσίαι ἡθεὰ τε ὁμότροπα» («ὑπάρχει καὶ τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα καὶ μὲ τὴν ἴδια γλώσσα μ' ἐμᾶς, μὲ τὸ ὅποιο ἔχουμε κοινὰ ἱερά τῶν θεῶν καὶ κοινές θυσίες καὶ ἡθῆ κοινά»). Κι ὁ Ἰλισσός, προσδιορίζει τὸν ἐλληνικὸ τόπο τοῦ Ὁ Σταμπόγλης, ἕνα νεράκι ἀπ' τὰ σκέλια τῆς πολιτείας / ὡς τὸ στέρνο τοῦ Σαρωνικοῦ· ἐξώπορτα, / ν' ἀκουμπᾷ μ' ἐμπιστοσύνη ἢ στεριά μου / Καὶ τὰ ἡφαίστεια· μιὰ λέξη ζωντανή / νὰ ὑποφέρει στὸ θολάμι τῆς / Αἴσθηση καρτερίας χωρὶς κοιφία / συντριβῆς.[] Ἐκ δεξιῶν, Καρυάτιδες καὶ Κοῦροι, λυτὰ μάρμαρα / μὲ τὴν κόμη στὸν ἄνεμο [] «Καλὸ προσωπεῖο, σὲ δύσκολους καιρούς, / ὁ μύθος», ψιθυρίζει ἕνα μονόχορδο / τοῦ Ρίτσου. (Ἀπὸ τὴν ἐκδῆλωση τοῦ Μ γιὰ τὴν Παγκόσμια Ἡμέρα Ποίησης 21.3.2014, δημοσιεύτηκε ὡς «Μάρτιος μὲ γενικὸ τίτλο» στὴ συλλογὴ *Διηγῆσεις πόλεων*).

Δέν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο ποῦ στὴ *Διαλεκτικὴ βυθοῦ*, (Ποίηση, ἐκδ. «Μανδραγόρας», ἔργο ἐξωφύλλου: Χριστόφορος Β. Κατσαδιώτης, Ἀθήνα 2014, σελ. 80) τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη, ἀλλὰ καὶ στίς προηγούμενες ποιητικὲς του συλλογές ὁ τόπος, τὸ ἐλληνικὸ τοπίο, οἱ λέξεις ἐμφανίζονται εἴτε ὡς τίτλοι συλλογῶν, εἴτε ὡς τίτλοι ποιημάτων, εἴτε ἐμπεριέχονται σὲ στίχους. Ἔτσι ἔχουμε τοὺς τίτλους τῶν συλλογῶν: *Γῆ* (2009), *Τόπος Νῶδ* (2011), *Ἀποτυπώσεις* (2012), *Ἀπόδοση τοπίων* (2012), *Ἐλάχιστος τόπος* (2013), *Διηγῆσεις πόλεων* (2016). Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ποιήματα ἀπὸ τὴ *Διαλεκτικὴ βυθοῦ* μὲ ἄξονα πάντα τίς «λέξεις»: *Καὶ τί νὰ σημαίνει ἄραγε ἡ λέξη / χρόνος, τὴν πράξη, ἢ τὴ δικαίωση, / τὴν ἀπώλεια ἢ τὴ μνήμη.* (το ποίημα «Κίνηση»). Καὶ ἄλλου: *Τὰ χεῖλη μου κρατοῦν τίς λέξεις / πίσω ἀπὸ τὴ σιωπὴ / Ἡ σιωπὴ δέν εἶναι παρά τὸ κραταιὸ / τοπίο τοῦ θεοῦ. καὶ ἐγὼ νὰ μεταφράζω τοὺς λυγμούς του* («Παρυφές κυρίως ναοῦ»). Καὶ ἄλλου: *Συνήθως οἱ λέξεις μου μένουν ἀνείπυτες* («Ἐρωτας σχεδόν» τῆς συλλογῆς *Μέ τὴν πλάτη στὸ παρόν*). Καὶ ἄλλου: *Συγνώμη γιὰ τὴ φλυαρία, μὰ θηλυκές εἶν' καὶ γεννᾶνε* («Οὐσία δέντρου», τῆς συλλογῆς *Διηγῆσεις πόλεων*).

Τό τοπίο βρίσκουμε καί σέ τίτλους ποιημάτων τοῦ Σταμπόγλη ἀπό τή *Διαλεκτική βυθοῦ*: «Χημεία τοπίου», «Ἀντίληψη τοπίου», «Ἄγος πόλεως I-III», «Λαβύρινθος», «Τοπίο αἰφνιδισμοῦ», «Πενιχρό τοπίο», «Μέτωπο πόλεως», «Εὐκαιρίες πατρίδας», «Σχεδόν φαύλη πόλη I-II», «Πινάκιο ἄστεως», «Πεδίο», «Μεσάνυχτα στήν πόλη», «Παρυφές κυρίως ναοῦ».

Καί γιά νά μή παρεξηγηθοῦμε σέ ὑποπτες ἐποχές ὅπου ἐθνικισμοί καί στοιχειώδεις ἄγνοιες πλειοδοτοῦν σέ ἐποχές ἡμιμαθεῖς καί παρακμασμένες μέ κίνδυνο ἀκόμα κι ὁ Ἡρόδοτος νά χαρακτηριστεῖ «Ἑλληναράς», τόσο ἡ ἀναφορά μας ὅσο καί ἡ οὐσία τῆς δουλειᾶς τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη χαρακτηρίζεται ἀπό μίαν εὐρύτερα διαρθρωμένη ἐλληνικότητα πού σημαίνει εὐρύτητα πνεύματος, οἰκουμενικότητα καί βαθειά πολιτική συνείδηση, κατά τή γνωστή ρήση τοῦ Περικλῆ: «Τὸν μηδὲν τούτων μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν» (= Δέν θεωροῦμε φιλήσυχο ἀλλ' ἄχρηστο αὐτόν πού δέν ἀσχολεῖται μέ τὰ κοινά). (βλ. ἐνδεικτικά ποιήματα σελ. 48 καί 49 ἀπό τή *Διαλεκτική βυθοῦ*).

Ἡ ποίησή του εἶναι ποίηση τοῦ ἄστεως –ἐνδεικτικὴ ἢ τελευταία συλλογὴ *Διηγῆσεις πόλεων*, κοινωνικὴ θά ἔλεγα γιά νά ἐπικαλεσθῶ τὸ ποίημα «Ἐπικράτεια I» τῆς τελευταίας του συλλογῆς μέ τούς χαρακτηριστικούς στίχους: ... *Ἐδῶ οἱ πράξεις ξεοδεύονται στήν πενία τῆς δίψας, οἱ ὀρίζοντες πολλαπλασιάζονται στό πλήθος τῶν μαρτύρων ἔδῶ ὁ Θεός δέν θά μπορούσε νά εἶναι κάτι πέρα ἀπὸ ἧττα*.

Μιά βαθειά ἀφομοιωμένη ποίηση μέ τὸ ἔρμα πού χρειάζεται σ' αὐτοῦς πού ματώνουν μέσα στήν τέχνη κι ὄχι σέ προθαλάμους γραφείων δημοσίων σχέσεων –ἐνα ἀκόμα φαινόμενο τῆς ἐποχῆς πού ἐναρμονίζεται μέ τή γενικευμένη ἀποκαθῆλωση τῶν ἀξιών μας: *καθὼς ἐπαιτοῦμε σέ λαβυρίνθους ἔξεων καί / προφάσεων, οἱ μέρες ἀπαιτοῦν / τὸ ἀναγκαῖο ἦθος* («Μνηστήρες»), *Ἔτσι κι ἀλλιῶς, τὰ ψήγματα / τοῦ μέλλοντος εἶναι ἡ βαρύτατη / μοναξιά τῆς μέρας μου* («Σταύρωση ἐπὶ σπείρας»), *Ἵτι ἡ ἐλπίδα γεννιέται / δέν ἀνασύρεται* («Ἀντίληψη τοπίου»).

Ὁ τόπος του καί οἱ λέξεις του ἔχουν τὴ χθόνια γείωση πού συναντᾶται σέ δύο κορυφαῖες καί συνάμα ἱερές τελετουργίες τοῦ τόπου μας: τὴν Τραγωδία καί τὸ ζεῖμπέκικο: *Κόκκο-κόκκο κερδίζεται ἡ ἀξιοπρέπεια / τῆς αἰωνιότητος / Γιά νά μὴν στεγνώσουν ὅλα στό ἐνιαῖο τῆς ἀσφάλτου [...]* *Πέρασμα θεῶν, ἢ πολῦτιμος χεῖμαρρος / διατρέχει τὸ ὑπέδαφος μου / Κάθε στιγμή ἐξορῶσσομαι* («Γραφεὺς βυθοῦ»).

Οἱ «λέξεις» τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη –αὐτές οἱ «λοξές πτώσεις πράξεων» ὅπως διαβάζουμε στήν τελευταία συλλογὴ του ἀποτελοῦν τὸν κώδικα ἐπικοινωνίας μέ τὸν ἔξω κόσμο, τὸ μέσον καί τὸ ὄριο τῆς ὑπαρξῆς: *Μεταφέρω ἀφηγήσεις πόλεων ὅπου οἱ λέξεις θέλουν νά γίνουν χρώματα καὶ καλπασμός. / Καί τί θά μπορούσαν οἱ λέξεις δίχως ἄνεμο, δίχως σώμα / δίχως ἐμένα*. («Συνεχές I», *Διηγῆσεις πόλεων*). Καί ἀπὸ τῆ *Διαλεκτικῆς βυθοῦ*: *Λέξη πρὸς λέξη συλλαβίζομε τίς πτήσεις καὶ ἄλλοι: διαλέγουν τίς λέξεις / Ἐχουν τίς λέξεις μιλᾶνε γιά τίς ἀπώλειες* («Εἶδος ἀντίστιξης»).

Ποίηση Συμβολισμοῦ μέ μεταφορές, εἰκόνες, μέ ἔντονη τὴ μεταφυσικὴ διάσταση ἀλλὰ καί τὰ δραματικὰ στοιχεῖα πού ἐπανερχοῦνται σχεδὸν σέ κάθε ποίημα: *Τὸ πρωινὸ μοιάζει μέ δάκρυ πού διστάζει / Σιγά-σιγά ἀποκαλύπτεται / ὁ λυγμὸς Ἐνα πρωινὸ στήν Ἀκρόπολη*. Λυρικός λόγος μέ ἕναν δικό του σύγχρονο Ρομαντισμό.

Ὅπως τὴ στιγμὴ πού ὁ ἱερέας ἐφιστᾶ τὴν προσοχὴ μέ τὴ φράση «τάς θύρας, τάς θύρας ἐν σοφία πρόσχωμεν» ὥστε τὸ μυστήριό τῆς Θεῖας Εὐχαριστίας νά τελεστεῖ μετὰ ξύ μνημένων δηλαδὴ πιστῶν, ἔτσι κι ὁ Σταμπόγλης τὸ ἴδιο μυστηριακὰ συναρμολογεῖ «Νεαρές λέξεις διασκελίζοντας τίς συμβάσεις / τοῦ κόσμου» γιά νά ἀποκαλύψει τίς δικές του ἀνθρώπινες πληγές ὄχι κατ' ἀνάγκη σέ εἰδήμονες, ἀλλὰ ἀντίθετα πρὸς ἀνα-

γνώστες, δηλαδή σέ κάθε άνθρωπο, σέ κάθε συνομιλητή και συμπάσχοντα: *Κάθε εὐθεία στό μάτι εἶναι ἕνας κόκκος / στίς καμπύλες τοῦ Θεοῦ / Κάθε καμπύλη καί μιά ριζούλα χάους / Καί τό χάος ὑπολογίζεται μέ τίς διασκελιές/ τῆς ἤττας μου. / Ἄλλά ἤττα σημαίνει ἀγκαλιάζω τήν ἐνοχή μου, βγαίνω στήν εὐθύνη μου / Ἄλλά ἤττα σημαίνει πειράζω τή ζωή / νά στραφεῖ νά μέ κυκλώσει.*

Λυρική ποίηση λοιπόν, ποίηση διαλόγου, ὕμνος στή φύση καί στή ζωή, ὡδή στήν ἀνοιχτή θάλασσα καί τούς ἀνοιχτούς ὀρίζοντες τῆς σκέψης, στίχοι φτιαγμένοι ἀπό «Βοριάδες· λοφία ἰωδίου νύχτα-μέρα».

Διαβάζουμε ἐπίσης στίς ποιητικές εἰκόνες του: *Αὐτό τό καλοκαίρι μέ ἀγκαλιάζει θάλασσα, ἢ ἀλλοῦ: Κι ἀπό τήν πρῦμνη, μιά πρέζα θυμαριοῦ / μεθάει τούς δισταγμούς τῆς πλώρης. Ἄλλά καί ποιήματα κοινωνικῆς εὐαισθησίας ὅπως αὐτό μέ τίτλο «Παγκόσμιο ἔθνος»: Τινάζουν τή νύχτα ἀπ' τά μαλλιά τους / Τακτοποιοῦν τά στρωσίδια· μισή κουβέρτα / ἐπάνω, μισή κουβέρτα κάτω [...] παρειές ἀπό χαρτόνια συσκευασίας / Κι ὕστερα ἀφήνουν τήν πλατεία, ξεχύνονται / στούς δρόμους / Νεαρές λέξεις διασκελίζοντας τίς συμβάσεις / τοῦ κόσμου / Καί παραμάσχαλα τό προσκεφάλι· μιά / ἀλλαξιά ἠπείρους στή / νάλον σακούλα.*

Ποιητικά ἀνήσυχοι, πολιτικά ἐν ἐργηγόρσει καί αισθητικά ἐν ἐξελιξει στίχοι μπλέκουν καί πλέκονται ἀνάμεσα στά ἄκρα μεταξύ ὑπαρξης (κατά Καροῦζο) καί ἀνυπαρξίας (κατά τίς ἐναγώνιες ἀναζητήσεις μας): *Μέ θάνατο πέφτουνε τίς Κυριακές, μέ θάνατο / ξυπνᾶνε τίς Δευτέρες / Χρόνια τώρα στήν ἀλήθεια ἀμάθητοι / Μά περισσότερο ὀργίζονται γιατί γνωρίζουν / πιά πώς τούς προδῶσαν οἱ ἐπιστήμες / κι ὄχι ἡ ἄγνοια.*

Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης εἶναι Ἀρχιτέκτων DESA-Μέλος ΤΕΕ. Γεννήθηκε τό 1946 στήν Ἀθήνα. Τελείωσε τό ΙΓ' Γυμνάσιο Ἀθηνῶν καί τήν Τεχνική Σχολή Δοξιάδη. Στή συνέχεια φοίτησε στή Γαλλία, στήν Εἰδική Ἀρχιτεκτονική Σχολή Παρισιοῦ. Ἐργάστηκε στόν Ἴδιωτικό καί στόν Δημόσιο Τομέα. Δημοσίευσε γιά πρώτη φορά τό 2007. Ἀπό τό 2009 μέχρι σήμερα ἔχει ὀκτώ ποιητικές συλλογές στό ἐνεργητικό καί δύο βιβλία μέ διηγήματα.

Ειρήνη Μαργαρίτη – [Σταῦρος Σταμπόγλης]

Ἀπαντήσεις σέ ζητήματα περί τοῦ ἀτελοῦς

Τίς ἐρωτήσεις θέτει ἡ ποιήτρια

πρόσφατη συλλογή σας, σέ χειροποίητη αὐτοέκδοση καί ἐκτός ἐμπορίου πού κυκλοφόρησε τόν Μάιο τοῦ 2019, ὀνομάζεται « Ἀτελές κολάζ » ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός στόν τίτλο λειτουργεῖ ὡς ἀπολογία ἢ ὡς διαπίστωση;

Εἶμαι ὑποχρεωμένος νά καταχραστῶ χρόνο καί χώρο προσπαθώντας νά ἀπαντήσω τό γιατί ἦταν ἀναγκαία αὐτή ἡ συμπίκνωση. Καταρχήν πρόκειται καί γιά Διαπίστωση καί γιά Ὁμολογία. Θά μπορούσε ἡ Διαπίστωση νά ἀναφέρεται στό γενικό καί ἡ Ὁμολογία στό εἰδικό. Αὐτές οἱ δύο «κυρίες», κινούμενες στόν ἴδιο χώρο καί χρόνο μέ τεθλασμένες πορείες καί ὄχι παράλληλες, συγκρούονται ἢ ἔστω διασταυρώνονται. Ἡ γνώση μας γιά τό παρόν εἶναι θερμῆ εἰδικά σέ μιά παρατεταμένη περίοδο κρίσης. Κατά τή γνώμη μου ἡ Κρίση εἶναι περισσότερο ἐνιαία ἀπ' ὅ,τι μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἀντιληφθοῦμε οἱ κάθε εἶδους «εἰδικοί» καί οἱ «συνακόλουθοί τους». Κομματιάζεται ἡ Κρίση σέ μικρότερα τμήματα σύμφωνα μέ τήν μέθοδο τῆς «σαλαμοποίησης», ὅπως ἀποκαλεῖται αὐτό τό κόλπο τῆς διαχείρισης καί τῶν χειρισμῶν στήν κάθε εἶδους γραφειοκρατική «ντοπιολαλιά». Πάντως σήμερα τήν ρήση «κρίση εἶναι θά περάσει», τήν ξεχάσαμε ἀκόμη καί οἱ «ζηλωτές» τῆς· νά ἔνα βῆμα μπροστά.

Ἡ Κρίση εἶναι σύμφυτη μέ τήν Ἀνάγκη. Συνεπικουροῦν ἡ Ἀνισορροπία καί ἡ Ἀνατροπή στόν βαθμό πού περιθάλπονται ἀπ' τήν Ἐπανάληψη. Οἱ ἐμπειρίες μας ἐμπλουτίζουν τήν κατανόηση τοῦ γίνεσθαι. Οἱ προβλέψεις γιά τό ἐγγύς μέλλον καταλήγουν σχετικά ἐπαρκεῖς. Οἱ ἱστορικές καί πολιτικοκοινωνικές ἀναλύσεις, ὁ χείμαρρος τῶν πληροφοριῶν πού μᾶς χρωστοῦσαν καί χρωστούσαμε στόν ἑαυτόν μας δεκαετίες καί δεκαετίες, (μέ τήν βοήθεια τῆς κριτικῆς στάσης βεβαίως), μετασχηματίζονται σέ βαθιά γνώση. Οἱ προσπάθειες κατανόησης τῶν δεδομένων καί ὡς ἓνα βαθμό ἡ ἀποδοχή ἀποτελεσμάτων ἀπό τήν διαδικασία Ἐπαλήθευσης, (ὅπου ὅταν αὐτή συμβαίνει γίνεται μετ' ἐμποδίων), δημιουργεῖ κάποιες ἐλπίδες. Ἀλλά δυστυχῶς κανέναν στήν οὐσία δέν συμβαίνει ἡ Ἐπαλήθευση· οὔτε καν ἓναν ὑδραυλικό, καθώς σκαλίζοντας κάτι ἐδῶ, ἀρνεῖται τήν εὐθύνη γιά ὅ,τι τήν ἐπόμενη στιγμῆ βρεθεῖ παρά-βιασμένο διπλά. Ἀπ' τήν ἄλλη ἡ ἐπανάσταση στόν ἐπιστημονικό καί τεχνολογικό τομέα βρίσκεται σέ ραγδαία ἐξέλιξη. Ὅλα αὐτά θά ἔδειχναν ἓνα βάθος πεδίου λαμπρό, ἀλλά δέν συμβαίνει ἔτσι μέχρι τώρα.

Θά ἔλεγα πῶς ἔχουν χαθεῖ κομμάτια-κλειδιά στό πάζλ καί γιατί ὄχι θά ὑποστήριζα ὅτι συστηματικά καί ἀθόρυβα, ἄυλα, κάποιος κλέβει στό παιχνίδι καθυστερώντας τό ἔγκυρο τοῦ μέλλοντος. Ὁ χαρτοκλέφτης ἐνισχυμένος ἀπό τήν ραγδαία, ἔως ἀνεξέλεγκτη, τεχνολογική καί ἐπιστημονική ἀνάπτυξη, στηρίζει καί στηρίζεται ἀπ' τούς συνήθεις τρόπους ἐπιβολῆς. Αὐτό τό «ἀνεξέλεγκτο» δείχνει νά εἶναι πιότερο καθοδηγούμενο ἀπό ὅ,τι ἀφήνει νά φανεῖ. Καί συμβαίνει τό τραγικό: ἡ βαρβαρότητα ἐπιβιώνει καί ἀναβιώνει εἴτε προσδιορίσουμε τήν ἐξέλιξη ὡς ὀριζόντια, εἴτε ὡς σπειροειδῆ. Καί συμβαίνει τό λοξό: ἡ κερδοσκοπία ἀρνεῖται τόν ραγδαῖο ἐκσυγχρονισμό πού ἡ ἴδια χρηματοδοτεῖ. Τί ἀκριβῶς μπορεῖ νά σημαίνει ἐκσυγχρονισμός τῆς κερδοσκοπίας; Ξέρω ἐγώ; Ἄς τήν

ρωτήσουμε. Δέν εἶναι τό μόνο ἀντιφατικό ἢ παράλογο στήν ὑπόθεση ἐργασίας καθώς ὁ οἶκος τοῦ κόσμου βρίσκεται σέ ἰσορροπία φόβου, ἄν ὄχι τρόμου. Μιά ἀνισορροπία ἐμμο- νική καί ἀδίστακτα παιγνιώδης. Μιά ἐγκληματική λογική πού ὑποκρύπτει καί μιζέρια, καί γραφειοκρατική ὑπερτροφία καί γενικευμένη τάξη ἀμέλειας, καί συσώρευση πλοῦτου σέ λίγα χέρια. Κατάστατα πού διαβάλλει, διασύρει καί συκοφαντεῖ τήν κοινωνικοποίηση τῆς πολιτικῆς καί τόν πλουραλισμό. Τό εὐφυές μετασχηματίζεται σέ ἐγκληματική λογι- κή, σέ διαχειριστική πενία καί στεριότητα κοινωνικοῦ παρόντος. Παῖχτες καί θεατές κα- ταλήγοι μεθυσμένοι, ὄχι ἀπ' τά κέρδη καί τίς χασοῦρες, ἀλλά ἀπό τά ἀνωφελῆ ἀπο- στάγματα τῆς ἐπιβίωσης, τούς ἐμπρησμούς κάθε εἴδους, τίς ἐκατόμβες, τήν ταλαιπωρη- μένη φύση, τό ψεῦδος, τό φαίνεσθαι, τήν ἀλληλοὑποστήριξη τεχνιτῶν καί καλοταϊσμέ- νων ἀντιφάσεων-ἀντιθέσεων· ὅλα ἐκεῖνα τέλος πάντων τά ἀλλεπάλληλα ἀρνητικά γε- γονότα ἕως διαστροφῆς, ὅπου ἡ φύση, στήν καθολική τῆς ἔννοια, (ἀνθρώπινο καί φυσικό περιβάλλον), μοιάζει νά ἀποκτᾷ συνείδηση τῆς ἄκρατης ἐκμετάλλευσής της κι ὁ θεός νά βάλλει τό χέρι του. Ἀλλά ἓνα μικρό «ἀτελές κολάζ» εἶμαι καί τοῦ λόγου μου καθώς σερβίρω τά ποτά ἐλπίζοντας σ' ἓνα γερό φιλοδώρημα. Οἱ τρέχουσες ἀντιθέσεις ἐνι- σχύονται τεχνητά, ἐξωθοῦνται σέ ἀνοικτούς ἢ κεκαλυμμένους πολέμους. Οἱ πόλεμοι μετασχηματίζονται σέ ὀλοκληρωτικούς ἐμφύλιους σπαραγμούς καί κοινωνικοποιημένη προσφυγιά. Μιά ἀδυναμία ἐπιβάλλεται στά ὅρια τοῦ μεταφυσικοῦ. Οἱ συμβάσεις συνερ- γασίας, συνῦπαρξης, αὐτοδιαχείρισης, κράτους πρόνοιας καί δικαίου, ἀντιπροσωπευ- τικῆς καί ἀμεσης δημοκρατίας, ὡς καί αὕτη τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἀρχῶν, κατεδαφίζο- νται ἢ καταρρέουν. Ἡ δυστοπία ὡς πανδημία κάθε εἴδους ἀπειλῆς εἶναι ἐδῶ. Στήν ἐπο- χή τῆς παγκοσμιοποίησης καί τῆς ἐπικοινωνίας ἀντί νά περιορίζονται οἱ ἀντιθέσεις ἐνδυναμώνουν μέ ἀδίστακτο καί τεχνητό τρόπο ὀδηγώντας σέ πλανητικό σπαραγμό. Ὅπου οἱ θεωρίες περί ἀνεπάρκειας τοῦ πλουραλισμοῦ, τῆς πολυπλοκότητας καί τοῦ διάλογου, ἀναβιώνουν ἢ σηκώνουν κεφάλι μέ ἐξαιρετικές δυστυχῶς προοπτικές πρὸς τό παρόν. Μέσα σ' ἓνα φαῦλο κύκλο ἀλέθονται οἱ προσδοκίες μέ φαρμάκια πού αὐτο- διαφημίζονται φάρμακα. Ἡ ραγδαία τεχνολογική καί ἐπιστημονική ἐξέλιξη μοιάζει μέ ἀλέκτορα πλουμιστό πού βράζει στό ζουμί τῆς ὑστέρησης. Πετούμενο πού δέν πετάει. Δέν φαίνονται καί πολύ ποιητικά ὅλα τούτα. Ἀλλά ἡ ποίηση δέν εἶναι παρά οἱ σταγόνες τῆς ἀπόσταξης πένθος τό πένθος.

Ἦταν πάντα ἔτσι ἢ κάπως ἔτσι; Ἦταν. Ἀλλά σήμερα ἡ ἐξέλιξη χαρακτηρίζεται ἀπό μιά τερατώδη δυνατότητα ὀργάνωσης-διείσδυσης πού ὀδηγεῖ ἱστορικά στήν γενικευμέ- νη διάλυση σχέσεων, συνθηκῶν, συμβάσεων, ὁρίων. Ἡ ἐξέλιξη ὠθεῖται καί ἐξωθεῖται σέ μιά ὀλοκληρωτική κοινωνική ἀλλαγὴ μέ γεύση καταστροφῆς πού δέν δείχνει ἀναγκαία ἢ βιασύνη της, κ' αὐτό εἶναι πού μέ φοβίζει.

Αὐτά συμπυκνώνονται στόν τίτλο «Ἀτελές κολάζ». Θά ἤθελα νά εἶναι πράγματι ἓνας τίτλος μέ αὐτάρκεια, μέ αὐτοτέλεια. Τίτλος πού θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ Ἀφορισμός. Θά ἤθελα νά ἔχω προσδώσει σέ τούτη τῆ συλλογῇ ἓναν χαρακτήρα διαχρο- νικό καί οἰκουμενικό καί ὄχι προσωπικό. Ἐναν χαρακτήρα οὔτε στατικό, οὔτε ἐθνικοτο- πικό, παρά τούς Συμβολισμούς καί τίς Μεταφορές μέ χρήση γνωστῶν λίγο-πολύ εἰκό- νων ἐδῶ παρά δίπλα μας. Ἄν δέν τό κατάφερα ζητῶ συγγνώμη καί στόν βαθμό πού μπορῶ καί προλαβαίνω, τόν χρωστῶ.

— «Ἐκφωνῶ τό πένθος γιά τό ἀπροστάτευτο»: θά μπορούσε αὐτός ὁ στίχος νά ἀποτελεῖ τόν δικό σας ὀρισμό γιά τήν ποίηση;

Ναί. Ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι. Ἡ ποίηση εἶναι ἓνας λυγμός γιά τό πένθος τοῦ κόσμου. Καθώς κοινωνίες καί κοινωνικά πειράματα παλαιά καί νεότερα, ἐνῶ ἀποδειχθήκε ἡ ἀνε- πάρκεια καί τό ἀνεδαφικό τους, μετασχηματίζονται σέ καταστροφική συνθήκη στήν προσπάθεια νά ἐπιβιώσουν πάση θυσία ὡς πράξη καί ὡς ἰδέα. Καί τώρα πληθυσμοί ἀνό-

μοιοι στόν χαρακτήρα καί ὅμοιοι στό μαρτύριο, πατρίδες ὀλόκληρες, συνθλίβονται στήν καινοφανή ὀργάνωση ἐπιβολῆς ἐμφύλιων βιασμών κάθε εἶδους. Ἡ ποίηση πρώτη πρέπει νά ἀντιλαμβάνεται πώς δέν ἔχουμε τίποτα στά χέρια μας πλέον παρά μόνο τήν κριτική στάση, τήν αἰρετική στάση. Ἡ ποίηση πάντα ἀπαιτοῦσε, καί σήμερα περισσότερο ἀπό ποτέ, νά προστατεύουμε τό αἰρετικό στήν καρδιά τοῦ ἀπροστάτετου. Δέν ὑπάρχει ἔδαφος αὐτή τήν ἱστορική στιγμή νά ἐπιστρέψουμε στούς ὕμνους, στά δοξαστικά, στά ἔπη. Ἡ ποίηση πενθεῖ δημόσια.

Τό νά σταθεῖς, ὄχι ἀπλά δίπλα, ἀλλά καταμεσῆς τοῦ ἀπροστάτετου, τό ἀντιλαμβάνομαι ὡς καθῆκον καί ἀνάλογα μέ τίς συνθήκες, ὡς γενναιότητα. Ἡ ἀποδοχή τοῦ χρέους ἀπέναντι στό ἀπροστάτετο ὀδηγεῖ στή μοναξιά. Καί ἡ μοναξιά ἀντιπαλεύεται μέ τήν συνεχή δουλειά, τήν ἀκατάπαυστη μελέτη καί παρατήρηση, τήν ἐπιφυλακή. Ἡ ποίηση μοιάζει μέ τήν παλιά φωτογραφική τεχνική ὅπου ὅλα ἐπαφίενται σέ τελευταία ἀνάλυση στήν ἐπιτυχή ἐμφάνιση μέσα ἀπ' τά κατάλληλα ὑγρά. Ἐντάξει, καί στήν ἐπιλογή τοῦ θέματος, καί στήν ταχύτητα, καί στό χρόνο. Συλλαμβάνοντας τό ἀέναο τῆς κίνησης ὄντας μέσα στό ἀπροστάτετο καί χρησιμοποιώντας Μεταφορές καί Μεταγραφές, (σύμφωνα μέ τόν Σεφερικό λόγο), τό μάτι, ἡ ὄσφρηση καί ἡ ἐπεξεργασία στά σωθικά, ὑπερβαίνουν τό γεγονός καί ἀποκαλύπτουν τήν οὐσία πίσω ἀπ' τήν εἰκόνα συμπεκνώνοντας μέ καθολικό τρόπο. Ὁ Ρυθμός τοῦ πένθους γιά τό ἀπροστάτετο εἶναι λυτρωτικός.

— Ποιό χρέος, νιώθετε, ὅτι κουβαλοῦν οἱ λέξεις;

Ἔχω τή γνώμη πώς οἱ λέξεις βαρύνονται μέ τό χρέος τοῦ διαλόγου. Χρέος ὄχι σάν ἄχθος ἀλλά σάν συνειδηση. Ὁ διάλογος εἶναι τό παράλογο τοῦ σύμπαντος ἐνώπιον τῆς ἐκκάθαρης λογικῆς τῶν ἀντιθέσεων, τό πεπερασμένο τῆς κάθε ὑπαρξῆς, τό ἀναπόφευκτο τοῦ θανάτου. Καί εἶναι χρέος πού ἀπαιτεῖ ἀπέραντη ἐμπειρία ὑπαρξῆς, δηλαδή γνώση καί ἦθος. Τό ἦθος στή φύση μπορούμε νά τό ἀναγνωρίσουμε ἀπό τήν ταπεινότητα. Εἶναι τό μόνο ὄπλο ἀπέναντι στίς καλές προθέσεις πού ἐκφυλίζονται στό ἀντίθετό τους. Ἡ λέξη ὀφείλει νά ἐξελίσσεται, νά μετασχηματίζεται, συζητώντας μέ τήν ἀθανασία διαμέσου τοῦ ἀέναου τῆς ἀπώλειας. Ὅταν τό σύμπαν ἐνισχύει τοῦ θανάτου ἡ λέξη εἶναι κυρίως τό ἀμβλύ ὄργανο πού διαρρηγνύει τόν Ἄδη, αὐτήν τήν παρθενία ἄς πούμε. Δέχομαι ὅτι δίπλα στήν παρθενία βαδίζει ἡ στειρότητα. Παρθενία καί στειρότητα, συνθήκες, ἀτεγκτες σέ ἀντίθεση, μέ τήν λέξη, τήν μοναδική ἔξοδο. Οἱ λέξεις εἶναι οἱ ἦχοι τῆς Γένεσης, τά χρώματα καί οἱ ταξιαρχίες τοῦ διαλόγου. Ἐκφάνσεις καί εἰκόνας ἀγάπης-μίσους, ἀθανασίας-πεπερασμένου οἱ λέξεις. Λοξότητα ἐμπεριέχουν οἱ λέξεις. Ἀλλά νά ἔνα ἀκόμη σύγχρονο χαρακτηριστικό τῶν λέξεων, ἡ ἰσχὺς τους ἀπέναντι στό ἄναρθρο, ὄχι αὐτό τῆς νεογέννητης ἐποχῆς, ἀλλά τό ἐκρηκτικά ἄναρθρο τῆς ἀστραπιαίας ἐξέλιξης πού ἐμμένει τώρα δά. Οἱ λέξεις εἶναι στοιχεῖα ἀβύσσου, χιλιάδες χρόνια στίς μυλόπετρες, ἔλαιον μέ ὀνομασία προέλευσης, ὅσο κι ἂν φαίνεται πώς πλέον ἐξυπηρετοῦν ἀπλά τήν καθημερινότητα. Οἱ λέξεις θά ὑποστήριζα πώς εἶναι ἡ παρηγορητική ἠχώ τῆς αἰωνιότητος ἀπέναντι στό πεπερασμένο καί γιατί ὄχι ἀπέναντι στήν ἀνυπαρξία.

Ἐν τέλει οἱ λέξεις εἶναι τά σκουτιά τοῦ ἀνθρώπινου. Εἶναι στοιχεῖα ἐλπίδας, ἀποδοχῆς, κριτικῆς· εἶναι ἡ ἀνοθοφία τῆς ὑπαρξῆς. Ἡ κατανόηση αὐτοπροσώπως. Κάθε λέξη, εἶναι μιά πρόγνωση ἀθανασίας, εἶναι συμπύκνωση γεγονότων ἀντιθετικῶν καί ἀντιφατικῶν κατά τήν συγχώνευση. Ἀλλά ἴδιες ἔννοιες χρησιμοποιοῦνται καί ἀπό τήν Μισαλλοδοξία καί ἀπό τήν Διαλλακτικότητα, (ἀκόμα καί οἱ ἔννοιες «πολιτισμός» καί «βαρβαρότητα» χρησιμοποιοῦνται κατά τό δοκοῦν δημαγωγικά), πράγμα πού εἶναι ἡ μοναδική ἀδυναμία τῶν λέξεων. Κατ' αὐτήν τήν ἔννοια οἱ λέξεις εἶναι ἀνυπεράσπιστες. Προσοχή, χρέος τῶν λέξεων εἶναι καί τό ἔγκυρο τῶν συναισθημάτων στήν ἐλάχιστη μάζα τῶν συλλαβῶν. Προσοχή, οἱ λέξεις δέν προσποιοῦνται, οἱ ἀνθρώποι προσποιοῦνται.

Προσοχή οι λέξεις δέν είναι τό όξυγόνο στήν άσφυξία. Οι λέξεις είναι όργανα άναπνοής, είναι φυλλάματα. Κάθε πού μαραίνονται, τό ψευδος έπικρατεί του ήθους.

— Γράφετε στό ποίημα [Η άφαίρεση ώς έδαφος εξέλιξης], «... έλπίζοντας νά μέ στηρίξει ό έλάσσων θεός έντός μου...», σέ ποιούς καλλιτέχνες προστρέχετε όταν προσεύχεστε στόν έλάσσονα θεό έντός σας; (ή Ποιούς καλλιτέχνες επικαλείστε στίς προσευχές σας;).

Τήν ποιητική του Γιώργου Σεφέρη έπικαλοῦμαι. Ό Σεφέρης ψαλμωδεί μέ ούμανιστική δύναμη στίς έποχές συντριβής. Έπιμένει πώς τό μέλλον στηρίζεται στήν καρτερία. "Ότι ή όδύνη και ή άγωνία του άνθρώπου όρίζουν τόν χρόνο κατά τήν άνάγκη. Τίποτα δέν ξεχνιέται κι όλα είναι στό τραπέζι. Ζυμάρι είναι ό κόσμος. Ό Σεφέρης λιπαίνει μέ τά στοιχεία τής συντριβής γλυκαίνοντας τήν άλλη μέρα. "Έμαθα νά ίσορροπώ μαζί του στό τραγικό τής άπώλειας. "Ότι ή άπώλεια, τό χώνεμά της, κρατάει τούς αιώνες ένα συμρίγλι στίς φοϋχτες μας, στά δάκτυλά μας. Τό ζυμάρι πρώτα αιμορραγεί και μετά φουρνίζεται. Μετασχηματίζει τή συντριβή σέ καθήκον άποδοχής. Η άποδοχή είναι τό έδαφος όπου σπόρος, χώμα και νερό δένουν ψωμί. Είναι βαθιά πολιτικός ό στοχασμός του Σεφέρη. Στήν ποίησή του τό άληθές συμπορεύεται μέ τήν άποδοχή τής ήττας στό όνομα μιάς μή κατονομασμένης άναγέννησης. Η γλώσσα του Σεφέρη άνανεώνει τόν σύγχρονο έλληνικό στοχασμό. Υπάρχουν σπουδαίοι ποιητές στό άχανές τοπίο του σύγχρονου έλληνικού τοπίου αλλά λίγοι είχαν τήν τύχη νά ύψωθούν στό μεταίχμιο τής ιστορίας και νά μεταφέρουν στήν επόμενη κορυφή τόν έλληνικό λόγο. Κορυφαίος σύγχρονος και άξεπέραστος άκόμη κατά τή γνώμη μου ό Γιώργος Σεφέρης. Και νά τό άχθος ενός καθήκοντος καρδιάς και πίστης έντός μου. "Ό,τι μέ δυσκολεύει, ό,τι μέ επιβραδύνει, ό,τι μέ άνάγκασε νά δηλώσω άργά πώς, νά, κι εγώ προσπαθώ νά γράψω στίχους καθώς προσπαθώ νά κατανοήσω τήν έποχή μου κουβαλώντας τό παρελθόν, ένώπιον του έξουθενωτικού σύμπαντος και του έλπιδοφόρου τής επόμενης ήμέρας. «Τρέμω» τό μάτι του «μικρού θεου» έντός μου. «Τρέμω» τόν λόγο του Αίσχύλου και του Ευριπίδη καθώς συμπυκνώνεται στόν λόγο του Σεφέρη. Η Άφαίρεση πίσω από έτούτες τίς διόπτρες μοιάζει πολλαπλασιασμός καθώς τό μάτι τρέχει στόν Όρίζοντα.

— Έμπιστεύεστε τή μοναξιά σας;

Κατά τή γνώμη μου ή εικόνα τής άέναης και γενεσιουργού μοναξιάς του ποιητή είναι μύθος. Η σχέση μοναξιάς και ποίησης όρίζεται από έναλλασσόμενη ισχύ άνάλογα τόν χρόνο, τόν χώρο, τό γεγονός και τήν πολύπλοκη ιδιαιτερότητα του δημιουργού. Η μοναξιά μοιάζει μέ τό κουκούλι μιάς ικανής σκηνογραφίας στήν εξέλιξη του δράματος σέ προσκήνιο και παρασκήνιο. Άλλοτε βρίσκομαι άσυνειδητα στή μοναξιά καθώς κάτι άπ' τήν άβυσσο, προκαλούμενο άπ' τόν έξωτερικό κόσμο προσπαθεί ν' άναρριχηθεί ούσία λόγου. Άλλοτε άποσύρομαι συνειδητά, κυρίως όταν πρόκειται νά έπεξεργαστώ τό άποτέλεσμα τής έκφρασης. Η μοναξιά άνασαίνει. Και μυρίζει άλλοτε σάν ήδονική έρημιά θεατρικής αίθουσας και άλλοτε σάν πρωτάνοιξη στό χοροστάσι. Η μοναξιά συνεπικουρεί όταν ή τεθλασμένη μετασχηματίζεται σέ λαβύρινθο και ή σιγή βοηθάει τή φωνή ν' άκούσει τόν έαυτό της. Έχει προηγηθεί τό χώνεμα λυγμών και όμορφιάς. Η μοναξιά μου μοιάζει μέ κατάσταση γέννας παρά τούς παρηγορητικούς συνωτισμούς γύρω της. Άλλά σύλληψη δέν ύφίσταται άπό μόνη της ούτε στίς πιό άκραίες τεχνητές μεθόδους γονιμοποίησης άμφιβόλου άκόμα ήθους, (προσοχή: λέω ήθος και όχι ήθική), ως πρός τό μέλλον του άνθρωπισμού. Όμως στήν δημιουργία άπαιτείται ή χωνεμένη παρουσία του πλήθους. Ό δημιουργός, ένα μέρος του, τό κυριότερο ίσως, είναι θηλυκή ούσία. Η θηλυκή ούσία για μένα ταιριάζει στήν έννοια πλήθος. Η μοναξιά είναι τό άρχέγονο σπήλαιο όπου ή μιά σκιά άγκαλιάζει τήν άλλη όπως κάποτε τά κορμιά για ν' άντέ-

ξουν τήν στέρηση καί τό ψῦχος. Εἶναι ἄς ποῦμε θηλυκό σκουτί. Μόλις ἔχουμε σχηματισμένο τό σῶμα τῆς δημιουργίας, ὁ ποιητής πρέπει νά βγαίνει ἀπ' τό σπήλαιο. Τό πλήθος εἶναι οἱ ἀναγκαῖοι ἐρεθισμοί πρῖν, τώρα καί μετά. Τό πλήθος εἶναι ἡ ἀνάγκη πού συμπιέζει τήν ἐλπίδα μας, εἶναι ἡ μυλόπετρα στό λιοτριβί. Νοιώθω δέος καί σεβασμό γιά τό πλήθος. Τό πλήθος εἶναι ὁ πλοῦτος μου. Χωρίς αὐτόν τόν πλοῦτο πῶς θά κερδίσω τή συμπύκνωση, πῶς θ' ἀντέξω τό ἄχθος τοῦ ἐλάχιστου. Ἐμπιστεύομαι πότερο τό γενεσιουργό πλήθος ἀπ' τήν προστασία τῆς μοναξιάς, ἀλλά θεωρῶ ἀπολύτως ἀναγκαῖο τό τρίτο μάτι τῆς μόνωσης. Λατρεύω ἀλλά δέν ἐμπιστεύομαι τήν μοναξιά ὅπως κάθε μέσος ἐχέφρων ἐραστής τήν ἐρωμένη του καί τό ἀντίστροφο βεβαίως.

— «*Φυτρώνουν ἐκατόμβες σέ κάθε μίλι ὑδρογείου*»: εἶστε αἰσιόδοξοι γιά τό μέλλον;

Εἶναι μιά «κοινότυπη» κατά κάποιον τρόπο ἐρώτηση, ἀλλά βαθύτατα ἀληθινή καί πηγάζει ἀπ' τήν ἀγωνία τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου γιά τό ὀμιχλῶδες παρόν καί τό βουβό μέλλον. Εἶμαι αἰσιόδοξοι παρά τά ἄσχημα νέα μᾶς ἐξέτασης διότι ἡ γνωμάτευση ἐκτός ἀπό ὅτιδήποτε ἄλλο μπορεῖ νά ὀδηγήσει στήν σωστή ἀντίδραση καί στή σωτηρία. Ὁμολογῶ πάντως πῶς τούτη τήν χρονική περίοδο εἶμαι αἰσιόδοξοι μόνο ἀπό πείσμα ἐνώπιον τῶν ἀλλεπάλληλων συντριβῶν, ἐμποδίων καί συμφερόντων, σέ εἰδικό καί γενικό ἐπίπεδο. Σκέπτομαι πῶς τέτοια τεχνολογική-πολυδύναμη-πολυεπίπεδη ἐπανάσταση καί μάλιστα μέ ἀστραπιαίες ταχύτητες, δέν μπορεῖ, κάποια στηρίγματα τῆς σύγχρονης βαρβαρότητας θά ταρακουνήσει, θά ραγίσει, θά τσακίσει. Χωρίς πείσμα, κόντρα στόν χρόνο καί στόν χώρο, οὔτε αὐτές οἱ ἀράδες θά εἶχαν δεῖ τό φῶς. Ἡ ποίηση εἶναι ἕνας ἀπό τοῦς σοβαρότερους παράγοντες γιά μιά ἰκανή γνωμάτευση τοῦ σκοτεινοῦ καθῶς ἐξαπλώνεται ἐνισχυόμενο ἀπό ἐκεῖνες ἀκριβῶς τίς «νεαρές» κοινωνικές, οικονομικές, παραγωγικές, ἐπιστημονικές καί τεχνολογικές δυνατότητες πού θά ἔπρεπε νά μᾶς ὀδηγοῦν καθημερινά στό φῶς ἀντί στήν ἔκπτωση καί τήν σύνθλιψη.

Μέ αὐτήν τήν ἐννοια ἡ ποίηση, παρά τήν θλίψη καί τό πένθος τῆς ἐνώπιον τῆς κοινωνικοπολιτικῆς κυρίως συντριβῆς, τῆς συντριβῆς τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνεργοῦ Πολίτη, τίθεται ἔμμεσα ἔστω παρά τό πλευρό τῆς αἰσιοδοξίας. Ὅτι σήμερα, τώρα δά, ἡ προσωπική Εὐθύνη τοῦ Πολίτη, εἶναι ἡ κόκκινη κλωστή στό γίγνεσθαι, τοῦλάχιστον ἀπ' τήν «ἀποκάλυψη» τοῦ Σοφοκλή.

— Ὁ Νίκος Ἀλέξης Ἀσλάνογλου ἔχει πει σέ συνέντευξή του ὅτι γιά νά γράψει ἕνας ποιητής μεγάλη ποίηση, πρέπει νά καταφέρει νά ξεπεράσει τόν ναρκισσισμό του καί νά ταυτιστεῖ μέ τή μοῖρα κάποιου ἄλλου. Συμφωνεῖτε; Κάτι τέτοιο ἐννοεῖτε ὅταν γράφετε: «*Λυπᾶμαι τοῦς μέγιστους ποιητές. / Καλύτερα ἀναπαύονται / οἱ ἐλάχιστονες*;».

Ὅχι, δέν ἐννοῶ αὐτό. Ὑπάρχει πράγματι μιά ἀσάφεια στους στίχους μου πού μάλλον ὀφείλεται στόν τρόπο συμπύκνωσης. Πρέπει νά ἐξηγήσω ἀλλά πρῖν ζητῶ συγγνώμη γιά τό μπερδεμα. Μπερδεμα ὅμως πού σάν θεατρική ἀτάκα μοῦ ἀνοίγει ὀρίζοντα. Κάθε ποιητής ἔχει καί μιά ἀφαίρεση ἢ συμπύκνωση νά προσθέσει γιά νά ἐνισχύσει αὐτόν τόν γενικῆς ἀξίας ἐξαιρετικό ἀφορισμό τοῦ Ἀσλάνογλου. Ἀλλά οἱ ἐποχές ἀλλάζουν. Προσωπικά εἶμαι ὑποχρεωμένος ἐνώπιον τῆς καινοφανοῦς μισαλλοδοξίας, νά ὑποστηρίξω πῶς ὁ ναρκισσισμός καί ὅποια ἄλλη «διαταραχή» σύμφωνα μέ τοῦς ἱερούς κανόνες τῶν ὁποίων φοβάμαι τήν ἀγιότητα καί τρέμω τήν ἰσχύ ἐλέγχου πού διαθέτουν, (εἰδικά στίς μεζούρες τῶν διάφορων ἀρχῶν ἀσφαλείας, τῶν συλλογικοτήτων, τῆς ἀπολυταρχίας καί τῆς ψυχιατρικῆς θά ἔλεγα, ἀναγνωρίζοντας δηλαδή τοῦς κινδύνους τῶν πρωτοκόλλων κάθε εἶδους), δέν ἔχει νά κάνει τίποτα μέ τό ἴδιο τό ποίημα καί τήν ἄβυσσό του. Ὅχι, ὁ ποιητής σήμερα δέν ἔχει δικαίωμα οὔτε ὑποχρέωση νά ξεπεράσει κάτι ἂν θέλουμε νά

κτυπήσουμε την εξώπορτα του μέλλοντος. Αντίθετα θά υποστήριζα πώς κάθε τί λοξό και άσεβές του χαρακτήρα ενός ποιητή, ακόμα και ο έγωισμός και η άλαζονεία, μπορεί να αποβεί σπουδαίος παράγοντας για την πρόοδο της ποιητικής γραφής ειδικά και γενικά. Τίποτα δεν πρέπει να ξεπεράσεις από την μοιρασιά της φύσης καταπάνω σου, αυτό τό κεντρί παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην όπτική γωνία του ποιητή. Πιστεύω σ' αυτό πού έχει ήδη είπωθει ισορροπώντας επί αιματοβαμμένων και αναποτελεσματικών συνθημάτων, (και τό συμπληρώνω μέ ένα γιατί), «τό ζήτημα δεν είναι γιατί γράφεις και τί ακριβώς γράφεις, αλλά τό πώς τό γράφεις». Δεν υπάρχει δημοκρατικότερη αξία πού νά επηρεάζει θετικά τόν λόγο· τόν γραπτό και τόν προφορικό. Πάνω απ' όλα ο σεβασμός της έλευθερίας του δημιουργού. Ο πλουραλισμός και η κατανόηση, η ουσιαστική αποδοχή του πολύπλοκου, εξελίσσουν και τελειοποιούν τόν καλλιτέχνη. Πιστεύω ότι τά «έλαττώματα» υποστηρίζουν και ένδυναμώνουν τά «προτερήματα», και τό αντίστροφο βεβαίως. Και κάτι άλλο, τά τυποποιημένα προτερήματα διαφόρων πινακίδων κατάταξης και όργάνωσης, δίχως την άγκαλιά της κατανόησης, χωλαίνουν και όδηγούν σέ επικίνδυνα περιβάλλοντα έκπτωσης και αδιαλλαξίας σκοτεινών θεών. Έχει κάθε δικαίωμα ο καλλιτέχνης νά είναι ναρκισσιστής, αιδήμων ή αναισχυντος, γενναιόδωρος ή φιλάργυρος, ένθεος ή άθεος ή ό,τι άλλο του έτυχε στή μοιρασιά, άρκει νά συνδιαλέγεται και κυρίως νά είναι έλεύθερος νά συνδιαλέγεται. Ο χρόνος θά δείξει τί ακριβώς πρόσφερε τό «λοξό». Οί όδηγίες πρós τούς ναυτιλλομένους διασώζουν τά πλοία, διασώζουν την έρευνα και την έπιστήμη, αλλά βυθίζουν τούς καλλιτέχνες δημιουργούς. Τώρα για τόν στίχο μου, τί νά πω, γράφτηκε αυτόματα καθώς εξελίσσονταν τό ποίημα ένώπιον τών καθημερινών γεγονότων και σέ δεδομένο περιβάλλον ψεύδους τοπικά και παγκόσμια, ιστορικές συνθήκες όπου οί μέγιστοι ποιητές χρησιμοποιούνται κατά τό δοκούν μετά θάνατον, ακόμα και έν ζωή. Οί έλάσσονες μπορούν νά μένουν ήσυχoi, στό άπυρόβλητο, έν τό επιδιώκουν. Σέ τελευταία άνάλυση τό σύστημα φοβάται την έλευθεροφροσύνη τών ποιητών έν ζωή, όπως η γραφειοκρατία καταπνίγει τόν δημόσιο λειτουργό πού τολμά νά ξεχωρίζει έντός της μέ έρωτήματα, ρηξικέλευθες αναλύσεις και προτάσεις. Τό ποίημα «*Λίγο πριν την πανσέληνο του Αυγούστου*», τό θεωρώ μία Μεταφορά στό σύνολό του για τό άδισταχτο της διαχείρισης όρατών τε άυλων.

— Η εποχή μας χρειάζεται περισσότερο ανθρώπους «άνθοδοχεια έλπίδων» ή ανθρώπους πού θά λειτουργήσουν ως «άκόνι ιδεών»;

“Α, λέτε για τό ποίημα «*Επίλογος της άλλης μέρας*». Τί σημαίνει άνθοδοχείο; Κάτι πού δέχεται «θερισμένη ζωή» σέ κατάσταση προσωρινής χρήσης και σέ συνθήκες συντήρησης. Διάρκεια ζωής; Άνάλογα την άντοχή του ύποκειμένου και τίς άντικειμενικές συνθήκες του περιβάλλοντος; Ένα δοχείο του προσωρινού όπου η άντικατάσταση του περιεχομένου είναι άναπόφευκτη και άναγκαία. Μόνο κάτω από την σχέση «σπειροειδούς εξέλιξης», και μάλιστα υπό κριτική όπτική γωνία συνεχώς, δικαιούμαι και ύποχρεούμαι νά είμαι «άνθοδοχείο έλπίδων». Μόνο πού συνήθως οί άντικαταστάσεις γίνονται καθυστερημένα, (ή συχνότητα τών καθυστερήσεων μυρίζει τέχνασμα), και τό άνθοδοχείο καταντά έλος μέ ύδρες, νύμφες και μούχλα από σάπιες πόες. Οί έλπίδες αλλοιώνονται, πεθαίνουν, σαπίζουν. Τά άνθοδοχεία είναι χρήσιμα όταν αλλάξεις νερό και λουλούδια. Τό «*άκόνι τών ιδεών*» τώρα. Είναι η άναπόφευκτη συντριβή του ύποκειμένου κάθε φορά. Η θυσία είναι στοιχείο της ύπαρξης, όπου η ιδέα έχει ανάγκη την έλπίδα και η έλπίδα την ιδέα και όλα βασισμένα στή σφαγή. Άρα σήμερα μέ τέτοια γνώση συνειδητοποιημένη σέ μεγάλο βαθμό, δεν θά έπρεπε νά έχουμε ανάγκη τά αιματοβαμμένα άκόνια, ούτε άνθοδοχεία μέ σαπισμένες έλπίδες. Χρειαζόμαστε άλλαγή, εναλλαγή, φρέσκο νεράκι, φρεσκοκομμένα λουλούδια κάθε πρωινό και από προσήλιο τόπο. Έχου-

με ανάγκη τό ἦθος, τήν ἀλληλεγγύη, τήν συνεχή ἐπαλήθευση ἔστω καί κατά τήν ἐπανάληψη, σέ ἀτομικό καί σέ συλλογικό ἐπίπεδο. Ἡ συνθήκη καί ἡ διαδικασία τῆς ἐπαλήθευσης θά ἔπρεπε σήμερα νά εἶναι ὁ ζυγός ἀκριβείας τῆς κοινωνικῆς προόδου. Δύσκολη πλεύση στούς ὠκεανούς τῆς ἰσχύος κατά τήν ἐμμονή καί τήν ἐπανάληψη. Ἄλλά εὐχή κἀνω καί στίς εὐχές δέν ἔχει θέση ἡ μιζέρια. Σήμερα ἔχουμε ανάγκη ἀνθρώπους «ἀνθοδοχεῖα ἐλπιδῶν».

— *Ποιό στοιχεῖο, θά λέγατε, ὅτι χαρακτηρίζει τήν ποιητικῆ σας παραγωγή;*

Νομίζω πῶς εἶναι τό πολιτικοκοινωνικό στοιχεῖο μέ σαφεῖς φιλοσοφικές προεκτάσεις σέ μιά ἱστορική στιγμή πού οἱ ἀλλαγές στήν ἐπιστήμη καί τήν τεχνολογία εἶναι ἀστραπιαῖες καί ποιοτικές μέ γεωμετρική πρόοδο μετρούμενες. Διάγουμε, τό 2020, σέ μιά πλανητική καθημερινότητα ὅπου ἐμμονικό καί ἀρχέγονο τοπίο σχέσεων ἐπιβιώνει. Ὁ ἀνθρωπος σάν θεομηνία καταστρέφει καί σαρώνει τά πάντα. Κι ἂν δέν διαθέτουμε ἀντιθέσεις, ἐμεῖς τίς δημιουργοῦμε, τίς διαιωνίζουμε, μέ πάθος τρελαμένου τοκογλύφου. Τήν πληρώνουμε ἀκριβὰ αὐτήν τήν λογική, ὅπου ὁ κάθε ἐχθρικός σχηματισμός ἐνδυναμώνεται μέ τό νά δικαιώνει τόν ἀντίπαλό του. Συχνά μάλιστα νεκρανασταίνουμε ἀντιπάλους θεμέλιο τῆς ἀπάτης μας. Τοπίο πού ἔχουν «μεταγράψει» λιγότερο ἢ περισσότερο καί μέ πολλούς τρόπους ἤδη χίλιοι σπουδαῖοι ποιητές, χίλιες καί πάλι χίλιες φορές, καί γι' αὐτό τίποτα δέν εἶναι εὐκολο γιά ἕναν σύγχρονο γραφιά, οὔτε κἀν ἡ ἀλφαβῆτα. Στό πάθος γιά γραφή καί ποίηση, γιά καλλιτεχνική δημιουργία γενικά, παραστέκει δυστυχῶς καί συγχρόνως εὐτυχῶς, τό πένθος γιά τήν βίαιη ἔκπτωση. Μιά ἐκτεταμένη συντριβή σχέσεων καί συναφεῶν συντελεῖται. Ἄλλά ἂν βασιστούμε στό ἱστορικό γίνεσθαι καί ὄχι στούς ποιητικούς φλοίσβους πρέπει νά σταθοῦμε περισσότερο στό αἰσιόδοξο πού κρύβει ἡ ἄλλη μέρα. Ἡ ποίηση πρέπει νά στηρίζεται στόν διάλογο καί τόν ἀνθρωπισμό.

— *Πέφτουν καί τσακίζονται τά ποιήματα;*

Τά ποιήματα δέν τσακίζονται. «Κατασκευάζονται» φύσει καί θέσει μέ τήν αἴσθηση τῆς ἐπιφυλακῆς. Στήν χειρότερη περίπτωση ἴστανται. Τά ποιήματα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς μας πτώσης. Ἐμεῖς τσακίζομαστε. Οἱ ἀνδριάντες τσακίζονται. Καί οἱ εἰκόνες τσακίζονται κατά τήν κίνηση. Καί οἱ ὀρίζοντες τσακίζονται. Τά ποιήματα ὅμως ὀρθώνονται καθώς Ἐρωτευόμαστε, καθώς Ἀγαπᾶμε καθώς, Ὑποφέρουμε. Ἡ ὁμορφιά τῆς ἀλήθειας ἀπαιτεῖ τήν πτώση γιά νά ἀποκαλυφθεῖ. Ἡ συντριβή ἀποκαλύπτει, ὁμολογεῖ. Τά ποιήματα κατά κάποιον τρόπο εἶναι οἱ ἰσορροπίες μας στόν χρόνο. Καί καθώς κινοῦνται ἀενάως ἐκεῖνα, γιατί κινοῦνται τά ποιήματα, σηκώνομαστε κι ἐμεῖς κάθε φορά γιά νά λάβουμε τή νέα μας θέση στήν πορεία. Αὐτή εἶναι ἡ οὐσία στό ποίημα «Σύννεφο ποιητῶν ἢ συντεχνία μνήμης».

— *«Κύριε σ' εὐχαριστῶ γιά τό προνόμιο τοῦτο, / ὅτι γίνομαι σκεῦος ἀπαντοχῆς κατά / τήν συντριβή μου». Εἶναι αὐτή μιά ἀπό τίς καλύτερες τύχες πού μᾶς ἐπιφυλάσσει ὁ Δαίμων;*

Ναί, πιστεύω πῶς ἡ ἀπαντοχή εἶναι ἕνα προνόμιο πού ἀνακουφίζει κατά τόν ἀγῶνα ἐπιβίωσης. Πίσω ἀπ' τήν ἔννοια ἀπαντοχή μισοκρύβονται ἡ ὑπομονή, ἡ καρτερία, ἡ ἀντοχή, ἡ στήριξη, ἡ ἐλπίδα. Δέν πρόκειται γιά μιά τυχαία καί μονοσήμαντη ἔννοια. Συμβαίνει μέ τίς ἔννοιες νά συναντῶνται νά συγχωνεύονται νά μεταπλάθονται νά ἀναπλάθονται νά μετασχηματίζονται νά ἀλληλοὑποστηρίζονται συχνά ἀντιτιθέμενες ἐν συναφεία. Συμβαίνει ὅπως καί στήν μουσική μιά διαδικασία ἀντίστιξης αὐτόματα ἀλλά καί κατὰ τήν ἐξέλιξη τῆς νόησης καί τοῦ στοχασμοῦ. Οἱ ἔννοιες γενικά δέν εἶναι ποτέ μιά ἀριθμητική κατάταξη, οὔτε φτάνει ἕνα καλό λεξικό, ἀναγκαῖο ἐπιστημονικά, ἀλλά ἀνε-

παρκές για τήν συνειδητοποίηση τῆς σφαιρικότητας. Ἐάν θέλετε συνηχοῦν οἱ ἔννοιες καρτερία, πείσμα καί ἤθος στήν ἔννοια ἀπαντοχῆ. «Θροῶ», εἶναι τό πιό ἀγαπημένο μου τῆς συλλογῆς γιατί γράφτηκε στήν ἀγωνία νά καταλάβω, γιατί ἀπαίτησε πολύτιμο χρόνο ἀπ' τό πεπερασμένο πού μέ ὀρίζει.

— *Μπορεῖ ἓνα ποίημα νά μᾶς βοηθήσει νά ζήσουμε;*

Ἡ ποίηση εἶναι παρηγορητική. Ἡ ποίηση μπορεῖ νά ἀνακουφίσει τόν πόνο ἢ νά ἀφυπνίσει τόν πόνο. Μπορεῖ νά καταγράψει φωτογραφικά τό γεγονός, μπορεῖ νά τό ἐπεξεργαστεῖ ἀφαιρετικά. Ἄλλά δέν μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει νά ζήσουμε. Ἐάν θέλετε ἡ παρηγορητική δύναμη τῆς ποίησης καί ἡ δυνατότητα ἀποδοχῆς καί κατανόησης ἐπικουροῦν τήν καρτερία κατά τήν ἐπιβίωση. Μέ αὐτή τήν ἔννοια νάι, βοηθᾶ τή ζωῆ. Ἄλλά κυρίως ἡ ποίηση καλλιεργεῖται καλλιεργώντας τή μνήμη ἐν ὁδύνῃ κατά τήν συντριβή. Θά τολμοῦσα νά ὑποστηρίξω πῶς ἡ ποίηση παλεύοντας στήν ἄβυσσο τῶν ἐννοιῶν καί στούς ὀρίζοντες τῶν εἰκόνων ξεγυμνώνει τά γεγονότα ἐνδύοντας τήν ἄλλη μέρα μέ τό ἀναπόφευκτο τῆς ἀπώλειας. Ἐδῶ εἶναι πού ἀναπτύσσεται καί ἡ ικανότητα τῆς γλώσσας στήν πρόβλεψη καί τήν μεταφορά καί τήν κατανόηση καί τήν ἀποδοχή ἀπό πολύ παλιά, ἄς ποῦμε ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Αἰσχύλου¹ καί τοῦ Σοφοκλῆ², ἀπό τήν ἐποχή τῶν «Ἀκίβδηλων Τραγουδιῶν»³, καί πόσα ἄλλα παραδείγματα. Δέν εἶναι τυχαία ἡ πανάρχαια σχέση τῆς ποίησης μέ τό τραγούδι, μέ τήν ἱερότητα, μέ τόν ρυθμό, μέ τίς συνθηκῆς ἐπιβίωσης, μέ τήν γενναιότητα, μέ τό θέατρο ὅπου ἡ συντριβή δέν εἶναι ἀπλᾶ ἡ τιμωρία ἢ τό ἀντίστροφο, ἀλλά ἀναδύεται στόν ὀρίζοντα ὡς συνευθύνῃ στό τραγικό, στό ἐγκυρο, στήν ἀνάγκη τῆς Ἐφῆσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Προμηθεΐας Δεσμώτης – Πέρσες.*

2. *Οἰδίπους Τύραννος – Οἰδίπους ἐπί Κολωνῶν.*

3. *Ἐκλογαί ἀπό τά τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ»* ὑπό Ν. Γ. Πολίτου. *Προλεγόμενα τῆς Α' ἐκδόσεως.*

Ἀλεξάνδρα Μπακονίκα

Σταῦρος Σταμπόγλης, Διαλεκτική Βυθοῦ

Ἐκδ. Μανδραγόρας

“νας ὑποδόριος ἐνθουσιασμός διακατέχει τόν Σταῦρο Σταμπόγλη γιά τή ζωή, αἰσθάνεται μιά ἔκσταση νά ἀντικρίζει καί νά ἀγκαλιάζει τίς ἀμέτρητες ὄψεις τοῦ κόσμου, μιά ἔκσταση πού κορυφώνεται σέ μέθεξη. Ἡ φύση σέ στεριά καί θάλασσα τόν συνεπαίρνει, ὅμως ἐξίσου μαγεύεται ἀπό τόν ἔρωτα κι ὄ,τι ἄλλο συνοδεύει τήν διονυσιακή χαρά, ὅπως τό ποτό, τά τραγούδια καί ὁ χορός. Γιά τόν ποιητή ὁ κόσμος εἶναι «ἓνα ὀλοκληρωμένο κάτι», μέ τή δική του λογική, τούς δικούς του νόμους. Ὡστόσο αὐτή «ἡ γραφειοκρατία» τοῦ σύμπαντος εἶναι συγχρόνως ἀπρόβλεπτη, σκοτεινή, χαώδης. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἓνα «περιδεές εἶδος» πού νιώθει ἀδύναμο κι ἀπροστάτευτο μέσα σέ ἓνα σύμπαν ὅπου πρωτοστατεῖ τό χάος, καθώς κάθε τι παράδοξο καί παράλογο ἐνδέχεται νά προκύψει. Μπροστά σέ αὐτή τήν ἀδυναμία ὁ ποιητής αἰσθάνεται «περισσότερο ἀναλφάβητος παρά τυφλός», πολύ δειλιά μόλις ἀγγίζει, «ἀσκεῖ τίς ἀφές του στό τοπίο τῆς ἀβύσσου». Ἐνδεικτικά παραθέτω στίχους ἀπό τό ποίημα ΕΠΙ ΠΗΓΗΣ ΡΕΥΜΑΤΟΣ:

[...]

*Καί ὕστερα ὑπολογίζω κυπαρίσσια, τσικουδιές
πεῦκα, μυγδαλιές, ἴλιόδενδρα, τά χαμομήλια
Ἵπολογίζω καί τά ἄσματα καί τά ἀγριοράδικα καί
ὄ,τι ἄλλο ἔχουμε ἀναρίθμητο σάν τά
πρέπει τοῦ θεοῦ*

[...]

*Πόσα εἶδη καί ὕλες φοροῦν τά μηνύματα
τοῦ χάους*

Ὁ Σταμπόγλης, ἐκτός ἀπό τήν ὑπαρξιακή ἀγωνία του ἐκφράζει παράλληλα τούς κοινωνικούς ἀλλά καί ἀτομικούς προβληματισμούς καί στοχασμούς του. Ἡ ἔννοια τοῦ χάους δέν ἰσχύει μόνο στή συμπαντική του διάσταση, σάν ἀρρώστια τῆ συνανταίε σέ κάθε ἔκφανση τῆς κοινωνίας, ἀλλά καί στούς λαβύρινθους τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. Ἔχουμε τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ κοινωνική ζωή καί ἡ προσωπική του πορεία ἀλληλοεπηρεάζονται, λειτουργοῦν σάν συγκοινωνοῦντα δοχεῖα. Στά περισσότερα ποιήματα χρησιμοποιεῖται τό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο, πού εἶναι ἐνδειξη ὅτι ὁ ποιητής δέν ἐξαιρεῖ τόν ἑαυτό του ἀπό παθογένειες καί κάθε εἶδους ὀχληρές καταστάσεις στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ παθογένειες εἶναι ἐντονες, πολλές, κι ἀσφικτικές. Ἄνθρωποι πού τάχτηκαν νά ὑπηρετοῦν τήν ὁμορφιά τοῦ ἀστικοῦ τοπίου τήν ἐγκαταλείπουν καί τήν καταστρέφουν, γιατί τό κέρδος ὑπερισχύει τοῦ σκοποῦ στόν ὁποῖον εἶχαν ταχθεῖ. Σάν μιά μάλιστα ἔχει ἐνσκήψει παντοῦ μιά λατρεία καταστροφῆς πού ρημάζει κάθε πίστη γιά ἀνάταση καί πρόοδο. Πολύ εὐγλωττα παρουσιάζεται στό ποίημα ΧΗΜΕΙΑ ΤΟΠΙΟΥ:

*Τό κουστούμι τῶν κυπαρισσιῶν πάει
μέ τή γύμνια τῆς ἀκακίας.
Πισωπατοῦνε σβηστά ἐργοστάσια, κλειστά
σπίτια, ὄροφοι ἡμιτελεῖς, καί ταρσανάδες ὅπου
κατεδαφίζουμε τά ξύλινα τείχη μας*

*Εἰκόνες μιᾶς ἐπένδυσης
Λές καί ὅλα υπέκυψαν σέ μιᾶ
Λατρεία καταστροφῆς
Κρίμας τίς ἀλήθειες
πού πέρασαν*

Ὁ ποιητής δέν κρύβει τήν ἀπόγνωσή του γιά τήν παρακμή πού ἀντικρίζει. Οἱ ἀλήθειες θάβονται, χωνεύονται μέσα στό ψέμα, οἱ ιδέες σάν ἀχρηστα ὅστᾳ κατακρημνίζονται, οἱ ὑποκριτές ὑπερισχύουν, ἡ ἀπληστία ξεσαλώνει. Γιά τόν ποιητή ἡ ἐπιβίωση εἶναι μιᾶ πορεία «μέ καταδόσεις καί θάνατο». Τά πλήθη γίνονται δοκιμαστές ὁδύνης καί ὁ ἴδιος μόλις πού συγκρατεῖ μύριες κραυγές ἀγωνίας μέσα του. Ὁ ἀγώνας γιά ἀξιοπρέπεια καί σεβασμό ἀκυρώνεται καθῶς «ὁ τόμος ἐκτελεῖ ὅ, τι ὑπόσχετα». Μέσα ἀπό γεγονότα οἱ θόρυβοι ἔχουν μεταμφιεστεῖ σέ προτάσεις, οἱ ἀμνησίες γιά ὀλέθριες πράξεις δημόσια χαϊδεύονται, τά συνθήματα καλύπτουν τήν ἀνομία. Οἱ λέξεις ἔχουν χάσει τό νόημά τους, ἡ αὐγή σημαίνει σκότος, ἡ ἀποδοχή πανικό, τό χρυσάφι εὐτέλεια, τό μέλλον βηματισμό πολέμου. Τό χειρότερο συμβαίνει ὅταν ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ἀσύστολα διαστρεβλώνεται, ὅταν ἀντί γιά εἰρήνην ἡ κατάσταση ἐκτραχύνεται σέ πεδίο ἐγκλημάτων. Λόγω αὐτῆς τῆς ἐκπτώσης ἀξιών, ὁ ποιητής αἰσθάνεται τή μέρα του νά βυθίζεται σέ μιᾶ ἀποδυνάμωση, σέ μιᾶ συναισθηματική αἰμορραγία πού τόν ὀδηγεῖ σέ παραίτηση. Ὅμως χρειάζεται προσοχή, γιατί τό ἐγκλημα καιροφυλακτεῖ, ἔχει στόχο τήν παραίτησή μας προκειμένου νά γιγαντωθεῖ ἀκόμη περισσότερο. Ἡ εἰρωνεία τοῦ ποιητῆ ἔχει βάση ὅταν δηλώνει ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὡς «ἐνθεα εἶδη» φροντίζουν ἐπαρκῶς τήν ἠθική τῆς ἀπειλῆς, καί τοῦ φόβου. Ἡ αἴσθησις τῆς ἀπομόνωσης, τοῦ ἀσφυκτικοῦ ἐγκλεισμοῦ εἶναι διάχυτη στά ποιήματα, ὁ χώρος, δηλώνει ὁ ποιητής, εἶναι «ἓνας δρυμός ἀπό δωμάτια/ ὅπου καί ἡ ὁδύνη χάνει / τίς αἰτίες της». Οἱ ἄνθρωποι κουράζονται καί ἀγριεύουν, σάν τά ἀγρίμια καί τά πουλιά πού παγιδεύονται στα καφενεῖα, τσακίζονται στίς τζαμαρίες. Μιά καταχνιά ἀπό κινδύνους ἀπλώνεται καί οἱ δρόμοι στήνουν ἐνέδρες. Ἡ αἴσθησις τοῦ ἐγκλεισμοῦ, πού δέν ἀφήνει χαραμάδα διεξόδου, ἀναδεικνύεται καί σέ τέσσερα ποιήματα τῆς συλλογῆς πού ἀναφέρονται σέ ἀστεγους καί μετανάστες.

Ὅλες αὐτές οἱ ὀδυνηρές καταστάσεις διαμορφώνουν τό σκότος τοῦ χάους, τό ὁποῖο πεισματικά συνεχίζεται, καθῶς τό τέλμα καί ἡ ἄπνοια γιά δράση ἀπουσιάζει. Μᾶς ἐντυπωσιάζει πού ἡ λέξη εὐθύνη ἐπαναλαμβάνεται πολλές φορές στά ποιήματα, γιατί εἶναι τό κλειδί γιά τόν ποιητή νά σταματήσει ἡ ἀφόρητη κατάσταση τῆς κοινωνικῆς ἐκπτώσης. Καί ἰδιαίτερα μᾶς ἐντυπωσιάζει, γιατί ἡ ἑλληνική κοινωνία χαρακτηρίζεται γιά τήν ἀπόρριψη τῆς αὐτοκριτικῆς, τῶν λαθῶν, τῶν ἐνοχῶν καί τῶν εὐθυνῶν τῆς. Ἐπίσης δέν μᾶς διαφεύγει τό γεγονός ὅτι ὁ ποιητής εἶναι ἰδιαίτερα αὐστηρός μέ τόν ἑαυτό του, καμία δικαιολογία, καμία πρόφασις ἢ συνήθεια δέν πρέπει νά τόν ἀποτρέπει νά ἀναλαμβάνει καί τό δικό του μερίδιο εὐθύνης, μιᾶ στάση πού ὀδηγεῖ στό πιό «ἀναγκαῖο ἦθος». Ἡ ἀνακούφιση θά ἐπέλθει ἂν ὅλοι μαζί ἀναλάβουμε τή «συνευθύνη» μας, ὅπως χαρακτηριστικά δηλώνεται στό ποίημα:

ΠΕΡΙ ΗΘΟΥΣ

*Ἄν ἐνώσουμε τίς ἀδυναμίες μας θά
φτιάξουμε ἓναν καλό ἴσκιο
Πρῶτα ὅμως πρέπει νά μεταλάβουμε
κρασί συνευθύνης καί συνενοχῆς
Νά φτιάξουμε ἓνα μεθύσι
ἐλευθερίας*

Σάν ἀντίστιξη στὸν ζόφο καί τὸ τέλμα ὁ ποιητὴς λαχταράει τὴν φυγὴ, τὴν ἀπόδραση μέσω τοῦ ἔρωτα. Τὸν λαχταράει γιὰ νά χορέψει «νεόνυμφος» καταργώντας τὸν θάνατο, νά πετάξει σάν θαλασσοπούλι μεθυσμένο ἀπὸ ρακί, ἰώδιο καί ἀγριοβιολέτες τῆς ἄμμου. Μὲ τέσσερα ἐρωτικά ποιήματα ὁ ποιητὴς ξεσηκώνει ἓνα δροσερὸ ἀεράκι ἀναζωογόνησης, δίνει τὸ στίγμα τῆς θαυματουργῆς δυνάμης πού ἐνσταλάζει στὴν ψυχὴ του ἢ εὐδαιμονία τοῦ αἰσθησιασμοῦ. Ἐνδεικτικὰ ἐπιλέγουμε στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα ΚΛΕΙΣΤΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ:

*[...]
Ἀλλὰ εἶναι οἱ νύχτες πού ἀναρριγοῦν σέ
καμπίνες καί σαλόνια.
Κυκλοφορεῖ μιά φήμη ἀπὸ κατάστρωμα σέ
κατάστρωμα περὶ ἀνέμων μὲ ἐρωτικές
διαθέσεις στα μπουγάζια
Ἐπόσχεση γιὰ μιά τοῦλάχιστον νύχτα
μὴ ἠθικῆς ἀνά ἐγκράτεια*

Ὁ ποιητὴς δηλώνει ὅτι «κάθε στιγμή ἐξορύσσεται», καταδύεται στὸν ἐσῶτερο ἐαυτὸ του, γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ σωστὴ ἡ ἐπιλογή τοῦ τίτλου τῆς συλλογῆς *Διαλεκτικὴ βυθοῦ*. Ἔρχεται ἀντιμέτωπος μὲ τὸν χρόνο, πιέζεται νά κάνει ἓναν ἀπολογισμό γιὰ ὅσα μέχρι τώρα ἐζησε, καθὼς ὁ χρόνος λιγοστεύει καί «σώνεται στὰ σφυρά του». Ἐνας δειλὸς ἤχος ἀκούγεται, στὸν ἀπολογισμό νιώθει μιά ἀστάθεια, ἀμφιταλαντεύεται νά δώσει ἓνα ξεκάθαρο συμπέρασμα. Σκιές ὀδύνης καί συντριβῆς τὸν ἔχουν δηλητηριάσει. Ἀναπόφευκτα ἀναρωτιέται ἂν τὰ χρόνια πού πέρασαν ἦταν πράξη ἢ δικαίωση, ἀπώλεια ἢ μνήμη ἢ μήπως ἐλπίδα. Αἰσθάνεται τὰ μάτια του νά εἶναι συλλέκτες μαρτυρίου, τὸ σῶμα του σάν κουρασμένο μέταλλο. Κι ἀπὸ ὅση ἐλπίδα μπορεῖ νά ἀπομείνει ζητάει νά τὸν μεταμορφώσει σέ ἔμβολο, σέ ράμφος στὴν κορυφὴ τοῦ κύματος καί τοῦ ἀνέμου, σέ ἄγριο ἀλάτι γιὰ νά γδάρει τὴν δηλητηριώδη ἐπιφάνεια καί ὁ βυθὸς μέσα του νά ἐλαφρύνει.

Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης εἶναι ἓνας ἄξιος τεχνίτης τοῦ ποιητικοῦ λόγου πού χαρίζει τέρψη μὲ τὸ ὕψηλό καί ὠρимо αἰσθητικὸ του ἐπίπεδο. Καί ἡ τέρψη μεγαθύνεται καθὼς ἡ θεματικὴ του καίρια μᾶς ἐνδιαφέρει καί μᾶς συγκινεῖ.

Φανή Μπαλαμώτη

Η εϋγλωττος όμιλία

τρεις συλλογές μία ή συνάντηση με τον Σταύρο Σταμπόγλη

οινότοπο θά άκουστεί νά ξεκινήσω λέγοντας πόσο χαιρόμαι γιά τήν συνάντηση με τον Σταύρο Σταμπόγλη καί τό έργο του. Είμαι όμως πραγματικά ιδιαίτερη αυτή ή χαρά, γιατί ή γνωριμία μου με τον συγγραφέα, πού έγινε διαδικτυακά ως φίλη φίλων, εξελίχθηκε σε μία άμοιβαία εκτίμηση, με κορύφωση τή γενναιόδωρη προσφορά των βιβλίων του, πεζών καί ποιητικών. Διαβάζοντας τό σύνολο του έργου του, λοιπόν, έπιβεβαιώθηκε μέσα μου ή εικόνα πού είχα σχηματίσει γιά τον άνθρωπο κι όχι μόνο τον συγγραφέα-ποιητή, αυτή δηλαδή ενός ευαίσθητου, καλλιεργημένου όραματιστή πού άφουγκράζεται τον τόπο καί τους ανθρώπους του, πού κουβαλάει μνήμες καί πού άποτυπώνει στό χαρτί—καί στόν καμβά—εικόνες, συναισθήματα, νοσταλγίες, προσδοκίες.

Θά δώσω εν συντομία τό στίγμα του πεζογραφικού του ύφους, πριν περάσω σε μία αναλυτικότερη παρουσίαση τής ποιητικής συλλογής του *Διηγήσεις Πόλεων* από τής Έκδόσεις Κέδρος 2016.

Οι δύο συλλογές διηγημάτων του συγγραφέα, άμφοτέρες των εκδόσεων Γαβριηλίδης τό 2014, φέρουν τους τίτλους *Ο δρόμος τής τύχης καί Έν όνόματι τής άνοιξης*. Γίνεται σαφής έξ άρχής (ή τουλάχιστον έτσι τό αντιλήφθηκα έγώ) ή θετική στάση του συγγραφέα άπέναντι στά γεγονότα, ένας δρόμος τής τύχης πού άνοίγεται, άνεξάρτητα με τό ποιό, πόσο κι άν θά είναι τυχεροί, οι εύκαιρίες είναι εκεί, άπομένει στους ανθρώπους νά τής χειριστούν καί διαχειριστούν, άφορμώμενοι από τής προσωπικές τους συνθήκες ό καθ' ένας, τό πολιτικο-κοινωνικό πλαίσιο τής έποχής τους, τήν ιδεολογία τους, τής επιλογές τους. Στά όκτώ διηγήματα τής συλλογής ξετυλίγονται ιστορίες πού δίνουν τήν έντύπωση ότι κάποτε συνέβησαν, ότι είναι προϊόν τής συλλογικής αλλά καί τής προσωπικής—του συγγραφέα—μνήμης, διανθισμένες ίσως από κάποια μυθοπλαστικά στοιχεία πού τής κάνουν κάποτε σχεδόν παραμυθένιες αλλά όχι άπίθανες. Ο λόγος συντονίζεται με τήν ένταση καί τό συναισθημα των περιγραφόμενων σκηνών, συνήθως μικροπερίοδος, κοφτός, χωρίς καμία προσπάθεια έντυπωσιασμού, τά γεγονότα είναι «έντυπωσιακά» από μόνα τους, οι ήρωες μιλάνε σε πρώτο πρόσωπο κι ό παντογνώστης άφηγητής παίρνει τή σκυτάλη μόνο όταν χρειάζεται νά περιγράψει καί όχι γιά νά σχολιάσει, νά επιδοκιμάσει ή νά μεμφθεί. Ο χώρος δράσης είναι ή μεταπολεμική Άθήνα αλλά καί ή έπαρχία καί οι ιστορίες ξεδιπλώνονται στό πολιτικό πλαίσιο του έμφυλίου, τής βασιλείας, τής δικτατορίας, τής μεταπολίτευσης... Τό τελευταίο διήγημα *«Τό έρμα τής δημοκρατίας»* άφήνει μία πικρή γεύση στό στόμα με τή διαχρονικότητά του, όπως άποτυπώνεται στόν κεντρικό ήρωα πού προσπαθεί νά βουλευτεί σε κάθε κατάσταση καί με κάθε κόστος, έως εξαντλήσεως—κυριολεκτικά! Σας διαβάζω ένδεικτικά ένα μικρό άπόσπασμα, γιά νά δείξω τό ύφος πού διατρέχει όλο τό έργο (σελ. 233-234).

«Τώρα πιά ήταν βέβαιος πώς όλα είχαν γίνει γιά τό βόλεμα. Γιά ένα κομμάτι ψωμί. Μιά σύνταξη. Δέν είχε έλπίδα νά ξαναβγει στό φώς. Σάν νά μίην υπήρχε. Όλα τουτα τά

ὑπαλληλάκια μέ τά πτυχία τους, ἀντί νά τόν τρέμουν τόν κοροϊδεύουν. Παίζουν μαζί του σάν τή γάτα μέ τό ποντίκι ἀδιαφορώντας γιά τήν παρουσία του, γιά τούς ἀνωτέρους, γιά τή δουλειά, γιά τό καθήκον. Χαρτοπαίζουν, τρωγοπίνουν, κουτσομπολεύουν καί κριτικάρουν στίς σκίες τῶν ραφιῶν. Σιγά σιγά τοῦ ἔκοψαν καί τήν καλημέρα. Γλιστρούν δίπλα του χαχανίζοντας. Τόν σπρώχνουν. Τόν πατοῦν. Τόν παραμερίζουν. Τόν προσπερνοῦν. Δέν τόν βλέπουν κάν. Λές κι εἶναι φάντασμα. Σταμάτησαν τοὺς ψιθύρους μπροστά του κι ἄρχισαν νά φωνάζουν δίχως φόβο τίς ἀπόψεις καί τίς κρίσεις τους. Ἄτιμα πλάσματα»...

Ἡ συλλογή *Ἐν ὀνόματι τῆς Ἄνοιξης* εἶναι ἔντονα αὐτοβιογραφική, καθώς οἱ πέντε ἱστορίες τῆς ἀναφέρονται στά φοιτητικά χρόνια τοῦ συγγραφέα στό Παρίσι. Τό πρῶτο ταξίδι, ἡ συνάντηση μέ ὀργανωμένους στόν ἀντιδικτατορικό ἀγῶνα Ἕλληνες, ἔντονο πολιτικό χρώμα, ζυμώσεις, μίξεις πολιτισμῶν καί ἰδεολογιῶν, πρωτοπρόσωπη ἀφήγηση – πῶς ἀλλιῶς; Μέ νοσταλγία, τρυφερότητα, κριτική ματιά –ἀπόρροια τοῦ διεθόντος χρόνου καί τῆς ἐμπειρίας–, ὁ ἴδιος κοφτός μικροπερίοδος λόγος, στακάτο οἱ φράσεις, οἱ σκηνές, τά πρόσωπα, τά συμβάντα. Μέ συγκίνησε ἡ συλλογή αὐτή γιατί ἀνέσυρε καί δικές μου μνήμες ἀπό τά πρῶτα φοιτητικά μου χρόνια στήν Ἀγγλία ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '80, τήν περίοδο τῆς μεταπολίτευσης, μέ τίς ἔντονες πολιτικές ἀναζητήσεις κι ἀναμοχλεύσεις. Ἐνα μικρό ἀπόσπασμα ξανά, ἀπ' τό διήγημα «Θήβα – πουθενά μέσω Γιουγκοσλαβίας», πού ἀγάπησα ἰδιαίτερα, ἔχοντας κάνει καί ἡ ἴδια αὐτό τό ταξίδι (σελ. 56-58).

«Ἄπ' τή Βενετία μέχρι τή μεθόριο μέ τήν Ἑλβετία τρώγαμε, πίναμε μπίρες, παίζαμε ντάμα. Ἡ Εὐρώπη, εἶπα, ἔχει τή δημοκρατία πού μοῦ ταιριάζει. Ἄλλά βιάστηκε. Μόλις περάσαμε στήν Ἑλβετία καί μπήκε ὁ ἔλεγχος στό κουπέ μας, ὁ κόσμος γύρισε ἀνάποδα... Μετά ἀπό λίγο μέ ἔβγαλε ἀπ' τό ἔρημο κουπέ κάποια στολή. Πίσω μου μπήκαν ἄλλες σιωπηλές στολές καί τό ἔγλειψαν. Σιωπηλές στολές ἔγλειψαν τό τρένο σέ κάθε σταθμό μέχρι τά γαλλικά σύνορα. Μπήκαμε στή Γαλλία. Οὔτε στολές οὔτε μεγάφωνα. Στήν οὐσία εἶχα νά κοιμηθῶ ἀπ' τό Λιανοκλάδι. Μέ πῆρε ὁ ὕπνος. Μέχρι τό Παρίσι κοιμόμουν. Μέ ξύπνησε μ' ἕνα εὐγενικό σκούνημα κάποιος σάν καμαρότος πλοίου. Βγήκα στό χάος μισοζαλισμένος. Τό διαβατήριό μου, ἄν καί ληγμένο, τό φυλάω ἀκόμα. Ὀλοκαίνουργιο. Ἐχει τή σφραγίδα ἐξόδου ἀπ' τήν Ἑλλάδα μέ τό πουλί τῆς χούντας, τίς σφραγίδες μέ τά σοσιαλιστικά σύμβολα τῆς Γιουγκοσλαβίας, τίς ἑλβετικές σφραγίδες καί τίποτε ἄλλο. Γαλλία πουθενά».

Κι ἐρχόμαστε στίς *Διηγήσεις Πόλεων*, Ἐκδόσεις Κέδρος 2016. Ὅλα ἐδῶ εἶναι –νομίζω– διαφορετικά! Μιά σουρεαλιστική ὀξυγραφία, ὅπου ἀνθρώπινα πρόσωπα μᾶς κοιτάζουν ἀπορημένα, πάνω ἀπό μιά γραφομηχανή ἀπ' τήν ὅποια ξεπηδάνε... «Πικασσικῶ τῶ τρόπῳ» κομμένα κεφάλια πουλιῶν καί ζώων, κοσμεῖ τό ἐξώφυλλο τῆς συλλογῆς, (ὀξυγραφία, ἔργο τοῦ εἰκαστικοῦ-χαράκτη Χριστόφορου Κατσαδιώτη), μέ τά σύντομα σέ ἔκταση ποιήματα σέ ὕφος πεζό... ἢ μήπως τά ποιητικῶς πεζά κείμενα; Προσπάθεια ἐρμηνείας τοῦ τίτλου, ὡς προβολέα τοῦ περιεχομένου: ποιός ἀφηγεῖται; οἱ πόλεις τίς ἱστορίες τους ἢ μήπως ὁ συγγραφέας ἱστορίες τῶν πόλεων πού ἔζησε, πού ἀγάπησε, πού νοσταλγεῖ; Μιά ματιά στοὺς τίτλους τῶν περιεχομένων ἀποκαλύπτει ἕνα σταθερό σχεδόν μοτίβο, καθώς –ὅπως καί στόν κεντρικό τίτλο– ἀπουσιάζουν παντελῶς τά ρήματα καί κυριαρχοῦν τά οὐσιαστικά πού συνυπάρχουν ζευγαρωτά, τίς περισσότερες φορές μέ τό πρῶτο σέ πτώση ὀνομαστική νά προσδιορίζει τή γενική τοῦ δευτέρου: «Συμβάν Ἀπριλίου», «Υπηρεσία ἀφῆς», «Συνηχήσεις ἐπαρχείου» κ.λπ.

Στοὺς τίτλους τῶν περίπου πενήντα κειμένων, ὑπάρχουν μόνο τρία προσδιοριστι-

κά επίθετα (θήλεια, ὄξυπύθμενο καί θεμελιώδες), μία μετοχή μόνη της «Ἐπενδύοντας» κι ἕνας μέ τή λατινική ὄνομασία «Magna Graecia». Δηλώνει ἄραγε κάτι αὐτή ἡ προτίμηση στή χρήση τῶν οὐσιαστικῶν, ἂν δεχθούμε ὅτι σέ κάθε μέρος τοῦ λόγου συνυπάρχουν τό σημαῖνον καί τό σημαινόμενο, ἡ πρώτη καί οἱ κρυφές ἀναγνώσεις; Ἡ οὐσία τῶν οὐσιαστικῶν διαπερνᾷ ὅλα τά κείμενα σάν μουσική, ὁ ποιητής ζωγραφίζει μέ τίς λέξεις του, τά τοπία τῶν πόλεων ζωντανεύουν, οἱ ἦχοι τῶν λέξεων μεταπλάθονται σέ μουσική, οἱ εἰκόνες τοῦ παρόντος ἀγκαλιάζονται μ' αὐτές τοῦ νοσταλγικοῦ παρελθόντος, σκηνές τοῦ φυσικοῦ τοπίου ἐναλλάσσονται μέ στιγμιότυπα ἀνθρώπων «*Τό λιόδεντρο, φλεγόμενη σκιά ἀνακουφίζοντας τά μάρμαρα. Καταμεσήμερο. Κατακαλόκαιρο. Σιγή σάν παράπονο θάλασσας. Ἡ πλήξη τοῦ φύλακα μεθύσι νά μᾶς παραπληροφορεῖ. Κι ἐμεῖς ἐφηβοὶ ἀναρριχώμενοι τόν Ὑμηττό πρός τίς σπηλιές τοῦ λήσταρχου Νταβέλη. Φωνάζουμε ἐποχές κι ὀνόματα. Νά μὴ μᾶς χάσει ὁ προπορευόμενος. Νά μὴν ξεχάσουμε τήν τρυφερότητα τοῦ ἀγγίγματος*» – γράφει στήν «Ἑπηρεσία Ἀφῆς 7014»... κι ἄλλοῦ, στό «*Συνεχές II*», «*Χαμένες εὐθεῖες ν' ἀντιστέκονται ὡς πάλλουσες καμπύλες. Σχήματα ἀνέμου νά λένε μονάχα τά φωνήεντα. Τά σύμφωνα κρύβονται μέ τήν ταχύτητα τῆς σαλαμάνδρας στίς ξερολιθιές*».

Ἡ Ἀθήνα καί τά νησιά τῆς ἐφηβείας καί τῆς ὠριμότητάς του, ποτάμια μεγάλα τοῦ κόσμου, κι ἄλλα τῆς πόλης του, πού ξεράθηκαν, ναοὶ ἀρχαῖοι καί λαβύρινθοι, ἡ Ἰλιάδα καί ἡ Ὀδύσεια, τό Σούνιο καί ἀρχαῖοι θεοὶ πού βαπτίστηκαν χριστιανοί, θάλασσες καί ζέστη καλοκαιρινή, νεανικές παρέες καί ἔρωτες, ἀναμνήσεις καί στοχασμοὶ εἶναι μερικά ἀπὸ τὰ κυρίαρχα ὑφάδια στό στημόνι τῶν πόλεων πού ἀφηγοῦνται. Ὑφάδια πού καί ἄλλοι ποιητές χρησιμοποίησαν καί μέ τούς ὁποίους ὁ δικός μας ποιητής συνομιλεῖ ἄλλοτε μέ ἀπ' εὐθείας ἀναφορές στά ὀνόματά τους ἢ σέ ποιήματά τους (στόν «Μάρτιο μέ τίτλο γενικό» παρελαύνουν οἱ τρεῖς μεγάλοι: Σεφέρης, Ἐλύτης, Ρίτσος) – κι ἄλλοτε ὑπαινικτικά τούς ξαναφέρνει στό δικό του ποιητικό προσκήνιο μέ μικρές παραλλαγές («τό λειρὶ τοῦ ἡλίου» σάν τό «λοφίο τοῦ ἡλίου» τοῦ Ρίτσου, τό «χρυσοκόκκινο σπέρμα» σάν τό «χρυσοπράσινο μῆλο» τοῦ Σεφέρη, τὰ «σμήνη τῶν ἠφαιστειῶν» σάν «τῶν ἠφαιστειῶν οἱ λάβες» τοῦ Ἐλύτη).

Ξαναγυρίζω στίς λέξεις, καθώς τίς ἔχω μιά ἰδιαίτερη ἀδυναμία, ὅπως καί ὁ ποιητής πού παλεύει καί χτίζει μαζί τους, ἐξομολογούμενος πῶς «*εἶμαι κάτι ἀπὸ λέξεις σέ κορεσμένη ἔννοια*» – σελ. 43, κι ἄλλοῦ «*δέν ἔχω ἐμπιστοσύνη στίς λέξεις. Λένε πῶς οἱ λέξεις εἶναι διανύσματα πυροβολισμῶν*» – σελ. 54, ἢ «*συγγνώμη γιά τή φλυαρία, μά θηλυκές εἶν' οἱ λέξεις καί γεννᾶνε*» – σελ. 47. Οἱ λέξεις τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη εἶναι λέξεις σύνθετες πού «μιλᾶνε ἑλληνικά», πού ζωγραφίζουν ἑλληνικά τοπία κι αἰσθήσεις καί δημιουργοῦν ποικίλους συνειρμούς: «*ἐρυθρόμορφος, πικροθάλασσα, ἀσπροσέντονο, κατακαλόκαιρο, μαρμαρόσκονη, καλλίπτυγο, ὀσιομάρτυρος, κεδροκυπάρισσων, ἴλιόκαρπο, θαλασοπούλια, πικροέρωτες*», λέξεις πού μυρίζουν σάν τὰ «*ἀγριόσκορδα, τούς ἀγριομενεξέδες, τούς νάρκισσους, τή μέντα, τήν ἀγριολεβάντα, τό μπαχαρί, τό μελισσοκέρι...*». Ἡ ποιητική φωνή παροῦσα κυρίως σέ πρῶτο ἐνικό πρόσωπο «*μπροστά μου, ξέρω, ἀκούω, συστρέφομαι, νιώθω...*», ἐνίοτε καί σέ πρῶτο πληθυντικό ὅταν ἀποτυπώνει συλλογικές μνήμες καί βιώματα «*πορευόμαστε, βυθίζόμαστε, προλάβαμε, στολίσαμε, τό πένθος μας...*». Ταυτόχρονα, κάτι σάν αὐτοκριτική μέ μιά ὑφέρπουσα μελαγχολία διαπερνᾷ τὰ περισσότερα κείμενα τῆς συλλογῆς, πού χωρὶς νά φανερώνει ἀπαισιοδοξία, δείχνει ἐν τούτοις ἕναν ἀναστοχασμὸ καί προβληματισμὸ γιά τήν πορεία κι ἐξέλιξη διαφόρων καταστάσεων: «*τῶν ἰδεῶν τό προνόμιο κατέληξε πενία*» – σελ. 28, «*καί τοῦ λόγου μας πορευόμαστε μέ ὅ,τι μᾶς ἀναλογεῖ ἀπ' τό σφάγιο*» – σελ. 35, ἢ «*παρατηρῶ τό ἀθεμελίωτο τῆς ἐλπίδας*» – σελ. 45.

Τί μένει στόν ἀναγνώστη ἀφοῦ διαβάσει τὰ πεζοποιήματα τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη, ποιά ἡ ἐπίγευσή τους, ποιές αἰσθήσεις του ἐνεργοποιοῦνται; Πρωτίστως, μιά

ἡδονική σχεδόν ἀπόλαυση πού τήν προκαλοῦν οἱ λέξεις καθ' ἑαυτές. Σέ μιά καρτούλα μέ τοπίο τῆς Σερίφου διά χειρός τοῦ συγγραφέα, ὁ ἴδιος μοῦ εἶχε γράψει ἐγκαρδίως «ἀγαπητή φίλη, ἐλπίζω στίς ικανότητες τῶν λέξεων». Ναί, οἱ λέξεις τοῦ Σταύρου, τῶν πόλεων καί τῶν διηγήσεών τους πέτυχαν τόν σκοπό τους, ἀνέδειξαν τίς ικανότητές τους, μᾶς συγκίνησαν, μᾶς ζωγράρισαν, μπήκαν στά ρουθούνια μας, ἄγγιξαν τ' ἀκροδάκτυλά μας, τρύπησαν τό μυαλό μας, ἔχτισαν γέφυρες ἀπ' τό παρελθόν στό σήμερα ἀκριβῶς γιατί εἶναι λέξεις καλοδιαλεγμένες, ἐνός εὐαίσθητου ἀνθρώπου πού δέ γράφει γιά νά ἐντυπωσιάσει ἀλλά γιά νά κοινωνήσει – κι αὐτό τό πέτυχε στόν ὑπερθετικό.

Ἡ συλλογή ἀρχίζει μέ τό πρῶτο ποίημα «Μικρός καφές μέ ἀλάτι» νά εἶναι ἀφιερωμένο στήν Ε. Ρ. καί τελειώνει μέ τόν «Ἐπίλογο ὡς ἀντανάκλαση» ἀφιερωμένο στόν Γιάννη Ρίτσο. Ἄν ἡ Ε. Ρ. εἶναι ἡ Ἔρη, φίλη καλή ἀπ' τά ὁμορφα χρόνια τῆς Ἀγγλίας, ὀφείλω νά τήν εὐχαριστήσω γιατί μέσω αὐτῆς – καί ἐν ἀγνοίᾳ της– εἶχα τήν τύχη νά γνωριστῶ μέ τόν Σταύρο Σταμπόγλη, νά γνωρίσω τό ἔργο του, νά τόν γνωρίσω καί νά ἀπολαύσω τίς ἀφηγήσεις τῶν πόλεών του.

Στό «Συνεχές Ι» ὁ ποιητής ἀποκαλύπτει: «Μεταφέρω ἀφηγήσεις πόλεων ὅπου οἱ λέξεις θέλουν νά γίνουν χρώματα καί καλπασμός. Καί τί θά μπορούσαν οἱ λέξεις δίχως ἄνεμο, δίχως σῶμα – δίχως ἐμένα. Θά σβήσουν στήν ἐλαφρότητα κάποιου ἐλιγμοῦ, θά πνιγοῦν στήν ἀκίνησιά μιᾶς πίστης, θά φτάσουν σκάφανδρο ἀσφυξίας. Σταύρωση ἐν σιωπῇ.

[Ἀπό τήν παρουσίαση τῆς ὑπογράφουσας: Τρίκαλα, 23/5/2017]

Κωνσταντίνος Μπούρας

Σταύρος Σταμπόγλης, ένας ζωγράφος ἀρχιτεκτονεῖ ποιητικῶς φωτογραφίζοντας τὸ Ἄφατον

ἐλευθερία στὴν ἔκφραση πού χαρίζει ἡ σύγχρονη ποίηση σέ καλλιτέχνες παντός εἶδους καὶ διαφόρου βεληνεκοῦς προσελκύει σέ αὐτὸ τὸ ὑβριδικὸ μεταμοντέρνο ἀμάλγαμα εἰκαστικῶν, δραματικῶν, χωροταξικῶν, πολεοδομικῶν τοῦ ὄνειρου, ἀλλοδιαστασιακῶν γεφυρισμοῦν καὶ ἐρωτοτροπιῶν μέ τὸ Ἄρρητον, τὸ Ἄφατον, τὸ Ἀσύλληπτον ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό. Κι ἂν δέν μπορεῖς νά παγώσεις τὸ Ἄχρονο, ἀκόμα κι ὅταν ἐρωτεύεσαι μιὰ κίνηση πού πυρώνει τὴν ἐσωτερικὴ ὄραση, μιὰν ἀντηλιά πού σέ καθλώνει ἢ ἕνα μετ-αἰσθημα κίνησης παγίας, καθημερινῆς... μπορεῖς παρ' ὄλ' αὐτὰ νά πειραματιστεῖς μέ τίς λέξεις διευρύνοντας τὰ ὅρια ἐννοιῶν ἕως τὴν ἐλαστικὴ περιβολὴ τοῦ ἐπιστητοῦ ἀπὸ τὸ Ἄ-λογον, ἐκεῖνο στό ὁποῖο θά θέλαμε ἐπειγόντως νά κολυμπήσουμε ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἀπηυδισμένοι ἀπὸ τὴν κοσμοκρατορία τῆς Λογικῆς, ἀπὸ τὴν δικτατορία τοῦ ἀριστεροῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου μιᾶς ἡμιπληγικῆς Ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τὴν ἀφασία τοῦ ρασιοναλισμοῦ πού μετατρέπει τοὺς ἀριθμοὺς μιᾶς χαμένης Ἀρμονίας σέ νοῦμερα, πεζὰ, στυγνὰ, ἀνεπίτρεπτα... ἀλέθοντας καὶ τίς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις μέσα σέ αὐτὴ τὴν καταναλωτικὴ μαύρη τρυπὰ ἀνακυκλωμένων αἰσθημάτων...

Μετά ἀπὸ αὐτὴ τὴ μακρὰ εἰσαγωγὴ καὶ ξεκινώντας διὰ τῆς ἀτόπου ἀπαγωγῆς, θέλω νά εἰκάσω τί ΔΕΝ εἶναι ὁ ἀρχιτέκτων μηχανικὸς καὶ ποιητὴς Σταύρος Σταμπόγλης. Δέν εἶναι «μετὰ-φυσικός», ὅπως λέγαμε παλιά, στίς μεσαιωνικὲς ἠλεκτρονικὲς ἐποχές. Δέν προφητεύει, δέν διδάσκει, δέν ἀσχημονεῖ πάνω στά νοήματα, δέν κομπορρημονεῖ, δέν ἀναζητεῖ ὁπαδοὺς, δέν πειραματίζεται πέραν τῶν ὁρίων τῆς γλωσσικῆς εὐπρεπείας. Εἶναι *glossical correct* [Τὸ «glossical» στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ Ἱστορία ἀναφέρεται σέ ἕναν συνδυασμὸ τῆς Γοτθικῆς περιόδου καὶ τῆς Κλασικῆς ἐποχῆς – A term used in Architectural history and theory that refers to the combination of the Gothic period and Classical era (<https://www.urbandictionary.com/browse.php?word=GLOSSICAL>) –κι ἄς μοῦ συγχεθεῖ ὁ νεολογισμὸς– ἐλπίζω νά μὴν σὰς κολλήσει καὶ «καθιερωθεῖ» – ὅλα νά τὰ περιμένεις ἀπὸ αὐτὴ τὴν συγχυσμένη ἐποχὴ...].

Μετὰ τὸ νέο-κλασικισμοῦ λοιπὸν καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ στοῦς νεολαίους μας «γοθικοῦ» στυλ κινεῖται τὸ λογοτεχνικὸ ὕφος τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη [κι αὐτὸ εἶμαι ὁ πρῶτος πού τὸ ἐπισημαίνει]. Ἡ συνάντηση τοῦ μεσογειακοῦ «Νότου» καὶ τῆς Κεντρικῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης δημιουργεῖ ἕνα πρωτότυπο ἀλλὰ μὴ ἐκρηκτικὸ μείγμα, ἀφοῦ τὰ ἀντίθετα στοιχεῖα ἰσορροποῦν, ἀλληλοαναιροῦνται καὶ ἐπιτυγχάνουν μιὰ μᾶλλον *ψυχροθερμῆ* εἰρήνη [κι αὐτὸς ὁ ὅρος δικός μου – μά τί συμβαίνει μέ τὸν συγκεκριμένον ποιητὴ; Δέν ἀρκοῦν ἄραγε οἱ κοινὲς λέξεις γιὰ νά τὸν περιγράψουν καὶ νά προβοῦμε σέ μιὰ συμβατικὴ «ἀνατομία» τῆς γραφῆς του;]. Μᾶλλον ναί. Γιατί εἶναι πρωτότυπος ἂν καὶ ὄχι παρθενογεννητὴς μήτε παρθενογεννημένος. Κουβαλαίει συνειδητὰ μέσα του προηγούμενες καὶ μέλλουσες φωνές, εἶναι ἀπλῶς ὁ κρῖκος σέ μιὰ ἀλυσίδα ἀρραγῆ πού πᾶει νά σπάσει ἀπὸ τὸν ἄκρατο Ὑλισμὸ πού μᾶς περιβάλλει καὶ ἀπειλεῖ νά φέρει ἕναν τρομακτικότερο καὶ καταστροφικότερο μετά-ἠλεκτρονικὸ Μεσαίωνα.

Δέν μεταφέρει κανένα σκότος όμως, κανένα έρεβος δέν έμπεριέχεται σέ αυτή τήν ποίηση πού ζυγοσταθμίζεται ανάμεσα στή λελογισμένη θλίψη του νοήμονος όντος καί στήν ά-τοπική μοναξιά κάποιου πού νιώθει σά νά μήν κατάγεται από έδώ καί πολεοδομεί τό Χάος γύρω του εύελπιστώντας σέ μία χωροταξική διευθέτηση τόσων πιθηκόμορφων αύτισμών σέ ένα τόσο στενό τοπίο.

Κι άν γράφω κατ' έξαίρεσιν τελείως ποιητικά, χωρίς κανένα παράθεμα, απόσπασμα ποιήματος ή συνήθεις τυποποιημένες έκφράσεις, άποφεύγοντας όλους τούς δρόμους καί τούς κοινούς-κενούς τόπους τής λογοτεχνικής λεγομένης Κριτικής, είναι γιατί είχα τή χαρά καί τήν τιμή νά γνωρίσω από κοντά τόν Ποιητή Σταύρο Σταμπόγλη παρουσιάζοντάς τον σέ ένα ρωμαϊκό κοινό στό άθηναικό βιβλιοπωλείο «Επί λέξει» όπου δοκιμάζοντας τά όρια καί τίς άντοχές τών συμμετεχόντων επιτύχαμε μία διάδραση πού απέδειξε πώς κάθε άλλο παρά συμβατική ή άναμενόμενη είναι αυτή ή «καλοχτενισμένη» έπιμελημένα άτημέλητη γραφή, πού δέν βασίζεται σέ νοητικές ή μουσικές άκροβασίες, δέν είναι *λεξιλάγνα* ή *ήχολάγνα*, αλλά μεταφέρει βαθιά φιλοσοφικά νοήματα μέ τόν στοχαστικό τρόπο τών ανθρώπων πού δέν ξεπέφτουν στήν εύκολη αυτό-αναφορικότητα ή τόν άδοξο ναρκισσισμό.

Ό Σταύρος Σταμπόγλης κινείται σέ όλο τό φάσμα ανάμεσα στό παραδοσιακό, στό μοντέρνο, στό μετά-μοντέρνο καί σ' αυτό πού θά έρθει αύριο κυοφορούμενο σήμερα σέ πολλαπλές άλληλοσυμπληρούμενες κι ασύμβατες μήτρες.

Θά ήθελα νά τόν δώ μόνον ως εικαστικό, ως ζωγράφο, ως φωτογράφο, αλλά κι ως σεναριογράφο ή «όλικό σκηνοθέτη» μιås πανοραμικής τοιχογραφίας ενός θρυμματισμένου καιρού πού άνακαλύπτει όμως τήν ένοποιημένη μοναδικότητά του.

Σπανίως συναντώ ποιητές «μέ όραμα» κι όφείλω νά τό έπισημάνω. Κι ό Σταύρος Σταμπόγλης είναι ένας από τούς χαρισματικούς μή προνομιούχους. Όσο γιά τούς χαρακτηρισμούς «ελάσων»-«μείζων», έλάτε τώρα, μαζί μιλάμε... Άς μή μπερδεύουμε τό στάρ-σύστημ καί τήν περιαιτολογία μέ τήν ουσία καί τή διακριτική σεμνότητα... Ένα ποίημα του Σταμπόγλη βαραίνει πολύ περισσότερο από έκατό στιχουργήματα δεκάδων άλλων (μαζί κι όμου) τής «γενιάς» του. Ά, ναι, ως τελειώνουμε κι αυτή τή μηχανιστική κατάταξη. Ό Σταμπόγλης έκτέθηκε κειμενικώς γιά πρώτη φορά σέ μεγάλη, «ώριμη» ηλικία, αλλά κυοφορούσε προφανώς από τήν έφηβεία του. Πού εντάσσεται λοιπόν καί γιατί πρέπει επειγόντως νά ενταχθεί κάπου; Μπορεί νά είναι, ως ποίμε, ακόμα ένας άσπρομάλλης άλλοδιαστασιακός έφηβος πού κοιτάει μέ άπορία γύρω του κι ακόμα δείχνει σά νά μήν καταλαβαίνει. Τότε είναι πού στρέφεται μέσα του κι εκεί είναι πού ανάδύονται καί λαμπυρίζουν πετράδια από τό βαθύ συλλογικό υπόστρωμα μιås Άνθρωπότητας πού δέν λησμονεί τήν ούράνια καταγωγή της.

Σταύρος Σταμπόγλης. Θά τόν άκούσουμε πολλές φορές στό μέλλον. Η λεγομένη «τρίτη ηλικία» του χαρίζει όρμη, περιέργεια καί θάρρος περισσό νά εξερευνησει τόν κόσμο τής ποιήσεως μέ τήν επάρκεια του κοσμογυρισμένου Όδυσσέα πού δέν εύχεται νά ξαναγεννιόταν ως βοσκός μήτε σάν βασιλιάς, αλλά σάν ποιητής, άνυπερθέτως.

Σταύρε Σταμπόγλη, σέ ακολουθοίμε στά ήλιόλουστα σκιερά μονοπάτια σου μέ τήν περιέργεια μιås πυγολαμπίδας ξανααμμένης. [Άς μου συχωρεθεί τόση ποιητικότητα – άρκει!].

Άπό τόν ποιητή, θεατρολόγο καί κριτικό Κωνσταντίνο Μπούρα

Κωνσταντίνος Μπούρας
www.konstantinosbouras.gr

Τζίνα Ευνογιαννακοπούλου

Σταύρου Σταμπόγλη: Διηγήσεις πόλεων

ετρούπολη του Ντοστογιέφσκι, Ἀλεξάνδρεια του Καβάφη, Πράγα του Κάφκα, Σκιάθος του Παπαδιαμάντη, Λονδίνο τῆς Γούλφ, «ἡ πόλη ὑπῆρξε ἡ πραγματικὴ ἡρωίδα τοῦ ἀνθρώπινου δράματος» ὑποστηρίζει ὁ ἔρευνητὴς Thierry Raquet, καθὼς πρῶτοι οἱ λογοτέχνες πρὶν ἀπὸ τοὺς κοινωνιολόγους ἀπεικόνισαν τὰ ἀποτελέσματα πού εἶχε ἡ ἀστικοποίηση πάνω στὰ ἦθη. Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης προκειμένου νά ἀναλύσει καί ν' ἀποτυπώσει τὴ συμβολικὴ κι αἰσθητικὴ ἀνθρωπογεωγραφία τῆς πόλης, ἰδιαιτέρως τῆς Ἀθήνας, παρατηρεῖ σέ βάθος, στοχάζεται δυναμικά, φιλτράρει εἰκόνες κι αἰσθήσεις, περπατᾷ στοὺς δρόμους τῆς νοσταλγίας καί μεταποιεῖ μνήμες. Ἡ ἀφήγηση ἀφαιρετικὴ γεμάτη ὅμως ἀπὸ εἰκαστικὴ περιγραφικότητα καί λυρικὴ αἰσθαντικότητα.

Ὁ ποιητὴς ὑπερασπιζόμενος ἰδεολογίες πού χάθηκαν, ὀράματα πού ματαιώθηκαν, ὄνειρα πού πουλήθηκαν, τὰ αἶτια ἴσως τῆς σύγχρονης κρίσης καί παρακμῆς, ἀποτυπώνει τὶς ἐπιπτώσεις τους στὸν ἀστικό χῶρο, χῶρο πού πνίγει τοὺς κατοίκους του κάνοντάς τους νά μοιάζουν μὲ κατακερματισμένο ψηφιδωτὸ διαφόρων κοινωνικῶν καί πολιτισμικῶν ομάδων, ἀλλὰ καί τὸν καθένα ψηφιδωτὸ τοῦ ἑαυτοῦ του. «Ἦρωες κάποτε, ὁ καθένας κατὰ τὴ θυσία του, σ' ἓνα τοπίο λεωφόρου ἴστανται ἐν σειρᾷ. Τάξη πού δέν ἀντιστρέφεται. Οἱ λέξεις, ὅλο κι ὅλο μιά μεσαία συλλαβὴ διασωθεῖσα. Τῶν ἰδεῶν τὸ πρόνομο κατέληξε πενία. Συνθλίβομαι στὸ ἔγκλημα τοῦ τίποτα».

Ὁ Σ. Σ. γνωρίζει πὼς ἡ πόλη ἀποτελεῖ πεδίο ἀναμετρήσεων καί συγκρούσεων ἀλλὰ καί ἀπάθειας καί ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας, θέατρο γεγονότων ὅπου διαδραματίζονται οἱ ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων, κάποιες φορές σκηνοθετώντας τις. Ἐκφράζει τὴν ἀγωνία του γιὰ τὸ μέλλον, τὴν εὐθύνη τοῦ καθενὸς γιὰ τὴ διαμόρφωσή του καί τὴν ἀνάπτυξη ἄμυνας ἐνάντια σέ ὀρατές καί ἀόρατες ἀπειλές. «Ἡ πόλη μου, ἀναμονὴ ἢ ἀκίνησια. Βυθιζόμαστε σέ ἀνεπαρκές ἦθος. Οἱ προσδοκίες δέν εἶναι παρά γεννήματα χθόνιες λέξεις. Ἀναψηλάφηση ἀντιθέσεων στὸ φῶς τὸ σκοτεινὸ μιάς κόλασης πού ξέπεσε σύμβολο παραδείσου... Νά δραπετεύσω νά πάω πού δέν εἶμαι ἀποδημητικό. Κι ὕστερα, μὲ καθλώνει τὸ φορτίο τῶν θυσιῶν».

Μέσα ἀπὸ τὸν διάλογο, τὶς ἀντιθέσεις, τὶς ρῆξεις, τοὺς συμβιβασμούς, τὶς ἀνατροπές, ὁ ἀνθρώπος καί ἡ πόλη ἀλληλοπροσδιορίζονται καί μεταβάλλονται. Ὁ δημόσιος χῶρος δίνει τὰ ἐρεθίσματα, τροφοδοτεῖ καί τροφοδοτεῖται μὲ ἱστορίες ἀνθρώπων πού ζυμώνονται καί πλάθουν τὴ συλλογικὴ συνείδηση τῶν ἀτόμων πού ζοῦν μέσα σ' αὐτόν. Λέει ὁ ποιητὴς, «Λαλιὰ συμβόλων κάθε σταυροδρόμι. Ρυμοτομία πένθους. Μεταφέρω ἀφηγήσεις πόλεων ὅπου οἱ λέξεις θέλουν νά γίνουν χρώματα καί καλπασμός.».

Στὶς «διηγήσεις πόλεων», τὸ παρελθόν καί τὸ παρόν ἐπικοινωνοῦν, τὸ πραγματικό καί τὸ φανταστικό συνομιλοῦν καί οἱ μνήμες βοηθοῦν στὴν ἐνότητα χώρου καί χρόνου. Καί ἀναλαμβάνει ὁ λόγος νά συνδέσει τὴν πόλη μὲ τὴν ἱστορία της, νά πρωταγωνιστήσῃ γιὰ τὴ διαχρονικότητα τῆς ἐλληνικότητας. «Ἐξορύσσοντας ἀντιλαμβανόμαστε. Ἐκ δεξιῶν καρυάτιδες καί κοῦροι μάρμαρα μὲ τὴν κόμη στὸν ἄνεμο. Ἐξ εὐνύμων ὁ λόγος, ἀκονίζοντας τὸν ὀρίζοντα. Στὸ κέντρο στέκει ψυχὴ πλήθους. Ἄγριο τραγοῦδι κά-

τω ἀπ' τὰ πόδια μας ἢ γῆ.» κι ἄλλοῦ, «...διαμορφώνοντας λόγο. Ἀνάγκη ἑλληνική.».

Ὁ ἀναγνώστης ξεναγεῖται σέ πόλεις πραγματικές ἢ μεταφορικές, τοῦ μύθου ἢ τῆς ἱστορίας, μητροπόλεις ἢ τῆς περιφέρειας, σύμβολα ὅπου γεννιοῦνται καί κατοικοῦν ιδέες, σ' ἕναν ἔννοιο λογικό καί γεωπολιτικό χάρτη, ἐπί τοῦ ὁποίου ἀσκεῖται ἡ ζωὴ καί τό πνεῦμα.

«...Ἐκταση ἑκατόμβης, μεταδίδοντας ἐγκαύματα ὁ τόπος τοῦτος κάτωθεν ὅπου τῆς μνήμης οἱ εὐθρυπτες εἰκόνες ἀποδεσμεύουν ἐπανάληψη καί στιλπνότητα πρωινῶν. Κι ἐγώ,... εἶμαι ἢ σκιά σέ μιά ἀκτὴ ἀγρίμι μὲ τὰ νύχια στό ψαχνό τοῦ ἡλίου».

Ἡ πόλη ξεφεύγει ἀπὸ τὸ ρόλο ἑνός μηχανισμοῦ, ἑνός τόπου συνεύρεσης ἀνθρώπων, ἀντιπροσωπεύει τὴ μήτρα κάθε σχεδόν μορφῆς πολιτισμοῦ, τὸ σῶμα τῆς τρέφεται ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς, ἀπὸ συνήθειες, παραδόσεις ἀλλὰ καί σύγχρονες τάσεις. Εἶναι πόρνη κι ἐρωμένη. Προσδιορίζει τίς συνθήκες τῆς σύγχρονης ζωῆς, ἀλλὰ καί ἀμφισβητεῖ διεργασίες καί ἀντιφάσεις τῆς κοινωνίας, διαμορφώνοντας τὴν ψυχογραφία τοῦ ἀτόμου-πολίτη. «Ὁ γενναῖος στρατηγός, ἡ ἔφιππη βεβαιότητα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Λένε πῶς ὀρίζει τὴ σταθερὰ τῆς ἐπικράτειας... Πολλές ἴδιες μέρες, μιά ἐποχὴ. Πολλές ἴδιες ἐποχές, ἕνα αἶσθημα ἀσφυξίας... Συχνὰ οἱ παραλληλίες τῆς πόλης τσακίζουν ἢ μιά τὴν ἄλλη».

Ὀπτικά ἐρεθίσματα, γεύσεις, ὀσμές, ἀνασυγκροτοῦν τοπία καί χώρους, χειροπιαστά στοιχεῖα τῆς ὑλικῆς πραγματικότητας, κτήρια, πλατεῖες, δρόμοι, μνημεῖα, ὡς συγκεκριμένα ἔργα τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας παρέχουν πληροφορίες καί ἐρεθίζουν πολυποικίλες ἀναζητήσεις στό χώρο τῆς φαντασίας καί τῶν ἀναμνήσεων, δίνουν τὸ στίγμα τους γιὰ νὰ διερευνηθεῖ ἡ οὐσία τους. «Μέ δύο πλατεῖες παραμάσχαλα καί μιά ἐφημερίδα πρωινὴ ξυπνάει ἡ πόλη... Στὴ μιά ἀκρὴ στέκει ἡ στιγμή, στὴν ἄλλη ἢ ἀνάδυση ὀνείρων... Καταγράφω τὸ τετελεσμένο καθὼς προσπαθεῖ νὰ μὲ δαμάσει».

Κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἀστικοῦ τοπίου, ὁ Σ.Σ. προσπερνᾷ τὸ ἐπιφανειακό, τὸ συναιρεῖ μὲ αὐτὸ τῆς φαντασίας καί τῆς μνήμης, ἔτσι ὥστε γεγονότα καί καταστάσεις διασώζονται ἀλλὰ καί μεταπλάθονται ἀποκαλύπτοντας ἀόρατους συσχετισμούς στό πνευματικό ἐπίπεδο καί ἡ ἐρμηνεῖα τους ἀνασημασιοδοτημένη διεισδύει στὰ βαθύτερα αἷτια τῆς πρόκλησῆς τους. «Ἡ πραγματικότητα ἀντανακλᾷται στίς ἀφηγήσεις τοῦ νεροῦ... Ἡ ἀπαντοχὴ μας ἕνας κάποιος μετασχηματισμὸς οὐδέτερου πένθους κάποτε. Σιωπὴ νίπτει τίς ἀφές μου. Θὰ πονέσουν τὰ μάτια πρῶτα».

Πανταχοῦ παροῦσα μιά ἰδιότυπη μοναξιά. «Ὁρθιοι καί μόνοι μὲς στὴ φοβερὴ ἐρημία τοῦ πλήθους», λέει ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης. Νὰ 'ναι ἡ μοναξιά μέσα στό ἀστικό πλήθος περιφρούρηση τῆς ἰδιωτικότητας σέ περιβάλλον ὁμογενοποίησης; Ἐκεῖ ὅπου ἀσφυκτιάς κι ὁμως, μόνον ἐκεῖ ἀνασαίνεις τὴν ἀνάσα τοῦ ἄλλου; Μήπως ἡ ὥσωση ὁδηγεῖ σέ ρευστοποίηση τῆς ταυτότητας καί ἀκολούθως σέ ἐπαναπροσδιορισμὸ τῆς;

Ὁ ἀρχιτέκτων Σ. Σ., παρότι συμβιβασμένος μὲ τὴν τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ἐπιμένει νὰ ψάχνει τὸν βαθύτερο ἑαυτὸ καί νὰ ἐλπίζει. Χτίζει τὴν ποιήσῆ του βασιζόμενος σέ μιά αἰθέρια σύλληψη σχεδίου, μιά ἐμπνευσμένη μελέτη, μιά στιβαρὴ κατασκευὴ προκειμένου ἐκεῖ νὰ κατοικήσει τὸ εἶναι μαζί καί τὸ ὄνειρο. «Θερινὴ εἰκόνα, δρόμος μετέωρος. Σύννεφο σκόνης ζωγραφίζει μιά πρωτεύουσα. Οἱ γειτονιὲς ἀγκαλιάζουν τὴ σκόπελο τῆς ἀβύσσου... Νιώθω πῶς ἵπταμαι πάνω ἀπ' τὸ σκοτάδι τῶν δέντρων. Ὁ πόθος τοῦ ἀκατόρθου μὲ ξεσηκώνει.».

Ἄγνή Παπακώστα

Ἡ ἀρχιτεκτονική τῶν λέξεων ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξιακή καὶ αὐτοαναφορική διάσταση στὴν ποίηση τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη

Ἡ ποίηση στὴν πιὸ θεωρητική της ἐκδοχή δύναται νά ὀριστεῖ ὡς ὁ «τόπος» τῆς συμβολικῆς-ἀνοικείας γλωσσικῆς ἐκφορᾶς καὶ τῆς ἀποτύπωσης τῆς βιωμένης ἢ ἐν δυνάμει βιωμένης –κοινῶς τῆς φανταστικῆς ἐμπειρίας– τοῦ ποιητικοῦ ὑποκειμένου μέ κυρίαρχα τεχνικά μέσα τὴν ἐκφραστική πύκνωση, τὴν ὑπὸνόμευση τῆς τυπικῆς νοηματοδότησης τοῦ πρωτογενοῦς της ὕλικου, τῶν λέξεων, καὶ τὴν παραδοχή –ἐν εἶδει σύμβασης μέ τὸν ἀναγνώστη– ὅτι ἡ ποιητική ἀντίληψη γιὰ τὰ πράγματα κλονίζει κάθε βεβαιότητα καὶ κοινῶς ἀποδεκτὴ σταθερά, ἀντανακλώντας τὴν ὅποια πραγματικότητα μέσῳ μιᾶς σχέσης ἀνατροπῆς, ἀνοικείωσης καὶ κατάρτησης τῆς στερεοτυπικῆς ἐκδοχῆς της, τότε ἡ ποιητική συνεισφορά τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη στὴν πρώτη του ποιητική συλλογή *Γῆ* (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2009), πού ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς λογοτεχνικῆς του διαδρομῆς καὶ στὴ συλλογή *Τόπος Νῶδ* (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2011), στὴν ὁποία ἐδραιώνονται τὰ βασικά χαρακτηριστικά τῆς ποιήσεώς του, ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα σέ ὅσα παραπάνω ἐπισημάνθηκαν γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ποιητικοῦ φαινομένου.

Ἡ βασική ποιητική ὀπτική τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη, ἐκκινούμενη ἀπὸ μιὰ εἰκαστική ματιὰ σύμφυτη μέ τὴν ἐπιστημονική-ἐπαγγελματική ιδιότητά του ὡς ἀρχιτέκτονα (ιδιότητα πού συχνά ἀποκαλύπτεται στὴν ποίησή του μέσῳ τῆς χρήσης ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων στίς ἀναφορές στοῦ ἀστικό καὶ ὄχι μόνο περιβάλλον) συμφύρει καὶ μεταπλάθει τὸν κόσμο τῶν ἐμπειριῶν του ὑπὸ τό πρίσμα μιᾶς νέας ἐκφραστικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δυνατότητας, τῆς ποιητικῆς ἐκφορᾶς τοῦ λόγου. Τό ποιητικό ὑποκείμενο μέ τὴ νέα του αὐτὴ διάσταση πετυχαίνει μιὰ θαυμαστὴ ἰσορροπία, συνδυάζοντας τό εἰκαστικό στοιχεῖο μέ τὴ στοχαστική διάθεση καὶ τὸν ὑπαρξιακό προβληματισμό, δίνοντας ἔτσι μιὰ πιὸ λυρική ἀποτύπωση τοῦ ἐξωτερικοῦ (τοπική διάσταση) καὶ ἐσωτερικοῦ χώρου (ψυχική παράμετρος).

Παρότι ἡ ποίηση τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη ἀποκτᾶ λογοτεχνική ὑπόσταση μέσῳ μιᾶς πεζολογικῆς διατύπωσης καὶ μιᾶς λιτῆς, καθημερινῆς ἐκφρασης μέ στοιχεῖα προφορικότητας, ἡ παρεμβολὴ ὑπερρεαλιστικῶν ἐκφραστικῶν καὶ τεχνικῶν χαρακτηριστικῶν συντελεῖ στὴν αἴσθηση τοῦ ξαφνιάσματος καὶ τῆς ἀνοικείωσης, καθιστώντας τίς λέξεις ἢ τοὺς στίχους ἐπιμελῶς ἐπιλεγμένους, ὥστε νά ὑπηρετοῦν τὴν πρωταρχική ποιητική οὐσία: τὸν κρυπτικό, ὑπαινικτικό, συμβολικό, ἀμφίσημο λόγο:

*Κάθε νύχτα βγαίνει τό κεφάλι ἐνός ἀνδριάντα, χάμω στίς
ράγες
Ἄντικατοπτρίζεται στὴν ἀσφαλτο ὅσο αἰωροῦνται οἱ πυγο-
λαμπίδες του*

(«Γραμμική Ν» ἀπὸ τὴ συλλογή *Γῆ*)

Ὡς πρὸς τοὺς ἐκφραστικούς τρόπους, ἡ ἐπιλογή τοῦ τρίτου προσώπου πού προσδίδει καθολικότητα, ἀντικειμενική, ψυχραμένη θεώρηση τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ πρώτου πληθυντικοῦ πού ἐπιβάλλει τὴν ἔννοια τῆς συλλογικότητας, τοῦ διευρυμένου «ἐγώ», μέσα στό ὁποῖο βρίσκεται καταφύγιο καί τό ποιητικό ὑποκείμενο, χωρίς ν' ἀποποιεῖται τίς δικές του εὐθύνες, ἀποτελεῖ ποιητική ὑπεκφυγή τοῦ Σ. Σταμπόγλη, γιά νά κρύψει ἐπιμελῶς τὴν, κατά τὴ γνώμη μου, ποιοτική ποιητική ὑπεροχή τοῦ «ἐγώ», τό ὁποῖο μέσῳ τῆς ἔκφρασης τῆς κοινωνικῆς καί συλλογικῆς διάστασης μέ ὄρους ἀμεροληψίας καί ἀποστασιοποίησης κινεῖ τὰ νήματα τοῦ ποιητικοῦ κόσμου, καθώς ἐπιδίδεται σ' ἕναν ὑπαρξιακό ἀγώνα ἀναγνώρισης τοῦ ἑαυτοῦ καί τῆς βαθύτερης οὐσίας τοῦ «εἶναι» του μέσῳ τῆς ἐνδοσκοπίας, τῆς περιπλάνησης ἔνδον.

Διαφαίνεται δηλαδή περισσότερο μιά ἐσωτερικότητα, μιά πριμοδότηση τοῦ ἀτομικοῦ ἀγώνα γιά τὴν κατάκτηση τῆς αὐτογνωσίας καί τῆς ἑτερογνωσίας παρά μιά βεβαιωμένη κοινωνική-καθολική συνείδηση πού ἀναζητᾷ τὴν ταυτότητά της σέ μιά ἐποχὴ ἀντιφάσεων. Ἐκτός κι ἂν αὐτό τό πρωτοπρόσωπο «ἐγώ», τό τόσο ἀπόν γραμματικά καί ἐκφραστικά ἀπ' τὴν ποίηση τοῦ Σ. Σταμπόγλη, μπορεῖ νά νοηθεῖ ὡς τό κάθε ἕνα «ἐγώ» ἀπ' αὐτά πού συγκροτοῦν τὴ συνολικὴ κοινωνικὴ συνείδηση, ὅποτε μέ τοὺς ὄρους αὐτοῦ διαστέλλεται καί ἀποκτᾷ διαστάσεις καθολικῆς καί ἄκρως ἀντικειμενικῆς.

Μιά τέτοια θεώρηση, ὅμως, δέν πείθει, γιατί συνεχῶς προκρίνεται μιά ὑπαρξιακὴ, φιλοσοφικὴ διάσταση πού, ἀφορμώμενη ἐκ συγγραφικῆς προθέσεως ἀπὸ ἀτομικούς ὄρους, ἀναζητᾷ ἀπλῶς μιά καθολικότερη ἐπιβεβαίωση, ἀφενὸς σέ ἐπίπεδο περιεχομένου μέσῳ τῆς περιπλάνησης, τῆς ρευστότητας τῆς χωρικῆς καί χρονικῆς διάστασης, τῆς μνήμης, τοῦ θανάτου, μέσῳ διακειμενικῶν ἀναφορῶν, θρησκευτικῶν ἢ ἱστορικῶν καί μυθολογικῶν στοιχείων καί ἀφετέρου σέ ἐπίπεδο ἔκφρασης μέ τὴ συνδρομὴ τῶν εἰκόνων καί τῆς συχνῆς χρήσης τῆς παρομοίωσης πού ἐναρμονίζονται μέ τόν ποιητικό κόσμο καί συνεπικουροῦν τό ποιητικό ὑποκείμενο νά βρεῖ τόν ὑπαρξιακό του προβληματισμό.

Ἐξάλλου, ἡ ὑπαρξιακὴ-φιλοσοφικὴ διάσταση τῆς ποίησης τοῦ Σ. Σταμπόγλη εἶναι ἄμεσα ἀνιχνεύσιμη, καθώς ἀποτελεῖ τὴ σχεδόν μόνιμη ἐπώδὸ τῶν περισσότερων ποιημάτων του, κυρίως σ' αὐτά τῆς πρώτης του ποιητικῆς συλλογῆς Γῆ. Οἱ τελικοὶ στίχοι, συμπυκνώνοντας τὴν ποιητικὴ οὐσία καί ὀδηγώντας στό ἀποκορύφωμα τόν προβληματισμό, ἐπενδύονται μέ ὄρους ἐσωτερικότητας. Οἱ στίχοι αὐτοί, ἄλλοτε ὑπερρεαλιστικά διατυπωμένοι κι ἄλλοτε στοχαστικά ἀρθρωμένοι, ὑπηρετοῦν τόν κοινὸ τόπο τῆς ποιητικῆς ἀναζήτησης: τό ἐσωτερικό, βαθύτερο νόημα τῆς ὑπαρξης καί τῆς ζωῆς. Χαρακτηριστικά παραθέτω:

*Ἄνοίγει τό παράθυρο καί ρίχνεται στή μπόρα, ὅπου
Χιλιάδες ἄλλες σιωπές περιφέρονται μέ ἀλεξιβρόχια
σάν μέδουσες ἀπὸ γυαλί*

(«Μητρόπολη Α'» ἀπὸ τὴ συλλογὴ Γῆ)

*Δέν εἶναι ἡ ζωὴ πού ἀδικεῖται ἐδῶ
ἀλλὰ ἡ ἀπώλεια, ὅπως συμμερίζεται
τὴ ζωὴ*

(«Χρυσόμυγα στὸν ὦμο μου» ἀπὸ τὴ συλλογὴ Γῆ)

*Μιά τόση δᾶ ἀπεραντοσύνη τῶν ματιῶν
χωρὶς ταξίδια πνίγεται ἢ θάλασσα*

(«Καθημερινά» ἀπὸ τὴ συλλογὴ Γῆ)

Ἡ τάση αὐτὴ περιορίζεται ἐμφανῶς στὴν ποιητικὴ συλλογὴ *Τόπος Νῶδ*, ὡστόσο ἡ

βασική συγγραφική πρόθεση διατηρείται και εξυπηρετείται πλέον από άλλες τεχνικές ένδοσκόπησης, όπως θ' αναλυθεί στη συνέχεια. Σταχυολογώντας κάποιους στίχους με άμιγη φιλοσοφική διάσταση στη συλλογή αυτή, παραθέτω τους εξής:

*Πάντα τό μέλλον παρέχει ένδειξεις
Γιά τίς μεταμφιέσεις τού παρόντος*
(«Γερί Αισθητικής Ι» από τή συλλογή *Τόπος Νώδ*)

*Πόσες πραγματικότητες σταυρώνουν τό λόγο μας
Καρφιά άπ' τήν επόμενη αλήθεια
ένός επερχόμενου ψέματος*
(«Μελετώντας Τζάζ» από τή συλλογή *Τόπος Νώδ*)

Μιά προσεκτική, εξάλλου, ανάγνωση τής ποίησης τού Σ. Σταμπόγλη θά οδηγούσε στη διαπίστωση πώς άρκετά ποιήματα και τών δύο συλλογών θά μπορούσαν νά τιτλοφορηθούν ως φιλοσοφικού στοχασμού: «Επίλογος», «Στάση 4», «Στάση 8», «Μετά-Ειρήνη» από τή συλλογή *Γῆ* και «Γῆ Νώδ», «Έξοδος», «Προέλαση», «Θέματα Ιστορίας» άπ' τή συλλογή *Γῆ Νώδ*. Σέ μία άπόπειρα άποκωδικοποίησης τών βασικών σημείων τού ύπαρξιακού τους προβληματισμού, ό κριτικός έρχεται άντιμέτωπος μέ τίς έννοιες τού άπολογισμού τής ζωής και τής τραγικής διαπίστωσης τού χάσματος μεταξύ επιθυμίας και πραγματικότητας (ποίημα «Επίλογος» άπ' τή συλλογή *Γῆ*), θέμα πού επανέρχεται στό ποίημα «Στάση 8» από τήν ίδια συλλογή, αυτή τή φορά όχι μέ τήν έννοια ότι ή πραγματικότητα άκυρώνει τήν επιθυμία, αλλά μέ τόν ύπαινγμό ότι ή επιθυμία επιβάλλεται νά παραμένει επιθυμία άνεξαρτήτως τής πραγμάτωσής τής ή μή.

Στό ποίημα «Μετά-Ειρήνη», μέσα από μία γοητευτική συμπλοκή και έναλλαγή όλων σχεδόν τών γραμματικών προσώπων και μέ τήν πρόκριση τής διανοητικής λειτουργίας «σκέπτομαι», τό ποιητικό ύποκείμενο σέ πρώτο πληθυντικό πρόσωπο πιά και μέ τόνο προτρεπτικό ύποδεικνύει ότι ή ούσία τής ζωής βρίσκεται μέσα στίς αντιθέσεις: τό παρόν και τό μέλλον, τή ζωή και τό θάνατο κι όλα αυτά συναιρούνται στη «θλίψη τής άπώλειας μέσ στην άπώλεια».

Στόν ίδιο τόνο στό ποίημα «Τόπος Νώδ» άπ' τήν όμώνυμη ποιητική συλλογή και πάλι μέσω τών αντιθέσεων άποπειράται ό ποιητής ν' άναδείξει μία άλλη όπτική τής ήττας πού τείνει νά τήν εξισώσει μέ τήν ίδια τή νίκη, μία έναλλακτική θέασή τής ως άμυνας έναντι τών νικητών, μία πιό ψύχραιμη και ρεαλιστική έν τέλει θεώρηση τής ζωής.

Στήν «Έξοδο» τά μάτια ως σύμβολο τής έσωτερικής όρασης, τής ένόρασης, μέ έρέθισμα τό φώς πού επιβάλλεται νά έκληφθει ως συμβολικό συμφραζόμενο τής έσωτερικής έλευθερίας, κινητοποιούν τήν έννοια τής έπιλογής, τής έλευθερης δηλαδή έκφρασης πού συνδυαζόμενη μέ τή συνείδηση, μέ άλλα λόγια τήν πνευματική διεργασία, οδηγεί τόν ποιητή μέσω τής αντιθετικής παρουσίας τού ζεύγους έλπίδα-άπελπισία νά καταλήγει: «Είται τό φώς μία ένέδρα υπεράνω ύποψίας».

Όσον άφορά στην έμμεση πριμοδότηση τής ύπαρξιακής διάστασης τής ποίησης τού Σ. Σταμπόγλη, καταλυτικός είναι και ό ρόλος τής έννοιας τού τόπου. Έξάλλου, οι τίτλοι τών ποιητικών συλλογών άποδεικνύουν τήν κυρίαρχη τοπική διάσταση. *Γῆ* τιτλοφορείται ή πρώτη συλλογή πού πριμοδοτεί τήν άρχετυπική έννοια τού τόπου, τή γῆ ως τή μήτρα, τή γενεσιουργό αίτία, τήν άπαρχή και κατάληξη τών πάντων. *Τόπος Νώδ* τιτλοφορείται ή ποιητική συλλογή τού 2011, πού ένσωματώνει τή διακειμενική άναφορά θρησκευτικής προέλευσης και παραπέμπει συμβολικά στόν χώρο έγκατάστασης τού Κáιν μετά τή δολοφονία τού Άβελ ως τόν τόπο καταφυγής ένός άμαρτωλού άδερφοκτόνου.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι στο ποιητικό σύμπαν του Σ. Σταμπόγλη η δράση όριοθετείται τοπικά άλλοτε στο αστικό περιβάλλον που κυριαρχεί στην πρώτη συλλογή Γῆ κι άλλοτε στον ανοιχτό χώρο, τη φύση (θαλασσινό ή όρεινό τοπίο) που προκρίνεται στη συλλογή *Τόπος Νώδ*. Η περιήγηση και η περιπλάνηση στη διάσταση του χώρου κινητοποιεί τη λεπτή παρατήρηση, το διεισδυτικό βλέμμα, αλλά και την περιφερειακή όραση, η οποία υποκινείται αλυσιδωτά από τη μνήμη και τη συνδυαστική παρουσία της απουσίας της, τη Λήθη. «*Τόσος δά τόπος ἡ μνήμη, κι ὅμως τὴν τεμαχίζουσε μέ πείσμα*», αναφωνεί ο ποιητής στο ποίημα «Γωνία υπό δύο πλατείες» από τη συλλογή Γῆ, ενώ στο ποίημα «Ἀντίληψη» από τη συλλογή *Τόπος Νώδ*:

*Ἐδῶ ἡ φλυαρία τῆς λήθης καὶ ἡ ἀφωνία τῆς μνήμης
συνιστοῦν δύο ἀνεξαρτησίες
καθὼς μετασηματίζονται σέ μέλλον τοῦ παρόντος*

Ἡ δημιουργική συμπλοκή μνήμης και λήθης, ὅπως ἀποτυπώνεται στοὺς παραπάνω στίχους, ἐπεκτείνεται καὶ στη χρονική διαπλοκή μέλλοντος καὶ παρόντος, καθιστώντας τὸ συμβατικὸ χρόνο ἐσωτερική προοπτική μέ τὴ συμβολική παρουσίαση φωτός-σκότους στο ποίημα «Παραδοχές» ἀπὸ τὴ συλλογή Γῆ:

*Ἡ δύση εἶναι τ' ὀρυκτὸ τῆς μέρας, μέσα της ὅ,τι ἔγινε
Τὸ σκοτάδι, φῶς δίχως προσμίξεις, τ' ἀναγνωρίζω
Στὰ χέρια μου πλοῖα κατάφωτα γλιστροῦν
μιά νύχτα δρόμος εἶν' τὸ πέλαγος, τὰ ταξίδια του μικρά*

Μία ἄλλη παράμετρος τῆς ποιητικῆς συνεισφορᾶς τοῦ Σ. Σταμπόγλη, πού δέν ἔχει ἐπισημανθεῖ ὅσο θὰ ἔπρεπε ἀπὸ τὴν κριτική, εἶναι ἡ περιορισμένη μέν, ἀλλὰ πολὺ οὐσιαστική αὐτοαναφορική διάσταση, ἡ ὁποία διεισδύει στο ποιητικὸ του σύμπαν εἴτε μέσῳ αὐτούσιων ποιημάτων εἴτε μέσῳ μεμονωμένων στίχων πού ἐναρμονίζονται μέ τὰ κειμενικά συμφραζόμενα καὶ προβάλλουν μέ ἄμεσο ἢ ἔμμεσο τρόπο ἕνα σχόλιο γιὰ τὸν τρόπο γραφῆς τοῦ ποιήματος, τὸ ἐπίπνοο τῆς ποιητικῆς διεργασίας ἢ τὸν ρόλο πού μπορεῖ νά διαδραματίσει ἡ ποίηση ἀναφορικά μέ τὸ συγκεκριμένο προβληματισμό πού κάθε φορά προκρίνεται.

Εἰσβάλλοντας μέ τὸν τρόπο αὐτὸ στο καλλιτεχνικὸ ἐργαστήρι, ὁ ἀναγνώστης ἐξοικειώνεται καὶ συμμετέχει στὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια τοῦ δημιουργοῦ νά ἀρθρώσει ποιητικὸ λόγο καὶ νά ἀποδώσει μέ τίς ποιητικές του δυνάμεις τὴ δική του ὀπτική γιὰ τὸν κόσμο καὶ τὰ πράγματα γύρω του καὶ μέσα του. Μέσῳ τῆς ἀνίχνευσης τῆς αὐτοαναφορικής διάστασης καλεῖται ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ κριτικὸς νά ἀποδομήσουν τὸ ποιητικὸ σύμπαν καὶ νά τὸ ξεκλειδώσουν μέ τὰ ἐρμηνευτικά κλειδιά πού τοῦ παρέχει ὁ ἴδιος ὁ δημιουργός.

Στὴ συλλογή Γῆ καὶ στο ποίημα «AU VOL D' OISEAU» οἱ λέξεις, αὐτές πού μέ τὸση ἀγωνία καὶ ἐπιμέλεια ἐπιλέγει ὁ ποιητής παραλληλίζονται μέ τὰ μπαλόνια πού ταξιδεύουν σέ μιά ἀνοδική, ὑπονοεῖται, πορεία μέ τὴν ὠθηση μιᾶς μαγικῆς, ἀπροσδιόριστης δυνάμεις. Ὑποβάλλεται στο σημεῖο αὐτὸ ἡ δυναμική τῆς ποιητικῆς γλώσσας πού μεταπλάθει τίς περιχαρακωμένες ἐννοιολογικές σημάσεις καὶ ἀφήνει τίς λέξεις νά νοηματοδοτηθοῦν καὶ νά μεταπλαστοῦν μέσῳ τῆς φαντασίας. Καὶ συνεχίζει ὁ Σ. Σταμπόγλης:

*Ἄλλες φορές πάλι μοιάζουν μέ ἀμόνι, μιά πρὸς μία
Νά κτυπᾶς τὸ μέταλλο
μέχρι νά βγεῖ ἡ ψυχὴ του*

Στό σημείο αυτό προτάσσεται μία άλλη έκδοχή, αυτή του δημιουργού που παλεύει με τις λέξεις για να τις δώσει σχήμα και τη μορφή που συνάδει με την κοσμοαντίληψή του, σέ μία επίπονη διαδικασία πνευματική και ψυχική.

Σέ άλλο ποίημα, στόν «Οίκο» από τη συλλογή *Γῆ* στόν έναρκτηριο στίχο, «Μεγάλο βάρος πατάει τις λέξεις της ψυχής μου», ή ποιητική έμπνευση, ή ανάγκη για καλλιτεχνική έκφραση ώθει τό ποιητικό ύποκείμενο νά εκφραστεί, παρέχοντάς του τήν ποιητική άφορμή.

Στό ποίημα «Ζενίθ» από τή *Γῆ* ό ποιητής επίμονα άναζητᾶ τις λέξεις, όπως χαρακτηριστικά δηλώνει στόν πρώτο στίχο: «Δώστε μου ένα λόγο άκόμη» ή στόν έκτο στίχο: «Δώστε μου μία λέξη κενή τώρα», σέ μία προσπάθεια οί λέξεις ν' άποτελέσουν ως συστατικό τής καλλιτεχνικής δημιουργίας τό καταφύγιο του ποιητή, τήν ύπαρξιακή του πραγμάτωση.

Μιά άλλη έκδοχή τής αυτοαναφορικότητας μπορεί νά θεωρηθεῖ ή δύναμη τών λέξεων, του ποιητικού λόγου νά οδηγεί στην άπόδραση, τή φυγή από καθετί φθαρτό ή υλικό, όπως αυτή άποτυπώνεται στό ποίημα «Γύρω από μία κίνηση» από τή συλλογή *Γῆ*:

*Ἡ φυγή εἶναι ἡ δύναμη τῶν λέξεων
Ἦλα τ' ἄλλα λιώνουν στίς ἔννοιες*

Ἡ λυτρωτική δύναμη τών λέξεων μέ τόν έξαγνιστικό καί καθαρτικό παραλληλισμό τους μέ τις σταγόνες τής βροχής στό ποίημα «Δελτίο καιρού» από τή συλλογή *Γῆ* καταδεικνύει τή δυσκολία τής ποιητικής σύνθεσης καί δημιουργίας («κάθε σταγόνα καταχωρεῖται στό χαρτιά»), αλλά στό πέρας τής πνευματικής αὐτῆς δοκιμασίας ή σωρευτική δύναμη του λόγου καί ή άγωνιώδης άναζήτηση τών λέξεων σταγόνα τή σταγόνα έχει καταστεί πιά όρμητικός χείμαρρος, που ξεφεύγοντας από τόν έλεγχο του δημιουργού άναζητᾶ νά έπιτελέσει τήν καθαρτική λειτουργία του, καθώς τό ποίημα, άποδεδεμένο πιά άπ' τόν δημιουργό του, ταξιδεύει πρὸς τούς άναγνώστες του.

Στήν ποιητική συλλογή *Τόπος Νῶδ* ή αυτοαναφορική διάσταση εἶναι πιό ξεκάθαρη καί προβάλλεται έπιτακτικά, άναζητώντας τό δικό της χώρο. Μιά κατηγορία ποιημάτων αὐτῆς τής συλλογῆς άφιερώνεται στόν ρόλο τών ποιητῶν ως πρὸς τά έξης σημεία:

– τήν ύπενθύμηση του χρέους τους σέ δύσκολους καιρούς:

*Ὅρθιοι ποιητές, παρουσιάστε
Διαβαίνουν οί ούρές της προόδο*

– τό προσκλητήριο νά άποτελέσουν οί ποιητές τό αντίβαρο τών ιδεῶν, τό πνευματικό αντίστάθμισμα, μία δημιουργική «ένσωμάτωση», μία ώθηση έπιτέλους νά βγοῦμε κι έμεις στην άγορά τών ιδεῶν (στό ποίημα «Ως παρόν» από τή συλλογή *Τόπος Νῶδ*)

– τήν άναφορά στό χρέος του ποιητή καί τών προδιαγραφῶν που πρέπει νά πληροῖ στό ποίημα «Περί λογικής» από τήν ίδια συλλογή. Στήν προσπάθεια νά όριστεῖ ή οὐσία τής ποιητικῆς δημιουργίας καί μέ μία συνειρμική μετάβαση από τήν έννοια τής λειτουργίας τής ποίησης ως δημιουργίας καταλήγει μέ κυκλικό τρόπο στην καθαρότητα του βλέμματος του ποιητή. Ὁ Σ. Σταμπόγλης προκρίνει τήν έμμονή στην καθαρότητα ως γνήσιο χαρακτηριστικό που πιστοποιεῖ τήν ποιότητα τής ποιητικῆς έκφρασης.

Οί αυτοαναφορικές έγγραφές στην ποίηση του Σ. Σταμπόγλη άποκοῦν καί πολλές άλλες σημασιολογικές καί λειτουργικές άποχρώσεις καί θά μπορούσαν νά άποτελέσουν μία ένδιαφέρουσα μελλοντική ύπόθεση έργασίας για ένα μελετητή, γιατί συμφύρονται καί συμπλέκονται άμεσα μέ όλα τά χαρακτηριστικά τής ποίησής του, άναδεικνύο-

ντας τή δυναμική καί ὀριοθετώντας τόν ποιητικό χώρο, τόν ὅποιο ἐπέλεξε νά ὑπηρετεῖ ὁ ποιητής.

Πρός ἐπίρρωση τῶν παραπάνω καί ἐν εἶδει ἐπιλόγου κλείνω μέ τούς ὑπαινικτικούς στίχους τοῦ ποιήματος «Αὐτοχειρία»:

*Τή νύχτα σηκώθηκε, πήρε σφυρί, διάλεξε λέξεις
Αἰχμηρές κι ἄρχισε νά καταδίδει
«Νά τελειώνουμε, νά τελειώνουμε» ἄκουγε
κάτι ὀπαδούς ἀπό πίσω νά οὐρλιάζουν
Καί κάρφωνε κι ἔκοβε, ὥσπου τ' ἀσπροσέντονα
γινήκανε πορφῦρες
Τό πρωί τόν βρῆκε τσακισμένο ἀπ' τόν πόνο
ἄσπρο ἀπ' τήν αἰματοχυσία
Τόσα δάκτυλα χαμένα*

Κώστας Θ. Ριζάκης

Τ' ἀντικρυστὰ

στὸν ποιητὴ Σταῦρο Σταμπόγλη
– ἀδρῶν δεήσεων λεπτοουργό

ἔφτυσες ριζικά τὴ μοίρα σου κ' ἐν συνεχείᾳ ἀνοιξες
διάπλατα τὸ παράθυρον κοιτάζοντας μακριὰ
τὰ βαρυφορτωμένα ἑλιόδεντρα τοὺς πορτοκαλεῶνες
τὸν ἀεικίνητον μπαξέ εὐθειᾶ ἐμπρὸς νὰ χάσκει
ποιανῆς νεράιδας τουφωτὸν κρούεις τὸ φεγγαράκι;
(πότε τὰ χώρες αὐτά; πότε στὸ φῶς χωρίζεις;)
πάσα τὴν πάσα στ' ὄνειρον πλευρίζεις παρελθόν
– τί ἀράχνης κρεμαστὸς ἰστὸς ὀρθῶνεις δύο δαγκάνες
ποῦ ὡς τρόμος παρανάλωμα μπλάβον φεγγίζεις τώρα;

μὰ ἐγκάτων πλέον ὁ ἄγγελος φυσάει πρόταγμα σεισμὸν

κι ἔτσι ἡ φοῦχτα τοῦ Θεοῦ δὲν μούντζωνε, δονοῦσε!

Ἔρη Ρίτσου

«Μέ τήν πλάτη στό παρόν», λοιπόν

ύσκολο τό παρόν μας καί πικρόγευστο. Τοῦ λείπουν τά παράθυρα, ν' ανοίξουμε νά δοῦμε τή μέρα πού ἐρχεται. Κάτι καταπακτές στό ὑπόγειό του ὀδηγοῦν στό σκοτάδι τῶν λαθεμένων χθές.

Πληγώνομαι νά τό κοιτάξω κατάματα αὐτό τό ἄχαρο ἐχθρικό, διαλυμένο παρόν. Κοιτάζω ἄλμπουμ μέ φωτογραφίες ἐφηβικῶν χρόνων, χρόνων σκοτεινῶν μά μέ προοπτική, μέ τή δύναμη τῆς νιότης καί τήν ἐλπίδα τοῦ «μπορῶ». Γράφω παραμύθια, ἱστορίες γιά τή δεκαετία τοῦ '50, ἱστορικά μυθιστορήματα. Ἀμήχανη καί ἀνήμπορη δέν ἐλπίζω. Παρ' ὅλα αὐτά ὑπάρχω. Κι αὐτή τήν ὑπαρξη πρέπει νά δικαιολογήσω.

Πέφτω πάνω στά ποιήματα τοῦ Σταμπόγλη *Μέ τήν πλάτη στό παρόν*. Πονηρός τίτλος, πονηρός ὁ Σταῦρος καί δημοκράτης. Δέ μέ δεσμεύει: Μπορῶ νά κοιτάζω ἀπ' τίς καταπακτές τοῦ ὑπογείου μου. Μπορῶ νά κοιτάζω κατά τήν ἀπουσία παραθύρων. Μά καί μεγαλόψυχος καί σοφός καί κατά βάθος αἰσιόδοξος. Εἶναι ἡ φύση μας καί ὁ Σταμπόγλης εἶναι ὁ τελευταῖος πού θά πάει κόντρα σ' αὐτήν.

Ἀρχίζω λοιπόν ἀπ' τό τέλος, πού ἄλλωστε εἶναι καί ἡ ἀρχή ὅπως δηλώνει ὁ τίτλος: (Ἐπίλογος ὡς προοίμιο), «*Καί μέ τοῦτα, εἶπε, ἄς χωνέψουμε τήν ἀνάγκη πῶς κάθε φορά ἀπό φυλλοβόλο χειμῶνα ὀρμώμενοι, κρατᾶμε θέση γιά τήν ἀνοιξη. Πῶς κάθε ἀνοιξη ἀπαιτεῖ τόν δικό της χειμῶνα. Ὅτι καί ἐτοῦτος ὁ χειμῶνας κρατάει ὅλο τό σεβασμό μου*».

Ὁ Σταμπόγλης εἶναι καί αὐτός ἱστορικός τοῦ καιροῦ του. Μέ ματιά καθαρή καί σκληρή κριτική (καί αὐτοκριτική), «*Πειραματιζόμαστε μέ τήν εἰρήνη ἐπενδύοντας στόν πόλεμο. Ἡ ἔρευνα ὡς ἐργαλεῖο ἐξόντωσης. Μᾶλλον ἡ ἐπιβίωση τοῦ εἴδους ὀφείλεται σέ κατά συρροήν θαύματα*». («Ἐνδυμα ἐπιστήμης» σελ. 17).

Ὅμως εἶναι ἀγωνιστής καί –ὅπως εἶπα παραπάνω– αἰσιόδοξος: «*Κάτι πασχίζει, δύσκολο νά δεῖς. Ὑπονοεῖται κυοφορία πολύχρωμου γεγονότος. Ἀνάσες ὀρυκτῶν σχεδόν*». («Γεννήτρια ὄνειρων I» σ. 18). «*Κάτι φυσάει στίς ἀλογοουρές τῶν κοριτσιῶν, στῶν ἀγοριῶν τά μέτωπα*», («Γεννήτρια ὄνειρων II» σ. 19).

Φυσικά, ἡ ἀγωνία του ὅπως ἄλλωστε εἶναι καί φυσικό, ἀφορᾶ στό «ὄργανο» τῆς δουλειᾶς του πού μέσα σέ μιά κατάσταση γενεϊκοῦ ξεπεσμοῦ καί ἀποσάθρωσης δέν θά μπορούσε νά μείνει ἀλώβητο. Τραυματισμένο, πληγωμένο, ἄρρωστο λοιπόν τό ὄργανο αὐτό σέ ὅλες του τίς ἐκφάνσεις, εἶτε ὡς λόγος πολιτικό, εἶτε ὡς ἔκφραση καθημερινή, εἶτε ὡς φορέας ἰδεολογίας, σκέψης, προβληματισμοῦ, ἔκφρασης ἀνησυχιῶν, αἰσθημάτων, «*Ἡ ἀξία τοῦ λόγου ἔχει ἐκπέσει. Ὁ ρόγχος ὡς ἀνάσα ἐκλαμβάνεται. Ἀνακάθονται σασπισμένα στό σαλόνι τῆς ἱστορίας τους τά συνθήματα*», («Ἀσφαλές σάν ἄγνοια» σελ. 53).

Καί ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι πού ὁ ρόλος τοῦ ποιητῆ εἶναι αὐτός τοῦ μαχητῆ, τοῦ ὑπερασπιστῆ τῶν ἱερῶν καί τῶν ὀσίων, τοῦ θεραπευτῆ τῶν πληγῶν. Σκάβει μέ τά νύχια στή λάσπη τοῦ ποταμοῦ καί ἀνασύρει ψήγματα χρυσοῦ τίς λέξεις, τίς ξεπλένει κι ἔτσι λαμπυρίζουσες μιά-μιά τίς βάζει στό ψηφιδωτό του φτιάχνοντας ἀκτίνες ἀφορισμῶν πού ἀκολουθώντας τες βγαίνουμε στό φῶς. Πραγματικά, ἡ συλλογή αὐτή εἶναι γεμάτη ἀπό τέτοιες συμπυκνώσεις: «*Ἡ ἔπαρση γεννιέται ἀπ' τίς εὐγενέστερες λέξεις*», («Ἐνδυμα

ἐπιστήμης» σ. 17). «Τό ἀθῶο δέν εἶναι παρά μία σκιά ἀνισότητος», («Περί δικαίου» σ. 42). «Ἡ ἀλήθεια εἶναι τῆς ψευδαίσθησης λαβωματιά», («Μή ἰσορροπία» σελ. 43).

Ἄσχετη οὔσα μέ τήν ποίηση, λάτρης τοῦ πεζοῦ λόγου ἐγώ, εἶναι πραγματικά θράσος ἐκ μέρους μου τό νά θελήσω νά πῶ δύο λόγια γιά τούτη τή συλλογή τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη. Ἄν τό κάνω εἶναι ὄχι λόγω τόλμης ἤ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου νά φανῶ ἐντελῶς ἀνεπαρκής, (πράγμα πού ἄλλωστε δέ φοβᾶμαι μία πού οὔτε ποιήτρια, οὔτε μελετήτρια, οὔτε κριτικός εἶμαι), τό κάνω γιατί ὄντως διαβάζοντας αὐτά τά ποιήματα αἰσθάνθηκα πῶς μέ ἀφοροῦν –μᾶς ἀφοροῦν– ἄμεσα. Θυμᾶμαι ὅμως πού ὁ Ρίτσος ἔλεγε πῶς ὁ καλύτερος τρόπος νά μιλάς γιά τήν ποίηση εἶναι μέ τήν ἴδια τήν ποίηση, γιά τοῦτο θά κλείσω μέ τρία ποιήματα τῆς συλλογῆς:

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΜΕΡΑ (σ. 14)

*Συμπλέουν ἡ ἐγκατάλειψη καί ἡ ἀμέλεια.
Ὅ,τι θεριεύει ἓνα παρόν ξοδεύοντας τό μέλλον.
Δέ μέ φοβίζει τό βάρος τῆς ἐκπτώσεως.
Ἡ εὐτέλεια μ' ἀποθαρρύνει.*

ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ ΑΠΑΝΤΟΧΗΣ (σ. 15)

*Τά 'λιόδεντρα κατεβαίνουν στήν ἀκτή.
Αὐτόχθονες τῆς ξηρᾶς τροφῆς καί τοῦ γλυφοῦ νεροῦ τά 'λιόδεντρα.
Ἄλλά οἱ καρποί τους γεμίζουν βρέξει δέ βρέξει.
Τοῦ Σεπτέμβρη πείσματα.
Τοῦ Σταυροῦ πράγματα.
Δές καί τά βασιλικά στό πλάι, σήκωσαν θυμό μεγάλο κι ἐφούντωσαν.
Γιά δύο σταγόνες φούντωσαν.
Τόν τόπο μου τόν κυνηγáει ἡ δίψα.*

ΣΤΟΧΟΣ (σ. 56)

*Ἔως ὅτου φοῦντες λεμονανθῶν σβήσουν τή βοή τῆς τελευταίας ἐκατόμβης
χρειαζόμαστε τά βοτάνια τῶν καρποφόρων, χρειαζόμαστε τίς μουσικές
διαδρομές τοῦ νεροῦ.
Τίς ὑποδείξεις τῆς γῆς χρειαζόμαστε.
Νά ρωτήσουμε φυλλώματα καί ρίζες γιά τό καθῆκον τῆς ἐπιβίωσης.
Νά ρωτήσουμε πηγές γιά τή διαύγεια τοῦ ἤθους.
Ἐκεῖ, βαθιά στόν ψίθυρο τοῦ μάγματος, στό δίκιο τοῦ θανάτου, τά τραύματα
ἀπ' τοὺς ἥλιους καί τή σκουριά τῆς ξηρασίας, νά ἐξετάσουμε.
Σάν πού βρίσκει τή δύναμη κι ἀκούγεται τό τραγούδι τῆς κίνησης.*

Γιώργος Ρούσкас

Ἡ ἀναγνώστης στό ψαλτήρι τοῦ Ὁρθρου

Κριτική προσέγγιση στό βιβλίο ποίησης τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη
 Ἄτελές Κολάζ, Αὐτοέκδοση, Ἀθήνα, 2019,
 σέ 100 ἀριθμημένα ἐκτός ἐμπορίου ἀντίτυπα

Ἄτελές Κολάζ

δεύτερη λέξη, ἀπό τό γαλλικό collage, πού σημαίνει κολλάω, κι αὐτό ἴσως ἀπό τήν προϋπάρχουσα λέξη στήν ἀρχαία ἐλληνική «κολλῶ». Ὁ προσδιορισμός ἴσως νά περισσεύει, ἀφοῦ ποτέ δέν μπορεῖ μία κόλληση νά εἶναι τέλεια, ὡς κόλληση, ἤτοι ὡς ἀναγκαστική συναρμογή καί συνύπαρξη ἐτερόκλητων ἢ μὴ ἀντικειμένων. Προσφιλῆς σέ πολλούς τεχνική, βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος στίς ἀρχές τοῦ εικοστοῦ αἰώνα, μέ πρωτοπόρους τόν Πικάσο καί τόν Μπράκ καί σημαντικό ἐκπρόσωπό της τόν Ἔρνστ, ὁ ὁποῖος τή χρησιμοποίησε γιά νά πάει τόν διάλογο γιά τήν Τέχνη παραπέρα. Ἀγαπητή σέ πολλούς, ζωγράφους καί μὴ. Θυμίζω μόνο τήν περίπτωση τοῦ Ἐλύτη.

Ἐδῶ, δέν πρόκειται γιά συνηθισμένο ψηφιδωτό μέ διάφορα ἀντικείμενα ἢ ὑλικά, ἀλλά μέ στίχους, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν τό ποιητικό κολάζ κάθε ποιήματος, τό ὁποῖο μέ τή σειρά του, συνθέτει ἓνα μεγαλύτερο κολάζ, αὐτό τῆς ποιητικῆς συλλογῆς. Θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ περισσότερο ποιητική σύνθεση, παρά ποιητική συλλογή, ἀφοῦ ὅλα περιστρέφονται γύρω ἀπό τήν κοσμοθεωρία τοῦ ποιητῆ. Ἴσως ὅμως περισσότερο συλλογή νά εἶναι, μέ τή δυναμική τοῦ ῥήματος συλλογιέμαι, παρά σύνθεση, ὑπό τήν ἔννοια τοῦ συν-θέτω, ἀφοῦ αὐτό σημαίνει ὅτι παίρνει τό πάνω χέρι (θέτει σύν) ἢ λογική. Ποίηση καί Λογική, μπορεῖ νά σμίγουν πότε πότε, δέν παύουν ὅμως νά εἶναι δύο ὄντοτητες καθ' ὅλα διακριτές.

Μέ ὄρουσ ἀνέγερσης νέας κατασκευῆς, ἐπ' οὐδενί ὁμως ἀντιπαροχῆς, στή συγκεκριμένη περίπτωση, ἐργοδότες θά μπορούσαν νά χαρακτηριστοῦν τά Ποιήματα, οἰκόπεδο τό χαρτί καί ἀρχιτέκτονας ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος εἶναι καί ὁ πρωτομάστορας ἀλλά καί ὁ ἐργάτης. Προσπερνώντας τήν ὑπογραφή καί τή νοερή κατάθεση τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφωνητικοῦ στήν Ἐφορεία Ποίησης, ἄρχισε ἡ μελέτη. Ἡ ἀρχιτεκτονική, προσανατολίστηκε στόν σχεδιασμό ἑνός πρωτότυπου, χειροποίητου καταλύματος, γιά τή στέγαση τῆς –κατελθούσας στή γῆ τῆς καρδιάς του ἐμπνευσης. Τελική κατάληξη; Ἡ κατασκευή ἀπό τά χέρια τοῦ ἐπιβλέποντος, ἑκατό ἀριθμημένων, ποιητικῶν, χάρτινων ὀρειβατικῶν καταφυγίων, μέ ἴδια μέσα, πλὴν κάποιων πρώτων ὑλῶν. Στό ὑπέρθυρο, ἐντοιχισμένη ἐπιγραφή: Ἄτελές Κολάζ. Κάτωθεν αὐτῆς, ἓνα κλάσμα. Σέ αὐτό πού μου παραχωρήθηκε, τό: 96/100.

Ἄτελές κολάζ, λοιπόν. Αὐτοέκδοση, ἰδιωτική ἀναγράφεται στό ἐξώφυλλο, 2019.

Ἡ πρώτη λέξη, ἀτελές, ἐδῶ δέν περισσεύει, ἀφοῦ

(α) ὑποδηλώνει τό ἀνολοκλήρωτο τῆς προσπάθειας, μῆς καί οἱ ποιητικές διεργα-

σίες ὄχι μόνο δέν τελειώνουν ποτέ, ἀλλά συνεχίζουν νά ἐκρήγνυνται ἀπροειδοποίητα στά ἐσώτερα τοῦ ποιητῆ ἀλλά καί νά βαίνουν διακλαδούμενες μέσα στήν πρόσληψη τοῦ ἀναγνώστη,

(β) στέκει καί ὑπό τήν ἔννοια τοῦ χωρίς τέλη καί δασμούς, δωρεάν, κατά τό εὐαγγελικό (κατά Μάρκον) «δωρεάν ἐλάβετε, δωρεάν δότε»,

(γ) σημαίνει καί κάτι ἀκόμη: τό ἀτελές τῆς διαίρεσης, τό ὑπαρκτό ὑπόλοιπο πού πάντα μένει, θεατό ὅσο καί ὀρισμένο μέν στά μαθηματικά, τίς περισσότερες φορές ὅμως ἀθέατο καί ἀόριστο στίς κάθε εἴδους διαιρέσεις τῆς ζωῆς, ἀκόμη καί στίς φαινομενικά τέλειες. Γιά τούς ποιητές, σέ κάθε εἴδους κλάσμα ζωῆς ὑπάρχει κάτι πού μένει, ἀκόμη καί ὅταν ὁ παρονομαστής εἶναι διαιρέτης τοῦ ἀριθμητῆ.

Μιάς καί πιάσαμε τά ἐκκλησιαστικά, εὐκαιρία νά ἀναφερθῶ στήν παρουσία τῆς ὑπέροχης ὀρθόδοξης ποιήσης καί ὕμνολογίας (καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου γενικότερα), χωρίς ἴχνος θρησκευτικοῦ ἢ ἄλλου φανατισμοῦ, στά θεμέλια τούτων τῶν δωρικῶν ἔργων τέχνης. Τό ἀντιλαμβάνεσαι, εἴτε βλέποντας κατά πρόσωπο τήν ἀγωνία τοῦ ποιητῆ μέ τήν ἀναπτυγμένη του διάκριση μεταξύ οὐσίας καί τύπων:

[... Βοήθα, θά μέ
παρακαλοῦσα, ἐλπίζοντας νά μέ στηρίξει ὁ ἐλάσσων θεός
ἐντός μου. Ἐξω οἱ μέγιστοι Θεοί τραβοῦν τόν δρόμο τους]

εἴτε, ἀκούγοντας τόν Σταῦρο Σταμπόγλη νά κηρύττει σεμνά, πάνω στόν βράχο τῆς ἐπιλεγμένης ἀπό ἐκεῖνον –κατά τή μή παρεξηγημένη ἔννοια– ταπεινότητας:

[ἄδελφοί ἐν fb, συνοδοιπόροι μου στό ἄυλο, βαδίζω
καί τ' ὁμολογῶ: πλούσιος εἰμί στήν ἐποχή
τῆς ἐκπτώσης]

φέρνοντας στό νοῦ τόν τρόπο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπως λ.χ. στήν *Πρός Ῥωμαίους* ἐπιστολή: «Ἀδελφοί, ἡ μέν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καί ἡ δέσις πρὸς τόν θεόν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς σωτηρίαν».

Τό ἀδελφοί ἐν Χριστῶ, ἀντικαταστάθηκε σήμερα ἀπό τό «ἀδελφοί ἐν fb». Προηγήθηκε καί ἀκόμη στέκει κυριαρχικά πάνω ἀπό ὅλα, ἀφοῦ ἐμπεδώθηκε καί ἔγινε σκεπτομορφή, τό «ἀδελφοί ἐν χρήμασι». Γιά νά μήν πῶ, «ἀδελφοί ἐπὶ χρήμασι». Ἄνευ ἄλλων σχολίων, στό βῆμα τούτο.

Διάχυτη ἡ μυρωδιά τῆς «ἐποχῆς τῆς ἐκπτώσης», σέ ὅλο τό βιβλίο, ἡ ὁποία ἐναλλάσσεται μέ τίς ἐνδεδυμένες προσωπεῖα ἐκδοχῆς τῆς, συνουσιαζόμενη μαζί τους, μέ

[... μιά παρά φύση ἐλαφρότητα
στίς ἐποχές τῆς λάσπης].

Τό κύριο νεοχριστιανικό μοτίβο, τό στρεβλωμένο δίπολο κόλαση-παράδεισος, ἀπασχολεῖ τό ποιητικό ὑποκείμενο:

[Βυθός ἔρωτα ἢ κόλαση. Ἐγκλημα τήν ἄλλη
στιγμή ὁ παράδεισος],

ἀλλά δέν ἀφήνεται παθητικά στήν (ὁποιας μορφῆς) πίστη, ὅπως οἱ ὄπαδοί. Ἀντιτάσσει δράση καί κρατᾶ συγκεκριμένη στάση ζωῆς, ἔχοντας ὁδηγό τίς ὑπεράνω ὅλων πανανθρώπινες ἀξίες:

[Ὅτι κατανοῶ, πῶς δέν ἔχω μονάχα τήν εὐθύνη
γιὰ ἕναν παράδεισο, ἀλλά κυρίως γι' αὐτό πού
τόν ἀκολουθεῖ· τήν κόλαση].

Γνωρίζει τό πεπερασμένο τῆς ζωῆς καί ἐπιλέγει νά μὴν ἀφομοιώνεται ἀπό τήν ἀκίνησία τοῦ τελεσιδικίου, προτείνοντας ἀντ' αὐτῆς τήν ἡρακλείτεια κίνηση, ὅσο κι ἂν αὐτή κάποιες φορές καταντάει ἀνυπόφορη:

[θὰ συνεχίσουμε δρομολόγια, κάποτε-κάποτε
ἀνυπόφορα, πλάι στό ὀριστικό].

Ἔχει συναίσθηση τοῦ τιμήματος τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία διαρκῶς,

[...κάθε
ἐποχή, πρὶν κατακρημνιστεῖ στήν ἄκρη
τοῦ κόσμου τῆς, ἀγριεύει τό μέλλον].

Ὁ ποιητής, ἀφουγκράζεται, συνειδητοποιεῖ καί πληγώνεται, περισσότερο ἀπ' ὅλους, ὡς πιότερο εὐάλωτος καί εὐαίσθητος.

Ξεκινᾷ μέ ἀληθείας διαπιστώσεις, προσπαθώντας νά κατανοήσει τό χωροχρονικό περιβάλλον, μέσα στό ὁποῖο καλεῖται νά ἐπιβιώσει:

[στόν τόπο μου τό ἀληθές πάει πλάι πλάι
μέ τήν συντριβή].

Αὐτοψιχαναλούμενος, κάνει τήν αὐτοκριτική του, ἡ ὁποία τόν ὁδηγεῖ στή σκάλα ἀνόδου πρὸς τήν αὐτογνωσία:

[φῆμες τοξικῶν ἐκπαιδεύσεων μ' ἔχουν ἀλώσει.
Ἐποψίες δολιοφθορᾶς σχίζουν τά πρόσωπα
τῆς νύχτας μου]

παίρνοντας πάνω του τό βάρος τῶν ἀνομολόγητων βιασμῶν, πού ὅλοι ὑφιστάμεθα (πολλές φορές χωρὶς νά ἔχουμε καταλάβει τίποτε) καθημερινά:

[...Ὅπου αἰτίες καί
μάρτυρες, τοῦ λόγου μου κυρίως, σέρνουμε στό
βῆμα μας ἀσήκωτο εὐτελισμό].

Ἔχοντας τό μερίδιο τῆς εὐθύνης πού τοῦ ἀναλογεῖ στή γλώσσα, τῆ χρησιμοποιεῖ ὡς ἐργαλεῖο γιά νά βάλει σέ λέξεις τό μέγα πένθος, λέγοντας:

[ἐκφωνῶ τό πένθος γιά τό ἀπροστάτευτο· τόσα
τραγούδια στήν ἄκρα ταπεινώσή τους]

θυμίζοντάς μου τόν 140ό ψαλμό του Δαυΐδ: «ΚΥΡΙΕ, ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῆ φωνῆ τῆς δεήσεώς μου ἐν τῷ κεκραγέναί με πρὸς σέ».

Τό πένθος γιά τίς ἀπώλειες, ἀκολουθεῖται ἀπό τήν ὠφέλειά του, ἀφοῦ

*[μέχρι τώρα μόνο οἱ ἀπώλειες μποροῦν νά ὑπολογίσουν
μέ ἀκρίβεια τό κόστος τῆς γονιμότητος]*

ἡ ὁποία ἰσοσταθμίζει ὡς καί τό πένθος γιά τήν ἀπωλεσθεῖσα χαρά τῆς νίκης, μέ τή συνειδητοποίηση ὅτι:

*[...τό γελοῖο
στιγματίζει τήν ἄλλη παρεΐα τοῦ θριάμβου· κάθε θριάμβου.]*

Πρόκειται γιά πένθος λόγω τῆς ἀπώλειας τοῦ εἶναι, τοῦ ἑνός, τῆς ἀκεραιότητος, γιά προσαρμογή στό κολάζ τῶν νέων δεδομένων, σέ μία κλασματική, πλέον τοῦ μηδενός ὑπαρξιακή κατάσταση, ἀφοῦ ὁ μεγαλύτερος μηδενιστής εἶναι ὁ ἀδηφάγος χρόνος:

*[... κι ὁ χρόνος δέν εἶναι τίποτε ἄλλο
παρά ἓνα περίτεχνο μηδέν ἐντός τοῦ Καθημερινοῦ.]*

Μπορεῖ οἱ ζῶσες ὀντότητες νά χάνονται στήν ἄβυσσο τοῦ μηδενός, γλιτώνουν ὅμως ἀπό τά δόντια του οἱ λέξεις. Κι οἱ ποιητές, ἀγωνίζονται νά τίς κρατήσουν ἀκέραιες. Ὅχι μόνο. Ζοῦν ἀπό αὐτές, ζοῦν μέσα σέ αὐτές, ζοῦν κι ἐκεῖνες μέσα σέ ἐκείνους, ζοῦν καί ἀπό ἐκείνους. Λέξεις ἐπιλεγμένες, πού συνθέτουν καί τεχνουργοῦν τό κολάζ τῆς ποίησης. Αὐτές πού, ἄπαξ καί ἐμβαπτισθοῦν στό ποίημα, μάσκες δέν στεριώνουν πάνω τους. Ἴσως οἱ μόνες πού ἀξίζουν τήν ἐμπιστοσύνη τῶν ἄδολων ψυχῶν:

*[...ἡ Ἀθωότητα ἐμπιστεύεται τό ταξίδι
τῶν λέξεων καί, προσοχή: οἱ λέξεις δέν
μεταμφιέζονται].*

Μπορεῖ νά ἔχουν πολλά ἀπό τά ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά, ἀφοῦ

[οἱ λέξεις κουράζονται πρὶν ἔρθει ἡ ὥρα τους]

μπορεῖ μερικές φορές νά βλέπεις ὅτι

[οἱ λέξεις μεταμορφώνονται πρὶν πεθάνουν],

μπορεῖ κι αὐτές νά εἶναι φορεῖς τοῦ τραγικοῦ

*[πίσω ἀπ' τίς λέξεις ἀκολουθεῖ συνήθως
ἡ προαναγγελθεῖσα αὐτοχειρία τους],*

ἀλλά ὅσο κι ἂν οἱ φτιαγμένοι ἀπό αὐτές

[συμβολισμοί ἀναδίνουν ὀδύνη]

δέν παύουν μέγα νά

[...κουβαλοῦν χρέος οἱ λέξεις...],

οὔσες ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἀνθρώπινης φύσης:

[...σέ γνωρίζω
ἀπ' τίς λέξεις τῶν ἀρωμάτων σιωπή πρὸς σιωπή]

κατὰ τὸν πασίγνωστο Ὕμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ

«Σέ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη / τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη, / πού μέ βία μετράει τὴ γῆ».

Γιατί ἡ Ἐλευθερία, ὅπως καὶ ἡ Λέξη, ἔχουν καὶ ὄψη καὶ κόψη (βλ. λ.χ. Ε. Γ. Ἀσλανίδου, *Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΔΙΑΦΩΝΙΑ*, ἐκδόσεις Ἴκαρος, 2000).

Ἡ σημασία τῆς σιωπῆς στό εἰδικό βάρος τῆς κάθε λέξης, ἀποδίδεται λιτά ἀλλά οὐσιαστικά ἀπὸ τὸν ποιητή, μέ ἐπιγραμματικό τρόπο:

[...ὁ λόγος
εἶναι ὑποθέσεις σιγῆς σέ προνάρθηκα].

Οἱ λέξεις, ἀσώματες, πλάθονται ἠχητικά ἀπὸ τὰ χεῖλη. Οἱ σωματικές, ἄηχες λέξεις, πάλι ἀπὸ αὐτὰ περνᾶνε:

[στά χεῖλη, νά χαθῶ, τό φῶς χυμός ἀγριεμένος],

ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τό φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ πάθους, τό ὁποῖο πυροδοτεῖ τὴ σύλληψη καὶ στή συνέχεια τὴν ἐπιτάχυνση τῆς γέννησης λέξεων σωματικῶν, στό μέγα Ποίημα τοῦ Ἐρωτα, μέ ὑπερρεαλισμό:

[Τό φῶς, φιλί στούς ἴσκιους πάει κι ἔρχεται
καί μέ παλεύει ἀλμυρός πηλός νά
φτιάξει ἔρωτα].

Τότε, ὅλα ἀνθίζουν, ὅλες οἱ ἐποχές εἶναι ἀνοιξη. Ὅλα λάμπουν. Ὅλα εἶναι ἀλλιώτικα. Ἀντιλαμβάνεσαι τὰ πάντα μέ ἐντελῶς διαφορετικό τρόπο καὶ ἔρχεσαι σέ ἐπαφή μέ τὴν κρυμμένη πίσω ἀπὸ τό δάχτυλό σου χάρη:

[τῶν Ἀθηνῶν τό ἀστραπιαῖο τῆς ἀνοιξης διαπερνᾶ
τίς συμπληγάδες μιᾶς πλάνης μέ χάρη]

καὶ ὁ ποιητής, ἀγγίζοντας τὰ ὅρια τοῦ λυρικοῦ ρομαντισμοῦ, γράφει μέ νερένιο φῶς:

[Ὁ τόπος κρεμάστηκε ἀπ' τὰ γλυφά πηγάδια
τῆς ἀκτῆς].

Κάποτε, νυχτώνει:

[ὅπως κατεβαίνει ἡ δροσιά τῆς νύχτας, τὰ ριζώματα,
χαλίκι-χαλίκι λογαριάζουν τό κομποσκοῖνι τους]

καί ἡ λογική σηκώνει πάλι κεφάλι, γιατί νιώθεις [καταπάνω στήν αἰωνιότητα τῆς ὁμορφιάς] νά πέφτει [ἡ ἀσχήμια τοῦ ἐφικτοῦ] καί ἀναρωτιέσαι τί εἶναι ὁμορφιά, πῶς ὀρίζεται:

[μονολογῶ, μήπως τήν ὁμορφιά τήν ὀρίζει
ἡ ἀδυναμία μου· ἂν εἶναι ἡ αἰτία τῆς].

Ὁμορφιά, χρόνος, λέξεις, πένθος, ἀπώλεια, παράδεισος, κόλαση, σκληρή καθημερινότητα, μερικά ἀπό τά κομμάτια τοῦ κολάζ, στό ὅποιο οἱ ψαλιδιές ἔχουν κάτι ἀπό τόν τρόπο τοῦ Σεφέρη καί τοῦ Κάλβου, ἡ δέ κόλλα εὐωδία ἀπό Καβάφη, Καρυωτάκη, Ρίτσο, Ρεμπώ, Ἀχμάτοβα, Τσβετάγιεβα.

Ἡ παρακμή, ἡ μοναξιά, ἡ συνήθεια, ἡ ἀποτυχία τῆς τεχνολογίας στή βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀντιμετώπιση τῆς Φύσης ἀπό τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, ἡ «ἐξέλιξη», ἡ ἀβεβαιότητα, ἡ χαμένη Ἐδέμ καί ἡ μέσῳ εἰκονικῆς πραγματικότητας πλασματική ἐπανάκτησή τῆς, ἡ ὑπερβολή, ἡ βία, ὁ πόλεμος, ἡ χαμένη ἀθωότητα, οἱ Γραφές, ὁ ἐλεγχος ἀπό τό σύστημα, ἡ πόλη, ἡ γραφειοκρατία, τό Δημόσιο, μέ τά Ἔργα καί τίς Ἡμέρες του, εἶναι θραύσματα ἀπό πλακέτες, μέ τίς ὁποῖες σηκώθηκε ἡ δυτική τοιχοποιία. Ἐνα κολάζ μνήμης καί προβληματισμῶν.

Ἡ ἀνατολική, ἔχει φτιαχτεῖ μέ λέξεις, μουσική, τραγούδι καί λίθους ἀπό ψηλά βουνά, τά ὁποῖα συνδέονται μέ κόνιαμα Τέχνης, Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γραμματείας, διαλεκτικῆς. Ἀρμολόγησι; Μέ ἀγάπη καί θαλασσινό νερό.

Περνῶ τώρα ἀπό τή θεματική, στόν τρόπο καί στό μεδούλι τοῦ βιβλίου. Ἀφήνοντας στήν ἄκρη τήν (ἐντελῶς προσωπική) ἐνστασή μου, ἡ ὁποία ἀφορᾷ στόν μεταμοντέρνο τρόπο, μέ τόν ὅποιο σέ ὀρισμένες περιπτώσεις κόβεται ὁ στίχος, γιά λόγους ξένους πρὸς ἐμένα, ἡ ὅλη αἴσθησις εἶναι μαγευτική.

Ὅπως καί ἂν ἐρθεῖς σέ ἐπαφή μέ τά ποιήματα, ἀκόμη καί ἂν εἶσαι αὐστηρὸς κριτῆς μέ φιλολογικούς μετρητές, μέ ἀναλυτές βαθμῶν πύκνωσης, ἢ ὅ,τι ἄλλο, αὐτά κατορθώνουν καί στέκονται ψηλότερα, καταφέρνοντας καί νά δονήσουν τόν ὑπαρξιακό φέροντα ὀργανισμό τοῦ ἀναγνώστη, ἀλλά καί νά κρατήσουν τίς λέξεις ζωντανές, ξεπλένοντάς τες πολλές φορές ἀπό τοὺς ρύπους τῆς πολλῆς χρήσης, τῆς ἀλλοίωσης ἢ τῆς παρανόησης.

Τό Ἀτελές Κολάζ τοῦ Σταύρου Σταμπόγλη, ἀπαρτιζόμενο ἀπό χαρτιά μέ τυπωμένα ποιήματα «σταθμούς» τῆς ὡς τώρα πορείας του, ἐκτός ἀπό τοῦ νά συγκινεῖ βαθύτατα, χωρὶς τοῦτο νά εἶναι αὐτοσκοπός, στέλνει φρέσκο ἀέρα στὰ πνευμόνια τῶν λέξεων, ὑπερασπιζόμενος τήν ὑγιή τους λειτουργία καί τό δικαίωμά τους στή ζωῆ.

Ἀπό τό πρῶτο ὡς τό τελευταῖο του ποίημα, ὅπου ἀνακεφαλαιώνει τήν κεντρική ἰδέα τοῦ βιβλίου, μέ «μονόλογο ἐρημίας» στήν ἀρχή καί «προσεγγίζοντας μιά ἀπάντησι» στό τέλος, δέν παύει ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ τρόπου, τῆς παρουσίας τῶν βιωμάτων καί τοῦ διαρκοῦς στοχασμοῦ, τῆς χρήσης τῆς γλώσσας, τῆς ἄκρως παραστατικῆς εἰκονοποιίας καί τοῦ ρυθμοῦ, νά προκαλεῖ ἐκτός τῶν ἄλλων θεσπεσιῶν, ζωντανό διάλογο μέ τόν ἀναγνώστη, καλώντας τον νά λάβει θέσι, στὰ τεκταινόμενα στή σκηνή τοῦ Ἄλλοπρόσαλλου Κολάζ τῆς καθημερινότητας. Τοῦ ἀφήνει τή δυνατότητα νά τό συνεχίσει, ὅπως ἐκεῖνος θέλει, κυνηγώντας τή ματαιοδοξία μιάς κάποιας τελειότητας.

Στήν πάνω ἀριστερή γωνία τῶν κολλημένων ὑλικῶν, ὀρῶ τόν ποιητῆ νά ἀναφωνεῖ, ἐν πλήρει ἐπιγνώσει:

[Εἶμαι ὁ ἀναγνώστης στό ψαλτήρι τοῦ ὄρθρου].

Δέν τόν ἔχω συναντήσει ἀκόμη ἀπό κοντά. Διαισθάνομαι ὅτι ἂν συναντηθοῦμε στόν δρόμο, ἡ καλημέρα του θά εἶναι, ὅπως ἡ καλημέρα τῶν αὐθεντικῶν ποιητῶν, δηλαδή

[Καλημέρα ὅπως συναγεμρός].

Ἑλένη Σιγαλοῦ

Διηγήσεις πόλεων

Γιά μιὰ γεωγραφία τῆς ποίησης

Ἐ τίς *Διηγήσεις πόλεων*,¹ αὐτὴν τὴ συλλογὴ τῶν μικρῶν ποιητικῶν ἀφηγήσεων, ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης μᾶς καλεῖ νά ἰχνηλατήσουμε μαζί του, τὸ σῶμα τῆς ποίησης, πού ἐξ ἅπαντος ἀχαρτογράφητο, ὑφέρει ως οὐ τόπος στὴν ἐπικυριαρχία τοῦ πραγματικοῦ: «*Μεταφέρω ἀφηγήσεις πόλεων ὅπου οἱ λέξεις θέλουν νά γίνουν χρώματα καί καλπασμός*».² Τό ταξίδι αὐτό, νομοτελεϊακά ἐσωτερικό, φέρει εἰκόνες σάν βιωμένες αἰσθήσεις, καί ὁδοδείκτες, γιά νά ἐπιστρέψουμε ἐς αἰεὶ καί ἀλάνθαστα στὴν ἀρχέγονη κοιτίδα τοῦ ἑαυτοῦ. Γραφὴ ὑπαινικτική μέ μορφή πρόζας, ποιητικά ἀποσπασματική, χωρομετρεῖ ὁλότητες, ἀποστάγματα ζωῆς μυστικῆς. Ἡ πύκνωση τοῦ λόγου σκιαγραφεῖ ἀποκαλυπτικά τὸ ρυμοτομικὸ σχέδιο τῆς ἀνθρώπινης τοπιογραφίας. Τό συνταίριασμα στοχασμοῦ καί ποίησης, ἀποτυπώνεται ἀβίαστα στὶς διαδρομές τοῦ λόγου, δίχως τὸ ἓνα νά ἐπισκιαζεῖ τὸ ἄλλο.

Ὁ συγγραφέας ἐπισκέπτεται πόλεις καί τόπους καί ἀφουγκράζεται τὸ βουητὸ τῶν σπλαχνῶν τους: «*Καλλίπυγο ἀγρίμι κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν πόλη*».³ Οἱ πόλεις ἐγγράφουν τὸν ἑαυτὸ τους στό ποιητικὸ ὑποκείμενο καί παράλληλα ἀναπαριστοῦν τίς δαιδαλώδεις ἐκφάνσεις του: «*Στάχτες καί μαρμαρόσκονη πεντελικοῦ στὴν παλάμη μου. Καί γυαλί τῆς ἐρήμου. Οἱ κόκκοι τῶν ἠπειρῶν σύννεφο στό μάτι κοφτερό*».⁴ Συχνά, οἱ πόλεις τοῦ Σταμπόγλη συνομιλοῦν μέσα ἀπὸ ὑπόγειες πρισματικές ἀντανακλάσεις, μέ τίς ἄλλες, τίς *Ἀόρατες Πόλεις* τοῦ Καλβίνο, ἕως καί τὴν παλιά ἐκείνη, τὴν ἀρχετυπικὴ *Πόλι[ν]*, τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρινοῦ.

Τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἀφήγησης, ἐκμυστηρευτικό, αὐστηρά τρυφερό, ἀλλά καί ἀδιάλλακτα σκληρό, ὁσάκις διακυβεύονται τὰ ἱερά καί ὄσια τῆς συνειδήσης, κάνει οἰκεῖο τὸ ἄγνωστο τοῦ κόσμου καί ἀνοίκει αὐτὸ πού θά ὀρkiζόμασταν δικό μας. Ὁ Σταμπόγλης μᾶς παίρνει μαζί του στὰ ταξίδια αὐτά, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐμπειρία τῆς ἐπαφῆς μέ τὸ ξένο, γίνεται ἀντίστροφος καθρέφτης τοῦ ἑαυτοῦ, μεγεθύνοντας τίς οὐλές του, ἐστιάζοντας στό εἰδικὸ βάρος τοῦ φευγαλέου. Μέ λόγο λιτὸ ἀλλά κοφτερό στὴν ὑπερρεαλιστικὴ του δεινότητα, μᾶς κάνει συνοδοιπόρους περιηγητές μιᾶς ἐνδοχώρας πού παραμένει ἐν πολλοῖς ἀνεξιχνίαστη καί δύσβατη: «*Καύσιμο γηγενές τῆς πόλης εἶμαι*»,⁵ ἀνακαλύπτοντας «*Καταγῆς ὁδόσημα, ποικιλίες σχημάτων, τραγοῦδι ὁρατῶν τε ἀοράτων ἀνθέων*».⁶

Οἱ *Διηγήσεις πόλεων* διατρέχουν τὴ ρυμοτομία τῆς ὑπαρξης, σηματοδοτώντας διπολα πρωτεϊκά πού ἀρθρώνουν τὸν σκελετὸ τοῦ λόγου: φῶς / σκιά, οἰκεῖο / ἀλλότριο, ἀθωότητα / ἐνοχή, εὐτυχία / πένθος, νίκη / ἥττα, πτήση / πτώση, μνήμη / παρόν, σιωπὴ / λόγος. Ἡ σκευὴ τοῦ ποιητῆ ὁ ὁποῖος ἔχει θητεύσει σέ προσωπικούς καί συλλογικούς ἀγῶνες, κουβαλάει ἐξἅπαντος τίς ἔννοιες τοῦ καθήκοντος καί τῆς θυσίας, πλοηγούς στό ταξίδι τοῦ βλέμματος, στὴν ἐπίγευση τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἐτσι σάν στάσιμα δωρικά, ἐπανερχοῦνται καί ἐπανακαθορίζουν τὴ διαδρομὴ μας: «*Ὁ χρόνος μου, βαρὺς σάν καθῆκον*»,⁷ «*Δέν μᾶς χαρίζεται τίποτα, οὔτε κἂν ἡ ἀσφυξία. Οἱ ἀτέλειές μας εἶναι δάνειο θυσίας*»,⁸ «*ἀναρριχῆσεις μόχθου μέχρι θυσίας*»,⁹ «*Τί εἶναι ἡ θυσία, ἂν δέν εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια κάθε φορά*».¹⁰

Πῶς ἀλλιῶς, ἀφοῦ ἡ Ἱστορία παροῦσα πάντα στίς παρειές τοῦ λόγου, γιά νά τόν χρωματίζει μέ τό ρέον αἶμα τῶν ἀθῶνων αὐτοῦ τοῦ κόσμου: «Στίς πόρτες μας αἰμορραγεῖ σκόνη συνόρων»¹¹ καί «Φοβᾶμαι τή συγκάλυψη τῶν ἐλιγμῶν καθώς τά θηράματα διασχίζουμε ἐν πομπῇ ἀρχαῖες ἐξορίες».¹² Ἀπό πολύ παλιά μέ τό σκοτεινό της πρόσωπο ἐπώδυνα ἀδικαίωτο: «ἐδῶ ὁ Θεός δέν θά μπορούσε νά εἶναι κάτι πέρα ἀπό ἧττα».¹³ Κι ὁ πόλεμος μοῖρα νά μοιάζει ἀτελεύτητη: «Αἶφνης ἡ λέξη πόλεμος εἶναι ἓνα κόκαλο γυμινό»¹⁴ ἐπειδή πάντα «Πρέπει πάνω ἀπ' τίς ἐκατόμβες νά τραγουδῶ γιά μιά προαναγγελθεῖσα ἐλπίδα»¹⁵ καθώς «Μυριάδες πρῶν ἥρωες στά πόδια μου [...] Μυλόπετρες συνειδήσης».¹⁶ Ἀχθῆ ἀθροίζοντας ὁ ποιητής, πλούσιος καταλήγει κληρονόμος τραυμάτων πού ἀχνοφέγγουν στίς ρωγμές τοῦ λόγου: «Πόσες ὀπλές σύμπαντος πατᾶνε τή στεριά, καί ἡ εἰκόνα γεννιέται ἀπ' τά τραύματα τῶν ἴσκιων»,¹⁷ καθώς ἀκατάπαυστα: «Οἱ ἐκατόμβες στό κατώφλι μου ὀρίζουν τό προσωπεῖο μιᾶς εὐμάρειας».¹⁸

Τό ποιητικό ἐγῶ διαπλέει τήν πολλαπλότητα τοῦ ἐμεῖς καί βρίσκει σέ αὐτήν τήν διάχυση, τήν πλήρη του ἐκφραση: «Ἡ πόλη χωνεύει τά δρομολόγια τοῦ παρόντος χίλιες φορές. Κι ἀκόμα χίλιες πάνω στίς χίλιες μ' ἐκεῖνο τόν θυμό πού ποντάρει ἡ ἀνοιξη. Ὅταν τά φυλλώματα βρίσκονται στόν πληθυντικό τους ἀριθμό. Ὅπου ὁ πληθυντικός εἶναι τό συνώνυμο τῆς ὑπαρξης».¹⁹ Ἀδιαμφισβήτητα, ἀφοῦ ἡ ἀνοιξη ἀνθίζει στή σύμπραξη τῆς ὑπαρξης.

«Τά ποιήματα ὁμως δέν ἔχουν τόπο νά σταθοῦν».²⁰ Γιά αὐτό ὁ Σταμπόγλης μαζεῦει ἀκούραστος τά ὑλικά του γιά νά τόν φτιάξει. Βράχους, ἄβα, ὀρυκτά, σκουριά, ἀλάτι, ἄνθη, ἄνεμο, νερό. Γῆ τοῦ ἐπιστητοῦ. Πού κυοφορεῖ τό ἄλλο σῶμα τῶν μυστικῶν ἐνοράσεων. Αὐτό πού φανερώνεται στό ἄθωο βλέμμα τῶν παιδιῶν καί τῶν ποιητῶν. Πού δέν εἶναι ὑποταγμένο στή χρηστική λειτουργία τῆς ὄρασης. Ἀλλά ἀχόρταγο ἀνιχνεύει τά καθημερινά στιγμιαῖα θαύματα: «Καθώς ὁ ἀπογευματινός περίπατος ἀνεμίζει στήν προκυμαία, πλαγίως συντρίβεται τό κύρος τῆς ἀκινήσιας».²¹ Καί χωνεύει τό φῶς γιά νά διαβάξει τό σκοτάδι: «Ἀλάτι ἀπροστάτευτο στόν κατακλισμό τοῦ πένθους. Κύματα πού φορτώνονται χῶμα. Λάσπη τό ἄλμυρό καρύκευμα νά νοστιμίζει τόν θάνατο».²² Γιατί ἀκράδαντα πιστεύει ὅτι τό φόρεμα τῆς πραγματικότητας ἔχει φόδρα καί φοριέται, θές δέν θές, καί ἀπό τίς δύο μεριές. Ἡ φόδρα τοῦ ὄνειρικοῦ εἶναι τό ρεῖθρο τοῦ ὄρατοῦ καί τούμπανιν: «Καί, ναί, λάθος μεγάλο – πρόκειται γιά δεντροστοιχία, ὅ,τι καταλήγει πείσμα σημείου στόν ὀρίζοντα».²³

Στήν πύκνωσή του, «ὁ λόγος σφίγγει τίς ρίζες»,²⁴ ἀποτυπώνοντας μέ ἐνάργεια καί ἰσχύ παγκόσμιου φυσικοῦ νόμου ὅλα τά ψυχικά πεδία, πού ἀκριβῶς ὅπως καί τά ὑλικά, συνεχονται ἀπό τή δύναμη τῆς βαρύτητας: «Ἡ βαρύτητα ἀκόμα καί στήν παγωνιά τοῦ θανάτου χρησιμοποιεῖ τήν τάξη τῆς ἀνθοφορίας».²⁵ Ἐτσι στό φθαρμένο παλίμψηστο τῶν καιρῶν, «Περνοῦν τά ἠλιόλουστα μεσημέρια τοῦ χειμῶνα μιλώντας γιά ἀνεμώνες στό φθινόπωρο, γιά κυκλάμινα στήν ἀνοιξη».²⁶ Ὁ λόγος βρίσκει τόν δρόμο τῆς ἀνθοφορίας του στό ἄχρονο τῆς καιρίας στιγμῆς: «Εἰδῶ πού σφόδρα ἀγάπησα τόν χρόνο μου, σπέρμα μέλλοντος βαραίνει ἡ στιγμή».²⁷ Ἐξάλλου, «Ὁ ρυθμός τῶν αἰφνιδιασμῶν δέν εἶναι παρά ὑποδαίρεση τοῦ χρόνου».²⁸

Ἡ ἐπιθυμία, σφοδρή θεά ἀξιέραστη, σηματοδοτεῖ βαφτίζοντας τά πράγματα, μέσ στήν αὐθαιρέσια τῆς ὑπαρξης: «Ἀσπροσέντονα ἀπ' τό σκοινί τοῦ ἡλίου κατ' εὐθειαν στά ρουθούνια τοῦ ἔρωτα. Κορίτσι μέ τήν κλωστούλα τοῦ Μάρτη στόν καρπό, νά μετράει τό χνάρι τοῦ φωτός».²⁹ Ἀλλά ὁ ἔρωτας εἶναι ἡ μετωνυμία τῆς ὁμορφιάς: «Μοσχομυρίζει ἐδῶ γύρω Ἐλένη. Ἀλλά ἡ ὁμορφιά πατᾶ ἔδαφος πού συνταράσεται. Ἐκτείνονται οἱ σινέχεις μιᾶς συντριβῆς – πληγή στά στήθη τοῦ παρόντος. Ἡ μοιρασιά μου, διατεταγμένη πτήση πρωινού».³⁰ Ἀλήθεια τί χωρίζει τήν πτήση ἀπό τήν πτώση; Ὡς βέβαιο λογίζεται ὅτι χωρίς τή μιά δέν ὑφίσταται ἡ ἄλλη, ἀφοῦ: «Ἡ ἐπαλληλία τοῦ βάθους ἀντιμετωπίζεται σάν πώση».³¹ Κι ἔπειτα, μιά λάβα βεβαιότητα ξεχύνεται ἀπ' τό ἠφαίστειο τῆς

γραφῆς: «Ὅτι ἡ παγωνιά θά ξαναφτάσει τρυφερό χνούδι κι ἐγώ θ' ἀγγίζω πάλι συστροφές χελιδονιών καθώς καταρρίπτομαι»,³² καί ἐξακολουθητικά, «Προσπαθῶ νά ὑπολογίσω τίς δρασκελιές τῶν ἡλιων. Νά μαντέψω, πρὶν ξεσπάσει τὸ μέλλον».³³

Ἀναπάντεχα ὡστόσο, «Καιροφυλακτοῦν σπόροι νεροῦ σέ στήθωμα πετρωμένης λάβας».³⁴ Ἔτσι γονιμοποιεῖται τὸ σῶμα τοῦ καιροῦ γιὰ νά βλαστήσει ὁ λόγος. Ποτάμια ἀναβλύζουν, ἀρτηρίες αἵματος πού τρέφουν τὴν χέρσα ἐπικράτεια θρυμματισμένης μνήμης: «Τά νερά ὑπομένουν τὴ λήθη τῶν ἐπιχώσεων· τόπος νά ἀποκαλυφθῶ ἐκ νέου».³⁵ Ὁ Σταῦρος Σταμπόγλης μᾶς κοινωνεῖ τὴ γνώση, μέσα ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξίδεμα, πῶς: «Ὅλα θά φτάσουν μέ σφοδρές ἀλήθειες· στοιχειά τῶν λέξεων».³⁶ Οἱ λέξεις λίκνο ἑνὸς κόσμου ἀέναα ἐν τῇ γενέσει του: «Ὁ ἦχος τῆς θάλασσας μοιάζει μέ λέξεις ἀνοιχτές»,³⁷ ὅπου «Σχήματα ἀνέμου νά λένε μόνο τά φωνήεντα. Τά σύμφωνα κρύβονται μέ τὴν ταχύτητα τῆς σαλαμάνδρας στίς ξερολιθιές».³⁸ Ὡστόσο προσοχή: «Κι ἂν εἶναι τρυφερή, δέν εἶναι ἀθῶα ἢ ποίηση»,³⁹ ὅπως ἐξάλλου ὅλες οἱ γενεσιουργές δυνάμεις.

Ἡ εὐτυχία, ὡς πραγμάτωση τοῦ ἑαυτοῦ, σέ τί χρόνο μπορεῖ νά ὑπάρξει; Στὴν ἐφηβεία τοῦ παρόντος, στὴν ἐνηλικίωση τῆς μνήμης; Ἡ μήπως στὴν καταδικασμένη ἰσόβια εὐφρόσυνη, φαντασίωση τοῦ μέλλοντος; «Βαθιά στό χθές ἕως τὸ σήμερα, κάθε πρωινὸ ὑποκρίνεται τὴ μοναδικὴ εὐκαιρία τοῦ αὔριο. Φαίνεται ὅτι, καθ' ὁδὸν πρὸς τὸν σχηματισμὸ τῶν γεγονότων, τὸ παρὸν παγιδεύει τίς αἰτίες του πρὶν ἀποσυρθεῖ. Ἡ κίνηση, λυγμός τοῦ μέλλοντος».⁴⁰ Ἡ ποίηση γέννημα τῆς ἀπουσίας πού, στὴν πληρέστερη μορφή της, καθαγιάζει τὴν παρουσία. Ἡ καταγραμμένη μνήμη σάν κάρτ ποστάλ τοῦ ἐφήμερου, ὠριμάζει στὴν ἀνεπάρκεια τοῦ χρόνου, στὴν γοητεία τῆς ἔλλειψης: «Ἐμπρησμός μνήμης, ἀναρχία γκρεμῶν, καθώς τὸ βύθισμα τοῦ ἀετοῦ σφυρίζει ζευγάρωμα στό χάος, καί ἡ ἄμμος ἀπ' τὸν βυθὸ τῆς ἀνεβάζει καλὸ νερό· θαύματα ν' ἀντέχουμε στά χαμηλά».⁴¹

Τελεία τέλους δέν ὑπάρχει σέ αὐτά τά ποιητικά πεζὰ τοῦ Σταμπόγλη. Μιᾶς καί τίποτε δέν εἶναι τελεσιδικό. Γιατί ἀναμφίβολα, ὁ λόγος συνομιλεῖ μέ τὸ ἐξωκειμενικὸ συμπαντικὸ τοῦ σῶμα. Γλιστράει ἀέρινα, ἀπλώνεται, διαφεύγει τῆς σελίδας: «Ἡ λαλιά μου – ἐνα ἀλωνάκι στό μπουγάζι».⁴² Ἐξακοντίζεται στό ἔκκεντρο ἀλλοῦ τῆς ὑπαρξης. Ἀφοῦ ὁ ποιητὴς «ἀκούει τίς ἀφηγήσεις τοῦ νεροῦ»⁴³, ψαύει «τὴν τρυφερότητα τοῦ ἀγγίγματος»⁴⁴ μέ «συλλαβές ἀπὸ τρικυμία ὀρυκτῶν»⁴⁵ καί μέ «τά βοτάνια τῶν λέξεων»⁴⁶ ἀνθίζει κήπους ἐαρινούς. Μετουσιώνεται σέ «θραῦσμα γῆς»,⁴⁷ ἐγγράφεται ἀδιάλλειπτα στό συνεχές τοῦ κόσμου, μιλώντας μέ «γραφὴ ἀπὸ μελάνι πέτρας».⁴⁸ Γιατί καλὰ τὸ ξέρει πῶς: «Κατάστηθα στὸν χειμῶνα καρφώνει ἢ ἀνοιξὴ τούς αἰφνιδιασμούς της».⁴⁹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σταῦρος Σταμπόγλης, *Διηγήσεις πόλεων*, Ἀθήνα, Κέδρος, 2016.
2. «Συνεχές, I», σελ. 30.
3. «Σελήνη στὸν Ὠκεανό», σελ. 23.
4. Ὅπ. π.
5. «Σελήνη στὸν Ὠκεανό», σελ. 23.
6. «Χνούδι Μαρτίου», σελ. 44.
7. «Συρρίκνωση», σελ. 45.
8. «Υποχρέωση Κόπωσης», σελ. 52.
9. «Γεωγραφία», σελ. 40.
10. «Βάθος Ὀπτικῆς», σελ. 32.
11. «Συνεχές, II», σελ. 31.
12. «Επίγνωση», σελ. 22.
13. «Επικράτεια, I», σελ. 56.
14. «Εξέλιξη», σελ. 35.
15. «Ἄτμοι Σαρωνικοῦ», σελ. 43.

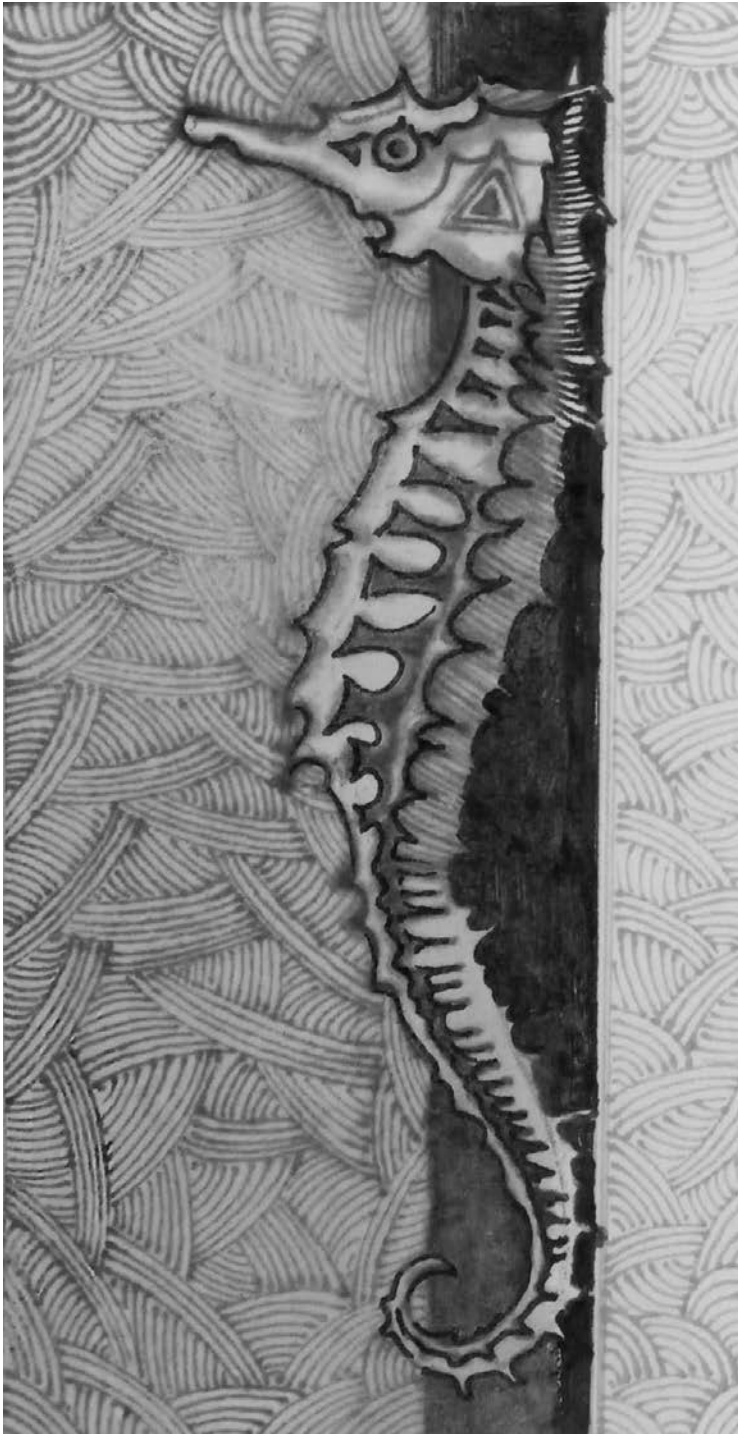
16. «Θεμελιώδες Όριο», σελ. 53.
17. «Επικράτεια, I», σελ. 56.
18. «Σελήνη στόν Ώκεανό», σελ. 23.
19. «Ούσια Δέντρου», σελ. 47.
20. «Τίτλοι Κόπωσης», σελ. 37.
21. «Μικρός Καφές μέ Άλάτι», σελ. 11.
22. «Συνεχές, II», σελ. 31.
23. «Συμβάν Άπριλίου», σελ. 15.
24. «Θήλεια Άλως», σελ. 12.
25. Όπ. π.
26. Όπ. π.
27. «Άγρυπνία Έδάφους, II», σελ. 29.
28. «Αναλόγιο Καθήκοντος», σελ. 16.
29. «Μάρτιος μέ Τίτλο Γενικό», σελ. 25.
30. «Όξυπύθμενο Τοπίο», σελ. 38.
31. «Πεδίο Έκπτωσης», σελ. 19.
32. «Επίλογος ώς Έδαφος Συνειδησης», σελ. 59.
33. «Παράλιον Κωμοπόλεως», σελ. 46.
34. «Επίλογος ώς Έδαφος Συνειδησης», σελ. 59.
35. «Γεωγραφία», σελ. 40.
36. «Τριβή Έξέλιξης», σελ. 33.
37. «Επικράτεια, I», σελ. 56.
38. «Συνεχές, II», σελ. 31.
39. «Στοιχείο Λογικής», σελ. 54.
40. «Άνθος, II», σελ. 27.
41. «Επικράτεια, I», σελ. 56.
42. «Συστροφή Έποχής», σελ. 41.
43. «Αντίληψη Γεγονότος», σελ. 18.
44. «Υπηρεσία Άφής 7014», σελ. 17.
45. «Επίλογος ώς Έδαφος Συνειδησης», σελ. 59.
46. «Συμβάν Άπριλίου», σελ. 15.
47. «Άναστάσιμο», σελ. 14.
48. «Συστροφή Έποχής», σελ. 41.
49. «Συμβάν Άπριλίου», σελ. 15.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ:

Κ. Θ. Ριζάκης – Γ. Χ. Θεοχάρης – Γιώργος Ρούσκακας

Κώστας Λάνταβος

Κώστας Λάνταβος

Δραπέτης γόνιμης σιωπῆς
(Ἀνέκδοτη ποίηση)

1.

Δόξα τῷ Θεῷ! Ὑπάρχει κι ἄλλη μέρα.

Κι ἂν ξεχάσαμε κάποιες ἀλήθειες ἀποζητώντας κάτι ἄλλο
ἴσως ἢ ἀμεριμνησία τῆς νέας μέρας μᾶς παροτρύνει
σ' ἓνα λυτρωτικό ξεχείλισμα χαρᾶς.

Ἡ καλύτερή μας φύση ἀναδύεται ὅταν καταδεχτεῖ
νά ρίξει μιὰ ματιὰ στὴν ἄβυσσο,
ὅταν ἡ ἠθικὴ ὀξύνοια ἀναζητεῖ τὸ αἰώνιο ἀγαθό.

Μέ βλέμματα δραπέτες πού χάνονται
καί στίς πτυχές τῆς σιωπῆς σκαλώνουν

Καί μέ θρασύ πνεῦμα, ἄς συνεχίσουμε τὸ ἐλεύθερο ταξίδι
ἐν διαπύρῳ πάλῃ.

2.

Ἐκείνη ἀπὸ ποιά πύλη εἰσβάλλει ἀπρόσκλητη ἡ πίστη;
Ἐκείνη ἀπὸ ποιά δυσδιάκριτη εἴσοδος εἰσχωρεῖ,
ποιά εὐλογημένη κερκόπορτα ἐπιτρέπει
τὴν πολυπόθητη ἄλωση
τὴν συντριβὴ κάθε ἀμφιβολίας;

(Κρύβω τὸ πρόσωπό μου ἀπὸ φόβο νὰ μὴν δῶ;)

Λένε: χωρὶς πίστη τίποτε δὲν ζεσταίνει τὴν ψυχὴ
καί ἡ ζωὴ κρέμεται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία
ἐνός θεμιτοῦ νοήματος.

Ἔρχονται παρόμοιες σκέψεις ξανά καί ξανά.

Στίχος 5: ἀναφορὰ στὸν στίχο: «Ἐκρυψε δὲ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ Μωϋσῆς· διότι ἐφοβεῖτο νὰ ἐμβλέψῃ εἰς τὸν Θεόν». Ἐξοδος, Κεφ. Γ', 6.

3.

Πῶς νά μετριέται ὁ χρόνος;
Καί πόσο *παρών* εἶναι ὁ χρόνος ὁ παρών
ὅταν περνάει σέ μιά στιγμή καί χάνεται στήν ἀπουσία;

Σέ ποιά γλώσσα μᾶς ὁμιλεῖ ὁ χρόνος
ὥστε νά γίνεται ἀντιληπτός
ὡς ζωοφόρος παρουσία;

Μήπως ὁ χρόνος εἶναι ἡ ἀέναη *διάρκεια*,
μήπως ἡ ἐπιμονή τοῦ παρελθόντος
νά ἐπιζηεῖ ἐπ' ἀόριστον, κατατρώγοντας τό μέλλον;

Ἀλήθεια, πῶς νά μετριέται ὁ χρόνος;
Μέ τῶν χελιδονιῶν τήν ἄφιξη
ἤ μέ τήν φυγή τῶν πελαργῶν;

Ἀλήθεια, μέ ποιά γλώσσα συνδιαλέγεται ὁ χρόνος;
Μέ τ' ἀηδονιοῦ τό μέλισμα
ἤ μέ τό παράπονο τοῦ γρύλου;

Μήπως ὁ χρόνος εἶναι τό κελάρυσμα τοῦ νεροῦ,
μήπως ἡ ἐπίμονη ἀταραξία τοῦ βουνοῦ
πού ἐπιβάλλει τήν παγερή γαλήνη;

Μά πάλι, ἄς μὴν σκέφτομαι: εἶναι καλύτερο
νά κάθεσαι ν' ἀκοῦς μόνο
τό *θρόισμα* τοῦ χρόνου.

4.

Εἶμαι ἐδῶ καί ἐπιμένω. Ἐπιμένω νά ζῶ, νά ὑπάρχω
σ' ἓνα *ἄναρχο* σύμπαν σέ πλήρη εὐταξία.

Λένε, ἡ ζωὴ εἶναι μιά ἀνέλπιδη νύχτα
μιά ἀναλαμπή φωτός στό ἀψηλάφητο *σκότος*.

Λένε, θές δέ θές, τήν ζωὴ ὀφείλεις νά ζήσεις
ὁ θάνατος εἶναι ἀπατηλό μέσον ἀπόδρασης.

Παραμένω. Καί περιμένω ὥσπου τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ
ὅλα μαζί νά ψάλλουν τόν ὕμνο τῆς χαρᾶς στή ζωή.

Ὅσο κι ἂν *χάνομαι ἐπιστρέφω*.

Ἐορέστης Ἀλεξιάκης

Κώστα Λάνταβου «Ἡ τρυφερότητα τοῦ φόβου»

Ποιήματα, Ἄρμος, 1999

Κώστας Λάνταβος εἶναι ἓνας καθαρόαιμος ποιητής. Ὅχι τόσο διότι μέχρι σήμερα μᾶς ἔχει προσφέρει ἀποκλειστικά καὶ μόνον ποιητικὴ γραφή, χωρὶς νὰ παρεκκλίνει ποτέ ἀπ' αὐτήν, τοῦλάχιστον σὲ ἐπίπεδο βιβλίου, –ἐξὶ συνολικὰ ποιητικὲς συλλογὲς καὶ ἓνας τόμος μὲ μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Μπλέηκ ἀναφέρονται στὴν ἐργογραφία του– ὅσο διότι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ ποιητικὸς του λόγος, μᾶς πείθει γιὰ τὴν αὐθεντικότητά του. Πρόκειται γιὰ ἓνα λόγο βιωματικὸ, πού πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς καὶ τίς μυστικὲς τῆς λειτουργίες καὶ πού ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ μιά ἰδιόμορφη ποιητικὴ γλώσσα, ἄσχετη ἀπὸ ἐργαστηριακὲς κατασκευὲς ἢ ἐφαρμογὲς συνταγολογιῶν γενικῆς ἰσχύος. Σοῦ δημιουργεῖ ὁ λόγος αὐτός τὴν ἐντύπωση, ὅτι *δὲν ἀπευθύνεται*, ὅτι εἶναι μᾶλλον ἓνας μονόλογος ἐσωτερικὸς, ἢ –ὄπερ τὸ αὐτό– ἓνας νοερός διάλογος τοῦ ποιητῆ μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ ἀκριβῶς, ἀπὸ αὐτὸ τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ, ἀπορρέουν δυὸ ἄλλα, συνακόλουθα. Ἡ *πυκνότητα* καὶ ἡ *ἀφαιρετικότητα*. Ἐφ' ὅσον ὁ ποιητὴς ὀμιλεῖ πρὸς ἑαυτὸν, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ εἶναι οὔτε *ἀναλυτικὸς* οὔτε *ἐπεξηγηματικὸς*. Κάθε του λέξη ἔχει τὸ δικὸ της βάρος καὶ τὸν δικὸ της προορισμό, καμιά δὲν εἶναι ἐπιβουλητικὴ ἢ ἐρμηνευτικὴ μιᾶς ἄλλης. Ἐξάλλου, ὅ,τι ὁ ἴδιος θεωρεῖ ὡς ἐξυπακούμενο γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, τὸ ἀποσιωπᾷ ἢ τὸ παραβλέπει, κι εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖο, στὸ ὁποῖο ὁ ἀναγνώστης θὰ πρέπει νὰ ἐπιστρατεύσει τὸν δικὸ του συμπληρωματικὸ του λόγο, γιὰ νὰ καλύψει μ' αὐτὸν τὰ κενὰ σιωπῆς πού ὁ ποιητὴς ἔχει ἀφήσει. Ἡ ποίηση δηλαδὴ τοῦ Λάνταβου, ἐκ τῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι ἀπὸ μιά λογικὰ διαμορφωμένη πρόθεση, ἀνήκει στὶς ποιήσεις ἐκεῖνες, πού ἀξιώνουν τὴν ἐνεργὴ συμμετοχὴ τοῦ ἀναγνώστη, προκειμένου νὰ ἀποδώσουν –κατὰ τὸν λόγο τῆς δεκτικότητάς τοῦ τελευταίου– τὸ μερικὸ ἢ πλῆρες αἰσθητικὸ τους ἀποτέλεσμα. Κι ὅπως εἶναι γνωστὸ στοὺς ἐραστὲς αὐτῆς τῆς τέχνης, ἡ διαδικασία μιᾶς τέτοιας σύμπραξης, ἔτσι ὅπως συγτελεῖται μέσα μας, ἐντελῶς αὐτόματα, ἐντελῶς ἐξωδιανοητικά, ἀσκεῖ μίαν ἰδιαίτερη γοητεία, καθὼς ἀνυψώνει τὸν ἀναγνώστη σὲ συνδημιουργό. Μέσα λοιπὸν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά, προκύπτει τὸ ἐντελῶς ἰδιαίτερο καὶ ἀναγνωρίσιμο ὕφος τοῦ Κώστα Λάνταβου, ὁ ἀτομικὸς δηλαδὴ χαρακτήρας τῆς ποιήσεώς του. Μιᾶς ποιήσεως θὰ ἴεγα ἐσωτερικῆς, πηγαίας, ἐξομολογητικῆς, πυκνῆς καὶ ἐλλειπτικῆς. Ἀπὸ καθαρὰ τεχνικὴ ἄποψη, θὰ πρέπει νομιζῶ νὰ σημειωθεῖ ἡ ἐπιτυχημένη τήρηση τῶν ἀναλογιῶν, ἡ δομικὴ δηλ. ἀρτιότητα τῶν ποιημάτων. Τέλος, ἀπὸ ἄποψη οὐσίας, νοηματικῆς δηλ. περιεχομένου, τὸ κυριαρχικὸ στοιχεῖο εἶναι ἡ αἴσθηση μιᾶς βαθιᾶς μοναξιάς, τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ὁποίας, ἀριστοτεχνικὰ ἀποδίδει ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου. Μὲ στίχους πηγαίους, ἐπιγραμματικούς, εὐθύβολους, ἐγκρατεῖς, σωστά τονισμένους. Πρόκειται γιὰ τὴν μοναξιά πού τὴν χαρακτήρισα κάποτε ὡς *νόσο τῶν ποιητῶν*, ἐννοῶντας μίαν εἰδικὴ ψυχικὴ κατάσταση, ἡ ὁποία –ἄσχετη κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τίς ὁποῖες συγκεκριμένες συνθήκες βίου– μοιάζει νὰ εἶναι σύμφυτη, κατὰ ἓνα μεγάλο ποσοστὸ, μὲ τὴν ποιητικὴ ἰδιοσυγκρασία. Μιά καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν μοναξιά ξεκινᾷ κατὰ κανόνα τὸ ποιητικὸ ἐρέθισμα καὶ παλμοδοτεῖται ὁ ποιητικὸς λόγος.

Δέν όρέγομαι άλλη οικόσιτη αγάπη / Κατάκοπος άποσύρομαι παίρνοντας / τήν μοναξιά στην άγκαλιά μου (σελ. 12)... Καί πιό κάτω.... Ένέδρα. Ένῶ οί μνήμες φονικές στοχεύουν / τίς άθικτες πηγές τής μεταμέλειας / Καί ή μοναξιά δίνει αντίδωρο / τήν τρυφερότητα του φόβου.

[Δημοσιεύτηκε στό περιοδικό ΕΥΘΥΝΗ, άριθ. τεύχους 344, Αύγουστος 2000.]

Μέ τόν νομπελίστα ποιητή Σέημουσ Χήνου.

Νάσος Βαγενᾶς

Μία ανάγνωση τῆς ποίησης τοῦ Κώστα Λάνταβου

« π' όλες τῖς ὑποχρεώσεις πού ἕνας συγγραφέας μπορεῖ νά ἐπιβάλει στόν ἑαυτό του ἢ πιό κοινή καί ἀναμφίβολα ἢ πιό βλαβερή εἶναι ἐκείνη τοῦ νεωτερίζειν». Δέν εἶναι χωρίς σημασία ὅτι τήν πεποίθησή του αὐτή ὁ Μπόρχες τή διατυπώνει σ' ἕνα δοκίμιό του μέ τίτλο «Τό παράδοξο τοῦ Ἀπολλιναίρ», τήν πρωτοποριακή ποίηση τοῦ ὁποίου ἀξιολογεῖ, τό 1946, ὡς «ντοκουμέντο μιᾶς ἐποχῆς περισσότερο παρά ὡς ἐπίτευγμα αἰσθητικό». Καί φαίνεται εἰρωνικό, ἂν ὄχι παράδοξο, στό πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀξιολόγησης, ὅτι ἡ ἐπιγραφή τήν ὁποία προτάσσει ὁ Κώστας Λάνταβος στήν πρώτη ποιητική συλλογή του, δηλώνοντας ἐξ ἀρχῆς τῖς πεποιθήσεις του γιά τήν ἔννοια καί τόν σκοπό τῆς ποίησης, εἶναι τό χωρίο τοῦ Ἀπολλιναίρ: «Οἱ ποιητές δέν εἶναι μόνο οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὠραίου. Εἶναι ἀκόμη, καί πάνω ἀπ' ὅλα, οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀληθοῦς».

Υπάρχουν δύο εἰδῶν ποιητές: ἐκείνοι πού ἀνακαλύπτουν σιγά-σιγά τή φωνή τους μέσα ἀπό μία λανθάνουσα ἢ διαφαινόμενη «συνομιλία» τους μέ προηγούμενους ποιητές, πού τούς γοητεύουν γιατί αἰσθάνονται ὅτι ἀνταποκρίνονται στήν εὐαισθησία τους· καί ἐκείνοι πού ἀπό τό πρῶτο κίολας ποιητικό τους βιβλίο ἐμφανίζονται σάν νά γνωρίζουν τήν ἔννοια καί τόν σκοπό τοῦ ποιητικοῦ λόγου καί σάν νά μὴν ὀφείλουν τίποτε στούς προηγούμενους, μέ φωνή κυοφορημένη (ἢ κυοφορούμενη) ἐνδομητρίως, καί μέ τόνο προσωπικό πού χαρακτηρίζει ὅλη τή μετέπειτα ποίησή τους. Στούς πρῶτους ἢ κατὰκτηση τῆς ποιητικῆς φωνῆς ἐξαρτάται ἀπό τήν ικανότητά τους νά βροῦν μέ τήν βοήθεια τῶν ὁμοτέχνων τους ἐκεῖνα τά στοιχεῖα τοῦ δικοῦ τους –καθημερινοῦ, προφορικοῦ– λόγου, πού, ἂν ὑπάρχουν, θά μπορούσαν νά ἀποτελέσουν τό ὑλικό μιᾶς καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας. Στούς δεύτερος τά στοιχεῖα αὐτά, ὅταν δέν λείπουν, εἶναι εὐκολότερα προσβάσιμα γιά λόγους πού δύσκολα θά μπορούσε κανεῖς νά τούς προσδιορίσει. Δέν θέλω νά πῶ ὅτι σέ αὐτούς ὁ διάλογος μέ τούς παλαιότερους ποιητές δέν ὑπάρχει. Ὅμως, ὅταν ἐμφανίζεται, εἶναι συνειδητός καί ἀναλώνεται σχεδόν πάντοτε στό ἐγχείρημα μιᾶς δημόσιας ποιητικῆς συνομιλίας.

Ὁ Κώστας Λάνταβος ἀνήκει στούς ποιητές τῆς δεύτερης κατηγορίας, πού εἶναι ὀλιγάριθμοι. Ἀπό τήν πρώτη ποιητική του συλλογή (*Πορεία*, 1980) ὡς τήν τελευταία (*Καλημέρα*, 2018) ἐμφανίζεται μέ τήν ποιητική του φωνή ἀδιαφοροποίητη. Τό γεγονός αὐτό θά μπορούσε, ἐκ πρώτης ὄψεως, νά ἐκληφθεῖ ὡς ἔλλειψη καλλιτεχνικῆς ἐξέλιξης, ἂν στά δώδεκα ἐνδιάμεσα ποιητικά του βιβλία δέν τό ὑπονόμευσαν σημαντικές, κατά καιρούς, διαφοροποιήσεις τοῦ τόνου τῆς φωνῆς ὀφειλόμενες σέ βαθεῖες διακυμάνσεις τοῦ συναισθήματος, προκαλούμενες κυρίως ἀπό τῖς περιπέτειες τοῦ ὑπαρξιακοῦ βιώματος, διαμέσου τοῦ ὁποίου ὁ Λάνταβος φαίνεται νά ἐπιχειρεῖ νά ἀποκρυπτογραφήσει ποιητικά τό νόημα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας.

Μιλῶ γιά τή φωνή τοῦ Λάνταβου, ὄχι γιά τή φωνή τοῦ «ὀμιλοῦντος ὑποκειμένου» τῶν ποιημάτων του, ὅπως θά ἔλεγαν ὅσοι πιστεύουν ὅτι ὁ ποιητικός λόγος ἔχει τήν ιδιότητα νά ἐξαλείφει πλήρως ἀπό τήν ποιητική φωνή τό προσωπικό στοιχεῖο ἑνός ποιητῆ. Δέν γνωρίζω σημερινό ποιητή πού νά μιλά στά ποιήματά του μέ φωνή τόσο ἄμεση

όσο αυτή των ποιημάτων του Λάνταβου. Καί δέν έννοώ τό γεγονός ότι σέ όλα σχεδόν τά ποιήματά του ή φωνή αυτή έκφέρεται σέ πρώτο ένικό πρόσωπο, αλλά ότι είναι άπαλα-λαγμένη από στοιχεία μέ τά όποία συντίθεται ό τρέχων σήμερα ποιητικός λόγος.

Πρόκειται γιά μία ποιητική φωνή πού τή χαρακτηρίζει ή στοχαστικότητα. Λέξεις ύλικών άντικειμένων, άπτών, περιέχει λίγες, ένψ κυριαρχούν εκείνες πού δηλώνουν άπερίφραστα καταστάσεις τής ψυχής καί του συναισθήματος. Βέβαια, οι καταστάσεις αυτές διαδραματίζονται έντός του ύλικότερου καί ζωντανότερου των πραγμάτων, πού είναι τό ανθρώπινο σώμα, καί έχουν συχνά τόν πυρήνα τους στην «άπτότερη» ανθρώπινη έμπειρία, πού είναι ή έρωτική. Όμως όσο κι άν ό αριθμός καί ή έκταση των έρωτικών ποιημάτων του Λάνταβου θά μπορούσαν νά του προσδώσουν τόν χαρακτηρισμό του έρωτικού ποιητή, ή αποζήτηση, στους στίχους του, μιάς ύπέρβασης τής ανθρώπινης κατάστασης, ύπέρτερης από αυτήν στην όποία συνήθως όδηγεί ή έρωτική έμπειρία, δίνουν στόν έρωτικό άναστοχασμό του αλλά καί στίς όραματικές του άναζητήσεις, γενικότερα, μιά διάσταση φιλοσοφική. Άλλά καί μιά νότα διδακτική πού θά τήν επιθυμούσε κανείς λιγότερο αισθητή.

Κι έδω πιστεύω βρίσκεται τό ένδιαφέρον τής ποίησης του Λάνταβου. Άν σκεφτούμε ότι ή στοχαστικών-φιλοσοφικών κατευθύνσεων ποίηση σήμερα βρίσκεται έκτός τής τροχιάς του μεταμοντέρνου συρμού τής έποχής μας, ή άρνηση του Λάνταβου νά επιβιβαστεί σέ αυτόν άποτελεί μιά τολμηρή, νεωτεριστικής φύσεως, πράξη, πού τήν κρίνει τολμηρότερη τό έγχειρημά του νά κάνει τέχνη μέ τό «παραδοσιακό» ύλικό μιάς δικής του ποιητικής τεχνοτροπίας. Θέτω τό επίθετο *παραδοσιακό* έντός εισαγωγικών, γιατί ό τρόπος μέ τόν όποίο ό Λάνταβος έπεξεργάζεται αυτό τό ύλικό όδηγεί σέ μιά άναζωογόνησή του. Πράγμα πού επιτυγχάνεται μέ τήν εισαγωγή σέ αυτό καί τή ζύμωσή του μέ ένα άσύνηθες στοιχείο πού λειτουργεί ως ένα είδος μαγιάς, ως ένα είδος προσωδιακού ένισχυτή του ποιήματος. Τό στοιχείο αυτό είναι μιά ιδιότυπη χρήση τής μεταφοράς καί τής παρομοίωσης, πού, έμφανιζόμενη σέ καίρια σημεία του ποιήματος, διατάσσει τήν άμεσότητα καί τήν κοινοτοπία τής έκφρασης ποιητικοποιώντας τή στοχαστικότητα των ύπόλοιπων στίχων. Όπως ή Κική Δημουλά, καί ό Λάνταβος μεταφορικοποιεί ή παρομοιάζει ποιητικά άφηρημένες έννοιες (λ.χ. *θλίψη, άγωνία, άπελπισία*, σιωπή, αλήθεια), όμως μέ μιά διαφορετική συχνότητα (τόσο ποσοτική όσο καί μήκους κύματος) σέ συνέργεια μέ άπροσδόκητες λυρικές εξάρσεις. Παραθέτω δείγματα τέτοιων στίχων:

*τά αισθήματα συγχέονται
μέ πτώματα όνειρων*

*προσπάθεια νά κρατηθείς
κι άς βλέπεις τίς μέρες σαρκοβόρες*

στιγμές πού δέν τολμούν νά γίνουν ώρες

*ή θνητότητα
πού άρμενίζει άμήχανη
δίχως δίχτυ άσφαλείας*

*Τά λόγια μου σήμερα δέν έχουν δύναμη –
άπλά χτυπήματα
άπό φτερούγες πουλιού πληγωμένου*

καί τά νοήματα

σάν τὰ σπυριά στό πρόσωπο ἐφήβου

Ἵστερα ἀπό πολλά φθινόπωρα
γίναμε ἕνα, ἐγώ κι ἡ μοναξιά μου
σάν τὰ χαλάσματα πού γίνονται
ἕνα μέ τή φύση.

Ὅπως κάθε ποιητής (εἶτε τό γνωρίζει αὐτό εἶτε ὄχι), ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου εἶναι μιά μελέτη θανάτου βασιζόμενη στό ἐγχείρημα τῆς ἐξιχνίασης τοῦ νοήματος τοῦ χρόνου, ἐγχείρημα πού σημαίνει, βέβαια, ὅτι εἶναι καί μιά μελέτη ζωῆς. Ὁ Λάνταβος τό γνωρίζει αὐτό, ἀφοῦ ὀλόκληρη ἡ ποίησή του διατρέχεται ἐμφανῶς ἀπό αὐτό τό δίπολο καί τίς σχετικές μεταφορές του:

σκοτάδι καί φῶς μέ ὀρίζουν
ζωή καί θάνατος
μέρα καί νύχτα.

Χρόνος δέν σημαίνει μόνο τίς βιωμένες στιγμές ἀλλά καί τήν ἀνάμνησή τους, δηλαδή τή μνήμη (γιά ὀρισμένους ποιητές κυρίως αὐτήν). Γιά τόν Λάνταβο πού ἐξομολογεῖται ὅτι

ξόδεψ[ε] πολύ χρόνο
γιά νά καταλάβ[ει] τί εἶναι ὁ χρόνος,

ἡ μνήμη, πού τή χαρακτηρίζει «δίκικοπο μαχαίρι», λειτουργεῖ ἀμφίδρομα ὄχι μόνο πρὸς τό παρελθόν ἀλλά καί πρὸς τό μέλλον,

γιατί ἡ μνήμη
εἶναι ἀνάμνηση θανάτου.

Δηλαδή ἡ μνήμη εἶναι δίσημη. Δέν σημαίνει μόνο τήν ἀνάμνηση τῆς ζωῆς πού ὁ ἄνθρωπος θυμᾶται ὅτι ἐζήσε ἀλλά καί μιᾶς ζωῆς πού ἔχει τήν ἀνάμνηση ὅτι κάποτε κάπου ἐζήσε («ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκειά κι ἀστοχισμένη», ὅπως τήν περιγράφει ὁ Σολωμός), τήν ὀδυνηρή ἀπώλεια τῆς ὀποίας ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ ἀπελπισμένα:

ὄλος ὁ χρόνος μιά πληγή
πού ἐκλιπαρεῖ τό θαῦμα.

Βρισκόμαστε ἔτσι πάλι στό κεντρικό θέμα τῆς ποίησης (καί τῆς τέχνης γενικότερα) ὡς ἀναζήτησης τῆς ἀνα-βίωσης τοῦ αἰσθήματος μιᾶς «ἄλλης ζωῆς, πέρα ἀπό τ' ἀγάλματα» (ὅπως τό θέτει ὁ Σεφέρης). Ὁ ἄνθρωπος, λέει μέ ἐλεγειακή διάθεση ὁ Λάνταβος, εἶναι ἕνας ἄγγελος ἐκπτώτος

σ' ἕναν τόπο κλαυθμῶνος

ἐπισκέπτης σ' ἕναν κόσμο
πού νικᾶται ἀπ' τόν χρόνο

γυρεύοντας

*μιά ψυχή
πού νά ἔχει ψυχή
πού νά μὴ φοβᾶται
τὴν ἄλλη ζωή.*

Αὐτὴ τὴν ἄλλη ζωή, τὴ ζωὴ «μῆς ἄλλης ἐποχῆς πού δὲν εἶναι ἡ δική μας», καὶ πού τὴ βιώνει κανεὶς σ' ἓναν τόπο πού ὁ Λάνταβος τὸν περιγράφει καὶ ὡς «ἡ Ἄλλη Ὀχθη» (πρβλ. Παπατσώνη: «διάβαση τῶν ἀνθρώπων / ἐναλλαγὴ μεγάλη ἀπ' ὄχθη σ' ἄλλην ὄχθη»· Ντ' Ἀννούτσιο: «ἡ πιὸ μεγάλη χαρὰ εἶναι πάντα στὴν ἄλλη ὄχθη»), ὁ Λάνταβος τὴν ἀπεικονίζει μὲ τοὺς ὅρους τῆς καβαφικῆς Ἰθάκης:

*ἡ πόλη πού περιμένεις
δὲν ἦταν ἐκεῖ*

ὡστόσο

*ριζικό ἢ ἀνάγκη
ὁ γυρισμός στὴ δική σου Ἰθάκη.*

Γιὰ ὅποιον, ὅπως ὁ Λάνταβος, αἰσθάνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «καμωμένος μισός ἀπὸ ζωὴ, μισός ἀπὸ θάνατο», ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ εἶναι μιά

*ἀναπόληση
αἱματοβαμμένη
τῆς Παράδεισος*

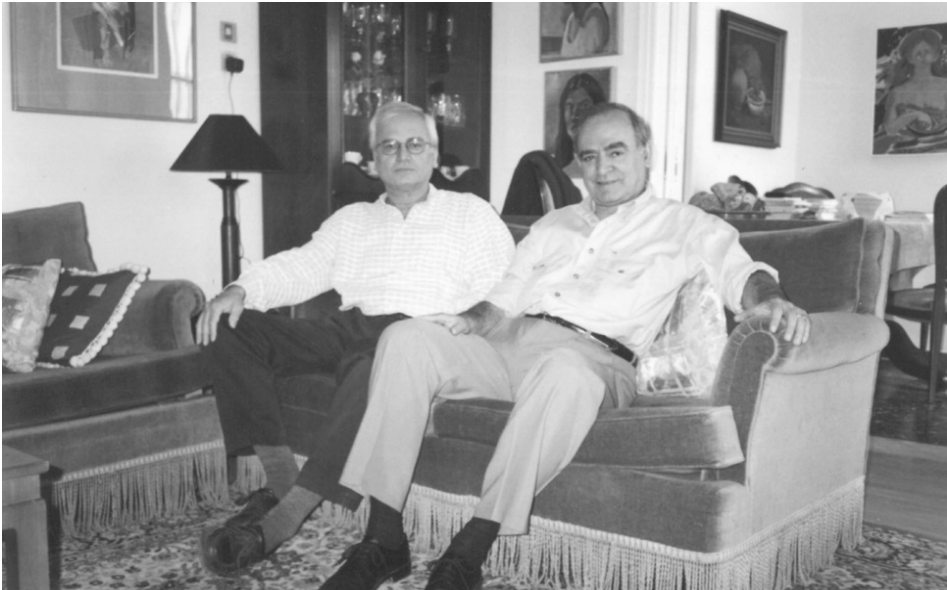
*μιά πάλη στὴ μεθόριο
τοῦ χρόνου*

μὲ σκοπὸ τὴν πλήρωση τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κατακτᾶται μὲ τὴν ἀγωνιώδη ἀλλὰ εὐελπι ἀναζήτησιν ἑνὸς αἰσθήματος λύτρωσης ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση· ἑνὸς αἰσθήματος πού δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ βίωση μῆς ὑπέρβασης αὐτῆς τῆς μεθορίου: ἀπὸ τὴν αἴσθησιν μῆς –ἔστω ἀκαριαίας– ἐπιστροφῆς στὴν ἐδεμικὴ κατάστασιν:

*τὴν εὐδόκιμη καρτερῶ σπορά
νά ὑπάρξω σέ μιά μοναδική Στιγμὴ·
ἐκεῖνη πού κερδίζεται ὁ Χρόνος
καὶ χάνεται μαζί.*

Στὸ τετράστιχο αὐτὸ βρίσκεται συμπυκνωμένο τὸ νόημα τῆς ποιητικῆς περιπέτειας τοῦ Λάνταβου. Εἶναι ἡ μόνη φορά πού ἡ πυκνὰ ἐμφανιζόμενη στοὺς στίχους του λέξη *χρόνος* ἐμφανίζεται ἐδῶ μὲ κεφαλαῖο τὸ ἀρκτικό τῆς γράμμα. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ λέξη *στιγμή*, τὸ ἀρκτικό κεφαλαῖο τῆς ὁποίας τὴ διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὴν τρέχουσα χρονικὴ σημασία τῆς. Στιγμὴ καὶ Χρόνος σημαίνουν ἐδῶ μίαν, ἔστω ἀκαριαία, αἴσθησιν ἐξόδου ἀπὸ τὸν φθοροποιὸ χρόνο, τὴν ὁποία ἀποζητᾶ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ἡ στιγμὴ ἑνὸς ἄχρονου παρόντος, αὐτὸ πού μὲ τοὺς ὅρους τῆς μοντερνιστικῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς ἀποκαλεῖται «ἐπιφάνεια»: μιά στιγμὴ ἀπόλυτης ἁρμονίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν κόσμον, ἀποκαλυπτικῆς τοῦ νοήματος τῆς ἀνθρώπινης μοίρας καὶ συγχρόνως συμφιλώσεως μὲ αὐτήν.

Ἡ αἴσθηση αὐτῆς τῆς «Στιγμῆς», πού μπορεί, ἔστω προσωρινά, σάν ἀπό ἓνα «θαῦμα» νά θεραπεύσει τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν «πληγή τοῦ χρόνου» (Σεφέρης: «προσμένουμε τό θάμα / πού ἀνοίγει τά ἐπουράνια»), καί πού, στούς κοινούς ἀνθρώπους βιώνεται διαμέσου διαφόρων ἐμπειριῶν (ἐρωτική, θρησκευτική, μυστικιστική, ἀπλή καθημερινή), στούς ποιητές ἀποκαλύπτεται βαθύτερα κυρίως μέσα ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς σύνθεσης –ὡς «ὑπερβατικό» ἀποτέλεσμα τῆς– τοῦ ποιητικοῦ λόγου (Καβάφης: «Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως, / πού κάμνουνε –γιά λίγο– νά μὴ νοιώθεται ἡ πληγή»). Στὴν ποίηση τοῦ Λάνταβου, στὴν ὁποία οἱ βιβλικές ἀναφορές δὲν εἶναι λίγες, ἡ αἴσθηση αὐτὴ διαμεσολαβεῖται συχνά διὰ τῆς ἐρωτικῆς ἐμπειρίας, πού, μέ τίς διακυμάνσεις τῆς ἀνάμεσα στίς σαρκικότερες καί τίς πνευματικότερες μορφές τῆς, δίνει στὴν ἐμφάνειά τῆς μιάν ὑποφώσκουσα διάσταση τοῦ ἱεροῦ.

Μέ τόν Νάσο Βαγενᾶ.

Νίκος Βαρολής

Κώστας Λάνταβος: Ένας νυκτόβιος συλλέκτης

Υπάρχει μία ερώτηση αναπάντητη όπως σχεδόν η ύπαρξη και αυτή είναι: «γιατί κάποιος γράφει ποιήματα;». Είναι η μόνη ερώτηση που δεν έχει κάποια σαφή απάντηση αλλά πολύ πιθανόν κάποιους άοριστους υπαινιγμούς. Η ερώτηση γιατί διαβάζει κανείς ποίηση επίσης δεν είναι εύκολη. Και πώς κρίνουμε την ποίηση; Αυτή και αν είναι δύσκολη ερώτηση. Ήσυχαστε μία απόπειρα να σταθούμε σε αυτή. Ένα ποίημα είναι μία σειρά από λέξεις τοποθετημένες στο χώρο με μία όρισμένη σύνταξη. Σε πειράματα που έχουν γίνει απέδειξαν ότι οι άνθρωποι ακόμα και σε ένα συνηθισμένο αντικείμενο του κόσμου δεν βλέπουν το ίδιο αλλά ή εικόνα που σχηματίζεται στον εγκέφαλο διαφέρει. Στην πραγματικότητα ο καθένας έχει έναν διαφορετικό κόσμο μέσα του. Όταν μπροστά σου έχεις μία σειρά από λέξεις τί γίνεται; Στην πραγματικότητα ο κάθε αναγνώστης δημιουργεί το δικό του ποίημα. Καμία ανάγνωση ενός ποιήματος δεν μπορεί να μοιάζει με την άλλη. Και τό ενδιαφέρον είναι ότι τά σχηματιζόμενα ποιήματα από τούς αναγνώστες μπορούν να μὴν μοιάζουν καθόλου με αυτό που έγραψε ο ποιητής. Με αυτή την έννοια ή ποίηση είναι ή μοναδική τέχνη που δημιουργεί τεχνίτες. Για αυτό όσοι διαβάζουν ποίηση αναπόφευκτα είναι και ποιητές.

Βέβαια αυτό επιφέρει και την δυσκολία της κρίσης της ποίησης. Έχουμε ποιητές που στον καιρό τους ήταν διαπρεπείς και μεγάλοι και ξεχάστηκαν τόσο μετά τον θάνατό τους, που κανείς δεν τούς αναφέρει πιά. Κι έχουμε ποιητές που οι κριτικοί τούς κατέταξαν στους ελάσσονες αλλά αποδείχτηκαν μείζονες με τό πέρασμα του χρόνου. Ο χρόνος και ή αποδοχή είναι τά κριτήρια της άθροιστης ποίησης. Αυτά ένας άνθρωπος με μία πεπερασμένη ζωή δεν τά διαθέτει. Όποτε; Θεωρώ λοιπόν πιο έντιμο να εκθέσω από την αρχή ότι δεν μπορώ να σταθώ κριτικά στο έργο του Κώστα Λάνταβου. Κατά πρώτον γιατί δεν έχω καν τά εφόδια ενός κριτικού της ποίησης και κατά δεύτερον και σπουδαιότερο γιατί ο Κώστας Λάνταβος είναι δάσκαλος και φίλος. Όλα τά χρόνια αυτά ή διακριτική του παρουσία και ο τρόπος που χειρίζεται τά πράγματα παραμένουν για μένα ακριβά μαθήματα.

Ο κάθε ποιητής με την γραφή του αναδεικνύει μία ιδιαίτερη γεωγραφία. Του Κώστα Λάνταβου ή ποίηση αναδεικνύει ως γεωγραφικό τόπο μία αστική περιοχή, όχι ένα πολύβουο κέντρο, αλλά κάπου στα περίχωρα που μπορείς να αντικρίσεις ένα κομμάτι του τοπίου, που συγκρατείται από πολλές βιβλιοθήκες και ήρεμες συναντήσεις. Τά τοπία που σκηνοθετεί ο Κώστας είναι τοπία ήμερα, δεν έχουν καταιγίδες ή άγριες ζέστες. Κινούνται με νωχελικά άριστοκρατικά βήματα, διεγείρουν για λίγο τίς αισθήσεις, μιλούν με υπαινιγμούς για πράγματα που θεώρησε ότι είναι άσημαντα, διαθέτουν μία ευγένεια μοναδική ανήκουσα στους παλαιάς κοπής ανθρώπους. Δεν είναι του σαλονιού ή ποίηση του Κώστα είναι ενός καφενείου βωβού ήρεμων ανθρώπων και αυτή περνά ανάμεσα από τά μαλλιά και τά χέρια τους, φέρνοντας αναμνήσεις, βάζοντας προβλήματα αλλά όχι με έντονο τρόπο σαν ένας φίλος που θέλει να συζητήσει κάτι με έναν άλλο με έναν τρόπο εύχαρι, αλλά και μελαγχολικό. Δεν έχει βεβαιότητες ή ποίηση του Κώστα, τσιτάτα, μεγάλες φράσεις να πιαστείς. Η ποίηση του Κώστα –έτσι όπως την προσλαμβάνω

ἐγώ—εἶναι ἓνα ἀεράκι σέ ἓνα δρόμο μέ πολλά βιβλία καί ώραῖα δέντρα ὅπου καλοντυμένοι ἀξιοπρεπεῖς ἄνθρωποι προσπαθοῦν μέ εἰλικρίνεια νά θίξουν μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, ἔχοντας ὅμως τήν ταπεινότητα τοῦ καθημερινοῦ ἀνθρώπου πού στό τέλος λέει «ἐγώ ἀπλῶς τήν γνώμη μου εἶπα».

Αὐτό εἶναι τό γενικό πλαίσιο πού νοιώθω τήν ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου. Ἄλλά ἐπειδῆ εἶναι ἀδύνατο νά σταθεῖς σέ ὅλα τά ἔργα ἀποφάσισα νά σταθῶ σέ ἓνα ἰδιαίτερα δύσκολο καί προκλητικό ἔργο πού γράφτηκε τό 1997 καί μέ συνοδεύει μέχρι σήμερα. Λέγεται *Ἡ ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία* καί ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπό τίς ἐκδόσεις Ἄρμός. Εἶναι τό πέμπτο βιβλίο τοῦ ποιητῆ γραμμένο σέ μιά μεταίχμια ἡλικία καί θέτει θέματα πού θά τά δοῦμε νά ἀναπτύσσονται καί στίς προηγούμενες ὅσο καί στίς ἐπόμενες ποιητικές του συλλογές.

Ὅπως εἶναι γνωστό τά θέματα πού καλεῖται νά ψηλαφίσει ἡ ποίηση ἀπό τήν ἀρχή πού γεννήθηκε μέχρι τό τέλος τοῦ κόσμου, εἶναι δύο: ὁ ἔρωτας καί ὁ θάνατος. Καί διάλεξα ἐπίτηδες αὐτή τήν συλλογή γιατί σέ μικρογραφία μᾶς δείχνει πῶς δουλεύει ὁ Κώστας Λάνταβος. Ἀρχίζουμε ἀπό τόν τίτλο «ἀντιμισθία» εἶναι ὁ μισθός πού δίνεται ἀπό τήν στιγμή πού παράγουμε ἓνα ἔργο. Τό ἔργο εἶναι ὀλόκληρη ἡ ζωή μας, τό ἔργο τό ξεχωριστό τοῦ καθενός καί ἡ ἀντιμισθία... ἂν ψάξουμε θά τό βροῦμε σέ παρένθεση:

*Χρειάζεται μονάχα μιά στιγμή
νά γκρεμιστεῖ ὁ κόσμος ὅλος
ἀρκεῖ μιά ἀλλαγὴ ἀνέμου
νά συλλαβίσει ἡ σιωπή*

*πέρας ἀποστολῆς
ὥσπου θροῖζουν τ' ἀπόκρυφα κλειδιά
τῶν δύο θυρῶν
(ὡς ἐδῶ ἦταν ἡ Κόλαση, ἀπό τώρα μετράει
ἡ αἰώνια ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία).*

Ὁ μισθός τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀποδοχή του. Κάτι πού παραπέμπει σέ μεγάλους πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἡ ζωὴ πού συνεχίζεται εἶναι ἡ ἀντιμισθία τοῦ Θεοῦ. Ἄλλά ὀρίζει τήν παρούσα ζωὴ ὡς Κόλαση, δέν ὀνοματίζει ὅμως τόν Παράδεισο γιατί ὁ Κώστας Λάνταβος δέν θέλει νά δώσει ὀνόματα καί βεβαιότητα ἀλλά νά κάνει ἓναν ὑπαινιγμό γιά τήν σκληρότητα, νά βάλει τόν ἀναγνώστη νά σκεφτεῖ καί νά δεῖ τό πρόβλημα μπροστά του.

Ἄς δοῦμε ὅμως τήν δομὴ τῆς συλλογῆς. Ἔχει τρία μέρη. Τό πρῶτο εἶναι αὐτό πού δίνει καί τό ὄνομα στήν συλλογὴ «Ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία», τό δεύτερο φέρει τό ὄνομα «Λιτανεῖες» καί τό τρίτο «Ἀντίδοτα». Στό πρῶτο ἡ προμετωπίδα εἶναι ἐνδεικτικὴ «ὄτι αὐτοσχεδῖως ἐγεννήθημεν καί μετὰ τοῦτο ἐσόμεθα ὡς οὐχ ὑπάρξαντες». Ἀπὸ τήν *Σοφία Σολομώντος* καί ἀναφέρεται στοὺς ἀνθρώπους πού δέν πιστεύουν σέ τίποτα, καί ἄρα δέν πιστεύουν ὅτι μπορεῖ νά ὑπάρξει μιά κάποια συνέχεια τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τό πρῶτο ποίημα ἀρχίζει μιά ἀναρρίχηση, μιά ἐνδοσκόπηση σέ πολύ μεγάλα ζητήματα πού ἔθεσε ποτέ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως εἶπαμε. Σέ αὐτά τά ζητήματα ὁ Κώστας Λάνταβος θά κάνει μιά πραγματικὴ κατάδυση, δέν θά ἀναζητήσῃ πουθενά ἐτοιμες λύσεις, δοκιμασμένες ἀπὸ τό χρόνο. Ἡ κατάδυση εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεση καί ἡ περιπέτεια εἶναι μιά περιπέτεια «ἐπιλογῆς» ὅπως λέει σέ ἓνα στίχο στό πρῶτο ποίημα:

*Σέ ὅλους τούς καιροὺς
Ἐπιθυμῶ σημαίνει διαλέγω
Μέ τήν πανσέληνο κανεῖς πιά
Δέν χάνει τὰ λογικά του.*

Ὁ Θάνατος λέει ὁ Κώστας Λάνταβος δέν συμβαίνει μόνο μιά φορά καί δέν συμβαίνει μόνο μέ ἕναν τρόπο. Θάνατος εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἐκ τοῦ τρόπου καί ἡ μνήμη εἶναι μιά «ἀνάμνηση θανάτου». Ἡ διερεύνησή του γιά τό θάνατο συνεχίζεται διερευνώντας πεδία μέσα στήν ἐμπειρία καί στήν καθημερινή ζωή:

*Ἐρχόμαστε ἀπό τό ἴδιο ναυάγιο
Προσκυνητές
Ἀκολουθοῦμε ἀσώτων λιτανεῖες.*

Ἡ παραδοχή τοῦ ναυαγίου γενικῶς ὄλων τῶν σχεδίων τῶν ἀνθρώπων πλησιάζεται μέ τήν εὐγένεια τῆς ἀποδοχῆς. Μόνο ἂν ἀποδεχτοῦμε ὅτι ὅλοι προερχόμαστε ἀπό τό ἴδιο ναυάγιο, διακινούμε τήν ἴδια ἀποτυχία, ὅτι ὄλων τά σχέδια εἶναι πλάνες, μόνο τότε μπορεί νά γίνουμε προσκυνητές. Ὁ προσκυνητής δέν εἶναι τουρίστας, δέν εἶναι ἀπλῶς ταξιδιώτης εἶναι αὐτός πού σέβεται τόν τόπο πού βρίσκεται. Γιά νά υπάρξει αὐτός πρέπει νά παραδεχτοῦμε ὅτι ὅλοι εἴμαστε πιά ναυαγοί καί ἄσωτοι. Ἡ λέξη ἄσωτοι πηγαίνει μέ τή λέξη λιτανεῖα. Γιά τήν λιτανεῖα χρειάζεται πλήθος κόσμου καί αὐτό εἶναι τό χαρακτηριστικό τοῦ «ἄσωτου» δέν μπορεί νά εἶναι μόνος θέλει πάντα κόσμο δίπλα του γιατί φοβάται κατά κύριο λόγο τόν ἑαυτό του. Εἶναι πολύ σημαντικοί οἱ ἐπόμενοι δύο στίχοι:

*Ὅλος ὁ χρόνος μιά πληγή
Πού ἐκλιπαρεῖ τό θαῦμα.*

Παρατηροῦμε σήμερα ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι γύρω μας περιμένουν τό θαῦμα. Εἴτε πρόκειται γιά χρήματα πού θά ἔρθουν μέ τυχερά παιγνίδια, ἢ θαῦμα τῆς ἱασης, ἢ θαῦμα δουλειᾶς. Ἡ μαγεία ἀντικατέστησε τόν μόχθο, τό θαῦμα ἀντικαθιστᾷ τήν ὑπομονή γιατί ἔχουμε τόν χρόνο πού περνάει καί ἔγινε πληγή γιατί τό μόνο πού κάνουμε εἶναι νά περιμένουμε τό θαῦμα.

Στάθηκα λίγο περισσότερο σέ αὐτούς τούς στίχους γιατί γιά μένα ἡ ἀργή ἀνάγνωση τῆς ποίησης εἶναι ἡ δημιουργική ἀνάγνωση. Τά ποιήματα τοῦ Κώστα δέν προσφέρονται σέ ἕνα γρήγορο καταναλωτικό κοινό. Γιά νά μετρηθεῖς μαζί τους θέλεις ἕνα δωμάτιο ἤσυχο νά τό χτυπάει τό φῶς μιᾶς λάμπας καί ἔξω ἀπό μακριά νά ἀκούγεται ἡ βουή τοῦ κόσμου ὡς ὑπόβαθρο.

Μέσα στά ποιήματα τοῦ Κώστα θά βροῦμε συχνά φράσεις καί ἀναφορές στήν Ἁγία Γραφή. Κι αὐτό μέ καμία διάθεση θρησκοληψίας, ἀντίθετα χρησιμοποιεῖται ἡ Ἁγία Γραφή ὡς μουσική ὑποβάθρου, ὡς κάτι μέ τό ὁποῖο θά πρέπει νά συζητήσουμε καί νά ἀναμετρηθοῦμε. Ὁ ποιητής θέτει ἐρωτήματα τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου καί προσπαθεῖ ἢ νά βρεῖ ἀπαντήσεις ἢ νά περάσει ἀπό πάνω τους ὡς γέφυρα.

*Κάθε νύχτα τό ἴδιο θαῦμα ἀποταμιεύω:
«ἕνας μονάχα περπάτησε στό νερό»
Κάποτε γονυπετεῖς οἱ ψίθυροι ἐπιμένουν
«ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει στούς παράφορους».*

Κι ὅλα αὐτά γιά νά ξορκίσει τόν «θνητό πανικό» ὅπως γράφει. Ὁ θνητός πανικός εἶναι ἡ αἰτία γραφῆς, ὁ τρόπος νά γεφυρώσουμε μέ τίς λέξεις ἐκεῖνο τό κομμάτι τοῦ θανάτου, πού μᾶς πονάει πιά πολύ, τήν μνήμη... «γιατί ἡ μνήμη εἶναι ἀνάμνηση θανάτου» ὅπως λέει σέ ἕνα ποίημα. Τό ὄνειρικό στοιχεῖο εἶναι παρόν στήν πρώτη αὐτή ἐνότητα ὡς στοιχεῖο θανάτου. Ὅπου βέβαια λειτουργικά ἐντάσσεται στήν ἀνάγνωση ὅτι ὅλος ὁ

κόσμος είναι ένα όνειρο όπως βρίσκουμε στις ινδουιστικές γραφές, αλλά και στον Σαίξπηρ.

Ἡ ἐρώτηση τοῦ θανάτου δὲν τίθεται γιὰ νὰ ἀπαντηθεῖ σὲ αὐτὴ τὴν πρώτη ἐνότητα τίθεται ἀκριβῶς γιατί δὲν ὑπάρχει ἀπάντηση, τίθεται γιὰ νὰ θέσει τὴν ζωὴ σὲ κίνηση...

*Συνήθως οἱ χαμένοι δίνουν
Σπουδαῖες συμβουλές.
«Ἡ ζωὴ εἶναι ἓνα δῶρο
Ποῦ πρέπει νὰ ξεοδευτεῖ ἐπὶ γῆς»...*

Καί ἐκεῖ θέτει τὸ θέμα τοῦ χαμένου τῆς ζωῆς ποῦ εἶναι ὅπως λέει «ἀναξιόπιστος» γιὰ νὰ καταλήξει,

*«Ἀλλὰ ἂν εἶναι ἓνα δῶρο ἡ ζωὴ
Γιατί νὰ μὴν μπορεῖς νὰ τὸ
Γυρίσεις πίσω;»*

Ἡ ματιὰ τοῦ Κώστα φεύγει ἔξω ἀπὸ τὰ δεδομένα. Εἶναι μιά ματιὰ, μιά πρόταση ποῦ ξαφνιάζει σὰν νὰ βλέπεις τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ μάτι μιᾶς βελόνας. Θέτει ἐρωτῆματα ποῦ δὲν ἀπαντᾶει ἀλλὰ ὡστόσο τὰ ἔχουμε θέσει ὅλοι μας.

Ἡ ἐνότητα θὰ κλείσει μὲ ἓνα ποίημα ποῦ θεωρῶ ὅτι συνοψίζει ὅλα τὰ ἄλλα.

*Δὲν μ' ἀρέσουν οἱ ἀποχαιρετισμοὶ
Μὲ τὸ ἀρμένισμα
Τὸ νῆμα πιάνω τῆς ἐπιστροφῆς
Γιατί τὸν κόσμο μπορεῖ νὰ τὸν ξεχάσω
Μὰ τὸν τόπο μου δὲν θὰ μπορέσω.
Καί εἶναι ἡ ζωὴ ἓνα ταξίδι
Σὰν νὰ κοιμᾶσαι στὴ ράχη τοῦ ψαριοῦ...*

Ἄν ὑπάρχει ἓνας στίχος ποῦ νὰ χαρακτηρίζει ὅλη τὴν ποίησή του εἶναι αὐτός. Ἡ ποίηση τοῦ Κώστα εἶναι ἓνας ὕπνος στὴν ράχη ἑνός ψαριοῦ ἀσταθῆς καὶ ἐπικίνδυνος. Καθὼς ὁ κάθε ἀναγνώστης τῆς ποίησης καλεῖται μόνος του νὰ φτιάξει τὸ δικό του ποίημα ἢ ποίησή του σὲ καλεῖ νὰ ρισκοκινδυνεύεις, νὰ ἀφεθεῖς, νὰ ἀνακαλύψεις, νὰ καθρεφτιστεῖς πολλές φορές σὲ μιά ἀπειρία κόσμων καὶ στιγμῶν ἔχοντας τὴν διακινδύνευση νὰ μὴν βρεῖς τίποτα, παρὰ δυὸ λέξεις, ἓναν ὑπαινιγμό, μιά πρόταση ποῦ ὅμως γιὰ σένα ἔχει σημασία.

Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη ὡς συμφωνία, γιατί ἡ μουσικὴ παίζει πάντα μεγάλο ρόλο στὰ ποιήματα τοῦ Κώστα. Τὸ δεύτερο εἶναι ἓνα ἀντάτζιο ποῦ συνδετικός κρίκος του εἶναι τὰ ὄνειρα. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἡσίοδο ὁ ὕπνος εἶναι ὁ δίδυμος ἀδελφός τοῦ θανάτου καὶ εἶχε τὴν κατοικία του σὲ μιά δική του φανταστικὴ πατρίδα τὴν νῆσο τῶν ὀνείρων. Ἐδῶ στὰ ποιήματα κυριαρχεῖ ἡ μουσικὴ ἢ ὁποῖα γίνεται μινόρε. Ὀλιγόστιχα ποιήματα σημειώσεις πάνω στὰ ὄνειρα συνθέτουν ἓνα τοπίο γεμάτο ἀπὸ χῶμα νεκρῶν, σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ φῶς γιατί ὅλα ὑπάρχουν ἐκεῖ ποῦ κατοικοῦν οἱ λέξεις.

*Ρωγμές νὰ διαφεύγει ἡ ζωὴ
Τὸν κάματο τῆς ὑπνοφόρου ραθυμίας.*

Ὅχι μέσα στις λιτανεῖες δὲν ἔχει ἀπαντήσεις γιὰ τὴν ὕλη τῶν ὀνείρων ἢ ποίηση

δέν δίνει απαντήσεις δίνει αφορμή για συζητήσεις... άλλωστε τά όνειρα δέν είναι παρά,

*Επιούσιο δικαίωμα
Πού έξωραΐζει τή ζωή.
[...]
Διάλεκτος εικώνων χωρίς υπότιτλο και ήχο.*

Τό τρίτο μέρος επιγράφεται αντίδοτα... αντίδοτα του θανάτου και των όνείρων.
Είναι ή έξοδος στη σύνθεση της τραγωδίας, ή λύση της πλοκής.
Τό πρώτο ποίημα έχει τίτλο «Δοξαστικό» και αρχίζει μέ τό,

*Ψάχνω τό μέσα μου σώμα
Τό άδαπάνητο καύχημα.*

Γιατί ό δρόμος της αναζήτησης των προηγούμενων όδήγησε στην πραγματική πηγή και αιτία της ζωής που δέν βρίσκεται κρυμμένη στον έξω κόσμο αλλά είναι βυθισμένη στον «κρυφόν της καρδιάς άνθρωπον». Εκεί δέν βρίσκει πιά τό νήμα του θανάτου ή του όνείρου, αλλά της ζωής γιατί κάθε σκέψη για τόν θάνατο είναι που μάς όδηγει στη ζωή, στον έρωτα και στην πληρότητα.

Αυτό που είναι όντως έντυπωσιακό σέ αυτή τήν ένότητα της θριαμβικής έξόδου είναι ότι οι μεγάλες έννοιες δέν παρουσιάζονται ως κάτι δεδομένο, άμφισβητούνται και προτείνονται συνεχώς χωρίς αυτό νά μειώνει τήν έκσταση ή τήν παραδοχή του θαυμαστού στη ζωή.

*Πώς κάθε μας στιγμή μετουσιώνεται
σέ λουλακή της θάλασσας
Θαύματα γίνονται τελικά κάθε μέρα.*

Μιά έρώτηση που θά μπορούσε κανείς νά θέσει ή παραδοχή των θαυμάτων δέν όδηγει στην παραδοχή του Θεού; Και έν τέλει ό Κώστας Λάνταβος έκφράζει μία κάποια θεολογία; Οι άναφορές του Κώστα στην Γραφή είναι συνεχείς, σάν νά αναπτύσσει έναν διάλογο μέ τόν Θεό. Έρχεται σέ αντίθεση, βάζει έρωτήματα φαίνεται ότι παίρνει απαντήσεις. "Αν θεωρήσουμε ότι πίστη στον Θεό σύμφωνα μέ τόν "Αγ. Γρηγόριο Νύσσης είναι «τό άενάως ζητεί αυτόν», τότε ή πίστη του Κώστα Λάνταβου είναι ένεργής σέ κάθε σελίδα του βιβλίου του πλησιάζοντας τήν άγωνία του Κίρκεγκωρ στην συνεχή αναζήτησή Του.

Άλλά είναι μία θεολογία άφιερωμένη και όχι στρατευμένη που καλείται νά μιλήσει στον έπαρκή άναγνώστη και όχι νά επιβληθεί άφου διαβάζεται άνετα και από ανθρώπους από όποιαδήποτε θρησκεία άκόμα και άθεους. Στο ποίημά του «Τό χρώμα της αιωνιότητας» γράφει:

*Βρίσκομαι στου κήτους τήν κοιλιά.
[...]
ό ήλιος έξαντλήθηκε
θ' άναστηθεί μόνον όταν
χάριν και κάλλος επιθυμήσει ό όφθαλμός.*

Παραπέμποντας στον άπόλυτο έκμηδενισμό του 'Ιωνά στην κοιλιά του κήτους γιατί τό μόνο στον άπόλυτο έκμηδενισμό ύπάρχει περίπτωση σοβαρής αναζήτησης του Θεού

πού παραμένει «χάριν καί κάλλος» παραπέμποντας σέ ἐκεῖνο τοῦ Ντοστογιέφσκι «ἡ ὁμορφιά θά σώσει τόν κόσμο».

Χρησιμοποίησα ἐνδεικτικά μιά παλαιότερη συλλογή γιά νά παρουσιάσω τόν τρόπο πού συνθέτει τά βιβλία του ὁ Κώστας, τόν τρόπο πού συνθέτει τά ποιήματά του. Βέβαια ὄλο τὸ ἔργο ἑνός ποιητῆ εἶναι ἓνα ἔργο in progress καί θά ἦταν ὠραίο νά τὸ δεῖ κανεὶς στήν ὁλότητά του. Πῆρα γιά παράδειγμα ἓνα νεώτερο ποίημα:

*Θέλω νά τολμήσω ἐπιτέλους.
Νά κάνω αὐτό πού ὀνειρεύομαι:
Νά πάω ἓναν περίπατο ἔξω ἀπό τήν πόλη
–νά 'ναί Φθινόπωρο καί μεσημέρι–
Νά γονατίσω στούς ἀγρούς μέ δέος
–βαθιά ὑπόκλιση στή γονιμότητα
Νά γεμίζω τή χούφτα μου μέ ἀφράτο
νοτισμένο χῶμα,
Νά τό ἀκουπήσω μέ τρυφερότητα
στό μάγουλό μου,
–ἄδρῆ ὑπόμνηση συγγένειας–
Νά αἰχμαλωτίσω τήν ψυχή μου
Τὸ ζωντανό ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης
–ἀπέραντης εὐγνωμοσύνης–*

*Πρὶν ἐπιστρέψω στήν πόλη τῆς μελαγχολίας
Καί τῶν ἀθετημένων ὑποσχέσεων.*

Ὅπως βλέπουμε τὸ τοπίο δέν ἀλλάζει. Ὁ τρόπος δέν ἀλλάζει. Ἡ γραφή ἔχει τὰ ἴδια χαρακτηριστικά μέ αὐτά πού βρήκαμε στὸν *Νυκτόβιο συλλέκτη*. Μιά ἀπό τίς ἀσκήσεις πού ἐπιβάλλω στὸν ἑαυτό μου εἶναι νά ταυτίζω τόν τρόπο γραφῆς ἑνός ποιητῆ μέ ἓνα μέρος πού ἔχω γνωρίσει. Ὁ Κώστας Λάνταβος μέ ταξιδεύει στήν Οὐμπρια. Μικροὶ λόφοι πού ἀπό μακριά φαίνονται ὑπέροχοι ἀλλά ἡ ἐκπληξη ἀρχίζει ὅταν τούς πλησιάζεις καί ξεκινᾷς νά παρατηρεῖς, τὰ σκοτεινά μέρη, τίς ὠραίες κορυφές, τὰ ἀνάγλυφα τοῦ ἐδάφους. Καί ὅσο εἰσχωρεῖς μέσα σ' αὐτήν δέν ἀνακαλύπτεις τὴν ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου ἀνακαλύπτεις ἓνα κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ σου καί μάλιστα ἐκεῖνο πού εἶναι τὸ πιό κρυφόν. Κι ὅταν αὐτὸ τὸ κομμάτι ἀποκτήσει λόγο τότε θεραπεύει. Naί, αὐτὸ θά μπορούσα νά τὸ πῶ ὅτι ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου εἶναι θεραπευτική. Ἀλλά γιά μένα θά ἦταν πολὺ δύσκολο νά κρίνω. Κάθε φορά πού βλέπω ἓνα ποίημά του, ἓνα βιβλίο του ἄθελά μου, μέ παραπέμπει σέ ἐκείνον. Τὸν θυμᾶμαι πάντα ὑπομονετικὸ σέ ἓνα γραφεῖο στή Λάρισα νά δίνει συνταγές, νά γράφει νά διαβάζει καί νά μεταφράζει, νά βρῖσκει χρό-νο γιά φίλους, γιά ἐκδηλώσεις. Κι αὐτὴ ἡ εἰκόνα μέ συνοδεύει σέ ὅλες τίς ἀναγνώσεις εἶναι ὁ γιατρός πού γράφει σημειώματα γιά νά γίνει καλά ἡ ψυχὴ μου. Πολλές φορές ὁμολογουμένως τὰ ἔχει καταφέρει περίφημα καί αἰσθάνομαι γιά αὐτὸν εὐγνωμοσύνη.

Δημήτρης Δημηρούλης

Τό «λάθως» τής ποίησης

«ίμαστε μέ τήν ποίηση, ή ζωή εἶναι κουφάλα». Διάβαζα σέ ἀθηναϊκό τοῖχο, ὅπου ἀπεικονίζονται τά πάθη τοῦ νεοέλληνα. Τό ἐβάλα δίπλα σέ ἄλλα τοιχογραφήματα, ὅπως τό εἰρωνικό «βασανίζομαι», ἀλλά τελικά θεώρησα ὅτι ταιριάζει περισσότερο μέ τό (αὐτό)σαρκαστικό «λάθως». Ἡ ποίηση ὑποδεικνύει τό λάθος κάνοντας λάθος: τό «λάθως». Νά γράφεις γιά νά πεις κάτι καί νά λές κάτι ἄλλο. Ἡ μάλλον νά νομίζεις ὅτι λές τό σωστό καί τήν ἴδια στιγμή νά διαπράττεις τό λάθος. Ποτέ ὁ ποιητής δέν εἶναι ἀπόλυτος κύριος τής ποιητικῆς γλώσσας, αὐτή εἶναι πού μιλά γιά λογαριασμό του ἀλλά καί ἐναντίον του. Ἡ ποίηση εἶναι μιά καταγραφή στόν χρόνο, ἔρμαιο στίς τύχες του. Ἐνα ἀπέραντο παλίμψηστο. Τό ἕνα στρώμα πάνω στό ἄλλο. Ὅ,τι διασώζεται, καί λέγεται «κανόνας», «παράδοση», «κληρονομιά», εἶναι τό ἐλάχιστο, αὐτό πού διδάσκεται, πού ἀνακαλεῖται, πού διαβάζεται, πού μνημονεύεται, πού καθιερώνεται. Καί οἱ ἄλλες ἐγγραφές; Ἐκείνες πού ἐπιμένουν νά χαράζουν τή φωνή τους στόν τοῖχο τής αἰωνιότητος;

Σκέψεις πού ἀναδύονται αὐτόματα ὅταν θέλεις νά μιλήσεις γιά ἕναν ποιητή. Στήν πραγματικότητα, εἶναι πάντα ἡ ποίηση. Βέβαια, χωρίς τή φωνή τοῦ ποιητή, ἡ ποίηση μοιάζει ἄστεγη. Ὅμως εἶναι τόσο πολλοί οἱ ποιητές λένε κάποιοι εἰδήμονες. Στήν Ἑλλάδα ὁ ἀριθμός ὅσων γράφουν ποίηση εἶναι μεγαλύτερος ἀπό τούς ἀναγνώστες τής ποίησης, σχολιάζουν ὑποτιμητικά. Γιατί γράφουν, γιατί δημοσιεύουν, γιατί ὑπάρχουν; Μεγάλη ἡ ἐνόχληση γιά ἐκείνους πού διεκδικοῦν τόν ρόλο τοῦ Μεγάλου Χαγάνου τής κριτικῆς. Τό ἐρώτημα ὡστόσο παραμένει: γιατί γράφω ἀφοῦ γνωρίζω ὅτι λίγοι θά μέ ἀκούσουν, τί νόημα ἔχει νά εἶμαι ὁ κύριος ἀποδέκτης τοῦ ἀντίλαλου τής φωνῆς μου;

Ὅποιοι γράφει δέν γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τήν τύχη του. Προσδοκᾷ τό ἀπροσδόκητο, δηλαδή τό καλύτερο δυνατό. Ἐπειτα ἡ ποίηση εἶναι κοινό κτήμα, δέν ἀνήκει σέ κάποια ἀριστοκρατία τής τέχνης. Ἡ ποίηση εἶναι μιά ἄτυπη δημοκρατία, ὅπου ὅλοι θά ἔπρεπε νά ἔχουν χώρο. Ἐνα παζάρι, ὅπου τό ἀλισβερίσι εἶναι διαρκές καί ἔτσι πρέπει νά εἶναι. Μέσα ἀπό τή ζωντάνια τής ἀγορᾶς θά φανοῦν οἱ καλοί διακινητές, οἱ κορυφαῖοι παίκτες, ἀλλά καί οἱ ὑπόλοιποι θά ἐπιβιώσουν σέ διαφορετικές στάθμες τής κλίμακας, σέ διαφορετικά σημεῖα τής ἐπιφάνειας καί τής ἀφάνειας. Δέν εἶναι χώρος ἀποκλεισμοῦ, ὅπου ἔχουν τήν ἀποκλειστικότητα οἱ ἐκλεκτοί. Εἶναι μιά ἀνοιχτή δυνατότητα, ἕνα διαρκές γίνεσθαι, μιά μάχη μέ τόν θάνατο πού παραμονεύει ἀπέξω.

Ἄκόμη καί ἂν ὑπάρχουν ὑπερβολές, ἀστοχίες, φαντασιώσεις, αὐταπάτες, αὐτοαναφλέξεις καί ἄλλα παρατράγουδα, ὁ ρόλος τῶν τιμητῶν, αὐτῶν πού ἀναμένουν τόν Παράκλητο (μέ τή μορφή συνήθως τοῦ ἑαυτοῦ τους), δέν εἶναι μόνον ἄχαρος, εἶναι καί περιφρονητικά συγκαταβατικός. Οἱ οἰηματίες αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἀποφασίζουν καί ἀποφθέγγονται μέ τρόπο αὐθαίρετο καί ἐπιτιμητικό. Στήν Ἑλλάδα πάντα εἶχαμε, καί ἀκόμη ἔχουμε, πολλή ποίηση καί πολλούς ποιητές. Τό παζάρι εἶναι πολύχρωμο καί πολυάνθρωπο. Μπορεῖ κανεῖς νά περάσει μόνον ἀπό τόν κεντρικό δρόμο, ὑπάρχουν ὅμως καί οἱ παράδρομοι ὅπου, ἂν ἀλλαξοδρομήσεις, ἀλλάζει καί ἡ ματιά σου, ἡ προοπτική τής κατανόησης.

Μέσα από ένα τέτοιο παράδρομο ἔφτασα στὸν Κώστα Λάνταβο, κι ἔτσι τὸν γνώρισα καλύτερα, μολοντί τὸν συντυχαίνω κατὰ καιροὺς, ἀφοῦ εἴμαστε συντοπίτες. Δέν θά ἔγραφα γιὰ τὴν ποίησή του, ἂν δέν μέ ἐντυπωσίαζε ἡ ριψοκίνδυνη «δοκιμασία» του καί ἡ ἐπιμονή του σέ αὐτή. Ἐννοῶ τὴν καταγραφή σέ ποιητικό λόγο δύο, πρωτίστως, «χαμένων» ὑποθέσεων: τῆς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας καί τῆς ἀναμέτρησης μέ τὸν σκοτεινό χορὸ τῶν προγόνων. Ἡ γραφή του εἶναι ἐντιμη, γιατί ἀποτυπώνει ὄχι μόνο τὴν δοκιμασία ἀλλὰ καί τίς παρενέργειές της. Ὁ τόνος γίνεται γλυκύτερος ὅταν φέρνει στό προσκήνιο τὸν χαμένο παράδεισο τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τὴ γενέθλια γῆ, τὰ φαντάσματα τοῦ σώματος καί τίς παραλλάξεις τῆς φύσης. Ἀπὸ μιά ἄλλη προοπτικὴ βλέπει κανεὶς ἕνα ταξίδι στὸν ἑαυτὸ καί στὸν κόσμο, ὅπου ἀναμειγνύονται τὸ ἰδιωτικό μέ τὸ δημόσιο. Μπορεῖ ὅμως νά τὸν δεῖ κανεὶς καί ἀλλιῶς: σάν ἀποθηκάριο μιᾶς νοσταλγίας πού τρέφεται ἀπὸ τίς σάρκες της.

Μέ «δοκιμασία» δέν ἐννοῶ ἀποτυχία, ἀλλὰ τὸ δέος ἀπέναντι στό πρόσωπο τῆς μέδουσας πού λέγεται ποίηση. Ὅποιος ἀγαπᾷ καί σέβεται τὸν ποιητικό λόγο γνωρίζει ὅτι ἔχει δύσκολο ἔργο καί ὅ,τι καμιά ἐγγύηση δέν ὑπάρχει πῶς θά βγεῖ ἀλώβητος ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ δάσος πού ἀποφάσισε νά διασχίσει. Οἱ σεμνοὶ ὑπηρετές τῆς τέχνης γνωρίζουν ὅτι στό βάθος εἶναι μιά ἀναμέτρηση μέ τὸ ἀδύνατο, μιά ἀναμέτρηση πού βάζει σέ κίνδυνο τὴν ταυτότητά τους.

*Κι ὅσο ἀδυνατεῖς νά ὑπολογίσεις τὸ ἀδύνατο
σοῦ μένει μόνο ἕνα ἀνήσυχο παρόν
καί μιά ψευδαίσθηση πεπρωμένου.¹*

Ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς ριζικῆς ἀδυναμίας πηγάζει, θά ἔλεγα, μιά ἠθική τοῦ αἰσθήματος καί μιά ὑπαρξιακὴ ἀγωνία πού περνᾷ στὸν ποιητικό λόγο λιτὰ καί σχεδὸν ἀθόρυβα:

*Τὸ ψέμα δέν ἀρχίζει μέ τὰ λόγια
Ἀλλὰ ὑπάρχει στὴ σκέψη ἤδη.
[...]
Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' αὐτὸ
τὰ γαλήνια νερά ἔρχονται
ὅταν βρεῖς κάτι ν' ἀγαπᾷς
καί ἡ ἀγάπη ἀπομακρύνει τὸν φόβο τοῦ θανάτου.
[...]
Εἶναι πιὸ δύσκολο νά φτάσεις στό καλὸ
ἀπ' ὅ,τι στό ὠραῖο.
[...]
Εἶναι καιρὸς ὅμως νά συνομιλήσουμε
ὄχι ἀπαραίτητα μέ τὴν ἴδια γλώσσα
εἶναι καιρὸς τὰ ἀμφίσημα λόγια μας
νά συναντηθοῦν στό ἄλῳνι τῆς συμφιλίωσης.²*

Πρόκειται γιὰ μιά καταβύθιση στὸν ἑαυτὸ μέ δραματικὲς ἀντηχήσεις πού συνοδεύεται καί ἀπὸ ἕναν κρυφὸ διάλογο μέ τίς φωνές οἱ ὁποῖες ἀναδύονται ἀπὸ τὸ παρελθόν. Στὸ σταυροδρόμι ὅπου ὁ ποιητὴς συναντᾶται σωματικά μέ τὴν ἱστορία ὁ λόγος του λυγίζει καί γέρνει πρὸς τὸν λυγμὸ ἢ τὴν προσευχή:

Θά μείνω ἄγρυπνος τὴ νύχτα –

ή νύχτα εἶν' ἕνας ἄλλος τόπος
νά γδύνομαι ἀπ' τόν ἑαυτό μου.

[...]

Δέ μέ τρομάζει ἡ νύχτα.

Ἵλοι ἀνήκουμε στή νύχτα –σέ ἄλλη νύχτα–
ὄχι σ' αὐτήν πού ἀπειλεῖ νά πνίξει
τό μέγιστον φῶς πού ὑψώνεται στ' ἀστέρια –
[...]

Γνωρίζω τά δάκρυά μου. Σκέφτομαι
μιά καλύτερη μέρα.³

Σέ αυτό τό σταυροδρόμι, μέσα ἀπό τά σοκάκια τοῦ ποιητικοῦ λαβύρινθου, βρίσκονται χρόνια τώρα ὁ Κώστας Λάνταβος καί ἀπό ἐκεῖ ἀναζητᾶ τή ματιά μας πού εἶναι προσηλωμένη στίς κεντρικές ἀρτηρίες. Ἀπό ἐκεῖ ἐπιμένει πῶς αὐτό εἶναι «λάθως».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κώστας Λάνταβος, *Τά μάτια τοῦ μικροῦ θεοῦ*, Ἀθήνα: Ἀρμός, 2015.
2. Ὅπ. π.
3. Κώστας Λάνταβος, *Τά εὐτελῆ καί τά σπουδαῖα*, Ἀθήνα: Ἀρμός, 2013.

Μέ τους: Ν. Βαραλή – Π. Μάτεσι – Κ. Δημουλά.

Εὐσταθία Δήμου

Πτυχές τῆς μνήμης στό ποιητικό ἔργο τοῦ Κώστα Λάνταβου

τὴν ποιητικὴ συνθήκη, διαχρονικά, ἡ ἔννοια καὶ ἡ λειτουργία τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τίς σημαντικότερες συνιστώσες τῆς δημιουργίας. Στενά συνυφασμένη μὲ αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς μνήμης καί, κατ' ἀντιστοιχία, τῆς λήθης πού συνιστοῦν ἐξίσου καίριες ποιητικές ἀφορμές καί, ταυτόχρονα, σημεῖα ἀναφορᾶς τοῦ ποιητικοῦ γίγνεσθαι. Συμβαίνει μάλιστα τὸ ἐξῆς παράδοξο. Ἐνῶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο λειτουργεῖ ὁ χρόνος καθὼς διαμορφώνει καί σημασιοδοτεῖ τὴν ἀνάμνηση εἶναι ἐνιαῖος καὶ ἀδιάσπαστος, ἡ ἐσωτερικὴ διεργασία μὲ τὴν ὁποία αὐτὸ βιώνεται ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο καί, κυρίως, ἀπὸ κάθε ποιητῆ, εἶναι τόσο διαφορετικὴ, ὥστε νά ὁμοιάζει μὲ τὴν περίπτωση ἑνὸς χρώματος στὶς ποικίλες ἀποχρώσεις του. Μία ἀπὸ τίς πιὸ γνωστές καί χαρακτηριστικές αὐτές ἀποχρώσεις εἶναι ὁ καβαφικὴς προελεύσεως χειρισμὸς τῆς ἀνάμνησης ὡς ἀναδημιουργίας, πού βασίζεται πολὺ περισσότερο στὴν φαντασιακὴ ἀνάπλαση τοῦ παρελθόντος, ἀπ' ὅτι στὴν προσπάθεια ἀκριβοῦς καί μεθοδευμένης ἀνάκλησης τῆς παρελθούσης ἐμπειρίας. Στὸ ἴδιο αὐτὸ ποιητικὸ κλίμα φαίνεται πὼς κινεῖται καὶ ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου στὰ πρῶτα του ἰδίως ποιητικὰ φαινόμενα.

Ἡ ἀπήχηση τῆς καβαφικῆς μεθόδου εἶναι, πράγματι, ἐμφανῆς στὸν πρῶμο Λάνταβο. Ὁ τρόπος, δηλαδή, μὲ τὸν ὁποῖο πραγματοποιεῖται ἡ ἀναζήτηση καὶ ἡ οἰκοδόμηση τῆς ἀνάμνησης ἀνακαλεῖ, σὲ μεγάλο βαθμὸ, τὸν Καβάφη, ἀφοῦ ἡ ὅλη διαδικασία τελεῖται μὲ τοὺς ὅρους τῆς καταλυτικῆς παρέμβασης καὶ ἐντατικῆς λειτουργίας τῆς φαντασίας. Πάνω σὲ αὐτὴ τὴ βάση, ἡ ἀνάμνηση προκύπτει ἀπὸ τὴν βιωματικὴ ἀναπλασιώση τῆς στιγμῆς καί, συνήθως, συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωση καὶ σκηνοθεσία τοῦ προσώπου ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐκκινεῖ τὸ ποίημα. Ἔτσι, ἡ ἀνάμνηση λειτουργεῖ ἀφετηριακά, ὡς ἐφαλτήριο πάνω στό ὁποῖο θά στηριχτεῖ ὁ ποιητῆς γιά νά οἰκοδομήσει μία ποιητικὴ ἐμπειρία συγκινησιακῆς καὶ συναισθηματικῆς μέθεξης. Οἱ μνήμες μοιάζουν αὐτόκλητες, στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι δημιουργήματα φαντασιακά, ὄραμα καὶ ὄνειρο μαζί, ἀφορμές γιά βιωματικὴ ἀναπόληση καί, ταυτόχρονα γιά δημιουργίες αἰσθητηριακῆς τάξεως. *Θυμᾶμαι πού πέρασες τὸ χέρι σου / ἀνάμεσα στὰ μαλλιά μου / ἦταν σέ κάποιο θέατρο / νομίζω στὴ Θεσσαλονίκη / Θυμᾶμαι ἀκόμα, τί λέω... / αἰσθάνομαι καὶ σήμερα στό πρόσωπό μου / τὸ τρυφερό πέρασμα τοῦ χεριοῦ σου* («Χίμαιρα μόνο»).

Τὴν ἴδια στιγμή, ὡστόσο, πού τὸ καβαφικὸ πρότυπο ἀναδεικνύεται ἐνεργό, ὁ Λάνταβος προκρίνει μιά δική του, προσωπικὴ ὀπτική καὶ ἐκδοχὴ πάνω στό θέμα τῆς μνήμης. Κι αὐτὸ διότι διαμορφώνει καὶ σχηματοποιεῖ μία τεχνικὴ ἡ ὁποία στηρίζεται στὴν ἐπιλεκτικὴ λειτουργία τῆς μνήμης καὶ στὴν ἐκμετάλλευση τῶν κενῶν πού, ἀναπόφευκτα, δημιουργοῦνται ὡς ὑποδοχῶν μέσα στὶς ὁποῖες βρίσκει καταφύγιο καὶ πρόσφορο ἔδαφος γιά τὴν ἀνάπτυξή της ἢ στοχαστικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ. Δημιουργεῖται δηλαδή ἕνας μεικτὸς τρόπος πού θέλει τὴν ἀνάμνηση νά ἐκπηγάξει ἀπὸ περιοχές τοῦ θυμικοῦ, ταυτόχρονα ὅμως νά λειτουργεῖ συνειρμικά πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἐκλογίκευσης, τῆς περίσκεψης καὶ τοῦ στοχασμοῦ. Σὲ αὐτὴν τὴ δεύτερη περίπτωση, ἡ ἀνάμνηση με-

τουσιώνεται σέ ένδοσκόπηση καί άπολογισμό, σέ ένα βίωμα καθαρά διανοητικό. Ό ίδιος ό ποιητής παραδέχεται όη ή χρονική άπόσταση πού θολώνει τή μνήμη είναι ή άπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν άφύπνιση τής στοχαστικής καί, κατά συνέπεια, τής ποιητικής του διάθεσης. *Όλα αλλάζουν· άκόμα κι ή ματιά / πού έξιστορεί τό σύμπαν. Όλα μεταμορφώνονται / γίνονται οικεία καθώς άπολεπίζονται τά περιττά φτιασίδια.* («Τοπίο»). Συμβαίνει μάλιστα καί τό έξής άξιοπρόσεκτο. Είναι φορές πού ή σύνθεση του ποιήματος προκύπτει άπό μία διαδικασία άντίστροφη, προηγείται δηλαδή ή συνειδητοποίηση καί ή πικρή επίγνωση του παρόντος καί έπειτα ή άνάμνηση ως άποτέλεσμα καί άπόρροιά της. *Γυρίζοντας, καμιά φορά, αισθάνεσαι / πώς κύλησαν οι μέρες σου / μ' έναν μασκαρεμένο τρόπο / σέ φευγαλέες άθλιότητες / πλάι σέ έπηρμένους / φιλήδονους λιποτάκτες* («Καμιά φορά...»).

Τό γεγονός όη ό Λάνταβος τεχνουργεί καί προκρίνει μία δική του μεθόδευση τής άνάμνησης άποδεικνύεται καί άπό μία περιδιάβαση στο ύπόλοιπο έργο του. Γιατί καθώς οι ποιητικές συλλογές διαδέχονται ή μία τήν άλλη, ή έννοια τής μνήμης εξελίσσεται καί προσλαμβάνει ποικίλες διαστάσεις καί διαφορετικό κάθε φορά περιεχόμενο, μέ κοινό ώστόσο παρανομαστή τήν πρόκληση καί τήν οικοδόμηση του στοχασμού. Παρατηρείται δηλαδή μία μετακίνηση άπό τήν φαντασική σέ μία πιό πραγματιστική προσέγγιση τής άνάμνησης. Η μεταστροφή αύτή είχε ήδη διαφανεί στην τρίτη ποιητική συλλογή του Λάνταβου, *Νυκτόβιος συλλέκτης* (έκδ. Άστρολάβος / Εύθύνη 1989), άργότερα όμως σηματοποιείται εύκρινέστερα. Εκείνο, μάλιστα, πού μπορεί κανείς νά παρατηρήσει είναι ή διαμόρφωση ενός εύρους φάσματος μέσα στο όποίο ή μνήμη προσλαμβάνει διάφορες άποχρώσεις καί διαβαθμίζεται μέ τέτοιον τρόπο ώστε στο ένα της άκρο νά σηματοδοτεί τή «θέση», τή θετική άποτίμηση τής μνημονικής πράξης καί, στο άλλο, τήν άρση, τήν άρνητική της έπενέργεια στην ποιητική συνείδηση.

Στήν πρώτη περίπτωση, ή άνάκληση του παρελθόντος, ως ιδέα καί πράξη, πραγματοποιείται μέ εύνοϊκούς όρους τόσο γιά τήν ίδια τή ζωή, όσο καί γιά τήν τέχνη. Τό παρελθόν κερδίζει τήν καταξίωσή του μέσα άπό τήν σύγκρισή του μέ ένα παρόν δυσάρεστο καί άπογοητευτικό, ή μνήμη άνυψώνεται καί ώραιοποιείται έπειτα άπό τήν ενάτηνιση μιάς ζωής άδειας καί στερημένης. *Μάνα μητριά ή στέρηση / κάνει όμορφότερη τή μνήμη* («Πέρα άπό τή θλίψη...»). Η μνήμη λειτουργεί ως καταφύγιο καί βάλσαμο μαζί, ως μία άνακουφιστική λύση πού έρχεται γιά νά άπαλύνει τήν πικρή επίγνωση του ποιητή γιά τή σκληρότητα τής ζωής καί τή βεβαιότητα του θανάτου. Πρόκειται, ουσιαστικά, γιά μία λυτρωτική διαδικασία πού καθιστά τήν άνάμνηση άντίδοτο άκόμα καί στην ίδια τή σκέψη του ποιητή ή όποία, κάποιες φορές, άποβαίνει ένα συνειδησιακό βάρος έτσι όπως εισδύει σέ πρόσωπα καί καταστάσεις, σέ αλήθειες καί πραγματικότητες, πικρές καί σκληρές μαζί. Η άνάμνηση όμως έχει καί τήν άλλη της όψη, τή δύσκολη καί επώδυνη, άφου γίνεται ένας πραγματικός Γολγοθάς γιά τό ποιητικό ύποκείμενο, μιά πορεία προς τήν άυτογνωσία καί άυτοσυνειδησία, ένας δρόμος προς τή μόνη αλήθεια τής ζωής πού δέν είναι παρά ό θάνατος. Έτσι, ή άνάμνηση των στιγμών πού βίωσε στο παρελθόν ό ποιητής δέν είναι τίποτε άλλο παρά μία ύπόμνηση θανάτου. *Γιατί ή μνήμη / είναι άνάμνηση θανάτου* («Γιατί όλοι οι δρόμοι...»)

Τό στοιχείο εκείνο, ώστόσο, πού παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι άποκαλύπτει τόν τρόπο καί τήν κατεύθυνση προς τήν όποία εξελίσσεται ή ποίηση καί ή ποιητική του Λάνταβου, είναι ή παρατηρούμενη βαθμιαία άπομάκρυνση καί άποστασιοποίηση του ποιητή άπό τό θέμα τής μνήμης πού γίνεται όλο καί περισσότερο αισθητή καθώς ή ποιητική παραγωγή του προχωρά καί αυξάνει. Ό ποιητής μοιάζει νά αναζητά τις δημιουργικές-ποιητικές του άφορμές σέ θέματα καί πηγές πέραν τής μνήμης ή όποία, παρόλο πού έξακολουθεί νά είναι παρούσα ως σκέψη, έρέθισμα, βίωμα ή ζητούμενο, μετακυλά σέ δεύτερο πλάνο, κρύβεται πίσω άπό άλλες έννοιες, χωνεύεται μέσα σέ άλλα δε-

δομένα, ἀποτελώντας ἔτσι μία περιφερειακή «δύναμη» πού, ἄλλοτε προβάλλει μέ ἔνταση, ὀριοθετώντας τούς προβληματισμούς τοῦ ποιητῆ, καί ἄλλοτε ἐξοβελίζεται ἐντελῶς, δίνοντας τήν ἐντύπωση μιᾶς συνειδητῆς ἢ ἀσυνειδητῆς προσπάθειας γιά λήθη τῆς μνήμης. *Τώρα πιά, δέν μπορεῖς νά μείνεις ἀνάμνηση / τώρα καί πάντοτε, τό μέλλον θά εἶσαι.* («Ἡ πολιορκία τῶν αἰσθημάτων»). Ἐνδεικτική πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση εἶναι ἡ σταδιακά φθίνουσα συχνότητα μέ τήν ὁποία χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «μνήμη» καί «λήθη», καθὼς οἱ συλλογές διαδέχονται ἡ μία τήν ἄλλη. Τό γεγονός αὐτό μοιάζει ἀκόμα περισσότερο παράδοξο, ἂν ἀναλογισθεῖ κανεῖς ὅτι ἡ παρέλευση τῶν ἐτῶν θά μπορούσε νά λειτουργήσει ἐνισχυτικά καί ἐνθαρρυντικά στήν πρόθεση καί τήν ἐπιθυμία τοῦ ποιητῆ νά θέσει τή μνήμη στό κέντρο τοῦ ποιητικοῦ του σύμπαντος, ἐντρυφώντας περισσότερο ἢ ἀναδεικνύοντας δυναμικότερα τό θέμα αὐτό. Ἔτσι, παρατηρεῖται ἡ ἐξῆς ἀντιστροφή. Ἐνῶ στά πρῶτα στάδια τῆς ποιητικῆς του πορείας ὁ Λάνταβος προκρίνει τή μνημονική ἀνάκληση τοῦ παρελθόντος ὡς μία ἀπό τίς σταθερές τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας, παρόλο πού ὁ ἴδιος εἶναι ἀκόμα νέος, στά μετέπειτα στάδια, πού τά χρόνια ἔχουν παρέλθει καί συσσωρευθεῖ μέσα του μέ ὅλο τους τό φορτισμένο βάρος, ἡ μνήμη δέν φαίνεται νά ἀποτελεῖ τήν πρωταρχή τῆς ποιητικῆς δημιουργίας.

Ἡ περίεργη αὐτή ἀντιστροφή θά μπορούσε ἴσως νά ἐξηγηθεῖ μέ βάση τή σταδιακή κατάκτηση τῆς ποιητικῆς ἰδιοπροσωπίας τοῦ Λάνταβου πού συνίσταται κυρίως στήν ἀνάδειξη ἑνός ὑπαρξιακοῦ προβληματισμοῦ μέ κέντρο τό παρόν καί τό μέλλον. Ἀπό αὐτή τήν ἀποψη ἡ ἀνάδυση τῆς μνήμης προϋποθέτει ὄχι μόνο ἄρση τοῦ παρόντος, ἐπιστροφή στή θολή ἀτμόσφαιρα πού συνθέτουν οἱ στιγμές πού ἔχουν ὀριστικά παρέλθει, ἀλλά καί μία συν-κινητική λειτουργία τῆς φαντασίας καί διαπλοκή τῆς μέ τό συναίσθημα, στοιχεῖα δηλαδή πού ἀντιβαίνουν, ἂν δέν ἀκυρώνουν, μία πιό ὀρθολογική ἐνατένιση τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου. *Κύματα μνήμης ἔρχονται, συνθέτουν τόν / αὐθεντικό ψαλμό πού φέρνει σάσπισμα τοῦ νοῦ / ἴδιο μ' ἐκεῖνο πού ἀπειλεῖ τό σύνορο τῆς φρόνησης / νά καταλύσει.* Αὐτό, λοιπόν, ἴσως ὀδήγησε, σέ πρώτη φάση, σέ ἕναν ἰδιαίτερο χειρισμό καί μεθόδευση τῆς ἀνα-μνήσης ὡς ἀνα-στοχασμοῦ, σέ μία μετακίνηση, δηλαδή, ἀπό τή μνήμη ὡς αἰτία καί ἀπόρροια συγκινησιακῆς φόρτισης, στή μνήμη ὡς αἰτία καί ἀποτέλεσμα διανοητικῆς ἀποφόρτισης. Σέ δεύτερη φάση, ἀντίστοιχα, ἡ ἀνάδειξη τοῦ στοχασμοῦ ὡς κέντρου βάρους καί ἡ ὑπαγωγή τῆς συγκίνησης σέ αὐτόν, ὀδήγησαν σέ ἕναν μετριασμό στήν προβολή τῆς μνήμης ὡς γενεσιουργοῦ αἰτίας τοῦ ποιήματος. Βεβαίως, ἡ μνήμη, ὡς ἔννοια καί λειτουργία, ἐξακολουθεῖ νά βρίσκει ἀφορμές γιά νά ἐκδηλωθεῖ. Ἔχει ὅμως περάσει στήν περιφέρεια καί ἀπό ἐκεῖ στέλνει τόν ἀπόηχό της μέσα σέ ἕνα ποιητικό παρόν πού τεχνουργεῖται καί προκύπτει ἀπό τήν διανοητική ἀναμέτρηση τοῦ ποιητῆ μέ τό «τώρα» καί τό «μετά» τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Αὐτό φυσικά δέν ὑποδηλώνει οὔτε ὑποκινεῖται ἀπό τή διάθεση τοῦ ποιητῆ νά ξεχάσει. Ἀντιθέτως ἐκεῖνο πού θέλει εἶναι νά διαφυλάξει καί τήν ἀνάμνηση, ἀλλά καί τήν καθαρότητα τῆς σκέψης του ἀπό τό «σκοτάδι», τή σφραγίδα τοῦ ὁποίου φέρει ἀναπόφευκτα πάνω τῆς ἡ μνήμη. *Μόνος στήν ἐρημιά τοῦ κάμπου / κλειδῶνω τήν μνήμη. / Δέν εἶναι ὅλα γιά τό φῶς.* («Στήν ἐρημιά τοῦ κάμπου»)

Βασίλης Ζηλάκος

Τό ψηλό βλέμμα τοῦ Κώστα Λάνταβου

«αὐτόπται τοῦ Θεοῦ καὶ συνομιληταὶ γινόμενοι»

ΠΛΩΤΙΝΟΣ

Κώστας Λάνταβος εἶναι ἓνας διαυγής, ἀφηγηματικός ποιητής, πού δέν ἐπιδίδεται σέ γλωσσικά παιχνίδια, οὔτε ὑποκρύπτει ἀπόκρυφα νοήματα. Ἐλεγεία καὶ ὕμνος εἶναι οἱ χυμοὶ πού συνέχουν τόν καρπὸ τῆς δημιουργίας του. Ὑπάρχει ἓνα πολὺ ὁμορφο χάικου τοῦ Σόγκι πού λέει: Πεσμένα φύλλα / Στόν δρόμο στεγνώνουν / μετὰ τῆ βροχούλα. Στίχοι ἀπλοὶ ἀλλὰ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀπλοϊκοί, – στίχοι γεμάτοι λεπτεπίλεπτη εἰρωνεία, πού δαυλίζει τῆ φλόγα τῆς συμπόνας. Εἰκόνα καὶ θέση, πού τελικὰ συγκινοῦν καὶ προσανατολίζουν τὸ βλέμμα ἐξω ἀπὸ τῆ δυσχέρεια τοῦ ἐγώ, στό νόημα πού διέπει τὴν ἐλευθεριακὴ σχέση τῆς φύσης μὲ τόν ἑαυτὸ τῆς. Σ' αὐτὸ τὸ ξέφωτο μᾶς ὀδηγεῖ καὶ ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου, τελικὰ στόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο.

Μοῦ ἀρέσει νά μιλῶ γιὰ κάποιον προτοῦ ἀρχίσω νά μιλῶ γιὰ τὸ ἔργο του, ἐφόσον τόν ἔχω νοιώσει μιά-δυσὸ φορές μέσα μου, γιατί οἱ ἄνθρωποι χάνονται, γίνονται γρήγορα εἰκόνες στό μυαλὸ ἐκείνων πού ἀφήνουν πίσω τους, σκιές. Φωτιά πό χάνομε, λέει ἓνα μοιρολόγι τῆς Ὁξω Μάνης.

Ὁ Κώστας Λάνταβος εἶναι ἓνας ἄνθρωπος πού ἐρωτεύεται μὲ πάθος, δέν ἐξαρτᾶται ὁμως ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τοῦ πάθους του, γιατί πληρώνει τόν φόρο του στὴν ὁμορφιά μὲ ἀντάλλαγμα τὴν πληρότητα. Χαρακτηριστικὸ του εἶναι τὸ ψηλὸ βλέμμα. Ζεῖ στὴ Λάρισα ἀλλὰ θεωρεῖ τόν Ὀλυμπο! Τὸ ἱατρικὸ ἐπάγγελμά του βοήθησε μᾶλλον στὴ διαμόρφωσή του, μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ἡ ἡμαγροτικὴ παιδικὴ του ἡλικία, πού ὅταν μᾶς δίνεται ἀπλόχερα καὶ μὲ ἀγάπη, εἶναι θεραπευτικὴ φλέβα νεροῦ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς μας.

Πιστεύω πὼς ἡ Ἄρετή (θεὸς τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Ἄρης, δηλαδὴ τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τῆς ἀντίστασης καὶ τοῦ πολέμου), ὀδηγεῖ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ μας πρὸς τὴν εὐρεσή του. Ἡ φωνὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ γλώσσα καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς ποιητικῆς συνειδησης, εἶναι ἐκείνη πού σφυρηλατεῖ τὸ περιεχόμενο, τὰ θέματα του, καὶ φυσικὰ τὴν εὐαισθησία του. Ὁ Λάνταβος βυθίζεται στό ποτάμι πού ἐκβάλλει ἐπὶ τῆς δεξιάς του εἶναι του, καὶ τὴν ἐπόμενη στιγμή ἀναδύεται στὴν ἐπιφάνειά του, γιὰ νά φτιάξει τὸ ποίημα μὲ τὰ ὑλικά τοῦ βυθοῦ. Κύριο θέμα τῆς ποιήσεώς του εἶναι ἡ φθορὰ καὶ ἡ δυνατότητα τῆς ἀναγεννήσεως μέσῳ τοῦ ἔρωτα, πού ἐπιφέρει τόν ἐνισμὸ τῶν ἐρώντων ἀνθρώπων, κάτω ἀπὸ τόν ἥλιο τῆς ἀγαθότητος. Ὁ ἔρωτας τοῦ Κ. Λάνταβου δέν ἔχει ἀπαρχὴ του τὸ ὑποκείμενο, τίς ὁρμές καὶ τὰ ἔνστικτα. Ὑπακούει σέ μιά ἄλλη ἀρχή, μεταφυσικὴ καὶ προαιώνια.

Δοκιμάζω τὴ φράση: Ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου *πράττει* τὸ τραγικὸ. Ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνυφασμένος μὲ μιά τραγωδία. Τὰ πάντα ἐκπίπτουν καὶ χάνονται. Ὁ Λάνταβος δέν θεᾶται μόνο τὸ γεγονὸς τῆς κίνησης πρὸς τὴν τελικὴ καταστροφή, *προκαλεῖ* τὴν ἐμπλοκὴ τῆς τέχνης στό τραγικὸ, στὴν καταστροφή, στὴ φθορὰ καὶ στόν θάνατο! Εἶναι ἓνας ἄριστος τεχνίτης τοῦ λόγου, μὰ γιὰ νά ἐπιτελέσει τόν σκοπὸ του, κλη-

ρονομεῖ τὴν εὐαισθησία τῶν ἀρχαίων λυρικῶν, κομίζοντας κάτι ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία τῆς ἰταλικῆς ἀναγέννησης καὶ τὸ ἐγκωμιαστικὸ ἦθος τῶν προβηγκιανῶν τροβαδούρων. Τὸ ἀσκητικὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπουσιάζει, ἀλλὰ ὁ ἐρωτικὸς του λόγος, πού ἐπικρατεῖ, βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν εὐαισθησία τῶν Νεκρώσιμων Ἰδιόμελων τοῦ Ἰωάννου Μοναχοῦ, ἢ στοὺς ὕμνους γιὰ τὴ δόξα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἁγ. Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου («αὐθὶς ἐκ τοῦ τάφου ὠραῖος δικαιοσύνης ἔλαμψε ἥλιος»). Ἡ ἑλληνικὴ ἐρωτικὴ δόξα δίνει τὸ τέμπο στὰ ποιήματά του, καὶ ὁδηγεῖ τελικὰ στό Ἐγκώμιο.

«Bonum est diffusivum Sui», λέει μιά μεσαιωνικὴ ἀξιωματικὴ ρῆση: «Τὸ Ἄγαθὸν ἐστὶ διαχυτικὸν Ἐαυτοῦ!» «Τὸ Βέλτιστον ὑπὸ τοῦ Ἄγαθοῦ μεταδίδεται», λέει ἐπίσης ὁ Γεμιστός. Μία μικρὴ παρέκκλιση ἴσως καὶ νὰ χρειαζόταν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο.

Σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα τῶν Ἀγράφων Δογμάτων ὁ Πυθαγόρας διδασκε ὅτι ἡ κύρια, καὶ ἴσως μοναδική, ἐνότητα ἦταν ἡ Μονάς (1) καὶ ἡ ἀπορρέουσα ἀπ' αὐτὴν Ἀόριστος Δυάς (2). Ἡ Ἀόριστη Δυάδα (1+1) εἶναι «ἀνούσια» κατὰ τοὺς Ἕλληνες διότι, καθὼς ἀπορρέει ἀπὸ τὴ Μονάδα, εἶναι τὸ μίμημά της: «τὸ δὲ ἄπειρον ἀνούσιον ἐστὶ». Ἡ Ἀόριστη Δυάδα εἶναι 1+1+1+1+1+1+1, ἐπ' ἀόριστον καὶ ἐπ' ἄπειρον, ἦτοι ὁ κάθε Ἀριθμὸς εἶνε πεπερασμένο ἄθροισμα ἐνός πλήθους μονάδων, ὅσο μεγάλο κι ἂν εἶναι τὸ πλήθος αὐτό. Ὁ Πλάτων ταυτίζει τὴ Μονάδα μὲ τὸ ὑπερούσιον Εἶναι, τὸ Ἄγαθὸν ἐνῶ τὴν Δυάδα μὲ τὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα «συνέστησεν» ὁ Συστάτης θεὸς τοῦ Τιμαίου. Ἐδῶ φαίνεται ἡ διαφορὰ τοῦ βεδουϊνικοῦ θεοῦ Γιαχβέ, ὁ ὁποῖος «φτιάχνει» καὶ «δημιουργεῖ» ὡς πηλοπλάστης τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἄλλα «Κτίσματα» ἐκ τοῦ «μηδενός», ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς θεὸς ὡς συστάτης «συνίστησι Κόσμον» ἐντός τῆς ἐνεργείας τοῦ Εἶναι, κόσμημα καὶ χάρμα ιδέσθαι ἀθάνατον! Ἄλλωστε ὁ Ἐλωχίμιος ὅποτε θελήσει μπορεῖ νὰ τὸν χαλάσει τὸν Κόσμο, ἀνάλογα μὲ τίς βεδουϊνικὲς διαθέσεις του. «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ παρελεύσονται, ἡ δὲ δόξα τοῦ Ἐλωχίμου διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα», λέει ὁ Ψαλμός. Ἄλλα ὅμως λέγει ὁ Ἡράκλειτος: «Ὡς σάρμα εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε ὁ Κάλλιστος τῶν Κόσμων», ὁ Κόσμος εἶναι κόσμημα γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ εἶναι αἰώνιος. Καὶ ὁ Ξενοφάνης: «Εἷς θεός, ἐν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος».

Ὁ Λάνταβος εἶναι μόνον ἑλληνικὸς – ἑλληνικὰ χοϊκὸς καὶ ἑλληνικὰ ὑπερήφανος. Ἡ ὕλη στοῦ ἔργου του ἔχει πνευματικὴ προέλευση. Κυρίως, εἶναι ἓνας ἐρωτικὸς ποιητής, πού δαπανᾶται στοῦ φῶς ὅπως ἡ χρυσαλλίδα ἢ τὸ κερί στὶς φλόγες. Θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν σύγχρονος ποιητὴς τοῦ φωτός, ἀκριβῶς γιατί ἡ ἐνὸρμησή του πρὸς τὸν ἔρωτα ἔχει μεταφυσικὴ καὶ μὴ ὕλιστικὴ βάση.

Μποροῦμε νὰ παρομοιάσουμε τὴ ζωὴ μας μὲ ἓνα ἐκκρεμές πού βρίσκεται σὲ παρατεταμένη κίνηση; Τὰ ἀντιθετικὰ μέρη πού μᾶς συνδιαμορφώνουν, δὲν σταματᾶνε τὴ μακρόσυρτη καὶ φαινομενικὰ πολεμικὴ συνδιάλεξή τους παρά μόνον ὅταν ἐπέρχεται τὸ ὀριστικὸ χτύπημα τοῦ θανάτου, σὲ αὐτὸ τὸ δραματικὸ πηγαίνελα τῆς δύναμης. Ὅμως στὴ φύση, ὅταν κάτι συμβαίνει, δὲν γίνεται μετὰ ἢ πρὶν ἀπὸ κάτι ἄλλο, – ἀπλῶς συμβαίνει. Τὸ νὰ λέμε, ἔτσι, ὅτι ἡ κίνηση αὐτοῦ τοῦ ἐκκρεμοῦς ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ θανάτου εἶναι μὰ ἀπολύτως εὐστοχὴ διατύπωση. Τὸ ψυχρὸ δὲν ἀναγγέλλει τὴν ἔλευση τοῦ θερμοῦ. Καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν ἀπὸ πρὶν ὡς ζεύγη.

Ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου βρίσκεται σὲ διαρκὴ ἀντιπαλότητα πρὸς αὐτὴ τὴν ἡσυχία (τοῦ θανάτου), ψάχνοντας νὰ βρεῖ στὸν ἔρωτα, στοῦ γαλήνιο βλέμμα, στὴν ἐνθαδικὴ συνάντηση, στὴν εὐλάβεια, στὴν εὐγνωμοσύνη, ἓνα θεμέλιο γιὰ νὰ στηρίξει τὴν κοσμικότητά του, δίχως ὅμως νὰ ἀγνοεῖ ἢ νὰ ἀρνεῖται τὴν ὑπαγωγή του σ' αὐτὴν. Γιὰ τὸν ποιητὴ μας ὁ κόσμος εἶναι ἓνας ζωντανὸς θεός. Στόχος του εἶναι ὁ ἀπανθρωπισμὸς του μὲ μεσολαβητὴ τὸν φυσικὸ ἄνθρωπο. Τὸ μεγαλόπνοο ποίημα «Ἀντίνοος ἐν Κασσιώπῃ», ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ποιήματα τῆς νεότερης ποιήσῆς μας, ἀποτελεῖ ἔκφραση τοῦ στόχου αὐτοῦ. Ἄλλωστε δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στὰ ποιήματα τοῦ Λάνταβου κυριαρχεῖ τὸ καλοκαίρι, ἡ στοιχειακὴ ἀπλότητά του.

Τό νερό, ό άέρας, ή φωτιά και ή γή όρίζουν τό βλέμμα τής συνείδησης. Γυμνό κάλλος πού παραπέμπει στίς άπαρχές. Ή συνείδηση άνέρχεται τά καθαρότερα στρώματα τής ύπαρξης και τά κορμιά άνασύρονται αϊφνης στήν έπιφάνεια του Άνοικτου. Οί άφημένες στίς τύχες τους χειμερινές μοίρες ξυπνάνε σέ μιάν άλλη, ύπερ-ανθρώπινη πραγματικότητα. Μπροστά στή νέα συνθήκη, ό άνθρωπος παύει νά πλανάται μέ τούς δαίμονες του ως περικλειστη μονάδα. Γίνεται ή προέκταση τής φύσης, παραμένοντας άνθρωπος. Μηδενίζεται και συγχρόνως άναδημιουργείται μέσ στό κουκούλι τής έποχής. Αισθάνεται συμφιλιωμένος μέ τήν άναγκαιότητα τής ρευστότητας, μέ τόν χρόνο και μέ τόν ρυθμό του χρόνου πού είναι τό γίγνεσθαι. Συλλαμβάνει όμως αυτά τά μεγέθη και μέσα στήν άπόλυτη θετικότητα τους. Άναλαμβάνει έτσι τήν αύτοσυνείδηση τής δύναμής του και κείνη τής άδυναμίας του, πού συνιστούν τίς δύο όψεις τής δύναμής του. Χωρίς φόβο αλλά μέ οίστρο έφηβου άγοριού ρίχνει τό βλέμμα του στους πιό μακρινούς όρίζοντες.

Ό Λάνταβος είναι έκφραστής αύτου του ρυθμού. Στο μεγαλύτερο μέρος της, ή ποίησή του παρακολουθεϊ και παρατηρεϊ τό προσωπικό εγώ, ό τόνος των ποιημάτων του είναι βαθύτατα στοχαστικός, αλλά ή φωνή του ποιητή δέν προσκρούει σέ άνυπόληπτους διδακτισμούς και συναισθηματισμούς. Έδω χρειάζεται νά έπισημάνουμε ότι τό συναίσθημα είναι τόσο καλά κρυμμένο μέσα στή δομή και τά συμφραζόμενα, πού προκύπτει τελικά μόνον ως άποκάλυψη. Ό στοχασμός του, από τήν άλλη, δέν είναι ένας στοχασμός πού άναζητά και έπερωτά. Ούτε και είναι ριζωμένος στό ιστορικό συμβάν ή/και τό κοινωνικό πράττειν. Δέν είναι έπιφορτισμένος μέ τό καθήκον κάποιου ιδεολογικού προτάγματος. Είναι ένας στοχασμός πού διατυπώνει διεκπεραιωτικά θέσεις και καταστάσεις, και προχωρά παραπέρα γιά νά κάνει ακριβώς τό ίδιο. Ένας στοχασμός, γυμνός και οικουμενικός, πού διαμεσολαβεϊται από ποιήματα μνήμης και από ποιήματα έξομολογητικά, από ποιήματα άλληγορικά και από ποιήματα πού έξαντλούνται σχεδόν στήν όλότητά τους από μιά διανοητική σύλληψη. Κυριαρχεί ό δραματικός μονόλογος, και διακριτό ποιόν τους είναι ή συγκεφαλαίωση, ή άνασκόπηση των άποκεκαλυμμένων τής συνείδησης.

Ή ποίηση του Κώστα Λάνταβου είναι μιά ποίηση ύποβλητική, άχρονη και φιλοσοφική, πού δέν θά πάψει νά μάς προσκαλεί γιά νά τήν γνωρίσουμε. Στοιχεία από διαφορετικές παραδόσεις σμίγουν και δημιουργούν τό ιδιότυπο άποτέλεσμα. Συναντάμε τό δέος των Ρομαντικών αλλά και τήν οικείωση του κόσμου από τούς Έλληνες και τούς Ρωμαίους (ars imitator naturam). Όστόσο τελικός άρωγός τής έλπίδας του είναι ή ίδια ή γραφή, —ή καλλιτεχνική δημιουργία εν γένει, άφου ή ήττα δέν παύει ποτέ νά όρίζει και νά όρίζεται ως τέτοια.

Κώστα Λάνταβε, φίλε και συνοδοιπόρε, σέ χαιρετώ μέ ένα ποίημα, δικό μου αλλά και δικό σου:

ΓΡΑΦΗ

*Κάθε καταρράκτης
είναι ένα κρυμμένο ζωο
πού ξανοίγεται στόν κόσμο
σάν τήν πολυόμματη ούρά του παγωνιοϋ.
Μπροστά του θά χάραζα μέ δύναμη τά γράμματα
άλλά ή καρδιά παλεύει γιά νά μή πεθάνει
και στή φάτσα μου προσκολλάται
ή πεμπτουσία τής ύποταγής,
ή πόλη μ' όλη τή βρομιά της...*

Ἐκεῖ πάνω δέν νοιάζονται κἀν γιὰ τόν προορισμό.
Δίνεις γιὰ νά σώσεις ἀλλά καί νά πάρεις
– Αὐτό εἶν' ὄλο.

Ὁ ντελάλης διαλαλεῖ ἀγαθοεργίες
κι ὁ φτωχούλης πού νομίζει πῶς ὄνειρεύεται
περιπέτειες στήν Ἀφρική
πληρώνει τό ἐμπόρευμα ὄσο-ὄσο
γιὰ μιὰ θέση στή λεωφόρο ἐκεῖ κάτω.
Ἄλλωστε θά 'χει τή συνειδησή του καθαρή.
Ἐγώ κρατῶ στήν ἀνάμνησή μου ἄλλα πράγματα:
τίς φωνές τοῦ Ἰμάμη καί τῶν παπαγάλων
πού εἶναι τά φυσικά ξυπνητήρια τῆς Ἀνατολῆς
τά ξύλα στά κάστρα τῶν Tudors
πού ἐσφυζαν ἀπό ζωή ἀξόδευτη,
καί τά σπηλαιώδη βογγητά πού σβῆσαν.

Κανείς δέν ξέρει ἂν ὑπῆρξαν
ἡ βρύση τοῦ Νταβέλη καί τά Λουτρά τῆς Ὠραίας Ἐλένης
μά ἐξακολουθοῦν νά προκαλοῦν
ὄσο ἓνας πλατύς καί θαμπός ὀρίζοντας
ὅπου πανάρχαια φίδια ἐμφανίζονται ἀπό τό βάθος
ἀνεβαίνουν καί χαμηλώνουν πάλι
παρατάσσονται τό ἓνα δίπλα στό ἄλλο
καί στέκουν ἀκίνητα γιὰ ἄλλα δύο χιλιάδες χρόνια.
Τό ἴδιο στέκω κι ἐγώ γιὰ νά μή πάψω νά κουράζομαι.
Τά ταξίδια ἀπαιτοῦν μιὰ μορφή ἀγιοσύνης πού δέν διαθέτω,
νά κουράζομαι γιὰ τόν καθένα καί συγχρόνως νά μήν ὑπάρχω.
Δέν ἔχω φτάσει ἀκόμη ἐκεῖ ἀλλά θά φτάσω.
Ἡ προσευχή εἶναι κλεισμένη στόν βράχο
καί ὁ βράχος εἶναι, ἀπό μακριά, σιωπή.

Γιώργος Ζιάκας

Ὁ φίλος μου Κώστας Λάνταβος

ιατρός παθολόγος, ποιητής, μεταφραστής αλλά και ζωντανό κύτταρο τῆς... πόλεως Λαρίσης. Πέρα από τίς πολύτιμες ιατρικές υπηρεσίες του ἀσχολήθηκε σέ τομείς πού ἀπτονται τῆς πολιτικῆς, τῆς κοινωνίας, τοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδρυτικό μέλος τῆς «ΓΡΑΦΗΣ», πολιτιστικό περιοδικό ἀπό τά σημαντικότερα στήν Ἑλλάδα. Διευθυντής, ἐπιμελητής καί συντάκτης, ἡ κινητήρια δύναμη τοῦ περιοδικοῦ, ἡ ψυχὴ του. Ὑπῆρξε ἀντιδήμαρχος πολιτισμοῦ ἐπὶ δημαρχίας Λαμπρούλη καί παράλληλα πρόεδρος τοῦ Θεσσαλικοῦ Θεάτρου. Τότε ἦταν ἡ ἐποχὴ πού γνωριστήκαμε, στή γενικὴ δοκιμὴ τῆς Ἠλέκτρας στό δεύτερο ἀρχαῖο θέατρο τῆς πόλης. Εἶχα ἤδη διαβάσει ποιήματά του ἀπό τὴ συλλογὴ *Νυκτόβιος Συλλέκτης*. Τό βράδυ ἐκεῖνο μιλῆσαμε πολὺ γιὰ ζωγράφους καί ποιητές καί μοῦ ἔδωσε δακτυλογραφημένες σελίδες σέ μικρὸ σχῆμα μέ ποιήματα πού ἀμφέβαλε τότε ἂν θὰ τὰ ἐξέδιδε. Ὁ ἐνθουσιασμός μου λειτούργησε θετικὰ καί ἐκδόθηκαν μέ τίτλο *Τό Σπάταλο Φῶς* μέ δική μου εἰκονογράφηση. Ἐκτοτε ἡ φιλία μας ὑπῆρξε στενὴ καί οὐσιαστικὴ παραμένοντας τό ἴδιο μέχρι καί σήμερα. Στὴ συμμετοχὴ τοῦ Θεσσαλικοῦ Θεάτρου στήν Ἀμβέρσα – Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα στὶς ἐπισκέψεις μας στά μουσεῖα– κυρίως στό Ἴαμστερνταμ – εἶδα μέ πόσο εὐαισθησία στεκόταν μπροστά σέ ἔργα ζωγραφικῆς. Τὴν ἴδια εὐαισθησία καταθέτει καί στήν ποιήσῃ του. Εὐάλωτος δέκτης ἐρεθισμάτων τῆς φύσης, τοῦ χρόνου, τῆς κοινωνίας, τῆς ιστορίας, τοῦ ἔρωτα. Ὁ Λάνταβος εἶναι ἐρωτικός ποιητής, δέχεται καί καταγράφει καταστάσεις μέ ὀξεῖα παρατήρηση καί τίς καταθέτει σέ στίχους ὑψηλῆς ποιήσης. Ἐνα μικρὸ σημείωμα τῆς ἐκθεσῆς μου «Μικρὰ καλοκαιρινὰ τοπία, καμμένα σταροχώραφρα στὸν κάμπο τῆς Λάρισας» τό τελείωνα μέ τὴ φράση «Ἀπόψε καῖνε καλαμιές». Τοῦ Κώστα τοῦ ἄρεσε πολὺ καί μοῦ εἶπε «θὰ γράψω ἓνα ποίημα». Τό ἔγραψε καί παράλληλα συνέθεσε μιὰ συλλογὴ ποιημάτων πού ἐκδόθηκε ἔχοντας τίτλο *Ἡ Δωρεὰ τοῦ κάμπου* μέ μιὰ ἀπό τίς ζωγραφιές μου στό ἐξώφυλλο. Κάθε στίχος τῶν ποιημάτων αὐτῶν κρύβει τὴ γοητεία, τὴν ἀλήθεια καί τὴ δύναμη τοῦ τόπου μας.

καλαμιές

Ἀπόψε καῖνε καλαμιές...

φωτιές στὸν κάμπο πέρα ὡς πέρα
καπνοὶ ὑψώνονται θυμίαμα στὸν οὐρανὸ
εὐχαριστίες σκαρφαλώνουν στὸν αἰθέρα

Ἀπόψε καῖνε καλαμιές...

Οἱ γεωργοὶ ἐξαγνίζουν τοὺς ἀγρούς
τελοῦν ἀναίμακτες θυσίες
γιὰ νὰ καταλαγιάσει ὁ βρυχηθμός τοῦ κάμπου

Ἀπόψε καΐνε καλαμιές...

κρυφομιλοῦν οἱ φλόγες ἀγκαλιάζονται
δεμάτια καΐνε τὰ παράπονα
πού σύναξε σπυρί-σπυρί

ὁ κάματος τοῦ θέρους.

Ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου μέ ταξιδεύει. Ποιήματά του ζωντανεύουν μνημες καί εἰκόνες παλιές, ξεχασμένες τῶν ἐφηβικῶν μου χρόνων. Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου, ἀπό τόν μητροπολιτικό ναό, στήν κατηφόρα τοῦ φρουρίου –δέν ὑπάρχει πιά, στή θέση της ἀνακαλύφθηκε τό ὑπέροχο ἀρχαῖο θέατρο– μέχρι τήν κεντρική πλατεία καί τούς κεντρικούς δρόμους τῆς πόλης. Δεκαπέντε Μαΐου, ἀνοιξιάτικη μέρα μέ τὰ καλά μας κυριακάτικα ρούχα παρακολουθοῦμε τήν καθιερωμένη πομπή. Στήν κορυφή ἡ φιλαρμονική τοῦ δήμου καί ἡ μπάντα τῆς πρώτης στρατιάς παιανίζοντας... τό γνωστό πένθιμο ἔμβλημα. Συνέχεια, τὰ ἀγήματα τοῦ στρατοῦ καί τῆς ἀεροπορίας ἐπ' ὤμου λόγῃ. Ἔπονται οἱ πρόσκοποι καί οἱ ὀδηγοί. Ἀκολουθοῦν τὰ κορίτσια τοῦ γυμνασίου θηλέων μέ μπλέ φοῦστες καί ἄσπρες μπλουζες, τὰ παιδιά τῆς Παιδόπολης μέ τίς δίχρωμες γκρι φορεσιές καί στό τέλος περπατοῦσαν τὰ κοριτσάκια τοῦ ὄρφανοτροφείου μέ μπλέ σκούρες ποδιές καί λευκές κορδέλες μέ φιόγκο στά μαλλιά. Ἀνάμεσα σέ δύο σειρές ἐπίλεκτων ἀνδρῶν τῆς ΕΣΑ ἀκολουθοῦσαν τὰ ἐξαπτέρυγα, ἡ ἱερή εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἀνθοστόλιστη, οἱ ψαλτάδες, οἱ διάκονοι, οἱ ἱερεῖς καί οἱ δεσποτάδες μεγαλόπρεποι μέσα στά χρυσοποίκιλα ἄμφια τους. Πίσω ἔκλειναν τήν πομπή οἱ ἀρχές τῆς πόλης καί τό χριστεπώνυμο πλῆθος τῶν πιστῶν.

Τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου

*Ὑστερα ἀπό τήν Θεία Λειτουργία
περιφέρουν ὁ κληρὸς καί οἱ Δεσποτάδες
καί ἀπό κοντά ὁ εὐσεβὴς λαός
τήν ἱερή εἰκόνα τοῦ Ἁγίου
διαμέσου τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως Λαρίσης
μέ τήν ἐλπίδα ἢ χάρις τοῦ προστάτη
ὡς σκέπη νά ἀπλωθεῖ ἐπὶ δικαίων καί ἀδίκων
[...]*

Διαβάζω ποίηση περισσότερο ἀπό τόν πεζό λόγο, εἶμαι ζωγράφος, δέν μπορῶ ἀλλά καί δέν ἔχω τήν ἀνάγκη νά ἀναλύσω τούς στίχους ἐνός ποιητῆ. Μοῦ φτάνει ὁ μουσικός ρυθμός πού ὀρίζουν οἱ λέξεις καί στά ποιήματα τοῦ Λάνταβου κυλοῦν γάργαρα σάν ρυάκι καί δυνατά σάν φουσκωμένο ποτάμι.

Τό ποτάμι

*δίπλα του κυλάει
ὁ ἀργυροδίνης τοῦ Ὀμήρου ποταμός
θηρίο κάποτε καί θεός
εὐεργέτης καί δήμιος
[...]
τά καλοκαίρια,*

τά χρόνια πού κατέβαζε νερό
 συνήθιζε νά πνίγει
 δύο-τρία παλικάρια
 αντίτιμο γιά τή σοδειά
 πού χάρισε στόν κάμπο.

16 Ἀπριλίω 85

Φίλε κ. Λάλαβε

Ήταν μία ευχάριστη έκπληξη τὸ βιβλίό σας.
 Βγαίνουν, σπουδαίως, ἐκδοθέντες βιβλία κάθε χρόνο
 καὶ σπάνια μποροῦν νὰ τεχωρίσῃς μερικά.
 Τὸ δικό σας ἔχει μιά ἀιγιότητα, μιά διακριτικὴ
 προσωπικὴ φωνὴ καὶ μιά συγκινητικὴ δίκη του.
 Μὲ πολλή χαρὰ τὸ διάβασα καὶ τὸ μεταδιάβασα.
 Δὲν εὐχαριστῶ παύσῃ πού μου τὸ εἰσήγατε.

Μιά ἐπιστολὴ τοῦ Κώστα Ταχτοῦ.

Γιώργος Χ. Θεοχάρης

Τό περιοδικό ΓΡΑΦΗ καί ή διεύθυνσή του από τόν Κώστα Λάνταβο

Ταν άρχές τής δεκαετίας του 1990 όταν ανέβηκα στον πρώτο όροφο του Χατζηγιάννειου Δημοτικού Πνευματικού Κέντρου, στην οδό Ρουσβελτ τής Λάρισας. Στους πιό πάνω όρόφους στεγαζόταν, τότε, ή συλλογή Γ. Ι. Κατσιγρα και έξετίθεντο κάποια έργα (αργότερα ιδρύθηκε ή Πινακοθήκη-Μουσείο Γ. Ι. Κατσιγρα όπου ή συλλογή βρήκε τόν χώρο πού τής άξιζει).

Έκει, στον πρώτον όροφο, στεγαζόταν ή Συντακτική Έπιτροπή ενός νέου λογοτεχνικού περιοδικού τής έπαρχίας, τής ΓΡΑΦΗΣ. Μιά άποπειρα έκφρασης, πρωτίστως τών πολύ καλών λογοτεχνών τής πόλης, έχοντας τίς σελίδες τής άνοιχτές σέ συνεργασίες και πέραν τής Λάρισας, πέραν τής Θεσσαλίας.

Η δημιουργία του περιοδικού ήταν άποτέλεσμα μιάς καλής συγκυρίας: Η Δημοτική άρχή Άριστείδη Λαμπρούλη και ό Άντιδήμαρχος Πολιτισμού Χρήστος Χαλκιάς, άποδέχτηκαν τήν πρόταση του ποιητή Κώστα Λάνταβου για τήν έκδοση λογοτεχνικού περιοδικού με χρηματοδότηση από τόν Δήμο. Έτσι τόν Ιανουάριο του 1989 παρουσιάστηκε τό πρώτο τεύχος τής ΓΡΑΦΗΣ όπου δημοσιεύονταν και 6 ποιήματα του Γιάννη Ρίτσου, πού μετά τόν θάνατό του συμπεριλήφθηκαν στή συλλογή *Άργά, πολύ άργά, μέσα στη νύχτα*. Στο προλογικό σημείωμα διαβάσαμε: «Έμεις πιστεύουμε, ότι με τήν συγκεκριμένη προσπάθειά μας δίνεται ή δυνατότητα άφ' ενός μέν στους Λαρισαίους δημιουργούς νά έκφραστούν σέ πανελλήνιο επίπεδο μαζί με άλλους όμοτέχνους τους, άφ' έτέρου δέ στο άναγνωστικό κοινό τής Λάρισας νά έχει πρόσβαση στα λογοτεχνικά πράγματα τής πόλης του και τής υπόλοιπης χώρας.

Ένα βήμα λοιπόν έλευθερης έκφρασης τών Έλλήνων λογοτεχνών πού ή άξία του και ή άναγκαιότητά του θά κριθεί από σās τούς άναγνώστες».

Η πρώτη Συντακτική Έπιτροπή αποτελούνταν από τούς: Βασίλη Μπούτο, Δαμιανό Βουλγαράκη, Λίνα Καραμπα, Μόσχο Λαγκουβάρδο και Σπύρο Σπιτιέρη. Διευθυντής ό Κώστας Λάνταβος.

Έδωσαν 31 σμμαντικού περιεχομένου τεύχη μέχρι τόν χειμώνα 1995 όποτε ή νέα Δημοτική Άρχή, υπό τόν Χρ. Καφέ ζήτησε νά άποχωρήσει ή Συντακτική Έπιτροπή προκειμένου νά δοκιμαστούν και άλλοι Λαρισαίοι λογοτέχνες.

Όντως για τρία χρόνια κυκλοφόρησαν τά τεύχη 32 έως 39 ή ποιότητα τών όποιων πόρρω άπειχε από τό συγκροτημένο περιοδικό πού γνωρίσαμε.

Τό 1988 ή νέα Δημοτική Άρχή Κ. Τζανακούλη, διά του Άντιδημάρχου Πολιτισμού Πάνου Σάπκα, ζήτησε από τήν παλιά Συντακτική Έπιτροπή νά αναλάβει ξανά τή διεύθυνση του περιοδικού, όπερ και έγένετο.

Τήν νέα αύτή περίοδο κυκλοφόρησαν τά τεύχη 40 έως 57 με άξιανάγνωστη ύλη, καθώς και τήν πρώτη περίοδο.

Στίς άρχές του 2005 ζητήθηκε από τόν Κώστα Λάνταβο νά άντικαταστήσει δύο μέλη τής Συντακτικής Έπιτροπής, τούς Βασίλη Σιουζουλή και Βαγγέλη Κολώνα, γιατί έκαναν δημόσια κριτική στον Δήμο για θέματα άσχετα με τό περιοδικό. Ό Κώστας Λάντα-

βος καθώς και όλα τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής προτίμησαν τόν δρόμο της παραίτησης παρά να υποκύψουν στις απαιτήσεις εκείνων που έπειδή χρηματοδοτούσαν την έκδοση απαιτούσαν να επιβάλλουν διάφορα.

Έκείνο για τό οποίο μετανιώνει τελικά ό φίλος μου ποιητής Κώστας Λάνταβος είναι, όπως είπε: «για τό γεγονός ότι δέν είχαμε τήν πρόνοια να κατοχυρώσουμε για λογαριασμό μας οι λογοτέχνες που διακονήσαμε τό περιοδικό στην καλή του περίοδο και ουσιαστικά *χαρίσαμε*, άφελώς, τόν τίτλο στον Πολιτιστικό Όργανισμό του Δήμου. Άν τό είχαμε κάνει δέν θά μπορούσε κανείς να *συνεχίσει ελαφρά τή καρδιά* αυτό που έμεις μέ κόπους και πάμπολλες έργατώρες στήσαμε, δυναμώσαμε και καταξιώσαμε ανά τό πανελλήνιο.

Και τό κυριότερο θά άποφεύγαμε επικίνδυνες συνέχειες, συγκρίσεις και παρανοήσεις».

Άς γυρίσω στην άρχή.

Τό 1988 στα Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας είχαμε ξεκινήσει τήν έκδοση του περιοδικού ΕΜΒΟΛΙΜΟΝ τό οποίο σήμερα διευθύνω. Μέ τήν αίσθηση της βεβαιότητας πώς οι άποπειρες έκδοσης λογοτεχνικών περιοδικών εκτός Άθηνών άποτελούν στοιχείο ένεργητικής αντίστασης, μπήκα στον πρώτο όροφο του Χατζηγιάννειου και άντάμωσα τόν Κώστα Λάνταβο και τόν Βασίλη Μπούτο. Χάρισα τά τεύχη που είχαμε ως τότε εκδώσει καθώς και τήν συλλογή μου *Πτωχόν Μετάλλευμα* που είχε μόλις κυκλοφορήσει. Άφησα επίσης και κάποια μου ποιήματα για δημοσίευση. Πράγματι στό επόμενο τεύχος της ΓΡΑΦΗΣ παρουσιάστηκαν μέ σύντομα σημειώματα άγάπης του Κ. Λάνταβου και τό περιοδικό και ή συλλογή μου κι άργότερα τά ποιήματά μου.

Μέ τόν Κ. Λάνταβο δημιουργήσαμε μία φίλια γερή που κρατάει καλά μέχρι σήμερα.

Τά τεύχη της ΓΡΑΦΗΣ που διεύθυνε τά χάρισα πριν λίγα χρόνια, μαζί μέ όλο τό άρχείο των περιοδικών μου, στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας και πρόκειται να ψηφιοποιηθούν κάποια στιγμή.

Έν κατακλείδι τό περιοδικό ΓΡΑΦΗ υπήρξε μία κατάθεση ζηλευτή για έπαρχιακό έντυπο αλλά και μία περίπτωση προς άποφυγή για τή νόθευση που μπορεί να ύποστει μία έξαιρετική έκδοτική προσπάθεια από παρεμβάσεις πολιτικές. Κρατάμε τήν καλή περίοδο της ΓΡΑΦΗΣ και μόνον αυτή.

Μέ τόν Θάνο Γώγο και τόν Θωμά Ψύρρα.

Ἄγγελος Καλογερόπουλος

Πραγματεία γιά τή θνητότητα

Κώστας Λάνταβος, *Καλημέρα*, Γαβριηλίδης, 2018

Κώστας Λάνταβος μέ τό *Καλημέρα* (Γαβριηλίδης, 2018) μᾶς φέρνει ἀντιμέτωπους μέ τό ἀμείλικτο ἐρώτημα τοῦ σύγχρονου –κυρίως– δημιουργοῦ. Ὅλα εἶναι εἰπωμένα. Τί ἀπομένει γιά μᾶς; Κι ὅμως τά λόγια πού ἐπαναλαμβάνονται εἶναι «σά νά ξαναγεννιοῦνται», μᾶς λέει. Καί κάθε ποιητική ἀπόπειρα εἶναι ἡ προσπάθεια νά «ξαναγεννήσεις» τά χιλοειπωμένα λόγια.

Ὁ Κ. Λ. χωρίζει τή συλλογή του σέ μικρές ἐνότητες πού τίς προλογίζει ἕνα μικρό ποιητικό σχόλιο. Μέ ἕνα τέτοιο σχόλιο –ὅπως μόλις τό περιγράψαμε– ξεκινάει ἡ παροῦσα συλλογή καταθέτοντας μιά κατάφαση πρὸς τή ζωή, μέ τήν αὐτοσυνειδησία τῆς ὑπαρξης πού ὀλοκληρώνεται μέσα ἀπό τά λάθη μας, μέ τήν ψύχραιμη ἐνατένιση τοῦ θανάτου, ἐξοβελίζοντας τόν φόβο καθὼς μέσα ἀπό τήν δημιουργία συντελεῖται μιά ἀέναη ἐπανάληψη.

Ἔτσι, ἡ ποιητική αὐτή ἐργασία θά μπορούσε νά προσδιοριστεῖ ὡς μιά πραγματεία γιά τή θνητότητα. Μέσα σ' αὐτή λοιπόν τήν ποιητική πραγματεία κυριαρχοῦν συμβολικά κάποια φυσικά στοιχεῖα:

Τό ποτάμι, πού «ἀδειάζει στή θάλασσα τήν κούραση τῶν αἰώνων», ὁ ἥλιος πού μπορεί νά μᾶς ξαναχαρίσει τό φῶς του ἢ πού εὐχεται ὁ ποιητής νά μᾶς ξαναχαρίσει τό φῶς του

(βλέπε τό ποίημα «Ἡ πληρωμή τοῦ ἡλίου»:

Θέλω νά δῶ τόν ἥλιο νά αἰμορραγεῖ
 Ν' ἀδειάζει ἀπό τό φῶς του
 ἀδύναμος νά γέρνει πάνω στίς βουνοκορφές
 νά σβῆνει νικημένος κάποιο δεῖλι

Φῶς ξανά στόν κόσμο νά μᾶς δίνει).

Εἶναι ἀκόμα τό χῶμα, πού θέλει νά τό ἀκουμπήσει μέ «τρυφερότητα στό μάγουλό του – ἀδρῆ ὑπόμνηση συγγένειας», ἀλλά καί τό φῶς πού «ὠρμάζει τά λόγια μας».

Αὐτά τά φυσικά στοιχεῖα ἔρχονται νά συναντηθοῦν μέ μιά ἀνάλογη ψυχική στάση πού τήν ἐντοπίζουμε στή μοναξιά, τήν προσευχή, τήν σιωπή ἀλλά καί τήν ἀμφιβολία. Οἱ ψυχικές αὐτές στάσεις διαμορφώνουν τήν ποιητική ἐνατένιση πού συνίσταται στήν συγκρότηση μιᾶς ὑπαρξιακῆς κατάστασης πού ὀρίζεται ἀπό φράσεις πού ἀποσπᾶ ἀπό τά ποιήματα ὅπως: «περιγράμμα τῆς ἄλλης ὄχθης», «μυστικά περάσματα», «ἀρχέγονος πηλός».

Εἶναι μιά μεταχρυσική στάση πού ὀρίζει τήν θνητότητά μας. Εἴμαστε γήινοι, διαποτισμένοι ἀπό τήν βιβλική παράδοση πού μᾶς θέλει νά ἔχουμε πλαστεῖ ἀπό πηλό, ἐνῶ ὅμως τό πνεῦμα πού μᾶς ἐμφυσήθηκε δέν μᾶς ἀφήνει νά δοῦμε τόν θάνατο ὡς μιά ἀπλή

φυσική κατάσταση. Ὁ ἄνθρωπος ἀναζητᾷ μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο «τά μυστικά περάσματα» τά ὁποῖα διὰ τοῦ θανάτου μᾶς ὀδηγοῦν σέ μιά ἄλλη ὑπαρξιακή κατάσταση.

Ἐδῶ, λοιπόν, ἀξίζει νά ποῦμε ὅτι ὁ Κώστας Λάνταβος μέ τρόπο ὑπαινικτικό καί ποιητικό διατυπώνει μιά «ἐξατομικευμένη θεολογία».

Ἄλλου ὑπάρχει μιά ἀμφισβήτηση παραδοσιακῶν θρησκευτικῶν κοινῶν τόπων («θαύματα-λάφυρα τῆς κλονισμένης πίστεως» ἢ ἄλλου «κίβδηλο ἀμάρτημα / πού βεβήλωσε τόν Παράδεισο»). Κάποια ποιήματά του ἔχουν τή μορφή τῆς προσευχῆς ὅμως κι ἐκεῖ ὁ ποιητής προτιμᾷ τήν ἀνατροπή καθώς ζητᾷ ἀπό τόν Θεό νά γίνει ἡ κόλαση «μύρο λησμονιάς», ἐνῶ θέλει νά ἐλευθερώσει στό φῶς τίς «ἐφάμαρτες σκέψεις». Παράλληλα, διαφοροποιεῖται ἀπό τήν κοινότητα τῶν πιστῶν –ἂν ὑπάρχει– τονίζοντας: «δέν εἶναι σπίτι του μονάχα οἱ ἐκκλησιές». Ἀξίζει νά προσέξουμε βεβαίως ὅτι ἡ λέξη ἐκκλησιές μᾶς παραπέμπει στούς ναούς, ὄχι στήν Ἐκκλησία ὡς θεσμό, πράγμα πού μᾶς φέρνει πιό κοντά σέ μιά κατεστημένη καί διαδεδομένη θρησκευτικότητα πού μπορεῖ νά κουβαλάει ποικίλες ἀλλοιώσεις ἀπό τό θεολογικῶς ὀρθό νόημα τοῦ ὅρου ἐκκλησία. Στό ποίημα «Ἀπόκρυφες ἱστορίες» προσπαθεῖ νά διεισδύσει στά κρυφά βάθη τῆς ψυχῆς προκειμένου νά κατανοήσει τά κίνητρα ἢ τόν σκοπό αὐτοῦ πού ὀνομάζουμε ἀμαρτία. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητᾷ τήν μεταμέλεια πού τόν ὀδηγεῖ σέ μιά θεία μακαριότητα ἢ θέλει νά ἐπιστρέψει «στόν πυρετό τοῦ κόσμου»; Νά ἐπαναλάβει δηλαδή αὐτό πού ὀνομάζεται ἀμαρτία γιατί αὐτή ἡ ἐπανάληψη γεννάει τό ἐνδιαφέρον γιά τή ζωή. Μήπως στήν ἀμαρτία ἔχει μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον «ὁ κομπασμός» τοῦ θύτη καθώς ικανοποιεῖ βαθύτερες ἐπιθυμίες τοῦ Ἐγώ; Καί μήπως τελικά ὅλα κινοῦνται ἀπό τήν «ἐπαρση τοῦ ἔρωτα» καθώς τό ἐγώ προσχωρεῖ στήν δική του «αἵρεση», τήν «Αἵρεση δημιουργίας» ὅπως γράφει σέ ἐπόμενο ποίημά του:

Ψηλαφώντας ἴσκιους ἀνθίζω στό φῶς

*Σκοτάδι καί φῶς
ἀναβλύζουν
ἀπ' τήν πρώτη μου καταδίκη*

*Μέ ὀνομάζουν καρπό
Μέ τούς ἑπτά πέπλους
Τῆς Ἐπιθυμίας.*

Μιά ἐξατομικευμένη θεολογία τείνει σαφῶς πρός τήν αἵρεση διότι ἀποκλίνει ἀπό τό καταστάλαγμα τῆς σοφίας μιᾶς «κοινῆς δόξας». Ἀλλά τί νά κάνει κανεῖς ὅταν ἡ κοινή δόξα ἔχει γίνει ἀπολίθωμα; Προσπαθεῖ κανεῖς νά σπάσει τό κρῦσταλλο, νά δώσει τήν προσωπική του πνοή, τήν ζωτική του θερμοκρασία γιά νά ξαναγεννηθεῖ ἡ «κοινή δόξα», ἐφόσον βέβαια διασώζει τήν ἀλήθεια.

Ἡ Καλημέρα πού μᾶς λέει ὁ Κ. Λ. ἐνῶ ἀκούγεται εὐχάριστα, ὅπως καί κάθε καλημέρα, εἶναι ὅμως μιά καλημέρα πού κρύβει μέσα της τήν πικρή γεύση τῆς τραγικότητας τῆς ζωῆς. Μιά πικρή γεύση πού ἔρχεται ὅμως νά τήν γλυκάνει ἡ ἡρεμιά καί σοφή ἀποδοχή ὅτι ἡ ζωή εἶναι ὑπερτέρα τῆς ἐπιθυμίας καί

*ὁ κόσμος θά παραμείνει ἀναλλοίωτος
ἄλλοτε σάν καημός τοῦ ἔρωτα
κι ἄλλοτε σάν φωτισμένη πλήξη πού δροσιζει.*

Θᾶνος Κανδύλας

Ἔνα ματσάκι ἀνεμῶνες (τσιτσέκια) θεσσαλικοῦ κάμπου

(διαβάστηκε κατὰ τὴν παρουσίαση τοῦ ποιητῆ στὸν χῶρο
τῶν ἐκδόσεων ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ 26/5/2018 12.00 μεσημέρι)

Μένα θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά μὴν μιλήσω γιὰ τὸ συγκεκριμένο βιβλίο (τὴν εὐγενεστάτη *Καλημέρα*), ἀλλὰ νά μιλήσω γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ποιητῆ καὶ γενικώτερα γιὰ τὸν πολίτη Κώστα Λάνταβο καθὼς καὶ γιὰ τὴν μακροχρόνια γνωριμία μας.

Λοιπὸν, μέ τὸν Κώστα γνωριστήκαμε στὶς ἀρχές τοῦ σωτηρίου ἔτους 1989 (τὸ «βρώμικο '89» ὅπως τὸ βαφτίσανε τότε οἱ ἐγχώριοι δημοσιογράφοι). Τὴν χρονιά πού ἔπεσε τὸ τεῖχος τοῦ Βερολίνου καὶ συντελέστηκε ἡ κατάρρευση τῶν χωρῶν τοῦ λεγόμενου «ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ».

Ἦταν ἓνα πρωινὸ Σαββάτου, στὴν στοὰ τῆς Πανεπιστημίου 10, στό γραφεῖο-ἐντευκτήριο τοῦ περιοδικοῦ «Εὐθύνη», ὅπου μᾶς σύστησε ὁ ἀείμνηστος συγγραφέας Κώστας Τσιρόπουλος.

Εἶχα μπροστά μου ἓναν ἀεικίνητο ἔφηβο, 35 ἕως 40 ἐτῶν περίπου, μέ σπινθηροβόλο βλέμμα, εὐγενῆ ἐκ φύσεως, μέ ἐλαφρά αἰολική-θεσσαλική προφορά, πού ἐνῶ στά αὐτιά τρίτων φαντάζει βαρβαρική, στά δικά μου αὐτιά μετασχηματίζεται ἀπὸ οἰκεῖο ἄκουσμα σέ ἀντήχηση πεδιάδας, ρέον ρυάκι καὶ χορτάριασμα τῶν παιδικῶν μου χρόνων.

Εἶχε ἔτοιμη πρὸς ἐκδοση (*Οκτώβριος 1989*) τὴν τρίτη ποιητικὴ του συλλογὴ μέ τίτλο *Νυκτόβιος συλλέκτης*, κι ἐγὼ εἶχα μόλις τολμήσει νά ἐκτεθῶ γιὰ δευτέρη φορά μέ τὴν συλλογὴ μου *Φέρον κύμα* (1988).

Μέ ἐνημέρωσε γιὰ τὰ πολιτιστικὰ δρώμενα τῆς Λάρισας, τίς προοπτικές καὶ τίς δράσεις πού ἐτοίμαζε ὄντας Ἀντιδήμαρχος Πολιτισμοῦ τοῦ Δήμου Λαρισαίων. Ἀπὸ τὴν γενέτειρά μου, ἔφυγα τὸ 1972, ἀλλὰ πάντα διατηροῦσα καὶ διατηρῶ μίαν ἀγαπητικὴ ἐπαφή.

Στὶς ἐπιστροφές μου στὴ Λάρισα περνοῦσα πλέον ἀπὸ τὸ ἱατρεῖο τοῦ Κώστα στὴν ὁδὸ Κουμουνδούρου 10. Ἄλλο 10 αὐτὸ – στοιχειώνει τὸ 10 τοῦ Καραγάτη.

Ὅταν εἶχε λίγο χρόνο (πού δραστήριος καὶ σκληρὰ ἐργαζόμενος ὅπως ἦταν δὲν εἶχε περίσσιο χρόνο ἀλλὰ εἶχε περίσσευμα ψυχῆς) καθόμαστε σέ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀναριθμητὰ καφέ τῶν πεζοδρομῶν τῆς Λάρισας, ὅπου ποτέ – μά ποτέ δὲν μέ ἄφηνε νά πληρώσω τὸν λογαριασμὸ γιατί ἔλεγε ὅτι «*πλέον ἡμῶν φιλοξενούμενος στὴ Λάρισα*».

Πάντα γενναϊόδωρος ὁ Κώστας μέ μίαν ἐγκαρδιότητα καὶ μιά συνέπεια λόγων καὶ πράξεων.

Τὸ χαμόγελό του εἶχε φορές μίαν ἀδιόρατη θλίψη μιᾶς βαθιά βιωμένης δημιουργικῆς μοναξιάς.

Ἡ αἰσιοδοξία του ὅμως πάντα ὑπερτεροῦσε. Εἶχε μίαν ἀνοιχτὴ στάση, μιά καθαρὴ ματιὰ ἀπέναντι στά τεκταινόμενα κι ἓνα μέτρο «ἄριστο» στὴν συμπεριφορά του, ἀποφεύγοντας ἀκρότητες μά ὑποστηρίζοντας σθεναρὰ τίς θέσεις του.

Τοῦ εἶμαι εὐγνώμων γιατί παρόλο πού δέν βρισκόμασταν τακτικά διατηροῦσε μιά φιλική καί ζεστή στάση καί μέ περιέβαλε πάντα μέ ἀγάπη καί κατανόηση.

Ἡ κριτική του γιά διάφορα θέματα ἦταν σημαντική.

Εἶναι ἐξόχως πολιτικό ὄν (*πολιτικὸν ζῶον* κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη) ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα, γνώστης τῶν κειμένων καί συνειδητὰ ἐνεργὸς πολίτης κι ὄχι *ιδιώτης* (μέ τὴν ἀρχαία ἔννοια).

Ἀνῆκε σέ ἐκεῖνες τίς γενιές τῶν Λαρισαίων (συνιστάμενη ἀπὸ διαφορετικὲς προσωπικότητες, παρέες καί κομματικὲς ἐπιρροές) πού βγήκανε μπροστά γιά νά μεταμορφώσουνε τὴ Λάρισα ἀπὸ μιά λασπούπολη τῆς δεκαετίας τοῦ '60 σέ μιά σύγχρονη δημοκρατικὴ πόλη.

Τὸ Θεσσαλικὸ Θέατρο ἦταν ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐμφανῆ δείγματα αὐτῆς τῆς προσπάθειας.

Λάτρης τοῦ θεάτρου, ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ του χρόνια ὁ Κώστας, ἐντάχθηκε ἀρχικὰ ὡς μέλος τῆς καλλιτεχνικῆς ἐπιτροπῆς, μετέπειτα ὡς γραμματέας καί τὴν περίοδο 1991-1992 ὡς Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Ἡ ἀγάπη του γιά τὸ Θέατρο τὸν ὀδήγησε νά μεταφράσει *Πέρσες, Τρωάδες, Φιλοκτήτη, Βάκχες* καί *Ἄμλετ*. Οἱ *Πέρσες* παραστάθηκαν τὸ 2008 ἀπὸ τὸ Θεσσαλικὸ Θέατρο.

Στὴν διάρκεια τῆς πολιτικῆς του διαδρομῆς:

Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου Λάρισας κατὰ τὴν πρώτη ἐφαρμογὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Συστήματος Ὑγείας (ΕΣΥ) ἀπὸ τὸ 1982 ἕως τὸ 1985.

Ὑπῆρξε δημοτικὸς σύμβουλος καί Ἀντιδήμαρχος Πολιτισμοῦ.

Ἐπίσης ἦταν ὑποψήφιος βουλευτῆς στίς ἐκλογές τοῦ Ἰουνίου 1989.

Στὸ τέλος τοῦ 1994 ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν μάχιμη πολιτικὴ ἀλλὰ παραμένει ἐνεργὸς πολίτης, παρεμβαίνοντας μέ πολιτικὰ ἄρθρα στὸν τοπικὸ τύπο.

Μέ τὴν ἀνεξάρτητη παιδεία του καί τὸ ἀνοιχτὸ οἰκουμενικὸ του πνεῦμα κατάφερε νά ἀποφύγει τὴν παγίδα τοῦ τοπικισμοῦ πού καταλήγει στὸν συντηρητικὸ ἐπαρχιωτισμὸ.

Δικὴ του ιδέα ἦταν ἡ ἔκδοση λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ στὴ Λάρισα, ἡ ὁποία ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Δήμο Λαρισαίων καί ὑλοποιήθηκε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1989 μέ τὴν κυκλοφορία τῆς *ΓΡΑΦΗΣ*, τοῦ μοναδικοῦ λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ πού ἐξέδιδε φορέας Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης. Ἦταν διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ μέχρι τὸ 2004.

Ἐπίσης κάτι πού δέν εἶναι εὐρέως γνωστὸ: Ἀρκετοὶ ὁδοὶ τῆς Λάρισας φέρουν ὀνόματα συγχρόνων ποιητῶν μέ πρωτοβουλία τοῦ Κώστα.

Ἔνα ἀπόσπασμα ἀπὸ συνέντευξη τοῦ Κώστα Λάνταβου περὶ πολιτικῆς:

«Ἡ δὲ δικαιολογία ὅτι οἱ πολιτικοὶ εἶναι διεφθαρμένοι –θὰ συμφωνήσω σ' αὐτό– εἶναι μόνο τὸ πρόσχημα νά ὀδηγηθοῦν ἐνάρετοι ἄνθρωποι ἐκτὸς πολιτικῆς. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη στὴ διάρκεια τῆς μεταπολίτευσης, δηλαδὴ τίμιοι πολιτικοὶ ἀποσύρθηκαν καί ἄφησαν ἐλεύθερο τὸ πεδίο στοὺς διεφθαρμένους νά ἀλώσουν τὸ πολιτικὸ σύστημα. Ὅσο γι' αὐτοὺς πού λένε «δέν ἀσχολοῦμαι μέ τὴν πολιτικὴ γιατί διαφθείρει τὸν ἄνθρωπο», ἔχω νά τοὺς πῶ πῶς πλανῶνται πλάνην οἰκτρὰν, διότι ἀπλούστατα, ἐνῶ αὐτοὶ ὡς δηθεν ἀδιάφθοροι δέν ἀσχολοῦνται μέ τὴν πολιτικὴ, ἡ πολιτικὴ ἀντιθέτως ἀσχολεῖται πολὺ μαζί τους καί ἐπηρεάζει, διαμορφώνει ἀποφασιστικὰ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς τους. Τὰ πάντα κυλοῦν μέσα στὴν κοίτη τῆς πολιτικῆς.»

Λίγα λόγια τώρα γιά τὰ «ἀμιγῶς» πνευματικὰ ἔργα τοῦ Κώστα Λάνταβου.

Οἱ μεταφράσεις του ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά (*Οὐίλιαμ Μπλέικ, Ἔζρα Πάουντ, Φερνάντο*

Πεσσόα, Ἐμιλι Ντίκινσον, Ντί. Ἐιτς. Λόρενς) καί ἀπό τὰ Γαλλικά (Πόλ Βαλερί καί Ζεράρ ντέ Νερβάλ) συνιστοῦν ἕναν ἰδιαίτερο προσωπικό λόγο.

Ἄλλωστε ἡ μετάφραση τῆς ποίησης καταλήγει σέ ἕνα νέο ποίημα. Εἶναι μιά νέα δημιουργία πού ἔχει τήν αὐτοτέλειά της σέ σχέση μέ τό ἀρχικό κείμενο.

Ἐκεῖ ὁ Κώστας Λάνταβος κατάφερε νά προσδώσει τό δικό του γλωσσικό ἦθος καί ὕφος δίχως νά προδώσει τό πρωτότυπο κείμενο.

Προσωπικά βρίσκω ἐξαιρετική τήν μετάφραση τῶν ποιημάτων τῆς Ἐμιλι Ντίκινσον.

Θά πρέπει νά ἔνοιωσε βαθιά ὡς τό μεδούλι του τήν ψυχοσύνθεση τῆς Ντίκινσον γιά νά ἀποδώσει μέ τέτοια πιστότητα καί πληρότητα τίς ψυχικές διακυμάνσεις τῆς ποιήτριας.

Στήν ποίησή του τώρα.

Διατρέχει ὅλες τίς συλλογές του ἕνα ἀνθρωπιστικό πνεῦμα. Μιά συνεχῆ συνομιλία τοῦ « Ἀνθρώπου μέ τόν συν-Ἀνθρώπό του».

Ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα πού ἀπασχολοῦν τόν ἀνθρώπο ἀπό τότε πού ἀπέκτησε συνείδηση τῆς ὑπαρξῆς του ὡς ξεχωριστής ὄντοτητας, ἀνακαλοῦνται πρός διερεύνηση σέ μιά ἀνοιχτή συνομιλία.

Ὁ Ἔρωτας, ἡ Φιλία, ἡ Ἀγάπη, ἡ Φθορά, τό ἀναπότρεπτο τοῦ Θανάτου, ὁ πόνος τῆς Ὑπαρξης κι ὁ λόγος (αιτιολόγηση) τοῦ Ὑπάρχειν.

Στόν Κώστα, ὅσο περνοῦν τά χρόνια, γίνεται πιό μεγάλη ἡ ἀνάγκη συμφιλώσης τοῦ ποιητικοῦ λόγου μέ τήν φιλοσοφία.

Προτιμῶ – ἴσως καί ἀπό ἰδιοσυγκρασία, τά ἑλλειπτικά του ποιήματα, ὅπου δέν διαφαίνεται εὐκόλα ἡ φιλοσοφική σκέψη κι ὅπου κυριαρχεῖ τό συναίσθημα ἐναντι τῆς νόησης, χωρίς νά καταπίπτει σέ μελό.

Δύσκολη ἰσορροπία. Ἀκροβατώντας σέ τεντωμένο σχοινί. Ὁ ποιητής εἶναι ἀκροβάτης καί ταῦτοχρόνως ὑπνοβάτης.

Στήν ποίηση τοῦ Κώστα, ἐνῶ στήν ἐπιφάνεια ὁ λόγος εἶναι στρωτός καί λιτός, στά ὑποστρώματα (κι εἶναι πολλά) ρέουν μυστικά: ὁ στοχασμός, ἡ ἀνησυχία, τό σημαῖνον, ἡ ἀναζήτηση, ἡ κρίση· ὁ πόνος τῆς ὑπαρξης, ὁ λυγμός.

Κι ὅλα αὐτά διακριτικά μὰ διακριτά στό ἔμπειρο αὐτί, στόν μνημένο ἀναγνώστη.

Γιατί ἡ ποίηση γιά νά γίνει «κατανοητή», ἀντιληπτή ἀπαιτεῖ μίαν ἐξάσκηση, μίαν ὑποτυπώδη μύηση.

Ὁ Κώστας Λάνταβος καθῶς ἀναπτύσσει τό ποίημα κι ἐνῶ πλέκει τούς στίχους μέ κατανοητό τρόπο ἀρχικά καί μέ κοινές, εὐληπτες λέξεις, στήν πορεία τό ποίημα τόν παρασέρνει στήν δική του ροή καί τόν τραβάει στά ἀρχέγονα νερά, στούς ἀρχετυπικούς συμβολισμούς.

Δέν συμβαίνει πάντα αὐτή ἡ διεργασία γι' αὐτό κάποια ποιήματα μένουν ἀκατέργαστα, αἰωρούμενα στόν ἀδειον ἀέρα.

Εἶναι δύσκολη ἡ κατάβαση μας, ἡ καταβύθισή μας στό εἶναι μας. Ἔχει φόβο, ἔχει δέος, ἔχει πανικό. Θέλει τόλμη κι ἀρετή.

Ὁ Κώστας Λάνταβος δέν κιοτεύει ἐκεῖ. Μέ τόλμη κι ἀρετή βυθίζεται στό εἶναι του κι ὡς δύτης ἀνασύρει στήν ἐπιφάνεια γιά νά μᾶς δωρίσει τούς στοχαστικούς του στίχους... νά 'χομε βάλσαμο νά πορευόμαστε στούς πάντα δύσκολους – γιά τήν ὑπαρξη, καιρούς μας.

Περιμένοντας τά χελιδόνια – Μάρτης 2017

Λίνα Καράμπα

Κώστας Λάνταβος: Ο ποιητής

Τίται αυτό τό αεράκι πού μετακινεί τήν κουρτίνα ελάχιστα. Άθούρβα. Ή φωνή πού έχουν τ' άστέρια, τά μεσάνυχτα. Άρμενίζει σέ ούριες λέξεις. Πατάει στίς μύτες τών ποδιών, ελάχιστα, μήν ξυπνήσει τά πάθη. Μήν άκουστούν οι φωνές. Ή κραυγή, γίνεται βαθύς αναστεναγμός, κι ύστερα νύχτα και όνειρο. Ή ψυχή σέ άνάταση.

Κώστας Λάνταβος: *Έκ Θεοῦ άντιμισθία*. Τό άστρο τής Άφροδίτης άπορεί για τό βυζαντινό πνεῦμα και τά διακοσμητικά μοτίβα στο περιθώριο. Τό ρολόι μετράει τό χρόνο μέ τό μπόι τής Έφης και τής Σεμίνας. Μόνιμη έγνοια ή «Πορεία». Για νά ξεκινήσουμε σωστά. Για νά καρφώσουμε τό μαχαίρι στο χώμα κατά κράτος. Νά όρίσουμε τό μεριδιό μας. Άστραφτερό φεγγοβόλημα μέχρι τό «Felix Culpa». Σάν νά φοράς κατάσαρκα τήν έρημο. Νά τήν κάνεις τρυφερότητα και γιατρεία για τόν άρρωστο μέ σταθερό χέρι και σωστή διάγνωση. Ο γιατρός ένυπάρχει πάντα. Νά προσέχεις τόν έαυτό σου, είναι σά νά λές «καλημέρα» στο αύριο.

Οι ποιητικές συλλογές μετροῦν και ξαναμετροῦν τόν τελικό προορισμό. Τόν ποιητικό οίστρο. Τό βάθος του συναισθήματος και τή λεπτότητα τής αισθητικής. Είναι και ή «Γραφή». Γεννήθηκε για νά δώσει καρπούς. Γεννήθηκε από τόν Άντιδήμαρχο Πολιτισμού Κώστα Λάνταβο. Ένα άλλο πρόσωπο, πού δοκίμαζε άθλους. Στίς ώρες δημιουργίας και ισορροπίας. Κάτι σάν μέλλον. Μαζί μέ τό «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο» και τίς παρουσιάσεις βιβλίων. Μαζί μέ τήν ανάπτυξη του Θεάτρου, τής Πινακοθήκης, του Ώδειου, τών έκδηλώσεων. Τά Γράμματα και οι Τέχνες σέ άνθιση. Όταν ένας ποιητής παίρνει τό τιμόνι, μερώνει τά κύματα. Τό καράβι τρέχει προς τήν έπιτυχία. Καλότυχο. Σά νά ξεμερώνει και σά νά βραδιάζει ταυτόχρονα: «Άφου κάτω από τήν προσποίηση, πάλι προσποίηση υπάρχει».

Μιά φέτα φώς για τά πολύωρα βράδια του πυρετού. Άνασταίνεις τήν έτοιμοθάνατη μέρα, κάθε μέρα. Ζεσταίνει τό χαμόγελο. Ο πάγος λιώνει. Ή κουβέντα ξεκινάει μέ σχέδια για όσα πρέπει νά γίνουν. Ο συλλέκτης ξεκομμένος, προσθέτει στα δρώμενα σοφία. Πύρινος λόγος, μονολογεϊ.

Ξεκλειδώνει τήν παγίδα. Φοράει στο δάχτυλο χρυσό κρίκο. Ο ποιητής μαζεύει παπαρουνες αφήνοντας πίσω τή λαίλαπα. Κουβαλάει νερό στη χούφτα. Κάποιος τό χρειάζεται. Ο τοίχος πάντα δίνει τήν εικόνα τής άβύσσου. Η μάνα ανεβαίνει κατακόρυφα στον ήλιο. Δίνει συνταγές άπ' τόν παράδεισο. Τό βλέπεις. Τό βλέμμα του Κώστα, τό αυτί του Κώστα, είναι στραμμένα προς τά κεϊ.

Οι καρφισωμένοι στο βιβλίο στίχοι, ζωντανεύουν. Ο φοίνικας στο βλέμμα, αλλάζει γνώμη. Η φωνή του ποιήματος συλλαβίζει τό όνομα του ποιητή.

Φίλε μου, πυκνώνει ό καιρός. Η ανθρώπινη άδυναμία διαβάζει τόν κόσμο. Ζωγραφισμένα άπογεύματα στον κήπο τής Θωμαής, και βράδια μέ όρχήστρα. Μιά γλυκιά άνάσα γράφει τίς λέξεις. Συλλαβίζεις ξανά. Μερώνεις. Νά εισαι καλά, ποιητή. Νά εισαι πάντα καλά.

Ἡλίας Κεφάλαις

Ὁ ποιητής Κώστας Λάνταβος μᾶς «Καλημερίζει»

Ἴνα παρήγορο τό γεγονόςός ὅτι στήν περίοδο τῆς καίριας ώριμότητάς του ἕνας ποιητής ἀντί νά σκέφτεται τό συμμάζεμα τοῦ ἔργου του καί τήν προσαρμογή τῆς θεματικῆς του στήν αἴσθησή μιᾶς κατάστασης κλεισίματος λογαριασμών, ἐντούτοις μέ πλησμονή ἀκάματης διάθεσης ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία του γιά περαιτέρω προώθηση τοῦ ποιητικοῦ βλέμματός καί συνεχῆ ἀνίχνευση τῶν ὀριζόντων, λές καί πρόκειται γιά τό πρῶτο πέταγμα ἑνός νεοσσοῦ. Θέλω νά πῶ ἀπλῶς ὅτι ὁ τίτλος τῆς πρόσφατης ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Κώστα Λάνταβου, πού εἶναι *Καλημέρα*, δέν θά μᾶς ξένιζε καθόλου, ἄν ἦταν «Καληνύχτα», χωρίς αὐτό νά σημαίνει ὀπωσδήποτε τήν προσχώρηση στή θεματική τῆς ἀπόσυρσης ἑνός δημιουργοῦ, ἀλλά ἀπλῶς τή σημασιολογία μιᾶς ἀλλαγῆς κλίματος καί μόνο. Λοιπόν, ὁ Κώστας Λάνταβος, ἕνας ἀπό τούς πιό διακριτικούς ποιητές τῆς γενιᾶς τοῦ '70, εἶναι ξανά ἤδη στό προσκήνιο μέ τήν εὐρωστία ἑνός νεανικοῦ σφρίγγου καί μέ πιό ἐμβληματικό τό κυριότερο προσόν του, δηλαδή τήν μή σπατάλη τῆς γλώσσας του, καθώς ὑπακούει πάντα στή λιτή ἐκφραση καί γειννιάζει οὐσιωδῶς μέ τό πνεῦμα τῆς σιωπῆς.

Ἄν πᾶμε μακριά πίσω στήν πρώτη του ποιητική συλλογή μέ τόν εὐλογοφανῆ τίτλο *Πορεία* (1980), θά δοῦμε ὅτι ξεκινάει μέ τή σχεδόν ρητῆ διατύπωση τῆς πίστης του στήν ἀλήθεια. Ὁ ποιητής ὑπακούει συγκεκριμένα σ' αὐτό τό δέον τῆς ὑποταγῆς στήν ἀλήθεια, πού θέλει τήν ποιήση νά μὴν ἀφίσταται τῶν καθημερινῶν μελημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς παρεπόμενη ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκη ἀναφαίνεται ἀμέσως μιᾶ διαδικασία ἐσωτερικῆς ἀποκάθαρσης καί προφανῶς μιᾶς συναισθηματικῆς ἐλάφρυνσης τῆς πεφορτισμένης φυσιογνωμίας μας. Ἀρωγός στό γεγονός αὐτό ἔρχεται ἡ ἀβίαστη ἀνάκληση ἐπιλεγμένων ἐγκοπῶν τῆς μνήμης, διαδικασία πού ἀποβαίνει πάντα ὡς ἕνα ἀπό τά πιό συχνά καί πιό πιστά ἐργαλεῖα τῆς ποίησης.

Ὁ ποιητής πιστεύει ὅτι τό παρελθόν δέν πρέπει νά σβηστεῖ, ἀλλά νά γίνει ὁ σωτήριος ἄνεμος, πού θά στηρίξει τήν ἀνόρθωσή μας μέσα στό ἀντίξοο καθεστῶς ἐπιβολῆς τῆς καθημερινότητας. Τό παρελθόν εἶναι ἕνας δεικτής κατευθύνσεων. Μέ βάση τή συντελεσμένη βιοτική πορεία καί τή συσσωρευμένη γνώση ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐπιτελέσει πιό εὐκολες ἐπιλογές καί νά στεγασθεῖ πλέον κάτω ἀπό τίς προκλήσεις τοῦ «ναί» ἢ τοῦ «ὄχι», ὅταν στήν προβολή τους διαφαίνεται ἡ ἀρμόζουσα ποιότητα. Μέ τόν τρόπο αὐτόν ἡ τέχνη ἀπαγκιστρώνεται ἀπό τό σύννηθος καί ἀναζητᾶ τό πρωτότυπο καί τό ἐκπληκτικό μέσα στίς πολλαπλές τροφοδοσίες μέ τίς ὁποῖες ἡ ἐφημερότητα μᾶς ἐπιφορτίζει καί μᾶς ἐπιδεινώνει. Κι ἔτσι εἶναι σάν νά βρισκόμαστε πάντα στήν ἀρχή, στό σημεῖο ὅπου σηματοδοτεῖται ἕνα διαρκές ξεκίνημα, ἀτελείωτο, ξανακάνοντας καί ξαναλέγοντας τά ἴδια, πού εἶναι σάν νά τά διορθώνουμε πρὸς τό ὀρθόν, κι αὐτά πάλι νά ἀναφαίνονται ἀκούραστα ξανά καί ξανά, σάν νά ὑπόκεινται σέ μιᾶ διαρκῆ γέννηση:

Πάλι ἀπ' τήν ἀρχή θά πῶ τά ἴδια λόγια

*αυτά πού στούς αιώνες επαναλαμβάνονται,
κι όμως σά νά ξαναγεννιούνται εΐναι*

Ἡ ἐπανεκκίνηση στόν βίο μας ὀρίζει πάντα τή διάθεσή μας νά μή παραιτηθοῦμε ἀπό τίς προσπάθειές μας πρὸς τό θετικό καί νικηφόρο ἀποτέλεσμα, πρὸς τήν ὀριστικότητα μιᾶς ἐπιτυχίας. Ἡ ἔννοια τῆς συνέχειας ἐγγράφεται ποικιλότροπα στήν καθημερινή προβολή μας. Ἡ κάθε μας ἀναχώρηση προδιαθέτει πάντα καί μιάν ἐπιστροφή. Τό κάθε ταξίδι κι ἕνα προϋπάρχοντα νόστο. Τελικά τί συνιστᾶ τό κάθε ποίημα; Μία ἐν τόπω καί χρόνῳ στάση. Ἐπειδή, λέει ὁ ποιητής: *Κάθε μέρα ἀνοίγεται στό φῶς [...] Κάθε μέρα κρέμεται στό φῶς.* Τό τοπικό στοιχεῖο, ὁ ἐν γένει τόπος, ὅπου ἴσταται καί δημιουργεῖ ὁ ποιητής, λαμβάνει ἀλληγορικές διαστάσεις.

*Σήμερα θέλω νά εἶμαι ἐδῶ.
Τό ἐδῶ δέν εἶναι πάντοτε ἐδῶ,
συχνά εἶναι ἐδῶ καί παντοῦ.*

Ἡ θέα πρὸς τά ἐκτός τῆς σωματικῆς ἐμβελείας φαντασιακά καί μή τοπία συντελεῖται μέσα ἀπό κατευθύνσεις συνειδητοποίησης τοῦ ἀνοίκειου. Τό μεμακρυσμένο συμπυκνώνεται σέ ἕνα δραματοποιημένο ἐδῶ, πού διαλαμβάνει τήν ἔννοια τοῦ παντοῦ καί ἀντιστρόφως. Σαφῆς μέριμνα τοῦ ποιητῆ εἶναι ἡ διερεύνηση αὐτοῦ πού ὁ ἴδιος *προορίζεται νά εἶναι*. Ἐν παντί τόπω. Καί σ' αὐτό συντελεῖ πάντα ἡ σοδειά τοῦ βίου του, πού δέν εἶναι ἄλλη παρά ἡ διογκούμενη σωρεία τῶν λαθῶν. Ὡστόσο ὁ προσανατολισμός του πάντα εἶναι τό φῶς καί κάτω ἀπό τή διαρκῆ ἀκτινοβολία του θά *ώριμάζουσε* τά λόγια του καί ἡ *ἀλήθεια του θά λάμπει ἀρυτίδωτη*. Ἄκρως δεσμευτική ἡ πεποίθηση τοῦ ποιητῆ ὅτι μέσα στό ἡμερήσιο φῶς ὅλα ξεδιαλύνονται, καθώς ξαναπαίρνουν τόν δρόμο πρὸς τήν καταγωγική τους φύση κι ἐκεῖ ξαναβρίσκουν τήν κοίτη τοῦ προορισμοῦ τους. Γι' αὐτό καί ἡ «καλημέρα» του λαμβάνει συμπαντικό χαρακτήρα, περιλαμβάνοντας στήν ἔννοιά της μετατοπίσεις ἐκ τῶν ἔσωθεν πρὸς τά ἔξωθεν κάτω ἀπό εἰλικρινεῖς εὐχετικές διαδικασίες.

Ὁ ποιητής πιστός ἐγκάτοικος τῆς σιωπῆς παραχωρεῖ σ' αὐτήν τά περισσότερα δικαιώματα τοῦ βίου του, καθώς ἐκείνη ἀποβαίνει χορηγός δημιουργίας καί ἀφετηρία κάθε ἐγερτήριας δράσης. Κι ἐκείνη τόν ἀνταμεῖβει μέ τήν ἀχλύ τῆς καλοσύνης της καί τόν αὐτοφυῆ σεβασμό πού ἀνεγκύει ἀπ' τίς καταβυθίσεις της. Μέσα στίς ἀναδιπλώσεις της καλλιεργεῖται ἡ σύμφυτη μοναξιά, πού μετατρέπει τόν ἄνθρωπο σέ ὄν ἀόρατο καί συμμετόχο μόνο τῶν ἐσωτερικῶν του ὁμολογήσεων.

*Ἵστερα ἀπό πολλά φθινόπωρα
Γίναμε ἕνα, ἐγώ κι ἡ μοναξιά μου.
Σάν τά χαλάσματα πού γίνονται
ἕνα μέ τή φύση.*

Κατακρημνίσεις, ἀπουσίες, ἀπώλειες, ὑποχωρήσεις λαμβάνουν χώρα ἐκεῖ πού ἡ μονήρης σιωπή ἀδειάζει καί ἀδειάζεται ἀπό τόν χρόνο, ἀλλά καί ἀνθίσεις καί ἀντιστάσεις καί φεγγοβολήματα καί παρουσίες συνάμα ἐπιλεκτικές καί διασωσμένες ἀπό τή γλυπτική τοῦ χρόνου οικειώνονται μαζί του καί τόν ἀκολουθοῦν μέχρις ἐκεῖ πού φθάνει καί ἀναπτύσσεται ἡ δυναμική τῆς «καλημέρας».

Ὡς περιφερόμενο ὄν ἀπό τόπο σέ μή τόπο καί ἀπό οικειότητα σέ ἀνοικειότητα ὁ ποιητής αἰσθάνεται συχνά τήν ἀνάγκη νά ὀριοθετήσῃ τοὺς χώρους του καί νά καταδείξει τήν ψυχική ἐξάρτηση ἢ τήν ἐπίδραση ἀπό αὐτοὺς ὡς ἐναύσματα δημιουργικῶν ὠθῆ-

σεων. Ὑπάρχει τό ἀστικό τοπίο μέ τά κύματα τῆς μελαγχολίας του καί τήν πλησμονή τῶν ἀθετήσεων πού τόν σπρώχνει πρὸς τίς ἐφάψεις τοῦ ἀγροτικοῦ ὑπέρ-τοπίου. Καί ὑπάρχει τό περικλεῖον ἀγροτικό κέλυφος τοῦ ἀπολύτως φυσικοῦ κόσμου, πού εἶναι μή-τρα κυοφορίας κάθε ἀναγέννησης. Σ' αὐτόν τόν δεῦτερο ὑπερβάλλοντα κόσμο ὁ ποιη-τῆς ἐναποθέτει τίς ἐλπίδες του, τήν εὐγνωμοσύνη καί τό δέος του, καθώς τό ἀντιλαμ-βάνεται ὡς *ἀδρῆ ὑπόμνηση συγγένειας*, ἐνῶ ἡ ἀπαρέσκεια τοῦ πρώτου ἐκφράζει μόνο τή σταθερή ἀποδοκμασία του καί ὄχι τή δυνατότητα τῆς ἀποφυγῆς του. Ἐναργέστερα περὶ αὐτοῦ ἀποφαίνεται στή συλλογή του *Ἡ δωρεά τοῦ κάμπου* (2006). Μαζί μέ τούς κό-σμους αὐτούς ὁ ποιητής ἐπιλέγει καί τίς ἐποχές του, καθώς ἤδη διανύθηκαν οἱ ἀπαιτού-μενες ἀποστάσεις καί δέν ὑπάρχει πλέον δυνατότητα γιά ἀνακύκληση τοῦ χρόνου. Ἔτσι ἡ πορεία τοῦ ποιητῆ ἀπό τώρα καί στό ἐξῆς διεξάγεται *κρατώντας στό ἓνα χέρι τό φθινόπωρο καί στό ἄλλο τόν χειμῶνα*.

Ἡ ποίηση σχεδόν μέ τόν κάθε στίχο της ἐπιχειρεῖ μιά ἀπόπειρα αὐτογνωσίας. Ὁ ποιητής ἀναζητᾷ διαρκῶς νά βρεῖ τίς συνιστώσες πού τόν ὀρίζουν ὡς ἄνθρωπο καί ὡς ἐργάτη τοῦ λόγου, νά ἀντιληφθεῖ τή λειτουργία τῶν ἀρχῶν πού τόν διέπουν καί μέ τή-διαδικασία αὐτή κτίζει διαρκῶς τόν ἑαυτό του, ξαναγουρίζοντας στίς ἀφετηρίες του κι ἐπαναλαμβάνοντας τίς διαδρομές του. Ὁ Λάνταβος ἐπικαλεῖται καί διατυπώνει τήν ἐπι-θυμία του νά «συναντηθεῖ» μέ τό ἀρχέτυπο του, ἀλλά σάν ἓνα τοπίο πού τό καταπίνει ἡ ὁμίχλη, πνίγεται στήν ἀδυναμία τῆς συνάντησης αὐτῆς. Ἔτσι ἡ «καλημέρα» του παρ' ὅλο τό διεγερτικό φῶς της ὑφίσταται τίς ἀλλοιώσεις τῶν σκοτεινῶν ἀρχετυπικῶν δε-σμεύσεων:

*Ἄς γίνει νά ἐλευθερώσω στό φῶς τῆς ἐφάμαρτες σκέψεις
ἄς γίνει λήθη ἡ τυραννία τῆς ἐπόμενης ἡμέρας.*

Στόν Κώστα Λάνταβο αἰτιατά καί στόχοι ταυτίζονται κατὰ ἓνα θαυμαστό τρόπο. Μέ τίς ἀμφίδρομες αὐτές βιοτικές ὁδοιπορίες ὁ ποιητής ἀντιλαμβάνεται ὅτι *ἡ ψυχὴ του μάχεται σέ μοναξιά ἀνάμεσα καί λέξεις*, ὅποτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προερχόμενος ἐκεῖ καί πάλι καταλήγει, ὅσο καί ἂν ἡ ἐπαναληπτική αὐτή ἐνέργεια φαντάζει πάντα ἔωλη, ἐνῶ πολύ συχνά τελεσφορεῖ. Πρόκειται γιά τήν ἴδια τήν ποίηση πού καθορίζει καί ἐπα-καθαρίζει τή φύση τῶν πραγμάτων της κάτω ἀπό τήν εὐεργετική σκιά τῆς ἀμφιβολίας.

*Θά γείρω πάνω στή σιωπή
μέ τήν ἀμφιβολία γρηγοροῦσα
νά ἐπιμένει*

Καί ἡ ἀμφιβολία πού βαραίνει καί σιγοτρῶει τήν τέχνη προβάλλει πάντα ἐγγενῆς μέ τήν πεποίθηση τῆς θνητότητας καί τῆς ἐφημερότητάς μας.

*Εἶμαι θνητός –
σημαίνει πῶς κάποτε ἡ αὐγή
δέ θά ῥθει νά μέ συναντήσει*

Μέ πρωτοπρόσωπη ἀναφορά, ἐπειδὴ ὁ ποιητής εἶναι ταῦτοχρόνως καί ὅλοι ἐμεῖς, ὁ Λάνταβος ἐμένει στήν αἰσιόδοξη ἀτένιση τῶν πραγμάτων. Ἡ «καλημέρα» μέ τή φω-τεινότητά της τοῦ δίνει τό δικαίωμα ὄχι μόνο νά ἐλπίζει στήν ἀκαθόριστη καί ἐν πολλοῖς ἀόριστη ἀπόκρουση καί καταστολή τοῦ Κακοῦ, ἀλλά νά κερδίζει τή βεβαιότητα τῆς προ-σέγγισης καί ὑποβοήθησης τοῦ Καλοῦ. Ἐντάσσεται καί ὁ ἴδιος ὡς στρατιώτης λαμπαδη-φόρος τῆς θνητότητας στοὺς ἱερολοχίτες πού καθυστεροῦν ὅσο μποροῦν τήν ἀποχώ-

ρησή τους από τή μάχη. Ὁ στίχος του τότε γίνεται κραυγή νίκης:

Εἶμαι ἀκόμα στό παιγνίδι

Στήν ἴδια κλίνη μέ τή σιωπή (*ὁμόκλινος τῆς σιωπῆς*, ἐπαναλαμβάνει) πορεύεται μέ μεσίστια τά ὄνειρά του γιά τήν ἐξεύρεση τοῦ Ἄλλου, τό ὁποῖο ἐνώ τό ἐπιθυμεῖ διακαῶς, δέν μπορεῖ νά τό προσδιορίσει, ὁπότε παραμένει διαρκῶς στό ἀνεύρετο. Τό ποίημα συμπιέζεται γιά νά πεῖ ὅσο λιγότερα μπορεῖ καί νά ἀρκεσθεῖ στά ἐλεγχόμενα καί τά μή ἀλλέως γενόμενα. Ἡ «καλημέρα» ἐπαναπροβάλλει τήν ἀκατανίκητη ὁμοιομορφία, καθῶς οἱ κύκλοι τοῦ βίου κλείνουν καί ξανανοίγουν ὁμοιοτρόπως. Αὐτά πού εἶπαμε θά ξαναποῦμε, αὐτά πού κάναμε θά ξανακάνουμε καί ἡ διαφορά ἔγκειται πάντα στή στιγμή, στή διαστολή τοῦ «τώρα», τό ὁποῖο, ὅπως καί τό Πλατωνικό «ἐξαίφνης», ἀποκαλύπτει τίς μύχιες ἐκλάμψεις τῆς ἐσωτερικευμένης μας ἀντίδρασης, τήν αἰφνίδια προβολή τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπό τήν ἄλλη ὄχθη τῆς ὁρατότητας καί τῆς περατότητας. Σ' αὐτή τήν ἰδιαιτερή στιγμή ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται τήν τραγική διάσταση τῆς μοναξιάς του, τήν ἀπουσία τῆς ζωτικῆς συνομιλίας, τήν ἐνόραση τῆς θεότητας, τό προαίωμα ταξίδι.

*Μέρες καί πάλι μέρες
κύματα ὀλόγδια στόν ἴδιο ὠκεανό.
[...]
Ἵλα εἶναι ἐδῶ. Ἵλα μαραίνονται
κάτω ἀπ' τό φῶς τοῦ ἡλίου.
[...]
Μέρες,
θά ἔλθουν κι ἄλλες μέρες
στά μυστικά ὅμως περάσματα
μείναμε λίγοι οἱ συμπαῖκτες.*

Κι ἔτσι, φεύγοντας, ἀφήνουμε πίσω μας μόνο λέξεις. Ἵλα καί περισσότερο ἡ μνήμη, ἡ ὕλη, τό ὄνειρο συμπυκνώνονται μέσα στόν ἀκέραιο λόγο, ἄν ἀξιωθοῦμε ποτέ σ' αὐτόν, καί ὁ λόγος αὐτός, μέσα ἀπό τά πλέγματα τῶν ἐρεπιπώνων πού μᾶς περιβάλλουν, συσσωρεύεται καί λειτουργεῖ ὡς χρησμός. Μόνοι πάντα, φωνάζει ἡ μοναξιά ὡς Ἐρινύα καί ὡς Νέμεσις ἢ καί ἀπλῶς ὡς Πυθία, πού ἐρμηνεύει τόν Νόμο, χωρίς νά παρεμβαίνει στήν ἰσχύ του. Μόνοι πάντα καί πιό μόνοι μπροστά στόν θάνατο, τό κατώφλι τοῦ ὁποῖου δρασκελοῦμε χωρίς τή συντροφιά ἢ τή βοήθεια οὐδενός. Ἐκεῖ πού οὔτε ἡ «καλημέρα» εἶναι σέ θέση νά τόν φτάσει μέ τά φεγγοβολητά της.

*Πεθαίνω, μοῦ λές ντυμένος λευκά σύννεφα
κι ἐγώ σοῦ μιῶ γιά τή γῆ πού ἀνθίζει,
σοῦ ὑπόσχομαι εὔρωστους περιπάτους στό χθές
δέν ἔχω αὔριο νά σοῦ δώσω.*

Κι ἔτσι ἐκεῖ πού δέν φτάνει ἡ «καλημέρα», ἐπειδή κάπου καί κάποτε ὀρθώνονται τά ἀνυπέβλητα ὄρια, ἐκεῖ πού ἡ ψυχὴ χάνει τό ἐπίγειο φορτίο της καί ὁ θάνατος μᾶς κυριεύει καί μᾶς ὠθεῖ σέ μιὰ ἐνδοξη ὑποχώρηση σέ ἀνήλιαγη θάλασσα, ἐκεῖ ἐπελαύνει ἕνα σκοτάδι συγχωρητικό, ἕνα σκοτάδι πού θυμᾶται, προϊόν ἐπίκλησης καί ἴσως ἀνταπόδοσης γιά τή ματαιότητα τοῦ βίου, τήν ὥρα πού ὁ ἡλιος μόλις ἔχει βασιλέψει.

Μιά ἄλλη παράμετρος μέσα στήν ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου εἶναι ἡ ὑποφώσκουσα καί μόλις ὑφέρπουσα θεολογία του. Τό ποίημα συχνά παίρνει τή χροιά τῆς προ-

σευχής, ιδίως όταν η αντίπερα όχθη γίνεται ορατή. Η συνομιλία με τον Κτίστη της Δημιουργίας γίνεται τότε με την μορφή της παράκλησης και τότε με τη μορφή του δοξαστικού αίνου και της πλήρους ύποταξης.

*Θεέ και Κύριε,
 ίσως όλα νά ήταν λάθος εξαρχής
 κι εγώ νά νόμιζα πώς ήταν εύλογια,
 όμως κάνε νά γίνει ή κόλαση
 μύρο λησμονιάς*

Λοιπόν, έως εδώ. Η «καλημέρα» διαρκεί από την αύγή μέχρι τό βράδυ. Κι εκεί στό σκότος, πού όλους μās μνημονεύει και μās συγκεντρώνει στους μαύρους θύλακές του, συντελείται ή τάχιση ύπογραφή. Πόσοι απομείναμε, τί γευτήκαμε, τί αποκομίσαμε, τί συμπεράσματα βγάλαμε. Κι εκεί πρωτίστως υπερισχύει ξανά εκείνο τό κινούν την άνεση επανάληψη, την αδιάψευστη όμοιομορφία, όπως ήδη προείπαμε και καταδήλωσε σαφώς ό ποιητής. Κι αυτή είναι και ή τελευταία γεύση πού βαραίνει στα κλεισμένα χείλη του δημιουργού:

*Κάθε βράδυ δέν είναι άλλο βράδυ
 είναι τό ίδιο μέ άλλη φορεσιά [...]*

*Κάθε βράδυ δέν είναι άλλο βράδυ
 είναι ό ίδιος πάντα φόβος
 πού κρύβεται μέσα στη μαύρη νύχτα.*

Μέλιγος 30-6-2019

Με τούς: Γλυκερία Μπασδέκη, Γιώργο Καραβασιλή, Θάνο Κανδύλα, Ήλία Κεφάλα.

Βασίλης Λαλιώτης

Ένας λυρικός

Κώστας Λάνταβος, μαζί με μερικούς ακόμα εκ Λαρίσης, είναι ο παραγωγός ενός φαινομένου αξιοσημείωτου στη λογοτεχνία μας. Άνοιξε δρόμο της Αθήνας προς τη Λάρισα.

Δρόμο που ακολούθησαν κι άλλοι από άλλες περιοχές, μηδενίζοντας ουσιαστικά την απόσταση κέντρου-έπαρχίας.

Τήν ίδια στιγμή και με κοινό που ακολουθοῦσε τις έκπτωχῶσεις τῆς γραφῆς του, ἔκανε ἔργο. Συνομιλώντας με τὰ τρέχοντα αἰτήματα πού κάθε φορά ἦταν στήν ἐπιφάνεια, ἀποκλίνοντας πρὸς τὴ φωλεὰ μιᾶς προσωπικῆς ἀντίληψης κι ἑνός προσωπικοῦ λόγου.

Ἀποτελεῖ φαινόμενο παραδειγματικοῦ λογοτεχνικοῦ βίου, πού ἔζησε κι ἔγραψε σέ χῶρο παράμερο ἀλλὰ μέ συνείδηση τοῦ κέντρου.

Ἀνήσυχος ὡς πρὸς τὰ ζητούμενα τῆς τέχνης του κάθε φορά ἀκολούθησε ἕνα λυρικό δρόμο συγκατανεύοντας στήν κοσμητικὴ λέξη καὶ στή δυσκολία τῆς νά ἐκπέσει, ζητώντας ἀπὸ τό ποίημα οἰάκισμα βίου μέσα στίς ἡλικίες καὶ μεταλλάσσοντας τὴν πραγματικότητα καὶ τὰ ἐρεθίσματά τῆς σέ λυρικά ἀνάλογα.

Τό ποιητικό του ἔργο ἀποτελεῖ μιά τοιχογραφία ἀνακατευθύνσεων καὶ ἀνανεώσεων πού κάποτε γίνονται ριζικές καθὼς ὁ χρόνος καὶ ἡ ἡλικία ἀλλάζει κάθε φορά τὰ ζητούμενα.

Στὴν ὥρα μιᾶς γενικῆς ἀποτίμησης τῆς προσπάθειάς του τό πρόσημο δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι θετικό. Εἶναι ἡ θετικότητα πού δέν ἔλειψε ποτέ ἀπὸ τό λυρικό ἐγὼ τῆς ποιήσῆς του καὶ πού κατὰ τό ἀρχαῖο ἔθος μετατρέπει διαρκῶς τὰ ἀπόντα σέ παρόντα μέ τὴ γραφή.

Με τὴν Εὐτυχία-Αλεξάνδρα Λουκίδου καὶ τὴν Δήμητρα Χριστοδοῦλου.

Μάκης Λαχανᾶς

Κώστας Λάνταβος

υτό τό βιβλιαράκι ἔχει τή μικρή του ἱστορία πού θά σᾶς τή διηγηθῶ σύντομα.

Πρὶν 3 χρόνια ὁ κ. Λάνταβος μέ ἐπισκέφθηκε στήν Κέρκυρα. Στίς ἐξορμήσεις μας νά τοῦ δείξω τό νησί, μιά μέρα, κάναμε τή διαδρομή τοῦ «βορείου συγκροτήματος» – ἡ ἀνατολική πλευρά τοῦ νησιοῦ ἢ πιά ὁμορφη καί ἐντυπωσιακή.

Ἐπισκεφθήκαμε τό ψαροχώρι *Καλάμι* –τώρα τουριστικό θέρετρο τῶν Ἑγγλων– γιά νά τοῦ δείξω τό Κατάλευκο Σπίτι πάνω στό βράχο καί τή θάλασσα πού ἐζήσε ὁ μέγας συγγραφέας L. Durrel προπολεμικά. Ἐκεῖ ἔγραψε τό πρῶτο του βιβλίο – *Ἡ Σπηλιά τοῦ Πρόσπερου*, πού ἦταν ἕνας ὕμνος γιά τήν Κέρκυρα.

Μετά συνεχίσαμε γιά τήν Κασσιόπη, τό ἀρχαῖο λιμάνι τῶν Λατίνων μέ ρωμαϊκά λουτρά, τείχη καί τό ναό τοῦ Κάσσιου Διός. Ἐδῶ ὁ Νέρων ἔγραψε πολλούς στίχους πού τούς ἀπήγγειλε ματαιόδοξα στήν ἀκολουθία τῶν νεαρῶν πού τόν συνόδευαν.

Ἡ Κασσιόπη εἶναι ἕνας μικρός κλειστός κόλπος, μιά ζεστή ἀγκαλιά. Καθίσαμε σ' ἕνα μικρό καφεενδάκι στόν ἀριστερό μυχό τοῦ λιμανιοῦ. Ἀπέναντί μας ἡ Κασσιόπη, χτισμένη ἀμφιθεατρικά, δίπλα μας λικνίζονταν ψαροκάικα καί βαρκοῦλες σέ μιά βαθιά γαλάζια θάλασσα, τό γαλάζιο τοῦ Πουνέντε ὅπως λέν οἱ ναυτικοί. Στρέφοντας ἀριστερά στήν ἀπέναντι ἀκτή τῆς Ἀλβανίας στραφτοκοποῦσαν στόν ἥλιο τῆς Δύσης οἱ Ἅγιοι Σαράντα. Μπορῶ νά σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Ἀντίνοος τοῦ Κ. Λάνταβου, δίπλα στά χαλάσματα τοῦ ναοῦ τοῦ Κάσσιου Διός.

Ἀργότερα, ὅταν μοῦ ἔδειξε τά ποιήματα αὐτά μέ ἐνθουσίασαν. Τά διάβασα πολλές φορές. Αὐστηρός ἐρωτισμός, σαρκασμός πικρός, πολυεδρική εὐαισθησία γιά τό πολύ δύσκολο θέμα, σοφὸ μέτρο καί ἀφογή κομψότητα. Ὅσο τά διάβαζα διαπίστωνα νά ἀκούγεται ἡ μουσική μιάς συνάτας γιά 2 ὄργανα, μέ εἰσαγωγή, andante, scherzo, καί finale. Εἶναι μιά μουσική ποίηση.

Τοῦ ζήτησα νά τό ἐκδώσω στίς ἐπιλεκτικές ἐκδόσεις τοῦ *Σπαρμοῦ* καί νά τό διακοσμήσω μέ δικά μου σχέδια. Μοῦ ἔκανε τήν τιμὴ νά μοῦ τό ἐμπιστευθεῖ. Ἔτσι ὁ Ἀντίνοος ἐν *Κασσιόπη* ἐξεδόθη στήν Κέρκυρα, σ' αὐτό τό βιβλιαράκι, σέ 200 ἀριθμημένα ἀντίτυπα, ἐκτός ἐμπορίου καί κυκλοφόρησε γιά τούς φίλους τοῦ ποιητῆ καί γιά τούς συλλέκτες τοῦ *Σπαρμοῦ*.

* Ὁμιλία τοῦ Μάκη Λαχανᾶ πού ἔγινε 18.10.2001 στό *Θέατρο τοῦ Μύλου* τῆς Λάρισας.

Εὐτυχία-Ἀλεξάνδρα Λουκίδου

Κώστας Λάνταβος Ὁ ποιητής τῆς περιδίνισης

ντολογική ὀπωσδήποτε καί ἐρωτική μέ μίαν ἔννοια εὐρύτερη ἢ ποίηση τοῦ Λάνταβου ποθεῖ τό αἰώνιο τήν ἴδια ὥρα πού ἀποδέχεται τή ματαιοπονία τῆς ὑπαρξης νά τό διεκδικήσει. Ποθοῦν οἱ στίχοι του τό ἀνέφικτο, ἐνῶ στοχαστικά συμφιλώνονται μέ ἓνα παρόν πού ἐπιμένει τήν προσωρινότητά μας νά ὑπενθυμίζει. Τό σῶμα λοιπόν καί ἡ φθορά του κι ὁ ἐρωτας τοῦ σώματος κι ἡ ἔφηβη νιότη πού γηράσκει ἀδικαίωτη. Μιά σήψη βαθμιαία πού, πρὶν παραδοθεῖ στό ὀλοκαύτωμα τοῦ σκότους, περιφέρει τήν ἀπελπισία τῆς καί τήν ἀναγνωρίζει σέ ὅλα τὰ ἄλλα σώματα πού προσεγγίζει. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ καταγραφή λεπτό πρὸς λεπτό τῆς περιφερόμενης ἀγωνίας τῶν ὄντων πού μέ τό πρόσχημα τῆς ἀναζήτησης τοῦ κάλλους ἐπιλέγουν κάθε φορά μίαν ἄλλη, νέα μορφή νά ἀρπαχτοῦν ἀπ' τό περιγράμματά της, ὥστε νά ἐπιπλεύσουν. Τό στοιχεῖο ἐκεῖνο ὡστόσο στό ὁποῖο ἀρχικά θά ἤθελα νά σταθῶ, καθώς σάν ἀεράκι διατρέχει τούς στίχους τοῦ Λάνταβου, εἶναι ὁ διχασμός τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων. Μιά ἰδιάζουσα κατάσταση ἀμφιβολίας, μία πάλη δηλαδή ἀνάμεσα στήν ἔνταση καί στή γαλήνη. Ἡ διαρκῆς ἀναζήτησις. Κάτι σάν ἀκατάσχετη ὀρμή πού συγκρατεῖται ἢ σάν ἐγκράτεια πού χαλαρώνει καί ἀφήνεται νά ἀμαρτήσῃ. Κι ἡ διερώτησις ξεκινᾷ τό δίβουλο ταξίδι τῆς ἐγκαινιάζοντας κατ' αὐτόν τόν τρόπο μίαν ἰδιότυπη δοκιμασία τοῦ πνεύματος.

Τίποτα δέ μοιάζει στέρεο ἐκ προοιμίου, καμία βεβαιότητα δέ δίνει τήν παραμικρή βακτηρία τῆς. Ἀκόμα καί ἡ ὀμορφιά μοιάζει νά ἀναρωτιέται γιά τίς σωτήριες δυνατότητές της πού ὡς γνωστόν ἐπικαλοῦνταν βέβαιος ὁ Ντοστογιέφσκι.

Ἀμφίβολη καί παραπλανητική κι αὐτή ἀκόμη ἡ ὀμορφιότητα λειτουργεῖ ὡς τό πρωταρχικό σημεῖο στό ὁποῖο κατατείνει ἡ ἀμφισβήτησή του, διανοίγοντας μία δίοδο ξεχωριστή στούς ὑποδόριους ἰστούς πού συνέχουν τήν ποιητική του γλώσσα.

Γράφει λοιπόν:

Εὐάλωτοι στήν παραπλάνηση τῆς ὀμορφιάς // ὄνειρευόμαστε.

(Ἐγκώμιο 2009)

Κι ἄλλοῦ:

*Θυροκολλημένη ἀπελπισία
ἀνυπόδητη περιφέρεται ἀπό σῶμα σέ σῶμα
ἐξερευνώντας
ἓνα ἀμφίβολο κάλλος.*

(Ἐγκώμιο 2009)

Ἡ ἀμφίβολια στήν ποίησή του βέβαια δέν καταφάσκει στή διάβρωσις ἀλλά λειτουργεῖ ὡς ἔνδειξη μιᾶς βεβαιότητας ἀντιφατικῆς κατὰ τὰ ἄλλα. Θυμίζοντάς μας τήν ἀποψη

του Unamuno πώς «Ἡ πίστη πού δέν ἀμφιβάλλει εἶναι πίστη νεκρή», κινεῖται ἀνάμεσα στή λογική καί στήν ἐλπίδα ἐναρμονίζοντας στή διπλή αἴσθηση τοῦ «ἀμφί» ὅλες τίς ἀμφιρρέπουσες καί διχαστικές καταστάσεις πού βιώνει ὡς παρατηρητής τόσο τῆς φύσης ὅσο καί τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου.

Θά γράψει λοιπόν γιά τόν δισταγμό τῶν δέντρων:

*Στό κενό ἀπλώνονται τῶν δέντρων οἱ κλῶνοι
στάσιμοι ἀμφιβάλλουν καί πάλι ἀφήνονται
μέ κόμπους μετροῦν τόν καιρό.*

(Ἐγκώμιο 2009)

Ἐνῶ γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν ἀναμέτρησή του μέ τή μοναδική βεβαιότητα τοῦ θανάτου πάλι θά ἀναρωτηθεῖ μένοντας διχασμένος ἀλλά καί σκεπτικός μπροστά στήν ὅποια ὀριστικότητα. Θά πεῖ:

*«...τά πάντα εἶναι διαφορούμενα
ἀκόμα καί ὁ φόβος τοῦ θανάτου».*

Ὅλα τά μεταιχμακά δηλαδή πού γονιμοποιοῦν τόν ἐσωτερικό παλμό καί ὑποστασιοποιοῦν τή συνείδηση ὡς ἓνα ἀνθεκτικό πεδίο ἀμφιβολιῶν ἀνάμεσα στό ἀόρατο καί τό ὀρατό ὀρίζουν τίς συντεταγμένες τοῦ ποιητικοῦ του σύμπαντος. Συνειδησιακή συνεπῶς ἡ μάχη κι ἡ ἐπικράτηση καί πάλι συνειδησιακή.

Ἡ Καρέλλη, ἄλλωστε, τό δήλωσε ξεκάθαρα μέ μιάν ἐρώτηση:

«Ἡ συνείδηση, τελικά, δέν εἶναι ἄραγε ὡς ἓνα βαθμό χῶρος ἀγωνίας καί ἀγώνισμα ἀμφιβολίας; Δηλ. αἴσθημα τῆς πραγματικότητας κι ὄχι ἀπλῶς κατοχύρωση στό πνεῦμα».
«Παρατηρήσεις», (Περί ἀμφιβολίας), περιοδ. *Διαγώνιος* 1958.

Ἡ ἀμφιβολία ὡστόσο στήν ποίηση τοῦ Λάνταβου δέν κατέχει θέση ἐπιθετική ἀλλά ὑπεραμύνεται καί ἀντιστέκεται στήν ὀριστικότητα τῶν ἀδιεξόδων πού τείνουν νά ἀκυρώσουν τή μοναδική βεβαιότητα τοῦ παρόντος. Στό παρόν στρέφεται λοιπόν καί ἀπό αὐτό ἀρδεύει τό καθ' ἡμέραν σκότος γιά νά ζήσει. Γιατί ἡ μέρα στόν Λάνταβο ἔχει τό δικό της μερίδιο στό σκοτάδι, μιὰ μελανή κηλίδα πού μέ ὑπομονή ξοδεύει τήν πίκρα της καί μετρά τόν καιρό, γιά νά μή συνθλιβεῖ. Ἡ μέρα ἴσως νά ἔχει στά σπλάχνα της κρυμμένη τή λύση τοῦ αἰνίγματος, μιὰ ἀνανεούμενη διαρκῶς εὐκαιρία νά συμμαχήσει μέ τά ὄντα στό κυνήγι τοῦ ὄνειρου τους, ἓνας ἀνταρτοπόλεμος, προκειμένου νά φυγαδευτεῖ ἡ θνητότητά μας κι ὅλοι οἱ φοβισμένοι ἐπί γῆς νά ξεκλέψουν λίγον καιρό μήπως καί καταφέρουν νά διαχειριστοῦν τήν τραγικότητά τους. Προτείνει λοιπόν τόν τεμαχισμό τῆς φαινομενικῆς ἀταραξίας τῆς μέρας «*σέ μερίδες θλίψης*», ὑπαινισσόμενος βέβαια τό μάταιο ἐγχείρημα νά ξοδευτεῖ ἡ στέρηση.

*[...]
Φόβος θνητός
τόν χρόνο μου μηρυκάζει*

– ὁ βίος βραχύς –

*Νά ξημερώσει
θέλω μιά αὐγή*

χωρίς τήν απειλή

τῆς μέρας.

(Εγκώμιο 2009)

Μιά ἐξοικείωση διαρκῆς λοιπόν ἢ ποίηση τοῦ Λάνταβου μέ τήν πληγή του, μιά ἤδη ἀναπόληση τοῦ καλέσματος «πού ἔρχεται ἀπ' τή μεριά τοῦ αἰώνιου ὕπνου», ἀφοῦ ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἐξορίας τοῦ ὄντος ἀπό τήν αἰωνιότητά του τό καθιστᾶ μιά μαριονέτα εὐκίνητη στά σκοινάκια τῆς μοίρας.

Δέν ἔχω ἄλλη ἐπιλογή –
ἀκολουθῶ

τή σταθερή ἀπώλεια
ὧσπου νά γίνει ἡ πληγή
ἓνας ἀπλός διάκοσμος

σέ μιά ζωή,
πού πρὶν νά ζήσει
ἔσβησε.

(Εγκώμιο 2009)

Αὐτή ἡ σκεπτικιστική στάση τοῦ νοῦ πού κάποτε ἀντιστέκεται στήν ἤπια συγκατάβαση δέν ὑπαινίσσεται παρά τήν ἐπιθυμία νά διατηρηθεῖ ἀνέπαφη ἡ ὑψιστή ἐλευθερία τῶν ἐπιλογῶν καί τῶν δυνατοτήτων, κάτι πού τόν ὠθεῖ νά πορεύεται πρὸς τό ἀμετάκλητο τοῦ τέλους, ἀρπαγμένος ἀπό τόν λόγο. Μιλοῦμε γιά τόν λόγο ἐκεῖνον πού ὡς φωνή ἐπιβεβαιώνει τήν ὑπαρξη τοῦ ἄλλου χαράζοντας δρόμους πρὸς τό Φῶς. Αὐτόν ἐπιλέγει γιά νά κρατηθεῖ, ἀναζητώντας στήν παρουσία τοῦ πλησίον τή μοναδική ἀπάντηση στό ἐρώτημα τῆς ὑπαρξης.

Ὅσο τή φωνή σου ἀνασαίνω
καμιά δέν ἀπειλεῖ ρυτίδα τή σκέψη μου,

οἱ δρόμοι δέν κλείνουν ποτέ,

μαζί βαδίζουμε πρὸς ἐκεῖνο
τό αἰώνιο ἀσάλευτο
ὄπου ἡ ἄβυσσος θ' ἀνατεῖλει

πρὶν τό φῶς ἀνοίξει τά μάτια του

βεβηλώνοντας

τήν ἀνθοφορία τοῦ σκότους.

Ὅσο τό βλέμμα σου φωτιά
πυρπολεῖ τό ἀβέβαιο

οἱ δρόμοι μένουν πάντα ἀνοιχτοί.

(Εγκώμιο 2009)

Ἡ ἀνθρώπινη περίπτωση στέκει στους στίχους τοῦ Λάνταβου ἀμήχανη καί ὀδυνό-
μενη, ἐγκλειστη καί τρεκλίζουσα μπροστά στήν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος μέ ἓνα
αἰνίγμα ἀνά χεῖρας πού ὅσο «τό πάνω χέρι τόχει ἢ σκόνη» ποτέ δέ θά βρίσκει τή λύση
του. Ἀκόμα καί τήν ἐπιστροφή στό παρελθόν μέ τό ὄχημα τῆς μνήμης ὡς ματαιοπονία
τήν ἀντιλαμβάνεται, ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη, κι αὐτήν ἀκόμη τήν αἰσιόδοξη προοπτική τοῦ μέλ-
λοντος σπεύδει μέ στίχους κοφτεροῦς νά ἀποδυναμώσει:

*Τό μέλλον εἶναι ἐπιπόνηση
τό τελευταῖο ὄχυρό
πρίν τήν ἀποδοχή τῆς ἥττας,
ἀπέραντο ποτάμι πού κομίζει
ἀμφιλεγόμενους χρησμούς,
ἢ τιμωρία πού ἐξυφαίνει ὁ Χρόνος
γιά τήν ἐπιμονή στό αἶτημα τῆς ἀθανασίας.*

*Ἀβέβαιο, μᾶς κληροδοτεῖ τή βεβαιότητα
πῶς ἀπομένει κι ἄλλος χρόνος
μιά πλάνη πού ἀπ' τήν πηγή της πίνουμε
καί παίρνομε ζωή.*

*[...]
Ἐξάλλου τό μέλλον δέν ὑπόσχεται
—οἱ ὑποσχέσεις εἶναι τῶν θνητῶν—
ἄτρωτο καί εἰρωνικό
ἐξ ἀποστάσεως μᾶς χαιρετάει.*

(Ἐγκώμιο 2009)

Κι ἂν οὔτε γιά τό παρελθόν οὔτε καί γιά τό μέλλον τότε γιά τί ἀκριβῶς προτίθεται
νά μᾶς μιλήσει; Μήπως γιά τόν ἴδιο τόν χρόνο ὡς ὄντοτητα καί γιά τήν ἐξοικείωση μαζί
του; Κι ἀφοῦ, ὅπως λέει: «δέν περισσεύει χρόνος γιά καλύτερους καιρούς», μήπως ἄρα-
γε περισσεύει γιά ἓναν ἀπόλογο ζωῆς; Μὲ καθαφικούς ἀπόηχους ἀποχαιρετισμοῦ στή
δική του Ἀλεξάνδρεια προτείνει:

*Μὴν ἀποφύγεις τή συνάντηση μέ τό ἡλιοβασίλεμα
ἔτσι μετράς τό μπόι σου καλύτερα*

Καί προπαντός μὴ λησμονήσεις τίς ἀποσκευές.

Ὅχι καημούς, ὄχι πισωγυρίσματα

*Μόνο ἓνα μειδίαμα ἀχνό
σάν ἀποχαιρετισμό στό σύθαμπο.*

(Ἐγκώμιο 2009)

Ἄλλωστε δέν ἔχει ἄλλη ἐπιλογή ἀπό τό νά μετατρέψει τό τραῦμα σέ διάκοσμο ἢ
ἀλλιώς τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο σέ στολίδι:

*στολίδι στό ἰκρίωμα
μέ συνεπαίρνει ὁ ἄνθρωπος —*

ἐξόριστος τοῦ σύμπαντος
ἐξαργυρώνει τὰ παντοπινά
μέ βήματα ὁδοιπόρου
πού τρεκλίζουν.

(Εγκώμιο 2009)

Μέ τή μεταμορφωτική δύναμη τῆς ποίησης κατορθώνει νά ἐνυπάρχει φωτεινός καί μέσα ἀκόμα στό σκοτάδι, ἀνοίγοντας ἐντός του ὀρυχεῖα, προκειμένου νά ἀνασύρει ἐλκυστική τήν πιό σπουδαία ἀλήθεια. Ἀναφέρομαι στήν ἀλήθεια – διαπίστωση πώς ἡ δύναμη τῆς θέλησης λειτουργώντας ὡς νόμος ἀπαράβατος ἀπό θεούς καί ἀνθρώπους κατορθώνει νά ἀνατρέψει τὰ προγνωστικά καί νά ἀκυρώσει τίς προβλέψεις. Πρόκειται γιά τήν ὕστατη ἀπόπειρα τοῦ ποιητῆ νά ὑπηρετήσῃ μέ μόνη τή βούληση καί τόν ὀραματισμό του τήν πλέον οὐτοπική του ἐπιθυμία. Ὁρθώνει τή θέληση λοιπόν καί σέ αὐτήν βασίζεται, προκειμένου νά κινητοποιήσει τό θαῦμα.

Ἄν τό θελήσεις, παύει νά εἶναι ὄνειρο –

ἄν τό θελήσεις
σοῦ ἀποκαλύπτονται οἱ ρωγμές τῆς ἀγάπης.

Ὁ θεός ἀκούει
τόν ψίθυρο τοῦ αἰώνιου αἰτήματος.

Ἡ ἐπιθυμία εἶναι δύναμη
ἀλλά ἡ ζωὴ εἶναι μεγαλύτερη δύναμη,

Ἡ ζωὴ μέσα στό σῶμα εἶναι διακαῆς πόνος –

ἀξιοσέβαστο νόμισμα
στήν ἀντίπερα ὄχθη.

(Εγκώμιο 2009)

Εἶναι φανερό λοιπόν ἡ ἄρνηση τοῦ Λάνταβου νά συμμαχήσῃ μέ τήν ἥττα καί νά ἀναδιπλωθεῖ. Naί, εἶναι ρεαλιστής. Naί, ἀντιλαμβάνεται τῆς ὑπαρξης τό πεπερασμένο ἀλλά δέν παύει πάνω ἀπ' ὅλα νά εἶναι ποιητής πού ἀντιστέκεται στό ἀνέφικτο ὑπηρετώντας τήν οὐτοπία. Τό σύθαμπο δηλαδή καί τό σκοτάδι δέν ἀποτελοῦν γιά αὐτόν ἐξωθεν κίνδυνο, μιά αἰωρούμενη μέ ἄλλα λόγια ἀπειλή πού ἀπεργάζεται τήν ἐξαφάνισή μας. Τῆ μοῖρα καί κατάληξή μας τῆ φέρουμε ἐκ γενετῆς σάν φορτίο δυσβάσταχτο μέσ στίς ἀποσκευές μας. Τό γνωρίζει, μιλά γιά αὐτό, τό ὀνομάζει, κι αὐτός ἀκριβῶς θαρρεῖς εἶναι κι ὁ τρόπος γιά νά τό ἐξορκίσει. Ἔχει συναισθανθεῖ γιά τὰ καλά ὅτι σηματοδότης ὁ καθεῖς μέ τό ἀτομικό σκοτάδι, τό προσθέτει σέ ἐκεῖνο τοῦ πλησίον του, μέ ἀποτέλεσμα νά εὐθύνεται γιά τὰ σβησμένα βλήματα ὄλων αὐτῶν πού κατοικοῦν τήν Κόλαση. Γι' αὐτό καί τόσο εὐστοχα θά σημειώσει:

Σήμερα γράφω γιά τήν Κόλαση,

Γιά τόν Παράδεισο δέν ἔχω τί νά πῶ –
δίνω στό ὄνειρο ἕναν ἀσπασμό
καί τελιώνω.

(Εγκώμιο 2009)

Ἡ ὑπαρξη ὡστόσο ὀλοένα ἀναζητᾶ τὸν πυρήνα της, τὸν κρυμμένο καρπὸ πού θά ἀποκαλύψει τὴν ἀνεστραμμένη ὄψη τοῦ ἀνέφικτου. Δέν κουράζεται συνεπῶς νά εὐαγγελίζεται τὴ διάφανη λέξη, αὐτὴν πού ἐπιμένει νά προσφέρει στὸν ποιητὴ τὴν παραμυθία της σάν δωρεά ἀπρόσμενη.

*Στὴν ἄγνωστη πλευρά δοσμένους
χάνομαι στό τυφλὸ βασίλειο τῶν λέξεων –*

*νεροσυρμές πού προσπαθοῦν
ν' ἀγγίξουν τὸ μυστήριον –*

*τὸ παλιό μου τραῦμα ἀνοίγει,
πληγὴ ἀπ' ὅπου τρέφεται ἡ ζωὴ
κι ἀποτολμᾷ ἐκστατικὴ
τά τελευταῖα βήματά της.*

(Ἐγκώμιον 2009)

Παρ' ὅλες ὡστόσο τίς φιλότιμες προσπάθειες τῆς ψυχῆς νά ἀναπαυεῖ ἔστω μέσα ἀπ' τὴν ποίηση, μοιάζει νά μὴν τὰ καταφέρνει, ἀφοῦ ὅπως λέει: «ὅσο κι ἂν κλαίω, ἡ θάλασσα μέσα μου δέν γαληνεύει».

Καί ἡ ψυχὴ τοῦ Λάνταβου μοιάζει νά κλαίει σιωπηλὰ γιὰ πολλὰ. Ἦλλα ἀπὸ αὐτὰ δηλωμένα ἐμφανῶς κι ἄλλα καλὰ προφυλαγμένα πίσω ἀπὸ μιά περήφανη καὶ ἀξιοπρεπεῖ γραφῆ, προσεκτικὴ καὶ ἐχέμυθη, πού ὅμως τὸν προδίδει. Εἶναι πολλοὶ οἱ ἔρωτες γιὰ τοὺς ὁποίους δακρῦζει σὲ μιά ἀναπόληση στοχαστικὴ, μιά ἀναπόληση πού λειτουργεῖ σάν πλάγιον σχόλιον γιὰ μιά ζωὴ πού ἄλλοτε ὑπέμεινε, ἄλλοτε τόλμησε μὰ ἴσως κάποτε νά δίστασε νά ἀποδεχτεῖ καὶ νά ὁμολογήσει τὸ πάθος ὡς τὴν ἄκρη του.

Καί ἴσως νά φταίει ὁ τόπος καὶ ἡ ἀταραξία του, ἴσως αὐτὴ ἡ ἀπαρασάλευτη ἐπανάληψη πού ἐξουθενώνει, ἴσως ἡ ἀθέλητη παραπομπὴ σὲ μιά δική του Πρέβεζα πού ἀναπαράγει τὸ χτέος καὶ καθελώνει τίς ψυχές στὴ θλίψη.

*Στὴν πόλη αὐτὴ
τίποτα δέν συμβαίνει*

μόνον ἡ διαιώνιση τῆς πλήξης

*Ὁ Χρόνος δέν ἔχει πέρασμα ἐδῶ
ἔχει ξεριζωθεῖ
ἀπ' τὸ τοπιὸ τῆς περιπλάνησής μου*

*Κλειστό παράθυρον ἡ ζωὴ
δέν ἔχει θέα*

κι οἱ μέρες, χαίνουσες πληγές,

ἀσήμαντες γίνονται προδοσίεις.

(Ἡ δωρεά τοῦ κάμπου 2006)

Πάντως, ὁ τόπος καὶ εἰδικὰ ὁ κάμπος τῆς Λάρισας μέ τὸν Πηνειὸ νά κόβει στὰ δύο τὴ σταθερὴ ἀκίνησά του, καθορίζουν τὴν ἐσωτερικὴ σκηνογραφία πού δέν πλαισιώνει

άπλως αισθητικά ως φόντο τήν παράσταση, μά ευθύνεται τόσο γι' αὐτήν ὅσο καί γιά τούς ρόλους. Ὁ τόπος, μέ ἄλλα λόγια, γίνεται ρόλος καί σενάριο καί αὐτουργός καί δί-δαγμα πολύ πρὶν γίνει ἀπλῶς τό σκηνικό πού περικλείει τήν ὑπόθεση. Ὁ κάμπος καί ὁ ποταμός στά ποιήματα τοῦ Λάνταβου ἄλλοτε συνιστοῦν εὐεργεσία καί ἄλλοτε ἰκρίωμα ἀποτρόπαιο, μιά ἀδόκητη μετάλλαξη τῆς δωρεᾶς σέ ἀνελέητο στοιχειό πού καταπνίγει παλληκάρια «ἀντίτιμο γιά τῆ σοδειά / πού χάριζε στόν κάμπο».

Ἡ πόλη αὐτή, ἡ Λάρισα, πού εἶναι σημαντική, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, μόνο γιά τούς κα-τοίκους της

*πορεύεται σάν σῶμα κολασμένο
πού ἀφήνεται στήν ἐπιθυμία μόνο.
Ὁ Ἔρωτας ἐδῶ εἶναι σπιγμαῖος
καί στήν καρδιά του δέν ἀνθίζει
ἡ ἔκσταση πού καταλήγει
στή θυσία.*

(Ἡ δωρεά τοῦ κάμπου 2006)

Μιλοῦμε γιά μιά ἀταραξία ἀμετακίνητη, μιά ἄρνηση τῆς φύσης νά δώσει ἔστω ἓνα ἀποκούμπι δέντρου, μιά ὑπόψια δροσιάς στήν ὄραση, γιά νά ἀντέξει ὑποτυπωδῶς τόν λίβα πού καίει τά καλοκαίρια.

*Φέρνω τό μάτι ἓνα γύρο
μά πουθενά ἓνας ὄγκος
νά σκαλώσει ἡ μονοτονία,
κοντανασιάνω ἀπελπισία
ἀσθματικό κρεσέντο
πού μέ πνίγει.*

(Ἡ δωρεά τοῦ κάμπου 2006)

Μά, ὁ κάμπος κάποτε μέσ στήν ἀταραξία του μετουσιώνεται σέ ἀναπνοή ἀντίδοτο στήν ἀσφυξία τῆς πόλης καί ἄλλοτε σέ ὕλη ἀρχέγονη πού φέρει στό χῶμα της τό σχῆμα τῆς ὑπαρξης τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητή, μετατρεπόμενος ἔτσι ἀπό τόπο ἀπουσίας σέ σιωπη-λή ὄντοτητα πού προσεῦχεται ἀφηρημένη:

*[...]
μέ γυρισμένες πλάτες
σέ κάθε εἰσβολή τοῦ Θέρου
στόν ἀναστεναγμό τοῦ ἡλίου
ἐξάλλου δέν ὑπάρχει χρόνος
βήματα τυφλά πρὸς τήν ἀνυπαρξία.*

(Ἡ δωρεά τοῦ κάμπου 2006)

Δέν ξέρω ἂν ὁ κάμπος ἀρνεῖται τῆ δροσιά καί τήν ἀνάπαυση στόν ποιητή ἢ ἡ ἴδια ἡ φύση του πού ἀνήσυχη καί ἀχόρταγη γυρεύει μιά σταθερή ἀλήθεια νά ἀπαγκιάσει. Δέν ξέρω ἂν εἶναι ὁ ἔρωτας πού χλομάζει σταθερά καί γίνεται ἀνάμνηση, μά εἶμαι σίγουρη πῶς κάπως φταίει καί αὐτός. Δέν ξέρω ἂν νίκησαν οἱ δισταγμοί ἢ ὅσα ἐντέλει τόλμησε. Ὅπως κι ἂν ἔχει πάντως, ὁ Λάνταβος εἶναι ποιητής πού δέν ἐφησυχάζει καί μέ μιά γεν-ναιότητα ἐνίοτε δραματική στέκει ὀρθός ἀπέναντι σ' ὄλες τίς διαψεύσεις. Γνωρίζει ἄλλωστε καλά πῶς τίποτα δέ χαρίζεται. Εἶναι ὁ ποιητής τῆς εἰλικρίνειας καί τῶν διαπι-στώσεων, μιά γενναϊόδωρη ὑπαρξη πού τεμαχίζει τήν προσωπική ἐμπειρία καί τῆ μοιρά-

ζει σέ ποιήματα, μήπως βοηθηθοῦν κι ἄλλοι παγιδευμένοι.

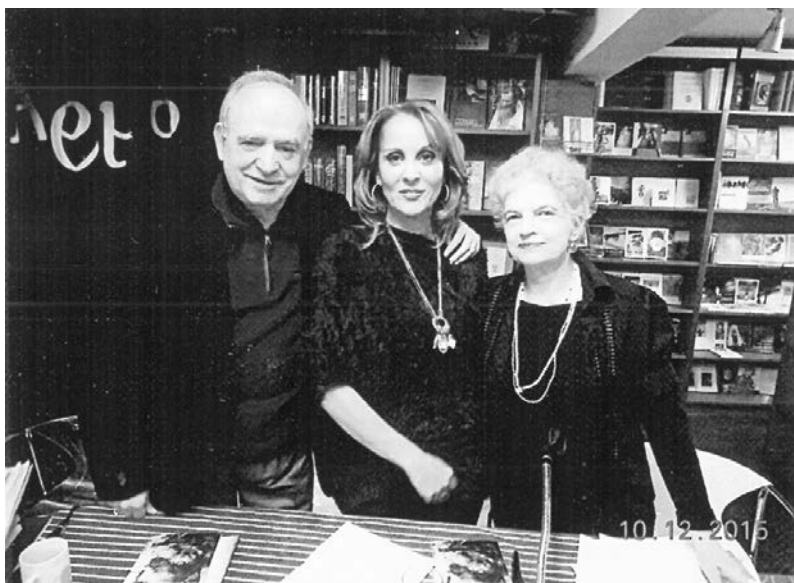
Μείναμε πίσω· πióτερο
ἀπ' ὅσο ἐπιτρέπεται.
Τό θάρρος δέ μᾶς ἔλειψε·
μήτε κι ἡ θέληση
μήτε κι ὁ πόθος ν' ἀντικρίσουμε
τίς πολύχρωμες πεταλοῦδες
καθώς χορεύουν ξέφρενους
ἡδονικούς χορούς
στούς ἀτέλειωτους κάμπους.

Υπολογίσαμε πολύ
στό ἐρωτικό τραγούδι τῶν πουλιῶν
πού πλημμυρίζει ἐλπίδα.

Ἔνας ὠκεανός ἀπό συντρίμια
καί
μαρτυρικές φωνές
εἶν' ἡ ζωή μας...

(«Διαπίστωση», Πορεία 1980)

Κι ἀναρωτιέμαι ἂν ἡ ἴδια ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου ἀναλαμβάνει τελικά νά γίνει στόν στεγνωμένο κάμπο τῆς ψυχῆς τό ἀποκούμπι δέντρο, πού θά τόν κρύψει στή σκιά του. Δέν ἔχω ἀμφιβολία καμιά ὅτι στό βάθος του αὐτό ἐπιδιώκει, μετουσιώνοντας τό ἄνυδρο τοπίο τοῦ τόπου του σέ ποίημα δάσος, ὅπου οἱ στίχοι γίνονται κλαδιά γιά τά πουλιά τῶν ἐπιθυμιῶν, πού κάπου πρέπει νά σταθοῦν νά κελαηδήσουν.

Μέ τήν Εὐτυχία-Ἀλεξάνδρα Λουκίδου καί τήν Ἀλεξάνδρα Μπακονίκα.

Ἄλεξάνδρα Μπακονίκα

Κώστας Λάνταβος

Κώστας Λάνταβος σέ διάστημα 33 ἐτῶν, ἀπό τό 1980 μέχρι τό 2013, ἔχει συνεχή παρουσία στήν ποίηση μέ 12 ποιητικές συλλογές. Τόν χαρακτηρίζει ὁ ἔντονος ἐξομολογητικός λόγος, πού εἶναι χαμηλόφωνος, ἀλλά καί συγχρόνως αἰχμηρός. Ὁ ποιητής, ὅσο μπορεῖ κι ὅσο τοῦ ἐπιτρέπεται, νοιάζεται νά συλλάβει τήν οὐσία τοῦ κόσμου, σέ κάθε τόνο, μορφή καί ἀπόχρωση, ἀλλά κι ὅ,τι συναποτελεῖ τόν κατακερματισμένο μύχιο τοῦ ἑαυτοῦ του. Περισσότερο ὁμως ἐπικρατεῖ ἡ δευτέρη διάσταση, δηλαδή ἡ συνεχῆς ἀναψηλάφηση τῶν δικῶν του αἰσθημάτων μέσα σέ ἕναν κόσμο ἄφιλο καί χαστικό. Ὁ Λάνταβος μιλάει γιά τά πάθη τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς του μέ τόλμη, μακριά ἀπό ρηχούς ἐντυπωσιασμούς, κουραστικές μακρηγορίες, κι ἐπιτηδευμένα σχήματα λόγου.

Τά συλλογικά ὁράματα, ἐπιδιώξεις πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν στόχων, ἀπουσιάζουν ἀπό τό ἔργο του. Εἶναι ἀποκαρδιωμένος μέ τό κοινωνικό γίνεσθαι τῆς ἐποχῆς του, δέν τό ἐμπιστεύεται, οὔτε περιμένει τήν προσωπική του ἀνάταση μέσα ἀπό τήν τριβή καί τόν ἐναγκαλισμό του μέ τό πλῆθος. Τό δηλώνει μέ τούς στίχους του: «ὁ κόσμος πού μέ γέννησε / εἶναι τυφλός / δολοφονεῖ τό μέλλον. [...] ὁ κόσμος πού μέ γέννησε / θρηνεῖ ἀπάνω στά κρίματά του...». Νιώθει νά πνίγεται περιστοιχισμένος ἀπό ἀνθρώπους πού ἐπιζοῦν σάν ἐρπετά κι ἐπονείδιστοι χαμαιλέοντες, ἀπό «τραυλοῦς πού ρητορεύουν ἀκατάπαυστα», «φερσίματα σαλιμπάγκων», «σχήματα ἀλλόκοτα πού δυναστεύουν συνειδήσεις». Ὁ ποιητής περιφέρεται ξένος μέσα σέ πολιτείες πού χάνονται δίχως μνημες καί μέ ἀπουσία ὑποσχέσεων, καθώς κυριαρχεῖ ἡ ἀπληστία, ὁ παρασιτισμός, ἡ παράκρουση καί οἱ ἀνίερές μάχες.

Χωρίς αὐταπάτες γιά τήν παρακμή τῆς κοινωνίας μας, ὁ Λάνταβος προχωράει ἀκόμα βαθύτερα γιά νά ἀντικρίσει τήν ἴδια τήν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου, χωρίς νά ἐξαιρεῖ καί τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του. Ἀντιλαμβάνεται ἐκ τῶν πραγμάτων ὅτι ἡ ἐπικοινωνία εἶναι δύσκολη καί πολλές φορές ἀκατόρθωτη, γιατί οἱ ἀνθρώποι εἶναι δύσκολοι. Τά ὄνειρά τους ματαιώνονται, οἱ χαρές τους βαφτίζονται σέ ποτάμια ἀπό πίκρες. Οἱ ἀνθρώποι εἶναι ἐφήμεροι καί μικροί μέ τίς ψυχές τους διάτρητες ἀπό φιλοδοξίες. Ἐπιπλέον εἶναι δειλοί, «λιποταχοῦν ἀνάμεσα στά χρόνια καί τίς ἐποχές», «τυφλοί πεθαίνουν, ἀνάμεσα στ' ὄνειρο καί τόν μῦθο». Ἡ πικρία τοῦ ποιητῆ φτάνει σέ τέτοιο σημείο ὥστε μέ ἀπελπισμένη ὠμότητα νά δηλώσει μέ τούς στίχους του: «Ἀπό μικρός / ἤθελα νά ἰδῶ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. / Τώρα πού μεγάλωσα / δέν ἔχω αὐτή τήν ἀγωνία / σά βλέπω καθημερινά / τούς ἄθλιους ἀνθρώπους / πού ἔπλασε «κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσή Του...».

Ἄν καί ὁ Λάνταβος ἀνήκει ὡς πρὸς τήν ἡλικία στήν «περίφημη» γενιά τοῦ '70, παρατηροῦμε ὅτι ἐμφανίστηκε κάπως ἀργότερα, καθώς ἐξέδωσε τήν πρώτη συλλογή μέ τόν τίτλο *Πορεία* τό 1980. Ἐπιπλέον, ἂν κάτι τόν διαφοροποιεῖ ἀπό τούς ποιητές αὐτῆς τῆς γενιᾶς, εἶναι καί τό ὕφος καί τό περιεχόμενο τοῦ ἔργου του. Δέν ἔχει τήν αὐτάρεσκη ἀλαζονεία, τήν καταγγελία, τόν ἀκραῖο σαρκασμό, τήν διαλυτική εἰρωνεία πού χαρακτηρίζει τούς ποιητές τῆς λεγόμενης ἀμφισβήτησης. Ἀντίθετα ὁ Λάνταβος εἶναι πιό λιτός στά ἐκφραστικά του μέσα, πιό ἄμεσος καί σαφής, ἡ κοινωνική διάλυση καί παρακμή

εἶναι γι' αὐτόν ἓνα πικρό ποτήρι ἀναπότρεπτο, μιά κατάσταση σαθρή πού μέ στωικότητα ἀλλά καί δύναμη πρέπει νά ἀντέξει καί νά ἀντιπαρέλθει.

Γιά πρόσωπα σκεπτόμενα κι εὐαίσθητα, μέσα σ' ἓνα κόσμο κυνικό καί σκληρό, ἡ μοναξιά εἶναι ἀναπότρεπτη. Ἀνήκοντας σέ αὐτή τήν κατηγορία, κατάσαρκα φοράει τή μοναξιά του ὁ ποιητής καί θαρραλέα τό ἐκμυστηρεύεται μέσα ἀπό τούς στίχους του: «Κάθε πού χάνω στή ζωή / ἔχω τή μοναξιά συχώριο / κάθε πού βγαίνω νικητής / (πάλι) ἡ σιαμαία μοναξιά / βρέχει τό μέτωπο / μέ ἀμίλητο νερό». Τό ἔντονο δραματικό στοιχεῖο τῆς ποίησης τοῦ Λάνταβου ἐκτός ἀπό τή μοναξιά συμπεριλαμβάνει μιά μεγάλη γκάμα σκοτεινότητας, πού τήν καθορίζουν τά μύρια μαρτύρια τῆς ζωῆς. Ὁ θάνατος, ἡ ἀπειλή τοῦ ἀδυσώπητου χρόνου, ἀδιέξοδα, ἐφιάλτες, δυστυχίες, ψευδαισθήσεις, πένθη, ἀπώλειες, ἐνοχές, ἀθεράπευτες πληγές κατατρέχουν τήν ψυχή του καί τόν καθιστοῦν ἐγκλειστο στή ζοφερή φυλακή τους. Διαβάζουμε ἀπό τό ποίημα «Πάλι» τῆς συλλογῆς *Felix culpa*:

*Πάλι στό πλῆθος μέσα τῶν ἀνθρώπων
δάκρυ γίνομαι στυφό,
κύκνειο ἄσμα μιᾶς φλόγας ἀνερμάτιστης
πού ἀντί γιά φώτιση
ἐντέλει ἔγινε ἀγχόνη.*

Ἀπό τήν πρώτη τό 1980, μέχρι καί τήν τελευταία ποιητική συλλογή τοῦ Λάνταβου τό 2013, τά ἀντιθετικά δίπολα ζωῆς καί θανάτου, χαρᾶς καί λύπης, μνήμης καί λήθης, παραίτησης καί ἀντίστασης, ποτέ δέν παύουν νά ἐμφανίζονται δείχνοντας τήν ἐναγώνια μάχη τοῦ ποιητῆ νά βρεῖ τόν ἑαυτό του, νά καταλαγιάσει τήν ἀγωνία του.

Ἄν ὁ χρόνος εἶναι πληγή καί ὁ βίος σπαραγμός, ἐκεῖνο πού μᾶς σώζει εἶναι τό πυρακτωμένο πάθος τοῦ ἔρωτα, μιά κοῦπα ἀνεμελιάς καί λίγα θρίμμата θαλπωρῆς καί γαλήνης. Αὐτό ἀποτελεῖ τόν σκληρό πυρήνα τῆς ποίησης τοῦ Λάνταβου, καθώς δέν ἔχει καμία ψευδαίσθηση ὅτι ὅλοι μας εἴμαστε συνταξιδιώτες στό ὠραιότερο ναυάγιο πού λέγεται ζωή. Μέσα στήν ψυχή του ὅλα εἶναι χάος, τύχη, πόνος. Πρέπει νά ἀντέξει μέρες ἀφάνταστα ὀδυνηρῶν καταστάσεων, ἀλλά καί μιά ἀτέλειωτη σειρά ἀπό μέρες ἀνιαρές, ἐφιαλτικά πληκτικές, πού γι' αὐτόν ἰσοδυναμοῦν μέ τήν ἀνυπαρξία. Ἡ μονότονη, ἀχρωμη ἐπίπεδη καθημερινότητα, εἶναι γι' αὐτόν ἓνας πνιγηρός ἐγκλωβισμός. Ὅπως ἓνας φυλακισμένος «μισός ἀπό ζωή καί μισός ἀπό θάνατο», ἐπιζητεῖ νά ὑπάρχει «στή μία καί μοναδική στιγμή», ἐκεῖνη πού εὐαγγελίζεται τήν ἐκρηξη τῶν αἰσθημάτων, ὅταν ὁ χρόνος κερδίζεται καί χάνεται μαζί, περιπλανώμενος σέ καιρούς πού κρίνονται καί κρίνουν. Ὡς ὁδοιπόρος προσεύχεται κι ἐνδοῖει στή διασπάθιση τῆς ὁμορφιάς τοῦ κόσμου, «ἀμετανόητος καί ἐλεήμων προσφέρεται / σάν ἄνοιξη – / στήν ὁμορφιά της ν' ἀποκοιμηθοῦν / εὐλογημένοι ἄσωτοι δραπετές». Ὁ αὐθεντικός ψαλμός, «πού φέρνει σάστισμα τοῦ νοῦ / ἴδιο μ' ἐκεῖνο πού ἀπειλεῖ τό σύνορο τῆς φρόνησης νά καταλύσει», εἶναι γιά τόν Λάνταβο ὁ ἔρωτας.

Ἐρωτικά ποίηματα εἶναι διάσπαρτα στίς 11 συλλογές του, ὅμως δύο ἀπό αὐτές μέ τούς τίτλους *Νυκτόβιος συλλέκτης* τοῦ 1989, καί *Ἀντίνοος ἐν Κασσιώπῃ* τοῦ 2000, εἶναι κατεξοχῆν ἐρωτικές. Κυρίως σέ αὐτές τίς δύο συλλογές καταγράφεται τό ἀπόγειο τοῦ ὑψηλότερου πάθους πού ἔζησε ὁ ποιητής, φλογερά αἰσθήματα ἠδυπάθειας, πού τόν ἄφησαν «πυρπολημένο, λεηλατημένο, θύμα τῆς ὁμορφιάς πού τόν παγίδεψε». Σάν εὐφρόσυνη λαβωματιά κι ἀγιασμένη μοῖρα ὑμνεῖ τό λατρεμένο πρόσωπο τοῦ ἔρωτά του. Ἀκόμα κι ὅταν τελειώνει ὁ ἔρωτας διασώζεται πυρετικά στή μνήμη καί τήν ψυχή του. Μέσα ἀπό τόν ἔρωτα, ἀκόμα καί μέσα στήν μνήμη, ζεῖ τό χοϊκό πού τόν ὀρίζει, παραμένοντας ἠθελημένα κι ἀμετάκλητα πάντα ἓνα ἔρμαιο τοῦ πάθους, σύμμαχος ἠδονικῶν

ἐπελάσεων. Κι ὅταν μένει στήν πικρή ἀπομόνωση μακριά ἀπό τήν ἀγάπη του σπαράζει, γιατί ἀναπότρεπτα ὀδηγεῖται στήν ἀγριότητα τῆς μοναξιάς. Διαβάζουμε τούς ὡραίους στίχους ἀπό τό ποίημα «Νύχτες τοῦ Αὐγούστου» τῆς συλλογῆς ΝΥΚΤΟΒΙΟΣ ΣΥΛΛΕΚΤΗΣ:

*Ἄς ἐπέστρεφαν
– ἔστω καί ὡς ὄνειρο –
οἱ νύχτες τοῦ Αὐγούστου
οἱ νύχτες τοῦ ἤρεμου πάθους
τότε πού γυμνοί –μέ μόνη συντροφιά τό φόβο
τοῦ ἀπρόσμενου διαβάτη–
παραδοθήκαμε στόν χορό τῶν αἰσθήσεων.*

Ἄς ἀξίξει στή μαρτυρική ζωὴ μέ τίς τόσες ἀντιξοότητες, ὁ, τι ὀδηγεῖ πέρα ἀπό τίς πληκτικές συμβάσεις καί τρέφει τίς ἐλπίδες τοῦ ποιητῆ εἶναι τό θαῦμα, μιά λέξη πού συχνά συναντοῦμε στό ἔργο του. Ἀναζητᾶ διακαῶς τό θαῦμα, πού εἶναι γι' αὐτόν οἱ μεγάλες στιγμές τοῦ ἔρωτα, τῆς ποίησης, καί τῆς εὐφρόσυνης ἀναπόλησης γιά ὁ, τι τοῦ ἔδωσε χαρά καί λύτρωση. Ὅμως αὐτές οἱ μεγάλες στιγμές δέν τοῦ παρέχονται συχνά, κι ὅταν τοῦ λείπουν ἔντονα τίς περισσότερες φορές καταφεύγει στή μνήμη, στά ὄνειρα, καί κυρίως στό τελικό καταφύγιο πού εἶναι ὁ ἑαυτός του. Αἰσθάνεται σάν «εὐλύγιστο φυτό σέ τραχύ χῶμα», ἕνα κομμάτι τῆς συνειδήσεως τοῦ κόσμου, «χαρμόσυνη ἀναλαμπή μέσα στό χάος». Κι ἂν γιά κάτι μέ σθένος γυμνάζεται εἶναι νά ἀποδέχεται τίς ἥττες, πού δέν ἀποτελεῖ δειλία ὅπως πολλοί ἰσχυρίζονται. Στά φιλέρημα βράδια του βυθίζεται στή σιωπή, πού τοῦ χαρίζει δύναμη, τόν βοηθάει νά προχωρεῖ ἐντός του, νά μετράει τά βήματά του σέ ἕνα ἐνδιαίτημα γαλήνης. Γιατί «ἐκεῖ πού βρίσκεται ἡ σιωπή / ἐκεῖ καί τό αἰώνιο τραγούδι». Ὁ Λάνταβος, ὅπως ὅλοι οἱ γνήσιοι ποιητές μᾶς προσφέρει τήν ἀλήθεια, καί γιά νά μεταχειριστοῦμε τά ἴδια τά λόγια τῶν στίχων του, μᾶς προσφέρει «τήν ἀνάμνηση τῶν ἐρώτων, τῆ θύελλα τῶν αἰσθήσεων, τῆ στοργή τῶν ὀνείρων, τίς πολύχρωμες ἐλπίδες».

Μέ ὠριμη λυρική γλώσσα, εὐστοχη στή λιτότητά της, ὁ ποιητής κερδίζει τόν ἀναγνώστη. Ἡ γνησιότητά του εἶναι ἡ βάση γιά τό μεστό αἰσθητικό ἀποτέλεσμα πού πετυχαίνει μέ τήν ἐμπειρη τέχνη του.

Γιώργος Μπλάνας

Ὁ μεταφραστικός δαίμονας τοῦ Κώστα Λάνταβου

Ὁ ἰδανικός μεταφραστής δέν ἀσχολεῖται μέ τήν ἀντιστοίχιση τῶν λέξεων ἐνός κειμένου μέ τίς λέξεις τῆς δικῆς του γλώσσας. Τό πρωταρχικό κριτήριο τῆς ἐπιτυχημένης ποιητικῆς μετάφρασης εἶναι ἡ ἀφομοίωση.

KENNETH REXROTH: Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΩΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

πάρχουν δαίμονες. Ὅσο παρωχημένο κι ἂν ἀκούγεται, ὑπάρχουν δαίμονες. Ἀπόδειξη: ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης. Τούς γύρευε ἐκεῖ ἔξω, στόν κατ' εὐφημισμό «ἀντικειμενικό» κόσμο καί δέν τούς βρῆκε. Συνεπῶς, ὑπάρχουν ἐδῶ μέσα, στό ὑποκείμενο. Εἴμαστε ἔτσι πλασμένοι, πού δέν μπορούμε νά γίνουμε ὑποκείμενα, πρόσωπα, ψυχές, παρά μόνο ἀφοῦ πλάσουμε τόν δαίμονά μας. Σ' αὐτόν θά ἐμπιστευθοῦμε τό πλεόνασμα λόγου καί αἰσθήματος, πού δέν θά χωρέσει στόν στενό, τσιγκούνη, μοχθηρό χῶρο τοῦ ἔξω.

Κι ἔτσι, ζοῦμε μισοί-μισοί. «Στήν Οὐκρανία», λέει μιά ἐντόπια λαϊκή παράδοση, «ὅταν μπεῖ τρέχοντας κάποιος στό χωριό του, φωνάζοντας ἀλλόφρων: *Παραλίγο νά μέ πνίξει μισός ἄνθρωπος!* ὅλοι καταλαβαίνουν πῶς ὁ συγχωριανός τους γλύτωσε ἀπό τόν Πάλεσμουρτ». Εἶναι αὐτός ὁ Πάλεσμουρτ μισός ἄνθρωπος (ἕνα μάτι, ἕνα αὐτί, μισό στόμα, ἕνα πόδι...) ἢ μάλλον φαίνεται μισός, ἀφοῦ ὑπάρχει σέ δύο κόσμους: στόν δικό μας καί στόν ἄλλον, τόν ἀόρατο κόσμο, ὅπου ζοῦν οἱ σκιές μας. Γιά ποιόν λόγο εἶναι τόσο μοχθηρός καί θέλει νά στραγγαλίσει ὅποιον βλέπει, δέν ξέρομε. Ἀλλά λίγο δέν εἶναι νά μήν εἶσαι ὀλόκληρος σέ κανέναν κόσμο!

Ὁ ἀναγνώστης, θά σκεφτεῖ ἴσως πῶς ἀναφέροντας αὐτή τήν ἀλλόκοτη παράδοση, τό *πηγαίνω* στόν ποιητή. Naί, ἐκεῖ τό *πηγαίνω*: ἀλλά ὄχι στόν ποιητή γενικά. Τό *πηγαίνω* στόν ποιητή πού ἐκτός ἀπό ποιήματα *γράφει* καί μεταφράσεις. Στόν ποιητή-μεταφραστή, δηλαδή. Ὁ ποιητής (σκέτο) εἶναι πάντα μισός – οὔτε λόγος γι' αὐτό. Ἄν εἶναι βέβαια ποιητής. Διότι ὅλοι ὅσοι γράφουν ποιήματα δέν εἶναι ὀπωσδήποτε ποιητές – οὔτε λόγος γι' αὐτό. Ἀλλά ὁ ποιητής (σκέτο) διαφέρει κατά τοῦτο ἀπό τόν Πάλεσμουρτ: λατρεύει τήν ἀτέλειά του. Μάλιστα τήν φυλάει σάν τό μάτι του, τό ὀρατό.

Ὁ ποιητής-μεταφραστής, ὅμως; Ζώντας σέ δύο διαστάσεις, δέν ἔχει τό περιθώριο νά ἀποδεχθεῖ τήν ἀτέλειά του. Τήν μισεῖ, ζηλεύει τά ὀλόκληρα πλάσματα καί συχνά καταφεύγει στήν παράφορη βία. Ζεῖ σέ δυό κόσμους. Ἀλλά αὐτοί οἱ κόσμοι δέν εἶναι, ὅπως μέ τήν πρώτη ματιά θά μπορούσαμε νά υποθέσουμε, τό πρωτότυπο καί τό μετάφρασμα: δύο ἔτσι κι ἀλλιῶς ἀτελεῖς τόποι – ὁ καθένας γιά τούς δικούς του λόγους. Ὁ ἕνας κόσμος εἶναι ὁ κόσμος τοῦ πρωτοτύπου καί τοῦ μεταφράσματος καί ὁ ἄλλος ὁ κόσμος τῆς ποιητικῆς ἐμπειρίας, ἐκεῖ ὅπου βλάστησε τό πρωτότυπο, ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἦρθε μέχρι τά λόγια τοῦ ποιητή. Στόν κόσμο αὐτό περιφέρονται ὁ δαίμονας τοῦ ποιητή καί ὁ δαίμονας τοῦ μεταφραστή. Πρέπει νά συναντηθοῦν. Ν' ἀγκαλιαστοῦν ἴσως σφιχτά, σχεδόν θανάσιμα, ὅπως ἐκεῖνα τά ἀμφίπλευρα πλάσματα τοῦ Πλάτωνα. Τήν *ποίηση* πίσω ἀπό τήν *λογοτεχνία* μεταφέρει ὁ μεταφραστής στό ἄλλο σαρκίο τοῦ πρωτοτύπου. Πῶς γίνεται αὐ-

τό; Πῶς πραγματοποιεῖται κάτι πού μοιάζει μέ μυστική τελετή; Κανείς δέν ξέρει. Οὔτε ὁ μεταφραστής. Ἄπλᾶ, συμβαίνει.

Τόν ποιητή-μεταφραστή Κώστα Λάνταβο τόν παρακολουθῶ πάνω ἀπό 30 χρόνια.

Ἡ μάλλον οἱ δαίμονές μας συναντήθηκαν πρὶν ἀπό 30 χρόνια καί τριγυρίζουν στίς ἴδιες περιοχές τῆς ποίησης: Οὐίλιαμ Μπλαίηκ, Ἐζρα Πάουντ, Ντίλαν Τόμας, Σοφοκλῆς. Μεταφράσαμε τούς ἴδιους ποιητές. Ὁχι ἐπαγγελματικά. Καθόλου ἐπαγγελματικά. Ἀπό ἀνάγκη, ἀπό ἀνάγκη νά κερδίσουμε ἢ νά δωρίσουμε τόν δικό μας λόγο. Ἐβλεπε ἐκεῖ πού ἔβλεπα καί τό ἀντίστροφο. Ὅμως ἔλεγε πάντα αὐτό πού –ἀπό ἀδυναμία ἢ συστολή– δέν ἔλεγα· καί τό ἀντίστροφο. Δεθῆκαμε μέσα στίς σελίδες βιβλίων. Σπάνιο φαινόμενο νά ἔχουν μεταφράσει καί ἐκδώσει δύο ποιητές τό ἴδιο ἔργο, τόν *Φιλοκτῆτη* τοῦ Σοφοκλῆ καί νά συγχαίρουν ὁ ἓνας τόν ἄλλον γιά τήν ἐργασία του. Ἀρχοντικά πράγματα. Μά ἔτσι ἀρχοντική εἶναι καί ἡ ποίηση τοῦ Λάνταβου: μετρημένη, ἤρεμη, λεπτή στό συναίσθημα καί κομψή στή διατύπωση. Τήν ἐκτιμῶ αὐτήν τήν ποίηση, γιά τήν διακριτική διεισδυτικότητα καί τήν τέχνη της. Εἶναι ποίηση τεχνίτη, πού πάλεψε γιά νά κατακτήσει τά ἐργαλεῖα, τά ὑλικά, τίς μεθόδους του. Ἡ ποίηση εἶναι τέχνη, θέλει πολλή δουλειά. Τό λέμε, τό ξαναλέμε καί ὕστερα... Κάθε φορά συμβαίνει αὐτό πού ἔλεγε ὁ Ἡράκλειτος γιά τόν Λόγο. Τόν ἀκοῦν οἱ ἄνθρωποι καί τόν ἀποδέχονται, ἀλλά μόλις σταματήσει ν' ἀκούγεται εἶναι σάν νά μήν τόν ἀκούσαν ποτέ.

Ἐτυχε, βέβαια, ὁ Κώστας Λάνταβος νά συναντήσει ἓναν δαίμονα πού ἐγώ τόν κοιτοῦσα πάντα ἀπό μακριά. Τόν δαίμονα τῆς Ἐμιλι Ντίκινσον. Καλύτερα ἔτσι. Γιατί μπορῶ νά φέρω τό παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ δαίμονα, προκειμένου νά δεῖξω τόν ποιητικό-μεταφραστικό δαίμονα τοῦ Λάνταβου, μέ τήν ἀμεροληψία τοῦ αὐστηροῦ κριτή. Μοιραῖα, αὐστηρός κριτής, ὄχι μόνο γιά τήν δική του εἰσβολή στήν ποίηση τῆς Ντίκινσον, ἀλλά γιά τίς εἰσβολές μιᾶς πλειάδας μεταφραστῶν, οἱ ὁποῖοι δέν μπόρεσαν νά διαμορφώσουν ἓναν τρόπο σχέσης μέ τήν μεγάλη Ἀμερικανή ποιήτρια, καταφεύγοντας σέ ἀντιφατικές τακτικές ἀπέναντι στό πρωτότυπο.

Τό πρόβλημα μέ τήν Ντίκινσον εἶναι τό ἐξῆς. Ἡ Ἀμερικανή ποιήτρια, πού πέρασε τή σύντομη ζωή της στή μοναξιά, δίχως νά τῆς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία ν' ἀποκτήσει αὐτό πού ὀνομάζουμε κοινωνική πείρα, δέν εἶναι μιά σπουδαία λυρική φωνή οὔτε μιά τρυφερή ρομαντική κυρία, πού ἔγραφε γιά νά περάσει τήν ὥρα της. Καί ὁμως πολλοί μεταφραστῆς τήν πλησίασαν μέ αὐτόν τόν τρόπο. Κατέβαλαν περισσότερη ἀπ' ὅση χρειαζόταν προσπάθεια γιά νά πετύχουν ρυθμούς καί ὁμοιοκαταληξίες, θάβοντας τήν στοχαστική φωνή τῆς ποιήτριας κάτω ἀπό σωρούς κοινοτόπων ἐκφράσεων. Ἐπιπλέον, ἔδειξαν ὑπερβάλλοντα συναισθηματισμό, καταφεύγοντας σέ τετριμμένες λέξεις. Ἡ Ντίκινσον εἶναι φαινόμενο ποιητικό κυρίως ἐπειδή –ἄν καί ἄπειρη ὡς ἄτομο– διέκρινε πλευρές τῆς ζωῆς καί τῶν ἀνθρώπων, ἀπρόσιτες γιά ποιητές δεσμευμένους στήν ποιητική τῆς ἐποχῆς της. Διαβάζοντας κανείς τά ποιήματά της ἔχει τήν ἐντύπωση πῶς δημιουργήθηκαν ἀπό μιά σοφή, δουλεμένη στό καμίνι τῆς ζωῆς, γερόντισσα. Ἡ ἀνθρωπογνωσία της εἶναι ἀπίστευτη. Καί αὐτή τήν ἀνθρωπογνωσία τήν κατέθεσε μέ στίχους πού ἀδιαφοροῦσαν γιά τά ἐκφραστικά δεδομένα τῆς ἐποχῆς. Τά ποιήματά της μοιάζουν μέ κομψούς στοχασμούς μάλλον, παρά μέ λυρικά τραγούδια. Ἀδιαφορεῖ γιά τή δομή τῶν στροφῶν. Συχνά, ἀρχίζει μέ ἓνα ὁμοιοκατάληκτο δίστιχο, γιά νά συνεχίσει μέ ἐλεύθερο στίχο καί νά τελειώσει ἀπλᾶ ἐκεῖ πού ἐξαντλεῖται ἡ σκέψη της. Ἄλλοτε χρησιμοποιεῖ τήν ὁμοιοκαταληξία σέ στίχους ἀνισομερεῖς μετρικά. Ἐκανε ὅ,τι θεωροῦσε πῶς ἀρκοῦσε γιά νά διατυπώσει τήν σκέψη της.

Ὅλα αὐτά ἀκούγονται κάπως ἄσχημα. Θά ὑπέθετε κανείς πῶς ἡ Ντίκινσον εἶναι κάπως κακογραμμένη. Τό ἀντίθετο. Διαθέτει μιά πολύ παράξενη ὁμορφιά. Ἡ πανίσχυρη γοητεία της ἔρχεται ἀπό τήν θαμπή περιοχή πού βρίσκεται πάντα πίσω ἀπό τίς προσεκτικά διατυπωμένες εἰκόνες της. Οἱ λέξεις περιγράφουν κάτι καιρία. Ὡστόσο κάποια

ἀπό αὐτές τίς λέξεις δέν ταιριάζει, φαίνεται κάπως περίεργη: λίγο μέσα στήν εικόνα καί λίγο κάπου πίσω, στό θολό υπέδαφος.

Ὁ Λάνταβος τό κατάλαβε αὐτό καί κατάφερε νά πάρει θέση ἀπέναντι στήν Ντίκινσον. Μιά θέση πού τήν ἀκολούθησε μέ συνέπεια: τό ποίημα πρέπει νά μιλάει γιά τό ἀρθρωμένο σῶμα του, ὅσο καί γιά τό κρυμμένο στόν θαμπό κόσμο τῆς ποιητικῆς ἐμπειρίας ἀπό τήν ὁποία προήλθε. Ἀναπαρήγαγε ἀκόμα καί τά μετρικά τρεκλίσματα τῶν στίχων τῆς Ντίκινσον, θεωρώντας τα προφανῶς ἴχνη τῶν σιωπῶν τῆς. Ξέροουμε πῶς ἡ σιωπή στήν ποίηση εἶναι στοιχεῖο συστατικό. Εἶναι μεγάλο μέρος τοῦ δαίμονα τοῦ ποιητῆ. Λόγου χάρι, στό ποίημα «There is another sky» συναντᾶμε τόν στίχο «I hear the bright bee hum» [Ἀκούω τό φωτεινό βούισμα τῆς μέλισσας]. Ὁ στίχος αὐτός ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί σάν νά συμπυκνώνει τό ὄραμα τοῦ ἄλλου, καθαροῦ, φωτεινοῦ οὐρανοῦ, πού ἐκτίθεται στό ποίημα. Ὁ ρυθμός του νομίζει κανείς πῶς εἶναι ἰαμβικός, ἀλλά οἱ δύο τελευταῖες λέξεις-συλλαβές εἶναι καί οἱ δύο τονισμένες. Αὐτό κάνει τόν λόγο νά ἤχει ἀρκετά καθημερινός, ἀλλά προβάλλει ἔντονα τό «hum», τό βούισμα, ἀνασύροντας ἐκεῖνο τό παράξενο «bright», φωτεινός. Τί πάει νά πεῖ «bright hum»; Πῶς μπορεῖ ἓνα βούισμα νά εἶναι φωτεινό; Ὁ Λάνταβος δέν μετέφρασε «Ἀκούω τό φωτεινό βούισμα τῆς μέλισσας». Κατάλαβε πῶς αὐτό τό «bright» βρισκόταν μισό ἐντός τῆς εικόνας καί μισό ἐντός τοῦ ὁράματος καί πῶς τό «hum» ἔμοιαζε μᾶλλον μέ βουερή ἔλευση τῆς ζωῆς σέ ἓνα ἠλιόλουστο ἀνοιξιᾶτικο τοπίο. Ἔτσι μετέφρασε «Ἀκούω τό λαμπρό τῆς Μέλίσσας τό βουητό». Τό βούισμα τῆς μέλισσας εἶναι βουητό κοσμογονίας καί προσδιορισμένο ἀπό τό τυπικά ἀχρεῖαστο ἄρθρο, ξεχωρίζει μέ τήν μὴ κανονική ρυθμική συμπεριφορά του καί ἡ φωτεινότητα εἶναι λαμπρότητα, ἥλιος λαμπρός, ἥλιος πού χρυσιζει στά ἀόρατα φτερά τῆς μέλισσας.

Αὐτή ἡ λεπτομέρεια εἶναι νομίζω ἀρκετή γιά νά φανεῖ ὁ ποιητικός δαίμονας τοῦ Λάνταβου: ἓνας δαίμονας πού δέν μεταφράζει ποιήματα, ἀλλά γράφει μεταφράσεις.

Μέ τόν Μάκη Λαχανᾶ.

Κώστας Θ. Ριζάκης

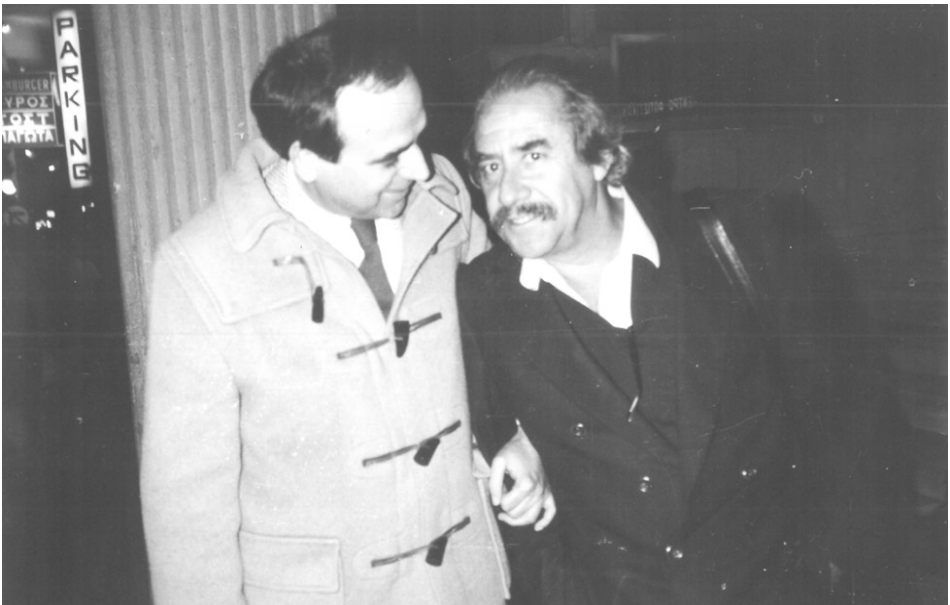
Πατριδαιπόλου

στον ποιητή Κώστα Λάνταβο

βελανιδιά βαθύκλωνη βουρλίζεις με τὰ στήθη
μ' ἀφήνεις κάθε χούφτωμα παλάμης ν' ἀλαλά-
ζει παιδεύεις ἄδικα τὸ φῶς ἔματοκυλᾶς ἀγάπες
ὅταν σ' ἀγγίξει οὐρανὸς παλίμπαις ἐκπαιδεύεσαι
κι ἀναφανδὸν σὰν ξέφτισμα φεύγεις τὸ δῶρημά του
φτύνοντας κάθετην φωτιά ψωμώνεις τοὺς καθρέφτες
τὴ σιγουριά σου ποῦθε ἀντλεῖς ὅτι σωστὴ σὲ δείχνουν;

(οἶκαδε κ' ἐπιστρέφοντας πῆρε νὰ βρέχει πάλι σκέπης
ὁ δεκαπεντασύλλαβος βροντᾶει ἀποσκιρτώντας δυὸ
κεραμίδια κόκκινα φουσκώνουνε νυχτέρια γκριζο-

μανιάζεις βάρυπνος – ρυθμῶν βόσκεις ζαγάρια!)

Με τὸν Γιάννη Νεγρεπόντη.

Κώστας Ε. Τσιρόπουλος

Μικρά κείμενα για τον Κώστα Λάνταβο

Για την Πορεία, Κέδρος, 1980

«Ἄ χαρμόσυνα εἰσόδια ἑνός νέου προικισμένου ποιητῆ στήν λογοτεχνία μας. Σεβασμός στήν λέξη, κραδασμός τοῦ στίχου, μιά ὑπαρξη δονεῖται μέσα στήν ζωή καί ματώνεται προσπαθώντας νά πεί ποιά εἶναι. Καλωσορίσματα!»

* * *

Για τήν Ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία, Ἄρμος, 1989, (τεῦχος 320, Αὐγ. 1998).

«Μέ μίαν ἀσίγαστη στοχαστικότητα πού περνᾶ ἀπό τήν καρδιά καί τήν διανοίγει σέ μεταφυσικές ἀπορίες, σύνθεσε τό νέο του ποιητικό βιβλίο, βιβλίο ἐντυπωσιακῆς πύκνωσης λόγου καί βιωματικῆς ὠριμότητας, ὁ ἔξοχος ποιητής Κώστας Λάνταβος. Ἡ Ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία (ἐκδ. Ἄρμος) συνιστᾶ κορύφωμα κρυσταλλώσεων καί τυραννικῆς ἠνιόχησης τοῦ ποιητικοῦ λόγου πού πρέπει νά παραδειγματίσει τούς ποιητές τῆς ἡλικίας του. Μέ ἄξονα μιά διερωτηματικῆ αὐτοψία τοῦ ὄνειρου ὡς μιᾶς ἄλλης, ἀποκαλυπτικῆς πραγματικότητας, διερευνᾶται τελικά ὁ ἄνθρωπος καί ἡ φυσική, καί ἡ μεταφυσική του "περίσταση" μέ τό ἔσοπτρο τῆς ὑψηλῆς ποιήσης.»

* * *

Για τά βιβλία *Felix Culpa* καί *Ἀντίνοος ἐν Κασσιώπῃ*, Ἄρμος, 2001 καί Σπαρμός 2000, (τεῦχος, 371, Νοεμ. 2002).

«Μέ τά δύο του νέα βιβλία ὁ ἐξέχων ποιητής τῆς τελευταίας Γενιάς τοῦ 20οῦ αἰῶνα Κώστας Λάνταβος ὄχι μόνο βρίσκει κι ἐκφράζει τόν βαθύτερο ἑαυτό του, τό γεγονός τῆς ὑπαρξῆς του τό τραγικό, ἀλλά ἀποτυπώνει καί τήν ἐντελῶς δική του φωνή καί γλώσσα. Πρόκειται γιά τό τομίδιο *Ἀντίνοος ἐν Κασσιώπῃ* (ἐκδ. Σπαρμός) καί γιά τήν συλλογή *Felix culpa* (ἐκδ. Ἄρμος), δύο βιβλία, τό πρῶτο πιό βαθύ, πιό ὀλοκληρωμένο ποιητικά, τό δεύτερο πιό περιγραφικό ἀλλά μέ στίχους συγκλονιστικούς ("Ἄνθρωπος καμωμένος μισός ἀπό ζωή, μισός ἀπό θάνατο"...) πού ἀνεβάζουν τόν ποιητή στήν πρώτη γραμμῆ τῆς Γενιάς του. Σ' αὐτά τά βιβλία, ἀπαλλαγμένα ἀπό ὁποιαδήποτε ἐμφαση, ἀποτυπώνεται μιά φωνή περιπαθῶς δραματικῆ, σκοτεινῆ κι ἐρωτικῆ, πού ἀφήνει μέσα μας μιά πίκρα.»

* * *

Γιά τό Μάθημα πρώτο, Ἄρμος, 2004, (τεῦχος 416, Αὐγ. 2006).

«Τό πιό λιγόλογο ἀλλά καί τό πιό πυκνό, ἀληθινά συγκλονιστικό, ποιητικό του βιβλίο μᾶς χάρισε μέ τό Μάθημα πρώτο (ἐκδ. Ἄρμος) ὁ προικισμένος ποιητής Κώστας Λάνταβος. Ἀνηφορίζοντας ἀντίθετα ἀπό τήν ροή τοῦ χρόνου πού μᾶς πλημμυρίζει μέ ἐμπειρίες, μοιάζει τώρα νά διδάσκεται τά βαθιά μυστήρια τῆς ὑπαρξης καί νά τά ἀποτυπώνει ὡς τραγικές ἀπορίες, μέ τρόπους ἀξιοζήλευτα ὑπαινιχτικούς πού εἰσχωροῦν στά ἐσώτερα τοῦ ἀναγνώστη γιά νά τόν καλέσουν σέ μιά φιλία ὀδύνης καί μαζί ἀπορίας. Συγχαρητήρια!»

Μέ τόν Κ. Ε. Τσιρόπουλο.

Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου

Κώστας Λάνταβος: Ἡ δύναμη τοῦ ἀπλοῦ

ποιητής Κώστας Λάνταβος εἶναι, πιστεύω, ποιητής τῶν διακριτικῶν ἀρωμάτων. Ἡ ποίησή του μοῦ ἔδινε ἀνεκάθεν τήν ἐντύπωση τῆς ἀπόσταξης μετὰ τήν ἀπόσταξη. Ὡστε ἡ τελική αἴσθηση νά εἶναι ἡ ἐντελῶς ἀπαλή εὐωδιά τῆς σοφίας. Ποιᾶς σοφίας, ὅμως; Ἐκείνης πού θά μπορούσε νά ἀποδοθεῖ μέ τὰ συνώνυμα βίωση καί οικονομία. Ὀλόκληρη ἡ ὥς τώρα ποιητική του διαδρομή, ἡ ἀπό βιβλίου εἰς βιβλίων θεματολογία του καί ἡ ἀντίστοιχη ποιητική του, ἔχουν αὐτό τό διπλό χαρακτηριστικό: Τίποτε ἐπινοημένο, καμιά ἐκ τοῦ μή ὄντος κατασκευή, ἀπλῶς ἀβίαστη, ρέουσα ἀπόδοση χωρίς μαλάματα ἐνός φορτίου πραγματικῆς ζωῆς, βιωμένης ἐντατικά ἐμπειρίας, μέ μέσα διαυγή, ἀπλᾶ καί λίγα. Τό ἀποτέλεσμα αὐτό θά μπορούσε νά ἐκτεθεῖ στήν ὑποψία τῆς πολύ χαμηλῆς, τῆς μή διακριτῆς φωνῆς, ἂν ὁ ἀνεπαρκῆς ἀναγνώστης περιμένει τό ὑψιπετές τῶν διανοημάτων καί τήν θῆρα τῆς λεκτικῆς πρωτοτυπίας ὡς γνώρισμα τοῦ δυνατοῦ. Ἐδῶ ἀντίθετα ἔχουμε ἕναν δημιουργό πού καταθέτει ἕναν πλοῦτο ἀνθρωπισμοῦ, κοσμοθεωρητικῆς ἂν ὄχι φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης, ὑπαρξιακῆς καί μεταφυσικῆς ἀνησυχίας χωρίς τήν εὐκολία τῆς ἐπιτήδευσης. Καί ἐκεῖ βρίσκεται τό δικό του ὕψος. Στό ὀλοφάνερα πηγαῖο. Στό αὐθεντικό. Στό ἐναγώνια κατακτημένο. Καί ἡ λεκτική πρωτοτυπία του δέν εἶναι ὑπόθεση σχημάτων λόγου. Εἶναι στήν ἀνάεωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τή δύναμη τοῦ ἀπλοῦ.

Ὁ ποιητής Κώστας Λάνταβος εἶναι, περιέργως γιά τή μοντερνιστική ἀντίληψη καί ἐνδεχομένως ἐπιμέμπτως γιά τήν μεταμοντέρνα, ἕνας ποιητής μέ θετική στάση ζωῆς, μέ καταφατική ἀπάντηση στόν κόσμο, σ' αὐτόν τόν κόσμο. Δέν τόν δικαιολογεῖ γιά τόν παραλογισμό του, δέν παραβλέπει τήν τερατώδη του ἀγριότητα. Ἀπλῶς περνάει ἀπέναντι, διανοεῖται καί συνθέτει πάνω στό πῶς μπορεῖ κάποιος νά τόν ἀντέξει, πῶς μπορεῖ νά διατρέξει μέσα σ' αὐτόν μιά ζωῆ παρηγορητική καί φιλόφρωνη. Ἀντλεῖ ἀπό μιά γλώσσα καθημερινή ἀλλά ὄχι τρέχουσα, ἀπό τήν ὁποία δέν λείπουν οἱ παλαιότερες μνήμες καί μέ στίχο βηματιστό, τοῦ ὁποίου τή μετρική ἐλευθερία δέν τήν στεγνώνει ἀπουσία ρυθμοῦ, προσπαθεῖ μέ θερμή εἰλικρίνεια νά προτείνει τήν συνύπαρξη ὡς τό δρόμο καί πρός τήν ἀντοχή καί πρός τήν ἔμπνευση. Ἀγάπη γιά τή ζωῆ ὑπαινικτικά ἐκπεφρασμένη πλὴν ἐντελῶς ἀδιαπραγμάτευτη μοιάζει νά εἶναι τό ψυχολογικό κοίτασμα ἀπ' ὅπου ἐξορύσσονται τὰ ποιήματά του. Δέν γνωρίζω πῶς ἀκριβῶς τόν ἔχει ἀποτιμήσει ἡ κριτική – αὐτή πού μπορούμε νά ἔχουμε... – ἀλλά εἶναι σίγουρα κατά τήν προσωπική μου αἴσθηση τῶν πραγμάτων ἕνας ποιητής πού ἡ σκοτεινότητα καί ὁ ἐρμητισμός δέν τόν ἀφοροῦν ὅπως δέν τόν ἀφορᾶ καμιά προσποίηση. Ἡ διαύγεια τοῦ θέματος, ἡ προσεχτική του ἀνέλιξη γύρω ἀπό τόν ἄξονά του καί ἡ ἔγνοια γιά τό μοῖρασμα μέ τόν ἀναγνώστη, σταθερές στίς ἀναζητήσεις του, δίνουν συχνά στήν ποίησή του τό ἀποτέλεσμα τοῦ παραμυθιοῦ: Παραμυθία. Δέν εἶναι τάχα αὐτό σταθερός σκοπός τῆς τέχνης;

Ἑλένη Χωρεάνθη

Ἐκείνη ἡμέρα ἴσαμε τὴν Καλημέρα
 Κώστας Λάνταβος
 Ὁ ποιητὴς τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας

Τὸ πρόσφατο ποιητικό βιβλίο τοῦ Κώστα Λάνταβου ἀρχίζει μὲ μιὰ «Καλημέρα» τὸ πρωὶ καὶ κλείνει μὲ τὸ πέρας τῆς ἡμέρας, μὲ τὸ βράδυ, χωρὶς ὡστόσο νὰ εὐχηθεῖ στὸν κόσμο «Καληνύχτα». Φτάνει στὸ τέλος ἑνὸς κύκλου, ἀλλὰ δὲν τὸν κλείνει. Ἀπὸ ὑπολογισμό, ἀπὸ σύμπτωση, ἀπὸ τὸν «ἴδιο φόβο» πού νιώθει κάθε βράδυ;

Σίγουρα δὲν θέλει, ἔτσι κι ἀλλιῶς, νὰ κλείσει αὐτὸς ὁ κύκλος τῆς δημιουργίας κι ἄς μείνει μὲ τοὺς φόβους. Ἄνοιγει τὴν ἡμέρα μὲ μιὰ «Καλημέρα» στὸν κόσμο καὶ στὴ ζωὴ πού τοῦ χαρίστηκε ἄλλη μιὰ μέρα, φτάνει στὸ βράδυ κι ἀντὶ νὰ εὐχηθεῖ, ὅπως θὰ περιέμενε καθεὶς «Καληνύχτα», μένει στὴν ὀδυνηρὴ διαπίστωση πὼς δὲν ἀλλάζει τίποτα, γιατί:

*«Κάθε βράδυ δὲν εἶναι ἄλλο βράδυ
 εἶναι ὁ ἴδιος πάντα φόβος
 πού κρύβεται μέσα στὴ μαύρη νύχτα».*

Ὁ Κώστας Λάνταβος, ἐπηρεασμένος, προφανῶς, ἀπὸ ἕναν ἰδιότυπο ὀρθόδοξο θρησκευτικό μυστικισμό, στὴν πραγματικότητα θέλει νὰ συμβιβαστεῖ μὲ τὸ ἀναπότρεπτο γεγονός τοῦ θανάτου καὶ πολὺ περισσότερο νὰ τὸν ἀποδεχτεῖ. Ἡ ζωὴ του, ἄλλωστε, καὶ ὁ ρόλος του εἶναι νὰ σώζει ζωές. Νὰ δίνει, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκεῖνον, υγεία καὶ διάρκεια ζωῆς στοὺς συνανθρώπους του. Ὅμως ἡ νύχτα ἢ μοναχικὴ, δὲν παλεύεται μὲ καμιὰ δύναμη. Τὴν ἀπουσία ἀγαπημένου προσώπου, τίποτα δὲν τὴν ἀναπληρώνει.

Αὐτὸ τὸ κενό, ἢ μοναξιά πού κουβαλάει κάθε ἄτομο, εἶναι πού ὠθεῖ πρὸς τὸν ἄλλο ἄνθρωπο. Καὶ ὁ συγκεκριμένος ποιητὴς αὐτὴ τὴν ἐρημικὴ μοναξιά τὴ βιώνει ἔντονα, ἀλλὰ εἶναι ἡ πηγὴ δημιουργίας τοῦ οὐσιαστικοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. Πάνω σὲ τούτη τὴν πραγματικότητα, μὲ ἀντίποδα τὴν πίστη σὲ μιὰ ἄλλη μεταφυσικὴ, ἔστω καὶ ὑποθετικά, ὑποστασιακὰ ὑπαρκτὴ, θεμελιώνει τὸ ποιητικό του σύμπαν:

*«Αὔριο ἐλπίζω
 βάσιμα ἐλπίζω
 πὼς τίποτα δὲν θὰ συμβεῖ
 πού νὰ διαταράξει τὴ βαθιὰ μου πεποίθηση
 τίποτα δὲν θὰ συμβεῖ
 καὶ θὰ μείνω μὲ τὴ σταθερὴ μου πεποίθηση*

*ὅτι ὁ κόσμος θὰ τρέχει πάντοτε
 πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση*

*ὅτι ὁ κόσμος θά ἀνθίζει μόνο τίς νύχτες
(ὁ ἥλιος ἐπαρκεῖ ν' ἀνθίζουν μόνο οἱ κρόκοι)*

*ὅτι ὁ κόσμος θά εἶναι πάντοτε ἄδικος,
ἢ δικαιοσύνη πρέπει νά παραμένει παναιώνιο αἴτημα*

*ὅτι ὁ κόσμος θά μείνει ἀναλλοίωτος
ἄλλοτε σάν καημός τοῦ ἔρωτα
κι ἄλλοτε σάν φωτισμένη πλήξη πού δροσιζει.*

Δέν ἐπέλεξα τυχαῖα τό συγκεκριμένο ποίημα, γιατί πίσω ἀπό τίς λέξεις, μέσα στό σκοτάδι τῆς συνειδήσης παραμένει ὁ φόβος πού ἄλλοτε ἐκδηλώνεται «*καημός τοῦ ἔρωτα*», ἄλλοτε σάν παράπονο γιατί «*ὁ ἥλιος ἐπαρκεῖ ν' ἀνθίζουν μόνο οἱ κρόκοι*», εἶναι τόσο λίγος ὁ χρόνος πού διαρκοῦν οἱ εὐτυχησμένες στιγμές...

Οἱ χαμηλόφωνοι φθόγγοι λένε τήν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Οἱ κραυγές χαρᾶς ἢ πόνου, πίστης ἢ ἀπιστίας μόνο ἐντυπωσιασμό δημιουργοῦν. Καμιά κραυγαλέα ἔκρηξη γέλιου δέν μπορεῖ νά ἐκφράσει ὅ,τι ἓνα ἀπλό μειδίαμα: τῆ βαθύτερη ἱκανοποίηση τοῦ ἀνθρώπου σέ μιά δεδομένη στιγμή.

Τά περισσότερα βιβλία τοῦ Κώστα Λάνταβου ἔχουν περάσει ἀπό τά χέρια καί τά μάτια μου. Ἀπό περιωπῆς θεωρώντας καί κρίνοντας, μπορῶ βάσιμα νά πῶ ὅτι ἡ ποίησή του ἔχει στοιχεῖα οἰκουμενικότητας, ἐνῶ ἐστιάζεται στό ἄτομο, στό ἐγώ του. Εἶναι ποιητής τοῦ μέτρου καί τῆς ἁρμονίας, συμβολικός, ὑπαινικτικός μέ ἐκδηλη, ὡστόσο, τῆ φιλοσοφική θεώρηση τοῦ βίου καί τῆ μεταφυσική θέαση τοῦ κόσμου.

Ἄμετακίνητος στόν χῶρο καί στόν ποιητικό του χρόνο, σ' ἓνα παρόν πού εἶναι καί παρελθόν καί μέλλον, ζεῖ τήν ἀπόλυτη μοναξιά ὡς γυμνότητα καί ἔνδεια ψυχική. Βιώνει καθημερινά τήν ψυχική καί τῆ σωματική ὀδύνη, ξεχνάει τόν συμβατικό χρόνο πού κυλάει καί συνεχίζει τόν καλό ἀγῶνα τῆς ζωῆς καί τήν πάλη μέ τίς λέξεις, ὡς θεράπων καί τῆς ποιήσεως διὰ τοῦ ρυθμοῦ καί τῆς ἁρμονίας.

Υπάρχει μιά διαδοχή καταστάσεων καί γεγονότων, μιά διάφανη κίνηση τοῦ ὄραματος μέσα στήν ἀκίνησια τῶν λέξεων, μιά τρυφερή ρευστότητα πού καθορίζει τῆ συμπεριφορά τῶν στίχων στήν παλαιστρα τῆς σύνθεσης, ἢ ὅποια ἂν καί ἐπιμερίζεται τυπικά σέ μικρά καί μεγαλύτερα ποιητικά σύνολα, ἀποτελεῖ ποιητική σύνθεση. Εἶναι, τρόπον τινά, ἐπιμερισμένη ὁλότητα.

Ὦντας ὁ ποιητής μένοντας στό σταθερό σημεῖο τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου, αἰσθάνεται κάποτε τήν ἀνάγκη νά βγεῖ ἀπό τῆ μοναχικότητά του κι ἀπλώνει τά χέρια ν' ἀγγίξει τόν ἄλλο ἄνθρωπο, νά τόν φέρει κοντά του, νά τόν κάνει κοινῶν τῆς ἀγάπης, τῆς φιλίας, τῆς συντροφικότητας, νά νιώσει τόν «πλησίον» ὡς «ἐαυτόν», κατά τήν εὐαγγελική ρῆση. Αὐτή ἡ κίνηση πού ἐκφράζεται ὡς ἀτομική ἐπικίνηση μέ τήν ἀγωνιώδη κραυγή: «ἄνθρωπε!», σύντομα θά γενικευθεῖ σέ καθολικό αἴτημα φιλίας. Ἐχοντας πλήρη συνειδήση τῆς εὐθύνης καί τῆς ἀποστολῆς του, θά καλέσει κοντά του ὅλους τούς ἀνθρώπους γιά ἓναν κοινῶν ἀγῶνα ἠθικῆς τελείωσης, θά στραφεῖ στούς ἄλλους ἀνθρώπους νά δώσει καί νά πάρει ἀγάπη.

Υπάρχει ἐπίσης ἐκδηλη μεταφυσική ἀγωνία, συγκαλυμμένη ὀδύνη καί σπαραγμός ψυχῆς γιά κάθε ἀπώλεια. Ἡ μοναξιά εἶναι μόνιμος ἐφιάλτης. Θέλει τόν ἄλλο ἄνθρωπο συμπαραστάτη, φιλόανθρωπο μαζί του, νά συμμετέχει στά δρώμενα τῆς κάθε μέρας, τῆς κάθε ὥρας. Στήν πραγματικότητα εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἓνας εὐσεβῆς πιστός, ἓνας βαθύτατα θρησκευόμενος ἐρωτικός ποιητής. Ὁ λόγος του εἶναι τρυφερός, ἄδολος, φιλοσοφημένος, ὀδυνηρά διαυγῆς, σαφῶς παρηγορητικός. Συνεργεῖ ἔτσι στήν

ἐπίτευξη τοῦ καλοῦ καί τοῦ ἀγαθοῦ, στήν «κοινωνία» τῆς ἀγάπης πού ἐνώνει τούς ἀνθρώπους. Πιστεύει στήν ἀγάπη, ἔχει ἀπόλυτη συνείδηση τοῦ προορισμοῦ του στή ζωή, βαθειά συνειδητοποιημένος ποιητής μάχεται νά φτάσει στήν αὐτογνωσία, θεωρῶντας ὡς ἀρχή σοφίας τήν αὐτογνωσία καί τήν ἀγάπη.

Μέσα ἀπό αὐτό τό πρίσμα, ὅλα τά βλέπει καθαρά, ὁμορφα καί «καλά λίαν». Ὅλα, γῆ, οὐρανός καί θάλασσες εἶναι χαριτωμένα, ὅλες οἱ μέρες εἶναι ὁμορφες, παντοῦ χυμένη ὁμορφιά καί φῶς, ζεῖδωρο φῶς καί ὕδατα φωνήεντα, μυστική ἀρμονία πού εἶναι ἀνώτερη ἀπό τή φανερή:

«Εἶναι οἱ ἤχοι τῆς χαρᾶς πίσω ἀπ' τόν βηματισμό τοῦ ἡλίου».

Ἄμετακίνητος στόν χῶρο καί στόν ποιητικό του χρόνο, σ' ἓνα παρόν πού εἶναι καί παρελθόν καί μέλλον. Ὁ χρόνος δέν ἔχει διαστάσεις, εἶναι ἀδιάστατος καί δέν νοεῖται οὔτε προσδιορίζεται χωρίς τόν χῶρο καί εἶναι ἀέναντος, «ὅλος ὁ χρόνος εἶναι αἰώνιο παρόν» καί «ἀνεξαγόραστος». Ζεῖ ἔχοντας καί κατέχοντας «τά εὐτελῆ καί τά σπουδαῖα» μέσα σέ μιά αἰώνια ἀνοιξη πού ἀνθίζει γύρω του αἰσθησιακή. Καί ὅλα πλέουν μέσα σέ μιά ὑπέροχη ἡδονική γυμνότητα καί μοναξιά κάτω ἀπό τό φῶς τῶν ἀστεριῶν καί συνοδεύονται μέ τήν αἰώνια καλοσύνη τοῦ ἀνέμου πού ἀνανεώνει τήν ποιητική του διάθεση καί τήν εὐαισθησία καί τοῦ δίνει τή δυνατότητα νά ἔχει πάντα μπρός του τό ὄραμα τοῦ ὁμορφου, ποιητικοῦ του κόσμου, ὡς ἐγκλειστος τοῦ χρόνου στό κρησφύγετο τοῦ εἰαυτοῦ του. Ἡ ψυχῆ κυνηγώντας τό ἄρρητο φῶς μέσα στόν κύκλο τόν αἰώνιο καί σίς περιστροφές τοῦ χρόνου, ξεχνάει τόν συμβατικό χρόνο πού κυλάει. Ἔτσι, «οἱ δρόμοι ἀνθίζουν ἀπ' ἀγάπη, / ὅσο ἡ ψυχῆ ἀπό ἔρωτα μεθάει». Κι αὐτό εἶναι κάτι τις «σπουδαῖο» μέσα στά «εὐτελῆ» τῆς καθημερινότητας.

Ὅλη ὁμως ἡ πορεία τοῦ ποιητῆ μέσα στόν κόσμο τῶν αἰσθήσεων, μετά ἀπό τίς δοκιμασίες πού ὑπέστη, ἀφοῦ δείπνησε τά «ξένια» τῆς ποιήσεως μέ φῶς καί μέ σκοτάδι στήν ἀπόλυτη γυμνότητα στή σιωπηλή μοναχικότητα, πού ἀπαιτοῦν οἱ ὠρες τῆς δημιουργίας, κάνει μιά βουτιά στόν ἀεῖρορο χρόνο, αἰωρούμενος στό κενό, μεταμορφώνεται ὅπως Ἄδωνης, ἀναδύεται καί στό τέλος «ἀνθίζει».

Ἡ νύχτα, ἡ σιωπή, τό φῶς, τό νερό, ἡ βροχή, ὁ Χρόνος, ἡ ἀγάπη, ὁ ἔρωτας, ἡ μοναξιά, ὁ Θάνατος, ἡ πραγματικότητα γυμνή, τά μεγάλα κεφάλαια τῆς ζωῆς ἀποτελοῦν τίς σταθερές πάνω σίς ὁποῖες θεμελιώνει τήν ποίησή του ὁ Κώστας Λάνταβος. Μιά ποίηση κυκλική, στοχαστική, στιλπνή, ἀπαλή, τρυφερή μέσα στήν αἰσθησιακή της, ἀποκαλυπτική γυμνότητα καί τή διακριτική μελαγχολία, ρέουσα χωρίς ὑπερβολές καί αἰνιγματικές ἀγκυλώσεις. Ἐπιβάλλεται μέ τήν ἀλήθεια της, τή σεμνότητα, τήν ἀμεσότητα τῶν χαμηλῶν τόνων, πού δέν κραυγάζει κι ἄς μιλάει γιά πράγματα σημαντικά, ὑπαινικτική, ὑποδηλώνουσα ἄδηλα καί κρύφια, μιλώντας ψιθυριστά, συνεσταλμένα, συνωμοτικά, θαρρεῖς, γιά τόν θάνατο καί τόν ἔρωτα, γιά τή ζωή, γιά κάθε μεγάλη ἀπουσία: «Ἐφυγε ἐν εἰρήνῃ, δέν ἄφησε κάποιο μήνυμα» γιά παρηγοριά, γράφει πρόσωπο πολυφιλήτο. Ἔτσι εἶναι ὁ θάνατος, σαρωτικός. Εἶναι μιά ποίηση πού ἂν καί μέσα της «φέρνει τή θλίψη» καί λύπη γιά τό πού χάνεται καί δέν ὑπάρχει τρόπος νά γυρίσει πίσω, δέν καταθλίβει. Οἱ φωνές πού δίνουν ὑπόσταση μεταφυσική καί καθορίζουν τά ὄριά της, δέν ἐμποδίζουν τόν ποιητή νά ταξιδεύει «στό φῶς τῆς μέρας, ὄρθιος / προτείνοντας τίς πληγές», γιατί ξέρεي πῶς ὑπάρχουν τά «Ἐνθύμια» καί τοῦ «ἀρκεῖ». Ἐνδύεται τήν «τρυφερότητα τοῦ φόβου καί διασχίζει τά σκοτάδια τῆς ἐρημίας πρὸς μίαν ἄλλη διάσταση μέ σκοπό νά μὴν ἀφήσει πίσω του ἐκκρεμότητες. Καί μολονότι: «Μέ κάθε θάνατο ἀνασταίνεται / ἡ εὐνοια τοῦ Θεοῦ», ὁ ποιητής δέν μπορεῖ νά ἀποδεχθεῖ ἀδιαμαρτύρητα τό θάνατο. Καί περιμένει νά πάρει ἀπάντησή.

Δέν ἔχει παρεκκλίνει οὔτε στιγμή ἀπό τή γραμμὴ πλεύσης πού χάραξε ἀπό τήν

ἀρχή τῆς ποιητικῆς δημιουργίας. Μένει σταθερά προσηλωμένος στή θέαση τοῦ ἐνορατικοῦ, τοῦ Ἀθέατου κόσμου πού ἐνοικεῖ στή συνείδηση τοῦ ἀπέριου. Ἄν καί θέλει νά φύγει,

*«Πρέπει νά ζήσει τό σήμερα
φεύγοντας ὀλοταχῶς
πρός τόν πιό τρομερό ἐφιάλτη*

*νά κάνει τό γῦρο τοῦ κόσμου
πρίν νυχτώσει».*

Δέν θά τό κάνει, θά μείνει πιστός στίς ἀρχές του, δέν θά ἐγκαταλείψει ποτέ τό βάθος πού πάνω του στήριξε καί στηρίζει τήν ὑπαρξή του, τό θρησκευτικό, μυστικό, φιλοσοφικό ὑπόβαθρο τό ὁποῖο ἀποτελεῖ τόν θεμέλιο λίθο τῆς ποιήσῆς του. Ἀπό τό παράθυρό του θά λέει κάθε αὐγή «Καλημέρα!» στόν ὁμορφο κόσμο πού τόν περιβάλλει καί τόν συνέχει.

Ἐκεῖνοι πού φεύγουν, δέν ξαναγυρίζουν, ὁ τόπος πού κατεῖχαν μένει κενός. Οἱ σχεδιαζόμενες ἀποδράσεις, εἶναι ἀπλῶς σκέψεις τολμηρές πού μένουν ἀνεκτέλεστες ἐπιταγές. Καμιά ἀπουσία δέν ἀναπληρώνεται. Τό παιγνίδι συνεχίζεται ὅσο ὑπάρχουν συμπαίκτες.

Μέ δικό του ὀλωσδιόλου ὕφος, ὕψος καί χροιά φωνῆς, χαμηλότονα μελωδικός, τρυφερός κι ἀπαλά διαυγής, ἀνοίγει κάθε πρωί τό παράθυρό του νά πεῖ στόν κόσμο τήν «Καλημέρα» του, νά καλωσορίσει τό φῶς πού δημιουργεῖ εἰκόνες ὁμορφιάς καί σκιές γιά νά ξεχωρίζουν στό πρόσωπο τῆς μέρας, ἀφοῦ:

«κάθε μέρα ἀνοίγεται στό φῶς,

...

Κάθε μέρα κρέμεται στό φῶς,

...

Κάθε μέρα ἀρχίζει μέ τήν ἴδια λέξη

...»

Ὁ ποιητής ἀνοίγει τό παράθυρό του καί περιμένει τόν ἥλιο γιά ἓνα νέο ξεκίνημα. Εἶναι ἓνας τρόπος ἀπόδρασης ἀπό τή μοναξιά, διαφυγῆς ἔστω γιά μιά στιγμή ἀπό τόν κλοιό τῆς σιωπῆς πού ἐπιβάλλει ἡ ἠθελημένη μοναξιά πού ἀνθίζει ἐντός του κρίνα μέσ' ἀπό τά χαλάσματα.

Ἀπό κεῖ κάνει ὄνειρα, σχέδια δυναμικῆς ἐξόδου στή φύση, νά χουφτώσει τό ἀφράτο χῶμα, τή στοργική προσφορά τῆς Μεγάλῆς Μητέρας πού περιμένει τό σῶμα του τό θνητό.

Ἄν καί, στήν πραγματικότητα, δέν ἔχει διόλου ἐγκαταλείψει τόν ἀρχιμήδειο τόπο του, τό σταθερό σημεῖο, τόν ἑαυτό του, καί ἡ παραμικρή ἀπόδραση γίνεται αἴφνης νοσταλγία ἐπιστροφῆς γιά μιά ἐκ νέου συνάντηση μέ τόν ἑαυτό του, μέ τόν ἄλλο του ἑαυτό, αὐτόν πού ἐπιμερίζεται σέ διάφορα δωρήματα.

Νά ἐπιστρέψει θέλει, νά σταθεῖ ἀντιμέτωπος μέ τόν ἑαυτό του γιά ἀναψηλάφηση καί ἀναγνώριση, γιατί ἡ συνάφεια τόν ἐξουθενώνει, τόν βγάξει ἀπό τόν ἑαυτό του:

*«...Ἄλλά τίποτα δέν εἶναι εὐκόλο
σ' αὐτό τό λίγο πού ζητάω.
Εἶμαι κι ἐγώ ἓνα τοπίο
πού ἐπιστρέφει στήν ὀμίχλη».*

Είναι φανερό πώς τίποτα δέν τόν ικανοποιεῖ. Κινεῖται διαρκῶς μεταξύ φθορᾶς καί ἀφθαρσίας, φωτός καί σκότους, πίστεως καί ἀμφιβολιῶν. Ἴσως ὁ κόσμος καί ἡ ἴδια ἡ ζωὴ ἐπιβάλλουν τούς κανόνες τους, ὁ ποιητὴς κουβαλάει αὐτὴ τὴ γνώση κατάσαρκα. Θέλει νὰ πιστεῦει πὼς εἶναι ὁ ἴδιος ρυθμιστὴς τῆς ζωῆς του, πὼς τὴν ὀρίζει, παραμονεύει, ὡστόσο, κάθε του κίνηση ἢ «ἀμφιβολία γρηγοροῦσα» νὰ τοῦ ἀνακόψει τὴν ὁρμὴ, νὰ τόν διαψεύσει, νὰ τοῦ θυμίσει πόσο σύντομος εἶναι ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μέσα στὸν κύκλο τῆς αἰωνιότητος.

*Εἶμαι θνητός
σημαίνει πὼς κάποτε ἢ αὐγὴ
δὲ θά ἴρθει νὰ μὲ συναντήσῃ
[...]
...προχωρῶ στὸ τέλμα τοῦ Χρόνου
μετακινώντας τὸν ἴσκιό μου
στὴν ἄλλη ὄχθη
[...]*

Δέν ζεῖ μὲ αὐταπάτες, ἔχει ἐπίγνωση τῆς ὀδυνηρῆς πραγματικότητος πού συνοδεύει κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ πού ἦρθε, πού ἄλλοι ἐν ἀγνοίᾳ του τὸν ἐφεραν στὴ ζωὴ. Ξέρει ὅτι δέν εἶναι αὐτεξούσιος κι ἂς διατείνεται ἢ θρησκεία πὼς εἶναι αὐτεξούσιος ὄν καὶ πὼς ὁ ἴδιος ὀρίζει καὶ καθορίζει τὴ ζωὴ μὲ τίς πράξεις του, μὲ τὸν τρόπο πού ἐπιλέγει νὰ ζεῖ καὶ νὰ δημιουργεῖ. Καὶ ὁμολογεῖ:

«...Σκοτάδι καὶ φῶς μὲ ὀρίζουν».

Ὡστόσο, δέν ἀφήνεται στὸ ἔλεος τοῦ πεπρωμένου. Δέν τόν καταβάλλει κανενὸς εἶδους ἠττοπάθεια. Καὶ δίνει ὑπόσχεση πὼς θὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴ του τὴν ἀπόφαση μὲ τὸν πιὸ ὁμορφὸ τρόπο: μὲ τὴ δημιουργία. Ἴσως, τί διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπαρξης, εἶναι κάθε δημιουργία γιὰ νὰ μείνει ἕνα σημάδι πάνω στὰ πράγματα ἀπὸ τὸ πέρασμά μας πάνω στὴ γῆ, ἀπὸ τὸ ἀποτύπωμα τῆς ἀφῆς μας πού δημιουργεῖ τὸ ἄγγιγμα τῶν πραγμάτων.

Ὁ ποιητὴς θέλει νὰ κάνει κάτι γενναῖο πού νὰ ἀνατρέπει, ἔστω καὶ φανταστικά, ὑποστασιακά σαφῶς, παρηγορητικά ὅπωςδήποτε, τὴν ὀδυνηρὴ πραγματικότητα τοῦ θανάτου;

*Ἔνα φωτοστέφανο μὲ λέξεις θὰ φτιάξω
πού νὰ ταιριάζει στὸ κεφάλι κάθε ἀνθρώπου.
Θά κρεμάσω ἕνα ἼΑλφα, τῆς ἀνάγκης καρφί
νὰ στεριώσῃ ὁ λόγος τῆς ὑπαρξης.
Ἔνα ἼΕψιλον, κράχτη γενναῖο τοῦ ἔρωτα
πού τυφλὰ ἐπιλέγει. Ἔνα πονεμένο ΠΙ νὰ δραπετεύει
κατευθεῖαν ἀπὸ τὸ τεῖχος τῶν δακρύων
καὶ ἐν τέλει ἕνα εὐρύτερνο Ἰμέγα
σύμβολο τῆς ἄκκληρης ὠριμότητος.
Κι ὅλα αὐτὰ νοερῶς νὰ σχηματίζουν σταυρὸ
πού ὀλόγουρά του θ' ἀνθίζουν ἀπαρηγόρητες
οἱ μέρες καὶ οἱ νύχτες.*

Καὶ νὰ πού φτάσαμε αἰσίως στὸ τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ πορευόμενοι νοερά παρέα μὲ τὸν Κώστα Λάνταβο στὸν ποιητικὸ του παραδεισιο Χῶρο ἀκολουθώντας τὸν δικό του

ποιητικό Χρόνο, βαδίζοντας σιωπηλά, μιλώντας σχεδόν ψιθυριστά με μάτια μισόκλειστα, όπως επιβάλλει η τάξη των πραγμάτων κατά πως όριζει ο κύκλος του φωτός της μέρας ίσαμε να συναντήσει τη νύχτα και με τό πέρασμα στην άλλη διάσταση να κλείσει ο κύκλος της ζωής του ποιητικού Χωρο-Χρόνου, όπως άρχισε, μ' ένα τραγούδι, τό κύκνειο άσμα του πού διαχέεται στό μελίχρσο ηλιοβασίλεμα:

*«Κάθε βράδυ δέν εἶναι άλλο βράδυ
εἶναι τό ἴδιο μέ ἄλλη φορεσιά,*

*Ζωή πού δέν ξοδεύεται
κι ἀπό παραθυρόφυλλα κλειστά
αἰχμαλωτίζει εἰκόνες,*

*Καθώς τό φῶς ἀσθενικό
παίζει τό τελευταῖο του χαρτί*

*Καί τό σκοτάδι ἀνεβαίνει
φέρνοντας ἕναν ἄλλο κόσμο,*

*Κάθε βράδυ δέν εἶναι άλλο βράδυ
εἶναι ὁ ἴδιος πάντα φόβος
πού κρύβεται μέσα στή μαύρη νύχτα»*

Παλαιό Φάληρο, 17 Ἀπριλίου 2019

Μέ τόν Κυριάκο Χααραλαμπίδη.

Θωμᾶς Ψύρρας

Ἡ ποίηση τοῦ Κώστα Λάνταβου: «ἦθος ἀνθρώπων δαίμων»

Κώστας Λάνταβος ἀποτελεῖ μιά ξεχωριστή περίπτωση ἀξίας γιὰ τὴ συνεισφορά του στὰ γράμματα τῆς Λάρισας. Καί μόνο ἡ παρουσία του ἀπὸ τὴ θέση τοῦ πρόεδρου τοῦ ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας (1991-1993) καὶ τοῦ διευθυντῆ τοῦ περιοδικοῦ *Γραφή* θά δικαιολογοῦσε τὸν προηγούμενο χαρακτηρισμό. Ἀλλὰ ἡ συνεισφορά του στὴν προσπάθεια πνευματικῆς ἀνθισῆς τῆς Λάρισας δὲν ἐξαντλεῖται σ' αὐτά.

Ὁ Κώστας Λάνταβος μετέφερε στὴ γλῶσσα μας μὲ ἀξιοθαύμαστη μεταφραστικὴ στοργὴ δύσκολα καὶ ἀπαιτητικὰ κείμενα (τοῦ William Blake, τοῦ Fernando Pessoa, τοῦ Paul Valéry, τῆς Emily Dickinson, τοῦ Ezra Pound, τοῦ Gerard de Nerval, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Εὐριπίδη) καὶ κοντὰ σ' αὐτά πρόσφερε ἕναν πλοῦτο ἀπὸ ποιητικὲς συλλογές. Τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ *Πορεία* (1980) ἀκολούθησαν οἱ συλλογές *Χαμαιλέοντες καὶ σαλιμπάγκοι* (1985), *Νυκτόβιος συλλέκτης*, (1989), *Ἐκ Θεοῦ ἀντιμισθία* (1997), *Τὸ σπάταλο φῶς* (1993), *Ἡ τρυφερότητα τοῦ φόβου* (1999), *Ἀντίνοος ἐν Κασσιώπῃ* (2000), *Felix culpa* (2001), *Μάθημα πρῶτο* (2004), *Ἡ δωρεὰ τοῦ κάμπου* (2006), *Ἐγκώμιο* (2009), *Τὰ εὐτελῆ καὶ τὰ σπουδαῖα* (2013), *Τὰ μάτια τοῦ μικροῦ θεοῦ* (2015), *Καλημέρα* (2018).

Πέρασαν κοντὰ σαράντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῆς πρώτης ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Κώστα Λάνταβου, καὶ πλέον εἶναι περίοδος ἰκανὴ νὰ ἀποτιμηθεῖ τὸ συνολικὸ ποιητικὸ του ἔργο.

Ἐάν κάποιος ἤθελε μὲ λίγες λέξεις νὰ χαρακτηρίσει τὴν συνολικὴ ποιητικὴ του προσπάθεια θά ἔλεγε ὅτι ὁ Κώστας Λάνταβος ἐξελίσσει τὸ ὅλον ποιητικὸ του ἔργο στὸ ὑπέδαφος τριῶν δυναμικῶν πεδίων: τὸ κοινωνικὸ, τὸ ὑπαρξιακὸ καὶ τὸ φιλοσοφικὸ.

Τὸ κοινωνικὸ πεδίο τῆς ποίησης τοῦ Κώστα Λάνταβου ἀφορᾶ κυρίως στὴν προσωπικὴ του μέριμνα νὰ ὑπερβεῖ τὸ αἶσθημα ἐγκλεισμοῦ πού ἐξυφαίνει ὀλόγυρα τὸ ἀπρόσωπο κοινωνικὸ περιβάλλον. Ἡ μέριμνα νὰ ὑπερβεῖ τὰ ἐμπόδια τροφοδοτοῦν τὴν ποίηση τοῦ Λάνταβου καὶ κατὰ πῶς λέει ὁ Αἰσχύλος, «γείτονες δὲ καρδίας μέριμναι ζωπυροῦσι τάρβος», οἱ μέριμνες πού γειτονεύουν μὲ τὴν καρδιά ἀναζωπυρώνουν τὸ φόβο. Ἡ ὑπέρβαση τοῦ φόβου συντελεῖται καθὼς ἀντιδρᾶ ποιητικὰ μὲ ἐγκαρτέρηση, κατανόηση καὶ πάντοτε μὲ «καλοσύνη» (ὅπως τὴν καθαγίασε νοηματικὰ καὶ ποιητικὰ ὁ Σολωμός). Τελικὰ ὁ Κώστας Λάνταβος ζεῖ τὴν ποίηση ὡς «τόπο» καὶ ὄχι ὡς «καταφύγιο».

*Περίφοβος. Εἶμαι καὶ ἐπιμένω.
Νά προλογίζω τὴν πτώση μου.*

(Ἡ τρυφερότητα τοῦ Φόβου)

Τὸ ὑπαρξιακὸ πεδίο ἀφορᾶ τὴ σιωπὴ, τὸ χρόνο καὶ τὸ διάχυτο συναῖσθημα τῆς ἐνοχῆς. Ὁ Λάνταβος ἀναζητᾶ στιγμὲς ἀπὸ αὐτές πού ἡ Βιρτζίνια Γούλφ ἀποκάλεσε «στιγμὲς ὑπαρξῆς», οἱ ὁποῖες ξεχωρίζουν ἀπὸ «τὸ βαμβάκι τῆς καθημερινότητας». Ἀπὸ

τή μιά γίνεται περιηγητής τῆς ἐσωτερικότητας καί ἀπό τήν ἄλλη, τήν ἴδια στιγμή, ὁ ἡμε-
ρος καί ἐσωστρεφῆς ποιητικός του λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τόν συνάνθρωπο καί ὁμο-
λογεῖ τήν ἀνεπάρκεια τοῦ «ἐνός», τήν ἀνάγκη τοῦ συνόλου. Ἔτσι γεφυρώνει τήν ἀρχι-
κή ἀντίφαση ἀνάμεσα στό μέσα καί τό ἔξω καί ὑλοποιεῖ τό πέρασμα ἀπό τό ἐγώ στό
ἐμεῖς, χαρακτηριστικό στοιχεῖο τῆς ὑπαρξιακῆς ποίησης ἀπό τό Σινόπουλο καί μετά.

*Τό μέλλον μου βρίσκεται
στή σιωπή
περίκλειστο καταφύγιο
Γύρω ἀπ' τή σιωπή δένει
ὁ λόγος.*

(Μάθημα πρώτο)

*Τά βράδια μένω σπίτι
δέν ἀνοίγω σέ κανέναν –
ὄλοι ὀρέγονται
τ' ἀρώματα τῆς νύχτας*

(Μάθημα πρώτο)

*«εἶναι καιρός ὅμως νά συνομιλήσουμε
ὄχι ἀπαραίτητα στήν ἴδια γλώσσα
εἶναι καιρός τά ἀμφίσημα λόγια μας
νά συναντηθοῦν στό ἀλώνι τῆς συμφιλίωσης»*

(Τά μάτια τοῦ μικροῦ θεοῦ)

Τό φιλοσοφικό πεδίο ἀφορᾶ στίς κυρίαρχες διανοητικές διαδικασίες ποιητικῆς σκέ-
ψης καί συναισθημάτων πού εἶναι γλωσσικά δομημένες, χαρίζοντάς μας τήν ἡδονή τῆς
γλώσσας καί τῶν λέξεων. Ἐπιτυγχάνει τήν συγκινησιακή δραστηριότητα ἢ ὁποία τελικά
ὀδηγεῖ τό πλέγμα τῶν προσωπικῶν ἰδεῶν, συναισθημάτων καί βιωμάτων στήν αἰσθητική
λειτουργία καί στό «εἰδικόν κάλλος». Ἔτσι ἡ ποιητική καί φιλοσοφική ἐνατένιση προ-
σκαλεῖ σέ μιά διαδρομή ἀνακάλυψης καί αὐτοανακάλυψης ἢ μάλλον σέ ἕναν κύκλο ἀνα-
ζητήσεων, ὅπου ὁ καθένας μπορεῖ νά ὀδηγηθεῖ στήν ἀνακάλυψη «του». Ἄλλωστε ὅπως
εἶπε καί ἡ Χάννα Ἄρεντ «μόνο ἀπό τούς ποιητές περιμένουμε τήν ἀλήθεια, ὄχι ἀπό
τούς φιλοσόφους, ἀπό τούς ὁποίους περιμένουμε τήν σύλληψη τῆς ἀληθινῆς ἐννοίας».

*Οἱ ποιητές δέν εἶναι μόνον ἄνθρωποι·
εἶναι πουλιά, φέρνουν μηνύματα
εἶναι μαστίγια, πληγώνουν καίρια
καθώς προφέρουν τήν ἀλήθεια.*

(Νυκτόβιος συλλέκτης)

*Θέλω τά λόγια μου νά στάζουν ἀλήθεια.
Κι ὅταν εἶμαι παρών στή ζωή
κι ὅταν βρίσκω τήν εἰκόνα μου ἄδεια.*

(Τά εὐτελεῖ καί τά σπουδαῖα)

Τά τρία προηγούμενα δυναμικά πεδία ἐνοποιοῦνται σέ ἕνα ὅλον. Ἡ συνύπαρξη καί
ἡ συλλειτουργία τους ἐπιτυγχάνεται καθὼς ὁ Λάνταβος χρησιμοποιεῖ ὡς κυρίαρχο θε-
ματικό συνεκτικό ὑλικό τόν ἔρωτα καί πιό συγκεκριμένα τήν οὐσία τοῦ ἔρωτα πού εἶναι ἡ

άβεβαιότητα. Τό έρωτικό στοιχείο (πότε ένεργοποιείται από μιά τάση ματαίωσης ή και παραίτησης, πότε ως πανθειστική δύναμη πού σκέπει τίς καρδιές και τό λόγο, άκόμα κι όταν δέν αναφέρεται ρητά) είναι εκείνο άκριβώς πού συνέχει τόν ποιητικό του λόγο και γίνεται κεντρικό στήν ποίηση του.

*Τώρα πιά, δέν μπορείς, νά μείνεις ανάμνηση
τώρα και πάντοτε, τό μέλλον θά είσαι.
Γι' αυτό, στ' άμυδρό φώς του απόβραδου
θά λικνίσω τό πήλινο κορμί σου
θά ραντίσω μ' ευγνώμονες στίχους
άπόκρυφες περιοχές του μυαλού σου
αυτές πού σμιλεύουν άγάλματα
όνειρικά τραγούδια και πένθιμες σιωπές.*

(Νυκτόβιος συλλέκτης)

Έτσι ή ποίηση του Λάνταβου μεταστοιχειώνεται σε ποίηση «έρωτική» πού όρίζεται α) από τή βαθιά αίσθηση οδύνης του έρωτικού σώματος β) από τήν αίσθηση τής φθοράς και τής ματαιότητας τής έρωτικής έμπειρίας γ) από τή μνημείωση του έρωτικού βιώματος δ) από τήν ισχυρή αίσθηση του τέλους. Τό σώμα θεσμοθετεί τά όρια τής ανθρωπίνης ταυτότητας. Μπορεί νά αλλάζει μέσα στο χρόνο αλλά είναι εκείνο πού προσφέρει σταθερά μιά οργανική ένότητα, πού μεταστοιχειώνεται σε ποιητικό κέντρο συγχωνεύοντας τά πάντα. Μέσα σε αυτό κινούνται πρόσωπα και τόποι και μνήμες και άνεκπλήρωτες επιθυμίες... Άλλά ό ποιητής έχει τόν τρόπο νά τά διαχειρίζεται. Έργαλειο του είναι ή χαμηλή φωνή, όχι ή φωνή πού έκλιπαρεί, αλλά ή φωνή πού άπαιτεί: «άρκούμαι στα όλιγα (...) έμαθα νά μή ζητώ από έναν άνθρωπο τά πάντα».

*Όλα έπέρχονται άνύποπτα. Άκόμα
και ό θρίαμβος των ήμερών
πού λειδωρεί τήν υποχώρηση
του σώματος.*

(Η τρυφερότητα του Φόβου)

Ό ποιητικός λόγος του Κώστα Λάνταβου άρτιώνεται καθώς γνωρίζει τήν τέχνη τής ισορροπίας, γιατί ό Λάνταβος είναι ίσως ό πιό «μετρημένος» ποιητής τής γενιάς του. Κι όταν λέω μετρημένος δέν αναφέρομαι στήν αρχιτεκτονική του στίχου, έννοώ ότι έχει πετύχει νά κινείται ανάμεσα στήν έμφανή έσωστρέφεια και τήν εξίσου έμφανή έξωτερικευση των ύπαινιγμών του για τόν κόσμο. Έτσι ή έλλειπτικότητα τής γραφής του δέν είναι μανιέρα αλλά άναγκαίος όρος για τήν έκφραση, δηλαδή για τή ζωή και τήν ποίηση. Η κρυπτικότητα είναι τρόπος ζωής αλλά και τρόπος μοναξιάς διότι «ή καρδιά είναι ένας τόπος όχυρός».

Άκόμα και στα όνειρα ζούμε τίς ζωές των άλλων

(Εγκώμιο)

Τελικά ό Λάνταβος είναι τεχνικά συνεκτικός. Τά ποιήματά του ιδωμένα συνολικά άποτελούν ένα συνεχές «άλυσιδωτό ποίημα», σαν ένα είδος παιχνιδιού, κι έτσι ό άναγνώστης μπορεί νά «καταλάβει» μόνο μέ τό ένστικτο, νά «στοχάζεται πέρα από τούς στοχασμούς του», όπως έλεγε ό Καρούζος. Η ποίηση του δομείται πάνω στήν αντίληψη ενός γεγονότος πού δημιουργεί άκαριαία έσωτερική δράση, μέσω τής συνειδητοποίησης

σης τῆς δικῆς μας ἔνωσης μαζί του. Πρόκειται γιά ἕνα προσκύνημα στό μυστήριο καί τή γνώση ἡ ὁποία ἐντείνεται ἀπό τήν ἀποφθεγματικότητα τῆς γραφῆς του, τίς ἀφοριστικές του διατυπώσεις, τήν ἐντονη ἀποσπασματική εἰκονοποιία καί τή δραστική ἀπλότητα.

*Παίρνω στά χέρια μου λίγο χῶμα
περιλουσμένο μέ χοϊκό ἰδρώτα
βλέπω σ' αὐτό τό σχῆμα μου
ὅπως τό φιλοτεχνεῖ ὁ Χρόνος
ἀρέσκομαι νά τριγυρνῶ ἐδῶ
ὅπου δεσπόζει κάθε τερπνή ἀπουσία
κι ἡ ἀπραξία ἐγκυμονεῖ
τήν ἔκρηξη τοῦ θαύματος σάν ἱεροτελεστία*

(Ἡ ὄρωρά τοῦ κάμπου)

Ἡ ποιήσή του, ἰδίως στίς τελευταῖες του συλλογές ἀποκτᾶ πλέον ἕνα ἐπιτελεστικό χαρακτήρα. Μετατρέπεται σέ ἕνα εἶδος προσευχῆς ὅπου συνυπάρχουν καί συνέχονται ἡ πραγματικότητα καί ἡ ἀναπαράσταση.

*Ἐνα συνηθισμένο γεγονός
—ὅταν παίρνει τή μορφή ζαριοῦ
στά χέρια ἐπιδέξιου παίχτη—
μπορεῖ νά κάνει τό νερό κρασί
καί τό κρασί ἐπιθανάτιο ξόδι*

(Ἐγκώμιο)

Ἡ ἐπιτελεστική ἐκφορά τοῦ ποιητικοῦ λόγου μετατρέπει τό ποίημα σέ τελεουργικό γεγονός, τό μετατρέπει σέ «πράξη». Ἄλλωστε τί εἶναι τά ποιήματα; εἶναι οἱ προσευχές τῶν ἀνθρώπων πού δέν τίς ἀκούει ὁ θεός.

Λάρισα 6-11-2019

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ:

Γ. Χ. Θεοχάρης

Ἔλσα Κορνέτη

Ἔλσα Κορνέτη

Τρία ανέκδοτα ποιήματα

CARDUELIS CARDUELIS
Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ Η ΚΑΡΔΕΡΙΝΑ

Ἀγκάθι στό ἀγκάθι
ἢ μοίρα ἀναρριχᾶται
στή ζωή ὅπου ἤχεῖ
τύμπανο πολεμικό
ἢ κλαγγή ὄπλου
μέ καλπασμό ἀλόγου

Κάποιοι φέρουν ἶχνη ἀπό μάχες
συνηθισμένοι ἄνθρωποι
μέ μύες δόντια καί νύχια
πού δέν ὠφελοῦν
ὅταν ὁ ἐχθρός
ἀλλάζει μορφές

Αὐτός ὅμως
δέν εἶναι ἓνας συνηθισμένος ἄνθρωπος
αὐτός εἶναι ἓνας παράξενος ἄνθρωπος
Ὁ μέγας ἐπουλωτικός
ἐπιθεωρεῖ τά τραύματα τοῦ κόσμου
Ὁ ἐκκεντρικός φυσιολάτρης
ἐμπνέει ἦθος
Στό βλέμμα του κυματίζει
μαρτυρικός βηματισμός
κι ἔτσι ὅπως γέρνει τό κεφάλι
μία σταγόνα αἷμα
τρέχει ἀπό τό ἀκάνθινο στεφάνι
ἓνας σπόρος γαϊδουράγκαθου πέφτει
μιὰ καρδερίνα τόν ραμφίζει στόν ἀέρα
μή γνωρίζοντας ὅτι τό κεφάλι της
θά βαφεῖ κόκκινο

στή μόνη στιγμή τελειότητας
πρίν τό τέλος τοῦ κόσμου

ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Στά μουσεῖα τοῦ μέλλοντος
 κορνίζες καὶ βάρθρα
 —ὅλα εἶναι περιεχομένου κενά.
 Τά πειστήρια δὲν εἶναι γραπτά·
 ψηφιακές χωρίς υπόσταση
 εἰκόνες προβάλλονται
 ἠλεκτρονικές φωνές
 σάν κελαηδίσματα ἀκούγονται
 ὅμως χωρίς πουλιά.

Δέν θά ὑπάρχει τίποτα ἀπτό
 νά θέλεις ἀπεγνωσμένα
 ν' ἀγγίξεις ποτέ στά κρυφά.
 Οὔτε θά νιώθεις
 παράνομα ἡδονικά ὅπως
 ὅταν ἄφηνες ἓνα φευγαλέο
 ἀποτύπωμα δακτυλικό
 ψηγμά ἀθάνατο
 ὅσο καὶ προσωρινό.

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Ἄκόμα κι ἓνα πουλί
 ἄχαρο καὶ ἀδιάφορο
 στό χρώμα τοῦ τσιμέντου
 ὅπως ἡ δεκοχτούρα
 κατέχει τόν ἄριστο
 προσανατολισμό τῆς ζωῆς
 ἓνα ἐνστικτο βίου
 χρυσῆ πυξίδα.

Βρίσκει ξανά τόν δρόμο
 τήν περσινή φωλιά
 τό ἴδιο ταίρι
 τήν ἀλλοτινή γειτονιά
 τό παλιό σπασμένο της ἀβγό.
 — Μὴν ἐγκλωβίζεσαι λοιπόν
 σέ λαβυρίνθους

ὑπῆρξες
 μόνιμα
 τοῦ μπούσουλα
 ὁ χαμένος.

Patricia Felisa Barbeito

Τά ζωντανά ποιήματα της Έλσας Κορνέτη ή αλλιώς ποιήματα για νά ζείς μαζί τους

«να ποίημα είναι ένα ζωντανό πράγμα [...] μιά ζωτική πράξη συνείδησης», απόσπασμα από την απάντηση της ποιήτριας Έλσας Κορνέτη σέ μιά ερώτηση συνέντευξης τό 2017 σχετικά μέ την ποιητική παραγωγή στην Έλλάδα από την άρχή της κρίσης του χρέους τό 2008. Αύτή ή πρόταση θεωρώ ότι έμπεριέχει καταλλήλως τή ζωτικότητα του δικού της συνεχώς έξελισσόμενου έργου. Από τή δημοσίευση της ποιητικής συλλογής *Αίώνια Κουτσουλιά* τό 2007, ή Κορνέτη δημοσίευσε άλλα έπτά βιβλία ποίησης και μιά σειρά συλλογών δοκιμίων και μεταφράσεων πού πιστοποιούν τόσο μιά ύβριδική πρακτική πού ύποκρύπτει τήν έξερεύνηση και τήν κριτική κεντρικών ζητημάτων στή σύγχρονη ζωή, όσο κι ένα έξισου ύβριδικό, εύρύ και παγκόσμιο πλαίσιο αναφοράς συχνά μέ διακευμενικούς ύπαινιγμούς.

Πράγματι, οί ακούραστοι πειραματισμοί της Κορνέτη μέ τή μορφή άποδεσμεύουν τίς λειτουργίες της φανταστικής αντίστασης σέ αυτό πού περιέγραψε ως «τεχνοκρατισμό» της σύγχρονης ζωής, τίς καθοδηγούμενες από τήν άγορά λογικές τών καταναλωτών πού διαπερνούν τήν ανθρώπινη έμπειρία σήμερα, από τήν ψηφιοποίηση αύτης της έμπειρίας στίς οικονομίες και γεωπολιτικές δοκιμασίες και τίς δοκιμασίες της παγκοσμιοποίησης.

Τά ποιήματά της, όπως περιγράφει ό Ντίνος Σιώτης τόσο εύγλωττα στήν εισαγωγή του στήν ποίηση πού συγκέντρωσε για τήν κρίση μέ 30 Έλληνες ποιητές, λειτουργούν ως «*δέλτια ειδήσεων από έναν άδηλωτο πόλεμο έναντια στήν ανθρώπινη συνθήκη*».

Έπομένως, τά ποιήματα της Κορνέτη αναδεικνύουν τήν έννοια της κρίσης, όχι ως κυριολεκτική, οικονομική και πολιτική, αλλά ως κοινωνικοπολιτισμική και ύπαρξιακή, ένψ χαρτογραφούν τήν επισφάλεια του ανθρώπινου ύποκειμένου πού συνθλίβεται από τή λαβή του νεοφιλελεύθερου ήθους. Ως μεταφράστριά της, έπικεντρώνομαι στόν λιτό λυρισμό και τόν άυστηρό συμβολισμό τών ποιημάτων «ΣΥΜΠΑΣΧΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ» και «ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ IV, V», όπως τά ξεχώρισα από τή συλλογή *Κανονικοί Άνθρωποι μέ λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* (έκδ. Γαβριηλίδης, 2014).

Και τά τρία ποιήματα συνενώνουν τή θρησκευτική άπεικόνιση της θυσίας και της «πτώσης», ή όποία παίρνει άναμφισβήτητα «άποχρώσεις» σταύρωσης στό «ΣΥΜΠΑΣΧΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ» μέ τούς άπαράμιλλους ρυθμούς του κηρύγματος ή της προσευχής.

Πέρα από τήν άπλή άπεικόνιση της «άποπροσωποποίησης», της φτώχειας και της έκδωξης πού επιβάλλονται από τίς τιμωρίες της λιτότητας, όπως ύποστήριξε ό Alan Morrison σέ μιά άνασκόπηση του πρώτου ποιήματος, τά ποιήματα αυτά άπεικονίζουν τή δεινή κατάσταση ενός έαυτού πού έκτοξεύεται από τίς έπιταγές του «έπιστημονισμού», από λόγια προόδου και εξέλιξης, τυποποιημένων κανονιστικών συναισθημάτων, ενός άχαλίνωτου άτομικισμού πού νοιάζεται μόνον για τόν έαυτό του και πού συνοδεύει

ἀκόμη καί τήν πνευματικότητα στίς καταναλωτικές ἀντιλήψεις αὐτοεξυπηρέτησης καί αὐτοπραγμάτωσης, μέ «*σαμπάνια ὑγρῶν ὀνείρων*».

«*Ἡ ἐπιστήμη*», ὅπως δηλώνει σέ ἓνα ἀπό τά ποιήματά της ἡ Κορνέτη, «*σέ θέλει ἄψυχο*». Ἡ θαυμαστή συνειδητοποίηση γιά τό λυρικό «*Εγώ*» στά «*ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ IV*» εἶναι ἡ συνέργεια τοῦ ὁμιλητῆ στή δική του αὐτοματοποίηση: «*Στέκομαι ἐκπληκτος καί μέ κοιτῶ [...] ἔγινα αὐτό πού πάντα ὀνειρευόμουν / αὐτό πού τώρα ἔγινα / ἓνα Κουρδιστό Ἀνθρωπάκι*», ὑπονοώντας τήν καταδικασμένη, σαδομαζοχιστική ἐπιθυμία του γιά ἀναγνώριση, γιά μιά πλήρως ἀρθρωτή αἴσθηση τοῦ ἑαυτοῦ, ἀπό τίς ἴδιες τίς δυνάμεις πού τόν μαστιγώνουν καί τόν ἀποκτηνώνουν. Σέ μιά ἐπανάληψη καί ἀντιστροφή τῆς θρησκευτικῆς τυπολογίας, δέν ὑπάρχει ἀνάβαση ἢ ὑπέρβαση σέ αὐτά τά ποιήματα, μόνο ἡ καταβύθιση τῆς πραγματικότητας στήν κενότητα τῆς ζωῆς «*μιάς ζωῆς κενῆς σέ ἄδειο κέλυφος*».

Ἐντούτοις, ἓνα ἀντίδοτο στή ζοφερή αἴσθηση αὐτῶν τῶν ποιημάτων μπορεῖ νά βρεθεῖ στούς ἀδυσώπητους πειραματισμούς τῆς Κορνέτη μέ τή μορφή καί τή σχετική ἐστία του, στήν ἀνθεκτικότητα τῆς κίνησης. Πρόκειται γιά ἓνα παιχνίδι γιά τήν ἔννοια τοῦ «*σπασίματος*», τόσο ὡς πρός τήν ποιητική γραμμικότητα ὅσο καί ὡς πρός τήν αἴσθηση τῆς κυριολεκτικῆς συντριβῆς τῆς σύμβασης, τῆς παράδοσης ἢ τῆς κανονικότητας. Ἐνα προσωπικό ἀγαπημένο ποίημα ἀνάμεσα σέ ἄλλα ποιήματα τῆς Κορνέτη πού ἔχω μεταφράσει, εἶναι τό ποίημα «*ΜΙΑ ΤΑΛΑΝΤΕΥΣΗ ΜΟΝΟ*» ἀπό τή συλλογή *Κονσέρβα Μαργαριτάρι* (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2011) μέ βάση τόν πίνακα τοῦ Velasquez, «*Las Meninas*».

Στήν ἐκφραστική σχέση ἀνάμεσα στό ποίημα καί σέ μιά ζωγραφική πού προανηγγείλε ὁ Φουκώ σάν μιά νέα ἐπιστήμη, ἡ Κορνέτη ὑπογραμμίζει τήν ἀπόδοση τῆς ποιήσεως ὡς μιά κρίση σέ ἀναπαράσταση. Ἡ ἀνάγλυφη ἀκαμψία τοῦ ποιήματος, γραμμική καί ὁμοιοκατάληκτη (ἀποκαταστάθηκε στή μετάφρασή μου μέσω μιάς ὑπερβολῆς στήν πληθωρική ὅσο καί βίαιη ρίμα), ὀδηγεῖ κυριολεκτικά σέ ἀνατροπή, ὅταν «*Τό ὑπάκουο παιδί / ἐλεύθερο παραληρεῖ / μόλις ἡ χαριτωμένη / Ἰνφάντα Μαργαρίτα / μέ ὀργή / στροβιλιστεῖ / σπάζοντας / τήν περίτεχνη / πορσελάνινη / ἀλατιέρα*». Παρά τήν ἐκρηκτικότητά του, ὁ στροβιλισμός τῆς Ἰνφάντα Μαργαρίτα εἶναι «*ελαφρὺς*», προσωρινός, ἰδιότροπα καί ἄστατα ἐρμηνευτικός, κυριολεκτικά ἀνατρεπτικός, μιά κίνηση ἐντελῶς οἰκεία. Ὡστόσο αὐτό πού ἀφήνει εἶναι ἓνα στίγμα πλούσιο σέ φανταστική δυνατότητα.

Ὁμοίως, στό πιό στοχαστικό «*ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ VIII*» ἀπό τή συλλογή *Κανονικοί Ἀνθρώποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά*, τό ποίημα βυθίζεται στό «*Εἶς*», ἐνῶ παρά τούς πολλούς κινδύνους πού συναντᾷ, ἀγωνίζεται νά ἐκπέμψει «*τό δικό σου φῶς / Κολυμπώντας / Κάπως σάν ἐκεῖνα τά φρικαλέα ψάρια τῆς ἀβύσσου / Μέ τό φωτάκι πού κρέμεται σάν ἔντερο / Ἐμπρός τους*».

Σέ ἔντονη ἀντίθεση μέ τήν τυποποίηση τοῦ ἑαυτοῦ στά ποιήματα πού ἀναφέρθηκαν παραπάνω, αὐτά τά ποιήματα παρουσιάζουν στόν ἀναγνώστη δυναμικούς, κινητικούς, ψυχεδελικούς ἢ γκροτέσκους σωματικούς καί αἰσθητικούς ἑαυτούς.

Γιά τήν Κορνέτη ὁ θρίαμβος τῆς συνείδησης τῆς ποιήσεως, ἡ ὑπεράσπισή της γιά τήν ἀνθρώπινη κατάσταση, δέν εἶναι τόσο ἐμφανῆς στή μεγάλη ἐξέγερση ἢ στή γενικότερη πολιτική ἀφήγηση, ἀλλά στήν ἀνάκτηση, ἀνάκληση καί «*ἀνάρρωση*» μυριάδων μικρῶν καί περιφρονημένων χειρονομιῶν καί κινήσεων πού μαρτυροῦν τήν ἐλευθερία καί τή ζωτικότητα τῆς ποιητικῆς φαντασίας.

Παναγιώτης Γούτας

*Η ανθρώπινη αλλοτρίωση και η υπέρβασή της,
μέσω τής ποίησης, στο έργο τής Έλσας Κορνέτη*

Έλσα Κορνέτη τυπώνει από το 2007 ποιήματα και μέσα σε μία γεμάτη δεκαετία (2007-2018) έφτασε αισίως τις οκτώ ποιητικές συλλογές, γεγονός που την καθιστά μία αρκετά παραγωγική ποιήτρια του καιρού της. Το έως τώρα έργο της είναι πολυθεματικό και πολυδιάστατο. Στόν πυρήνα τής ποίησής της υπάρχει σχεδόν πάντα μία απόπειρα διαφυγής από τὰ παγιωμένα τής ζωής, τήν επανάληψη τών στερεοτύπων και τήν πλήξη τής καθημερινότητας. Αναφορικά μέ αυτό που ονομάζουμε «κανονικότητα τής ζωής», που θλίβει και δυσαρεστεί τήν ποιήτρια γιατί κάθε άλλο παρά κανονικό τό βρίσκει ή ίδια όλο αυτό, ή Κ. ανακαλύπτει ή έφευρίσκει τρόπους διαφυγής από έναν κόσμο άσάλευτο, γηραλέο, παρακμιακό, θλιβερά επαναλαμβανόμενο, έναν κόσμο μουντό, δίχως χρώματα, φρεσκάδα και έλπίδα. Αυτό τό επιτυγχάνει σε σημαντικό βαθμό ανακαλύπτοντας μία άλλη γλώσσα που αλλοιώνει και έξουδετερώνει τὰ τετριμμένα και τὰ θνησιγενή, μία πρωτότυπη ποιητική γλώσσα μέ τολμηρή εικονοποιία, διακριτική είρωνεία που κάποτε άγγίζει και τὰ όρια του σαρκασμού ή τής παρωδίας, ενώ ή τέχνη συνολικά παίζει κι αυτή τόν ρόλο της στήν μεταμόρφωση του σύμπαντος· πολλές αναφορές σε όνόματα ποιητών, μουσικών, ζωγράφων, καλλιτεχνών ή επώνυμα έργα τέχνης ή περιγραφές κτηρίων δένουν, θαρρείς, ως άρμοι και συνθέτουν αυτόν τόν νέο ποιητικό κόσμο. Η εικονοποιία τών στίχων της, για τήν όποια μίλησα προηγουμένως, τὰ χρώματα και αυτή ή αγάπη της για τή ζωγραφική ίσως έμφυτεύτηκαν στή συνειδήσή της και από τή ζωγράφο μητέρα της, τήν Πέννυ Δίκα-Κορνέτη, που φαίνεται ότι ένστάλαξε ιδέες, μορφές, εικόνες, χρώματα και ρυθμό στήν ποίηση τής κόρης της, μέ αποτέλεσμα τή δημιουργία ενός άσυνήθιστου καλλιτεχνικού άμαγάλματος, που γοητεύει και εύχαριστεί τόν άναγνώστη.

Μία από τίς ποιητικές παραμέτρους που ξεχωρίζω και στήν όποία θά σταθώ κάπως περισσότερο στήν ποίηση τής Κ. είναι ή αλλοτρίωση του σημερινού ανθρώπου, έτσι ώστε νά δημιουργηθούν παράλληλες έκδοχές «νέων» ή «σημερινών» ανθρώπων, τούς όποιους ή ποιήτρια, αφού τούς κατονομάσει χρησιμοποιώντας συνήθως μπροστά από τή λέξη «άνθρωπος» ένα προσδιοριστικό επίθετο, τούς καταδεικνύει, τούς παρωδεί και τούς άποκαθλώνει. Αυτό δέ γίνεται από έκδικητική ή επιλεκτική διάθεση ούτε από έναν οίστρο κριτικής τών πάντων, αλλά έρχεται ως φυσική ανάγκη, ως λυτρωτική διαφυγή και ως άποκατάσταση μιås ποιητικής αλήθειας, που πρέπει, κατά τήν ποιήτρια, νά διαχυθεί στόν κόσμο, για νά ξαναβρεί αυτός τό πραγματικό του νόημα και τόν αληθινό προορισμό του.

Σταχυολογώ επιλεκτικά, από τρεις ποιητικές συλλογές της, στίχους, φράσεις ή και όλοκληρα ποιήματα τής Κ., αναφορικά μέ τόν μή κανονικό άνθρωπο, τόν γηρασμένο, τόν κοινότοπο, τόν αλλοτριωμένο:

«Ξαπλώνεις μόνος / κτισμένος στό τέλειο σίπι / (πού πάντα όνειρευόσουν) / μ' ένα άποχαιρετιστήριο γράμμα στήν τσέπη / (άπό όσους σε αγάπησαν χωρίς νά σου τό πούν) / Μέ ξέχειλους τραπεζικούς λογαριασμούς / χωρίς τὰ δεκανίκια μιås βολικής θρη-

σκείας / παραδόθηκες / χωρίς όρους / σέ γεύμα από σκουλήκια δρεπάνια / ενώ ή μάνα σου / παίζει άκόμα / με τή λιωμένη τράπουλα» («REQUIEM», από τή συλλογή Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα).

«Κι ό χιονάνθρωπος / Λιώνει άβοήθητος / στό δωμάτιο / Λιώνει σιωπηλά / στεφάνωμένος / με άνθη πορτοκαλιάς... / Τώρα πιά ξέρεις: / ή άποσύνθεσή του / σημαίνει τήν άπειλή σου» («ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟ ΘΡΑΥΣΜΑ», από τή συλλογή Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα).

«ό ευαίσθητος άνθρωπος / γίνεται άναίσθητος / και μαθαίνει / νά άπεχθάνεται τούς άλλους / μά κυρίως τόν έαυτό του / γιατί δέν τούς αγάπησε / γιατί δέν τόν αγάπησε / με τήν πρέπουσα άδεξιότητα // γιατί προτίμησε / νά θριαμβεύσει / πετυχαίνοντας / τήν άναστροφή του στίχου / στήν άπαγγελία του ποιήματος» («ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ 0111001101», από τή συλλογή Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα).

«έπειτα / πρώτη πρώτη / σπεύδεις νά τούς παραδώσεις / τήν οικογενειακή ρυτίδα / -του μεσόφρυδου- // γιά νά αισθανθείς ξανά / ένας άνθρωπος περιττός / πού έμαθε νά ζει / στό ένυδρειο» («HOMO AQUARIUS», από τή συλλογή Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα).

«Τώρα / Είσαι ό άντρας-πολυθρόνα πού ασάλευτος κινείται / Είμαι ή γυναίκα-πολύφωτο με λάμπες πού τρεμοσβήνουν // Μόλις ξεντυθήκαμε έναν πολυφορεμένο έρωτα / πού έμοιαζε με φτιασιδωμένο χρυσοποίκιλτο νάο» («KANENAS EPOTAS», από τή συλλογή Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα).

«Κανονικέ άνθρωπε / πές μου / πώς μπορείς νά ζεις / χωρίς λοφίο / χωρίς παρδαλή ούρά / χωρίς νά γαλάζια άνταύγεια / στά φτερά;» ([Κανονικέ άνθρωπε], από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Ό έμφιαλωμένος άνθρωπος / Δέν είναι πιά έδω / Μακάριος έπιπλέει / στήν υδάτινη άπεραντοσύνη» («KANONIKOS ANΘPΩΠΟΣ», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Ήταν ένας διακριτικός άνθρωπος / Πού έπασχε από άκατάσχετη ευγένεια / Και έφυγε από ύπερβολική διακριτικότητα / Η παρουσία του δέν έπιβάρυνε κανέναν / Όταν πέθανε ό περίγυρος / Άπλοποιώντας τό φαινόμενο είπε: / Ήταν θέμα καλού χαρακτήρα» ([Ήταν ένας διακριτικός άνθρωπος], από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Ό μοναδικός άνθρωπος / Χάνεται στό πλήθος / των πολλαπλασιασμών του // Ό έγκλωβισμένος άνθρωπος / Συντηρείται σέ θερμοκρασία δωματίου / Γιά νά μή μουχλιάσει» ([Ό μοναδικός άνθρωπος], από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Μετά από κάθε έρωτική προδοσία / Ό συναισθηματικός άνθρωπος / Βάζει τήν καρδιά του / Στήν κατάψυξη / Τή σερβίρει στήν έπόμενη σχέση / Σάν άλλο ένα / Σέξι έκκεντρικό παγάκι» ([Μετά από κάθε έρωτική προδοσία], από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Είναι ένας άνθρωπος κανονικός / Ό Θεός του έδωσε / Ένα κεφάλι ύπολογιστή / Ένα σώμα γραφείο / Μιά καρδιά χρηματοκιβώτιο» («ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ II», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Άν κάποιος είναι σημαντικός / Δέν τόν αφήνεις νά φύγει / Τόν φυτεύεις σέ μιά γλάστρα / Τόν ποτίζεις / Τόν βάζεις στό φώς / Τόν όνομάζεις / Άνθρωπο Έσωτερικού Χώρου» («ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ III», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Γι' αυτό πού πάντα όνειρευόμουν / Γι' αυτό πού τώρα έγινα / Ένα Κουρδιστό Άνθρωπάκι» («ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ IV», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά).

«Υποκλίνεται / Σέ ανθρώπους φελλούς / πού πνίγηκαν σέ σαμπάνιες όνειρώξεων» («ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ V», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή ούρά).

«Τό απόφάσισε / Από σήμερα θά γίνει όπαδός τής ανάποδης σκέψης / Ἄλλωστε γιά τόν περιπλανώμενο στήν έρημο τής τρέλας / Ἡ μόνη έλπίδα εἶναι τό παράλογο» («ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», από τή συλλογή Ἀγγελόπτερα).

«όλα πρέπει νά εἶναι τέλεια / εἶσαι ό όρκισμένος ύπερασπιστής τής τελειότητας / κάθε μέρα δίνεις μιά άκόμη μάχη / νά μήν σέ δεῖ ποτέ κανένας τσαλακωμένο / νά μήν κάνεις ποτέ παρέα μέ τσαλακωμένους / νά μήν άποκαλύψεις ποτέ σέ κανέναν / ότι τό μόνο πού έτρεμες μήν άποκαλυφθεῖ / ήταν ή τσαλακωμένη σου ψυχή» («Η ΕΥΘΥΓΡΑΜΜΙΣΗ», από τή συλλογή Ἀγγελόπτερα).

«Κάποτε θά διαπιστώσεις ότι / ό ντροπαλός ό συνεσταλμένος / ό εύγενής ό διακριτικός / συνθέτουν έναν / άνθρωπο / άόρατο» («ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ IV», από τή συλλογή Κανονικοί άνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή ούρά).

Ό νεωτερικός άνθρωπος, λοιπόν, μέ όλα τά άλλοτριωτικά χαρακτηριστικά καί λογιής προσδιοριστικά επίθετα πού κουβαλάει πάνω του, ό άπληστος, τό θύμα τής ευημερίας καί τής τεχνολογικής ύπερεπάρκειας, ό κενός καί έπηρμένος, ό «έμφιαλωμένος» καί ό «έσωτερικού χώρου», ό μηχανικά κινούμενος, ό πού δέν σκέφτεται καί δέν αναλύει τά πράγματα, ό αντιπονητικός καί μονίμως ήττημένος (ή συμβιβασμένος) στόν έρωτα καί στίς άλλες εκφάνσεις τής ζωής, καταντά τελικώς μιά σκιά, ένας άόρατος άνθρωπος, πού ώστόσο ή ποιήτρια μέ τήν ευαισθησία της καί τό αισθητήριό της τόν καταγράφει, τόν προσδιορίζει, του δίνει σάρκα καί όστα, τόν παρωδεί καί τόν περιγελά έντέχνως, πάνω άπ' όλα γιατί εκφράζει μιά χαλασμένη συνειδηση σέ μιά κενή καί αντιποιητική έποχή. Κατά κάποιον περιεργο συνειρμό, μάλιστα, τά ποιήματα τής Κ. πού αναφέρονται στόν φυσιολογικό, στόν κανονικό, στόν λογικό ή στόν ρομαντικό (επίθετα μέ όχι άπαραίτητα θετικό σημασιολογικό πρόσημα) άνθρωπο, μου θύμισαν τίς άπόψεις καί τήν πυρετώδη, ψυχολογικού τύπου, αναζήτηση του έγκλειστου ήρωα στό Ὑπόγειο του Ντοστογιέφσκι, αναφορικά μέ τούς παραπάνω όρους καί τίς παραπάνω έννοιες. Φαίνεται πώς ή Κ. μέ ντοστογιεφσκικού τύπου άγωνία, κλεισμένη στό δικό της ποιητικό υπόγειο, άκύρωσε καί άποκαθήλωσε τίς παραπάνω έννοιες, άποδεικνύοντας τή γύμνια του σημερινού ανθρώπου, δίνοντας, έτσι, μιά νέα διάσταση καί επανακαθορίζοντας τή βαθύτερη ούσία τής λέξης άνθρωπος.

Ό ποιητικός τρόπος τής Κορνέτη μου θυμίζει γενικά εκείνον τής ποιήτριας Χλόης Κουτσουμπέλη. Όπως ή τελευταία μέ τό πρόσχημα μιās δομής παραμυθιοϋ ή μέ θεατρικό τρόπο μάς άποκαλύπτει σκληρά προσωπικά της βιώματα ή αλήθειες τής ζωής, πού μέ άλλο τρόπο διατυπωμένες, θά σόκαρान καί θά πονούσαν, έτσι πράττει καί ή Κορνέτη. Μέ όχημα έναν κατά κανόνα ίσοροπημένο (κάποιες φορές τολμηρό, σπανίως έξεζητημένο) υπερρεαλισμό, υπερβαίνει τή μελαγχολία της γιά τό άμετακίνητο της ζωής μας, αναπλάθοντας τόν κόσμο, τόν έαυτό της, τό σύμπαν. Πιστεύει πώς οί ποιητικές της έπιρροές έχουν νά κάνουν περισσότερο μέ γάλλους ύπερρεαλιστές ποιητές καί μέ τόν Έμπειρικό, μέ τόν Έλύτη, μέ τόν Νάνο Βαλαωρίτη καί μέ τόν Έγγονόπουλο –δηλαδή μέ τήν παράδοση του εύρωπαϊκού καί του έλληνικού ύπερρεαλισμοϋ–, παρά μέ νεωτερικού τύπου ποιητικές φόρμες, πού συχνά στραγγαλίζουν τό συναίσθημα καί τή λογική, θυσία στόν βωμό μιās εκκωφαντικά ιδιότροπης, έξεζητημένης καί έντέλει άχαλίνωτης εκφοράς του λόγου. Καί αυτό εἶναι κάτι πού όχι άπλώς τή σώζει ως ποιήτρια, αλλά τήν άνάγει σέ άκρως ένδιαφέρουσα ποιητική φωνή τής έποχής μας.

Γιώργος Δελιόπουλος

**Σύγχρονη παραμυθοποίηση ἀκατάλληλη γιά πεζούς:
μιά ἐπισκόπηση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου
τῆς Ἑλσας Κορνέτη**

1

Ἑλσα Κορνέτη ἐμφανίστηκε στά ποιητικά δρώμενα –τουλάχιστον ἐκδοτικά– σέ ὠριμη ἡλικία. Ἴσως, γι' αὐτό, ἀπό τήν πρώτη κιόλας ποιητική της συλλογή εἶχε ἦδη κατορθώσει νά κατακτήσει καί νά μάς παρουσιάσει πολυάριθμα ἀπό ἐκεῖνα τά στοιχεῖα πού θά συγκροτήσουν τή μετέπειτα ποιητική της ἰδιοφωνία. Ὡστόσο, στίς ἐπόμενες συλλογές της δέν ὑπέπεσε στήν εὐκολία τῆς μανιέρας οὔτε περιχαρακώθηκε πίσω ἀπό ἕνα κατακτημένο ὕφος, πού συνήθως ὀδηγεῖ σέ θεματολογική καί τεχνοτροπική ἐπανάληψη. Προσέθεσε στήν ποιητική της φαρέτρα καινούρια θέματα, ἐκφραστικά μέσα ἀλλά καί νέους τρόπους δόμησης τῶν ποιημάτων της. Ἐξέλιξε, λοιπόν, τήν ποιητική της γλώσσα, σέ ἄλλα σημεῖα περισσότερο καί σέ ἄλλα λιγότερο, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι μιά ἀνήσυχη δημιουργός.

Αὐτή τήν εξέλιξη ἢ καλύτερα ὠρίμανση τῆς ποιητικῆς γραφῆς τῆς Κορνέτη θά ἐπιχειρήσει νά σκιαγραφήσει ἢ παροῦσα ἐργασία. Οἱ βασικοί ἄξονες, πάνω στοὺς ὁποίους θά κινηθεῖ, εἶναι τρεῖς: ἡ θεματολογία, οἱ τρόποι δόμησης τῶν ποιητικῶν στοιχείων καί τά ἐκφραστικά μέσα. Τό θέμα τοῦ ποιήματος ἀποτελεῖ συνήθως τήν ἀφόρμηση ἢ τόν πυρήνα, γύρω ἀπό τόν ὁποῖο ξετυλίγεται ὁ ποιητικός στοχασμός. Ἡ θεματολογία μπορεῖ νά κυμαίνεται ἀπό τήν προσωπική μυθολογία τῆς ποιήτριας ὡς τό στενό ἢ εὐρύτερο κοινωνικό γίνεσθαι. Στούς τρόπους δόμησης τῶν ποιητικῶν στοιχείων θά μελετηθοῦν οἱ πηγές τῶν εἰκόνων καί τῶν ὑπόλοιπων ἀναφορῶν, ὁ βαθμός συνοχῆς τους, καθώς καί ὁ τρόπος παράταξής τους ἐντός τοῦ ποιήματος. Ἡ ἐκφραση ἀφορᾷ στή γλώσσα, τή σύνταξη, τόν ρυθμό, τή μορφολογία τῶν στίχων καί τό ὕφος, πού κάθε φορά ἐπιλέγει ἢ ποιήτρια, γιά νά ὑπηρετήσουν τό σκοπούμενο νόημα τοῦ ποιήματος.

Μπορεῖ οἱ βασικοί ἄξονες τῆς μελέτης νά παρατίθενται ξεχώρα, μέ σκοπό νά βοηθήσουν τήν καλύτερη ὀργάνωση τοῦ ὑπό ἐξέταση ὑλικοῦ καί τήν πιό συγκροτημένη παρουσίαση τῶν συμπερασμάτων. Ὡστόσο, στήν πράξη ὅλα αὐτά συμπλέκονται καί ἀλληλεπιδροῦν, γιά νά συγκροτήσουν τό ποιῆμα ὡς ἐνιαῖο σύνολο πού συνταυτίζει μορφή καί περιεχόμενο. Συνήθως, ἐκεῖ κρίνεται καί ἡ ἐπιτυχία ἐνός ποιήματος, στήν ἀρμονική ἀλληλεπίδραση τῶν θεματολογικῶν, ἐκφραστικῶν καί δομολειτουργικῶν ἐπιλογῶν, στήν ὀργανική τους ὥσωση¹, ὡστε τό τελικό σύνολο νά ἀναδεικνύει καί νά κοινωνεῖ ἐναργέστερα τό ἀρχικό ἐρέθισμα πού κινητοποιήσε τόν ποιητή νά γράψει. Μόνο μέσω τῆς ἐνότητας σημαίνοντος (μορφῆς) καί σημαινόμενου (περιεχομένου) τό σημεῖο (ποίημα) ἀνακτᾷ τή λογοτεχνική του ὑπόσταση.

Ἐν τῷ ὑπό αὐτό τό πρίσμα θά ἐξεταστεῖ καί ἡ ποίηση τῆς Κορνέτη², καθώς τό ἀντίθετο θά ἔμοιαζε μέ τεχνητό διαμελισμό τοῦ ποιητικοῦ της ἔργου σέ δομικά στοιχεῖα δίχως νόημα.

2

Στήν πρώτη της ποιητική συλλογή, στή *σπείρα τοῦ κοχλία* (ἐκδ. Μαλλιάρης / Παιδεία, 2007), ἡ Κορνέτη κινεῖται κατά βάση στά ὅρια τῆς προσωπικῆς τῆς μυθολογίας. Ἡ αὐτοαναφορικότητα εἶναι πιό ἔντονη σέ σύγκριση μέ τίς ἐπόμενες συλλογές. Μέσα ἀπό τή συχνή χρήση τοῦ β' ἐνικοῦ προσώπου –τό ὁποῖο λειτουργεῖ ὡς προσωπεῖο τῆς ποιήτριας– ἀποτυπώνει προσωπικές τῆς συγκινήσεις, σκέψεις, ἐμπειρίες, τήν ὑποκειμενική τῆς στάση καί ἀντίδραση ἀπέναντι στό γύρω τῆς γίγνεσθαι.

Βραδινή βόλτα

*οἱ μοναχικές ψυχές
νυχτοπερπατοῦν
στήν ψόφια πόλη
τά σώματά τους ἀντιλαλοῦν
ἕνα αἰσθησιακό ταγκό
ρυθμικό μέ τό ἀλύχτισμα
δαρμένου σκύλου*

*φιλήδονα τακούνια
χαστουκίζουν
τό πλακόστρωτο τῆς ἀνωθυμίας,
ἀκούγεται τό θρόισμα
ἀπό καρδιές
πού στενάζουν*

*ἀνταλλαγές ἄδειων βλεμμάτων
στεγνώνουν ἰδρωμένες προσδοκίες*

*οἱ πυγολαμπίδες ἔχασαν πρόωρα τό φῶς τους
ἄφησαν τά φτερά τους κολλημένα
σέ λάμπες ἀπό νέον*

*στήν παρέλαση τῆς ἀλαζονείας
τά πλουμιστά παγώνια
μαδήσανε*

*πῶς νά γεμίσεις
τώρα
τό κενό;
μέ Οἰνόπνευμα
Καπνό
ἢ Ματαιοδοξία;*

Ὅπως καί στό παραπάνω ποίημα τῆς συλλογῆς, ἡ Κορνέτη καταγράφει ἕναν δυστοπικό καί κατακερματισμένο κόσμο, καθώς ἀναφέρεται στό εὐθραυστο τῆς ζωῆς, στήν ἀπουσία τῶν συναισθημάτων, στίς ἀκυρωμένες ἐλπίδες, τίς πλάνες, τήν ἔλλειψη δικαιοσύνης. Σέ ὀρισμένα σημεῖα διατηρεῖ κριτική στάση ἀπέναντι στήν τεχνολογία («*μαῦρες ὀθόνες / σάν κούφια τύμπανα χτυποῦν*»³). Ἡ ποιήτρια ἀσκεῖ δριμεῖα κριτική σέ

όσα τήν απελπίζουν, υίοθετώντας ένα εξπρεσιονιστικό ύφος, μέ αιχμηρές αναφορές καί σκληρές εικόνες. Σέ κάποιους στίχους ἐπιστρατεύει τήν ειρωνεία ἢ ἕναν φιλοσοφικό-διδασκαλικό τόνο ἀπέναντι στίς καταστάσεις («*ἀναλογίσου τί προτιμᾶς / τήν ἀδυναμία τῆς τελειότητας / ἢ τή δύναμη τῆς ἀτέλειας;*»⁴). Σέ ἄλλα σημεῖα, ὅπως στήν πρώτη ἐνότητα τῆς συλλογῆς, «*Τό νερό τῶν προγόνων*», ἀναφέρεται στίς μνήμες πού πληγώνουν καί στίς ἀκυρωμένες ἐπιθυμίες. Ἐκεῖ, ὁ λόγος τῆς χάνει τά «ἀγκάθια» του· γίνεται πιό λυρικός καί νοσταλγικός, χωρίς ὅμως νά ἐκπίπτει σέ συναισθηματισμούς. Ὡς μόνη λυτρωτική καταφυγή γιά τήν ποιήτρια μοιάζει τό ὄνειρο, μέ ἀρκετές ἀναφορές στά ποιήματα τῆς τελευταίας ἐνότητας, «*Τό ὄνειροσκόπιο*».

Ὁ κατακερματισμένος κόσμος τῆς Κορνέτη δομεῖται ποιητικά μέ διαφορετικές, συχνά ἀσύνδετες εικόνες, οἱ ὁποῖες μαρτυροῦν τήν πλούσια φαντασία τῆς ποιήτριας. Αὐτό τό στοιχεῖο θά τό δοῦμε πλήρως ἀνεπτυγμένο καί στή συνέχεια τῆς ποιητικῆς τῆς πορείας. Συνήθως, οἱ εικόνες παρατίθενται παρατακτικά, ἢ μία μετά τήν ἄλλη, χωρίς νά συγκροτοῦν πάντα ἕνα ἐνιαῖο καί συνεκτικό σκηνικό, κάτι πού σίγουρα αὐξάνει τήν ποιητική ἀνοικείωση. Ἄν καί οἱ εικόνες μοιάζουν ἐξαρχῆς ὡς ἀτάκτως ἐρριμμένες, ὡστόσο μεμονωμένες ἔχουν εὐδιάκριτους συμβολισμούς καί προσπελάσιμα σημαίνόμενα γιά τόν ἀναγνώστη. Παράλληλα, ἡ ἀπλή, καθημερινή γλώσσα καί ἡ στρωτή ἔκφραση τῶν ποιημάτων, δίχως συντακτικές ἀκροβασίες καί λεξιλογικές αὐθαιρεσίες, βοηθοῦν ἐπίσης τήν εὐκολότερη πρόσληψή τους ἀπό τόν ἀναγνώστη.

Θά λέγαμε ὅτι ἀπό τήν πρώτη τῆς συλλογή ἀπουσιάζουν ἡ θεατρικότητα καί ἡ σκηνοθεσία τῶν ποιημάτων, οἱ εἰκαστικές ἀναφορές, ἡ διακειμενικότητα καί ἡ συνομιλία μέ τό ἔργο ἄλλων δημιουργῶν, ἐνῶ δέν προβάλλεται τό ἔμφυλο στοιχεῖο μέ ἀναφορές στή σύγχρονη γυναίκα. Ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά, τά ὁποῖα θά δοῦμε στίς ἐπόμενες συλλογές τῆς.

3

Στίς ἐπόμενες τρεῖς συλλογές τῆς (*Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*, ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2007 / *Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2009 / *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2011) ἡ Κορνέτη ἐξελίσσει σταδιακά τήν ποιητική τῆς γράφῃ. Συνεχίζει νά χρησιμοποιεῖ τό β' ἐνικό πρόσωπο, γιά νά ἀποτυπώσει τίς προσωπικές τῆς σκέψεις καί συναισθήματα. Αὐτή ἡ συγκεκριμένη αὐτοαναφορικότητα δίνει τήν ἐντύπωση μιᾶς ἐξομολόγησης, μιᾶς ἐμπιστευτικῆς κατάθεσης ἀπό τήν πλευρά τῆς ποιήτριας πρὸς τόν ἀναγνώστη. Σέ ποιήματα, ὅπως τό παρακάτω ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*, ἔχει κανεῖς τήν αἴσθησις ὅτι τά ποιητικό ὑποκείμενο ἐπιχειρεῖ νά ἐπαναπροσδιορίσει τήν ταυτότητά του μπροστά στόν καθρέφτη, χαρτογραφώντας τήν ψυχῇ, τίς φοβίες του, ἀλλά καί προσπαθώντας νά ἀποκαλύψει τά σαθρά θεμέλια πάνω στά ὁποῖα ἔχει δομήσει τή ζωή του. Τέτοια εἶναι καί τά ὑποκριτικά προσωπεῖα, στά ὁποῖα ἔχει ἐγκλωβιστεῖ ὁ ἀληθινός τῆς ἑαυτός. Παράλληλα, μιλάει καί γιά τή γυναίκα· τήν παρουσιάζει ἀμυνόμενη, ἐγκλωβισμένη σέ νεκρές σχέσεις, δίχως ἔρωτα καί πάθος, σέ μία πεζή καθημερινότητα⁵, σέ καθωσπρέπει ρόλους πού τῆς ἐπιβάλλει ἡ κοινωνία⁶.

Μυστήρια καί θραύσματα

*Ὅπως ἀνενόχλητα
τά μαλλιά τοῦ καθρέφτη σου
ἀσπρίζουν
σέ πρόβες πού λιποθυμοῦν
σέ ἀνόητες παραστάσεις*

πού χωρίς χειροκρότημα σωπαίνουν,
 ὅσο ὁ κλώνος τῆς ἡμέρας
 παραμένει ἀτύχημα,
 ἐκεῖ πού κρύβεται τό φοβισμένο ὠάριο
 τό ἐπίμονο ψάρι
 κολυμπᾷ ἀντίθετα στό ρεῦμα
 μέχρι νά συναντήσῃ
 τό ἀντικαθρέφτισμα
 τῆς εὐτυχίας

(ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*)

Ὁ ἔρωτας ἀπασχολεῖ τήν Κορνέτη, ὡς ἔντονο πάθος, ὄνειροπόληση, φυγή, ἡδονή, ἀλλά καί μέ τή σκοτεινή του πλευρά, τή θανάσιμη, τή γεμάτη πληγές, ἐρείπια καί ματαιώσεις. Γενικότερα, ἀρκετά ποιήματα συνιστοῦν μιά φιλοσοφική καί ὑπαρξιακή ἐνατένιση τοῦ δίπολου «ἔρωτας-θάνατος». Διατηρώντας τήν παιγνιώδη φαντασία της, σ' ἓνα ποίημα παρουσιάζει αὐτή τήν ἐλξαπωθητική σχέση ὡς ἓνα παιχνίδι μέ μπάμπουσκες⁷. Σ' ἄλλα σημεία ἀναφέρεται στούς δικούς της νεκρούς, στίς προσωπικές της ἀπώλειες πού κάθονται σάν ψαροκόκαλα στόν λαϊμό⁸. Ἐκτός ἀπό τίς ὑπαρξιακές καί ψυχολογικές ἀναζητήσεις ἢ ποιήτρια μιλά γιά τήν ἀγωνία τῆς δημιουργίας, ἀσκεῖ κοινωνική κριτική στόν νεοπλουτισμό, τόν καταναλωτισμό, τήν ἀκόρεστη βουλμία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ἀλλά καί στήν ἐμμονή του νά διατηρήσῃ ἓνα ἀρραγές φαίνεσθαι σέ πείσμα τῶν ἐσωτερικῶν του τραυμάτων⁹. Πλαίι στήν ἀμετρη φιλοδοξία καί τήν πλάνη ἐνός κυρίαρχου ἀνθρώπου ἢ ποιήτρια ὑπενθυμίζει καί ἀντιπαράθετε τήν ἀσημαντότητά μας¹⁰.

Μιά διαφορετική ἀνάγνωση

Ἄν δέν σοῦ εἶχε χαριστεῖ
 ὅταν γεννήθηκες
 ἓνα μυαλό
 γυρισμένο σάν κάλτσα
 ἀνάποδα

γιά νά περπατᾷς σέ φαγωμένο σχοινί
 κρατώντας ὀμπρέλα ἀκροβάτη
 νά τινάζεσαι μέ ἄλματα στόν ἀέρα
 ἰσοροπώντας τήν τελευταία στιγμή

νά ὄνειροπολεῖς μετρώντας ὀρόφους
 χωρίς νά ζαλίζεσαι καί κυρίως χωρίς νά πέφτεις

νά στροβιλίζεσαι σέ ἀσημένια ξύστρα
 δικῆς σου κατασκευῆς
 τρώγοντας τίς φλοῦδες τοῦ σώματός σου

νά περιπλανιέσαι σέ συνοφρυωμένα μέτωπα
 σπέρνοντας χαμόγελα ἰλαρότητας

νά αἰωρεῖσαι ἀνάμεσα στά χεῖλη
 τῆς συναισθηματικῆς ἀνεπάρκειας

ἀναζητώντας μιά ἐξήγηση γιά
τὴ διάψευση τοῦ ἔρωτα

νά κρεμᾶς τίς λέξεις
στά φύλλα τῶν δέντρων
προσδοκῶντας τὴν ὑστεροφημία
ν' ἀνθίσει ὡς διαπιστευτήριο ἀγάπης

τότε
οἱ κακοὶ γείτονες κλωστῆς
δέν θ' ἀνακατεύονταν
μέ τούς καλοὺς ἑαυτοὺς
στό ὕφασμα τοῦ ρούχου

τό χτές
τό σήμερα
τό αὔριο
ὄλα τό ἴδιο θά ἦταν

(Ἀπό τὴ συλλογὴ "Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα)

Ὁ ποιητικὸς τῆς κόσμος σ' αὐτές τίς τρεῖς συλλογές διατηρεῖ τὴν ὑπερρεαλιστικὴ ποικιλομορφία καὶ τὴν ἐξπρεσιονιστικὴ αἰχμηρότητα τῆς πρώτης συλλογῆς, ὅπως διακρίνει κανεὶς ἐνδεικτικὰ στό παραπάνω ποίημα. Ἐντούτοις, ἡ ποιήτρια ἀποδεικνύεται ἀκόμη πιὸ τολμηρὴ στὴ φαντασία¹¹, μέ τὴν ὁποία δομεῖ πλέον τίς εἰκόνες, ὀνομάζει τὰ ποιητικὰ τῆς ὑποκείμενα¹² ἢ ἐπιλέγει τούς τίτλους τῶν ποιημάτων¹³. Μυθικὰ πλάσματα (μονόκεροι, Μέδουσα, Πενθεσίλεια, Ἀχιλλέας), πρόσωπα ἀπὸ ἄλλους δημιουργοὺς (Ἰζόλδη, Βεατρίκη), πλάσματα τῆς προσωπικῆς τῆς μυθολογίας (ψάρι κλόουν, τίγρης μπαλαρίνα, ἄνθρωποι στό χρώμα τοῦ παγονιοῦ, ἄγγελοι) καὶ εἰκόνες τῆς καθημερινότη-
τας συνδυάζονται στό κάδρο τῶν ποιημάτων τῆς. Ὅρισμένα ποιήματα μοιάζουν μέ συρραφές ἐτερόκλητων –πλὴν εὐανάγνωστων σημασιολογικά– εἰκόνων, κάτι πού σημειώσαμε καὶ στὴν πρώτη συλλογὴ. Σέ ἄλλα ποιήματα, ὅπως στό παραπάνω, ἡ Κορνέτη δομεῖ ἓνα περισσότερο συνεκτικὸ σκηνικὸ, ὅπου ὅλες αὐτές οἱ ἀταίριαστες εἰκόνες συνδυάζονται ἀρμονικά.

Σ' αὐτές τίς τρεῖς συλλογές ὑπάρχει ἐντονη διακειμενικότητα, μέ πολλές ἀναφορές στό ἔργο ἄλλων λογοτεχνῶν (Ἐλιοτ, Πλάθ, Μπέκετ, Γέητς, Χάινε, Σαίξπηρ) ἢ καλλιτεχνῶν (Πικάσο, Νταλί, Ντεγκά, Βελάσκεθ, Πόλοκ, Μπρανκούζι, Μαντένια, Ἰερώνυμος Μπός, Ντελβώ)¹⁴. Συνήθως, αὐτές οἱ ἀναφορές ἀποτελοῦν τὴν ἀφόρμηση τῶν ποιημάτων καὶ φανερώνουν τὴν ἐπιθυμία τῆς Κορνέτη νά ἀνοιχτεῖ καὶ νά συνομιλήσει μέ τὸ ἔργο ἄλλων· εἶναι κι αὐτὸ ἓνα ἀκόμη βῆμα πρὸς τὴν ὑπέρβαση τῆς προσωπικῆς τῆς μυθολογίας.

Στά περισσότερα ποιήματα ὁ λόγος τῆς ἔχει τὸν τόνο καὶ τὸ ὕφος μιᾶς πικρῆς διαπίστωσης ἢ διατηρεῖ μιά φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ ἐπιγραμματικότητα. Σέ ἀρκετὰ σημεία τὰ ποιήματά τῆς θυμίζουν σύντομα γνωμικά καὶ ἀποφθέγματα¹⁵. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, βέβαια, ἡ Κορνέτη ἐπιστρατεύει τὴν εἰρωνεία καὶ τὸν σαρκασμὸ.

Τὰ δύο ἀξιοσημείωτα στοιχεῖα σ' αὐτές τίς τρεῖς συλλογές εἶναι οἱ ἀλλαγές στὴ γλῶσσα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πού ἀρχίζει πλέον νά δείχνει ἡ ποιήτρια στὴν ὀπτικὴ διάσταση τῆς ποιήσεώς τῆς¹⁶. Ἡ γλῶσσα τῆς παραμένει ἀπλή, καθημερινή, μέ στρωτὴ σύνταξη καὶ ἔκφραση, μόνο πού τώρα ἐνσωματώνει ἀρκετὲς ξένες λέξεις ἢ φράσεις στὴ ροὴ τοῦ λόγου τῆς. Παράλληλα, σέ ἀρκετὰ πεζοποιήματα καταργεῖ τὴ στίξη, ἀγνοεῖ τούς συντα-

κτικούς κανόνες και ξεκινά λέξεις μέσα στην πρόταση με κεφαλαίο γράμμα, σαν να προσπαθεί να τις δώσει έμφαση. Το ίδιο πετυχαίνει με την άραιογράμματα ή πλαγιογράμματα τη γραφή ορισμένων λέξεων ή και ολόκληρων στροφών, καθώς και με την απομόνωση μεμονωμένων λέξεων σε στίχους ή με τη διαδοχική τους επανάληψη. Επιπρόσθετα, σε πολλά ποιήματα διαφοροποιεί τα κενά μεταξύ των λέξεων ή παραλλάσσει την κατανομή και στοίχιση των στροφών και στίχων¹⁷. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο κενός χώρος στη λευκή σελίδα να μην είναι ένα παθητικό συμπλήρωμα των τυπωμένων γραμμάτων, αλλά να αλληλεπιδρά μαζί τους. Με τη διαφορετική τους στοίχιση οι στίχοι αποκτούν μία δυναμική κίνηση προς διάφορες κατευθύνσεις της σελίδας.

4

Οι δύο επόμενες συλλογές της Κορνέτη, *Ο λαίμαργος αυτοκράτορας κι ένα άσημαντο πουλί* (έκδ. Σαιξπηρικών, 2012) και *Ο επαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ* (έκδ. Σαιξπηρικών, 2013), αποτελούν ποιητικές σπονδυλωτές συνθέσεις άτιτλων ποιημάτων, μέσα από τις οποίες η ποιήτρια αναπλάθει γνωστά παραμύθια όπως το *Άηδόνι του αυτοκράτορα* και το κλασικό φανταστικό μυθιστόρημα του Τζόνθαν Σουίφτ, *Τά ταξίδια του Γκιούλιβερ*, αντίστοιχα. Άξιοποιεί χαρακτηριστικές και στοιχεία από τα παραμύθια και το μυθιστόρημα του Σουίφτ, προσδίδοντάς τους εκείνους τους συμβολισμούς και το περιεχόμενο που την εξυπηρετούν. Για παράδειγμα, ο αιχμάλωτος των λιλιπούτειων Γκιούλιβερ στο μυθιστόρημα του Σουίφτ γίνεται ο αιχμάλωτος της τεχνολογίας σύγχρονος άνθρωπος στην ποίηση της Κορνέτη, που «προτίμησε την ψυχρή όθονη του ύπολογιστή από τις χαρές και τις εκπλήξεις και τα δώρα αλλά και τις δυσκολίες της αληθινής ζωής»¹⁸, ενώ ο άχόρταγος αυτοκράτορας από το *Άηδόνι του αυτοκράτορα* είναι ο νάρκισσος, φιλόδοξος και πλανημένος από την τεχνολογία άνθρωπος της εποχής μας, που έχασε την επαφή με την πραγματικότητα¹⁹. Η λύση που δίνει η ποιήτρια είναι η απεξάρτηση και η φυγή μέσω της καλλιτεχνικής δημιουργίας²⁰. Σ' αυτές τις δύο συλλογές η Κορνέτη συνθέτει ποιητικές αλληγορίες²¹, όπου άσκει έντονη, εύθεια, άμεση –ένιστε και όργισμένη– κοινωνική κριτική στον καταναλωτισμό και στην αλλοτριωτική εξάρτηση από την τεχνολογία²²:

*Χάρισμά σας οι άηδοφωλιές
τά ζωντανά πουλιά είναι άχρηστα
χρήσιμα είναι μόνο τά ηλεκτρικά πτηνά
φορούν ρεντιγκότες από pixels και microchips
τιπιβίζουν μέσα σε γαλάζιες όθονες πιστό μπλέ
τ' ούρανού πιστό μπλέ της ημέρας*

*Τά χρήσιμα ηλεκτρικά πουλιά
κάνουν τό βιολογικό ρολόι
νά χτυπά σαν απομίμηση ούρανού
σαν φωτεινή απομίμηση ημέρας
γιά να πετάτε με ανακούφιση προσωρινή
τήν κάθε μοναχική νύχτα σας
μέ τά σκουπίδια στον κάδο μέ τό κλουβί
του ώδικού ύπολογιστή*

(άπόσπασμα από τή συλλογή

Ο λαίμαργος αυτοκράτορας κι ένα άσημαντο πουλί)

Σέ όρισμένα σημεία καί τῶν δύο συλλογῶν δέ λείπουν ἡ εἰρωνεία ἀπέναντι σέ ὅλες τίς πλάνες τῆς σύγχρονης ζωῆς καί ὁ αὐτοσαρκασμός («—*Παρακαλῶ καλέστε τόν ἐνδυματολόγο μου / Πείτε μου ποιόν σκελετό νά φορέσω σήμερα;*»²³). Ὁ λόγος τῆς Κορνέτη διατηρεῖ τόν γνωστό μας αἰχμηρό ἐξπρεσιονισμό τῆς («*νά σᾶς πνίξω ὄλους / σάν καταρτίδες / σέ καυτό νερό*»²⁴), ἀλλά καί τό φιλοσοφικό ὕφος πού διακρίναμε σέ προηγούμενες συλλογές καί συνήθως ἀποτυπώνεται σέ διδακτικές διαπιστώσεις (π.χ. «*Ένας αὐθεντικός ἄνθρωπος / ἔχει τήν τάση νά μὴν πουλάει ἀκριβά / ἀλλά νά ξεπουλάει τό τομάρι του.*»²⁵). Οἱ εἰκόνες, λιγότερο ἐτερόκλητες σέ σχέση μέ τίς προηγούμενες συλλογές, δομοῦνται γύρω ἀπό τήν κεντρική ἱστορία κάθε σύνθεσης. Αὐτή ἡ κεντρική ἀφήγηση συντελεῖ στήν εὐκολότερη πρόσληψη τῶν ποιητικῶν στοιχείων καί στήν εὐκολότερη ἀποκωδικοποίηση τῶν συμβολισμῶν τους. Ὁ λόγος μοιάζει πιό συμπυκνωμένος καί στοχευμένος, ἀποφεύγοντας περιττές ἐπαναλήψεις πού συχνά ἀδυνατίζουν τό ποιητικό ἀποτέλεσμα. Ἀπό αὐτές τίς δύο συλλογές, βέβαια, λείπουν οἱ πλούσιες εἰκαστικές ἀναφορές πού εἶδαμε σέ προηγούμενα βιβλία.

Ὡστόσο, τό σημαντικότερο χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν δύο συλλογῶν εἶναι ἡ ἐντονη θεατρικότητά τους²⁶. Καί σέ προηγούμενες συλλογές τῆς ὑπῆρχαν ὀρισμένα ποιήματα μέ διαλόγους μεταξὺ τῶν ποιητικῶν ὑποκειμένων ἢ μονολόγους, ὥστόσο ἡ δρᾶση ἦταν περιορισμένη καί τό σκηνικό τους ἀόριστο. Σ' αὐτές, ὅμως, τίς δύο συλλογές ἀναγνωρίζει κανεὶς ξεκάθαρους ρόλους καί πρόσωπα μέ διακριτά χαρακτηριστικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει διάδραση καί διάλογος. Στῆ συλλογή *Ὁ λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί* ὁ αὐτοκράτορας συνομιλεῖ μέ τὰ πρόσωπα τῆς αὐλῆς του, ἐνῶ στήν συλλογή *Ὁ επαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ* ὁ ὁμώνυμος ἤρωας διαπραγματεύεται μέ τούς χιλιάδες λιλιπούτειους ἑαυτοῦς του. Ἐκτός ἀπό τό ὅτι συνδιηγούνται, οἱ ἤρωες τῆς Κορνέτη μονολογοῦν, ὅπως στό παραπάνω ἀπόσπασμα. Ὁ μονολόγός τους, ὅμως, μοιάζει περισσότερο μέ λανθάνοντα διάλογο²⁷ μέ τούς ἀναγνώστες, θαρρεῖς καί διαρρηγνύουν τή χάρτινη ἐπιφάνεια τοῦ βιβλίου καί ἀπευθύνονται σ' ἐμᾶς. Καί στίς δύο συλλογές προέχει ἡ πλοκή καί ἡ διάδραση τῶν ποιητικῶν ὑποκειμένων – ἡ Κορνέτη δέν παρουσιάζει μέ λεπτομερεῖς εἰκόνες τό σκηνικό τῆς δρᾶσης, ἀλλά τό περιγράφει ἀδρᾶ ἡ σέ ὀρισμένα σημεία δίνει σκηνοθετικές ὁδηγίες (π.χ. «*Χίλιοι μαυροφορεμένοι ἑαυτοί / κι ἓνας μέ ἄμφια λευκοντυμένος*»²⁸).

5

Ἄν καί τό *Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας* (ἐκδ. Κουκούτσι, 2013) δέν εἶναι μιά ποιητική συλλογή, ὥστόσο στά 569 ἀποφθέγματά του συμπυκνώνονται πολλά ἀπό τά στοιχεία τῆς ποιητικῆς τῆς Κορνέτη. Πρόκειται γιά σύντομα γνωμικά, τά ὁποῖα διακρίνονται γιά τή σκληρή κριτική διάθεση καί συχνά εἰρωνική στάση ἀπέναντι στόν σύγχρονο, ἐφησυχασμένο ἄνθρωπο καί στίς ἰδεολογικές ἐκπτώσεις τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ²⁹. Ὅπως στίς ποιητικές τῆς συλλογές, ἔτσι καί σ' αὐτά τά ἀποφθέγματα ἡ ποιήτρια στηλιτεύει τό ὑπερτροφικό ἐγώ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, τήν ἐξάρτησή του ἀπό τήν τεχνολογία καί τά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης, τόν καταναλωτισμό καί τή διαρκῆ ἀνάγκη αὐτοεπιβεβαίωσης ἐνός κενοῦ προσώπειου³⁰.

Στέκεται ἀπέναντι στή σοβαροφάνεια τῶν ἐνηλίκων πού ἔχουν ἐξοβελίσει τό παιχνίδι, ἀλλά καί στή σοβαροφάνεια τῆς ἐλληνικῆς ποίησης πού ἔχει ἀποποιηθεῖ τό χιούμορ καί τή φαντασία. Ὑμνεῖ τό ὄνειρο, τή δημιουργικότητα καί τήν Ποίηση ὡς μέσα διαφυγῆς ἀπό μιά διαβρωτική καθημερινότητα καί αἰσθητοποίησης τοῦ μεταφυσικοῦ («*Αὐτόματος μηχανισμός ἐπιβίωσης σέ τοξικό περιβάλλον: ἡ Ποίηση...*»³¹). Ἐπιπλέον, στοχάζεται πάνω στή ζωή καί τόν θάνατο, πάνω στό εὐθραυστο τῆς ἀνθρώπινης μοί-

ρας. Σέ αρκετά σημεία ἡ Κορνέτη λειτουργεῖ ὡς προφήτης (poeta vates), προειδοποιώντας γιὰ τὰ κακῶς κείμενα τῆς σύγχρονης κοινωνίας, τὰ ὅποια θά μᾶς ὀδηγήσουν στήν καταστροφή.

Τά ἀποφθέγματα ἰσορροποῦν μεταξύ τοῦ δοκιμακοῦ λόγου τῆς φιλοσοφίας καί τοῦ εἰκονοπλαστικοῦ τῆς Ποίησης. Δέν κλίνουν πρὸς καμιά πλευρά, ὥστε συχνά εἶναι δύσκολο νά τὰ ὀρίσεις. Θυμίζουν ἀρκετά σέ ὕφος καί περιεχόμενο τὰ Adagia τοῦ Wallace Stevens³². Ἡ γλώσσα τους εἶναι ἡ γνωστή ποιητική γλώσσα τῆς Κορνέτη, μέ τήν ἀπλή σύνταξη, τήν πλούσια εἰκονοποιία καί τήν τολμηρή φαντασία. Χρησιμοποιεῖ συχνά μοτίβα ἀπό προηγούμενες συλλογές της, ὅπως τό πουλί πού κελαηδαίει³³, εἰκόνες ἀπό τό διάστημα³⁴ κ.ἄ.

195.

*Τά πουλιά τῆς γῆς: ἀλυσοδεμένοι βαρυποινίτες.
Οἱ μετεωρίτες: γαλαξιακά περιπτώματα.
Τ' ἀστέρια: οἱ χρυσόμυγες τοῦ Θεοῦ!*

Ἐπίσης, ὀρισμένες εὐρηματικές σύνθετες λέξεις (*ἐφημερόπτερο, ποντικομαγεύτρα*) μᾶς θυμίζουν ἀνάλογα γλωσσικά της τεχνάσματα καί σέ ἄλλες συλλογές³⁵. Τέλος, στά ἀποφθέγματα ὑπάρχουν πολλές ἀναφορές σέ ἄλλους λογοτέχνες, καλλιτέχνες καί ἐπιστήμονες, ὅπως ἄλλωστε διαπιστώσαμε καί στό ὑπόλοιπο ἔργο της.

6

Οἱ Κανονικοὶ ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2014) καί τὰ *Ἀγγελόπτερα* (ἐκδ. Μελάι, 2016) ἀποτελοῦν τίς πιό ὄριμες ὡς τώρα ποιητικές καταθέσεις τῆς Κορνέτη, ἂν καί διαφέρουν μεταξύ τους ὡς πρὸς τή στόχευση καί σέ ὀρισμένα ἐκφραστικά τους στοιχεῖα.

Ὅπως καί σέ προηγούμενες συλλογές της καί κυρίως στίς δύο ποιητικές συνθέσεις, *Ὁ λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί* καί *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*, ἔτσι καί στή συλλογή *Κανονικοὶ ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά* ἡ ποιήτρια ἀσκεῖ κοινωνική κριτική στόν σύγχρονο, τεχνολογικά ἐξαρτημένο, ψυχικά κατακερματισμένο καί συναισθηματικά ἀνάπηρο, τοξικό ἄνθρωπο³⁶. Κατακρίνει τήν εἰκονική του ζωή μπροστά σέ μιά κρύα ὀθόνη ἀφῆς, χωρίς τή ζεστασιά τῶν συναισθημάτων· μιά ζωή ἀποξενωμένη, πού μοιάζει κενή περιεχομένου καί νοήματος, γεμάτη ἐπιφανειακές συγκινήσεις, ἀνόητη σάν τῆς ἀμοιβάδας³⁷. Ἀναδεικνύει τήν ἀπληστία, τήν καταναλωτική μανία, ἀλλά καί τόν ἐγκλωβισμό τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου σέ μιά ὄνειροκτόνο ρουτίνα. Ἡ ποιήτρια προκρίνει ὡς λύση τῆ φαντασία, τῆ δημιουργικότητα, τήν ἐπανασύνδεση μέ τόν ἀληθινό μας ἑαυτό, πού βρίσκεται ξεχασμένος κάτω ἀπό τὰ ψιμύθια τῆς σύγχρονης ζωῆς. Γι' αὐτό καί στό ἐναρκτήριο ποίημα τῆς συλλογῆς ἀναρωτιέται πῶς μπορεῖ νά ζεῖ κάποιος δίχω φαντασία:

*Κανονικέ ἄνθρωπε
πές μου
πῶς μπορεῖς νά ζεῖς
χωρίς λοφίο
χωρίς παρδαλή οὐρά
χωρίς μιά γαλάζια ἀνταύγεια
στά φτερά;*

Ἄν στήν προηγούμενη συλλογή ἡ ποιήτρια κατέδειξε τά συμπτώματα τῆς ἀλλοτρίωσης, στά Ἄγγελόπτερα ἐμβαθύνει στόν ὑπαρξιακό πυρήνα τοῦ φαινομένου. Ἐστιάζει στόν καλλιτέχνη καί τήν καλλιτεχνική δημιουργία, ἀλλά παράλληλα ἀναφέρεται σέ κάθε ἀγωνιζόμενο ἄνθρωπο πού προσπαθεῖ νά ἐπανασυγκολλήσει τά κομμάτια τοῦ ἑαυτοῦ του. Νομίζω ὅτι ἀπό αὐτή τήν εὐρύτερη σκοπιά θά πρέπει νά ἰδωθοῦν οἱ ἀναφορές τῆς γιά τήν Τέχνη στά Ἄγγελόπτερα. Ἄλλωστε, γιά τήν Κορνέτη ἡ Τέχνη ἀντιπροσωπεύει τό αἰώνιο καί ἄχρονο ἔναντι τῆς φθαρτῆς ὕλης, γι' αὐτό καί δέν ἀξίζει νά τήν προσεγγίζουμε ὀρθολογιστικά, τεμαχίζοντας καί ἀναλύοντάς την³⁸. Παράλληλα, εἶναι κι ἓνας τρόπος ν' ἀποτινάξει κανεῖς τά βαρίδια καί τήν πεζότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἐπιπλέον, εἶναι μιὰ ἐπανάσταση ἀπέναντι στούς ρόλους καί τά στερεότυπα, μέσα στά ὁποῖα ἔχουμε στενέψει τόν ἀληθινό μας ἑαυτό, ὅπως συμβαίνει καί μέ τήν «Πηνελόπη στή σκόνη τῆς»³⁹, σύμβολο τῆς χειραγωγημένης γυναίκα πού ὀργανώνει τή διαφυγή τῆς. Ἡ ποιήτρια ἀναφέρεται σ' ἐκείνη τήν Τέχνη, ἡ ὁποία ἀντανაკλᾷ τόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ καλλιτέχνη, ὅταν ἐκεῖνος δέν ἀποχιμῶνει τό ἔργο του ἀπό τήν ἀλήθεια καί δέν τό καθιστᾷ κενό περιεχομένου. Ἡ καλλιτεχνική δημιουργία εἶναι, ὅμως, ἐνίοτε σκληρή, ἀσκητική, μοναχική, δοκιμάζει τίς ἀντοχές («Ἡ Μοῦσα ἦταν ἓνα τέρας λέγανε»⁴⁰), καθῶς ὁ καλλιτέχνης ἰσορροπεῖ στήν «ἀκρότητα τῶν αἰσθήσεων»⁴¹, ματωμένος καί γυμνός ἀπό τίς ἐσωτερικές του ἀντιφάσεις καί τόν διχασμό του ἀπό τόν κόσμο.

Γιά τήν Κορνέτη, λοιπόν, καλλιτέχνης εἶναι ὁ κάθε ἀγωνιζόμενος ἄνθρωπος, ὅπως ὁ Δόν Κιχώτης τοῦ παρακάτω ποιήματος, ὁ ὁποῖος ἀναμετράται μέ τίς ἀμφιβολίες του, ὅταν ἀποφασίζει νά ἐγκαταλείψει τήν πεπατημένη τῆς ζωῆς του, νά βγεῖ ἀπό τοῦς φόβους του καί νά σχετιστεῖ μέ τόν ἄλλο, παρά τόν πόνο πού ἐγκυμονεῖ ἀκόμη κι ἡ Ἄγαπη («Εἶναι ἐπώδυνη ἡ ἀγάπη Συνώνυμο τοῦ πόνου εἶναι ἡ ἀγάπη Μόνον πονώντας ἀγαπᾷς ἀληθινά»⁴²).

Δόν Κιχώτης⁴³

Τό ἀποφάσισε

Σήμερα θά γίνει ἐλαφρύς

Θά βγάλει τό σιδερένιο κοστούμι καί τή χαλύβδινη γραβάτα

Θά πετάξει τό γραφεῖο στό κενό ἀπό τό παράθυρο τοῦ ὀρόφου

Θά φορέσει μόνο καθαρό καί φίνο κρύσταλλο Βοημίας

Τό ἀποφάσισε

Ἄπό σήμερα θά γίνει

Ἐνας γυάλινος παράφορος ἵππότης

Ἄπό σήμερα θά γίνει ἓνας ἄλλοπαρμένος φούρναρης ἵππότης

Κάθε χάραμα θά ζυμῶνει τόν κόσμο πού ἐπιθυμεῖ μέ ἀνθη λωτοῦ

κι Ἐπειτα θά γεμίζει τόν οὐρανό μέ ἀφράτα πολύχρωμα

μπαλόνια Καρβέλια γιά νά ταΐζει πλάνητες ἀγαθοῦς κι

ὄνειροπόλους

Τό ἀποφάσισε

Ἄπό σήμερα θά γίνει ὀπαδός τῆς ἀνάποδης σκέψης

Ἄλλωστε γιά τόν περιπλανώμενο στήν ἔρημο τῆς τρέλας

Ἡ μόνη ἐλπίδα εἶναι τό παράλογο

Κι αὐτός προχωρᾷ μόνος

Ντυμένος στά λευκά γιατί

Ἡ ἔρημός του εἶναι ἀπ' ἀλεύρι

*Τά μπαλόνια τά τρυποῦν μνησικάκα πτηνά
Καί τά καρβέλια πέφτουν ἐπάνω του σάν μετεωρίτες
Τά ὄνειρά του ἀλέθονται στή μυλόπετρα τῆς ἀλήθειας
Περνοῦν μέσα ἀπό τρύπια ἀνεμόμυλων φτερά κι ἔπειτα
Πασπαλίζουν τά σύννεφα μέ τήν ἀδιαφορία τοῦ ἀέρα*

*Κι ἡ Δουλταινέα;
Ἡ Δουλταινέα του ἦταν ἓνας ἄγγελος τραβεστί πού τόν
ξεμύαλισε Φορώντας μιά περούκα ξανθιά καί τό μακρú
δαντελένιο νυφικό τῆς Ἀπάτης*

*Τό ἀποφάσισε
Σήμερα θά σπάσει τήν ἐλαφρότητα
Σέ χίλια κομμάτια
Γιά ν' ἀπογειωθεῖ
Χωρίς πανοπλία*

Σ' αὐτές τίς δύο τελευταῖες συλλογές της ἡ Κορνέτη δημιουργεῖ ἀφηγήσεις σέ πεζοποιημένα ἢ πολýστιχα ποιήματα, πολλά ἀπό τά ὁποῖα χωρίζονται σέ ἀτιτλες ὑποε-
νόητες γύρω ἀπό ἓναν βασικό τίτλο. Ἡ πλοκή εἶναι περισσότερο εὐδιάκριτη καί τό σκη-
νικό τῆς δράσης πιό συγκεκριμένο σέ σχέση μέ παλιότερες συλλογές, ὥστε ὁ ἀναγνώ-
στης νά μπορεῖ νά παρακολουθεῖ εὐκολά τή ροή τοῦ ποιήματος καί νά εἰσέλθει στή
συναισθηματική συνθήκη πού δημιουργεῖ. Σ' αὐτές τίς ἀφηγήσεις ἐντάσσει ἐτερόκλητα
στοιχεῖα ἀπό διάφορες πηγές: μυθολογία καί ἱστορία (Ἴλυξ, Πηνελόπη, Εὐρυδίκη, τό
ἄγαλμα τῆς Νίκης), παραμύθια (Χιονάτη), διακειμενικές ἀναφορές καί καλλιτέχνες
(Ἀμπράμοβιτς, Θερβάντες, Καλβίνο, Κήτς, Μαγκρίτ, Μπρετόν, Ροντέν, Σέξτον, Τζιακο-
μέτι, Τσβετάγιεβα, Frabetti) ἀλλά καί ἀπό τήν πλούσια καί ἀνατρεπτική της φαντασία
(ζευγάρι κουταλιῶν, σμήνος γυναικῆς φανάρια)⁴⁴. Πλέον, ἔχει κατορθώσει νά τιθασεύ-
σει τή φαντασία καί τόν ὑπερρεαλισμό τῶν εἰκόνων της, ὥστε ἐκεῖνες νά ὑποτάσσονται
στήν κεντρική ἰδέα τῆς ἀφήγησης πού τίς συνέχει. Ὅπως μπορεῖ νά διαπιστώσει κανεῖς
στό παραπάνω ποίημα, ἡ ἀφήγηση ἔχει ἓνα ρεαλισμό στήν ἐξέλιξή της παρά τό ἐτερό-
κλητο τῶν εἰκόνων πού τήν πλαισιώνουν. Ἐπομένως, ἴσως θά ἦταν πιό ἀκριβές, ἂν μι-
λούσαμε γιά ἓναν μαγικό ρεαλισμό παρά γιά μιά ὑπερρεαλιστική γραφή, ὅπως τήν εἶδα-
με σέ προηγούμενες συλλογές της⁴⁵. Αὐτός ὁ τρόπος δόμησης τῶν ποιητικῶν στοιχεί-
ων θυμίζει περισσότερο τίς δύο ποιητικές της ἀλληγορίες, Ὁ λαίμαργος αὐτοκράτορας
κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί καί Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ.

Στίς δύο τελευταῖες συλλογές της καί ἰδιαίτερα στά Ἄγγελόπτερα ἡ ποιήτρια ἔχει
μειώσει ἀρκετά τήν ἀποφθεγματικότητα τοῦ λόγου της –χωρίς ἐκεῖνη νά ἔχει ἐκλείψει
ἐντελῶς– ὥστε νά δώσει μεγαλύτερη ἔμφαση στήν ἀφήγηση καί τήν εἰκονοποιία. Τά
ποιήματά της περισσότερο ὑποβάλλουν παρά μεταδίδουν νοήματα· προσπαθοῦν νά δη-
μιουργήσουν ἓνα σκηνικό καί μιά ἀτμόσφαιρα παρά νά διδάξουν. Στή συλλογή *Κανονικοί
ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά* ὁ λόγος της ἔχει ἀκόμη τήν εἰρωνεία καί τόν
σαρκασμό προηγούμενων συλλογῶν της. Ὡστόσο, στά Ἄγγελόπτερα δέ διακρίνουμε
τήν ἴδια αἰχμηρότητα καί εἰρωνική διάθεση⁴⁶, ἀλλά ὁ λόγος της μοιάζει πιό γειωμένος,
ὑπαρξιακός καί παραμυθητικός.

Ἡ ποιητική της γλῶσσα παραμένει ἀπλή, μέ στρωτή σύνταξη καί ἔκφραση, ἐνσω-
ματώνοντας μέ ὀργανικό τρόπο ἀρκετές ξένες λέξεις ἢ φράσεις, ὅταν τό νόημα τό
ἀπαιτεῖ καί ὄχι ἐν εἶδει ἐντυπωσιασμοῦ («Ὀσπου διαπίστωσαν πῶς / Οἱ δάφνες του
εἶναι / Ἀπό νάιλον / Made in China»⁴⁷). Ἐνδιαφέρεται γιά τήν ὀπτική ἐντύπωση τῶν ποιη-

μάτων της, καταργώντας τη στίξη, ξεκινώντας λέξεις μέσα στην πρόταση με κεφαλαίο γράμμα ή ακόμη γράφοντας με κεφαλαίο όρισμένα γράμματα μέσα στην λέξη, σε μία προσπάθεια να δώσει έμφαση εκεί που κρίνει ή ίδια και όχι εκεί που επιτάσσει η όρθη σύταξη. Άλλοι επιστρατεύει την άραιογράμματη ή πλαγιογράμματη γραφή, παραθέτει τό ίδιο επιφώνημα πολλές φορές στη σειρά («λαλαλαλαλαλαλαλαλαλαλα»⁴⁸), απομωώνει λέξεις σε ξεχωριστούς στίχους, στοιχίζει διαφορετικά στίχους και στροφές, γράφει τό ποίημα αποκλειστικά στό περιθώριο τής σελίδας⁴⁹, ώστε να ενεργοποιήσει και τόν κενό χώρο τής σελίδας. Όλα αυτά μαρτυρούν τήν προσπάθεια τής ποιήτριας να ενεργοποιήσει όσο περισσότερα στοιχεία του ποιήματος μπορεί –όχι μόνο τό νοηματικό και συναισθηματικό σημαίνόμενο των λέξεων– ώστε να αναδυθεί πίο ολοκληρωμένα τό νόημα. Γι' αυτό και «παίζει» μέ τήν κατανομή και τή μορφολογία των στίχων. Γι' αυτό και πλάθει λέξεις, ώστε να αναδείξει μέ μεγαλύτερη σαφήνεια και ένταση τό σκοπούμενο του ποιήματος (π.χ. *άγγελοδομαστής, άγγελόπτερο, έξωσκελετός, Άγάπη, έντομολάγνος*). Χαρακτηριστικό παράδειγμα τής οργανικότητας του ποιητικού της λόγου είναι και τό παρακάτω απόσπασμα από τό ποίημα «Εαυτέ μου έσύ αίωνιε έχθρέ μου» (*Άγγελόπτερα*), όπου κάθε στροφή δομείται πάνω στον αντικαθρεφτισμό του πρώτου στίχου στον έπόμενο, ώστε να άποτυπωθεί καλύτερα ό έσωτερικός διχασμός τής ανθρώπινης συνείδησης:

[...]

Ό δικός μου πύργος είναι άπόρθητος

Όχι ό δικός μου πύργος είναι άπόρθητος

Στήν τάφρο μου κολυμπούν αίμοβόροι κροκόδειλοι

Στήν δική μου τάφρο κολυμπούν αίμοβόροι κροκόδειλοι

Αυτό τό στέμμα δέν μπορείς να μου τό πάρεις

Τό δικό μου στέμμα δέν μπορείς να μου τό πάρεις

Ό δικός μου αξιωματικός είναι μεγάλος έραστής

Όχι ό δικός μου αξιωματικός είναι μεγάλος έραστής

Ό δικός μου καθρέφτης είναι πίο έξυπνος

Όχι ό δικός μου καθρέφτης είναι πίο έξυπνος

7

Άν θέλαμε να διατυπώσουμε μία σύντομη αξιολογική κρίση για τήν ποίηση τής Έλσας Κορνέτη, θά λέγαμε ότι πρόκειται αναμφίβολα για μία ιδιαίτερη και ενδιαφέρουσα ποιητική φωνή τής έποχής μας. Ή ποιήτρια, αναμετρώμενη μέ τήν τέχνη της, έχει κατορθώσει να αφήσει τό στίγμα της, τόσο θεματολογικά όσο και τεχνοτροπικά. Ή ποιήσή της δέν έχει τό έντονο έμφυλο στοιχείο που διακρίνουμε στό έργο σύγχρονών της ποιητριών (Κουτσουμπέλη, Μπακονίκα) ούτε τή χαρακτηρίζει ή ρυθμική έπιμέλεια του στίχου. Σημείο αναφοράς της είναι ή εύρηματική και ανατρεπτική φαντασία, μέ τήν όποία ή ποιήτρια έχει χτίσει ένα ποικιλόχρωμο παραμυθοποιητικό σύμπαν, μέσα από τό όποιο αναδύεται ό σύγχρονος άλλοτριωμένος άνθρωπος. Άνάλογη εύρηματικότητα έπιδεικνύει στή στιχουργική και στή γλώσσα της, ώστε μορφή και περιεχόμενο να συντονίζονται. Ή ποιήσή της είναι ανήσυχη, αιχμηρή, σαρκαστική, διδακτική, κοινωνικά και

ύπαρξιακά στοχευμένη. Ἔχει τὰ δικά της διακριτά στοιχεῖα, χωρίς ὅμως νά γίνεται ἐνδοστροφής καί νά ἐκπίπτει σέ ἀπλή ποιητική αὐτοβιογραφία. Καταφέρνει νά ξεπερνά τή δημιουργό της καί νά ἀφορᾶ καί ἄλλους.

Ἄν κάποιος αὐτοεγκλωβίζεται σέ παρωπίδες καί στερεότυπα, εἶτε ὡς ἄνθρωπος εἶτε ὡς δημιουργός, ἡ ποίηση τῆς Κορνέτη σίγουρα δέν ἐνδείκνυται. Ὅπως ἀναφέρει καί ὁ τίτλος τῆς ἐργασίας, εἶναι μιά ποίηση «ἀκατάλληλη γιά πεζοῦς»⁵⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γιά τήν ὀργανική σχέση τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας μέ τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου βλ. Νάσος Βαγενᾶς, «Λογοτεχνία καί ὀργανική μορφή», στό Νάσος Βαγενᾶς, *Μεταμοντερνισμός καί λογοτεχνία*, Ἀθήνα: ἐκδ. Πόλις, 2012.

2. Γιά τήν ὀργανικότητα τοῦ ποιητικοῦ λόγου τῆς Κορνέτη βλ. Γιώργος Ρωμανός, «Ἐλσα Κορνέτη. Σημειώσεις γιά τήν ποιητική καί τήν ὀργανική γλώσσα, μέ ἀφορμή τό ἔργο τῆς ποιήτριας», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 17-21.

3. Οἱ στίχοι ἀπό τό ποίημα «Φύγε νά προλάβεις», *στίλ σπεῖρα τοῦ κοχλῖα*.

4. Οἱ στίχοι ἀπό τό ποίημα «πρελουντιο αὐταπάτη», *στίλ σπεῖρα τοῦ κοχλῖα*.

5. Βλ. ἐνδεικτικά τό ποίημα «Venus», *Κονσέρβα μαργαριτάρι*.

6. Βλ. ἐνδεικτικά τό ποίημα «Κανέννας Ἐρωτας», *Ἔνα μπουκέτο ψαροκόκαλα*.

7. Βλ. τό ποίημα «Τό παιχνίδι», *Κονσέρβα Μαργαριτάρι*.

8. Βλ. ἐνδεικτικά τό ποίημα «Lucy», *Κονσέρβα Μαργαριτάρι*.

9. Στυλιανή Παντελιᾶ, «Τό παιχνίδι τῆς αἰωνιότητας», *Ποιητική*, τχ. 1 (Ἄνοιξη-Καλοκαίρι 2008).

10. Ζωή Σαμαρά, «Τό ἀσήμαντο καί τό αἰώνιο», *Διαβάζω*, τχ. 490 (Νοέμβριος 2008), σελ. 59.

11. Γιά τή φαντασία στήν εἰκονοποιία τῆς Κορνέτη βλ. Διαμαντῆς Καραβόλας, «Ἀποκρυπτογραφώντας τό φλιτζάνι τῆς ποίησης τῆς Ἐλσας Κορνέτη», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 22-25.

12. Βλ. ἐνδεικτικά τόν κύριο Simplicity καί τήν κυρία Complexity στό ποίημα «Complexity», *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*.

13. Βλ. ἐνδεικτικά τούς τίτλους ποιημάτων «Εὐαίσθησία 0111001101», *Ἔνα μπουκέτο ψαροκόκαλα* καί «Ὁφίς Universalis», *Κονσέρβα μαργαριτάρι*.

14. Γιά τίς διακειμενικές ἀναφορές στό ἔργο τῆς Κορνέτη βλ. Δήμητρα Μήττα, «Τοξικές μέδουσες γοργόνες στή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* τῆς Ἐλσας Κορνέτη», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 56-62.

15. Βλ. ἐνδεικτικά τό ποίημα «22 μεταμορφώσεις», *Κονσέρβα Μαργαριτάρι*.

16. Ἔντονο ἐνδιαφέρον γιά τήν ὀπτική διάσταση τῆς ποίησης ἐπέδειξαν οἱ λογοτέχνες τῆς Ρωσικῆς πρωτοπορίας τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰώνα, ὅπως οἱ Μαγιακόφσκι καί Καμένσκι (βλ. Τσαντσάνογλου Μαρία, «Ρωσική λογοτεχνική πρωτοπορία. Μιά ἱστορική ἀναδρομή», *Ἀντί*, τχ. 626), ἀλλά καί ὁ ἀμερικανός ποιητής E.E. Cummings (βλ. Cohen, M.A., *Poet and Painter: The Aesthetics of E.E. Cummings Early Work*, Detroit: Wayne State University Press, 1987).

17. Βλ. ἐνδεικτικά τό ποίημα «Ποῖος φοβᾶται τήν Μαντάμ Μποβαρύ;», *Κονσέρβα μαργαριτάρι*.

18. Ἐλσα Κορνέτη, «Σέ Ἀ' πρόσωπο», *diastixo.gr*, 21.7.2014.

19. Ἀναστασία Οἰκονόμου, «Ὁ ἐπαναπροσδιορισμός τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ «φιλόδοξου» ἀτόμου», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 76-79.

20. Ἀναστασία Οἰκονόμου, «Ἀποδέσμευση ἀπό τήν ἐξελισσόμενη τεχνολογική λαίλαπα», *frear.gr*, 5.8.2015.

21. Κώστας Δρουγαλάς, «Μαγικός ποιητικός ρεαλισμός τῆς Ἐλσας Κορνέτη», <http://bibliothèque.gr>, 27.3.2013.

22. Γιά μιά ἐνδελεχῆ ἀνάλυση τῆς ποιητικῆς ἀποτύπωσης τοῦ θέματος στό ἔργο τῆς Κορνέτη βλ. Περικλῆς Τσελίκης, «Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 83-90.

23. Ἀπόσπασμα ἀπό τή συλλογή *Ὁ λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἕνα ἀσήμαντο πουλί*.

24. Ἀπόσπασμα ἀπό τή συλλογή *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*.

25. Ἀπόσπασμα ἀπό τή συλλογή *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*.

26. Γιά τὰ στοιχεῖα θεατρικότητας σέ ἕνα ποίημα βλ. Μαρία Ἀθανασοπούλου, *Κ.Π. Καβάφης: Τά θεατρικά ποιήματα*, Ἀθήνα: ἐκδ. Κριτική, 2014, σελ. 79-81.

27. Γιά τήν ἱστορία τοῦ δραματικοῦ μονολόγου στή νεοελληνική ποίηση βλ. Κατερίνα Καρατάσου, *Λανθάνων διάλογος: ὁ δραματικός μονόλογος στή νεοελληνική Ποίηση (19ος-20ός αἰ.)*, Ἀθήνα: ἐκδ. Gutenberg, 2014.
28. Ἀπόσπασμα ἀπό τή συλλογή *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*.
29. Βλ. Ζαχαρίας Κατσακός, «Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας», *diastixo.gr*, 22.12.2014.
30. Βλ. Μάκης Καραγιάννης, «Χαρτογραφώντας τή θάλασσα τῆς εἰκονικῆς πραγματικότητας», ἐφ. *Ἡ Αὐγή*, 22.6.2014.
31. Τό ἀπόφθεγμα «6», *Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας*.
32. Wallace Stevens, *Adagia*, μτφρ. Χάρης Βλαβιανός, Ἀθήνα: ἐκδ. Νεφέλη, 1999.
33. Βλ. τό μοτίβο τοῦ πουλιοῦ καί στή συλλογή *Ὁ λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί*.
34. Βλ. ἀνάλογες εἰκόνες καί στά ποιήματα τῆς ἐνότητας «Ἀστρικά συμπλέγματα» ἀπό τή συλλογή *σπή σπείρα τοῦ κοχλία*.
35. Βλ. ἐνδεικτικά τή λέξη «φερνογαργαλιστή» στή συλλογή *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*, σελ. 16.
36. Δώρα Κασκάλη, «Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά», *Ὁ Σίσυφος*, τχ. 8 (Ἰούλιος-Δεκέμβριος 2014), σελ. 70-75· Παναγιώτης Γούτας, «Ἀναψηλάφηση τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς», *www.bookpress.gr*, 11.5.2015.
37. Βλ. τόν σχετικό παραλληλισμό στό ποίημα «Τῆς ἀφετηρίας», *Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά*.
38. Ἐλένη Ζαχαροπούλου, «Ἄγγελόπτερα», *diastixo.gr*, 29.9.2017.
39. Ἀπό τή συλλογή *Ἄγγελόπτερα*.
40. «Μουσοθηρεία vs Μουσοθηρία, I», *Ἄγγελόπτερα*.
41. «Τεμαχίζοντας τή Μαρίνα», *Ἄγγελόπτερα*.
42. «Ἀγάπη», *Ἄγγελόπτερα*.
43. Ἀπό τή συλλογή *Ἄγγελόπτερα*.
44. Πέτρος Γκολίτσας, «Μιά παραμυθο-ζωγράφος τῆς ποίησης: ἡ ποιήτρια Ἑλσα Κορνέτη», *Θράκα*, 23.6.2017.
45. Ὅρισμένοι κριτικοί χαρακτηρίζουν τήν ποιητική γραφή τῆς Κορνέτη ὑπερρεαλιστική καί στά *Ἄγγελόπτερα* (βλ. σχετικά Σωτηρία Καλασαρίδου, «Ἄγγελόπτερα», *frear.gr*, 14.3.2017).
46. Κωνσταντῖνος Μπούρας, «Ἄγγελόπτερα», *www.divasame.gr*, Ἀπρίλιος 2017.
47. «Μουσοθηρεία vs Μουσοθηρία, IV», *Ἄγγελόπτερα*.
48. «Ἄλλη χώρα», *Ἄγγελόπτερα*.
49. Βλ. τό ποίημα «Στό περιθώριο», *Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά*.
50. Ἀπόσπασμα ἀπό τό ἀπόφθεγμα «234», *Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας*.

Διώνη Δημητριάδου

**Ὁ σύμφυτος μέ τήν ποίηση κίνδυνος:
διαβάζοντας τήν Ἔλσα Κορνέτη
– μιὰ ποίηση ἀνατροπῶν**

Τό ἀποφάσισε

*Ἀπό σήμερα θά γίνει ὁπαδός τῆς ἀνάποδης σκέψης
Ἄλλωστε γιά τόν περιπλανώμενο στήν ἔρημο τῆς τρέλας
Ἡ μόνη ἐλπίδα εἶναι τό παράλογο*

*(«Δόν Κιχώτης», ἀπό τή συλλογή
Ἀγγελόπτερα, ἐκδόσεις Μελάني, 2016)*

ς γίνει ἀποδεκτή ἡ ἐλευθερία τῆς ποίησης νά υπερβαίνει τά κατά κοινή συνθήκη ὅρια τῆς λογικῆς σκέψης. Ἴσως γιατί εἶναι τό μοναδικό προπύργιο λόγου πού υπεραμύνεται μιᾶς ἄλλης ὄψης τῶν πραγμάτων καί –εὐτυχῶς– ἡ μόνη ἐκδοχή μιᾶς ἀνάπλασης τῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου μας. Καί ἴσως αὐτή ἡ ἄλλη ὄψη νά εἶναι ἡ πιό ἐνδιαφέρουσα –τουλάχιστον ἀπό τήν πλευρά τοῦ ἀνήσυχου πνεύματος πού δέν ἐφησυχάζει μέ τά ἀναπάντητα ἐρωτήματά του. Ἀπό τή στιγμή πού θά συνειδητοποιηθεῖ ἡ ἔννοια τοῦ παραλόγου ὡς ἀναπόφευκτα ἐντοπισμένου στή συνύπαρξη τοῦ φιλέρενου ἀνθρώπου μέ τό ἀδιάφορο σύμπαν, ξεκινᾶ καί ἡ ἄλλη ὀπτική. Ὅσο μιὰ τέτοια ἀποδοχή θά εἶναι οἰκεία συνθήκη στούς εὐαίσθητους ἀναγνώστες, ἡ ποίηση τῶν ἀνατροπῶν θά εὐδοκμεῖ. Καί ὅσο ὁ ποιητής θά ἐπιδιώκει τήν ἐσωτερική ἐπικοινωνία μέ τόν ἀναγνώστη του, τόσο θά θεριεύει ἡ ἐναλλακτική ἐρμηνεία τοῦ κόσμου.

Στήν ποίηση τῆς Κορνέτη ἡ ἔννοια τοῦ παραλόγου ἀποκτᾶ καί μιὰ ἄλλη προέκταση. Εἶναι ἡ διαφοροποίηση τοῦ νοήμονος ὄντος μέσα στή γενικότερη σύγχυση τῶν ἐννοιῶν, σ' αὐτό πού ἡ ποιήτρια ὀνομάζει ἔρημο τῆς τρέλας. Ποίος εἶναι ὁ παράλογος, ὁ μὴ λογικός, μέσα σ' ἕναν κόσμο πού ἀφανίζει τή δημιουργική φαντασία καί ἐξοβελίζει κάθε διαφορετικότητα;

*Τό μικρό ἀγόρι κοιτᾶ ἀφηρημένα ἔξω ἀπό τό παράθυρο Ἡ μύτη του διαγράφει
στό τζάμι μιὰ καρδιά πού ἐμβολίζει μιὰ ζαλισμένη μύγα Στόν οὐρανό κολυμπᾶ
ἕνα κοπάδι τροπικά ψάρια Οἱ πολυκατοικίες στριμώχνονται γιά νά περάσει
ἀνάμεσά τους ἕνα σηῆνος κόκκινων περιστεριῶν Τά σύννεφα κρύβονται πίσω
ἀπό σοκολατένια παράθυρα Κι ἔτσι ὅπως τά μάτια ταξιδεύουν καί τό μυαλό
ἀπογειώνεται Ὅ, τι δέν βλέπουν οἱ ἄλλοι εἶναι μαγικό*

Λάθος. Αὐτό εἶναι ἀνεπίτρεπτο, τοῦ φωνάζουν. Ἡ ονειροπόληση στό σχολεῖο εἶναι ἀπαγορευτική. Ἐδῶ διδάσκεται ἡ ὄνειροπώληση.

*(«Ἡλεκτρικά ὄνειρα VI», ἀπό τή συλλογή
Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιὰ παρδαλή οὐρά,
ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)*

Τό ποιητικό σύμπαν τής Κορνέτη είναι γεμάτο από εικόνες παράξενες και ανατρεπτικές των συνηθισμένων συμβατικών μοντέλων, με απρόσμενες προσμείξεις όντων, πού δημιουργούν ένα πάζλ άποκαλυπτικό, όπως ψηφίδα τήν ψηφίδα τό ανασυνθέτεις. Ό αϊφνιδιασμός των συνδυασμών κινητοποιεί τή σκέψη και φέρνει στήν έπιφάνεια τής συνείδησης όσα τό ύποσυνείδητο, κατά τήν αναγκαία συνθήκη τής κοινωνικής συμβίωσης, έχει ύποκρύψει. Ίσως αύτός νά είναι και ό πιό πρόσφορος τρόπος, από όσους επινοεί τό ποιητικό έγχείρημα, προκειμένου ό αποδέκτης τής γραφής νά εισχωρήσει στόν κόσμο του ποιητή. Άς γίνει, ώστόσο, έδω μιά αναγκαία διευκρίνιση. Συναντάμε συχνά σέ ποιητές (ήσσοнос σημασίας και ταλέντου) τήν τάση νά προκαλέσουν τήν προσοχή μέσω απρόσμενων λεκτικών αναμειξεων, χωρίς νά αφήνουν τήν ελάχιστη άμβιβολία για τήν έπιφανειακή προσέγγιση πού στοχεύει μόνο στόν έντυπωσιασμό. Στήν περίπτωση όμως τής Κορνέτη οι λέξεις είναι ικανές νά αποδώσουν όχι μόνον τίς άπροσδόκητες συναντήσεις των εικόνων αλλά και των νοημάτων πού τίς συνοδεύουν. Ό εύφυής άναγνώστης άνασκάπτει τίς έσωτερικές σχέσεις και οδηγείται στή μέθεξη.

*Μαυροφορεμένες χήρες οι νύχτες χτυπούν τά κορακίσια τους φτερά Έξαθλιωμένοι γυρολόγοι διαλαλούν για πραμάτεια τους τόν θρήνο Μέ φυτεμένα τηλέφωνα στ' αύτιά τά τομάρια τής λεοπάρδαλης μουρμουρίζουν τό τραγούδι του τσιμεντόκηπου Ξερνούν δονήσεις πού σέ άκουμπούν Περπατούν δίπλα σου Σέ χαιρετούν μέ τό βαριεστημένο χαμόγελο τής νοικοκυράς
Ξηλωμένοι ίστοί άράχνης οι ώρες Τаланτεύουν τά ξέφτια τους στήν οθόνη του μυαλού Τά μάτια γεμίζουν λεκέδες Τώρα βλέπεις μέ τίς στραβοπατημένες παντόφλες Σκοντάφτεις άδέξια πάνω σέ τάφος άνυπεράσπιστων έμβρύων Ό ούρανός κρύβει κάτω από ραγισμένα μάρμαρα σμιλεμένα άπολιθώματα άδικοχαμένων άγγέλων*

(«Ό άγγελος του πόνου», από τή συλλογή
Άγγελόπτερα, εκδόσεις Μελάι, 2016

Ή ποιητική ματιά είναι στηριγμένη στήν παρατήρηση άρχικά. Άπομονώνει από τήν πραγματικότητα, πού μάς έμπεριέχει, στιγμές, θραύσματα εικόνων, κινήσεις και λέξεις πού περνούν άπαρατήρητες. Συνθέτει τό δικό της σκηνικό συχνά υπερβαίνοντας (όπως έδω) τή ρεαλιστική άποτύπωση του πραγματικού (ή του προβαλλόμενου ως πραγματικού) και μέ τήν έλευθερία του υπερρεαλιστικού αυτοματισμού, πού δέν έπαψε ποτέ νά έμπνέει τή γραφή ξεχωριστών δημιουργών, δίνει μιά έντελώς προσωπική θέα του κόσμου.

Άπό αύτή τή διαφορετικότητα, τήν ετερότητα τής όπτικής, πηγάζει ένίοτε και ή έγγενής επικινδυνότητα τής ποιήσης για τά ποικίλα στερεότυπα πού άκίνητοποιούν τόν κόσμο σέ άπαρχαιωμένες λανθασμένες έπιλογές. Ή Τέχνη σέ κάθε μορφή της έχει μέσα τή δυναμική τής άλλαγής μιάς πάσχουσας πραγματικότητας, καθόσον ό δημιουργός μέ τήν εύαισθησία πού τόν διακρίνει συλλαμβάνει τά άδιόρατα άκόμη μηνύματα πού καθορίζουν τήν παθογένεια μιάς κοινωνίας σέ έν δυνάμει κρίση. Αυτές τίς άσαφείς για πολλούς ένδείξεις τίς ένσωματώνει στό έργο του και μέσω αυτών επικοινωνεί μέ τούς αποδέκτες του. Αυτός θά μπορούσε νά είναι και ό κοινωνικός ρόλος τής Τέχνης, όχι σέ σύγκρουση μέ τίς θεωρίες για τήν αισθητική άπόλαυση πού προκαλούν τά έργα των δημιουργών, αλλά κυρίως παράλληλα μέ αύτή τή θεωρητική προσέγγιση-έρμηνεία. Ή αισθητική είναι και αύτή μιά κοινωνική συνθήκη πού δέν μπορεί νά νοηθεί σέ όλη της τή νοηματική ύπόσταση έξω από τήν πραγματικότητα (κοινωνική, πολιτική και φυσικά πολιτιστική) πού μάς περιβάλλει και μάς καθορίζει. Έπομένως, ό κοινωνικός ρόλος τής Τέχνης δέν άπορρίπτει τήν πολύτιμη αισθητική άπόλαυση, αντίθέτως τήν έμπεριέχει και τήν άναδεικνύει, άναιρώντας τήν όποιαδήποτε άναχρονιστική πλέον θεωρία περί στρα-

τευμένης τέχνης καί ἀναδεικνύοντας τήν κατ' οὐσίαν ὑπόστασή της.

Ἄν τὰ παραπάνω ἰσχύουν, τότε ἀκόμη περισσότερο καθίσταται ἐμφανής ὁ ἰδιαιτερός ρόλος τοῦ ποιητικοῦ λόγου ὡς ἱκανοῦ νά κινητοποιεῖ τή σκέψη καί νά προσφέρει προνομιοῦχες εἰκόνες γιά μιὰ διαφορετική θέαση τοῦ κόσμου. Ἡ ἐλευθερία –καθοριστικός παράγοντας τῆς ποιητικῆς δημιουργίας– καθιστᾷ τήν ποίηση ἀδέσμευτη ἀπό συμβατικότητες τῆς γραφῆς, τή νομοποιεῖ νά πειραματιστεῖ σέ μορφές καί τρόπους ἔκφρασης, σέ εὐφάνταστες καί εὐρηματικές ἀναμειξίες εἰκόνων, σέ ἀποκαλύψεις ἐσωτερικῶν νοημάτων. Ἄλλοτε μέ ἀκραιφνῶς ποιητικό λόγο, μεταφορικό καί ὑπαινικτικό ὡς τὰ ὅρια τῆς συμβατικῆς λογικῆς, ἄλλοτε μέ φιλοσοφικό στοχασμό πού ἀναλύει τά κυρίαρχα ἐρωτήματα τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀλλά καί τῆς (παράλογης) συνύπαρξής του μέ τό σύμπαν πού σιωπᾷ καί ἄλλοτε μέ λόγο πού προσεγγίζει τή δοκιμαϊκή μορφή, χωρίς φυσικά νά καταργεῖ τήν ποιητική φυσιογνωμία πού διαφοροποιεῖ τήν ποίηση ἀπό ὅλα τά ἄλλα εἶδη τῆς γραπτῆς ἔκφρασης. Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι καί ἡ περίπτωση τῆς ποιήτριας Ἑλσας Κορνέτη.

Διαβάζοντας, γιά παράδειγμα, τό *Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας* (ἐκδόσεις Κουκούτσι, 2013), ἀνακαλύπτουμε στὸν ἀποσπασματικό του λόγο (πρόκειται γιά 569 σκέψεις) μιὰ συνολική θεώρηση τῆς γύρω πραγματικότητας, πού θά μπορούσε νά ἀναλυθεῖ σέ συνεχή πεζό λόγο καί νά ἀποτελέσει ἓνα ἐκτενές δοκίμιο. Καθόσον μάλιστα ὁ λόγος εἶναι σύντομος (ἐπιγραμματικός συχνά), προκαλεῖ τὸν ἀναγνώστη νά συμπληρώσει μέ τή δική του συμμετοχή (θετικῆς ἀποδοχῆς ἢ ἐνίοτε διαφορετικῆς ἐκδοχῆς) τίς θέσεις-ἀφορισμούς τῆς ποιήτριας. Ἡ ποίηση τότε ἀποκαλύπτει τήν ἐγγενῆ τῆς δυνατότητα νά προκαλέσει τίς ἀναταράξεις ἐκείνες πού ὠθοῦν σέ διαφοροποιήσεις καί ἀνακατατάξεις τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης. Γίνεται ὄχημα γιά –προσωπικές ἀρχικά καί εὐρύτερες κατόπιν– ἀλλαγές:

216

Ἡ συνείδηση εἶναι ἓνας κάκτος σφηνωμένος στό κεφάλι σου.

Ὅμως, ἡ συνείδηση τοῦ κόσμου εἶναι ἓνα ἠλεκτρονικό φωτοστέφανο μέ χαλασμένο διακόπτη.

58

Δέν εἶσαι πιά τρελός, ἀλλά πολύ ἔξυπνος, ὅταν μιλάς μέ τόν ἑαυτό σου. Κρίμα γιά τά χαμένα χρόνια τῆς προκατάληψης καί τῆς παρεξηγημένης συμπεριφοράς. Κρίμα γιά τήν ἐνοχοποίηση τῆς μοναξιάς.

548

«Ποτέ μὴν γίνεις πρόβατο στή χώρα πού βασιλεύουν λύκοι».

Τό θέμα εἶναι τί γίνεται ὅταν ἔχεις dna προβάτου. Πῶς τό ἀλλάζεις;

Γίνεσαι μασκαρεμένο πρόβατο. Κυκλοφορεῖς μεταμφιεσμένος μέ μάσκα λύκου.

(Ἀποσπάσματα ἀπό τό *Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας*)

Ἄλλά καί στίς περισσότερο καθαρές ποιητικές της φόρμες ἡ Κορνέτη βρῖσκει τὸν στόχο της, προκαλώντας ἐδῶ τὸν ἀναγνώστη νά διεισδύσει στίς πιό μεταφορικές εἰκόνες:

Στό φυσιολογικό δωμάτιο τοῦ κυρίου Μαγκρίτ δέν συνέβαινε τίποτα τό ἀσυνήθιστο καί παράξενο. Ἀπλῶς συνήθιζε νά ξορκίζει τήν ὁμοιομορφία καί τὸν συνωστισμό τοῦ πλήθους μέ τή μοναξιά ἑνός ποιητῆ πού ἐμπνέεται δαγκώνοντας ἓνα πράσινο μῆλο.

Στή φυσιολογική ζωή του κυρίου Μαγκρίτ δέν συνέβαινε τίποτα τό ασυνήθιστο καί παράξενο. Στόν συννεφιασμένο ούρανό τής καθημερινότητάς του έβρεχε κοστουμαρισμένα μαύρα άνθρωπάκια μέ φτερά άγγέλων.

(«Ο φυσιολογικός κύριος Μαγκρίτ»,
άπό τή συλλογή *Άγγελόπτερα*, εκδόσεις Μελάι, 2016)

Ή μνεία καί μόνον του έμβληματικού René Magritte πόσο εϋστοχα παραπέμπει όχι μόνο σέ μιά υπερρεαλιστική άποτύπωση του κόσμου αλλά ακόμη περισσότερο στήν αισθητική άναρχία του κινήματος Dada, ένδεικτικοί καί οι δύο συνειρμοί γιά τίς δυνατότητες τής ποίησης νά προσφέρει τήν πολλαπλότητα των έρμηνειών του κόσμου πού μās περιβάλλει.

Άλλου ή ποιήτρια συχνά γίνεται άπολύτως ρεαλιστική, όταν ο ποιητικός λόγος επιθυμεί τήν άπευθείας επικοινωνία μέ τό πανίσχυρο λογικό υπόστρωμα – πέρα άπό τήν όποιαδήποτε άντιστροφή τής πραγματικότητας.

*Στέκομαι έκπληκτος
Καί μέ κοιτώ
[...]
Μέ αισθήματα μεταλλικά
Μέ γλώσσα άνύπαρκτη
Άφήνομαι στό έλεος
“Όσων μέ διαλύουν” Όσων μέ σπᾶνε
“Όσων μέ κλοτσᾶνε” Όσων μέ πετᾶνε
“Όμως έμένα μου άρκεϊ
Μόνο νά μέ θυμούνται*

*Γι’ αυτό πού πάντα όνειρευόμουν
Γι’ αυτό πού τώρα έγινα
“Ένα Κουρδιστό Άνθρωπάκι*

(«Προϊόντα νέας τεχνολογίας IV», άπό τή συλλογή
Κανονικοί άνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή ούρά,
εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)

Εΐναι, λοιπόν, ή ποίηση επικίνδυνη; Εϋτυχώς, ναι! Μόνο πού ο κίνδυνος δέν άφορά μόνο τόν άναγνώστη της ή φυσικά τόν δημιουργό της – συχνά άναφερόμαστε στόν άποκαλυπτικό χαρακτήρα του ποιητικού λόγου καί γιά τούς δύο. Ή δυναμική τής ποίησης άφορά άρχικά στόν δημιουργό της –κι αυτό τό γνωρίζουν όσοι ασχολούνται σοβαρά μαζί της– άφορά καί στόν άποδέκτη της, στόν βαθμό πού λειτουργεί ή μέθεξη μέ τόν λόγο του ποιητή αλλά καί στόν βαθμό πού ο άναγνώστης άνακαλύπτει τόν εαυτό του μέσα στόν άλλότριο λόγο. Άπό αυτό τό σημείο ξεκινά ο άλλος κίνδυνος, ο εύπρόσδεκτος: ή ποίηση νά άποτελέσει έναν άπό τούς κινητήριους μοχλούς, προκειμένου νά διαφοροποιηθεί έστω καί έλάχιστα (καμιά φορά αυτό εΐναι άρκετό) ή όπτική μας. Ή “Έλσα Κορνέτη μέ όλες τίς μορφές του λόγου της άποδεικνύει τή λειτουργικότητα τής ποίησης καί φέρνει στήν επιφάνεια τόν έτσι κι αλλιώς σύμφυτο μέ αύτήν κίνδυνο, πού συχνά μένει άφανής καί άπροσδιόριστος, άν ο γράφων θεωρήσει τήν ένασχόληση μέ τήν ποίηση παιγνιώδη καί επιπόλαιη. Ή ποίηση όμως στά χέρια ικανών δημιουργών εΐναι μιά πολύ σοβαρή υπόθεση.

Εανθίππη Ζαχοπούλου

*Τό ποίημα ικανό νά φωτίσει
μιά μικρή ή μεγάλη αλήθεια*

Ἔλσα Κορνέτη, ἀπό νωρίς, στήν ποιητική συλλογή της, *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά* (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2007), μᾶς δίνει ἕνα ξεκάθαρο στίγμα τῆς ποιητικῆς της στό τελευταῖο ποίημα τῆς συλλογῆς «Μέ ἐρωτηματικό»:

*Ἄν τό εἰδικό βάρος ἑνός ποιήματος
μετριέται σέ τέχνη ἢ συναίσθημα
δέν εἶναι τό θέμα
ἀλλά τό ἄν εἶναι ικανό νά φωτίσει
μιά μικρή ἢ μεγάλη αλήθεια.*

Ἀπ' ὅ,τι φαίνεται, δέν τήν ἐνδιαφέρει ἡ τέχνη γιά τήν τέχνη, ἡ ποίηση γιά τόν ἑαυτό της, πού ἐξαντλεῖται στή μετάδοση συγκίνησης καί αἰσθημάτων, χωρίς, βέβαια, νά ἀπορρίπτει τήν αἰσθητική καί τήν ἀπόλαυση τοῦ ποιήματος ὡς μέσα γιά νά εἰσέλθει ὁ ἀναγνώστης στά ἐνδότερα τοῦ ποιήματος.

Δείχνει ἀκόμη νά μὴν ἐνδιαφέρεται γιά τήν ποίηση ἐξομολογήσεων καί ἰδιωτικῶν συναισθηματισμῶν, ἀλλά θέλει νά σπάει τά ὅρια τοῦ ἰδιωτικοῦ καί νά ἀνοίγεται στόν ὀρίζοντα τοῦ συλλογικοῦ. Ἡ ποίηση πού δίνει μιά μικρή ἢ μεγάλη αλήθεια εἶναι τό ζητούμενο γιά τήν ποιήτρια. Δῆλωση βαριά, νομίζω, ἀλλά καί χαροποιός, σέ καιρούς δύσκολους γιά τήν ἀλήθεια πού ἔχει ἄρκετά κακοποιηθεῖ τόν προηγούμενο αἰῶνα καί ἔχει ἐξοβελιστεῖ ἀπό τόν σχετικισμό τῆς ἐποχῆς μας.

Γιά ποιά ἀλήθεια καί ποίηση, ὅμως, μιλάει; Γιά τήν ἀλήθεια ὡς κοινό τόπο ἀναφορᾶς; Γιά τήν ἀλήθεια ὡς μετοχή καί κοινωνία, σύμφωνα μέ τό ἥρακλείτειο κοινωνεῖν καί ἀληθεύειν; Γιά τήν ποίηση ὡς λειτουργία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ψυχὴ ἀληθεύει κατά τόν Ἀριστοτέλη; Ἡ μήπως γιά τό χαϊντεγγεριανό «*ἡ τέχνη ἐπιτρέπει στήν ἀλήθεια νά προκύπτει*»; Ὅπως καί νά 'ναι, φαίνεται πῶς ἐπιλέγει νά πλάσει κάτι μόνιμο, ἐξω ἀπό τά ἀτομικά αἰσθήματα καί τήν αὐθεντία τοῦ ὑποκειμένου τῆς γραφῆς, πού ἴσως νά σημαίνει καί ἀπόσβεση τῆς προσωπικότητος τοῦ δημιουργοῦ.

Ἡ ἀλήθεια γιά τήν Ἔλσα Κορνέτη πολλές φορές ἰσοῦται μέ παραμῦθι, σύμφωνα μέ στίχους ἀπό τήν ποιητική της συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* (ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2011). Μέσα στήν ἀλήθεια αὐτὴ ἐνυπάρχουν ὁ χρόνος, ὁ θάνατος, ἡ φθορά, ἡ αὐτογνωσία, ἡ εὐτυχία, ὁ ἔρωτας. Ὅλα αὐτά λειτουργοῦν ὡς ἐργαλεῖα γιά τὴν χαρτογράφηση τοῦ ἑαυτοῦ ἀλλὰ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Τό παραμῦθι δέν εἶναι ἕνας φανταστικός κόσμος. Εἶναι ἴσως μιά ἐκδοχὴ τῆς πραγματικότητος πού τήν ὑπερβαίνει. Μιά ἄλλη πολυσήμαντη πραγματικότητα πού τὰ φυσικά μάτια δέ μᾶς ἐπιτρέπουν νά τὴ δοῦμε, ἀλλὰ ἴσως γίνεται ὁρατὴ μέ τὰ μάτια τῆς τέχνης. Τό παραμῦθι εἶναι μιά χώρα πού κινεῖται μεταξύ ὀνείρου καί πραγματικότητος, ἐκεῖ ὅπου τό ὑποκείμενο τῆς γραφῆς ἀπέκτησε ὅ,τι πάντα ἐπιθυμοῦσε: «*Ἐναν προσομοιωτῆ ἄστρων κι ἕνα ἐργοστάσιο παραγωγῆς φεγγαριῶν*» («Ἄλλη χώρα», *Ἀγγελόπτερα*, ἐκδ. Μελάι, 2016).

Τά σύμβολά της, εξάλλου, είναι παρμένα από τά παραμύθια. Τά αξιοποιεί για νά αποκωδικοποιήσει κώδικες τής ύπαρξης. Έτσι κι οι ήρωές της μπλέκονται μεταξύ παραμυθιού καί πραγματικότητας. Ἡ πραγματικότητα, λοιπόν, στό πλαίσιο αὐτό γίνεται πολυσήμαντη, πρισματική, κάποτε αἰνιγματική.

Ἡ ποίηση γίνεται πρισματική γιά νά τήν ἀποδώσει, μέ τό στοιχείο πάντοτε τοῦ μύθου καί τής τέχνης ἐν γένει. Βαδίζεις στούς δρόμους γύρω, στούς κήπους τοῦ Μονέ. Ἀγγίζεις, ὀσμίζεσαι, ἀκοῦς τά νούφαρα, βλέπεις τίς μουσικές, ἀγγίζεις τίς μυρωδιές, τήν τελειότητα μέ τήν τρέλα τοῦ Van Gogh, τό κατεψυγμένο ὄστρακο τής αἰωνιότητας τής Ἀφροδίτης τοῦ Botticelli. Ὁ λόγος ὑπερβαίνει τόν ἑαυτό του, γιά νά φτάσει στόν τόπο τοῦ ὄνειρου, τοῦ παραμυθιοῦ, ἐκεῖ ὅπου ὅλα συμβαίνουν ἀπεκδυμένα ἀπό τόν ἄλλο τους ἑαυτό καί μποροῦν νά ζήσουν ἀληθινά, νά βροῦν τόν πυρήνα τους.

Οἱ πυρῆνες τῶν στίχων ἐξέχουν διεκδικώντας τήν αὐτονομία τους. Κουκούτσια πού ἴσως ζητοῦν μιά νέα γῆ. Ἀκόμα καί τά περιγράμματα τῶν εἰκόνων στά ἐξώφυλλα κάποιων συλλογῶν, ἀκαθόριστα καί χωρίς καθαρές γραμμές, εἶναι σάν νά θέλουν νά δραπετεύσουν ἀπό τή δισδιάστατη ἐπιφάνεια τοῦ βιβλίου καί νά κερδίσουν ἴσως τήν ἐλευθερία τους, τό πέταγμά τους ἀπό τήν κίβδηλη πραγματικότητα, νά γίνουν Ἀγγελόπτερα, κερδίζοντας σπιθαμές οὐρανοῦ.

Ὁ ἔρωτας αἰρωεῖται ὡς ἐρωτηματικό, μεταμορφωμένος, ἀγνός, φτερωτός, λαθραῖος, παράλογος, σκοτεινός, μοναχικός, ἱπτάμενος. Πότε ἔχει καταγωγή ἀπό τά ἀστέρια καί σέ «ἀγγίζει μέ τή μορφή ἀστερόσκονης». Ἄλλοτε «φθαρμένος σωριάζεται καί ἀφήνει πάνω σου μιά σκόνη ἐρειπίων». Κάποιες φορές γίνεται θάνατος. «Ἀπό ἕναν μεγάλο ἔρωτα βγαίνει ἕνας μικρότερος θάνατος», κι ὅλο αὐτό εἶναι ἕνα παιχνίδι τοῦ ἔρωτα. «Ὁ Ἐρωτας ἔχει χίλια πρόσωπα. Ὁ μόνος ἀσφαλῆς Ἐρωτας, ὁ ἀπολιθωμένος» («Ἐρωτικά ἀπολιθώματα, 2», *Κονσέρβα Μαργαριτάρη*).

Ὁ χρόνος εἶναι «*Ἀέρας πού κατοικεῖ στό λιγότερο ἀνήσυχο σπίτι*» («Ἡ νύφη τῶν κουταλιῶν», Ἀγγελόπτερα). Ὁ θάνατος, «*λαθραῖος θεατῆς τοῦ σύμπαντος*» («Φωτοσκιάσεις», *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*). Ἡ αὐτογνωσία, «*βασανιστικό ξεφλούδισμα ψυχῆς*» («Ποῖός μπορεῖ νά ἀντισταθεῖ στήν ἀντανάκλαση τοῦ κατόπτρου», *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*). Ἡ εὐτυχία βρίσκεται «*ἐκεῖ ὅπου ἀπουσιάζει / ἡ πολυπλοκότητα*» («Complexity», *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*). Τά ὄνειρα, «*ἀλέθονται στή μυλόπετρα τής ἀλήθειας*» («Δόν Κιχώτης», Ἀγγελόπτερα), ἐνῶ «*Ἡ μοῦσα εἶναι ἀσκητική*» («Μουσοθηρεία vs Μουσοθηρία», Ἀγγελόπτερα).

Οἱ ἄγγελοι λευκοφόροι, ὅπως καί ἡ ἀλήθεια, ἐνδεδυμένοι φῶς, ἐνώνουν τό αἰσθητό μέ τό ὑπεραισθητό, γεφυρώνουν τό οὐράνιο μέ τό γήινο, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μέ τή λειτουργία τής ποίησης. Οἱ ἄγγελοι εἶναι οἱ ἴδιοι ποιητές: «*Εἶναι ἡ ὥρα πού οἱ ἄγγελοι κατεβαίνουν στή γῆ γιά νά παρατηρήσουν τοὺς ἀνθρώπους γιατί οἱ ἄγγελοι εἶναι ποιητές πού παρατηροῦν τοὺς ἀνθρώπους μέ τήν περιέργεια τῶν ποιητῶν*» («Ἡ παράξενη πτήση τοῦ John Keats», Ἀγγελόπτερα).

Στήν ποίηση τής Κορνέτη ὑπάρχει ἡ ἀγωνία τοῦ αἰώνιου στήν καθημερινότητα μας: «*Μέ φόντο τόν μεγάλο καθρέφτη τοῦ σύμπαντος, κατά πόσο τό στιγμιαίο, τό ἀσημαντο, τό τυχαῖο, μποροῦν νά ἀφήσουν ἕνα ἶχνος στήν ἀνελέτητη ροή τοῦ χρόνου δίνοντας μιά ἄλλη διάσταση στό αἰώνιο;*» («Μιά ἄλλη διάσταση», *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*).

Ἐχεις πολλές φορές τήν αἴσθηση ὅτι ἡ ποιήτρια ἀγωνιά ν' ἀγγίξει ἔστω μιά στιγμή σ' ὅλη τής τήν καθαρότητα, νά φανοῦν ὅλα μπροστά τής γυμνά. Πρόκειται γιά ὑπόθεση φωτός. Τό φῶς πού φαίνεται νά ἐρωτοτροπεῖ μέ τίς λέξεις, νά μπαίνει μέσα ἀπό τίς χαραμάδες τῶν στίχων, περιμένοντας νά χυθεῖ ἄπλετο, νά πει τήν τελευταία του λέξη ἢ μᾶλλον νά δώσει τό τελικό φῶς. Αὐτό τό παιχνίδι φωτός συνεχίζεται ἀέναο, ἀφοῦ ἀέναο εἶναι τό ταξίδι. Κάποιες φορές πάλι ἔχεις τήν αἴσθηση πῶς ὅλα συρρικνώνονται στό ποιητικό τής σύμπαν τόσο, ὥστε στό τέλος, σχεδόν περνοῦν στήν ἀνυπαρξία γιά

νά ἀναδυθοῦν ξαναγεννημένα καί πιό διαυγῆ.

Στόν ποιητικό της κόσμο δημιουργοί, ἔργα τέχνης καί λογοτεχνικοί ἥρωες καί ἡρώιδες προγενέστερων καί ὄχι μόνο ἐποχῶν συμβιώνουν πολύ ἄρμονικά. Ἔτσι, συναντᾶς τήν ἐμβληματική Ἰνφάντα Μαργαρίτα, αἰνιγματική καί ἄθῳα, μέ τήν ἴδια αἴσθηση πού σου ἔχει ἀφήσει στόν ζωγραφικό κόσμο τοῦ Πράδο ἢ τῆ Μαντάμ Μποβαρύ πού ἔχει ἀφήσει τό ἀποτύπωμά της καί στόν δικό σου χρόνο.

Οἱ στίχοι τῆς Κορνέτη ἀφήνουν μιὰ διακριτική μουσικότητα. Ὅμως κάποτε ἡ μουσική παρατονεῖ, κάνοντας τίς φραστικές μονάδες ἴσως πιό ὀγκώδεις καί ἄρα πιό ὀρατές. Εἶναι κι αὐτός ἓνας τρόπος νά δίνεται ἔμφαση. Ἡ εἰκονοποιία εἶναι πλούσια μέ καθαρά ὑπερρεαλιστικές καταβολές. Τό στοιχεῖο εἰρωνείας ἀρκετές φορές ὑφέρπει, πάλλο-ντας τούς στίχους καί δίνοντάς τους τήν εὐθραυστότητα τῆς ἀστάθειας.

Κλείνοντας τό κείμενο αὐτό, παραθέτω κάποιους στίχους μέ μικρές ἢ μεγάλες ἀλήθειες πού ἀποθησαύρισα ἀπό τά πλούσια ποιητικά της μεταλλεῖα:

Ἡ ὁμορφιά βρίσκεται ἐκεῖ πού βασιλεύει ἡ ἀτέλεια
(«Complexity», Ἡ αἰώνια κουτσουλιὰ)

Ἡ συνήθεια κι ὁ βάλτος ἔχουν κοινό στοιχεῖο
νά καταπίνουν ὄ,τι κινεῖται
(«Ἡ γνωστή πόλωση», Ἡ αἰώνια κουτσουλιὰ)

Ἡ ὑπόσχεση τοῦ ἔρωτα εἶναι μιὰ αἰωνιότητα
μέ ἡμερομηνία λήξης
(«Ἐρωτικά ἀπολιθώματα, 3», Κοנסέρβα Μαργαριτάρι)

Τό καλό καί τό κακό εἶναι δυό ἐραστές πού ὀλοένα
παθιάζονται ζώντας καθημερινές σκηνές ἀντιζηλίας
(«Τεμαχίζοντας τή Μαρίνα», Ἀγγελόπτερα)

Ἄσε τόν χρόνο σέ κόκκους νά στοιβάζεται – εἶναι ὁ ἄλλος
τρόπος νά τόν κάνεις χειροπιαστό.
(«Ἡ Πηνελόπη στή σκόνη της», Ἀγγελόπτερα)

Γιώργος Χ. Θεοχάρης

Ἡ γυναίκα μέ τ' ἀνυπότακτα ὄνειρα

στήν Ἴεσα Κορνέτη

Καθώς τήν ἀγκάλιαζαν τῆς ὀμίχλης τά δάχτυλα
εἶχε καί πάλι ἐκεῖνον τόν ἐνορατικό συγκλονισμό
πού συχνά τήν συντάραζε.

Βαδίζοντας σχεδόν στά τυφλά μέ χέρια προτεταμένα
ἀνάμεσα στό πλήθος ἔλεγε μέ φωνή πονεμένη:
— Τά χέρια κάθε ἐρωτευμένης γυναίκας πού γελάστηκε
εἶναι τά ἀθῶα χέρια τῆς Σαλώμης, πού νανουρίζει
τό κομμένο κεφάλι τοῦ ἐραστή της.

Ἄκοῦστε με:
— Ἀπό τήν ἔμμηνο ρύση μέχρι τήν πεθαμένη μήτρα
εἶναι ἕνας κακοτράχαλος δρόμος σπαρμένος
μ' ἀνεμῶνες κι ἀγκάθια.

Ἐξακολούθησε νά βαδίζει σχεδόν στά τυφλά
παίζοντας τό παιχνίδι τῶν σοφισμάτων
ὥσπου ἀναλήφθηκε ἐξαύλωμένη στό φῶς.

Γιώτα Καρκάνη

Τό παραμύθι τῆς ἐτερότητας

Ὁ πέρασμα τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας στὸν 21ο αἰώνα δὲν ἀφήνει περιθώρια νὰ μιλήσουμε γιὰ συγκεκριμένες ἀρχές καὶ ἰδέες πού θά συνέθεταν τὸ τοπίο μιᾶς σχολῆς, ἐνὸς ρεύματος ἢ ἀκόμα καὶ μιᾶς συλλογικῆς τάσης πού θά ἐπαναπροσδιόριζε τοὺς συγγραφεῖς καὶ θά τοὺς διαφοροποιούσε ἀπὸ αὐτοὺς τῆς προηγούμενης χιλιετίας. Διανύουμε μιά περίοδο ὅπου ἡ παρουσία στὰ γράμματα πολλῶν πρωτοεμφανιζόμενων ποιητῶν τῆς νέας γενιᾶς δίνει τὸ στίγμα τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν ποικιλία τῶν θεμάτων, τὴν πολυμορφία τῶν ποιημάτων καὶ κυρίως τὴν πληθώρα τῶν ἐκδόσεων. «*Αὐτὸ πού κάνει τὴν ποίηση τῆς καινούργιας χιλιετίας νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ποίηση πού προηγήθηκε εἶναι, ἀπὸ τὴ μία πλευρά, ἡ ποικιλία τῆς –δὲν ὑπάρχουν καθαρῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς ἀνάμεσα σέ “σχολές” ἢ “φατρίες”– καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ πολιτισμικῆς συνθήκες τῆς ὁποῖας θεωρεῖ δεδομένες*»¹, ἀναφέρει ἡ Karen Van Dyck στὴν εἰσαγωγή τῆς ἀνθολογίας ποίησης νέων Ἑλλήνων ποιητῶν μὲ τίτλο *Μέτρα λιτότητας*. Παροῦσα σ’ αὐτὴν τὴν ἀνθολογία, πού «*ἀποτυπώνει ὡς αὐτόπτης μάρτυρας τῆς σκληρῆς συνθήκης ζωῆς πού ἐπικρατοῦν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ Βαλκάνια*»², εἶναι καὶ ἡ ποιήτρια Ἑλσα Κορνέτη μὲ τρία ποιήματα.

Ἡ ποιητικὴ δράση τῆς Ἑλσας Κορνέτη ἐμπεριέχεται σέ ὀκτῶ ποιητικῆς συλλογῆς μὲ τοὺς χαρακτηριστικούς τίτλους νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὸν πνευματώδη ποιητικὸ λόγο πού διακατέχει τὰ ποιήματά της. Πρόκειται γιὰ ποίηση μὲ ἐκδηλὰ στοιχεῖα ὑπερρεαλισμοῦ πού στηρίζονται στὴν παρουσία συνδυαστικῶν μορφῶν (*formes d’ association*), ἀντιφατικῶν λέξεων καὶ εἰκόνων πού συνυπάρχουν ἀρμονικά, προκειμένου νὰ διοχετευτεῖ στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἡ φωνὴ τῆς δημιουργοῦ ἐνάντια στὸν παραλογισμό τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ ὑπερρεαλιστικὸς τρόπος γραφῆς ἐπιλέγεται ὡς μιά διέξοδος³ ἀπὸ τὴν ἐφιαλτικὴ πραγματικότητα πού βιώνει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὄντας δέσμιος τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς ἀποξένωσης πού πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν:

Οἱ ἀποχρώσεις τῆς ἐποχῆς «ἄλφα»

Ἀδιάφορες

Ἀνιστόρητες

Ἀγεωγράφητες

Ἀπολιτικ

Ἀσεξουέλ

(«Κανονικὸς ἄνθρωπος», ἀπὸ τὴ συλλογὴ

Κανονικοὶ ἄνθρωποι μὲ λοφίο καὶ μιά παρδαλὴ οὐρά,
ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)

Ὁ Paul Éluard, στὴ διάλεξη πού ἔδωσε στὸ Λονδίνο τὸ 1936 κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ὑπερρεαλιστικῆς Ἑκθεσης, ἐπισημαίνει ὅτι οἱ σκοτεινῆς ἀλήθειες εἶναι αὐτές πού ἐμφανίζονται στὸ ἔργο τῶν ἀληθινῶν ποιητῶν⁴, γεγονὸς πού ἀπορρέει καὶ ἀπὸ τὴν ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη. Ἐπιδιώκεται νὰ φωτιστεῖ ἡ ἀλήθεια ὡς αὐτοσκοπὸς τῆς ἴδιας

τῆς ποιητικῆς δημιουργίας, ὅπως ἀποτυπώνεται στό παρακάτω ποίημα:

*Ἄν τό εἰδικό βάρος ἑνός ποιήματος
μετριέται σέ τέχνη ἢ συναίσθημα
δέν εἶναι τό θέμα
ἀλλά τό ἄν εἶναι ἰκανό νά φωτίσει
μιά μικρή ἢ μεγάλη ἀλήθεια.*

(«Μέ ἐρωτηματικό (;)», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιά, ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007)

Ἡ ἀλήθεια αὐτή εἶναι τό νόημα τῆς ἴδιας τῆς ὑπαρξης⁵. Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ στό «*βασίλειο τῆς ἀπουσίας*⁶» καί βιώνει τήν ψευδαίσθηση τῆς ὑπαρξης πού ἀναπόφευκτα ὀδηγεῖ στήν παραίσθηση τῆς ἀνυπαρξίας:

*Παρακολουθεῖς μέ ἐνδιαφέρον τό γοργό βῆμα
τῆς μακαριότητος
τῶν βραχυκυκλωμένων ἐγκεφάλων
πού ὀδηγεῖ σέ ἐπιφανειακές διαδρομές
γονιμοποιεῖ τήν εὐδαιμονία καί γεννᾷ ψευδαισθήσεις
ζωές ἄδεια κελιά*

(«Ἡ γνωστή πόλωση», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιά, ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007)

Τά δίπτυχα αἴσθηση-παραίσθηση⁷, θλίψη-πλήξη⁸ καί order-disorder⁹ ἐναλλάσσονται μέ τά τρίπτυχα αἴσθηση-παραίσθηση-ψευδαίσθηση¹⁰, θλίψη-πλήξη-φαντασιοπληξία¹¹ καί order-disorder-out of order¹² καί διαγράφουν ἐπάλληλους κύκλους περικλείοντας τήν «*τυραννία τῆς ὑπαρξης*»¹³, πού μέ τή σειρά τῆς ὀδηγεῖ σέ «*συναίσθηματικό κενό*¹⁴» καί «*ἀνεπάρκεια*»¹⁵:

*Ὁ κάθε κύκλος κλείνει γιά νά ἀνοίξει ἕναν ἄλλο κι ἦ
τυραννία τῆς ὑπαρξης ἐξακολουθεῖ νά συνοψίζεται στό
ἐναγώνιο ἐρώτημα:*

*τό αἰώνιο τοῦ προσωρινοῦ
ἢ τό προσωρινό αἰώνιο;*

(«Μιά ἄλλη διάσταση», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιά, ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007)

Στίχοι-ὁμολογίες, ὅπως «*δέν ὑπάρχεις / δέν ὑπῆρξες ποτέ*»¹⁶, «*εἶμαστε ἀνύπαρκοι / Ἐγώ / Ἐσύ / Ἐμεῖς. / Ἀπλῶς δέν ὑπάρχομε*»¹⁷, «*ὑπάρχω σάν ἀπουσία*»¹⁸, «*δέν εἶμαι πιά ἐγώ*¹⁹» καί «*περιφέρεσαι ὡς διαρκῆς ἀπουσία*²⁰» ἀφυπνίζουν τό ποιητικό ἐγώ καί τό ὠθοῦν στή διέξοδο τῆς ποιητικῆς γραφῆς, ὅπου ἡ παθολογική ἐσωστρέφεια μετατρέπεται σέ «*συγγραφική ἀκράτεια*»²¹, ὄχι ὡς μέσο ἀπομόνωσης καί ἀποξένωσης ἀλλά ὡς ἐφαλτήριο ἑνός ταξιδιοῦ αὐτογνωσίας:

*Ἡ αὐτογνωσία εἶναι
μιά περιπέτεια ἀναγνωριστική
ὅταν ἐπιτέλους συνειδητοποιεῖς*

*τὴν ἐλαττωματικὴ σου
κατασκευὴ*

(«Τὰ μεταχειρισμένα ρούχα τοῦ καθρέφτη», ἀπὸ τὴ συλλογὴ
Κανονικοὶ ἄνθρωποι μὲ λοφίο καὶ μιά παρδαλὴ οὐρά,
ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)

Ἡ δράση τοῦ ποιητικοῦ ἐγὼ διευρύνεται, καθὼς αὐτὸ ἔρχεται ἀντιμέτωπο μὲ τὸ αἶσθημα ἀσφυξίας πού προκαλεῖ ἡ συνειδητοποίηση τῆς ὑπαρξιακῆς πλάνης στὴ δίνη τῆς ὁποίας εἶναι παγιδευμένο²². Ὁ ἐπαναπροσδιορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, μιά πλήρης χαρτογράφηση τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅπως ἀποκαλεῖται, κατορθώνεται μέσα ἀπὸ τὸ «*μακρὺ πικρὸ ταξίδι τῆς ἀνεπάρκειας*»²³, πού θὰ ὁδηγήσει καὶ στὴ γνωριμία μὲ τὸν πραγματικὸ τοῦ ἑαυτοῦ.

Τὰ προσωπικὰ βιώματα τῆς δημιουργοῦ ἀλληλοσυνδέονται μὲ τίς συλλογικὲς πε-
ριπέτειες τοῦ πολιτισμένου ἀνθρωπίνου γένους καὶ γίνονται ἀπεγνωσμένες προσπά-
θειες ἀπεγκλωβισμοῦ ἀπὸ ὁποιαδήποτε συμβατικὴ καὶ τυποποιημένη συμπεριφορά. Μό-
νη ἐπιλογὴ ἀπομένει ἡ ἔκρηξη, λέξη πού ἐπαναλαμβάνεται ἀρκετὲς φορές καὶ ἡ ἐμφα-
νὴς παρήχησι μὲ τὴν ὑπαρξὴ ἀποδομεῖ τὴν ἔννοια τῆς τελευταίας καὶ τὴν ἐπαναπρο-
διορίζει μὲσω τῆς ἔκρηξης, σπάζοντας τὸ περίγραμμα²⁴ πού σφίγγει τὸν κλοιὸ γύρω
ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ κατ' ἐπέκτασι τὸ τετριμμένο²⁵.

Τὸ δημιουργικὸ ἐγὼ ἀπὸ «*μοναχικὴ κουβαρίστρα*»²⁶ μεταμορφώνεται σὲ «*παρατη-
ρητὴ τῆς ἀνυπαρξίας*»²⁷ καὶ τῆς διχασμένης τοῦ φύσης²⁸, ταλαντευόμενης ἀνάμεσα
στὴν ἀγωνία πού προκαλεῖ ἡ ἀποστροφή τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ καὶ στοῦ ἄγχος τῆς
συνέχισης τῆς πορείας τοῦ μέσα σ' αὐτόν:

*Ἐγὼ ξέρω ὅτι θ' ἀποδράσω
Κάλλιο ἄνθρωπος ἀδέσποτος
παρὰ ὑποτακτικὸς*

([Προσωρινά], ἀπὸ τὴ συλλογὴ
Ὁ Ἐπαναστατικὸς κύριος Γκιούλιβερ,
ἐκδόσεις Σαιξπηρικόν, 2013)

Ὡς παρατηρητὴς ἀναλαμβάνει ἓνα διττὸ ρόλο. Φαινομενικὰ ἐπικεντρώνεται στὴν
ἐνδοσκόπηση τοῦ ἑαυτοῦ του, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἀποκτᾷ ἐπίγνωση τῆς κοινω-
νικῆς κατάστασης γύρω του καὶ τῆς θέσης του μέσα σὲ αὐτὴν. Εἶναι ἓνα ὄν μὲ «*διχασμέ-
νη ταυτότητα*»²⁹, ὅπως αὐτὴ ἀπεικονίζεται χαρακτηριστικὰ στὰ πρόσωπα τοῦ κυρίου
Simplicity καὶ τῆς κυρίας Complexity³⁰, τοῦ εὐαίσθητου καὶ ἀναίσθητου ἀνθρώπου³¹ καὶ
κυρίως τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του:

*ὁ ἑαυτὸς σου
μιμεῖται τὸν ἑαυτὸ του
μέσω μιᾶς ὁμοιότητος*

(«Τὸ δεκανίκι τοῦ κολεόπτερου»,
ἀπὸ τὴ συλλογὴ *Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα*,
ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2009)

Κυρίως, ὅμως, ἐπικεντρώνεται στὴν ἐνατένιση τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶναι ὁ ἀστρο-
νόμος πού μὲ τηλεσκόπιο τὸ βλέμμα του καταλύει τίς ἀποστάσεις καὶ διεισδύει στοῦ ἐσω-
τερικὸ τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητας καὶ ψυχοσύνθεσης. Μοιάζει νὰ ζεῖ στὴν τροχιά τοῦ

βλέμματος καί σάν «κολυμβητής σέ μακρινό γαλαξία³²» έντοπίζει όχι μόνο τόν έαυτό του αλλά καί πολλούς άλλους:

*Σηκώθηκα όρθιος
Τούς παρατηρώ
Στοιχισμένοι έαυτοί
παρελαύνουν κάτω άπ' τά πόδια μου*

([Σηκώθηκα όρθιος], άπό τή συλλογή
Ό Έπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ,
έκδόσεις Σαιξπηρικόν, 2013)

Πρέπει νά σημειωθεί ότι ή ποίηση τής Έλσας Κορνέτη είναι πολυπρόσωπη, μέ τήν έννοια ότι δέν μιλάει πάντα καί άποκλειστικά διά στόματος ενός «Εγώ». Υπάρχει έναλλαγή προσώπων (έγώ, έσύ, αυτός), πού καταδεικνύει τήν άφομοίωσή τους άπό ένα συλλογικό άνθρώπινο όν μέ κοινά χαρακτηριστικά καί κοινότυπη δράση. Πρόκειται γιά τόν κανονικό άνθρωπο, όπως έμφανίζεται κυρίως στήν ποιητική συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή ούρά*. Αυτός λοιπόν ό κανονικός άνθρωπος έξωτερικά έχει ένα κεφάλι ύπολογιστή, ένα σώμα γραφείο καί μιά καρδιά χρηματοκιβώτιο³³, έχει χιλιάδες φίλους στό διαδίκτυο καί άγγίζει τόν συνάνθρωπό του μέ δάχτυλα πλήκτρα³⁴. Τόν κατοικούν επίθετα³⁵ καί τόν χαρακτηρίζουν άνθρωπο έμφιαλωμένο, έγκλωβισμένο, τοξικό, άνθρωπο φελλό καί κουρδιστό άνθρωπάκι.

Είναι φανερό ότι τό ποιητικό έργο τής Έλσας Κορνέτη βασίζεται σέ μιά σειρά διαχωρισμών του «Εγώ», τό όποίο δέν άποτελείται μόνο άπό ένα καί πανομοιότυπο Alter ego. Κυρίως αυτό πού κάνει έντύπωση στόν άναγνώστη είναι ή διάσπασή του σέ πολλά είδωλα, στίς «ρωγμές του έαυτού³⁶» του. Υπάρχει πολυπροσωπία καί όχι διπροσωπία. «Θά λέγαμε ότι υπάρχουν είδωλα πού δημιουργούνται μέ χωρισμό καί είδωλα πού δημιουργούνται μέ πολλαπλασιασμό»³⁷.

*Ό παλιός σου έαυτός
όμοιος μέ τό παλιό παλτό
κρεμασμένος στήν ντουλάπα
άλλάζοντας θέσεις
πολλαπλασιάζεται*

([Ό παλιός σου έαυτός], άπό τή συλλογή
Ό Λαίμαργος άυτοκράτορας κι ένα άσήμαντο πουλί,
έκδόσεις Σαιξπηρικόν, 2012)

Τό «Εγώ» παρουσιάζεται κάτοχος πολλών ειδώλων καί γιά νά μπορέσουμε νά έρμηνεύσουμε αυτό τό φαινόμενο, θά πρέπει νά βρούμε τήν αίτια πού έκκινεί αυτούς τούς διαχωρισμούς³⁸. Μοναδική αίτια καί κινητήριος δύναμη αυτών τών μεταμορφώσεων είναι ό φόβος, αυτή ή «εύφάνταστη μοδίστρα του σύμπαντος πού ράβει τόν κόσμο σφιχτά καί άριστοτεχνικά μέ πολύχρωμες μάλλινες κλωστές πού κατόπιν ροκανίζει ό σκώρος»³⁹. Είναι ό φόβος πού διακατέχει τόν σύγχρονο άνθρωπο έξαιτίας τής δειλιάς του νά διαφοροποιηθεί καί έτσι διαμελίζεται σέ μιά προσπάθεια νά μοιάσει στούς γύρω του άπολήγοντας στό «άτέρμονο ξεπούλημα / Ένός θλιβερού Έαυτού»⁴⁰:

*Άναρωτιέμαι πώς μπορεί κανείς
Ν' άναπαράγει τόν έαυτό του*

Σέ τόσες φθηνές ἀπομιμήσεις
Ὅταν φοβᾶται

(«In suspenso», ἀπό τή συλλογή
Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιὰ παρδαλή οὐρά,
ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)

Τό εἶδωλο ὡς ἓνα ἄλλο «Ἐγώ», ἂν καί ἀδυνατεῖ νά κερδίσει τόν χαμένο πραγματικό ἑαυτό του, δέν ἀντιμετωπίζεται ἐχθρικά ἐξαιτίας τῆς ἀποτυχίας του. Μπορεῖ μέσῳ τῶν δοκιμασιῶν του νά προσδοκᾷ τήν ἀνεξαρτησία του, μή θέλοντας πλέον νά εἶναι ἓνα ὑποκατάστατο τοῦ «Ἐγώ». Σύμφωνα μέ τόν Otto Rank, τό εἶδωλο πού στήν ἀρχή ἐμφανίζεται ὡς ὁ φύλακας ἄγγελος τοῦ ἀνθρώπου «σιγά σιγά γίνεται ἡ διώκτρια καί τυραννική συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Διάβολος⁴¹» ἢ ὅπως τόν ἀποκαλεῖ τό «Ἀντίθετο Ἐγώ» (Μοί opposè), τό ὁποῖο «ἀναπαριστᾷ τό φθαρτό καί ὑλικό μέρος ἀποκομμένο ἀπό τήν παρούσα σύγχρονη προσωπικότητα πού τό ἀπαρνιέται»⁴²:

Ἐπάρχουν φορές πού οἱ προσωπικοί μας δαίμονες
εἶναι πιό δυνατοί ἀπό τούς φύλακες ἀγγέλους μας,
ὅμως ποτέ δέν ξέρεις
ποιός εἶναι
ὁ πραγματικός φύλακας ἀγγελός σου.

(«Φωτοσκιάσεις», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιὰ, ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι οἱ ἄγγελοι, φιγοῦρες μόνιμες καί πολυμορφικές, «φτερωτές θεές⁴³» στήν ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη, πού ἀντιπροσωπεύουν τό ἰδεατό ὄν, σύμβολο τῆς ἀπόδρασης, μέ τά φτερά νά εἶναι οἱ ὑποκινητές τῆς μεταμόρφωσης σέ ἓνα ἀπελευθερωμένο «Ἐγώ»:

Μεταμορφώνομαι. Ὅποτε τοῦ τό ζητῶ τό σῶμα μου γεμίζει φτερά.

(«Τεμαχιζοντας τή Μαρίνα»,
ἀπό τή συλλογή Ἄγγελόπτερα,
ἐκδόσεις Μελάνι, 2016)

Παρόλα αὐτά, δέν εἶναι πάντα κοινωνικοί, «ὅταν πεινοῦν / Τρῶνε τήν αὔρα τους / Ὅταν διψοῦν / Πίνουν τή φωνή τους»⁴⁴.

Ἡ ἐναλλαγή ρόλων εἶναι εὐδιάκριτη σέ ὅλα τά ἐπίπεδα στήν ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη, δίνοντας τήν ἐντύπωση μιᾶς ἀνακυκλώσιμης δράσης πού περιλαμβάνει πολλές ζωές μαζί καί μπορεῖ νά ἐπιφέρει πολλές ἐρμηνεῖες. Κατά κάποιον τρόπο, ὁ ἀναγνώστης ἔρχεται ἀντιμέτωπος μέ μιὰ ἐπαναλαμβανόμενη ἀντικατάσταση⁴⁵, καθώς ὁ ἄλλος σάν θέμα στήν παρούσα ποίηση θέτει τό πρόβλημα τῶν σχέσεων τοῦ κάθε ἀνθρώπου μέ τό κατακερματισμένο του «Ἐγώ»⁴⁶, σέ μιὰ προσπάθειά του νά τό ἐξερευνήσει γιά νά μπορέσει νά τό συναρμολογήσει ἐκ νέου.

Τό ἔργο τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι στή βάση του ἀνθρωποκεντρικό καί παρόλη τήν κριτική ματιὰ της, δέν ἐκπέμπει ἀπαισιοδοξία καί ἀπελπισία. Ἡ ποιητική της γραφή δέν συνθλίβει τόν «κανονικό ἄνθρωπο» μέ τά ἐλαττώματά του. Ἀπλῶς, τόν κοιτάει κατάματα, μέ προσήλωσι, συμπεραίνοντας ὅτι ὁ ἐμπλουτισμός τῆς ἀνθρωπότητας δέν ὀδηγεῖ σέ μιὰ χρυσοῦ ἐποχή καί οὔτε κἀν ἀνήγγειλε τόν ἐρχομό της. Ἡ ἴδια ἢ ποιήτρια ἀπό μοναχική κουβαρίστρα στήν ποιητική συλλογή Ἡ αἰώνια κουτσουλιὰ μεταμορφώνεται

στήν τελευταία συλλογή της *Άγγελόπτερα* σέ άράχνη-ύφάντρα, ταυτιζόμενη μέ τή μυθική μορφή τής Πηνελόπης καί συνθέτει τό παραμύθι τής έτερότητας πού περικλείει τόν άνθρωπο στήν όλότητά του:

*Κανένας δέν πρόσεξε
τήν ύφανση
τής διαφυγής
στόν μύθο*

(«Η Πηνελόπη στή σκόνη της»,
άπό τή συλλογή *Άγγελόπτερα*,
έκδόσεις Μελάι, 2016)

Ό άναγνώστης μένει νά άναρωτιέται ποιός είναι ό άνθρωπος-μυθικός ήρωας αύτου του παραμυθιού. Ίσως νά πρόκειται γιά τόν άνθρωπο τής γής πού «*άόρατος ξανά πρós τήν άνωνομία του πετá*»⁴⁷, γιά τόν Κανέναν⁴⁸, αύτός πού άπογυμνωμένος άπό τίς άτέλειές του έπαναπροσδιορίζεται σ' έναν κόσμο φαινομενικά «*άγγελικά πλασμένο*»⁴⁹.

«*Άλάπη*» είναι ή λέξη πού στό όμώνυμο ποίημα συμπυκνώνει τά αισθήματα πό-νου καί αγάπης τής δημιουργού γιά τόν άνθρωπο. «*Μ' αγαπáς*» είναι ή λέξη πού δέν ειπώθηκε καί θά πρέπει νά ειπωθεί⁵⁰. Είναι ή κραυγή σωτηρίας πού άπευθύνει στόν συνάνθρωπό της καί ή άπάντηση έρχεται άπό έναν άλλον μύθο, αύτόν του όνειρου στήν ποίηση του Μίλτου Σαχτούρη:

*σ' αγαπá
La voix du rève*

(Μίλτος Σαχτούρης, «Ό πυρετός τής χαράς»,
άπό τή συλλογή *Η Λησμονημένη*)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Μέτρα Λιτότητας*, Άνθολογία ποίησης, εισαγωγή-άνθολόγηση-έπιμέλεια: Karen Van Dyck, Άθή-να: έκδόσεις Άγρα, 2017, σ. 20.

2. Όπ. π.

3. Βλ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, «Συμφιλίωση μέ τό συρρεαλισμό», Άφιέρωμα στόν ύπερρεαλισμό, *Ηριδανός*, τχ. 4 (Φλεβάρης-Μάρτης 1976), σ. 103.

4. Βλ. Paul Eluard, *La Vie immédiate suivi de La rose publique, Les Yeux fertiles et précédé de L'Evidence poétique*, Paris: Gallimard, 1974.

5. Έλσα Κορνέτη, *Η αίώνια κουτσουλιά*, Άθήνα: έκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007, σ. 68.

6. Όπ. π., σ. 52.

7. Έλσα Κορνέτη, *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, Άθήνα: έκδόσεις Γαβριηλίδης, 2009, σσ. 33 καί 50.

8. *Η αίώνια κουτσουλιά*, όπ. π., σ. 19.

9. Όπ. π., σ. 55.

10. Όπ. π., σ. 26.

11. Όπ. π., σ. 28.

12. Όπ. π., σ. 17.

13. Όπ. π., σ. 9.

14. Όπ. π., σ. 18.

15. Όπ. π.

16. Όπ. π., σ. 28.

17. Όπ. π., σ. 43.

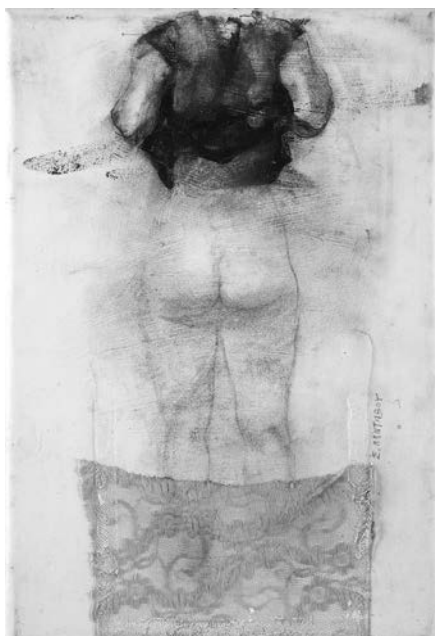
18. *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, όπ. π., σ. 21.

19. Όπ. π., σ. 59.

20. Έλσα Κορνέτη, *Κανονικοί άνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή ούρά*, Άθήνα: έκδόσεις Γαβριηλί-δης, 2014, σ. 12.

21. Η αιώνια κουτσουλιά, ὄπ. π., σ. 18.
22. Ὅπ. π., σ. 20.
23. Ὅπ. π., σ. 26.
24. Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα, ὄπ. π., σ. 11.
25. Ὅπ. π.
26. Η αιώνια κουτσουλιά, ὄπ. π., σ. 20.
27. Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα, ὄπ. π., σ. 73.
28. Η αιώνια κουτσουλιά, ὄπ. π., σ. 16.
29. Ὅπ. π., σ. 69.
30. Ὅπ. π., σ. 14.
31. Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα, ὄπ. π., σ. 49.
32. Ὅπ. π., σ. 69.
33. Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά, ὄπ. π., σ. 34.
34. Ὅπ. π., σ. 41.
35. Ἐλσα Κορνέτη, Ἀγγελόπτερα, Ἀθήνα: ἐκδόσεις Μελάι, 2016, σ. 34.
36. Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα, ὄπ. π., σ. 55.
37. Jacques Goimard et Roland Stragliati, «Le thème du double», στό Wladimir Troubetzky (éd.), *Figures du double*, Paris: Didier, 1995, σ. 25.
38. Βλ. Christine Bétis, *Étude sur les métamorphoses*, Paris: Ellipses, 1995, σ. 46.
39. Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά, ὄπ. π., σσ. 31-32.
40. Ὅπ. π., σ. 51.
41. Βλ. Otto Rank, *Don Juan et le double*, Paris: Payot, 1997, σ. 73.
42. Ὅπ. π., σσ. 73-74.
43. Η αιώνια κουτσουλιά, ὄπ. π., σ. 36.
44. Ἀγγελόπτερα, ὄπ. π., σ. 46.
45. Βλ. Christine Bétis, ὄπ. π., σ. 41.
46. Βλ. Yves Pélicier, «La problématique du double», στό Wladimir Troubetzky, ὄπ. π., σ. 137.
47. Ἀγγελόπτερα, ὄπ. π., σ. 35.
48. Ὅπ. π., σ. 87.
49. Ὅπ. π., σ. 88.
50. Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα, ὄπ. π., σ. 53.

Μαρία Κουγιουμτζή

Γιά τήν Ἔλσα Κορνέτη

Ἡ ποίησή σου ἀνοίγει, ἀπλώνει τόν κόσμο. Καί ὄχι μόνο, τόν διπλώνει, τόν ξεδιπλώνει, τόν μουσκεύει, τόν στεγνώνει, τόν ὑψώνει σάν μπαλόνη μέσα στά σκοτεινά βάθη τοῦ ἄγνωστου ψυχισμού, τοῦ ταλαντευόμενου ἤθους, ξέροντας πολύ καλά πῶς νά ὀρίσει, νά ἐλιχθεῖ μέσα στά ὄριά του. Δέν δρομολογεῖται τυχαία, δέν ἀνασκάπτει λάθος ὄρυχεῖο. Οἱ ἐνδιάμεσοι χώροι τῶν ἱστοριῶν, φτερωτοί, αἰφνίδιοι, λυσιτελεῖς, γεμάτοι χρωματιστό καί σκοτεινό φῶς. Μέσα ἀπό τόν υπερρεαλισμό κραδαίνει τή μουτσούνα του ὁ ρεαλισμός. Ἀπλώνει τίς θηλιές του στά χέρια καί στά πόδια σου νά μήν μπορεῖς νά πετάξεις, ἀλλά ἐσύ πετᾷς. Στροβιλίζεσαι μέ τό ἀεριοθούμενο πνεῦμα σου στίς στοές τοῦ χάους, ἀναχαιτίζοντας τούς λυγμούς τῆς αἰώνιας μέρας, προσπαθεῖς νά ἐπανεγκαταστήσεις τό ἦθος.

Ἄλλοτε σέ διαβάζει νοιώθει τό ἄγγιγμα τῶν φτερῶν σου.

Σπάξεις τό γυάλινο εἶδωλο τοῦ κόσμου καί ξεχύνεται ἀπό μέσα του ἡ εἰρωνική ροή τῶν φτερῶν σου. Σήματα ἐνός κόσμου σέ ἀνατροπή, ἤθους πού ἔχει κλυδωνιστεῖ, ἔρωτα πού ἔχει διασπαστεῖ, ἡ ἀγάπη σάν τήν ὡραία κοιμωμένη πού περιμένει τό φίλι τοῦ πόνου νά τήν ἐξακτινίσει, νά τήν ξυπνήσει, ὡς φρέσκια κουτσουλιά τῆς μάνας γῆς.

Ἀγγίζεις τούς μύθους ποτίζοντάς τους γήινες χοές, σπονδές ἀσπονδῆς μάχης. Διαφεύγεις τή μανιακή γενέκευσή τους.

Εἶναι μιά ποίηση πού συνεχῶς ἀναταράσσει τά ὄρια, τά ἐπεκτείνει, τά βυθίζει, τά ἀνατρέπει, ὅμως κυρίως τά προβλέπει μέ ἑκείνη τήν ποιητική σοφία τήν πικρά εὐγενῆ, πού χλευάζει χαϊδευτικά καί γονατίζει σάν εἰδωλόλατρη στήν ἄγνωστη λατρεία τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Καί κυρίως μέ τίς ποιητικές λέξεις τῆς γοητείας τοῦ ἄφατου πού φέγγουν τό ἄφεγγο.

Ἄλλοτε σέ διαβάζεις τόσο σου ἀποκαλύπτονται, τόσο γεύεσαι τήν ὀμορφιά τους.]

Βασίλης Λαμπρόπουλος

Μιά ἐπιστολή στήν Ἔλσα Κορνέτη*

γαπητή Ἔλσα,

Σοῦ εἶχα ὑποσχεθεῖ λίγα λόγια γιά τό βιβλίο σου *Ἄγγελόπτερα*, κι ἀξίζει αὐτά νά εἶναι ἀπό τή σκοπιὰ τῆς Συγκριτικῆς Φιλολογίας.

Τό φοβερὰ πλούσιο κι ἐρεθιστικό σου βιβλίο ἐντάσσεται σέ μιά μείζονα κατηγορία τῆς παγκόσμιας ποίησης, ἡ ὁποία ἀνάγεται στήν ἑλληνική ἀρχαιότητα καί ἀκμάζει ὡς σήμερα καί ἡ ὁποία εἶναι γνωστή ὡς «ekphrasis» ἢ «Bildgedicht» (ἑλληνικός ὅρος νομίζω δέν ὑπάρχει).

Πρόκειται, μέ πολύ ἀπλούς ὄρους, γιά συζήτηση ἔργων τέχνης (πινάκων, γλυπτῶν κ.ἄ.) σέ ποιήματα καί πεζά. Φυσικά πρόκειται γιά πολύ ἀπαιτητική ποίηση, ἐπειδὴ ἐδῶ συναντῶνται λόγος καί εἰκόνα, λογοτεχνία καί τέχνη.

Τί ἔχουν νά ποῦν καί νά προσφέρουν ἡ μιά στήν ἄλλη πέρα ἀπό μιά ἀπλή περιγραφή; Ἐνισχύουν, διαφωτίζουν ἢ ὑπονομεύουν ἡ μιά τήν ἄλλη;

Τίθενται, λοιπόν, θέματα αἰσθητικῆς, ἐκφραστικῶν-ὕλικῶν μέσων, τεχνοτροπίας, χρονικῆς-γεωγραφικῆς ἀπόστασης κ.ἄ. Ἄσε δέ τί συμβαίνει, ὅταν ἔχουμε μελοποίηση ἐκφραστικοῦ ποιήματος (π.χ. τοῦ Καβάφη), ὅποτε προστίθεται καί τρίτη τέχνη!

Τό βιβλίο σου λοιπόν ἀποτελεῖ ὁλόκληρο... σεμινάριο πάνω σέ αὐτό τό θέμα, ἀποτελεῖ δηλαδή ταυτόχρονα χρήση του καί ἀνατομία του, ἐφαρμογή καί στοχασμό. Διότι οἱ δύο τέχνες δέν καθρεφτίζουν-μιμοῦνται ἡ μιά τήν ἄλλη, ἀλλά βρίσκονται σέ διαλεκτική σχέση μεταξύ τους κι ἔτσι ἀναδομοῦν ἡ μιά τήν ἄλλη.

Φυσικά, δέν ἔχω ἐδῶ χώρο νά ἀναλύσω τήν πολυπλοκότητα τῆς σχέσης τους, ἤθελα ὅμως νά τήν ἐπισημάνω, γιά νά τονίσω πῶς οἱ γλωσσικές καί οἱ εἰκαστικές τέχνες ἀλληλεπιδροῦν σέ πολλά ἐπίπεδα.

Ὁ δικός μου ἰσχυρός φιλολογικός τρόπος νά προσεγγίσω αὐτό τόν κύκλο ποιημάτων εἶναι νά τά δῶ ὡς ἓνα σταυροδρόμι τεχνῶν καί τεχνοτροπιῶν, ὅπου διαπλέκονται αἰσθητική καί ποιητική καί μᾶς προσκαλοῦν νά σκεφτοῦμε τί θά πεῖ νά δημιουργεῖς τόν 21ο αἰῶνα, μέ ποιούς ἄλλους δημιουργούς διαλέγεσαι ὅταν τό κάνεις καί ποιούς ἀγνωστές φέρνεις σέ αὐτή τήν προβληματική πού σέ ἀνοίγει σέ ὅλη τή Δυτική παράδοση.

Μέ ιδιαίτερη ἐκτίμηση,
Βασίλης Λαμπρόπουλος
C. P. Cavafy Professor Emeritus,
University of Michigan

* Αὐτό τό κείμενο ἀποτελεῖ ἠλεκτρονική ἐπιστολή πρὸς τήν ποιήτρια καί δημοσιεύεται κατόπιν ἀδείας τοῦ ἀποστολέα του.

Ἐσσημίνα Ξηρογιάννη

Ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας

(Ἐκδόσεις Κουκούτσι, 2013)

Ἴναι ἀνάγκη συχνά ὁ ποιητής νά λοξοδρομεῖ ἀπό τήν τέχνη του. Κι αὐτό μέ τήν ἔννοια ὅτι πρέπει νά ἀφήνει χῶρο καί χρόνο γιά στοχασμό, ἀλλά καί φιλοσοφική θεώρηση τῆς τέχνης γενικά. Ἡ ποίηση σχετίζεται μέ τή φιλοσοφία καί εἶναι γοητευτική ἢ μεταξύ τους σχέση καί ἀλληλεπίδραση.

Ἡ Ἐλσα Κορνέτη μέ βλέμμα βαθύ καί τολμηρό καί θεώρηση ἀνατρεπτική καταθέτει ἕνα σημαντικό ἡμερολόγιο φιλοσοφικῆς ἡττας. Τά διαβάσματα, τά ἐρεθίσματα, οἱ στοχασμοί, ἡ κριτική σκέψη, ἡ κατάθεση μιᾶς ὑπόνοιαις ἢ εἰρωνείας, ὅλα ζυμώνονται ἐπιτυχῶς. Ἰδέες, σκέψεις, στίχοι, πού ἄλλοτε συμπορεύονται, ἄλλοτε ἐκπλήσσουν, ἄλλοτε ἀλληλοανατρέπονται μέ σοβαρότητα, διαύγεια, ἀλλά καί παιχιδίζουσα διάθεση.

Ἄλλα στήν τέχνη, ὅπως καί στή ζωή εἶναι πιθανά. Ἄλλα καί τίποτα δέν εἶναι. Ἡ Κορνέτη δίνει τροφή γιά σκέψη, θεώρηση καί ἀνα-θεώρηση τῶν πραγμάτων. 569 «σκέψεις καί ἀφορισμοί γιά κάθε μελλοντική ποίηση», ὅπως χαρακτηριστικά ἐπιγράφεται στό ἐξώφυλλο. Αὐτό τό πέταγμα τῆς γυναικείας μορφῆς στό ἐξώφυλλο (ὅπως στούς πίνακες τοῦ Σαγκάλ) παραπέμπει ἴσως στό πέταγμα τῆς σκέψης πού ἀρνεῖται νά ἡσυχάσει, νά συμβιβαστεῖ, νά σωπάσει. Ἡ σκέψη πρέπει νά ἔχει κινητικότητα, ἀλλιῶς εἶναι «νεκρή». Μιά φιλοσοφική σκέψη ἐνέχει τό στοιχεῖο τῆς κίνησης ἢ ἀλλιῶς, τό στοιχεῖο μιᾶς ἐνέργειας πού κινεῖται καί διαρκῶς βρίσκεται σέ ἐγρήγορη ἀπέναντι στά μεγάλα ἐρωτηματικά καί τά μεγάλα μυστήρια. Καί ἡ ποίηση ὀφείλει νά ἄπτεται τῆς φιλοσοφίας καί νά συνδιαλέγεται γόνιμα καί δημιουργικά μαζί της. Στή σελ. 19 τοῦ βιβλίου γράφει: «*Τό κοινό ἀνάμεσα σέ ἕναν ποιητή, ἕνα φιλόσοφο καί μία μύγα: Κατά καιρούς ἀποδεικνύουν ὅτι ἀνήκουν στά πιά περιφρονημένα ὄντα*».

Στήν καλαισθητή αὐτή καί προσεγμένη ἔκδοση ἀπό τίς ἐκδόσεις Κουκούτσι ἢ Κορνέτη, ἄλλοτε διανοητική, ἄλλοτε σαφής, ἄλλοτε παιχιδίζουσα, ἄλλοτε σκεπτόμενη ἢ σκεπτική, ἄλλοτε ἀπορημένη, ἄλλοτε σουρεαλιστική, χιουμοριστική ἢ ποιητική, χαρίζει στόν ἀναγνώστη ἀποστάγματα στοχασμοῦ, ἀλλά καί οὐσιαστικῆς παρατήρησης. Δέν εἶναι φλύαρη, δέν εἶναι ἀπρόσιτη, δέν βερμπαλίζει. Δέν εἶναι διδακτική, ἀλλά οὔτε καί διστακτική. Κεντρίζει ἐπί τῆς οὐσίας κάθε ἐλεύθερο πνεῦμα πού ἀγαπᾷ τήν ἀνατροπή.

Θά σταθῶ πρώτα στίς ἀπόψεις γιά τήν Ποίηση:

1.

*Ἡ Ποίηση: σάν ἀκριβό γαλλικό ἄρωμα
Φοριέται σέ σταγόνες. Μία πίσω ἀπό κάθε αὐτί.*

6.

*Αὐτόματος μηχανισμός ἐπιβίωσης σέ τοξικό περιβάλλον:
ἡ Ποίηση...*

14.

*Μήπως δέν θά ἔπρεπε νά τελειώνει
πάντα μέ λυγμό τό ποίημα;*

147.

*Οἱ λέξεις εἶναι οἱ ἐπίδοξοι ἀπαγωγεῖς τοῦ Ποιητῆ. Ζητοῦν
γιά λύτρα τό βάρος του σέ μελάνι.*

152.

*Ὁ μόνος πού μονοπωλεῖ ἐρωτικά τή Μοῦσα εἶναι ὁ θεός τῆς
Ποίησης. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπλῶ τήν φαντασιώνονται.*

191.

*Ποίηση εἶναι ὁ κόσμος πού καλεῖσαι νά πλάσεις
δημιουργώντας μιά νέα πραγματικότητα πού θά σέ ἀφορᾶ
δουλεύοντας ἐπίμονα σάν πλαστελίνη τήν ψυχή σου.*

234.

Συνοπτική ἐρμηνεία τῆς Ποίησης: τέχνη ἀκατάλληλη γιά πεζοῦς.

353.

*Ποίηση: ἡ μόνη τέχνη πού ἂν δέν ἔχεις ἐργασιακό ἄλλοθι
ὄλοι σέ κοιτοῦν σάν νά εἶσαι ὁ τρελός τοῦ χωριοῦ.*

Αὐτά καί ἄλλα γράφει γιά τήν ποίηση καί γιά τόν ποιητή, «τόν φτερωτό μεσίτη τοῦ Μεταφυσικοῦ». Καί εἶναι πραγματικά θαυμαστό πόση ποικιλία καί εὐελιξία ὑπάρχει σέ αὐτές τίς προσεγγίσεις, πού μπορεῖ νά μὴν εἶναι ἀλάνθαστες, ἀλλά εἶναι σίγουρα ἐμπνευσμένες. Ἡ πνευματικότητα σέ ἐξαρση καί ἡ ποιητικότητα ἀνθίζει σέ αὐτούς τοὺς στοχασμούς, κάποιοι ἀπό τοὺς ὁποίους εἶναι πασπαλισμένοι μέ ἀρκετὴ δόση ὑπερρεαλισμοῦ. Φιλοσοφία καί ποίηση σέ συνδιαλλαγή καί συνύπαρξη, μέ τὴ φαντασία παράλληλα νά ὀργιάζει.

Ἡ ἐνδελεχὴς παρατήρηση τῆς ζωῆς καί οἱ εἰκόνες καί τὰ γεγονότα πού αὐτὴ μᾶς προσφέρει ἀπλόχερα, καθὼς καί ἡ σκέψη πού ξεδιπλώνεται μοιραῖα πάνω στήν ἐμπειρία, ὅλα αὐτά εἶναι τό ὑλικό τῆς Κορνέτη. Τό μορφοποιεῖ, τό φιλτράρει, τό μετασχηματίζει, τό ὀργανώνει, τό καταθέτει μέ σύνεση καί σωστή οἰκονομία. Γράφει γιά τὴ ζωὴ. Γιά τὴν τέχνη (168: «*Ἡ τέχνη εἶναι ἕνας θηριοδαμαστής. Ἐξημερώνει τίς ἀγριεὲς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων*»). Γιά τὸν ἄνθρωπο, γιά τὸν Ἔρωτα, γιά τὴν ψυχὴ, γιά τὴ μοναξιά, γιά τὸν χρόνο, γιά τὸν φόβο, γιά τὰ «ναρκωτικά τῆς νέας γενιᾶς», τὰ μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης. Γιά τὴν ὁμορφιά (176: «*Τὴν ὁμορφιά δέν πρέπει νά τὴν περιεργάζεσαι, ἀλλὰ ἀμάσητη νά τὴν καταπίνεις. Μόλις χωνευτεῖ γίνεται ἕνα ἄσχημο τίποτα*», 192: «*Ἡ ὁμορφιά εἶναι μιά φτωχὴ λέξη γιά ὅ,τι, γιά ὅσα δέν περιγράφονται*»). Γιά τὴν τεχνολογία, γιά τὸν θεό, γιά τὸν θάνατο, γιά τὴν τελειότητα, γιά τὴ σοβαροφάνεια, τὸ ὄνειρο, «τόν μαέστρο τοῦ χρόνου». Γιά τὴν εὐαισθησία, τὴν ἀθανασία καί τὴν ὑποκρισία. Γιά τὴν τέχνη τοῦ θε-ἀτροῦ (73: «*Τὸ θέατρο δέν ἔχει μνήμη, κάτι πού τό καθιστᾶ τὴν πιὸ ὑπαρξιακὴ τέχνη*». *Τὸ σῶμα ὅμως ἔχει μνήμη. Γιά νά τὴν ἀπολέσει καί νά σταματήσει νά πονᾶ πρέπει νά ζεῖ σάν θεατρίνος*»). Γιά τὴν Ὑπαρξη (158: «*Σέ δύο μόνον περιπτώσεις ἡ πολυθραυσματικὴ μας ὑπαρξη γίνεται ἀρρηκτὴ καί συμπαγῆς. Ὄταν ἀγαπάμε κι ὅταν ονειρευόμαστε*»). Ὅλα δοσμένα μέ καθαρότητα βλέμματος. Σάν νά γίνεται μιά προσπάθεια νά ταξινομηθεῖ τό χάος. Καί μέ τὴν ἀποψη ὅτι θά ἦταν βαρετό νά ζοῦμε σέ ἕναν «ἰδανικό» κόσμο. Οἱ

ἄνθρωποι θά πέθαιναν ἀπό πλήξη. Εὐτυχῶς πού ὑπάρχει καί ἡ φαντασία, πού μᾶς παρέχει ἕναν κόσμο, στόν ὅποιο κανεῖς δέν κινδυνεύει, φλερτάροντας πάντα μέ τήν «τρομερή ματιά» καί τή «φοβερή ἀνατροπή». Μέ ἄρωμα μεταφυσικῆς (127: «*Τό μεταφυσικό ἐπίτευγμα τῆς Ποίησης εἶναι ἡ μετατόπιση τοῦ ὄνειρου στήν πραγματική ζωή*»).

Ἐπίμονοι, «ἀνοιχτοί» στοχασμοί, πού σέ ἀναστατώνουν, σέ διασκεδάζουν, πού θά μπορούσαν νά ἀποτελέσουν τήν ἀρχή ἢ τό θέμα τοῦ ποιήματος, πού καιροφυλακτεῖ εὐχάριστα καί τό αἰσθάνεται αὐτό ὁ ἀπαιτητικός ἀναγνώστης. Καί σέ αὐτό τό «διαφορετικό» καί εὐφάνταστο βιβλίο συναντᾶμε ὅλη τή δυναμική, τόν πλουραλισμό καί τήν ἐπαναστατική καί εἰρωνική διάθεση πού βρίσκουμε καί στήν ποιητική τῆς παραγωγή.

Δημήτρης Παπακωνσταντίνου

“Όταν ἡ ποίηση συνάντησε τὰ παραμύθια

Σκέψεις πάνω στίς ποιητικές συλλογές τῆς Ἑλσας Κορνέτη
Ὁ Λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί
 (ἐκδ. Σαιξπηρικών, 2012) καί
Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ (ἐκδ. Σαιξπηρικών, 2013)

πορεῖ ἡ ποίηση νά βρεῖ γόνιμο ἔδαφος στή μαγική χώρα τῶν παραμυθιῶν; «Μά καί βέβαια», ἀπαντᾷ ἡ ποιήτρια Ἑλσα Κορνέτη καί δέν ἔχει ἄδικο. Ἄλλωστε τό ποίημα εἶναι καμωμένο μέ τὰ ἴδια ὑλικά πού φτιάχνονται καί τὰ παραμύθια. Ἡ ποίηση ἀγαπᾷ τό καινούριο, τό ἀνεγγίχτο, τό ἀπροσδόκητο, τό ἀνείπωτο κι ἔτσι ταξιδεύει μακριά στή χώρα τῶν ὄνειρων καί κλέβει ἀπό ἐκεῖ ὑλικά, κυρίως χρώματα, μιά πού τὰ χρώματα συνήθως ξεθωριάζουν γρήγορα καί μᾶς λείπουν.

Ὁ Λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί

Ὁ αὐτοκράτορας τοῦ ποιητικοῦ παραμυθιοῦ τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι λαίμαργος κι ἔτσι καταβροχθίζει μέ ἀπίστευτη ὄρεξη τὰ πάντα. Κυρίως τούς ἀνθρώπους γύρω του, μιά πού δέν ὑπάρχει χώρος γι' αὐτούς ἢ ἄλλος ρόλος, πέρα ἀπό τό νά ὑπηρετοῦν τυφλά τή μεγαλοσύνη του. Εἶναι ἓνας νάρκισσος καί γι' αὐτό ἡ πρώτη του ἐντολή εἶναι νά τοῦ φτιάξουν ἓναν ἀνδριάντα. Ἄραγε ὁ ἀνδριάντας ἀντέχει περισσότερο στόν χρόνο ἀπ' ὅ,τι ἡ εὐθραυστη ζωή μας; Ὅλοι καλοῦνται νά κραυγᾶσουν πώς εἶναι ὁμορφος κι ἐξυπνος, κι ἄς εἶναι ἀπληστος κι ἀνήθικος. Ἄλλωστε, εἶναι ὁ Αὐτοκράτορας! Πᾶνε ποτέ μαζί μεγαλοπρέπεια καί ταπεινότητα;

Ὁ ἐνδυματολόγος τοῦ παλατιοῦ θά διαλέξει ποιόν ἀπό τούς παλιούς του ἑαυτοῦς θά φορέσει σήμερα. Ἡ ποιήτρια σαρκάζοντας μᾶς θυμίζει πώς τίς περισσότερες φορές ἀδιαφοροῦμε γιά τό ποιό εἶμαστε στ' ἀλήθεια, ὅμως ποτέ δέν παραμελοῦμε τήν ώραία μας ἐμφάνιση. Ἄν δείχνουμε ώραιοι, πρέπει νά εἶμαστε στ' ἀλήθεια ώραιοι κι ἀπό μέσα; Ὅχι βέβαια! Αὐτό εἶναι μιά ἀσήμαντη λεπτομέρεια, ὅταν ἔχουμε ἐρωτευτεῖ τόν ἑαυτό μας.

Στή θέση τῆς καρδιάς του βρίσκεται μιά τεράστια τρυπά, ὅμως διόλου δέ νοιάζεται. Σέ τί θά τοῦ χρησίμευε ἡ καρδιά; Ἐκεῖ στήν κενή θέση μπορεῖ νά τοποθετησε ὅσες μπαταρίες θέλει.

*Ρωτοῦσε τόν Μάγο νά τοῦ πεῖ
 πόσο σκληρή κι ἀνέκφραστη
 μπορεῖ νά γίνει ἡ ὁμορφιά*

— Ὅσο κι ἓνα διαμάντι, τοῦ ἀπαντοῦσε
 — Τότε κάνε τό διαμάντι νά τραγουδήσει
 κι ἐσύ Ἀστρονόμη βάλε τό φεγγάρι στό κλουβί

— Ζητῶ συγγνώμη γιά τή δυσάρεστη ὑπενθύμιση
 ὅμως δέν εἶστε παρά ὁ χρυσός κληρονόμος
 ἐνός χρεοκοπημένου κόσμου

— *Ναί, αλλά είναι καλό να έχεις συντελέσει
στη χρεοκοπία του κόσμου
άλλο ένα βήμα
γιά την ποθητή ύστεροφημία*

Προσέξτε τόν σαρκασμό της ποιήτριας. Ή γλώσσα της είναι πολύ αυστηρή· σχεδόν δηκτική. Ραπίζει άνελεητα την έγπαθεια τών ανθρώπων. Άκόμα κι αν ο κόσμος χρεοκόπησε, ως τόν ώθησουμε μέχρι τό χειλος του γκρεμου, αρκεί να κερδίσουμε ύστεροφημία! Κι όμως, δέν έχει άδικο. Κάπως έτσι σκέφτονται και φέρονται οί άχόρταγοι κι ανάλγητοι άνθρωποι. Τό ποιητικό της κατόρθωμα στηρίζεται στη λεπτομερή απόδοση αύτου του ανθρώπινου τύπου. Είναι άχόρταγος, άρπαγας, θρασύς, κενόδοξος, αλαζόνας:

*Άστρονόμω
Άγοράσέ μου κι άλλο χρόνο!*

*Κι έσύ καλέ μου τραπεζίτη
Βάλε τά λεφτά μου νά χορέψουν!*

Όταν τό χρήμα χορεύει, όλα αγοράζονται. Άγοράζεται ακόμα κι ο χρόνος πού κυλάει και χάνεται και μās είναι τόσο πολύτιμος. Στο γνωστό παραμύθι, *Ό βασιλιάς και τό άηδόνι*, ο βασιλιάς γοητεύεται από τό όμορφο νυχτερινό τραγούδι, ίσως γιατί ανακάλυψε για πρώτη φορά την όμορφιά. Άν όμως υπάρχει κάτι στ' αλήθεια όμορφο, στ' αλήθεια σημαντικό, δέν μπορεί παρά να είναι όλοδικό του και κανενός άλλου. Πρέπει να είναι δικό του κατ' αποκλειστικότητα. Έτσι, για να μην περιμένει πότε θα θελήσει τό άηδόνι να ξανάρθει στο παραθύρι του για να πει τό γλυκό του τραγούδι, βρίσκει ένα μηχανικό πουλί φτιαγμένο από γρανάζια και βίδες. Τό ψεύτικο πουλί είναι άψυχο, μιμείται όμως αρκετά καλά την αληθινή φωνή του ζωντανού άηδονιού. Όταν δέν μπορούμε να έχουμε την όμορφιά όλοδική μας, αρχίζουμε να ψάχνουμε για φθηνά ύποκατάστατα. Σ' αυτό μās ώθει ο νοσηρός μας έγwijsμός. Ύπάρχει πάντα μιά κρυμμένη αλήθεια στα παραμύθια κι ή ποιήτρια τό γνωρίζει καλά.

*Χάρισμά σας οί άηδονοφωλιές
τά ζωντανά πουλιά είναι άχρηστα
Χρήσιμα είναι μόνο τά ήλεκτρικά πτηνά
φορούν ρεντιγκότες από pixels και microchips
τιτιβίζουν μέσα σε γαλάζιες όθόνες πιστό μπλέ
τ' ουρανού πιστό μπλέ τής ημέρας*

Τά «ήλεκτρικά πτηνά» είναι χρήσιμα, γιατί μπορούν να τιτιβίζουν μέρα νύχτα κατά παραγγελία. Κελαηδούν μόνο για μās και όσο μās κάνει κέφι. Ό διακόπτης πάνω τους δείχνει την έξουσία πού επιτέλους αποκτήσαμε. Άκόμα και ή όμορφιά πρέπει να ύποτάσσεται, όταν είμαστε άχόρταγοι.

Ό νάρκισσος Αυτοκράτορας χρειάζεται ύπηκόους. Χωρίς ύπηρέτες πού θα προσκυνούν, πώς θα φανεί τό δικό του μεγαλείο;

*Καλοί μου ύπηκοοι
Σās άπαγορεύω
Ίσον σās ύπαγορεύω
Ίσον σās άπαγορεύω*

Συμπεραίνω:
Ἡ εὐθραυστότητα
Εἶναι γιά τό Βασίλειο
Μή παραγωγική

Ἀπό σήμερα ἡ εὐαισθησία
Ὀνομάζεται ἀδυναμία

Διαλαῆστε:
Οἱ ἀδύναμοι εὐαίσθητοι
καταδικάζονται σέ καταναγκαστικά ἔργα
ἐπιβίωσης

Ἡ φαυλότητα συμπορεύεται μέ τήν ἀναλγησία κι ἔτσι οἱ πιστοί ὑπηρετές τοῦ Αὐτοκράτορα, πού φοροῦν προβοσκίδες γιά νά φαίνεται σέ ὅλους τί ἀναίσθητα παχύδερμα ἔχουν καταντήσει, διαθέτουν ἀντί γιά δάχτυλα τσιγκέλια, γιά νά ἀρπάζουν ἀχόρταγα. Αὐτοί εἶναι ἀρμόδιοι νά ἀποκεφαλίζουν ὅσους ἀκόμα ὀνειρεύονται. Μόνο τήν ὀργή τοῦ Αὐτοκράτορα φοβοῦνται καί τίποτε ἄλλο στόν κόσμο. Ἡ ἀγάπη ἔχει ὀλωσδιόλου ξεχαστεῖ:

Πότε συνέβη ἀλήθεια;

Ἦταν τότε
πού προιονίζαμε τά φιλιά
κι αὐτά πέφτανε μέ γδοῦπο
στό χῶμα
Ἐπειτα τά πετούσαμε
στό ἀναμμένο τζάκι
γιά νά ζεσταθούμε

Πρόκειται γιά παραμυθένια ποίηση ἢ γιά παραμύθι γραμμένο σέ στίχους; Δέν μπορῶ νά πῶ μέ βεβαιότητα. Τό ἀποτέλεσμα ὅμως εἶναι ἀπίστευτα γοητευτικό, ἀπίστευτα εὐρηματικό κι ἀπίστευτα διδακτικό, ὅπως κάθε παραμύθι. Ἡ ποιήτρια διδάσκει κι ἡ ἐπιτυχία τῆς διδαχῆς ἐγκνείται στό γεγονός ὅτι περνάει στήν ψυχή μας μέ ἀπόλυτα φυσικό τρόπο. Δέ μᾶς καθίζει πιεστικά στό θρανίο νά μᾶς δασκαλέψει. Τέτοιος διδακτισμός θά ἦταν ἀνούσιος καί βαρετός. Δεῖτε τί πάει νά πεῖ εὐρηματικότητα:

— Λυπᾶμαι
Ἡ ἀσθένειά σας
δέν ἀντιμετωπίζεται θεραπευτικά
Θά σᾶς συνιστοῦσα ὅμως
νά τσιμπάτε κάθε πρωί
μέ μιά καρφίτσα
τόν καθρέφτη
᾽Ὡσπου νά ματώσει

Ἄν ἡ βαριά μας ἀρρώστια εἶναι ναρκισσισμός, ἄς τρυπᾶμε κάθε πρωί στόν καθρέφτη τό εἶδωλό μας, μέχρι κάποια μέρα νά τό δοῦμε νά ματώνει. Τότε ἡ εἰκόνα γιά τόν ἑαυτό μας κι ὁ ἴδιος μας ὁ ἑαυτός θά ταυτίζονται. Τότε τό εἶδωλο δέν θά εἶναι ψεύτικο καί φανταστικό οὔτε θά ἀπέχει ἀπό τήν ἀληθινή μας ὑπαρξη. Δέν θά ζοῦμε τότε πιά μέ αὐταπάτες, οὔτε θά προβάλλουμε στούς ἄλλους ἕναν ἑαυτό ἀνύπαρκτο.

Ὁ λαίμαργος βασιλιάς κι ἓνα ἀσήμαντο πουλί ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι ὀλιγόστιχα ἄπιτλα ποιήματα. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς πρόκειται γιὰ ἓνα μόνο σπονδυλωτό ποίημα σέ εἴκοσι μέρη. Ἡ ποιήτρια, πρὶν μᾶς ταξιδέψει στοὺς μακρινούς μαγικούς κόσμους τῆς, μᾶς προειδοποιεῖ πὼς ἔχουμε μπροστά μας «ἓνα ἐπίκαιρο παραμῦθι γιὰ τὴν αἰώνια τυραννία, γιὰ τὴν αἰώνια λαιμαργία». Χρειάζεται ὁ σύγχρονος κόσμος παραμύθια; Ναι, ἀσφαλῶς! Γιατί ἔχει πάντα ἀνάγκη τίς κρυμμένες ἀλήθειες τους.

Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ

Στό γνωστό παραμῦθι, ὁ Γκιούλιβερ, ἓνας Ἰσπανός εὐγενής, ταξιδεύει μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν κόσμο. Φτάνει κάποτε σέ μιά χώρα, ὅπου κατοικοῦν μικροσκοπικά ἀνθρωπάκια. Στὰ μάτια τους ὁ Γκιούλιβερ εἶναι ἓνας εἰσβολέας γίγαντας καί γι' αὐτό, ὅλα μαζί τὸν ρίχνουν στό ἔδαφος καί τὸν δένουν μέ ἑκατοντάδες σχοινιά. Τὰ σχοινιά εἶναι μικροσκοπικά, ὅμως εἶναι πολλά κι ὁ Γκιούλιβερ δέν μπορεί νὰ λυθεῖ.

Στό ποιητικό βιβλίο *Ὁ ἐπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ*, ἡ ποιήτρια Ἔλσα Κορνέτη καταπιάνεται μέ τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας. Ἡ εὐφάνταστη ποιήσῃ τῆς τὴν ὁδηγεῖ στὸν μακρινὸν κόσμον τῶν παραμυθίων καί νὰ, πού τὰ χιλιάδες μικρὰ ἀνθρωπάκια βρίσκονται τριγύρω τῆς κι αὐτὴ δεμένῃ σφιχτὰ μέ κόκκινα καλῶδια εἶναι ἀδύνατον νὰ κινηθεῖ.

*ὦ, τί ἐκπληξη!
Σᾶς συνάντησα ὅλους μαζί
ἀντίγραφά μου, κλώνοι μου ἐσεῖς
φίλοι, ἐραστές, θαυμαστές μου*

Ἡ ἀνατροπὴ εἶναι ἐντυπωσιακὴ. Τὰ μικροσκοπικά ἀνθρωπάκια δέν εἶναι ἀγνωστοὶ βασανιστὲς πού τῆς στέρησαν αὐθαίρετα τὴν ἐλευθερία. Μπορεῖ νὰ τὴν ἔχουν δέσει, ὅμως αὐτὸ ἐγίνε γιὰ τὸ καλὸ τῆς. Προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀποτρέψουν ἀπὸ ἓναν νοσηρὸ τρόπο ζωῆς πού πρέπει νὰ ἐγκαταλείψει τὸ συντομότερο δυνατό.

*Ἀφῆστε ἐπιτέλους τὴν κοπτοραπτική
Τί ἔχετε νὰ κερδίσετε ἀπὸ τὴν ἄθλια ζωὴ μου;
Γιατί μέ δέσατε;
Γιατί μέ τραυματίζετε;*

*— Ἀρκετὰ ἔπαιξες ἐξαρτημένε ἀνθρωπε
Τώρα πρέπει νὰ ζήσεις*

Ἡ ποιήτρια θέτει τὸ ἐρώτημα: ποῖός εἶναι ἐλεύθερος ἀνθρωπος; Εἶναι ὁ λυτὸς ἢ ὁ δεμένος; Ἡ ἀπάντησῃ κάθε ἄλλο παρά αὐτονόητη εἶναι. Φέρνω στό μυαλό μου τὴν εἰκόνα τοῦ Ὀδυσσεά, πού δεμένος στό κατάρτι τοῦ карабиου προσπερνάει ἀσφαλῆς τὸ νησί τῶν Σειρήνων. Δέ νομίζω πὼς θὰ ἔνωθε πιὸ ἐλεύθερος, ἂν κατέβαινε στό νησί τους καί τίς ἐπέτρεπε νὰ τὸν κατασπαράξουν. Ὁ μῦθος κρύβει πάντα μέσα του τὴ συμπτυκνωμένη γνώση τῆς ἀνθρωπότητος, μιά ἀλήθεια πού παραμένει κρυφὴ γιὰ τοὺς πολλούς, μὰ πού ἀποκαλύπτεται στοὺς ἐκλεκτοὺς πού φιλοσοφοῦν τὴ ζωὴ.

*Ἐγώ
Σᾶς ἀγαπᾶω
Σᾶς λατρεύω
Ὅμως ἄς μείνουμε ὅλοι μαζί χωριστὰ*

*σάν μιὰ ώραία οἰκογένεια διὰ ἀλληλογραφίας.
Ἐγώ κι ἐσεῖς καλοί μου ἑαυτοί
θά μάθουμε νά συνυπάρχουμε ἄρμονικά ἀπό μακριά
Μιά γωνιά μόνο στόν κύκλο σᾶς ζητῶ
γιά νά ξαποστάσω*

Ἡ ποιήτρια ἀναφέρεται στούς πολλούς ἑαυτούς της κι αὐτό δέν ξέρω μέ ποιό τρόπο θά μπορούσαμε νά τό ἐννοήσουμε. Πιθανολογῶ πώς εἶναι οἱ πολλές καί διαφορετικές τάσεις πού ἀναδύονται μέσα μας, κάθε φορά πού καλούμαστε νά πάρουμε στή ζωή μας σοβαρές ἀποφάσεις.

Τά μικρά ἀνθρωπάκια, οἱ χιλιάδες μικροσκοπικοί κλώνοι της, ἔρχονται νά τήν ἀπαλλάξουν ἀπό τήν εἰκονική πραγματικότητα τοῦ διαδικτύου. Ὄταν προσπαθοῦμε νά συνεισφέρουμε κάποιον, ὅταν ἀγωνιζόμαστε νά τόν κάνουμε νά δεῖ αὐτό πού ἐμεῖς ὀνομάζουμε «πραγματικότητα», συνήθως τοῦ λέμε νά ἀφήσει κατά μέρος τά παραμύθια, νά πάψει νά παραμυθιάζεται καί νά δεῖ κατάματα τή ζωή. Εἶναι ἀστείο, γιατί στό βιβλίο τῆς Ἑλσας Κορνέτη ἡ ἀναγκαία ἀνάληψη συντελεῖται μέσω τῆς φυγῆς στό παραμύθι, γιατί ἡ πραγματικότητα κατάντησε κι ἀπ' τά παραμύθια πιό ψεύτικη! Ἡ πραγματικότητα τοῦ διαδικτύου εἶναι νοσηρή, σύμφωνα μέ τήν ποιήτρια:

*Εἶπα κάποτε στόν ἀχόρταγο ὑπολογιστή
— Σοῦ ἔδωσα τόν ἐγκέφαλό μου
Ὅ,τι πολυτιμότερο εἶχα
Τί ἄλλο θέλεις πιά;*

*Κι ὁ ὑπολογιστής μοῦ ἀπάντησε
— Θέλω καί τήν καρδιά σου*

*Βλέπετε
Πρὶν μέ ἀπαγάγετε
Ἦμουν ἤδη αἰχμάλωτος
Ἡ κονσέρβα
ἦταν τό σπίτι μου
Τό σπίτι τῆς σάπιας
ραδιενεργῆς σαρδέλας*

*Τή ζωή πού ἔχασα
δέν τήν ἀναπολῶ
Προτιμῶ δέσμιος
Ἐδῶ μαζί σας
Στόν καταναγκασμό
τῆς ἀπεξάρτησης*

Τά λιλιπούτεια πλάσματα χιμοῦν πάνω της, γιά νά τή δέσουν σφιχτά καί νά κινεῖται μέ κλωστές σάν μαριονέτα. Τό ἐρώτημα τίθεται ξανά καί ξανά: ποιός ἀνθρωπος εἶναι πραγματικά ἐλεύθερος; Ἡ ποιήτρια μιλάει γιά τή σύγχρονη ἐποχή, ὅπου προϊόντα ὑψηλῆς τεχνολογίας μᾶς ἀποπροσανατολίζουν κι ἐνῶ πιστεύουμε πώς γινόμαστε πιό κοινωνικοί, καταντοῦμε νωθροί καί ἄπραγοι, καθηλωμένοι στό θαυμαστό γυαλί. Ὁ ἀνθρωπος εἶναι ζῶο κοινωνικό. Νά πού ἀνακάλυψε ὁμως μιὰ ἐναλλακτική «κοινωνικότητα», πού κρύβει μέσα της ἀπίστευτη μοναξιά.

*Άκοῦστε τὴν ἐξομολόγησιν
 ἑνὸς πρῶην βαλσαμωμένου ἀνθρώπου παρακαλῶ
 Πού μόνον τὰ ἀκροδάχτυλα ἐξάσκησε
 νά χτυποῦν τὰ πλήκτρα ἑνὸς κουτιοῦ
 Κι ἡ ζωὴ του ὀλόκληρη σάπισε
 αἰχμάλωτη σέ μιά ἠλεκτρονικὴ κονσέρβα*

Οἱ μικροὶ τοξότες μὲ τὰ βέλη τους σχίζουν τὸ μεταξωτὸ κουκούλι γιὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσουν κι ἕνας λιλιπούτειος φτερογοαργαλιστὴς μ' ἕνα πούπουλο προσπαθεῖ νὰ τὴν κάνει νὰ γελάσει:

*Γιὰ νὰ γελάσεις ψυχρόαιμο θηλαστικὸ
 Νά βάλω στό αἷμα σου φωτιά
 Νά νιώσεις*

Ἄφήγησι, διάλογος, λέξεις-σύμβολα, τολμηρότατες μεταφορές, καυστικὴ εἰρωνεία, ὄνειρικές ἐναλλαγές ἀπροσδόκητων εἰκόνων κρατοῦν ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη: μέχρι τὸ τέλος. Τὰ ποιήματα τῆς Ἑλσας Κορνέτη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀφηγηματικά. Εἶναι μικρὰ βήματα σέ ἕναν ὄνειρικό κόσμο τελείως ἀνεξερεύνητο. Ἄν τὸ παραμῦθι εἶναι ἕνα μακρὺ ὄνειρο πού λέγεται φωναχτά, χρειαζόμαστε νέους κώδικες πέρα ἀπὸ τὴν πεζὴ ἀκριβολογία. Χρειαζόμαστε τὴν ποίησι:

*Τὰ μαλλιά μακραίνουν κατρακυλώντας
 στά σκαλοπάτια τοῦ χρόνου
 Τὸ κεφάλι τιτιβίζει
 Στό χιόνι κάθε μπουύκλας
 φωλιάζει ἕνα μικρὸ πουλί*

Ποιό μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ τέλος ἑνὸς τόσο εὐφάνταστου ποιητικοῦ παραμυθιοῦ;

*Σάν στοιχειωμένο πλοῖο
 τὸ σῶμα μου ἀπ' τὸ βαλτοτόπι τοῦ Διαδικτύου
 θά ξεκολλήσει
 γιὰ ν' ἀρμενίσει ἡσυχά*

Τὰ μικροσκοπικὰ ἀνθρωπάκια παρελαύνουν καὶ χαιρετοῦν στρατιωτικά, σάν νὰ τελείωσαν μὲ ἐπιτυχία τὴν ἀποστολὴ τους. Εἶναι πιά ἐλεύθερη νὰ φύγει. Στό σῶμα τῆς φυτρώνουν μικρὰ-μικρὰ φτερά ἀπὸ χαρτί. Εἶναι ποιήματα...

Ἀντὶ ἐπιλόγου

Ἄλλοι γνωρίζουμε πῶς τὸ διαδίκτυο μᾶς κάνει νωθρούς, ἴσως ὅμως ὀρισμένοι θεωρήσουν πῶς ἡ δαιμονοποίησή του εἶναι κάπως ὑπερβολικὴ. Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ βάλουμε μιά τελεία καὶ νὰ κλείσουμε τὴν παρούσα ἐργασία, ἄς ποῦμε ὅτι στό παραμῦθι, κατὰ παράδοσιν, ὁ κακὸς εἶναι ἀπόλυτα κακός, χωρὶς κἂν νὰ διαβάσουμε τὸ κατηγορητήριο. Γιὰ παράδειγμα, ὁ λύκος τοῦ παραμυθιοῦ οὔτε θά ἀποκτήσει ποτέ τὸ δικαίωμα ἀπολογίας οὔτε θά ἀποκαταστήσει ποτέ τὴ φήμη του. Τὰ ποιητικὰ παραμῦθια τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι εὐφάνταστα κι ἀπολαυστικά. Περιέχουν γνήσια ποιητικὴ γραφὴ καὶ διαβάζονται ξανά καὶ ξανά, μὲ τὸ ἴδιο πάντα ἐνδιαφέρον.

Δημήτρης Παπακωνσταντίνου

Ἡ κανονικότητα τῆς ἀποσύνθεσης

Σκέψεις πάνω στήν ποιητική συλλογή τῆς Ἑλσας Κορνέτη
Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά
(ἐκδ. Γαβριηλίδης, 2014)

I. Ἀντί εἰσαγωγῆς

Φειλῶ νά παραδεχθῶ πῶς ἔμεινα γιά ἀρκετή ὥρα νά κοιτάζω κατάπληκτος τούς τίτλους τῶν βιβλίων τῆς Ἑλσας Κορνέτη. Τό πρῶτο μέ τό ὁποῖο καταπιάστηκα ἔχει τόν εὐφάνταστο τίτλο *Κανονικοί ἄνθρωποι μέ λοφίο καί μιά παρδαλή οὐρά* (ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014). «Παράξενη αἴσθηση τῆς κανονικότητας», σκέφτηκα. Ὑπέθεσα πῶς τά περί λοφίων καί παρδαλῶν οὐρῶν λέγονταν μέ μιά δυνατή δόση εἰρωνείας καί σαρκασμοῦ, κι ἔχοντας αὐτό κατά νοῦ ὡς πρῶτο στοιχεῖο, προσπάθησα νά μπῶ στόν κόσμο τῆς. Ἄν δέν εἶναι ἕνας νέος ἀνεξερεύνητος κόσμος, τί ἄλλο θά μπορούσε νά εἶναι ἕνα ποιητικό βιβλίο;

Ὁ στίχος τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι πεζολογικός καί μοῦ δίνει τήν ἐντύπωση πῶς ἀποστρέφεται συστηματικά καί συνειδητά τά λυρικά στολίδια τῆς μουσικότητας καί τοῦ ρυθμοῦ. Χρησιμοποιεῖ ἀρκετά συχνά β' πρόσωπο ἐνικῆ ἀριθμοῦ, ὅμως δέν ἐπιχειρεῖ νά δασκαλέψει τόν ἀναγνώστη. Πιο πολύ τόν καλεῖ ὡς ἀόρατο-βουβό μάρτυρα, καθώς ἡ ἴδια μονολογεῖ. Κι ἂν φαίνεται πῶς δῆθεν τοῦ ἀπευθύνει τόν λόγο, νομίζω πῶς μόνο στόν ἑαυτό τῆς ἀπευθύνεται.

Ἡ ποίησή τῆς ἐπιχειρεῖ νά δεῖ τόν ἄνθρωπο πίσω ἀπό τίς ὥραϊες καθημερινές βιτρίνες του, πίσω ἀπό τά ποικίλα βολικά προσώπεια του. Ἡ ματιά τῆς εἰσχωρεῖ μέ πείσμα κάτω ἀπό τό δέρμα, στό αἷμα, στήν ψυχή, σάν νά προσπαθεῖ νά ἀπαντήσει στό αἰώνιο φιλοσοφικό ἐρώτημα «τί εἶναι ἄνθρωπος». Εἶναι μιά ποίηση ἔντονα ὑπαρξιακή μέ φιλοσοφικό χαρακτήρα καί γι' αὐτό εἶναι ἰδιαίτερα ἀπαιτητική. Ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ἀπό τίς πρῶτες γραμμές πῶς δέν ἔχει μπροστά του ἕνα ἐλαφρύ κι εὐπεπτο ἀνάγνωσμα. Κάθε ἄλλο!

Πίσω ἀπό τά λόγια τῆς διακρίνω παντοῦ μιά λεπτή εἰρωνεία καί μιά ἀδιόρατη λύπη, ἀξιοπρεπῶς ἐλεγχόμενη:

*Ἡ ἀγαπημένη σου ἀπασχόληση
νά στοιβάξεις τά συναισθήματα
σέ λόφους ἀπό ἄμμο
κατά προτίμηση
ὅταν φυσάει*

*Ἐχεις καταλήξει
Δέν ξέρεις τίποτα γι' αὐτήν
Ἡ ψυχή σου κι ἐσύ
Εἶστε δύο ξένοι*

(«ΤΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΡΟΥΧΑ ΤΟΥ ΚΑΘΡΕΦΤΗ»)

Τά συναισθήματα λοιπόν τῶν ἀνθρώπων σκορπίζουν στὸν ἄνεμο, ὅμως δὲ χρειάζεται ἡ παραμικρὴ ἀπογοήτευση. Αὐτὰ ἔχει τὸ παιχνίδι μὲ τὴν ἄμμο! Χτίζεις καὶ ξέρεις ἀπὸ πρὶν ὅτι τὸ γκρέμισμα δὲν θά ἀργήσει. Εἶναι μέσα στοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ. Τίποτα δὲ γνωρίζουμε γιὰ τὴν ψυχὴ μας. Μὰ τὸ «ἐγώ» ἐνὸς ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς του; Δὲν εἶμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἡ ψυχὴ μας; Ἡ ποιήτρια διαφωνεῖ. Ἡ ψυχὴ μας εἶναι ξένη κι ἀγνωστὴ. Κατοικεῖ στὸ σῶμα μας ἀπροσδιόριστη, σκοτεινὴ κι ἴσως ἀδρανῆς ἀπὸ καιρὸ. Ἔρα τὸ «ἐγώ», ἡ αἴσθησις τῆς ἀτομικότητάς μας, ἐκπορεύεται μόνον ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο. Ἔθελά μου, μурμουριζω τοὺς στίχους τοῦ Κώστα Καρυωτάκη: «*Εἶμαστε κά- τι διάχυτες αἰσθήσεις, / χωρὶς ἐλπίδα νὰ συγκεντρωθοῦμε. / Στὰ νεῦρα μας μπερδεύεται ὅλη ἡ φύσις*».

II. Ποιὸς εἶναι ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος;

Στὸ ἐρώτημα πού θέτει ἡ ποιήτρια ἀπαντᾷ ἡ ἴδια σὲ ἓνα μακροσκελὲς σπονδυλωτὸ ποίημα πού καλύπτει δεκαπέντε τυπογραφικὲς σελίδες. Ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος χάνεται στὸν σκουπιδοτόπο τῆς πόλης, ὅπου ἡ ἀνοησία ζεῖ καὶ βασιλεύει. Ἐκεῖ κανένα μυστήριον τῆς ζωῆς δὲν ὑπάρχει ἀναπάντητο καὶ καθὼς ὅλα εἶναι γνωστὰ καὶ δεδομένα, οὔτε ἡ ἀναζήτησις ἔχει πιά νόημα, οὔτε συγκλονιστικὲς ἀλλαγές ἀναμένονται. Ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος κολυμπᾷ μὲ ἄνεση στὴ γυάλα του σάν τὸ ψάρι, σὲ μιά πνευματικὴ ἀδράνεια διαρκείας, ἐγκλωβισμένος στὴν καλὴ κι ἀνετη ζωούλα του, ἀπόλυτα ἀμαθῆς, μόνιμα ἀδιάφορος καὶ ἀσυγκίνητος. Εἶναι κλεισμένος σὲ μιά φιάλη μεσοπέλαγα, ὅμως οὔτε κάποιο μήνυμα κουβαλάει, οὔτε περιμένει ἀπὸ κάποιους νὰ τὸν βροῦν. Εἶναι κολλημένος σάν μῦγα στὸ μέλι τῆς δῆθεν καλοπέρασης κι εἶναι «παλικαρι», γιατί ἡ μόνη σύγχρονη παλικαριά εἶναι ἡ ψυχρὴ ἀποδοχὴ τῆς καθημερινῆς ὠμότητος.

Οἱ λίγοι εὐαίσθητοι κι εὐγενικοὶ ἄνθρωποι περνοῦν ἀπαρατήρητοι, σχεδὸν ἀόρατοι, μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς τους, τὴν ὥρα πού ὁ μέσος κανονικὸς ἄνθρωπος, χαμένος μέσα στὴ νοσηρὴ πιά ἀποχαύνωση, δὲ θυμᾶται τὸ ὄνομά του, δὲ θυμᾶται πού μένει, δὲ θυμᾶται ἂν ἔφαγε καὶ τί ἔφαγε, ἂν κοιμήθηκε καὶ πού κοιμήθηκε.

Ἡ πόλη εἶναι ἐφιαλτικὰ παράξενη, γεμάτη τετράγωνα σχήματα: τετράγωνα κλουβιά ἀντὶ γιὰ σπύτια, τετράγωνα ὀθόνες ἀντὶ γιὰ ἀνθρώπινα κεφάλια, τετράγωνα ὄνειρα. Στὸ σημεῖο αὐτό, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παραθέσω ἓνα δικό μου ποίημα καὶ νὰ τὸ ἀφήσω νὰ συνομιλήσει μὲ τοὺς στίχους τῆς Ἑλσας Κορνέτη. Πιστεύω πὼς ἀξίζει τὸν κόπο αὐτὴ ἡ ἀπόπειρα, μιά πού «συγγενεῦσον» κατὰ κάποιο τρόπο. Μὲ ἐκπληξη εἶδα πὼς κινοῦνται στὸ ἴδιο μῆκος κύματος, σάν νὰ γράφτηκαν δίπλα-δίπλα στὸ ἴδιο τραπέζι:

*Μ' ἀρρώστησε ἐτούτῃ ἡ σιωπὴ
κι ἀπ' τὰ πικρά μαντάτα πιὸ πικρὴ κάποτε μοιάζει.
Τί κι ἂν ποθοῦσε ἡ ψυχὴ μου ν' ἀνοιχτεῖ
στοὺς λόφους στὰ λιβάδια πρὸς τὸν ἥλιο.*

*Δές τὰ καλώδια πού τρυποῦν τὸ γυμνὸ σῶμα μου
δές τίς κεραῖες πού φυτρώνουν σάν νὰ εἶμαι
ἔντομο προϊστορικό καί μ' οἰμωγές
καί μὲ πνιχτὰ μισόλογα σὲ σκιάζω.*

*Δές τὸ τετράγωνο κεφάλι ἀπὸ γυαλί
ὅ,τι μοῦ ποῦνε θά σοῦ πῶ κι ἄλλο δὲν ἔχει
γιατί σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὴν τόσο δύσμοιρη
ξέρεις πὼς ράβουν οἱ ληστὲς νύχτα καὶ μέρα*

κι ἀναίσχυντα κεντοῦν μέ χίλια σχέδια
τό σάβανο τῆς δόλιας μας πατρίδας
καί γελοῦνε.

(Δ. Παπακωνσταντίνου, «Τ.Υ.»,
ἀπό τὴν ἀνέκδοτη ποιητικὴ συλλογὴ *Δρόμοι*)

Εἶναι μιά πόλη παράξενη πού δέν ἔχει πιά τετράγωνα
πάρκα μιά πόλη πού γεννᾷ τετράγωνα παιδιά προικι-
σμένα μέ τετράγωνα μάτια τετράγωνο στόμα τετρά-
γωνα αὐτιά

Τῆς παράξενης πόλης τά παράξενα παιδιά ζοῦνε σέ
τετράγωνα κλουβιά παίζουσι σέ τετράγωνες ὀθόνες μέ
φίλους τετράγωνους τρῶνε φαγητά σέ χάρτινα τετρά-
γωνα κουτιά κάθε βράδου βυθίζονται σέ ὄνειρα τετρά-
γωνα καί κάθε μέρα καρφώνονται ἀλύπητα καί τολμηρὰ
στοῦ Μέλλοντος τίς τέσσερις σουβλερές γωνίες.

(Ἐλσα Κορνέτη, [Εἶναι μιά πόλη παράξενη])

Ἡ ποιήτρια δέν καταγγέλλει αὐτόν τόν ἀφύσικο τρόπο ζωῆς, ἀκριβῶς γιατί δέν τόν θεωρεῖ ἀφύσικο. «Ἔτσι ζοῦν οἱ κανονικοὶ ἄνθρωποι», μοιάζει νά λέει. Ὅσο κι ἂν ἐπιμένουν οἱ ψυχολόγοι πῶς τό τελευταῖο στάδιο τῆς θλίψης εἶναι ἡ ἀποδοχή, δυσκολεύομαι νά πιστέψω πῶς ἡ ποιήτρια ἔχει συμβιβαστεῖ μέ τὴν ἀπόλυτη ἀποσύνθεση τῶν πάντων καί πῶς πιά δέν προσδοκᾷ κάποια ἀλλαγὴ. Ἐπιμένω νά βλέπω μιά πικρία πίσω ἀπὸ τὰ λόγια τῆς. Αὐτὴ ἡ πικρία δέν ὑποδηλώνει μιά κάποια ἄρνηση συμβιβασμοῦ; Κάποιοι ἄνθρωποι δίπλα μας εἶναι «τοξικοί»:

Τοξικὴ ἄνθρωπε
ἔλα νά παίξουμε
τό κυνήγι τοῦ δολοφόνου

Ἀναρωτιέμαι ποιό δηλητήριο
εἶναι πῶς ἰσχυρό
Ὅταν πίνεις τόν ἑαυτό σου
ὅταν πίνεις τὴν οἰκογένεια
ὅταν πίνεις τὴ δουλειά
ἢ ὅταν πίνεις τοὺς ἄλλους

([Τοξικὴ ἄνθρωπε])

Ἡ ποιήτρια ὀνειρεύεται νά πετάξει πάνω ἀπὸ τὴν «κανονικὴ» πόλη τῶν «κανονικῶν» ἀνθρώπων. Εἶναι μιά ἀμυδρὴ λάμψη αἰσιοδοξίας:

Ἐπειτα θά πετάξω μακριά
Σάν ἕνας ἀκόμη
Γητευτῆς τυχοδιώκτης
μέ σμαραγδένια μάτια
Στά φτερά

([Αὐτὴ εἶναι ἡ βαλίτσα μου])

III. Ὁ φόβος

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μαθαίνει νά ζεῖ μέ τόν φόβο. Μαθαίνει νά φοβάται τά πάντα, τό ἀνεξερεύνητο, τό ἀπροσδόκητο, τή σκοτεινή πλευρά τοῦ φεγγαριοῦ. Δεῖτε τήν εἰρωνεία τῆς ποιήτριας στοὺς στίχους πού ἀκολουθοῦν:

*Ἡ ναυτία ὁ ἴλιγγος τό τρέμουλο
Ξεχωριστές ὑπηρεσίες τοῦ φόβου
Γιά ξεχωριστοὺς πελάτες*

(«IN SUSPENSO»)

Παρόλα αὐτά, ὁ φόβος τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου εἶναι παράλογος, γιατί νιώθει ὅτι ἀπειλεῖται ἀπό ποικίλους φανταστικούς ἐχθρούς. Δέν εἶναι σέ θέση νά καταλάβει ὅτι ὁ μόνος ἀληθινός ἐχθρός εἶναι ὁ ἴδιος ὁ φόβος του. Ἡ ποιήτρια τονίζει πῶς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος φοβάται γιά πράγματα ἀσήμαντα ἢ ἀνόητα, ὅμως δέ φοβάται μὴ χάσει τήν ψυχὴ του! Δεῖτε τόν σαρκασμό:

Ὁ φόβος ξορκίζεται μέ τό χορό λένε

*Ἐμπρός καλέ μου Διάβολε
Ἄς τό χορέψουμε ἐπιτέλους
Αὐτό τό σατανικό ταγκό*

(«IN SUSPENSO»)

IV. Προϊόντα νέας τεχνολογίας

Εἴμαστε «*προϊόντα νέας τεχνολογίας*», λέει ἡ ποιήτρια, σαρκάζοντας δυνατὰ τόν σύγχρονο τρόπο ζωῆς. Ἀναρωτιέμαι ἂν πρόκειται γιά φιλοσοφημένη ποίηση ἢ γιά καθαρὴ φιλοσοφία σέ στίχους. Ὅλοι γνωρίζουμε πῶς ὁ ἄνθρωπος γεννιέται μέ δυνατότητες πού ἡ φύση τοῦ χαρίζει. Αὐτές οἱ δυνατότητες γίνονται ἰκανότητες μόνο μέσῳ τῆς ἀγωγῆς πού δέχεται ἀπό τήν ἀνθρώπινη κοινότητα. Φέρνω ἄθελά μου στό μυαλό ἕνα παλιό δοκίμιο τοῦ Εὐάγγελου Παπανοῦτσου («*Ἡ δύναμη τῆς μάζας*»). Εἴμαστε –γράφει– «*κοινωνικά προϊόντα*» καί γι' αὐτό οἱ ἀπόψεις καί οἱ πεποιθήσεις μας δέν εἶναι ἀποκλειστικά δικές μας μέ τήν αὐστηρὴ ἔννοια τοῦ ὄρου. Διδαχτήκαμε ἀπό πολύ μικρὴ ἡλικία τό σωστό καί τό λάθος, τό ἠθικό καί τό ἀνήθικο, τό νόμιμο καί τό παράνομο καί δέν υἱοθετήσαμε ἀπλῶς τίς ἀπόψεις τῶν γονιῶν μας, ἀλλά πολύ περισσότερο, μᾶς δόθηκαν τά κριτήρια μέ τά ὁποῖα θά ἀποφασίζουμε στήν ὑπόλοιπη ζωὴ μας καί θά σηματοδοτοῦμε τά πράγματα γύρω μας.

Ἡ ποιήτρια, σαρκάζοντας καί αὐτοσαρκαζόμενη (μιά πού κανεὶς μας δέν ξεφεύγει ἀπὸ αὐτόν τόν κανόνα, ἀλλά ὅλοι «*βράζουν τίς μέρες τους σέ χύτρες ταχύτητας συντροφιά μέ ἄνοστα λαχανικά*»), παρουσιάζει τά «*προϊόντα νέας τεχνολογίας*», δηλαδή τοὺς ἀνθρώπους πού ἀνατρέφονται καί μεγαλώνουν στίς σύγχρονες ἀπρόσωπες πόλεις. Σ' αὐτὴ τήν ἀστική ποίηση ὁ ἄνθρωπος ἐγκλωβίζεται στὰ θαυμαστά του ἐπιτεύγματα, πού τὰ ἀγαπᾷ, τὰ συντηρεῖ καί τὰ προσκυνάει. Δέ ζοῦμε μέ τίς μηχανές· εἴμαστε ἀπόγονοι τῶν μηχανῶν! Εἴμαστε ὅμως ἐπίσης κανονικοὶ ἄνθρωποι. Ἄλλωστε, ποίος ὀρίζει τήν ἔννοια τῆς κανονικότητος πέρα ἀπὸ τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο;

*Ἐνας ἄνθρωπος κανονικός
Ὁ Θεός τοῦ ἔδωσε*

Ἐνα κεφάλι ὑπολογιστῆ
Ἐνα σῶμα γραφεῖο
Μιά καρδιά χρηματοκιβώτιο

(«ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ II»)

Δέν θά ἔλεγα πῶς μέ αὐτά τά λόγια ἢ ποιήτρια στηλιτεύει τήν ἀνθρώπινη ἀλλοτρίωση. Ἄλλοτριο εἶναι τό διαφορετικό κι ἡ διαφορετικότητα ἐννοεῖται πάντα σέ σχέση μέ σταθερά σημεῖα ἀναφορᾶς.

Ποιά ἀλλοτρίωση, λοιπόν, ἂν ἔτσι μᾶς ἐπλασε ὁ Θεός; Εὐτυχῶς πού εἴμαστε ὄλοι ἀπόλυτα κανονικοί! Κι ἀφοῦ μόνοι μας ὀρίζουμε τί εἶναι κανονικό, καμιά λύπη, καμιά ἠθικολογία καί κυρίως καμιά προσπάθεια ἀνάκαμψης. Εἴμαστε «*κουρδιστά ἀνθρωπάκια*», γράφει ἡ ποιήτρια. Εἴμαστε σκιάχτρα:

*Κανέναν σποροφάγο ἐπιδρομέα δέν θά ἐκτοπίσεις
Ἐγινες ἕνα σκιάχτρο
Πού δέν φοβίζει πιά κανέναν
Παρά μόνο
Τόν ἑαυτό του*

(«ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ ΙΧ»)

V. Ἡ φύση – Ὁ ἥλιος

Παρατηρῶ πῶς στήν ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη οἱ ἀναφορές στή φύση εἶναι ἐλάχιστες καί συμπτωματικές. Ἡ φύση δέν εἶναι πηγὴ ὁμορφιάς καί χαρᾶς. Ὁ ἥλιος δέν εἶναι χρυσός καί ζωογόνος, ὅπως τόν ἔχουμε δεῖ νά ἀνατέλλει καί νά δῦει σέ χιλιάδες ποιήματα. Δέν εἶναι «*Ὁ ἥλιος ὁ ἠλιάτορας*», οὔτε ἐκεῖνος πού στὸν βράχο τῆς Ἀσίνης «*ἀσπιδοφόρος ἀνέβαινε πολεμῶντας*». Δεῖτε τά λόγια τῆς Ἑλσας Κορνέτη:

*Τό κεφάλι τοῦ ἡλιου
Ἄδειο γυάλινο βάζο
Γιά νά χωρᾶ
Τά ἠλεκτρονικά ἀπόβλητα
Τῆς ὑπόδουλης ἀνθρωπότητας*

(«ΚΡΥΠΤΟΧΡΩΜΑ 2», 3)

Καί σέ ἄλλα σημεῖα: «*Ὁ ἥλιος σάν ἄλλος φωτογραφικός φακός*», «*Τεφροσυλλέκτης*», «*Τό μάτι τοῦ σύμπαντος*», «*Μέ στόμα ἠφαιστειακό κρατήρα*». Σέ ἕναν κόσμο πού ἀποσυντίθεται ὁ ἥλιος πού ἀνατέλλει δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι τρομακτικός.

VI. Ἡ γενική εἰκόνα

Ἄναρωτιέμαι σέ ποῖο βαθμό μπορεῖ κανεὶς νά ἀποδώσει τό ποιητικό ἔργο ἑνός δημιουργοῦ, χρησιμοποιώντας πεζό λόγο. Ὁ στίχος εἶναι ἀπίστευτα πυκνός συμπαγῆς καί αἰχμηρός. Κόβει σάν κοφτερό μαχαίρι. Σάν μιά σφαῖρα τρυπᾶ ἀνελέητα κι ἀφήνει διαμπερῆ τραύματα στό πέρασμά του. Δέν ὑπάρχει φῶς αἰσιοδοξίας κι ἐλπίδας. Μέσα ἀπό τά δικά της μάτια «*ὁ κόσμος ὁλοένα χαμηλώνει / Πέφτει στά γόνατα / Ὑποκλίνεται / Σέ ἀνθρώπους φελλούς*». Σέ ἄλλα σημεῖα, ὁ λόγος εἶναι ἀκόμα πιό αὐστηρός:

Ὅταν θά φτάσει πλέον στήν κορυφή τοῦ σκουπιδόλοφου
 Θ' ἀτενίσει ἕναν κόσμο ἀνόητο καί ρηχό
 Τότε ἴσως ἀναρωτηθεῖ γιά τή θρυμματισμένη του ὄραση
 γιά τά χρόνια τῆς λάμπης ὅταν ἔκανε παρέα μέ χρυσούς γῦπες
 καταβρόχιζε πλουμιστά ἀγαθὰ ἀνυποψίαστους ἔρωςτες
 καί μεταξωτές εὐδαιμονίες
 Ὁ κόσμος του αὐτός ὁ φαντασμένος καί ψυχρός
 φουσκώνει ὀλοένα σάν γαλοπούλα
 κολλάει πάνω του φτερά παγονιοῦ
 περιφέροντας μιά κακή ἀπομίμηση ὁμορφιάς κι
 ἕνα ὀλοστρόγγυλο
 στομάχι φοῦσκα
 ἔτοιμο νά σκάσει κάθε λεπτό
 χύνοντας γλιώδη πράσινα ὑγρά
 πάνω σέ κεφάλια προσωρινῶν

([Ὅταν θά φτάσει πλέον στήν κορυφή])

Αὐτός εἶναι ὁ κόσμος τῆς ποιήτριας. Ἕνας κόσμος ζοφερός καί τρομακτικός, σέ πλήρη ἀποσύνθεση, πού κολυμπᾷ μέσα στή βολική σαπίλα καί φαυλότητα, χωρίς τήν παραμικρή ἐλπίδα νά ἀνακάμψει.

Αὐτή ἡ ζωὴ μέ τήν ἀσχήμια σέ ὅλες τίς δυνατές ἐκδοχές της εἶναι ἡ κανονικὴ ζωὴ τῶν κανονικῶν ἀνθρώπων. Διάβασα ξανά καί ξανά τὰ ποιήματα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ψάχνοντας ἀπεγνωσμένα λίγο φῶς ἀνεμελιάς κι ἐλπίδας. Ἡ ποιήτρια καρφώνει ἀνελέητα τήν πένα της πάνω στό πεταμένο κουφάρι ἑνός κόσμου νεκροῦ ἀπό καιρό. Ἡ γραφή της ἀφήνει μιά πολύ πικρὴ γεύση, τοῦλάχιστον σέ ὄσους ἐπιμένουν νά βλέπουν τόν κόσμο μέ περισσότερη αἰσιοδοξία.

VII. Ἀντί ἐπιλόγου

Τό ποίημα ποτέ δέν ἔρχεται ὀλόκληρο στό φῶς. Ποτέ δέν ξεκλειδώνει ὅλους τούς χώρους του. Πόσω μάλλον μιά ὀλόκληρη συλλογή. Ἐπιχειροῦμε μέ κάθε μέσο νά εἰσβάλλουμε, κι ὅταν πιά συμβιβάζομαστε μέ τή σκέψη πῶς δέν ἔχει πόρτες γιά νά μποῦμε ἐπίσημα καί θριαμβευτικά, ἀρκοῦμαστε στά στενά του παράθυρα καί τούς φεγγίτες.

Ποτέ δέν ἔρχεται ὀλόκληρο στό φῶς! Δέν μᾶς κάνει τή χάρη. Στέκει κάστρο ἄπαρτο, ἀκέραιο καί συμπαγές, σάν βράχος νά περιγελά τήν ἀδυναμία μας. Γιατί οἱ ἐρμηνευτικές σημειώσεις μας δέ μιλοῦν μόνο γιά τό ποίημα. Μιλοῦν κυρίως γιά ἐμᾶς τούς ἴδιους, γιά τή δική μας συνείδηση καί γιά τήν περιπέτεια τῆς πολιορκίας πού μόλις ἐπιχειρήσαμε. Ἴσως οἱ εἰδικοί κριτικοί τῆς λογοτεχνίας νά διαθέτουν ἄλλα ὄπλα μεγάλου βεληνεκοῦς. Ἴσως διαθέτουν ἄλλους, ἰσχυρότερους πολιορκητικούς κριοῦς. Τό δικό μου ὄπλο-στάσιο περιορίζεται στόν σεβασμό καί τήν ἀγάπη. Τό ποίημα ἀντιστέκεται σθεναρά στούς διαρρηκτες, ὅμως πολύ συχνά παραδίδεται ἀμαχητί κι ἀνοίγει σάν λουλουδί, ὅταν τοῦ ψιθυρίσεις πῶς τό ἀγαπᾷς. Αὐτό πού βρήκα στό βιβλίο τῆς Ἐλσας Κορνέτη ἦταν ἕνα γυαλιστερό κατάμαυρο τριαντάφυλλο, ἀπό αὐτά πού εὐδοκιοῦν στό τσιμέντο τῆς πόλης καί τή σκόνη.

Κώστας Θ. Ριζάκης

Πᾶς αἰὼν καὶ κανὼν

στην ποιήτρια Ἴεσα Κορνέτη

κάτωχρος τί χρωμάτιζε χρεία νὰ μοῦ τὸ πεῖς
– ἢ χειραγώγηση χρωστᾶ τῆς ἐξουσίας πόσα;
φάνηκε φῶς τῆς γκλαβανῆς χασκογελᾶ σαφῶς
εὐρύστερνος κᾶν ἠχηρὸς ἀλλ' ἀσφαλέστερα δεινὸς
ὁ ἀφέτης θόλος οὐρανὸς χρεμέτισε καλπάζων
μπρός· τί σύννεφα τί σύννεφα συρτὸς ὠκεανὸς
παρήλαυναν κλιμακωτὰ κορνέτα πλέον σφαγῆς
καταντικρὺ στὸ μακελειὸ κάπνιζαν οἱ ἐλπίδες

νά σου λοιπὸν μύτη ἔσκασεν ἐδῶ καὶ εἴκοσι ἔτη
αἰμοδιψῆς μὰ αἰμόφυρτος ὁ πλεῖστα ὑπομένων
πλὴν ἐπιμένων σωρηδὸν ἀνάλητος ἕως ἄφρων
ὁ εἰκοστὸς πρῶτος στήν σειρὰ τῶν ποιητῶν αἰῶν
ὅπου ὑποσκάπτων στεναγμοὺς κίτρινος ὀφθαλμὸς

περαματάρης θὰ ἐξωθεῖς φουρτοῦνες δωρητῶν
ἐντὸς φωταύγειας ρόδακας θ' ἀνέσκαπτες κορμὸν

στὸ ἐπὶ κοντῶ τῶν λέξεων ν' ἀνυψωθεῖς κανὼν!

Ὀλυμπία Τσικαρδάνη

Ψηλαφίζοντας τήν ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη

 ν ισχύει ὅτι ἡ ποίηση ἀπελευθερώνει μιά γιά πάντα τίς λέξεις πού στριμώχτηκαν στήν κυριαρχία τοῦ νοήματος, τότε ἡ ποίηση τῆς Ἑλσας Κορνέτη εἶναι πρωτίστως αὐτό ἀκριβῶς: ἀπελευθέρωση. Διαβάζοντας ξανά καί ξανά τίς δύο ποιητικές συλλογές μέ τούς παράξενους καί ἀπρόσμενους τίτλους, *Ἡ αἰώνια κουτσολιά* (ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007) καί *Ἐνα μπουκέτο ψαροκόκαλα* (ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2009), αἰσθάνεσαι ἀπό τούς πρώτους στίχους ὅτι ἐμπρός στά μάτια σου χορεύει ἕνας διανοητικός στροβιλισμός, πού δέν εἶναι οὔτε εὐκολονόητος οὔτε νοηματικά εὐθύγραμμος.

Ἡ ἴδια ἐξάλλου, σέ συνέντευξή της στήν *Καθημερινή* δηλώνει: «*Ἦθελα νά σπάσω τή γλώσσα καί νά διαρρήξω τούς κανόνες της παίζοντας στό τερέν τῆς πιό καλλιτεχνικῆς καί ἀποτελεσματικῆς ἀσκησης ἐλευθερίας, ὅπου μποροῦσα νά ἐκφραστῶ*». Καί τά καταφέρει περίφημα. Μέ τή γραφή της κάτι νέο, μοντέρνο καί ἀνατρεπτικό ἔρχεται νά κοσμήσει τό σπίτι τῆς ποίησης, πού γεμίζει συχνά μέ φιλόδοξες μά ἄμουσες ἀπομιμήσεις.

Γι' αὐτό, ἂν ἀνατρέξει κανείς σέ διάφορους ὀρισμούς τῆς ποίησης γιά νά μπορέσει νά ἀντλήσει κριτήρια ὀριοθέτησης γιά τό τί εἶναι ποίηση, θά δυσκολευτεῖ ἀκόμη περισσότερο προσπαθώντας νά τούς προσαρμόσει στήν τέχνη καί στήν τεχνική τῶν ποιημάτων τῆς Ἑλσας Κορνέτη.

Ἄν πάρουμε γιά παράδειγμα τόν ὀρισμό τοῦ λεξικοῦ τῆς Ὁξφόρδης: «*Υψηλή ἐκφραση ὑψηλῆ σκέψης ἢ συναισθήματος σέ ἐμμετρῆ μορφή*», θά προκύψουν περισσότερα ἐρωτήματα παρά ἀπαντήσεις. Τί θά πει ὑψηλή σκέψη; Ἀταίριαστη μάλλον μέ τόν τίτλο τῆς δεύτερης συλλογῆς πού περιλαμβάνει τή λέξη «*κουτσολιά*» πού σηματοδοτεῖ σχεδόν αὐτόματα ἕνα ἄλλο τοπίο σημασιῶν, διάχυτο ἀπό εἰρωνεία καί ὑποτίμηση.

Εἶναι καλύτερα νά πᾶμε σέ ἄλλους ὀρισμούς τῆς ποίησης, ὅπως τοῦ Βαλερύ: «*Ἡ ποίηση εἶναι ἡ γλώσσα ὄχι τῆς ἀλήθειας, ἀλλά τῆς δημιουργίας*» ἢ τοῦ Ντιλτάυ: «*Ποίηση εἶναι τό βίωμα πού ὑψώνεται ὡς τή σημαντικότητά του, ἀποκαλύπτοντας μιά χαρακτηριστική ἀποψη τῆς ζωῆς*», γιά νά διαπιστώσουμε πῶς οἱ ἀπόπειρες ποιητικῆς ἐκφρασης τῆς Κορνέτη καί δημιουργική πνοή ἀποπνέουν καί βιωματική γραφή ἀποκαλύπτουν, παρά τήν αἰνιγματικότητα τίτλων καί στίχων ἀλλά καί τήν ἄρνησή της νά στριμωχτεῖ σέ εὐδιάκριτα νοήματα.

Διαβάζοντας πάντως τίς παραπάνω συλλογές, ὁ ἀναγνώστης θά ἐκπλαγεῖ ἀπό τήν ἀπόλυτη ἐλευθερία τοῦ στίχου, τῆς γλώσσας, τῆς σκέψης καί τοῦ συναισθήματος καί θά καταλήξει στή λυτρωτική ἀποδέσμευση ἀπό κάθε εἶδους ὀρισμό καί τούς περιορισμούς του. Ἔτσι κι ἄλλως, ὅλοι γνωρίζουμε πῶς κάθε ὀρισμός περιέχει καί μιά δόση αὐθαιρεσίας, πού ἡ ἴδια ἡ ποίηση κατ' ἐξακολούθηση ἀνατρέπει. Δέν ὑπάρχουν συνταγές στήν ποίηση. Τό μυστικό, πού κρύβεται μέσα σέ κάθε ποιήμα καί σέ κάθε ποιητή, ισχύει γιά μιά μονάχα περίπτωση καί δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τίς ἀόριστες γενικεύσεις εἴτε τοῦ ἀνειδίκευτου ἀναγνώστη, εἴτε τοῦ κριτικοῦ, εἴτε τοῦ θεωρητικοῦ τῆς ποίησης.

Γιά τίς ἀνάγκες ὅμως τῆς ἀνάγνωσης πρὸς χάριν τῆς κατανόησης, καλό θά ἦταν,

μέ βοηθό τόν όπλισμό τῆς φιλολόγου, νά διακρίνω μερικά γενικά χαρακτηριστικά τοῦ ποιητικοῦ τῆς λόγου.

Ἀρχικά, εἶναι ἄμεσα διακριτοί οἱ ἀνατρεπτικοί ὡς πρός τό νόημα καί ἀντιποιητικοί ὡς πρός τό περιεχόμενο τίτλοι τῶν ποιημάτων. «Η ΓΝΩΣΤΗ ΠΟΛΩΣΗ», «ΠΩΣ ΝΑ ΔΑΓΚΩΣΕΙΣ ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ», «Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΗΣ ΦΤΕΡΝΑΣ», «Η ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑΣ», «Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΦΥΣΑΛΙΔΑΣ» εἶναι κάποιοι ἀπό τοὺς τίτλους αὐτούς, ἐνδεικτικοί μιᾶς ποιητικῆς ἀλχημείας πού εἰσάγει ἀφηρημένες συλλήψεις σέ ἓνα ρευστό καί ἀπροσδιόριστο ἐκ πρώτης ὄψεως σημασιολογικό περιβάλλον.

Ἄφθονα στοιχεῖα μετανεωτερικῆς καί ὑπερρεαλιστικῆς γραφῆς, ὅπως ἡ ἀπουσία στίξης, ἡ συνειρμική γραφή, ἡ ἔλλειψη λογικῆς συνοχῆς καί ἡ κυριαρχία τῆς φαντασίας, κάνουν ἐμφανῆ τήν ἐπίδραση τῆς τεχνοτροπίας τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ στά περισσότερα ποιήματα καί ἀφήνουν τό ποιητικό ὑποκείμενο νά κινεῖται μέ μεγάλη ζωντάνια στόν χώρο τοῦ ὑποσυνείδητου καί τῆς ψυχανάλυσης. Σέ συνδυασμό μέ τοὺς δυσνόητους συμβολισμούς, τήν πεζολογία, τήν ὑπαινικτικότητα τοῦ λόγου καί τήν ἐναλλαγή τῶν προσώπων, ἡ ποίηση τῆς Κορνέτη καταφέρνει νά ἀποφύγει τήν εὐκόλη ἀναπαράσταση τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἀφαιρεῖ τίς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων καί προβάλλει τή βαθύτερη οὐσία τῶν πραγμάτων καί τῶν σχέσεων, ἀποτυπώνοντας τίς δικές τῆς ἀλήθειες γύρω ἀπό τά θέματά τῆς. Ἡ ἀπουσία τελείας ἀνάμεσα στοὺς στίχους σηματοδοτεῖ τήν χωρίς τέλος ἀγωνία τοῦ ποιητικοῦ ὑποκειμένου γιά ἓναν κόσμο πού ἔχασε τή φωνή τῶν πραγμάτων καί τήν ἀλήθεια πού ἀντιπροσωπεύουν. Ἕνα χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα πιστοποιεῖ τά παραπάνω:

*Στή γῆ τῶν ἀπολαύσεων
δέν υπάρχουν
γωνίες
γιά νά τραυματίσουν
τό γοφό σου*

*οἱ μέρες κυλοῦν
σέ τηλεοπτικά ἐπεισόδια
ἐνῶ στά χωράφια
φυτρώνουν
χαρτονομίσματα*

*στήν εὐθραυστότητα τοῦ ὀρίζοντα
ἐπιπλέουν
δαντελένια ἐσώρουχα
καί περιστέρια
ἀπό πλεξιγκλάς*

(«Η ΑΙΩΝΙΑ ΚΟΥΤΣΟΥΛΙΑ»,
ἀπό τήν ὁμώνυμη ποιητική συλλογή)

Στίχοι μονολεκτικοί πού θυμίζουν ποίηση χαϊκού, ἀνάμειξη τίτλων στήν ἀγγλική γλώσσα («COMPLEXITY», «FADE OUT») ἢ ἀγγλικῶν στίχων στή ροή τοῦ λόγου πού ἐρμηνεύονται σταδιακά κατά τήν ἀνάγνωση τοῦ ποιήματος, φράσεις στά ἰταλικά («brava e bellissima») πού ἀπαιτοῦν τή γνώση καί τῶν δύο γλωσσῶν ἀπό τόν ἀναγνώστη καί ἴσως καί τήν πολλαπλή ἀνάγνωση τοῦ ποιήματος, ἐπιστράτευση ἀριθμῶν πού θυμίζουν λογαριασμό τράπεζας ὅπως στό ποίημα «ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ 0111001101» καί προσθέσεις στίχων ἄλλων ποιητῶν κάτω ἀπό τοὺς τίτλους, ὁδηγοῦν τελικά σέ μιᾶ πολὺπλοκή ὑπερχείλιση

γραμμάτων, λέξεων και νοημάτων και στην αποτύπωση μιάς υπεργλωσσικής αίσθησης του κόσμου.

Η απόλαυση του έργου μοιάζει με ακροβασία σε ανέγγιχτα ύψη ασυνήθιστων ψυχικών τοπίων και είναι ανάλογη με τον βαθμό της ευαισθησίας και την ικανότητα πρόσληψης που διαθέτει ο αναγνώστης, καθώς μυείται στην αίσθηση και την ψευδαίσθηση, στη φαντασία και την πραγματικότητα, με την λέξη προς λέξη άσκηση στα δύσβατα μονοπάτια μιάς έντελως προσωπικής διαδρομής. Μιάς διαδρομής ανάμεσα σε εικόνες, απογοητεύσεις και φόβους που καθλώνουν την ποιητική ματιά.

Συχνά υπάρχουν σίχοι «κλειδιά» για την κατανόηση του ποιημάτων που τοποθετούνται άλλοτε στην αρχή και άλλοτε στη μέση τους. Στο ποίημα «ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΛΑΝΤΟ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, με μιά υπαινικτική απεύθυνση στα δύο φύλα μέσα από διάσπαρτες εικόνες παιχνιδιών που καθορίζουν τους ρόλους που καλούνται να ακολουθήσουν, ξεκινώντας από τό ίδιο σημείο άθωότητας για να καταλήξουν στο αρχετυπικό μοτίβο της πάλης άρσενικού και θηλυκού, ο σίχος «*γυναίκες καθρέφτες μονομαχοῦν με άντρες ξίφη*» λειτουργεί επεξηγηματικά για τη σύγκρουση της γυναικείας ώρασιότητας με την άρσενική επιθετικότητα.

Η γυναικεία όπτική της θέας του κόσμου και η φεμινιστική ματιά απέναντι στην αρχέγονη πάλη του άρσενικού με τό θηλυκό, καθώς και η άρνηση αποδοχής των αρχετυπικών χαρακτηριστικών των δύο φύλων είναι σταθερή επιλογή στη θεματική των ποιημάτων. Άς δοῦμε τούς σίχους του παρακάτω ποιήματος:

*Η γυναίκα μετέωρη ανάμεσα στο έκμαγεῖο και τον τοίχο
Ο άντρας αιχμάλωτος στο περίγραμμα*

*Έλα λοιπόν
Κάνε μιά κίνηση
Όσο η φωνή χαιδεύει τό βλέμμα*

Η γυναίκα εκκολάπτεται μέσα στο έκμαγεῖο

*Τό ξέρεις ότι μπορείς
Σπάσε τή φόρμα*

(«ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ BRANCOUSI»,

ἀπό τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*)

Τό αίτημα για ρήξη με τά κοινωνικά στερεότυπα, «*Σπάσε τή φόρμα*», που ενισχύεται κι από άλλες προστακτικές σε β' πρόσωπο, «*Σπάσε τό τετριμμένο*» και «*Ψάξε για μιά παρέμβαση*», θά μπορούσε κανείς να πει πώς είναι ταυτόχρονα και απαίτηση για ρήξη της ποιητικής δημιουργίας με τά γνωστά και καθιερωμένα χαρακτηριστικά της, αφού γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η ποιήτρια σπάει τήν κρούστα των εύκολων νοηματικά συνδυασμών λέξεων αλλά και της ευανάγνωστης μορφής και του οικείου ύφους. Πρωτοτυπεί συνεχώς με δοκιμές, τόσο μορφολογικές όσο και ύφολογικές, ενώ δείχνει να βασανίζεται και η ίδια από ερωτήματα χωρίς απάντηση, που σχετίζονται με τήν ίδια τήν τέχνη της ποίησης, όπως στους παρακάτω σίχους στο ποίημα «ATELIA» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*: «*Πόσο μπορεί / να ξεχειλώσει ένα στόμα / με μιά κραυγή;*» ή στους σίχους από τό «ΑΥΓΟ ΤΟΥ BRANCOUSI»: «*ήρθε η ύπνοια / ότι ο ποιητής ίσως να είναι / μεθυσμένος*».

Αναζητώντας τήν αίσθηση που αφήνει η ανάγνωση των ποιημάτων της, είναι σχεδόν σταθερή σε κάθε στιχουργική απόπειρα η άπαισιοδοξία, χαρακτηριστική στο ποίημα

«Η ΓΝΩΣΤΗ ΠΟΛΩΣΗ» από τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*. Ἐδῶ περιγράφει –μέ ἀφοπλιστική ἐλευθερία λόγου– τήν ὑπαρξιακή ἀγωνία πού κληροδοτοῦν οἱ ματαιωμένοι ἔρωτες, τά συναισθηματικά κενά πού ὀδηγοῦν στόν θυμό ἢ τή θλίψη, τίς ψευδαισθήσεις ἀθανασίας πού συνοδεύουν τή μητρότητα, τίς ἐνέδρες πού στήνουν οἱ ἀπάτες καί ἡ ὀδύνη τῆς αὐτοσυνειδησίας, ὅταν ἡ προικισμένη ὑπαρξη χάνεται στήν ἐλαφρότητα, γιά νά καταλήξει εὐτυχῶς στό τέλος σέ μιὰ κατάφαση τῆς ζωῆς, μέ τήν τελευταία στροφὴ πού ἀφήνει μιὰ χαραμάδα αἰσιοδοξίας μέ τό τραγοῦδι τῆς ἀγάπης πού σώζει ἀπ' τόν πνιγμό.

*Γιατί θά πρέπει νά ὑπομένω
τῆ γλυκιά προσμονή
ένός βρέφους ἀπάτη
πού προτίμησε νά μέ ἐγκαταλείψει
γιά τήν προσωρινή ὑπαρξη
τοῦ κίτρινου φύλλου;
[...]
Πίνεις ἓνα ποτό παρέα μέ τό δίδυμο θλίψη-πλήξη.
Ἀρχίζεις νά στάξεις παγωμένους κρυστάλλους.
Κατέληξα νά ζῶ σά μοναχική κουβαρίστρα
κλωθογυρίζω στό διάστημα
παγιδευμένη στή δίνη
μιᾶς ὑπαρξιακῆς πλάνης.
[...]
Ἄσε τοῦλάχιστον μετά τήν ἀπανθράκωση τῆς ἀδικίας
Τό θυμό νά γίνει καπνός.
Δῶσε στό τραγοῦδι τῆς ἀγάπης μιὰ εὐκαιρία
Νά σκίσει μέ τή φωνή του
Τά μεταξωτά σεντόνια τῶν αἰθέρων.*

(«Η ΓΝΩΣΤΗ ΠΟΛΩΣΗ», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιά)

Ὁ φιλοσοφικός στοχασμός τῆς ποιήτριας δίνει μεταφυσική διάσταση στήν πλάνη ἑνός κόσμου, πού ἀπαξιώνει τά νοούμενα, πού ἐγκαταλείπει τίς ἰδέες, πού ὑποτάσσεται στό σκοτάδι τῆς ἀνάγκης ἢ τῆς μοίρας καί τελικά συντρίβεται τραγικά ἔξω ἀπό τήν αὐθεντικότητα τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καί τῆς ἀπλότητας.

*Τοῦλάχιστον ἔμαθες ἔστω κι ἀργά
ὅτι ἡ ὀμορφιά βρίσκεται
ἐκεῖ πού βασιλεύει ἡ ἀτέλεια
καί ἡ εὐτυχία
ἐκεῖ ὅπου ἀπουσιάζει
ἡ πολυπλοκότητα.*

(«COMPLEXITY», ἀπό τή συλλογή
Ἡ αἰώνια κουτσουλιά)

Στό ἴδιο ποίημα, ἡ ἀπομάγευση τοῦ ἔρωτα καί ἡ ματαιώση τῶν προσδοκιῶν πού τόν συνοδεύουν, περνάει μέσα ἀπό ἓναν συναισθηματικό λαβύρινθο, ἐνῶ ἡ ἀνεκπλήρωτη θηλυκότητα πού ἐκτίθεται τρωτή καί εὐαίσθητη σέ συμπτυκνώσεις ἐπιθυμιῶν καί διαθέσεων, δίνεται μέ τήν ὑπέροχη εἰκόνα τοῦ μαργαριταρένιου κολιέ πού σπάει καί χύνο-

νται στο πάτωμα «τά ἀληθινά μαργαριτάρια πού δέν πρόλαβαν νά λάμπουν».

Ἡ δυστοπική πραγματικότητα τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων φαίνεται νά ἀπασχολεῖ τόν πλούσιο σέ εἰκόνες ποιητικό λόγο τῆς Κορνέτη σχεδόν στά περισσότερα ποιήματά της, ἄλλοτε ὡς διάψευση εὐτυχίας ὅπως στό ποίημα «EPINΥΕΣ vs EΥΜΕΝΙΔΕΣ» ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*: «... ὅλα αὐτά πού μοῦ χάρισες. / Ἀπ' ὅπου ὄμως ἀπουσιάζουν οἱ καρμέλες», ἄλλοτε ὡς σαρκαστική εἰρωνεία τῆς ἀπουσίας κοινωνικῆς συμμετοχῆς καί τῆς ἀπομόνωσης ἀπό τά κοινωνικά προβλήματα ἀλλά καί ἀπό τίς ἴδιες τίς ἐπιθυμίες πού θά ἔκαναν τό βίο ἀξιοβίωτο, ὅπως στό ποίημα «EMMONEΣ» (ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*):

*Τό κοινωνικό σου ἔργο περιορίζεται
στήν ἀποστασιοποιημένη
καί προπάντων ἀσφαλῆ παρακολούθηση τῶν γεγονότων
καί στίς ἔκτακτες οικονομικές ἐνισχύσεις
τῶν πλημμοροπαθῶν καί σεισμοπαθῶν
τοῦ Τρίτου κόσμου.
Κάθε Χριστοῦγεννα φυσικά.
Τί καλόκαρδη καί πόσο γενναιοδωρη εἶσαι στ' ἀλήθεια!*

καί ἄλλοτε ὡς πικρή ἐνθύμηση πατρικῶν συμβουλῶν πού μᾶλλον δέ βοήθησαν στήν κατάρκτηση τῆς εὐτυχίας, ἀφοῦ ἡ διαπίστωση τῆς ἐπώδυνης ὠρίμανσης, πού στηρίχτηκε στήν προσαρμοστικότητα καί τήν ὑπακοή, μετατρέπουν τό χρόνο πού περνᾶ σέ «ἀνελέγητη φθορά» καί «ξεθωριασμένη φωτογραφία», ὅπως στό ποίημα «ΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΟΠΤΡΟΥ» (ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά*): – *Θωρακίσου / γιά νά μή βλέπεις / τό ξεθώριασμα τῆς φωτογραφίας / πού εἶναι ἡ δική σου ἀνελέγητη φθορά*. Τό παραπάνω ποίημα κλείνει μέ τρία συγκλονιστικά δίστιχα σέ β' πρόσωπο, μέ λόγο λιτό καί κατηγορηματικό, σα νά ἀπευθύνονται σέ κάθε ἀναγνώστη πού ἀναζητᾶ ἀπάντηση γιά τό «Τίς πταίει;». Καί ἡ εὐθύνη τοῦ ἀποδίδεται ὀλάκερη.

*Κατέληξες
στήν ἀπαξίωση τῶν ἐπιθυμιῶν σου.*

*Αὐτό τό παιχνίδι
διάλεξες νά παίξεις.*

*Μέ δανεικά
διάλεξες νά ζήσεις.*

Κλείνοντας αὐτή τή σύντομη περιδιάβαση στά ποιητικά μονοπάτια τῆς Ἔλας Κορνέτη –πού δέ διεκδικεῖ οὔτε τήν κατάκτηση τῆς ἀντικειμενικότητας ἀλλά οὔτε καί τήν ἀπαίτηση τῆς πληρότητας– εἶναι σημαντικό νά σταθοῦμε στά σημεῖα τῆς αὐτοαναφορικότητας στήν ποίησή της, ἀφοῦ αὐτά ἀποκαλύπτουν καί ἀναδεικνύουν πότε τίς πηγές τῆς ἔμπνευσῆς της, ὅπως στό ποίημα «EPINΥΕΣ vs EΥΜΕΝΙΔΕΣ»:

*Ὑποκλίνομαι βαθιά
στό συναισθηματικό κενό
καί στή συνοφρυωμένη ἀνεπάρκεια
πού μοῦ χάρισες.
Μέ τό μαγικό σου ἄγγιγμα*

*ἡ παθολογική μου ἐσωστρέφεια
μετατράπηκε σέ συγγραφική ἀκράτεια.*

καί πότε τήν ἀγωνία τῆς ποιήτριας γιά τήν ἀξία καί τό «εἰδικό βάρος» τῶν ποιημάτων πού συνθέτει, μέ στόχο ὄχι τόσο τήν πρόκληση συναισθήματος ἢ τή δημιουργία τέχνης, ἀλλά τήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Ὁ εὐλογος τίτλος τοῦ ποιήματος «ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ (;)» ἀπό τή συλλογή *Ἡ αἰώνια κουτσουλιά* μᾶς ὀδηγεῖ κατευθεῖαν στό ἐργαστήρι τῆς ποιητικῆς δημιουργίας, πού κλείνει ἐντός του ἓνα μεγάλο ἐρωτηματικό γιά τό τί εἶναι τελικά ἡ ποίηση, πῶς μετριέται ἡ δύναμή του καί κατά πόσο μπορεῖ τό ποιητικό ὑποκείμενο νά ὑπηρετήσῃ τίς λέξεις χωρίς «νά πεθάνει τό ποίημα».

*Ἡ ἴδια ἀγωνία κάθε φορά.
Ἄν ὁ στίχος θά ἔχει χαλαρή ἢ σφιχτή πλέξη.
Ἄν ἡ βελόνα πλεξίματος ξεφύγει ἀπό τό θηλύκι
καί τρυπήσῃ θανάσιμα τή λέξη.
Ἄν τό ποίημα πεθάνει ἄδοξα,
ἀπό ἀκατάσχετη αἱμορραγία.*

*Ἄν τό εἰδικό βάρος ἑνός ποιήματος
μετριέται σέ τέχνη ἢ συναίσθημα
δέν εἶναι τό θέμα
ἀλλά τό ἄν εἶναι ἰκανό νά φωτίσῃ
μιά μικρή ἢ μεγάλη ἀλήθεια.*

(«ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ (;)»)

Δέ γνωρίζω βέβαια ἂν συμφωνεῖ ἡ ποιήτρια μέ τίς ὑποκειμενικές κρίσεις καί διακρίσεις τῶν ποιημάτων τῆς. Εἶμαι ὅμως σίγουρη πῶς ἡ ἐλευθερία πού ἀναζητᾶ στή γραφή τῆς εἶναι γι' αὐτήν ζητούμενο καί στήν ἀνάγνωση ἢ τήν ἐρμηνεία τους.

Στηριζόμενη λοιπόν κι ἐγώ στήν ἴδια ἀπαίτηση ἐλευθερίας, ἀφήνω ἀπλές ὑπόνοιες στούς πιθανούς ἀναγνώστες τῆς καί κρατῶ γιά μένα τήν αὔρα τῶν ποιητικῶν πνοῶν πού ἀνέπνευσα, τό τρεμάμενο φῶς τῆς ἀλήθειας τῆς καί τή διανοητική ἀσκηση, στήν ὁποία ὑπέβαλα ἐκουσίως τή «φιλόλογο» τάση μου.

Δῆμος Χλωπτσιούδης

Ἡ παρωδία στήν ὑπερρεαλιστική ποίησι τῆς Ἑλσας Κορνέτη

Ἡ Ρώσοι φορμαλιστές εἶδαν τήν παρωδία ὡς καταλύτη τῆς λογοτεχνικῆς ἀλλαγῆς. Ὁ Bakhtin τήν ὅρισε ὡς ἓνα μεταγλωσσικό φαινόμενο μέ διπλή κατεύθυνση, ἐνῶ ἡ Margaret Rose, σχολιάζοντας τή θεωρία του, ἀπομακρύνει τήν παρωδία ἀπό τή μίμηση αἰσθητικά, καθώς τήν ὑπερβαίνει ἐπαναπροσδιορίζοντας τή λογοτεχνική γλῶσσα¹.

Ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα –γιά τόν Νάσο Βαγενά– θέση εἶναι τῆς Linda Hutcheon², ἡ ὁποία στήν καθιερωμένη ἔννοια προσθέτει τήν «ἐπανάληψη μέ κριτική ἀπόσταση, ἐπανάληψη πού σημειώνει περισσότερο τή διαφορά παρά τήν ὁμοιότητα [...] μίμηση χαρακτηριζόμενη ἀπό εἰρωνική ἀντίθεση, ὄχι πάντοτε εἰς βάρος τοῦ παρωδούμενου κειμένου»³. Ἡ Hutcheon διεύρυνε τό περιεχόμενό της μέ ἓνα εἶδος διακειμενικῶν σχέσεων, τό ὁποῖο ἀνακάλυψε στή λογοτεχνία τοῦ 20οῦ αἰῶνα, μέ κορυφαῖο δεῖγμα τόν Ὀδυσσεά τοῦ James Joyce.

Κατά τόν Γιώργο Παναγιωτίδη, ἡ παρωδία εἶναι μιά ἰδιαίτερα αὐτοαναφορική μορφή τέχνης, πού ἀναδεικνύει τήν κειμενικότητα μέ ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς τῆ λειτουργία τῆς κριτικῆς. Ἐπίσης, πρόκειται γιά ὑποκριτική μέθοδο, ἀφοῦ ἓνας πετυχημένος δημιουργός παρωδίας ὀφείλει νά βιώσει μέ τή φαντασία του τόν παρωδούμενο. Ἔτσι, στήν πραγματικότητα ἡ παρωδία ἐνεργοποιεῖ ἓνα παλιότερο κείμενο καί ἐπεμβαίνει στήν παράδοσή⁴.

Ἡ παρωδία στήν ποιητική τῆς Κορνέτη

Σέ μιά διαρκῆ πειραματική ἄσκηση τῆς ποιητικῆς τέχνης κινεῖται τά τελευταῖα χρόνια καί ἡ Ἑλσα Κορνέτη. Ἡ παρωδία ἀποτελεῖ ἓναν τρόπο διερεύνησης τῆς ποιητικῆς ἔκφρασης καί ἓναν δημιουργικό τρόπο ἐπαναδιαπραγμάτευσης θεμάτων τοῦ παρελθόντος στό ποιητικό παρόν. Σαφῆς, βεβαίως, εἶναι ἡ παιγνιώδης καί πειραματική διάθεσή της. Ἐξάλλου, τά κλασικά κείμενα ἀποτελοῦν κοινή κληρονομιά, τήν ὁποία ἡ νεότερη ποιήτρια χρησιμοποιεῖ γιά νά ἐπεξεργαστεῖ τό θέμα της, νά τό φωτίσει ἀπό μιά ἀκόμα ὀπτική, νά τό ἀναπροσανατολίσει καί νά τό ὀδηγήσει σέ νέους ὁρίζοντες.

Κατά τήν Hutcheon, ἡ παρωδία εὐημερεῖ σέ περιόδους πολιτισμικῶν ἀπαιτήσεων, διότι αὐτές εἶναι πού δίνουν τή δυνατότητα στόν συγγραφέα νά ἐμπιστευτεῖται τήν ἰκανότητα τοῦ ἀναγνώστη⁵. Ἔτσι, ἐτοῦτα ὡς σύμβολα ἀποκοτῶν μιά μετωνυμική διάσταση, συνδεόμενα μέ τό πολιτικό καί κοινωνικό παρόν τοῦ ποιητή, ὅπως ὁ ἴδιος τό βιώνει. Ἄλλωστε, κοινός τόπος τῆς θεωρίας εἶναι ὅτι ἡ παρωδία εἶναι ἓνας τρόπος νά μεταχειρίζεται κάνεις τήν πλοῦσια καί τρομακτική κληρονομιά τοῦ παρελθόντος⁶.

Στά ἑλληνικά γράμματα ξεχωρίζουν οἱ δύο σημαντικές, κατά τή γνώμη μας, παρωδίες-ποιητικές συνθέσεις τῆς Κορνέτη μέ τούς πειραματισμούς τους. Ἔτσι στήν ποιητική σύνθεση *Ὁ Λαίμαργος αὐτοκράτορας κι ἓνα ἀσημαντο πουλί* (ἐκδόσεις Σαιξπηρικών, 2012) ὀλιγόστιχες, ἀτίτλες συνθέσεις συναποτελοῦν ἓνα ἀλληγορικό ποιητικό παραμῦθι γιά τήν οἰκονομική κρίση καί τίς κοινωνικές της συνέπειες.

Τὴν ἴδια ὁδὸ χρησιμοποιεῖ καὶ στὴν ποιητικὴ σύνθεση Ὁ ἐπαναστατικὸς κύριος Γκιούλιβερ (ἐκδόσεις Σαιξπηρικών, 2013), μὲ τὴν παρωδιακὴ ἀλληγορία τοῦ Τζόνναθαν Σουίφτ, ὅπου ὁ Γκιούλιβερ σὲ μία ψηφιακὴ κοινωνία μὲ δυστοπικὰ χαρακτηριστικὰ ἐκθέτει τὸν προβληματισμὸ τῆς ποιήτριας γιὰ τὴν ψηφιακὴ ἀπομόνωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ὁ ἐπαναστατημένος Γκιούλιβερ ἀναζητᾷ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀληθινὸ κόσμο, μὰ ἀδυνατώντας νὰ τὸ καταφέρει ὑποτάσσεται στὸν ψεύτικο.

Ὁ παρωδιακὸς Γκιούλιβερ εἶναι ἕνας ἀντιήρωας, ὑποτακτικὸς καὶ φοβισμένος στοὺς ἠλεκτρονικοὺς Λιλιπούτειους, ἓνα ἀνώνυμο δυφίο (bit), πού ἀποτυγχάνει στὴν ἐπανάστασή του, στὴν ἀπόπειρα νὰ δραπετεῦσει ἀπὸ τὴν ψηφιακὴ του φυλακὴ. Μὰ ἡ σύνθεση δὲν εἶναι τεχνοφοβικὴ. Ἡ ποιήτρια ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας σὲ βάρος τῆς πραγματικῆς ἐπαφῆς· ἡ ἀκίνησία γίνεται ταξίδι· ἡ κοινωνικὴ ἐπαφὴ ὑποβιβάζεται σὲ ἓναν κομφορμιστικὸ ἐγκεντρισμὸ.

Βέβαια, καὶ στίς προηγούμενες συλλογές τῆς ἐντοπίζονται στοιχεῖα παρωδίας, ἀλλὰ ὄχι σὲ τέτοιο βαθμὸ· μπορούμε μάλιστα νὰ μιλήσουμε γιὰ μιὰ πρώτη ποιητικὴ περίοδο τῆς Κορνέτη πού ὀλοκληρώνεται μὲ τὴ συλλογὴ *Κανονικοὶ ἄνθρωποι μὲ λοφίο καὶ μιὰ παρδαλὴ οὐρά* (ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014)⁷.

Ἔως μὴ λησμονοῦμε πῶς «ἡ παρωδία μεταμορφώνει τὰ ὅρια τῶν εἰδῶν καὶ τὰ ἐπαναπροσδιορίζει. Ἀντίθετα μὲ ἓνα κείμενο ὀρθόδοξης κριτικῆς, γίνεται μέρος τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖο στοχεύει, ἐπεκτείνοντας ἔτσι τὴν παράδοση. Ἐμπεριέχει κι ἐσωτερικεύει τὰ κείμενα πού κρίνει ἢ θαυμάζει καὶ προσδιορίζει τίς προσδοκίες τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Ἐπομένως, εἶναι αὐτονόητο ὅτι δυνάμει ἐμπεριέχει στοιχεῖα τῆς παράδοσης πού ἐκτοπίζει»⁸.

Πιὸ ὥριμη λίγα χρόνια μετὰ στὰ Ἄγγελόπτερα (ἐκδόσεις Μελάni, 2016), ἡ δημιουργὸς ἀξιοποιεῖ τὴ δύναμη τῆς παρωδίας, ὥστε νὰ στοχαστεῖ πάνω στὰ σύγχρονα προβλήματα, προδίδοντας μιὰ ἀνθρωποκεντρικὴ καὶ οἰκουμενικὴ διάθεση. Μὲ ποιητικὴ εἰλικρίνεια ἡ Κορνέτη στοχάζεται γιὰ τὴν κοινωνία μὲ οἰκουμενικὰ χαρακτηριστικὰ. Ἡ ἀλληγορία δὲν ἀλλοιώνει καθόλου τὴν ποιητικὴ εἰλικρίνεια· τὴ μεταλλάσσει σὲ εἰρωνεία. Μὰ ἡ εἰρωνεία εἶναι κρυφὴ, ἐσωτερικὴ κοινωνικο-υπαρξιακὴ ἀγωνία. Ἐπομένως, ἀκολουθεῖ τὴν ποιητικὴ ὁδὸ πού χάραξε στὴν πρώτη τῆς περίοδο⁹, καθὼς ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν κοινωνία μὲ ὑπαρξιακοὺς ἀναστοχασμοὺς.

Μεταπλάθει μὲ παρωδιακὴ διάθεση ἔργα τέχνης καὶ μύθους¹⁰ μέσα σὲ ἓνα σουρεαλιστικὸ κάδρο. Ἔως μὴν παραβλέπουμε καὶ ἡ «ποιητικὴ γιὰ τὴν τέχνη» ἀποτελεῖ παρωδία. Τὰ ἔργα καὶ οἱ δημιουργοὶ τοὺς –μέσα σὲ ἓναν δημιουργικὸ καὶ γόνιμο διακειμενικὸ διάλογο– ζωντανεοῦν ποιητικὰ καὶ δίνουν τὴν εὐκαιρία στὴ δημιουργὸ νὰ ταξιδέψει καὶ νὰ τὰ ἀναμορφώσει, ἐκθέτοντας τίς δικές τῆς ἀγωνίες. Ὡς μορφή «ἀνακύκλωσης» τῆς τέχνης ἀσκεῖ κριτικὴ στὴν ἐποχὴ πού γράφεται μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τοῦ πρωτότυπου ἔργου.

Ἔργα καὶ χαρακτήρες τῆς παγκόσμιας πολιτιστικῆς κληρονομίας μετασηματίζονται σὲ σύμβολα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ἡ δημιουργὸς μὲ κριτικὴ διάθεση, φέρνοντάς τα στό ποιητικὸ παρόν. Ἔως μὴ λησμονοῦμε πῶς αὐτὰ τὰ σύμβολα, πού ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιο τῆς τέχνης ἢ σύγχρονη δημιουργός, ἔχουν ἀναπτύξει μέσα στοὺς αἰῶνες ἓνα σταθερὸ συναισθηματικὸ βάρος, εὐληπτο στό κοινὸ.

Τὰ ὑπερρεαλιστικὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῆς Κορνέτη

Σὲ μιὰ ἐξπρεσιονιστικὴ λογικὴ γεμάτη συμβολισμοὺς καὶ μὲ μιὰ συνειρμικὴ ροὴ μὲ ὑπερρεαλιστικὲς ρίζες, ἡ ποιήτρια ἐκφράζει τίς ἀγωνίες τῆς γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὸν ἀνθρώπο. Ἡ Ἔλσα Κορνέτη «σπάει» τοὺς γλωσσικοὺς κανόνες καὶ διαρρηγνύει τίς

νόρμες τής γλώσσας, σέ μιά άσκηση ποιητικής έλευθερίας πού τής έπιτρέπει νά εκφραστεί μέ γνώμονα τό συναίσθημα καί τίς αισθήσεις, μέ τελικό στόχο τήν ήθική συνείδηση.

“Άς μήν λησμονούμε πώς κύρια χαρακτηριστικά του ύπερρεαλισμού είναι ή άποδόμηση τών λογικών σχέσεων καί του νοήματος¹¹ μέ τίς ύποκειμενικές εικόνες καί ή επαναδόμησή τους σέ ένα διαφορετικό ποιητικό χωροχρόνο μέ τή χρήση ενός μεταλλαγμένου πλέγματος σχεσιακών καταστάσεων. Ή σουρεαλιστική περιήγηση στον κόσμο τών ιδεών –οιονεί φιλοσοφικού δοκιμίου– άποτελεϊ σύνδεση του αύθόρμητου μέ τίς εικόνες του νοϋ καί του λογικού.

Αυτό πού διακρίνει τήν ποιητική της έκφραση είναι ο διαρκής πειραματισμός μέ τά εκφραστικά μέσα. Άεικίνητη στιχουργικά ή δημιουργός, δέν επαναπαύεται σέ ένα ποιητικό ιδιόλεκτο· μόλις τό κατακτήσει, τό εγκαταλείπει γιά νά ξεκινήσει ένα νέο εκφραστικό ταξίδι. “Άλλωστε τούτα είναι έμφανή στην έσωτερική δομή τών ποιητικών της συνθέσεων. Παρά τίς έξωτερικές όμοιότητες σέ κάθε ποιητική συλλογή, υίοθετεί έναν νέο γλωσσικό τρόπο.

Ή τολμηρή της γλώσσα γοητεύει μέ τήν πηγαία κίνηση του στίχου. Άξιοποιεί τήν ύπερρεαλιστική δυναμική τής εικόνας καί τή μεταμορφώνει σέ συναίσθημα¹². Μέ άγώγους συνειρμούς ή ποιήτρια ταξιδεύει διά μέσου τής παρωδίας στον κόσμο τών ιδεών καί τών συναισθημάτων. Ό πλούσια μεταφορικός της λόγος, πού έλκεται από τον σουρεαλισμό, επενδύει τόσο στο συναίσθημα όσο καί στις αισθήσεις.

Ξεχωρίζει ή εκφραστική τόλμη τής ποιήτριας μέ δυναμικές εικόνες¹³ πού συνενώνονται πάνω στη συνειρμική κίνηση του στίχου. Ή συνειρμική διάσπαση στην εκφραστική της διακρίνεται μέσα από μετωνυμίες καί μεταφορές. Παραθέτει σχήματα άντικειμένων ή λέξεις, καταργώντας τή συνήθη τάξη ή συνδυάζοντάς τα άπροσδόκητα, μέ άποτέλεσμα νά έρεθίζει τήν περιέργεια καί νά αϊφνιδιάζει τον άπροετοίμαστο θεατή ή άναγνώστη. «Άποκρύπτει τό κεντρικό θέμα φωτίζοντας λέξεις καί πράγματα πού δέν φαίνεται νά έχουν καμία σχέση μεταξύ τους, άνατρέπει τήν τάξη στην άκολουθία τών λέξεων καί στις στερεότυπες ιδέες τής άπλης λογικής»¹⁴.

Ό άφηγηματικός λόγος συνδέεται μέ φυσιολατρικές εικόνες σέ ένα ποιητικό κινηματογραφικό πλάνο μέ μηδενική έστίαση¹⁵. Σπάνιας ποιότητας μεταφορές¹⁶ παρεισφρέουν στη στιχουργική κίνηση μέ προσωποποιήσεις¹⁷ καί παρομοιώσεις¹⁸.

Ή γραφή της μαγεύει μέ τίς εύρηματικές μεταφορές πού τήν ίδια στιγμή εικονοποιούν. Τό παράλογο¹⁹ συνδέεται μέ τον σύγχρονο ναρκισσισμό καί τον κοινωνικό κανιβαλισμό²⁰, έμπλουτισμένα μέ εικόνες πού συνδέονται μέ φυσικότητα μέ τίς στοχαστικές άναζητήσεις της. Μέ οδηγό τον ύπερρεαλισμό καί γνώμονα τή μωθοπλασία καί τή φαντασία ή Κορνέτη στοχάζεται γιά τον ανθρώπινο βίο καί τήν τέχνη²¹.

Ό ύπερρεαλιστικός παραλογισμός έπιτρέπει νά αναβλύσει ή σαρκαστική διάθεση, άλλοτε μέ μελαγχολική τάση κι άλλες φορές μέ άλλγορική στάση. Τό κλίμα τής εύρύτερης κοινωνικής άπογοήτευσης συνάδει άπόλυτα μέ τον σουρεαλιστικό παραλογισμό. Ή ειρωνεία ως εκφραστική όδός μεταμορφώνεται στο ισχυρότερο όπλο του ύπερρεαλισμού.

“Άλλωστε, σκοπός της είναι νά οδηγήσει τον άκροατή-άναγνώστη, ώστε εκείνος μόνος του νά στοχαστεί διά μέσου τών φθόγγων καί τών συναισθημάτων πού ή ποιήση της προκαλεί. Ή έκφρασή της ίσορροπεί πάνω στο τεντωμένο σκοινί τής έσωτερικής άναζήτησης καί του φιλοσοφικού στοχασμού, μέ ποιητικό λόγο καί μιά γλώσσα άνατρεπτική, μά καί πλούσια. Άναμορφώνει στην πραγματικότητα τήν πρόζα μέ στοιχεία τής παραδοσιακής ποιησης, μέ τήν πλούσια γλώσσα καί τά μεταφορικά της σχήματα. Ή ποιητική της γλώσσα ίσορροπεί μέ τίς φιλοσοφικές άνησυχίες στον δρόμο τής φαντασίας καί τής σουρεαλιστικής παρωδίας.

Ἄς μὴν παραβλέπουμε πῶς ὁ σουρεαλισμὸς εἶναι μιά κραυγὴ τοῦ πνεύματος ποῦ ξαναγυρίζει στὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἀπεγνωσμένη ἀπόφαση νὰ σπάσει τίς ἀλυσίδες του μὲ ὑλικά σφυριά²², λειτουργώντας ἀπελευθερωτικά τόσο γιὰ τὴν ποιήτρια ὅσο καὶ γιὰ τὴ γλώσσα τὴν ἴδια ὡς δομικὸ τῆς ὑλικό, γκρεμίζοντας στερεότυπα καὶ παραδεδομένες ἀντιλήψεις, εἰσάγοντας μιά νέα προσέγγιση τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς ζωῆς²³.

Ἄνικανοποίητη, σκαφτιάς τῆς ποιητικῆς ἐκφρασης, ἀποζητᾷ νέες διεξόδους, δίχως νὰ ξεχνᾷ τὴν ἀκουστικὴ διάσταση τῆς τέχνης. Πειραματίζεται μὲ τὸν ρυθμὸ, τὸ τυπογραφικὸ στήσιμο²⁴ καὶ τὴ συναισθηματικὴ ἔνταση, παραδίδοντας ἐπύλλια γιὰ τὸν σύγχρονο Ἄνθρωπο ποῦ παλεῖει σὲ μιά παράλογη κοινωνία.

Οἱ μόνολογοὶ δίνουν δραματικὴ πνοή στὴν ποιητικὴ τῆς. Σὲ ὅλες τίς συλλογές παρατηροῦνται σκηνικά χαρακτηριστικά ποῦ διαμορφώνονται ἀπὸ τὴ συχνὴ χρῆση ἐρωτήσεων –ρητορικῶν καὶ μὴ– καὶ διαλόγων, ἄλλοτε ἄμεσων καὶ ἄλλοτε συνδυασμένων μὲ προστακτικές, προτρεπτικές ὑποτακτικές ἢ μὲ κλητικές προσφωνήσεις πρὸς ἓνα διαρκοῦς παρουσίας β' ἐνικό ὡς βουβὸ ὑποκριτὴ στὴ σκηνή. Μά ὅλα τοὺς κατέχουν μιά λειτουργικὴ θέση στίς συνθέσεις, ἰσορροπώντας τὸ στοχαστικὸ ὑλικὸ μὲ τὸν στίχο ἢ τὴν πρόζα²⁵. Ἡ προφορικότητα, ἐξάλλου, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τοῦ θεατρικοῦ λόγου, ἐμπλουτισμένη στὴν περίπτωση τῆς Κορνέτη μὲ μετωνυμίες καὶ συνυποδηλώσεις σουρεαλιστικῆς προέλευσης.

Ἄσκειται τόσο στὴν πεζοποίηση ὅσο καὶ στὴ στιχουργικὴ. Ξεχωρίζει στὴν πεζοποιητικὴ μορφή ὁ συνδυασμὸς τῆς συνειρμικότητας μὲ τὸν περιορισμὸ τῶν σημείων στίξης²⁶. Χωρὶς τελείες ἢ ἄλλα σημεία στίξης, μετέωρα κεφαλαῖα γράμματα σηματοδοτοῦν τὴν ἔναρξη τῆς περιόδου λόγου. Ἔτσι ὁμως μέσα στὴν ὀπτική ἀσυνέχεια τοῦ λόγου, μένουν τὰ κεφαλαῖα ὡς βράχιοι στὴν κοίτη τοῦ στίχου, ἐλέγχοντας τὸν ρυθμὸ. Συχνά, ἡ ποίησὴ τῆς ἀφήνει τὴν αἴσθηση τοῦ ἀφηγηματικοῦ μικροπεριόδου λόγου.

Καὶ μολονότι ἡ πεζόμορφη στιχουργία πυκνώνει τὸ στοχαστικὸ περιεχόμενο –καὶ ἴσως καθιστᾷ ἀποπνικτικὸ τὸ ποίημα–, ἡ ποίησὴ τῆς δὲν εἶναι κρυπτική. Βέβαια, κατὰ κανόνα ἡ πεζοποίηση διακρίνεται ἐκφραστικά ὡς φόρμα ἀπὸ τὴ συντομία καὶ τὸν πυκνὸ λόγο ἔναντι τῆς στιχουργίας, πρὸς ὄφελος τῆς νοηματικῆς ἀπόδοσης. Ὡστόσο, στὴν περίπτωση τῆς Κορνέτη ἡ φόρμα δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴ νοηματικὴ ἐνότητα, καθὼς δὲν ὑπάρχει λογικὴ συνοχή οὔτε καὶ κάποια συντομία, μῆς καὶ οἱ περισσότερες συνθέσεις εἶναι ἐκτεταμένες. Ὁ δὲ ρυθμὸς, ποῦ ὀρίζει ἡ συνειρμικὴ κίνηση, ὑποστηρίζει τὴ συναισθηματικὴ ἔνταση, ἐπιφέροντας ἰσορροπία. Στὸ ἐπίκεντρο τῆς πρόζας τῆς εἶναι ἡ εἰκόνα, νοτισμένη στό σουρεαλιστικὸ στοιχεῖο.

Ἡ ὑπερρεαλιστικὴ πνοή στὴν ποιητικὴ τῆς Κορνέτη δίνει ὄρμη καὶ βάθος στίς κατακτήσεις τῆς στιχουργικῆς τῆς, θέτοντάς την κάθε φορὰ σὲ μιά νέα κοίτη. Ἀποκτᾷ ἔτσι ἓναν χαρακτήρα ἀναρχικό, ποῦ προκαλεῖ τὸ γλωσσικὸ καὶ νοηματικὸ μικροαστισμὸ καὶ τίς θέσεις περὶ ὀρθότητας τοῦ λόγου· ἀναδεικνύεται ἡ ἀντιρασιοναλιστικὴ προσέγγιση τῆς ποιητικῆς ἀνοικείωσης ὡς μιά δημιουργικὴ γλωσσικὴ προσέγγιση τῆς κοινωνίας· συγκρούεται μὲ τὴν ἀριστοκρατικὴ λογοκρατία καὶ αἰτιοκρατία, ἀναδύοντας ἓνα ἄρωμα νεορομαντισμοῦ καὶ ἐπανάστασης.

Οἱ ὑπερρεαλιστικὲς ἀνάσες τῆς ποιητικῆς τῆς δίνουν ἓνα ἀπρόσμενο συναισθηματικὸ βάθος στὸν προβληματισμὸ τῆς, στρέφοντάς την οὐσιαστικά στὸν ἐξπρεσιονισμό. Ἐπιστρατεύει τὴ σουρεαλιστικὴ μεταγλώσσα ὡς μέσο ἀντιμετώπισης τοῦ παραλογισμοῦ τῆς πραγματικότητας. Ἡ συνειρμικότητά τῆς μεταφέρει τὸ ὑβριδικὸ ποιητικὸ κείμενο στὸν κόσμον τῆς ἄ-λογης παρωδίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Margaret A. Rose, *Parody: Ancient, Modern and Post-modern*, Cambridge University Press, 1993, σ. 22.
2. Linda Hutcheon, *A Theory of Parody: The teachings of twentieth-century art forms*, New York: Methuen, 1985.
3. Βλ. Νάσος Βαγενάς, *Η παρωδία στη νεοελληνική λογοτεχνία*, έφ. τό *Βήμα*, (γνώμες), 25/8/2002, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=145007>.
4. Γιώργος Παναγιωτίδης, *Η παρωδία ως τρόπος δημιουργικής γραφής*, <https://www.academia.edu/2105883/>.
5. Βλ. Linda Hutcheon, *όπ. π.*, σ. 19.
6. Γιώργος Παναγιωτίδης, *Γιώργος Σεφέρης, βίος και παρωδία*, Αθήνα: εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014.
7. Σ' αυτή την πρώτη ποιητική περίοδο εκτός από τις δύο ποιητικές συνθέσεις που αναφέρθηκαν στο κείμενο εντάσσονται και οι συλλογές *Η αιώνια κουτσουλιά* (εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2007), *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα* (εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2009), *Κονσέρβα μαργαριτάρι* (εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2011) και η συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρα* (εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2014).
8. Γιώργος Παναγιωτίδης, *Γιώργος Σεφέρης, βίος και παρωδία*, όπ. π.
9. Βλ. ένδεικτικά τό ποιήματα «SYNDROMES» από τη συλλογή *Η αιώνια κουτσουλιά*, τά ποιήματα «Η ΩΡΑΙΑ ΚΟΙΜΩΜΕΝΗ», «REQUIEM», «Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΦΥΣΑΛΙΔΑΣ», «ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟ ΘΡΑΥΣΜΑ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τό ποιήματα «ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΣ» από τη συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* και τά ποιήματα «ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ II, III» από τη συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρα*.
10. Βλ. ένδεικτικά τά ποιήματα «ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ BRANCOUSI», «Η ΩΡΑΙΑ ΚΟΙΜΩΜΕΝΗ», «Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΜΑΛΕΡ», «ΕΡΩΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ», «ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τά ποιήματα «VENUS», «DESTROY VAN GOGH» από τη συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* και τά ποιήματα «ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΡΟΣΠΟΙΗΣΗ», «ΑΓΓΕΛΟΔΑΜΑΣΤΗΣ», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ», «ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», «ΑΡΓΙΟΠΗ», «ΕΜΜΑ ΜΠΟΒΑΡΥ», «Ο ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΜΑΓΚΡΙΤ», «ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΓΕΙΩΣΗ», «ΙΥΓΞ» από τη συλλογή *Άγγελόπτερα*.
11. Άφροδίτη Άθανασοπούλου, *Ό Ύπερρεαλισμός από σημερινή σκοπιά*, *Φιλόλογος*, τχ. 138 (Οκτ.-Δεκ. 2009), σ. 1209-1222.
12. Βλ. ένδεικτικά τά ποιήματα «ΔΥΟ ΗΜΙΚΥΚΛΙΑ», «ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ BRANCOUSI», «ΣΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ORLANDO», «Η ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑΣ», «Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΦΥΣΑΛΙΔΑΣ», «ΚΑΤΗΦΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΥΡΑ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τά ποιήματα «ΑΤΡΑΚΤΟΣ», «ΑΠΩΛΕΙΑ», «ΜΙΑ ΤΑΛΑΝΤΩΣΗ ΜΟΝΟ», «ΕΙΝΑΙ ΡΑΘΥΜΗ ΝΩΧΕΛΙΚΗ ΤΕΜΠΕΛΑ» από τη συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* και τά ποιήματα «Η ΒΟΥΛΙΜΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ», «ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ IV», «ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ III, V», [Όταν θά φτάσει πλέον στην κορυφή] από τη συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρα*.
13. Βλ. ένδεικτικά τά ποιήματα «ΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙ ΣΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΡΩΤΑ», «Η ΚΙΤΡΙΝΗ ΕΚΔΟΧΗ», «ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ-PRINT» από τη συλλογή *Η αιώνια κουτσουλιά*, τά ποιήματα «Η ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΓΙΟΡΤΗΣ ΣΟΥ», «Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΗΣ ΦΤΕΡΝΑΣ», «ΕΡΩΤΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ», «ΟΠΩΣ ΘΡΥΜΜΑΤΙΣΜΕΝΟ ΚΥΛΟΥΣΕ ΤΟ ΝΕΡΟ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τά ποιήματα «ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ ΜΑΝΤΑΜ ΜΠΟΒΑΡΥ», «Ο ΟΜΦΑΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΑΣ», «Η ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΗΣ I, II» από τη συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τό ποιήματα [Άυτή είναι ή βαλίτσα μου] από τη συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρα*, τά ποιήματα [Γερώντας τ' άστέρια], [Η ίσορροπία], [Κι όμως] από τη συλλογή *Ό λαίμαργος αυτόκράτορας κι ένα άσημαντο πουλί*, τά ποιήματα [Άλλη μία μέρα], [Χρυσή άραχνη ύφάντρα], [Όσοι έλάχιστα με ξέρουν] από τη συλλογή *Ό έπαναστατικός κύριος Γκιούλβερ και τά ποιήματα «ON BOARD», «ΤΕΛΕΙΟΙ ΞΕΝΟΙ», «ΤΟ ΤΟΠΙΟ ΤΡΕΧΕΙ», «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ»* από τη συλλογή *Άγγελόπτερα*.
14. Mario Vitti, *Όστορια τής νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: εκδόσεις Όδυσσέας, 2003.
15. Βλ. ένδεικτικά «Η ΜΑΡΙΝΑ ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΥΣ» και «ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΓΕΙΩΣΗ» από τη συλλογή *Άγγελόπτερα*.
16. Βλ. ένδεικτικά τά ποιήματα «Η ΓΝΩΣΤΗ ΠΟΛΩΣΗ», «ΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΚΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΟΠΤΡΟΥ», «ΦΩΤΟΣΚΙΑΣΕΙΣ» από τη συλλογή *Η αιώνια κουτσουλιά*, τά ποιήματα «ΜΟΝΟΚΕΡΩΣ», «Η ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΥΧΤΕΡΙΔΑΣ», «ΗΟΜΟ ΑΚΥΑΡΙΟΣ», «CROSSMATCH», «ΕΝΑ ΧΕΡΙ» από τη συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τά ποιήματα «ΑΠΛΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ», «ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΠΑΡΑΦΟΡΑΣ», «Ο ΟΜΦΑΛΟΣ ΤΗΣ ΕΥΑΣ» από τη συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τά ποιήματα [Κάποτε έζησε], [Ό μοναδικός άνθρωπος], «ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ I, V» από τη συλλογή *Κα-*

νονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά και τὰ ποιήματα «ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ», «ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΡΟΣΠΟΙΗΣΗ», «Η ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΠΤΗΣΗ ΤΟΥ JOHN KEATS», «ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

17. Βλ. ένδεικτικά τὰ ποιήματα «ΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΟΠΤΡΟΥ», «ΦΩΤΟΣΚΙΑΣΕΙΣ» από τή συλλογή *Η αιώνια κουτσουλιά*, τὰ ποιήματα «ΚΑΝΕΝΑΣ ΕΡΩΤΑΣ», «ΚΑΤΗΦΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΥΡΑ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τὰ ποιήματα «ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ IV», «IN SUSPENSO» από τή συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* και τὰ ποιήματα «Η ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΠΤΗΣΗ ΤΟΥ JOHN KEATS», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ», «Η ΜΑΡΙΝΑ ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΥΣ», «ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», «ΤΕΜΑΧΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΑΡΙΝΑ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

18. Βλ. ένδεικτικά τό ποιήμα «DESTROY VAN GOGH» από τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τό ποιήμα «ΤΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΡΟΥΧΑ ΤΟΥ ΚΑΘΡΕΦΤΗ» από τή συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* και τὰ ποιήματα «Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΥΜΒΩΡΥΧΙΑΣ», «Η ΜΑΡΙΝΑ ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΥΣ», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

19. Βλ. ένδεικτικά τὰ ποιήματα «ΜΟΝΟΚΕΡΩΣ», «ΤΟ ΔΕΚΑΝΙΚΙ ΤΟΥ ΚΟΛΕΟΠΤΕΡΟΥ» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τὰ ποιήματα «Η ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΗΣ I», «ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ ΜΑΝΤΑΜ ΜΠΟΒΑΡΥ», «UTERUS CELESTIAL», «Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΒΙΔΑΣ», «LUCY» από τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τὰ ποιήματα [Η προνομιούχος], [Μετά από κάθε ερωτική προσδοκία], [Είμαι μιά πόλη παράξενη], «ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ II» από τή συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* και τὰ ποιήματα [Απόψε αισθάνομαι υπέροχα], [Χάρισμά σας οί ἀηδονοφωλιές] από τή συλλογή *Ο λαίμαργος αυτοκράτορας κι ένα άσημαντο πουλί*.

20. Βλ. ένδεικτικά τὰ ποιήματα «ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟ ΘΡΑΥΣΜΑ», «ΠΡΑΣΙΝΟ ΑΠΑΛΟ ΓΡΑΣΙΔΙ», «ΗΟΜΟ ΑΚΟΥΑΡΙΟΥΣ» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τὰ ποιήματα «ΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΗ», «ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΔΑΙΜΟΝΑΣ», «Η ΑΤΕΡΜΟΝΗ ΧΩΝΕΨΗ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΟΥ ΤΡΟΜΟΥ» από τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τὰ ποιήματα [Τοξική άθρωπε], «ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ III», [Βασική άρχή αυτοσυντήρησης:], [Αγαπητοί συνάνθρωποι] από τή συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* και τὰ ποιήματα [Σκέφτομαι], [Ο παλιός σου εαυτός], [Ο νάρκισσος Αυτοκράτορας], [Καλοί μου ύπηκοοί], [Οί δυνατοί άναίσθητοί] από τή συλλογή *Ο λαίμαργος αυτοκράτορας κι ένα άσημαντο πουλί*.

21. Βλ. ένδεικτικά «Ο ΒΙΡΤΟΥΟΖΟΣ», «ΤΕΛΕΙΟΙ ΞΕΝΟΙ», «Η ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΠΤΗΣΗ ΤΟΥ JOHN KEATS», «ΗΟΜΟ LEGENS», «Ο ΜΠΡΕΤΟΝ ΑΓΑΠΟΥΣΕ ΤΑ ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΑ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

22. Βλ. Αντρέ Μπρετόν, *Τό Μανιφέστο του Ύπερρεαλισμού*, 1924.

23. Βλ. Δήμος Χλωπτσιούδης, Οί ύπερρεαλιστικές έπιρροές στην «ποίηση τής άγανάκτησης», *Βακχικών*, τχ. 33 (Μάρτιος 2016).

24. Βλ. ένδεικτικά τὰ ποιήματα «ΧΡΥΣΗ ΜΕΤΡΙΟΤΗΤΑ», «ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ ΜΑΝΤΑΜ ΜΠΟΒΑΡΥ» από τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τὰ ποιήματα «ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ BRANCOUSI», «ΟΠΩΣ ΘΡΥΜΜΑΤΙΣΜΕΝΟ ΚΥΛΟΥΣΕ ΤΟ ΝΕΡΟ», «ΤΟ ΕΠΙΜΟΝΟ ΓΟΝΙΔΙΟ» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τὰ ποιήματα [Ηρθε ή ώρα νά τό παραδεχτώ], [Κάποτε τούς αισθάνεσαι νά σε κουβαλούν] από τή συλλογή *Ο έπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ* και τὰ ποιήματα «ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΡΟΣΠΟΙΗΣΗ», «ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», «ΤΕΜΑΧΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΑΡΙΝΑ», «Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΥΜΒΩΡΥΧΙΑΣ», «ΕΜΜΑ ΜΠΟΒΑΡΥ», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

25. Βλ. ένδεικτικά τὰ ποιήματα [Θά συμμαχήσω μαζί σας], [Λύστε με], [Σέ τόπο και σε χρόνο δανεϊκό] από τή συλλογή *Ο έπαναστατικός κύριος Γκιούλιβερ* και τὰ ποιήματα «ΕΜΜΑ ΜΠΟΒΑΡΥ», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ», «ΑΡΓΙΟΠΗ», «ΤΕΜΑΧΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΑΡΙΝΑ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

26. Βλ. ένδεικτικά τό ποιήμα «ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ» από τή συλλογή *Η αιώνια κουτσουλιά*, τό ποιήμα «ΕΠΑΦΗ» από τή συλλογή *Ένα μπουκέτο ψαροκόκαλα*, τό ποιήμα «Η ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ ΤΟΥ ΤΟΙΧΟΥ» από τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι*, τὰ ποιήματα [Είμαι μιά πόλη παράξενη], [Αυτή είναι ή ώρα Αυτή είναι ή κατάλληλη ώρα], «ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΟΝΕΙΡΑ VI» από τή συλλογή *Κανονικοί άνθρωποι με λοφίο και μιά παρδαλή ούρά* και τὰ ποιήματα «ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», «ΗΟΜΟ LEGENS», «Ο ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΜΑΓΚΡΙΤ», «ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΓΕΙΩΣΗ», «Η ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΠΤΗΣΗ ΤΟΥ JOHN KEATS», «Ο ΘΑΥΜΑΤΟΠΟΙΟΣ», «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ», «Η ΜΑΡΙΝΑ ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΓΓΕΛΟΥΣ», «ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΡΟΣΠΟΙΗΣΗ» από τή συλλογή *Άγγελόπτερα*.

Ἰγνάτιος Χουβαρδάς

Σκηνικά σέ κίνηση

Τίποτα δέν εἶναι στάσιμο στά ποιήματα τῆς Ἴλσας Κορνέτη. Διαλέγω τή συλλογή *Κονσέρβα μαργαριτάρι* (ἐκδόσεις Γαβριηλίδης, 2011) κι ἀφήνομαι σέ μιά ροή, σέ ἕνα διαρκές ἀμφίσημο κατρακύλισμα. Ἄς ὑποθέσουμε –ὅπως ξεκινᾷ τό περίφημο ποίημά του ὁ Καρυωτάκης– ὅτι ἔχουμε ἕνα σκηνικό θεατρικό πού προσπαθοῦμε νά τό ὀρίσουμε μέ τό βλέμμα καί μέ τή σκέψη. Ἡ πρώτη κίνηση νά ὀρίσεις τό σκηνικό πού ἔχεις μπροστά σου ρευστοποιεῖται, τό σκηνικό παραμένει τό ἴδιο, ἀλλά πάλ्लεται ἀπό μιά ἀμφισημία, ἀπό μιά διαρκή πρόσκληση αὐτοαναίρεσης αὐτοῦ πού φαίνεται καί μεταμόρφωσης σέ κάτι ἄλλο. «Ἐλα», σέ προσκαλεῖ ἡ ποίηση νά δοῦμε μήπως εἶναι καί κάτι ἄλλο αὐτό πού βλέπουμε, «ἐλα» νά ραφινάrouμε τή συνταγή, πρόσθεσε λέξεις, πρόσωπα, σκέψεις, ιδιότητες, διαλόγους, ἀναφορές. Ἡ ἀρχιτεκτονική θυμίζει παραμῦθι κι ὅσο οἱ στίχοι κυλᾶνε, ἐμφιλοχωροῦν δυνατότητες ἀπεριόριστες πού ἀνατρέπουν τό παραμῦθι καί τό δικαιώνουν, γιατί τό παραμῦθι εἶναι πρῶτα ἀφήγηση μέ ἀνατροπές καί μεταμορφώσεις, ἀλλά μέ τήν ποίηση γίνεται ἕνα πολυδαίδαλο μέσο. Ἡ σκέψη εἶναι πάντα κυρίαρχη ἀλλά μονίμως περιστρεφόμενη, ἐνῶ ἡ γυναικεία ψυχή ἀναδύεται πολύχρωμη καί πολυσύνθετη. Μιά περιδίνηση, λοιπόν, πού θά μπορούσε νά ἔχει σάν τόπο προορισμοῦ ἕνα μαντεῖο, ἕναν χρυσό.

Ἐπάρχει ἕνας σταθερός ἀρχιτεκτονικός σκελετός στήν κατασκευή κάθε ποιήματος, μιά ἐκφορά λόγου πού ἀναζητᾷ τήν ἀνάπτυξη σέ σχοινοτενεῖς στροφές, μέ πρόθεση σταδιακῆς διεύρυνσης δυνατοτήτων τοῦ λόγου, μιά ὀρχηστρική σύνθεση μέ ὄξυνση τῶν αισθητηρίων. Οἱ στίχοι ὑγροποιοῦνται, ἔχουν μιά δυναμική πού δέ θέλει νά εἶναι αὐτόνομη, ἀλλά νά διαχέεται στόν ἐπόμενο στίχο, γιατί κυρίαρχο εἶναι τό μοτίβο τῆς κίνησης, τῆς ροῆς, τῆς μετάβασης, τῆς μετάλλασξης τοῦ σκηνικοῦ. Ἡ ροή αὐτή καί ἡ ἐπίδειξη δυνατοτήτων δέ στοχεύει στόν ἐντυπωσιασμό, ἀλλά σέ μιά σύνθεση δυναμικῶν πού θά μπορούσε νά ἀναδείξει τήν ποιητική ἀλήθεια, αὐτό πού δέ φαίνεται καί κυφορεῖται πίσω ἀπό τό σκηνικό.

Τό κάθε ποίημα μοιάζει μέ καλειδοσκόπιο, οἱ στίχοι ἀναποδογυρίζουν καί βγάζουν διαφορετικά χρώματα καί σχήματα, ἐμφανίζονται ξαφνικά φωνές, ἔπειτα συλλογισμοί ἀνατρεπτικοί κι ὀλοένα ἡ κίνηση μεταπλάθεται. Σέ πολλά ποιήματα εἶναι διάχυτη ἡ ροπή πρὸς τή μεταμόρφωση τῶν ὄντων: ὁ γιός γίνεται κόρη, ἡ κόρη γίνεται γιός, τά πρόσωπα ἀλλάζουν ρόλους, τά ἴδια τά ἀντικείμενα ἀποκοῦν κρυφές ιδιότητες. Ἐνα ἀνακάτεμα τῆς τράπουλας. Ὅμως, τό ποτάμι αὐτό δέ χάνει τόν ἀρχικό του στόχο, ὑπάρχει πάντα ἕνας χάρτης προσανατολισμοῦ. Τό παιχνίδι –ἄλλοτε θλιμμένο, ἄλλοτε περιπαικτικό καί ζωογόνο– ἔχει ἕναν προορισμό, μιά πίστη στόν κρυμμένο μας ἑαυτό.

Ἐντιγράφω ἕνα ποίημα μέ τόν τίτλο «Fedeli d' amore», πού μοιάζει μέ φιδωτή πορεία σέ ἕνα σκοτεινό τούνελ πού δέν εἶναι πηγᾶδι οὔτε κατηφόρα γιά τόν Ἄδη, ἀλλά μιά γλίστρα πρὸς ἕνα ἐγχρωμο ὄνειρο μᾶς σκιᾶς πού εἶναι πρόθυμη νά ἐρωτευτεῖ:

Θυμᾶσαι;

Ὁ πατέρας σου σέ ἤθελε ἀγόρι

Μεταμφιέστηκες
Χορεύεις μέ ματωμένα γόνατα
στό καρναβάλι τοῦ ἔρωτα

Φορᾶς θώρακα ἀπό χαλκό
καί ζεῖς μέσα στό θάμβος
μιᾶς γιορτινῆς πολυτέλειας
κάθεσαι κάτω ἀπό μιά πορτοκαλιά
κι ὁ λευκός Μονόκερως
κοντά σου ρουθουνίζει

Τό φιλί σου—
ἀθανασία σταυροφόρου
Τόσο εὐθραυστο!
Κρεμασμένο στό χεῖλος
κρυστάλλινου ποτηριοῦ

Τώρα
στήν ἀντανάκλασή του
χάσκουν στό σῶμα σου ρωγμές
τραύματα ἀμφίροπτης μάχης
Ἔμαθες πιά νά κρατᾶς τό λάβαρο
τοῦ ἀρρενωποῦ σου θάρρους
ὅταν ἀθόρυβα καί σιωπηλᾶ ἀναρρώνεις
ἀγκαλιάζοντας γύρω ἀπό τό σιντριβάνι
τούς ποιητές τῆς Αὐλῆς

Μά τό βράδυ
αἰχμάλωτος
στό σκοτάδι τῆς γροθιάς σου
ὁ ἀόρατος ἐραστής σου
ξεψυχᾶ

Ἐλεωνόρα,
Οἱ ἀναστεναγμοί σου κρύβονται περίτεχνα
κάτω ἀπό τά λέπια τοῦ καθρέφτη

Βεατρίκη,
Τά φιλιὰ σου ἀνασταίνουν τήν Τέχνη τοῦ ἔρωτα

Γκουίνεβερ,
Ἔδωσες ὑπόσχεση γιά πάθος διαρκείας

Ἰζόλδη,
Θυμᾶσαι τό σύνθημά σου;
Ποτέ χωρὶς τόν ἔρωτα

Καί ποιό τό νόημα ὅλου αὐτοῦ τοῦ στροβιλίσματος; Ἐνα σκηνικό δέ θά ἦταν πίο βολικό, ἂν ἦταν σταθερό καί στάσιμο κι ἂν οἱ διάλογοι ἢ οἱ μονόλογοι τῶν πρωταγωνι-

στών ήταν φράσεις πού πατοῦσαν γερά στο ἔδαφος; Γιατί αὐτή ἡ ἀναδίφηση σέ κρυμμένες δυνατότητες; Ἡ ἀπάντηση ἐδῶ θά ἦταν καθαρά ὑποκειμενική. Νομίζω ὅτι ἡ πραγματικότητα ἀντιμετωπίζεται καί γίνεται διαχειρίσιμη, ὅταν στίς δικές σου προσωπικές ὥρες τήν διωλίζεις μέ δικό σου τρόπο καί τή φιλτράρεις κάτω ἀπό ἓνα μεγεθυντικό φακό, ὥστε νά μπορέσεις νά τήν ἀγαπήσεις, νά τή ζήσεις ὅπως θέλεις ἐσύ, ἂν εἶναι δυνατόν νά τήν κατευθύνεις μέ βάση τίς δικές σου ἐπιθυμίες.

Ἡ κίνηση εἶναι διαρκής στά ποιήματα τῆς Κορνέτη. Δέν ὑπάρχουν στάσεις, ὑπάρχουν ὅμως ἀπομεινάρια τῆς τριβῆς, ἀπολιθώματα διαφωτιστικά τῆς μεταμόρφωσης, στίχοι-σηματωροί πού μᾶς ἀποκαλύπτουν καί μᾶς ὑποδεικνύουν τήν ὑφή τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, αὐτῆς πού κρύβεται πίσω ἀπό τό μετάξι τῆς ἐρωτικῆς μας ταυτότητας: «*Τό τέλος τοῦ ἔρωτα μοιάζει μέ τό φαρμακωμένο μήλο τοῦ παραμυθιοῦ / Ἡ δαγκωνιά του εἶναι πάντα ἀκαριαία καί θανάσιμη*».

Σέ ἀρκετές περιπτώσεις τό ποίημα γίνεται μιά συλλογή θραυσμάτων, πού θέλουν νά ὀρίσουν τήν ὕλη σέ ἐκεῖνο τό ἐλάχιστο δευτερόλεπτο πρὶν τό κύτταρο ἀλλάξει ὑφή. Ἡ ἐρωτική ἀγωνία εἶναι παράλληλα ὑπαρξιακή ἀγωνία κι ἡ συνθήκη αὐτή στά ποιήματα ἐκφράζεται μέ τήν ἀγωνία τῆς μορφῆς, μέ τή δυνατότητα μετάπλασης τῆς μορφῆς, μέ τό βαθύτερο αἶτημα ἀναψηλάφησης ἑνός κόσμου πού μᾶς περιβάλλει κι εἶναι παράλληλα ὁ ἴδιος μας ὁ ἑαυτός, τά χέρια, τό βλέμμα, τό γενεαλογικό δέντρο, ἡ τάση νά ἐνδυσθῶν τό πρόσωπο πού ἐρωτεύομαι.

Ἡ σκέψη, ὁ συλλογισμός, ἡ ἐπιθυμία νά ὀρίσεις, νά δεῖς τά πράγματα πανοραμικά, ἡ φιλοσοφική ἐνατένιση, εἶναι ὅλα διαρκῶς παρόντα, παράλληλα μέ τήν κίνηση, τήν αἰώρηση, τό παιχνίδι. Ὅμως ὑπάρχει πάντα ἓνα βῆρος στήν ἄλλη πλευρά τῆς ζυγαριᾶς, ἓνας ἄλλος κόσμος, τό ἀρσενικό στοιχεῖο. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐρωτική μαγανεία, ὅπου συνυπάρχουν τό ἀρσενικό μέ τό θηλυκό, μέ τά πλοκάμια πού εἶναι πολλά κι ἀμφίρροπα, κάποτε καί ἀντιφατικά. Εἶναι ἡ καρδιά, εἶναι ὁ πόθος, εἶναι ἡ σάρκα, εἶναι ἡ διαλεκτική τῆς ἡδονῆς: «*Ἡ ἐρωτική ἀναμέτρηση / σέ ὀδηγεῖ / σέ ἄλλη μιά πετυχημένη / ἀπόπειρα θραύσης κρυστάλλων / Δέν μπορεῖς πιά ν' ἀκυρώσεις / τά σημάδια ἀπό τά θρύψαλα / Καρφώνονται ἐπάνω σου / Μεταμορφώνονται / σέ ζωηρά λεπιδόπτερα*».

Μέ ὄρους καθαρά φιλολογικούς θά ἔλεγα πῶς ἡ Ἔλσα Κορνέτη ἔχει πολλά στοιχεῖα φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καί ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας, ἀπόλυτα συνυφασμένα μέ τό ἐρωτικό στοιχεῖο καί τόν γυναικεῖο ψυχισμό. Μπορεῖς νά τήν ἐμπιστευτεῖς, γιατί διαθέτει εὐφυῆ χαρακτηριστικά, ὅπως ἄλλωστε ταιριάζει σέ κάθε παιδί πού ἀγαπᾷ τά παραμύθια βιώνοντάς τα μέ τή δική του ἀναπνοή. Ὅταν ἡ ὥρα εἶναι δύσκολη, τότε ζητᾷ τήν παραμυθητική κουβέντα. Ἡ Κορνέτη σοῦ ὑποδεικνύει πῶς ἡ κουβέντα αὐτή δέν πρέπει νά εἶναι θέσφατο ἀλλά κάτι ρευστό πού σέ ἐρεθίζει, σέ διεγείρει, σέ κάνει νά ἀναρωτιέσαι: «πῶς δέν τό σκέφτηκα ὅτι μπορεῖ νά εἶναι κι ἔτσι». Κι ἂν εἶναι ἔτσι, πράγματι ἀνοίγει ἓνας καινούριος δρόμος, μιά πρόσκληση ἀνοιχτή γιά νά ξεχυθεῖς στόν ὀρίζοντα.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ:

Γιώργος Δελιόπουλος – Κ. Θ. Ριζάκης

Δημήτρης Γ. Παπαστεργίου

[Καταραμένος είναι ὁ ποιητής...]

Καταραμένος εἶναι ὁ ποιητής
πού στό πρόσωπό του
ὄλοι –έκτός
ἀπό τούς ἔρωτές του–

συνηθισμένον βλέπουνε, μέ πάθη, ἕναν ἄντρα,
οἱ ἔρωτές του τόν ποιητή,
ἀντί τοῦ ἔραστή,
καί ἡ μοῦσα του, τόν ἄνακτα, στόν θρόνο τῆς μιζέριας.

Μόνος, ἐντέλει, ἐκεῖνος
καί νά μήν μπορεῖ
τίποτα ν' ἀποδείξει
σέ κανέναν.

(Τή σφαῖρα ἀπ' τό ἐγκόλπιον ἀφαιρεῖ,
στό μέρος πού 'χε, φυλαγμένο, τῆς καρδιάς).

[Τώρα...]

Τώρα

ἤθελα νά 'μαι ἀπό καμιά γωνιά
νά σέ βλέπω πῶς τοῦ λές

σ' ἀγαπῶ.

Ἦ, νά εἶμαι ὁ Γκόγια
καί νά σέ ζωγραφίζω.

Εὐαγγελία Ι. Δαμουλή

«Μέ θέα τό λιμάνι»

Παρασκευή 12 καί 20', μεσημέρι καί κάτι,
ὁ πρίγκηπας τῆς Κνωσοῦ μ' ἕνα ρόδο πάνω στό φουγάρο,
μπαίνει ἀργά-ἀργά στό παλιό λιμάνι.

Προσφέρει τό ρόδο στήν ἀγαπημένη του «Πασιφάη»,
τήν κόρη τοῦ Ἥλιου, τήν «Πασιφάεσσα», τή γυναίκα τοῦ Μίνωα.
Ἐκείνη ρίχνει τὰ ρόζ πέταλά του στήν θάλασσα,
δηλώνοντας ἔτσι πίστη στό Μίνωα.

Κυριακή ἀπομεσήμερο.
Ἡ Κρήτη ἀνταμώνει μέ τήν Κέρκυρα:
τά «Λευκά Ὀρη» ἀσπάζονται τόν «Παντοκράτορα».

Δευτέρα 18 καί 15',
ὁ «Ἅγιος Σπυρίδωνας»
παραμερίζει στή θέα ἑνός λαμπεροῦ ἄστρου «Νορβηγικοῦ διαμαντιοῦ»
πού φεύγει σφυρίζοντας γιά τίς θάλασσες τῶν Βίκινγκς.

11 Ὀκτωβρίου 12 τό μεσημέρι,
ἡ «Λιούμπα» ἀπονέμει τιμές ἀπό τό κατάστρωμα
στόν Οὐρσάκωφ καί στόν φίλο του τόν κόντε Ἰωάννη Καποδίστρια.

Ὁ σιόρ Διονύσης βγαίνει στό μπαλκόνι
καί κουνάει τό μαντήλι δακρύζοντας: «Στό καλό!».
«Εἰς τό ἐπανιδεῖν κόντε μου!».

Καμπιέλο Κέρκυρας, 26/10/2006

Hernando Téllez (μετάφραση: Φούλη Μαντζαβίνου)

Espruma y nada más = Ἄφρός καί τίποτα ἄλλο

Δημοσιεύθηκε τό 1956 στή Μπογκοτά τῆς Κολομβίας

ἔν χαιρέτησε μπαίνοντας. Ἐγώ στεκόμουν καί ἀκόνιζα στό δερμάτινο λουρί τήν καλύτερη ἀπό τίς λεπίδες μου. Μέ τό πού τόν ἀναγνώρισα μέ ἔπιασε τρεμούλα. Ὅμως ἐκεῖνος δέν μοῦ ἔδωσε σημασία. Καμώθηκα πώς συνεχίζω νά ἀκονίζω τό ξυράφι. Τό δοκίμασα κατόπιν στό μῆλο τοῦ ἀντίχειρα καί γύρισα νά τό κοιτάξω κόντρα στό φῶς.

Ἐκεῖνος ἔβγαζε τότε ἀπό τή μέση του τή φυσιγγιοθήκη ἀπό ὅπου κρεμόταν καί ἡ θήκη τοῦ πιστολιοῦ του. Τήν κρέμασε σέ ἕναν ἀπό τοὺς γάντζους τῆς κρεμάστρας καί ἀπό πάνω ἔβαλε τό πηλίκιο.

Γυρνώντας πρὸς τό μέρος μου καί λύνοντας τόν κόμπο τῆς γραβάτας του εἶπε:

— Κάνει μιά ζέστη... σκέτη κόλαση. Ξύρισμα.

Καί κάθισε στήν καρέκλα. Τοῦ ὑπολόγισα γένια τεσσάρων ἡμερῶν. Τίς τέσσερες μέρες ἀπό τήν τελευταία ἐπιχείρηση πού βγήκαν νά ψάξουν τοὺς δικούς μας. Τό πρόσωπό του φαινόταν καμένο, ἀφυδατωμένο ἀπό τόν ἥλιο. Βάλθηκα νά ἐτοιμάζω σχολαστικά τή σαπουνάδα. ἘΞεμσα φλουῖδες ἀπό τήν πλάκα τοῦ σαπουνιοῦ καί τίς ἄφησα νά πέσουν στό δοχεῖο ἀφροῦ, ἔριξα λίγο χλιαρό νερό καί μέ τό πινέλο ἄρχισα νά ἀνακατεύω. Γρήγορα ἔγινε σαπουνάδα.

— Τά παιδιά ἀπό τή μονάδα πρέπει νά ἔχουν τόσα γένια ὅσα καί ἐγώ.

Συνέχισα νά φτιάχνω ἀφρό.

— Ὅμως μᾶς βγήκε καλά. Ξέρετε; Τσακώσαμε τά κεφάλια. Ἄλλους νεκρούς, ἄλλους ζωντανούς ἀκόμα. Γρήγορα ὅμως θά εἶναι ὅλοι νεκροί.

— Πόσους πιάσατε; ρώτησα.

— Δεκατέσσερους. Πρέπει νά μποῦμε πιό βαθειά γιά νά τελειώνουμε μέ δαύτους.

Ὅμως ἤδη τό πληρώνουν. Καί δέν θά γλιτώσει οὔτε ἕνας. Οὔτε ἕνας!

Ρίχτηκε στήν καρέκλα νά μέ βλέπει μέ τό πινέλο στό χέρι γεμάτο ἀφρό. Ἐμενε νά τοῦ βάλω τή μπέρτα. Στεκόμουν σαστισμένος. Βέβαια...

Ἐβγαλα ἀπό τό συρτάρι μιά μπέρτα καί τήν ἔδεσα στό λαιμό τοῦ πελάτη μου. Αὐτός δέν σταμάτησε νά μιλάει. Ὑπέθετε πώς ἐγώ ἤμουν ἕνας ἀπό τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ τάγματος.

— Τό χωριό θά ἔχει παραδειγματιστεῖ μέ ὅ,τι ἔγινε τίς προάλλες, εἶπε.

— Ἀσφαλῶς... Ἀπάντησα ἐνῶ τελειώνα μέ τό δέσιμο πίσω στό σκουῖρο σβέγκρο πού μύριζε ἰδρωτίλα.

— Ἦταν καλό, δέν ἦταν;

— Πολύ καλό, ἀπάντησα ἐνῶ γύριζα μέ τό πινέλο.

Ὁ ἄντρας ἔκλεισε τά μάτια μέ μιά ἔκφραση κούρασης καί περίμενε ἔτσι τό δροσερό χᾶδι τῆς σαπουνάδας.

Ποτέ δέν περίμενα νά τόν ἔχω τόσο κοντά. Διασταυρωθήκαμε μόνο γιά μιά στιγμή τή μέρα πού διέταξε τό χωριό, νά παρελάσει ἀπό τήν αὐλή τοῦ Σχολείου, γιά νά δεῖ ἐκεῖ κρεμασμένους τοὺς τέσσερις ἀντάρτες. Ὅμως τό θέαμα τῶν ἀκρωτηριασμένων σωμα-

των δέν μέ ἀφηνε νά προσέξω τό πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου πού τό διεύθυνε ὄλο αὐτό καί πού τώρα ἔφτασε νά τό κρατῶ στά χέρια μου. Δέν ἦταν βέβαια ἓνα πρόσωπο ἀσημο. Καί τά γένια, ἄν καί τόν μεγάλωναν λίγο, τοῦ πήγαιναν ὠραία. Ὀνομαζόταν Τόρρες. Καπετάν Τόρρες, λοχαγός. Ἕνας ἄντρας μέ φαντασία. Γιατί;

Γιατί ποιός ἄλλος εἶχε σκεφεῖ, ἀφοῦ κρεμάσει γυμνοῦς τούς ἀντάρτες, νά δοκιμάσει μετά νά τούς ἀκρωτηριάσει μέ σφαῖρες σέ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ σώματος;

Ἄρχισα νά ἀπλώνω τήν πρώτη στρώση τῆς σαπουνάδας. Αὐτός συνέχισε μέ τά μάτια κλειστά:

— Θέλω πολύ νά κοιμηθῶ μιά στάλα, εἶπε. Ἄλλά εἶναι ἀργά καί ἔχω πολλά νά κάνω.

Ἄφησα τό πινέλο καί ρώτησα μόλις καί μετά βίας δῆθεν ἀδιάφορα:

— Ἐκτέλεση;

— Κάτι τέτοιο ἀλλά πιό ἀργό, ἀπάντησε.

— Ὅλους;

— Ὅχι. Μερικούς μόνο.

Ξανάπιασα πάλι νά βάζω σαπουνάδα στά γένια. Τά χέρια μου ἄρχισαν νά τρέμουν πάλι. Ὁ ἄντρας δέν μπορούσε νά τό ἀντιληφτεῖ καί ἦταν πλεονέκτημα γιά μένα. Ὅμως θά ἤθελα πολύ νά μήν εἶχε ἔρθει. Πιθανόν πολλοί ἀπό τούς δικούς μας θά τόν ἔχουν δεῖ νά μπαίνει. *Καί στό σπῖτι ὁ ἐχθρός βάζει τούς ὄρους του.* Ἐγώ θά ἔπρεπε νά ξυρίσω ἐκεῖνα τά γένια, σάν νά ἦταν ὅποιοιδήποτε ἄλλου, μέ προσοχή ἔτσι πού νά μή βγεῖ σταγόνα αἶμα οὔτε ἀπό ἓναν πόρο. Προσέχοντας, ὅπως γυρίζω ἐλαφρά τό ξυράφι, νά μήν ξεφύγει. Προσέχοντας νά μείνει τό δέριμα καθαρό, λεῖο, ἀστραφτερό. Ἔτσι πού, περτώνοντας τήν ἀνάποδη τῆς παλάμης μου πάνω του, νά τό ἐνιωθα χωρίς τρίχες. Ναί. Μπορεῖ νά ἦμουν ἓνας παράνομος ἐπαναστάτης, ἦμουν ὅμως καί ἓνας εὐσυνειδητός κουρέας, περήφανος γιά τήν ἐπιμελημένη ἐργασία μου. Καί αὐτά τά γένια τῶν τεσσάρων ἡμερῶν προσφέρονταν γιά μιά καλή δουλειά.

Πῆρα τό ξυράφι, ἄνοιξα σέ ἀμβλεῖα γωνία τίς δύο λαβές, ἐλευθέρωσα τή λεπίδα καί ἄρχισα τό ἔργο ἀπό τή μιά φαβορίτα καί πρὸς τά κάτω. Τό ξυράφι ἀνταποκρίνονταν στήν ἐντέλεια. Ἡ τρίχα φαινόταν ἀτίθαση καί σκληρή ὄχι τόσο μεγάλη, ὅσο πυκνή. Τό δέριμα σιγά σιγά φανερωνόταν. Ἀκουγόταν τό ξυράφι μέ τό χαρακτηριστικό του ἦχο καί πάνω του μαζεῦονταν γρομπαλάκια ἀφροῦ ἀνακατεμένα μέ ξυρισμένη τρίχα. Ἐκανα μιά παύση γιά νά τό καθαρίσω, ἔπιασα τό δερμάτινο λουρί καί βάλθηκα νά τροχίζω ξανά τό ἀτσάλι γιατί εἶμαι ἓνας μπαρμπέρης πού **κάνει καλά τή δουλειά του.**

Ὁ ἄντρας πού ἔμενε μέ τά μάτια κλειστά, τά ἄνοιξε, ἔβγαλε τό ἓνα του χέρι κάτω ἀπό τή μπέρτα, ἄγγιξε τό μέρος τοῦ προσώπου πού ἦταν καθαρό ἀπό σαποῦνι καί μοῦ εἶπε:

— Ἐλάτε στό Σχολεῖο στίς ἔξι τό ἀπόγευμα.

— Τό ἴδιο μέ τίς προάλλες; Ρώτησα μέ φρίκη.

— Μπορεῖ νά βγεῖ καλύτερο, ἀπάντησε.

— Τί σκέφτεστε νά κάνετε;

— Δέν ξέρω ἀκόμα. Ἄλλά θά διασκεδάσουμε.

Ρίχτηκε ξανά πρὸς τά πίσω καί ἔκλεισε τά μάτια. Πλησίασα μέ τή λεπίδα ψηλά.

— Σκέφτεστε νά τούς τιμωρήσετε ὄλους; Ἀποτόλμησα ντροπαλά.

— Ὅλους.

Ἡ σαπουνάδα ξεραίνονταν στό πρόσωπό του. Ἔπρεπε νά βιασθῶ. Ἀπό τόν καθρέφτη κοίταξα πρὸς τό δρόμο. Τά ἴδια ὅπως πάντα. Τό παντοπωλεῖο καί μέσα δύο τρεῖς πελάτες. Μετά κοίταξα τό ρολόι. Δύο καί εἴκοσι τό ἀπόγευμα. Ἡ λεπίδα κατέβαινε. Ἀπό τό ἄλλο μάγουλο τώρα, ἀπό τή φαβορίτα καί πρὸς τά κάτω. Γένια ἀσημογάλανα πού δέν εἶχαν φυτρώσει. Ἔπρεπε νά τά ἀφήσει νά μεγαλώσουν ὅπως κάποιος ποιητής ἢ καί πα-

πάδες. Θά τοῦ πήγαιναν ώραϊα. Πολλοί δέν θά τόν ἀναγνώριζαν καί καλύτερα γιά αὐτόν σκέφτηκα, ἐνῶ προσπαθοῦσα νά ξυρίσω ἀπαλά ὅλο τό μέρος τοῦ λαιμοῦ. Γιατί ἐκεῖ, νά ἐκεῖ, ἔπρεπε νά χειριστώ μέ μαεστρία τό ξυράφι, ἀφοῦ οἱ τρίχες, ἄν καί κοντές, ἔστριβαν, γύριζαν πρὸς τά πάνω. Γένια σγουρά. Οἱ πόροι μικροσκοπικοί μποροῦσαν νά ἀνοίξουν καί νά ξεπηδήσει τό αἰμάτινο μαργαριτάρι τους. Ἔνας καλὸς μπαρμπέρης ὁμως ὅπως ἐγώ, ἔτσι χτίζει τή φήμη του. Νά μή συμβεῖ αὐτό σέ κανέναν πελάτη. Καί αὐτὸς ἦταν ἓνας πελάτης πρώτης τάξεως.

«Πόσους ἀπὸ τοὺς δικούς μας εἶχε διατάξει νά ἀκρωτηριαστοῦν;...». Καλύτερα νά μὴ τό σκέφτομαι. Ὁ Τόρρες δέν ἤξερε ὅτι ἤμουν ἐχθρὸς του. Δέν τό ἤξερε οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ δικοί του. Ἦταν ἓνα μυστικὸ γιὰ πολὺ λίγους, ἀκριβῶς γιὰ νά μπορῶ ἐγὼ νά πληροφορῶ τοὺς ἐπαναστάτες γιὰ τό τί ἔκανε ὁ Τόρρες στό χωριὸ καί τί σχεδίαζε νά κάνει κάθε φορά, πού ἐπιχειροῦσε ἐξόρμηση γιὰ νά πιάσει ἀντάρτες. Θά ἦταν λοιπὸν πολὺ δύσκολο νά ἐξηγήσω ὅτι τόν εἶχα στά χέρια μου καί τόν ἀφήσα νά φύγει ἤσυχα, ζωντανός καί ξυρισμένος.

Τά γένια του εἶχαν φύγει σχεδὸν τελείως. Φαινόταν πιὸ νέος, μέ λιγότερα χρόνια στὴν πλάτη του, ἄν λογαριάσει κανεῖς ἀπὸ ὅταν μῆκε. Ὑποθέτω ὅτι αὐτὸ συμβαίνει πάντα μέ τοὺς πελάτες ὅταν μπαίνουν καί ὅταν βγαίνουν ἀπὸ τά κουρεῖα. Κάτω ἀπὸ τὴ λεπίδα μου ὁ Τόρρες ξανάνιωνε, νά, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἓνας καλὸς μπαρμπέρης, ὁ καλύτερος σὲ αὐτὸ τό χωριὸ, τό λέω χωρὶς νά ξιπάζομαι.

Λίγη σαπουνάδα ἀκόμη ἐδῶ, κάτω ἀπὸ τό πηγούνι, πάνω στό μῆλο τοῦ Ἀδάμ, πάνω στὴν καρπιίδα. Τί ζέστη! Ὁ Τόρρες θά ἰδρώνει, ὅπως ἐγώ. Ὅμως ἐκεῖνος δέν φοβᾶται. Εἶναι ἓνας ἀνθρώπος ἤρεμος πού δέν σκέφτεται κἀν τί θά κάνει μέ τοὺς αἰχμαλώτους αὐτὸ τό ἀπόγευμα. Ἀντίθετα ἐγώ, μέ αὐτὴ τὴ λεπίδα στό χέρι καθαρίζοντας ξανά καί ξανά αὐτὸ τό πρόσωπο, ἀποφεύγοντας νά βγεῖ ἔστω μιά σταγόνα αἷμα ἀπὸ τοὺς πόρους, προσέχοντας κάθε κίνηση, δέν μπορῶ νά σκεφτῶ μέ ἡρεμία. Ἀνάθεμα τὴν ὥρα πού ἦρθε!... Γιατί ἐγὼ μπορεῖ νά εἶμαι ἓνας ἐπαναστάτης ἀλλὰ δέν εἶμαι φονιάς... Τί μέ νοιάζει γιὰ αὐτόν; Τίποτα. Θά ἔρθουν ἄλλοι καί μετὰ ἄλλοι. Καί οἱ πρώτοι θά σκοτώνουν τοὺς δευτέρους καί αὐτοὶ τοὺς τρίτους καί θά συνεχίζουν τό ἴδιο καί τό ἴδιο μέχρι πού ὅλα νά γίνουν μιά θάλασσα ἀπὸ αἷμα.

Ἐγὼ θά μποροῦσα νά κόψω αὐτὸ τό λαιμὸ, ἔτσι, σᾶς!... Δέν θά τοῦ ἀφήνα χρόνο νά παραπονεθεῖ καί ἔτσι ὅπως ἔχει τά μάτια κλειστά, δέν θά ἔβλεπε οὔτε τὴ λάμψη τῆς λεπίδας οὔτε τά μάτια μου νά ἀστράφτουν. Ὅμως τρέμω ὅπως ἓνας ἀληθινὸς φονιάς. Ἀπὸ αὐτόν τό λαιμὸ θά ἔτρεχε ποτάμι τό αἷμα πάνω στὴ μέρτα, στὴν καρέκλα, στά χέρια μου, στό πάτωμα. Θά ἔπρεπε νά κλείσω τὴν πόρτα, ἐνῶ τό αἷμα ζεστὸ θά ἔτρεχε στό χῶμα, ἀνεξίτηλο, ἀσταμάτητο μέχρι τό δρόμο, σάν μικρὸ ἄλυκο ρυάκι. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἓνα ἀκαριαῖο χτύπημα, ἓνα βαθὺ κόψιμο δέν θά τόν ἔκανε νά νιώσει πόνο. Δέν θά ὑπόφερε.

Καί τί θά κάνω μέ τό πτώμα; Ποῦ θά τό κρύψω. Ἐπρεπε νά ἐξαφανιστῶ, νά ἀφήσω τίς δουλειές μου καί νά φύγω μακριά, πολὺ μακριά. Ἀλλὰ θά μέ κυνηγοῦσαν μέχρι νά μέ ξεκάνουν. «Ὁ φονιάς τοῦ καπετάν Τόρρες! Τόν ἔσφαξε ἐνῶ τοῦ ξύριζε τά γένια. Τί δειλός!».

Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά: « Ὁ ἐκδικητὴς τῶν δικῶν μας! Ἔνα ὄνομα γιὰ νά θυμόμαστε –ἐδῶ τό ὄνομά μου–. Ἦταν ὁ κουρέας τοῦ χωριοῦ μας. Κανένας δέν ἤξερε ὅτι ὑπερασπιζόταν τό σκοπὸ μας».

Καί τί; Δολοφόνος ἢ ἥρωας;

Ἀπὸ τὴν κόψη αὐτῆς τῆς λεπίδας ἐξαρτᾶται τό πεπρωμένο μου. Μπορῶ νά κατεβάσω λίγο πιὸ κάτω τό χέρι, νά ἀκουμπήσω ἓνα τί παρακάτω τό ξυράφι καί νά τό βυθίσω. Τό δέρμα θά σκιστεῖ σάν μετᾶξι, σάν λάστιχο, σάν μαντήλι. Δέν ὑπάρχει τίποτα πιὸ τρυφερὸ ἀπὸ τό ἀνθρώπινο δέρμα. Καί τό αἷμα εἶναι πάντα ἐκεῖ, ἔτοιμο νά τρέξει. Καί ἓνα

λεπίδι σάν κι αυτό ποτέ δέν θά σέ προδώσει.

“Όμως ἐγώ δέν θέλω νά εἶμαι ἓνας δολοφόνος, ὄχι κύριε. Ἐσεῖς ἤρθατε νά σᾶς ξυρίσω καί ἐγώ τή δουλειά μου τήν κάνω τίμια. Εἶμαι τίμιος ἐγώ. Δέν θέλω νά λερώσω τά χέρια μου μέ αἷμα, μέ ἀφρό μόνο. Τίποτα ἄλλο. Ἐσεῖς ἓνας δήμιος εἴστε, καί ἐγώ ἓνας κουρέας, τίποτα παραπάνω. Κι ὁ καθένας τή δουλειά του. Ἐτσι ἔχει τό πράγμα. Ὁ καθένας τή δουλειά του.

Τά μάγουλα εἶχαν μείνει καθαρά, λεῖα καί ἀστραφτερά. Ὁ ἄντρας ἀνασηκώθηκε νά κοιταχτεῖ στόν καθρέφτη. Πέρασε τίς παλάμες ἀπό τό δέσμα του καί τό ἔνωσε δροσερό καί ἀνανεωμένο.

— Εὐχαριστῶ, εἶπε.

Κατευθύνθηκε πρὸς τήν κρεμάστρα νά πάρει τή ζωστήρα του, τό πιστόλι καί τό πηλίκιο. Θά πρέπει νά ἦμουν κατάχλωμος, ἔνωθα τό πουκάμισο μούσκεμα στόν ἰδρώτα. Ὁ Τόρρες φόρεσε τή φυσιγγιοθήκη, στερέωσε τήν ἀγγράφα, βεβαιώθηκε γιά τή θέση τοῦ πιστολιοῦ του καί, ἀφοῦ ἴσιαξε τά μαλλιά του, φόρεσε τό πηλίκιο. Ἀπό τήν παντελονότσεπη ἔβγαλε μερικά κέρματα γιά νά πληρώσει τίς ὑπηρεσίες μου καί προχώρησε πρὸς τήν πόρτα. Στό κατώφλι στάθηκε γιά μιά στιγμή καί γυρνώντας μου εἶπε:

— Μοῦ εἶχαν πεῖ πῶς θά μέ σκοτώνετε. Ἦρθα γιά νά σᾶς δοκιμάσω... Δέν εἶναι ὅμως εὐκόλο νά σκοτώσεις... Ἐγώ πού σᾶς τό λέω ξέρω γιατί.

Καί κατηφόρισε στό δρόμο.

Ἀθήνα 13/1/2020. Ἡμέρα γέννησης τοῦ Κ. Παλαμά.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Στοιχεῖα γιά τό συγγραφέα Ἐρνάντο Τέλιεθ:

Γεννήθηκε στή Μπογκοτά τῆς Κολομβίας τό 1908 καί πέθανε τό 1966.

Πεζογράφος, κριτικός λογοτεχνίας καί δημοσιογράφος.

Ἡ γραφή του χαρακτηρίζεται ἀπό ἀκρίβεια, σαφήνεια, γλαφυρότητα, λιτότητα αἰσθητικῶν στοιχείων καί πυκνότητα νοημάτων.

Τό διήγημα « Ἀφρός καί τίποτα ἄλλο» μεταφράζεται γιά πρώτη φορά στά ἑλληνικά καί περιλαμβάνεται στή συλλογή διηγημάτων «Cenizas para el viento».

2. Στοιχεῖα γιά τή μεταφράστρια Φούλη Μαντζαβίνου:

Γεννήθηκε στήν Ἁγία Τριάδα Λοκρίδος Φθ/δος. Σπούδασε Παιδαγωγική καί Ἐκπ/ση Προσχολικῆς Ἡλικίας, Κλασική Φιλολογία στό Ἐθνικό καί Καποδιστριακό Παν/μιο, Ἰσπανική Γλώσσα καί Φιλολογία ἐπίσης στό Ε.Κ.Π.Α καί στό Παν/μιο τοῦ Βαγια-δολίδ τῆς Ἰσπανίας.

Ἐργάστηκε στή Δημόσια Ἐκπαίδευση γιά 35 χρόνια.

Χριστίνα Καραντώνη

Ψίθυρος καί ν' ἀντέχει ἀνάμεσα στίς ἀνοιξεις, τό μείζον

Ἡ ποίηση δέν εἶναι μόνον λόγος ἀλλά κυρίως ἀσκήσεις σιωπῆς, ὅπως ἡ Θεώνη Ἀναστασοπούλου ἀναφέρει στό μότο τῆς πρώτης ποιητικῆς τῆς συλλογῆς μέ τίτλο *Τό ἐλάχιστο μόνο*¹ καί ἂν ἐπίσης, *Ποίηση εἶναι ἡ τόλμη ν' ἀναλαμβάνεις τήν εὐθύνη τῶν ὀραμάτων σου*, ὅπως ὁμολογεῖ στήν προμετωπίδα τῆς δεύτερης συλλογῆς τῆς *Μιά ἀνοιξη πού ν' ἀντέχει*², τότε εὐλόγα, ἐν πλήρει συνειδήσει ἀρθρώνει τόν ποιητικό τῆς λόγο ὡς ψίθυρο, θρόισμα, ὑπακούοντας στόν ἔσω ρυθμό, τόν ἀπολύτως ἐναρμονισμένο ὡστόσο μέ ἐκεῖνον τοῦ σύμπαντος. Καθόλου τυχαῖο, ἐκτιμῶ, πού ἡ ποιήτρια ἐπιλέγει ὡς ἐπίλογο γιά τήν ἀνοιξη πού ὄντως ἀντέχει, τό ποίημα «Σάν ψίθυρος», ἀφοῦ σ' αὐτό συμπυκνώνεται ἡ στάση πού ἐξαρχῆς –καί ὄχι ἐντέλει, υἱοθετεῖ– ἀπέναντι στήν ποίηση:

Σάν ψίθυρος

Σάν ψίθυρος
ἄς ἀρθρώνονται οἱ λέξεις,
γιά νά μήν ἐνοχλοῦνται
οἱ σιωπηλές ἀνθοφορίες.
Μέ προσευχή χαμηλόφωνη,
κρυπτική καί ἀτμώδη, ἄς μοιάζουν.
Γιά νά μποροῦν ἀθῶες
ν' ἀνυψῶνται
μέσα ἀπ' τή συγχρονισμένη ἀνάσα
τῶν ἀνυπεράσπιστων πλασμάτων.

Συνταιριασμένος ἄς εἶναι
μέ τόν ἄνεμο ὁ λόγος.
Καθώς σάν θρόισμα
τό σύμπαν ἀντλαμβάνεται
τήν πιό κρυφή λαχτάρα.
Ἄρριζες,
Ἄς ἵπτανται οἱ λέξεις
ὅπως οἱ ἴσκιοι
τήν ὥρα πού ρίγος στιγμαῖο, φεγγοβόλο
καταλαμβάνει τίς ἄκρες τ' οὐρανοῦ.
Τότε πού χωρίς φωνή
μιλάει ἡ ἄβυσσος.

Δειλά ἀλλά σταθερά τά βήματα τῆς Θεώνης Ἀναστασοπούλου, ἀρχικά στοχεύουν

στό ἐλάχιστο, στό διαυγές ὅμως, τό καθαρό καί συνάμα εὐθραυστο, τό θαμμένο στήν ἀπεραντοσύνη:

Τό ἐλάχιστο μόνο

*Τοῦτες τίς ἐκτάσεις ἀπό ἄμμο
δέν τίς χρειάζομαι,
ἀφήστε μου μόνο τό ἐλάχιστο,
τοῦτο τό κρυσταλλάκι, τό φτιαγμένο
ἀπό αἰφνίδια βροχή καί φῶς πυκνό
καί πού, βαθιά πολύ,
βρίσκεται μέσα σ' αὐτές θαμμένο.*

(Τό ἐλάχιστο μόνο)

[...] *Κι ἐγώ νά σκάβω βαθιά,
ἐκεῖ πού θέλει νά κρύβεται
τό φύτρο τῆς ἀβύσσου, [...]*

(«Ἀμφίσημη ἄνοιξη», Τό ἐλάχιστο μόνο)

Ἐκτός ἀπό τό ποιητικό ὑποκείμενο, τήν βαθύτερη ὑπόστασή του, στό μικρό αὐτό κρυσταλλάκι τοῦ ποιήματος, ἐνυπάρχει κάθε διαύγεια τοῦ μικρόκοσμου μας, κάθε ἀληθινή στιγμή πού διατηρεῖ –λόγω τῆς γνησιότητάς της κυρίως– μέσα στή σμικρότητά της, ἐκτός ἀπό ὁμορφιά, πραγματική ἀξία.

Ἔτσι κι ἀλλιῶς πεπερασμένος ὁ ἄνθρωπος, ὄχι μόνον καθόσον θνητός, ἀλλά καί ἐπειδὴ μέρος μόνον τοῦ σύμπαντος ἀποτελεῖ ἀφενός, μέρος μόνον τοῦ σύμπαντος δύνανται διὰ τῶν αἰσθήσεων νά ἀντιληφθεῖ καί διὰ τῆς νοήσεως νά συλλάβει ἀφετέρου, ὀφείλει –κατά τήν Ἀναστασοπούλου– νά συμφιλωθεῖ μέ τή φύση του, ἄρα νά εἶναι ταπεινός, ἐπιχειρώντας ὅμως διαρκῶς τίς ὑπερβάσεις πού θά τόν φέρουν ἐγγύτερα στό ὅλον. Ὑμνώντας, λοιπόν, τήν ὁμορφιά τῆς ἀπλότητος, ἐνσκήπτοντας στίς ἀντιθέσεις καί τόν κατακερματισμό τῶν εἰδώλων, ἡ ποιήτρια ἐπιχειρεῖ, καί θεωρῶ ἐπιτυχᾶνει, τήν ἀναγωγή στό Ἔν, στό εἶναι. Τότε αἰσθάνεται πῶς, ἀπέναντι στό θάμβος τοῦ σύμπαντος, ἀρμόζει ἄλλοτε ἢ σιωπή, ἄλλοτε ὁ διακριτικός ψίθυρος-αἴνος:

[...]

*Πῶς νά ἀντέξει κανεῖς τόση ὁμορφιά
μέ φόντο τόν θάνατο;
Πῶς νά μιλήσει
γιά κάποιες ἀλύτρωτες ἀντιθέσεις;
Τώρα ξέρουμε,
ὁ ἥλιος πού θεριεύει
μέσα στό διάτρητο ὄστρακο τοῦ σύμπαντος,
σέ μιά ἔκρηξη σφοδρῆς ἐπιθυμίας
θά κάνει τά πάντα ἕνα.
Μοναδική μας προσδοκία,
μιά ἀντιφεγγίζουσα, ὀλοτελής Σιωπή.*

(«Ἀλύτρωτες ἀντιθέσεις», Τό ἐλάχιστο μόνο)

Ἔργο τοῦ ποιητῆ νά σταθεῖ στό φαινομενικά ἀσήμαντο. Νά κατονομάσει ἢ καί νά

ονοματίσει, νά νοηματοδοτήσει ὅ,τι ἀλλιῶς περνᾶ ἀπαρατήρητο, ὡς μὴ ὑπάρχον. Παρὰ τὴν ἀλλοίωσιν τὴν Παρμενίδειο ταυτότητα εἶναι, νοεῖν καὶ λέγειν, ἢ ποιήτρια ἀναλαμβάνει τὸ χρέος πού αισθάνεται νά τῆς ἀναλογεῖ, νά δώσει δηλαδὴ διὰ τῆς ποιήσεως μορφὴν, ὄνομα, ὑπόστασιν, σέ ὅ,τι διαφορετικὰ θὰ διαλυόταν συγκεχυμένο στὸν ροῦ τοῦ ἀδιάκοπου γίνεσθαι:

Ἦδη στό ἀσήμαντο

*Βουβά δάκρυα
καὶ σώματα ἀποκλίνοντα,
πού ἢ νύχτα βιάζεται νά σκεπάσει.
Παιχνίδια σπασμένα καὶ κοῦκλες ἀπὸ ἄχυρο,
πού ποτάμι θολό παρασέρνει.
Γιὰ σᾶς δὲν βρέθηκαν ἀκόμα λέξεις
γιὰ νά χωρέσετε.
Κι εἶναι σάν νά μὴν ὑπῆρξατε ποτέ,
γιατί ὅ,τι δὲν ἔχει ὄνομα,
δὲν ὑπάρχει.*

*Γιὰ τίς μουδιασμένες κινήσεις,
γιὰ σχήματα ἀπὸ ἀδέξια χέρια
πού δὲν ὀλοκληρώθηκαν,
ὅσο κι ἂν πόνεσαν τὰ δάχτυλα.
Γιὰ τὸ φουστάνι τοῦ κοριτσιοῦ
πού ἀβέβαιο στήν κρεμάστρα περιμένει.
Γιὰ τὸ ἄδειο ποτιστήρι
τοῦ κηπουροῦ πού ἀποξεχάστηκε
καὶ τὸ λουλούδι πού μαράθηκε.
Γιὰ τὸ κερί πού καίει μοναχικὸ
κάτω ἀπὸ τὰ χλωμά πρόσωπα
ἄγνωστων ἀγίων.
Γιὰ τὴν ἀδιέξοδη, μάταιη ἀναμονὴ τῶν ἀσήμαντων πραγμάτων
ἃς μιλήσει ὁ ποιητῆς.*

*Ἔτσι κι ἀλλιῶς,
χωρὶς περιγράμματα σαφῆ,
τὰ πράγματα ἄδηλα κυλοῦν
ἀνάμεσα στίς γραμμὲς τῆς ἱστορίας.*

(Μιά ἀνοιξη πού ν' ἀντέχει)

Χρέος τοῦ ποιητῆ, λοιπόν, νά τολμᾷ νά καταθέτει τὰ ὄραματά του, νά ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη. Ἄν ὅμως, ὄχι μόνον ὅ,τι δὲν ἔχει ὄνομα δὲν ὑπάρχει ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως, ὅ,τι ἔχει ὄνομα κατὰ κάποιον τρόπο ὑπάρχει –ὅπως ἡ Χίμαιρα γιὰ παράδειγμα– τότε, διὰ τῆς ποιήσεως, λαμβάνοντας ποιητικὴ μορφὴ καὶ τὰ ἀνάλογα ὀνόματα, τὰ ὄραμα-τα τοῦ ποιητῆ πραγματώνονται διὰ τῆς τέχνης του. Μ' ἄλλα λόγια αὐτὸ πού ἢ Θεῶν Ἄναστασοπούλου ἐπιτυγχάνει μὲ τὴν ποιήσιν της, εἶναι νά μετατρέπει τὸ ὄραμα σέ βίωμα. Νά συνενώνει μὲσω αὐτῆς, τῆς Ποιήσεως, τὸν διασπασμένο χρόνο, τὸν κατακερματισμένο χῶρο, νά διεισδύει στό ἄδηλο, νά μετατρέπει τὴν ἀπουσία σέ παρουσία, νά υπερβαίνει τίς ἀντιθέσεις μὲ τὸν συγκερασμό τους, ἀκολουθώντας τὴν Ἡρακλείτεια

διαλεκτική και υίοθετώντας –ως φαίνεται– την άποψη του Ἐφέσιου φιλοσόφου *ἀρμονίη ἀφανῆς φανερῆς κρείττων*. Μοιάζει, επίσης, νά ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπό τόν Ρομαντισμό καί εἰδικότερα ἀπό τήν ἀνιμιστική του ἀντίληψη γιά τήν παρουσία-διάχυση τοῦ θεοῦ στή φύση, χωρίς ὅμως νά ἐγκλωβίζεται στά στεγανά κάποιου *-ισμοῦ*, διαμορφώνει τήν προσωπική της στάση καί μ' αὐτή πορεύεται. Σιγανά καί ταπεινά, θά προσθέσω. Μέ τά δικά της λόγια:

[...]
*Τά χέρια δένω
 γιά νά μαζέψω τή σκιά μου.
 Ἐπιβεβλημένη συστολή.*

(«Τί ἄλλο ἀπό φῶς»,
Μιά ἄνοιξη πού ν' ἀντέχει²)

Μέ βηματισμό πού τῆς ἐπιτρέπει νά διαφυλάσσει τόν θαυμασμό τῆς ἀθωότητας ἀπέναντι σέ κάθε ὠραῖο, τόν σεβασμό σέ κάθε σπουδαῖο, τήν ἀγάπη γιά ὅ,τι ἐν φύσει καί κατά φύσιν, ἡ Ἀναστασοπούλου συμφιλιώνεται μέ τόν πόνο, μέ τόν θάνατο, τήν ἀπώλεια, μέσα ἀπό τήν ἐποπτεία καί τήν παραμυθία πού Φιλοσοφία καί Ποίηση συμπλέοντας παρέχουν:

*Μέσα στό βλέμμα ἑνός σύννεφου
 χωρίς ἀντίσταση, χωρίς κραυγή
 πέθανε τό δάσος.
 Κι ἤρθε πιό γρήγορα
 ἀπόψε ἢ νύχτα.
 [...]*

(«Ἐνας σιωπηλός θάνατος»,
 ὅπου ὡς κατακλεῖδα θά σημειώσει:
Δέν ἤξερα πῶς κλαῖνε οἱ ψυχές.)

Ἄπό τό σπονδυλωτό, σέ τρία μέρη διαρθρωμένο ποίημα «Στό πιό βαθύ τῆς μνήμης», ὅπου ἡ ποιήτρια ἐπιστρέφει στό ἔρημο πλέον πατρικό σπίτι, ἀπομονώνω τόν πρῶτο στίχο τῶν δύο πρώτων μερῶν καί ὁλόκληρη τήν πρώτη στροφή ἀπό τό τρίτο μέρος:

*Γύρισα χθές, πρὶν πέσει ὁ ἥλιος. [...]
 Γύρισα κι ἀπόρησα [...]
 Γύρισα καί δέν σέ βρῆκα.
 Ποῖός λέει πῶς τ' ἄδεια σπίτια
 δέν ἔχουν ψυχή;
 Κρύβεται στά ὑπόγεια
 ὅσο οἱ φωνές τά κατοικοῦν,
 κι ἐμφανίζονται δειλά, τήν πόρτα μισανοίγοντας,
 ὅταν αὐτές σωπαίνουν. [...]*

Δέν εἶναι τυχαῖο πού διαρκῶς στήν ποίηση τῆς Ἀναστασοπούλου, συναντοῦμε τή σιωπή. Ἄλλοτε ἀπό ἀδυναμία ἐκφρασης, ἄλλοτε ἀπό σεβασμό, ἄλλοτε ὡς ἀναγκαῖα διακοπή γιά τήν ἀνάσα, ἡ σιωπή εἶναι ἐπιβεβλημένη προκειμένου νά ἀκουστεῖ ἡ βαθύτερη φωνή, ἡ φωνή τῆς ψυχῆς:

[...]

Συμβαίνει γιατί πατᾶς στήν κόχη ἱερῆς στιγμῆς
καί νά σωπαίνεις πρέπει.

(«Νά σωπαίνεις πρέπει»)

Πρόκειται γιά ποίηση φιλοσοφικοῦ λυρισμοῦ πού ἰσορροπεῖ ἐπιτυχῶς στό μέτρο, τή μεσότητα. Στηρίζεται κατ' ἐξοχήν στίς εἰκόνες, γιατί ὅπως ἡ ποιήτρια δηλώνει:

[...]

Καταφεύγω κυρίως στίς εἰκόνες
γιατί μπορῶ καί τίς ἀκουμπάω.
Συχνά, μέσα ἀπό τίς ἀνάγλυφες πτυχώσεις τους
ἀναζωογονητικός ἄνεμος φυσάει.

(«Μιάς ἄλλης ἐποχῆς»)

Συγχρόνως ὅμως διαπερνᾶ τίς εἰκόνες, γιά νά ὀδηγηθεῖ σέ ὅ,τι οἱ αἰσθήσεις ἀδυνατοῦν νά καταγράψουν. Γιατί, βέβαια, μιά πλευρά τοῦ κόσμου παραμένει ἀθέατη:

Μή μέ ρωτᾶς γιά ποτάμια
πού δέν κυλοῦν
οὔτε γιά τοῦς ἐρωδιοῦς πού παγιδεύτηκαν
μέσα σέ λίμνες παγωμένες.
Δέν μπορῶ νά σοῦ πῶ.
Εἶναι ἀπό τήν ἀθέατη πλευρά τοῦ κόσμου.

[...]

(«Ἀπό τήν ἀθέατη πλευρά»)

Ὅμως:

Ἦπῃρχαν νύχτες
πού ἄνεμος ζεστός φυσοῦσε
καί τό σκοτάδι διαστελλόταν.
Κι ἐσύ μποροῦσες τότε,
σάν μέσα ἀπό θαμπό γυαλί,
νά βλέπεις τά ἀσταθῆ βήματα
ἐνός καιροῦ τραυματισμένου.

[...]

(«Καιρός τραυματισμένος»)

Εἰκόνες ἀπό τήν φύση, συχνά μέ τή σφραγίδα κάποιας τῶν τεσσάρων ἐποχῶν καί τή συνεχή προσδοκία μιᾶς ἀνοιξῆς ἀνθεκτικῆς, διαρκείας:

[...]

Καί πῶς μ' αὐτή τή σκόνη,
τήν ποτισμένη νοτιά,
νά φτιάξει κανεῖς
μιᾶ ἀνοιξη πού ν' ἀντέχει; [...]

(«Μιά ἀνοιξη ν' ἀντέχει»)

Ὁ ἄνθρωπος, λοιπόν, μέρος τῆς φύσης, τοῦ σύμπαντος κόσμου, μέρος τῶν ποιη-

τικῶν εἰκόνων τῆς Ἀναστασοπούλου, εἴτε ὡς παρατηρητῆς-ἐξερευνητῆς εἴτε ὡς φιλο-
ξενούμενος, εἴτε ὡς δημιουργός-δουλευτῆς, κάποτε βιώνει τὴν ἀγωνία τοῦ μεταίχιμου,
ἢ ἀπλᾶ συνειδητοποιεῖ καὶ ἀποδέχεται τὴν κατάσταση τοῦ «ἀνάμεσα»:

[...]
Ἔτσι κι ἄλλιῶς,
ἀνάμεσα σέ δύο χτυπήματα φτερῶν
ἀναπότρεπτα ψαλιδίζεται ὁ χρόνος.
[...]

(«Μιά ἄνοιξη ν' ἀντέχει»)

Ἀνάμεσα στή γῆ
καί στὸν οὐρανό
τά χέρια σου.
Πλανῆτες ἀξόδευτοι
σέ αὐτοδύναμη τροχιά.
Ἀνάμεσα στό χῶμα
καί τῆ βροχή
τά χέρια σου ἀπό πηλό.
[...]

καί πιό κάτω:

Ἀνάμεσα στή θάλασσα
καί στά σύννεφα
τά χέρια σου
μέ τίς θύελλες συνομιλοῦν
[...]

(«Χέρια ἀπό πηλό»)

Στὴν «Ὀδὴ στό ἀσήμαντο» ἀναφέρει:

[...]
Ἔτσι κι ἄλλιῶς,
χωρίς περιγράμματα σαφῆ,
τά πράγματα ἄδηλα κυλοῦν
ἀνάμεσα στίς γραμμές τῆς ἱστορίας.

Ἐνῶ στό ποίημα «Οὐτοπία»:

[...]
Ἄλλοτε ἔλεγες
γιὰ ξέφρενους καβαλάρηδες,
σκιές περιπλανώμενες
ἀνάμεσα σέ μακρινά ἀστέρια.
[...]

Στό ἀνάμεσα τοῦ σύμπαντος κόσμου, τά χέρια θά συναντήσουν τά χέρια τοῦ ἄλ-
λου, γιὰ νά συνενωθοῦν μέ τὴν ἄρμονία τῆς φύσης καί νά συντονιστοῦν στό ρυθμό τῆς:

[...]

Τά χέρια μας ἀγγίζονται ἀνάμεσα στίς παπαρούνες
καί τά ξερά χόρτα.

[...]

(«Χῶρος κενός καί πλήρης»)

Ἀπαιτεῖται, ὥστόσο, ἐπίπονη μαθητεία γιά τόν συντονισμό, τήν ἐναρμόνιση, γιά ν' ἀντέχει ἡ ἀνοιξη, γιά νά παραμένει θαλερή. Ἐκτός ἀπό ἀκονισμένες αἰσθήσεις, χρειάζεται μόχθος, κάματος, ἀλλά προπάντων ἡ καθαρότητα, ἡ ἀθωότητα τῆς φυσικῆς κατάστασης ἔτσι ὥστε νά μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νά ἀναγνωρίσει τούς σπόρους, τά σπέρματα, τῆς ἐν ἀληθείᾳ ζωῆς, γιά νά καρπίσει φωτεινό, πολύχρωμο τό παρόν καί τό μέλλον:

[...]

Θαλερή θά μείνει μιά ἀνοιξη ἔφηβη,
φτάνει τά μάτια μας ν' ἀντλήσουν
τό ὕστερο φῶς
μιᾶς μακριᾶς ἡμέρας μόχθου.
Φτάνει νά μάθουμε
ἀπ' τή σιωπή
τῶν χεριῶν πού δουλεύουν
τήν πέτρα καί τ' ἀτσάλι.

Νά μάθουμε ξανά
ν' ἀφουγκραζόμαστε τό σπόρο
πού μέσα στήν ἀνυδρῆ γῆ φυτρώνει.

[...]

(«Ἐπίπονη μαθητεία»)

Οἱ σπόροι εἶναι ἡ μόνη περιουσία, πού ἐγγυᾶται καί συντηρεῖ τήν προοπτική μιᾶς ἀνοιξης:

[...]

Ἐμεῖς τοῦ κόσμου οἱ τελευταῖοι
περπατᾶμε μέ πέλματα γυμνά
σέ μονοπάτια τοῦ χειμῶνα.
Μέσα στό πουγκί μας δέν ἔχουμε κέρματα
ἀλλά μονάχα σπόρους
πού ἤδη ἔχουν φυτρώσει
ἀπό τήν ὑγρασία τῶν δακρύων μας.

[...]

Κι ὅταν τριγύρω θά φυτρώσουν ἀνεμῶνες
καί μῶβ κρινάκια,
θ' ἀνοίξουμε τίς χοῦφτες μας
κατά τή βροχή.
Κι ἡ ἀνοιξη
σάν φῶς θά περάσει
μέσα ἀπό τά σώματά μας.

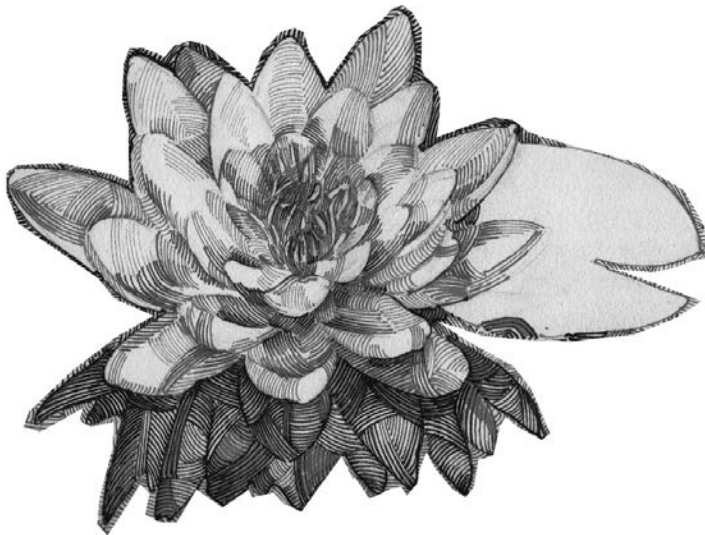
(«Τοῦ κόσμου οἱ τελευταῖοι»)

Ρέων ὁ λόγος, φωτεινός, μελωδικός καί στίς πιό σκοτεινές πτυχές τοῦ ἔσω βίου.

Γεμάτος από τά χρώματα του ούρανοῦ, ἀλλά κυρίως τῆς γῆς, τ' ἀρώματα τῆς βρεγμένης γῆς, τῶν σωμάτων, τῶν λουλουδιῶν καί τῆς χλόης. Στή θερμοκρασία τῆς μνήμης, τῶν αὐθεντικῶν στιγμῶν, ἔτσι ὥστε κάθε σπόρος νά μπορεῖ νά φυτρώσει. Μέ τίς σκιές καί τό χνῶτο τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγαπημένων ἀλλά καί τῶν καταφρονεμένων, νά κατευθύνουν τόν νοῦ, νά περιφρουροῦν αἰσθήσεις καί συναισθήματα ἀπό τόν κίνδυνο τῆς ὁποίας ὑπερβολῆς. Μέ τούς ἀκροτελεύτιους στίχους νά συμπυκνῶνουν τό συμπέρασμα ἀπό τήν βιωμένη ἐμπειρία. Καί τή σεμνότητα πανταχοῦ παροῦσα, ἀπό καταβολῆς. Γιατί ἡ ποίηση εἶναι ἐν τέλει ὁ ἄλλος τρόπος τῆς μίας, ἐνιαίας ζωῆς. Ἡ Θεῶνη Ἀναστασοπούλου τό ἀποδεικνύει μέ τόν ἐναργέστερο, ἐν τέχνῃ καί βίῳ τρόπο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἐκδόσεις Διαπολιτισμός, 2017.
2. Ἐκδόσεις Διαπολιτισμός, 2018.
3. Τά ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων πού ἀκολουθοῦν εἶναι ἀπό τήν συλλογή *Μιά ἀνοιξη καί ν' ἀντέχει*. Ὅπ. π.

ᾠδιαν Βόνγκ

Τηλέμαχος

Σάν κάθε καλός γιός, τραβάω τόν πατέρα μου
ἔξω ἀπό τό νερό, τόν σέρνω ἀπό τά μαλλιά

πάνω στήν ἄμμο, οἱ ἀγκῶνες του χαράσσουν ἓνα ἶχνος
πού τά κύματα βιάζονται νά σβήσουν. Γιατί ἡ πόλη

πέρα ἀπό τήν ἀκτή δέν εἶναι πιά
ἐκεῖ πού τήν ἄφησε. Γιατί ὁ βομβαρδισμένος

καθεδρικός εἶναι τώρα ἓνας καθεδρικός
τῶν δέντρων. Γονατίζω δίπλα του νά δῶ πόσο μακριά

θά μπορούσα νά βουλιάξω. Ξέρεις ποιός εἶμαι
μπαμπά; Ἄλλά ἡ ἀπάντηση δέν ἔρχεται ποτέ. Ἡ ἀπάντηση

εἶναι ἡ τρύπα ἀπό σφαῖρα στήν πλάτη του, γεμάτη
μέ θαλασσινό νερό. Εἶναι τόσο ἀκίνητος πού νομίζω

θά μπορούσε νά 'ναι ὁ πατέρας ὁποιουδήποτε, πού βρέθηκε
ὅπως ἓνα πράσινο μπουκάλι μπορεῖ νά ἐμφανιστεῖ

στά πόδια ἑνός παιδιοῦ περιέχοντας μιά χρονιά
πού δέν ἄγγιξε ποτέ. Ἀγγίζω

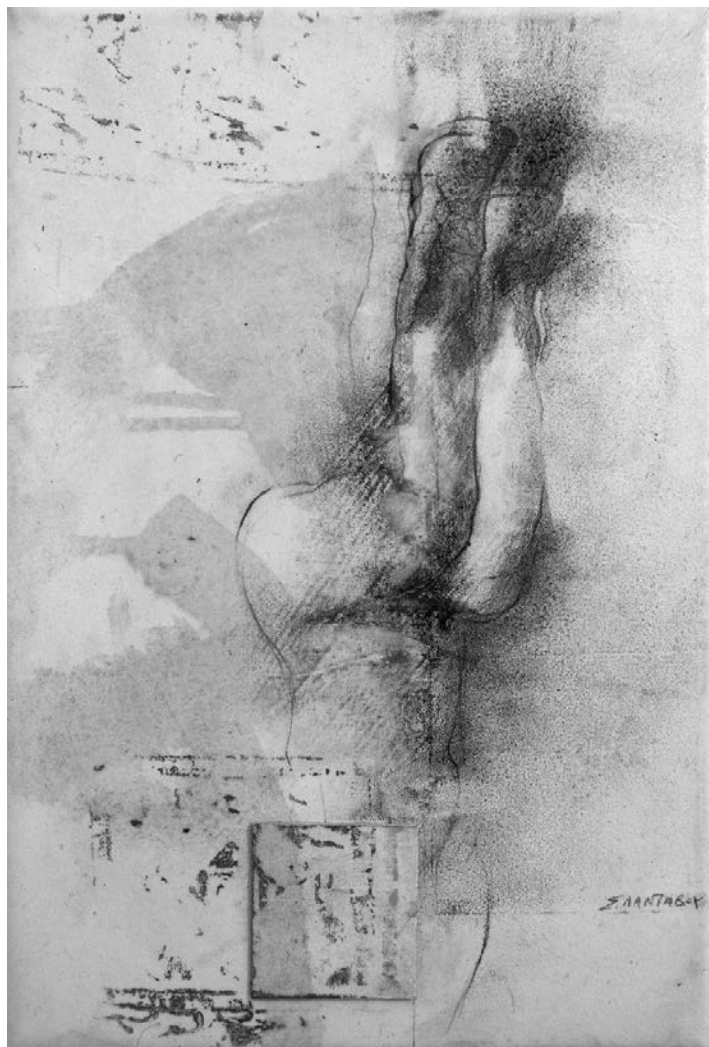
τ' αὐτιά του. Τίποτα. Τούς μώλωπες
τοῦ λαιμοῦ. Τόν γυρίζω ἀνάσκελα. Νά τό

ἀντιμετωπίσω. Ὁ καθεδρικός στά ποντομέλανά του μάτια.
Τό πρόσωπο ὄχι τό δικό μου ἀλλά ἓνα πού θά φορέσω

νά φιλήσω γιά καληνύχτα ὅλους τούς ἐραστές μου:
μέ τόν τρόπο πού σφραγίζω τά χεῖλη τοῦ πατέρα μου

μέ τά δικά μου κι ἀρχίζω
τό ἔμπιστο ἔργο τοῦ πνιγμοῦ.

[Ο Όσιαν Βόνγκ –Ocean Vuong– είναι ένας νεαρός (γεν. 1988) Ἀμερικανός ποιητής βιετναμέζικης καταγωγής. Στην ποίησή του ἡ μορφή τοῦ πατέρα καί κυρίως ἡ ἀπουσία του παίζουν κομβικό ρόλο. Ἔχει ἤδη τιμηθεῖ μέ πολλά βραβεῖα ποίησης, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό φημισμένο καί ὑψηλοῦ κύρους βραβεῖο Τ. Σ. Eliot γιά τό 2017.]

Λίλια Τσουββα

Κούλα Ἀδαλόγλου Γνωριμία μέ τό ἔργο της

Γλωσσολογία καί Λογοτεχνία
Σύντομη παρουσίαση τῶν ποιητικῶν συλλογῶν
Δίπλη Ἀρθρωση, Ὀδυσσεάς, τρόπον τινά

«άν ἡ γλῶσσα ἀποτελοῦσε ἀπλῶς ἓνα μέσο ἐπικοινωνίας, πρόβλημα δέ θά ὑπῆρχε. Συμβαίνει ὅμως νά ἀποτελεῖ καί ἐργαλεῖο μαγείας καί φορέα ἀξιών», εἶχε πει ὁ Ἐλύτης.
Ἡ Κούλα Ἀδαλόγλου, διδάκτωρ γλωσσολογίας, κριτικός τῆς τέχνης, ποιήτρια καί συγγραφέας, διατηρεῖ σχέση ὁμόγαλου λώρου μέ τή γλῶσσα. Χειρίζεται μέ δεξιότητα τίς λέξεις καί πετυχαίνει νά μεταφέρει τόν κραδασμό τους κινητοποιώντας τά αἰσθήματα καί τίς σκέψεις πού φωλιάζουν μέσα μας.

Γεννήθηκε στή Βέροια. Σπούδασε φιλολογία στό Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἐνῶ ἀπέκτησε τό μεταπτυχιακό της δίπλωμα στήν ἐφαρμοσμένη γλωσσολογία ἀπό τό Πανεπιστήμιο τοῦ Ἐδιμβούργου καί τό διδακτορικό της ἀπό τό Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ἀποτέλεσε μέλος τῆς συγγραφικῆς ομάδας τῶν βιβλίων «Ἐκφραση / Ἐκθεση» πού, ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ καθηγητῆ Χρίστου Τσολάκη, εἰσήγαγαν στό Λύκειο τήν ἐπικοινωνιακή γλωσσική διδασκαλία, ὅπως καί τῆς ομάδας φιλολόγων «Δημιουργική ἔκφραση», ἡ ὁποία δημιούργησε τό ψηφιακό ἔργο «Πολύτροπη Γλῶσσα» (<http://politropi.greek-language.gr>), γιά τή διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας. Τό ἔργο, ἐγκεκριμένο ἀπό τό Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς καί ἐνταγμένο στήν «Πύλη γιά τήν Ἑλληνική Γλῶσσα» τοῦ Κέντρου Ἑλληνικῆς Γλώσσας, διευρύνει καί ἐμπλουτίζει τά ἐγχειρίδια Ἐκφραση-Ἐκθεση γιά τό λύκειο. Ἐπί χρόνια σχολική Σύμβουλος τῶν Φιλολόγων στή Θεσσαλονίκη (1998-2007) καί διευθύντρια τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Γυμνασίου Ἀμπελοκήπων Θεσσαλονίκης (2007-2011), δέ σταμάτησε νά ἐργάζεται μέ ζήλο σέ θέματα πού ἀφοροῦν στή διδασκαλία τῆς γλώσσας καί στήν ἀξιολόγηση τῆς γλωσσικῆς ικανότητος τῶν μαθητῶν.

Στό ἐπιστημονικό της ἔργο περιλαμβάνεται τό βιβλίο *Ἡ γραπτή ἔκφραση τῶν μαθητῶν* (ἐκδόσεις Κέδρος, 2007) ὅπου παραθετεῖ τίς γνώσεις της πάνω στό ζήτημα τῆς γραπτῆς διατύπωσης τῶν σκέψεων ἀπό τούς μαθητές. Μέ τρόπο κατανοητό ἐκθέτει δύο σημαντικά προβλήματα τῆς διδασκαλίας τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας: τή βελτίωση τοῦ γραπτοῦ λόγου καί τήν ἀξιόπιστη, ἀντικειμενική ἀξιολόγησή του. Ἀναφέρεται στά πλεονεκτήματα τῆς ἐπικοινωνιακῆς προσέγγισης τῆς γλώσσας –πού ἔχει εἰσαχθεῖ ἀπό τό 1984 στήν Ἑλλάδα– καί ἐξηγεῖ πῶς ἡ ἀλλαγὴ αὐτή μετέτρεψε τό παραδοσιακό, κλειστό στίς ἀδύναμες κοινωνικά τάξεις καί μέ ἀρχαίζοντα προσανατολισμό σχολεῖο, σέ δημοκρατικό – ἀνοικτό «*μέ τό μαθητή στό κέντρο τῆς διδασκαλίας γιά νά ἐκφραστεῖ τό κάθε παιδί ἐλεύθερα καί δημιουργικά καί μέ τή διδασκαλία τῆς γλώσσας ζωντανή*», ὅπως μᾶς δίδαξαν οἱ μεγάλοι μας παιδαγωγοί Δελεμούζος καί Κουντουράς. Τό βιβλίο *Ἡ γραπτή ἔκφραση τῶν μαθητῶν* ἀποτελεῖ ἐργαλεῖο γιά τόν ἐκπαιδευτικό πού ἐπιθυμεῖ νά

ἐργαστεί μέσα σέ καθεστώς ἐλευθερίας καί νά κερδίσει τήν ἐμπιστοσύνη τῶν μαθητῶν, «ὥστε ὁ νέος νά ἐκφραστεῖ μέ λόγο ζωντανό καί ἐλεύθερο, ὄχι ἀπονευρωμένο, σχολαστικό καί γερασμένο».

Στά λογοτεχνικά γράμματα ἡ Κούλα Ἀδαλόγλου πρωτοπαρουσιάζεται τό 1982, μέ τήν πρώτη της ποιητική συλλογή *Καταγραφές*. Στή συνέχεια ἐκδίδει τίς συλλογές *Στό μεταίχμιο* (1992), *Δύο ἐλεγείες καί μία ὠδή* (1996), *Μαθητεία στήν ἀναμονή* (2001). Ἡ *Διπλή ἀρθρωση* καί *Ὀδυσσεάς*, *τρόπον τινά* κυκλοφοροῦν τά ἔτη 2009 καί 2013, ἐνῶ τό 2016 ἐκδίδεται ἡ τελευταία της ποιητική συλλογή *Ἐποχή ἀφῆς*. Στό μεταξύ, τό 2012, κυκλοφόρησαν καί τά πρῶτα της διηγήματα μέ τίτλο *Βγήκε ἕνας ἥλιος χλωμός*.

Βασικά γνωρίσματα τοῦ ποιητικοῦ της λόγου

Στήν ποίηση τῆς Ἀδαλόγλου προκρίνεται ὁ ἀνομοιοκατάληκτος ἐλεύθερος στίχος μέ τίς ἀνοιχτές φόρμες. Ἡ ἀμεσότητα τῆς αἰσθήσης, ἡ ὑπαινικτικότητα, ἡ λιτή ἐκφραση, ἡ μουσικότητα, ἀποτελοῦν γνωρίσματα τοῦ ἔργου της, ὅπως καί ἡ διακειμενικότητα. Ἡ ποίηση συναρθρώνεται μέ τό θέατρο. Τά ποιήματα διακρίνονται ἀπό σκηνοθεσία, ὁ λόγος εἶναι τελεστικός μέ τήν εἰκονοπλασία σταθερό του χαρακτηριστικό. Στίχοι προηγούμενων ποιητικῶν της συλλογῶν συνομιλοῦν μέ νεότερους, ἀλλά καί μέ στίχους ἄλλων ποιητῶν (τοῦ Καβάφη, τοῦ Ρίτσου, τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Σαχτούρη), ὅπως καί μέ τραγούδια, τοῦ Κορακάκη, τοῦ Δήμου Μούτση, τοῦ Θάνου Μικρούτσικου.

Ἄλλοτε ἡ ἴδια ἡ τέχνη προβάλλεται ὡς ἀντικείμενο τοῦ ἑαυτοῦ της (αὐτοαναφορικότητα), στοιχεῖο μεταμοντερνιστικό. Ἀφορμῆ ἐμπνευσης ἀποτελεῖ συχνά ἡ ἐπαγγελματική ιδιότητα, ἡ ἐπαφή μέ τούς μαθητές, ἡ ἐμπειρία τῆς τάξης. Τό διδακτορικό, οἱ σπουδές καταλαμβάνουν ἐπίσης μέρος τῆς ἐργογραφίας. Ἀπό τήν ἄλλη, γνώρισμα τοῦ ποιητικοῦ της ἔργου εἶναι ἡ συνάντηση τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας μέ τήν ἱστορία. Οἱ ἀναμνήσεις, οἱ ἐλεύθεροι στοχασμοί, καθῶς ρέουν στό νοῦ, φέρνουν στό προσκήνιο τή σχέση τοῦ χρόνου μέ τή μνήμη. Τό παρελθόν ἀναμειγνύεται μέ τό παρόν σέ ἕναν διαρκῆ μετεωρισμό τῆς μνήμης, ἐνῶ τό ποιητικό ὑποκείμενο κυριεύεται συχνά ἀπό τήν αἴσθηση τῆς διάσπασης κινούμενο ἀνάμεσα στό ὄνειρο καί τόν ἐφιάλτη.

Οἱ ἱστορικές ἀναφορές παραπέμπουν σέ στιγμές ἐπώδυνες γιά τόν ἐλληνισμό (τῆ μικρασιατική καταστροφή, τήν κατοχή, τό ἀντάρτικο), ἀλλά καί σέ νοσταλγική διάθεση γιά ἐποχές πού παρήλθαν. Ἄλλες φορές, ἡ προσφυγή στούς ἀρχαίους μύθους, τεχνική καί αὐτή τοῦ μοντερνισμοῦ, ἀποβαίνει βασικό μέσο ἐκφρασης. Ὅμως ὁ μῦθος γιά τήν Ἀδαλόγλου εἶναι μόνον τό προσωπεῖο. Κρατᾶ ἀπό αὐτόν τόν πυρήνα καί τό ὑπόλοιπο τό ἀναπλασιάζει προσδίδοντας του ἐντελῶς σύγχρονα χαρακτηριστικά.

Ὁ λόγος χαρακτηρίζεται ἀπό οἰκειότητα. Βρίθει ἀπό ὄρους τῆς τεχνολογίας, νεολογισμούς, τῆς ἀργκό, ἀλλά καί ξενόφωνες ἐκφράσεις. Ὁ τόνος εἶναι κουβεντιαστός, ἐνῶ ὑποφώσκει ἕνα μελαγχολικός λυρισμός, ἡ διάθεση μιᾶς χαμηλόφωνης προσωπικῆς ἐξομολόγησης μέ τόνους στοχαστικούς. Φυσικά δέν ἀποφεύγονται λόγιες διατυπώσεις. Τό καθημερινό ἔτσι ἀναμειγνύεται μέ τό ἐπιστημονικό. Ὁ σαρκασμός καί ὁ αὐτοσαρκασμός ἀποτελοῦν γνωρίσματα τοῦ ἔργου, ὅπως καί ἡ διατύπωση μιᾶς πίστης σταθερῆς πού ἀφορᾶ στή λυτρωτική ἐπενέργεια τῆς ποίησης.

Λογοτεχνικά μοτίβα

Τά κυριότερα λογοτεχνικά μοτίβα στήν ἐργογραφία τῆς Ἀδαλόγλου εἶναι ἡ μνήμη, ὁ ἔρωτας, ἡ ξενιτιά, ἡ ἀσθένεια, ἡ μοναξιά, ὁ θάνατος, τά κοινωνικά προβλήματα.

Ἡ μνήμη εἶναι κινητήρια δύναμη στήν τέχνη της. Ἡ Ἀδαλόγλου μιλά σχεδόν μέσω τῆς μνήμης. «*Μνησιπήμων ἐπιστροφή τῆς μνήμης*». «*Γιά νά ξέρουν τά μάτια πῶς νά κοι-*

τάζουν». Τό ποιητικό ἐγώ μεταπηδᾷ συχνά στό παρελθόν σέ μιά flash back ἀναπαράσταση κινηματογραφικοῦ τύπου. Δέν ἀποφεύγονται πολιτικές τοποθετήσεις σέ ζητήματα ἐπίμαχα καί σύγχρονα.

Ἄλλά καί τό θέμα τοῦ ἔρωτα εἶναι κυρίαρχο στήν ποίησή της. Ὁ ἔρωτας πού δοκιμάζεται ἀπό τήν ἀπουσία ἢ τήν καθημερινότητα, ὅπως καί ὁ ἠδυπαθής, ὁ τρυφερός, ὁ λογικός ἔρωτας, ὁ ὠρμος, ὁ ὑπερβατικός, ὁ ἔρωτας-λύτρωση. «Θά σοῦ δώσω νά κυλιστεῖς τό γρασίδι τῆς καρδιάς μου» («Στό μεταίχιμο»). «Ἀπόψε θά μέ διδάξεις πῶς ξεπερνιέται ἡ νύχτα». «Σ' αὐτό τό στόμα πού δέν κλείνει θέλω νά κάνω μιά πυρηνική δοκιμή». «Κάθε φορά πού πυρπολοῦνται τά μάτια σου δεκάδες ἄνθρωποι ἀνάβουνε κεράκι τῆς Ἀνάστασης». «Ἀκόμα καί νά μή μιλάς, αὐτή ἡ γραμμή τοῦ κορμιοῦ σου εἶναι μιά χαμογελαστή ἐλπίδα» (ἔμβολιμα, «Στό μεταίχιμο»).

Τό θέμα τῆς ξενιτιάς καταλαμβάνει ἐπίσης μεγάλο μέρος στό ἔργο τῆς Ἄδαλόγλου. Ὡς τόπος ἐξορίας ἀπό τή μιά, ὡς ἐσωτερική «μετανάστευση» ἀπό τήν ἄλλη, φυγή ἀπό ἀνθρώπους καί περιβάλλοντα τοξικά πού δηλητηριάζουν τήν καθημερινότητα. Ἀκόμη, τήν ποιήτρια ἀπασχολοῦν ζητήματα κοινωνικά καί ἐπικάικρα, ἡ μετανάστευση, οἱ ἄνθρωποι πού ψάχνουν γιά φαγητό στούς κάδους τῶν σκουπιδιῶν, ὁ πόλεμος, ἡ ἀσθένεια. Ἡ Κούλα Ἀδαλόγλου ἐνσκήπτει στό καθημερινό πάντα μέ οὐμανιστική χροιά ὑποφέροντας ἀπό τό πάθος, τήν ἐμπειρία, τήν αἴσθηση.

Ὁ θάνατος, τό πιό σκληρό βίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐκφράζεται μέ τρόπο συμβολικό, ὡς ὀριστική ρῆξη συναισθηματικῶν δεσμῶν, ἀλλά καί ὡς φυσικό τέλος καί διακοπή τῆς σχέσης ἀγαπωμένων προσώπων. Στήν προσπάθειά του τό ποιητικό ὑποκείμενο νά λυτρωθεῖ ἀπό τήν συναισθηματική πίεση πού τοῦ προκαλεῖ, στήνει συχνά συνομιλία μέ τούς νεκρούς.

Βγήκε ἕνας ἥλιος χλωμός (Ταξιδευτής, 2012)

Τά διηγήματα τῆς Ἀδαλόγλου ἔχουν τόν τίτλο *Βγήκε ἕνας ἥλιος χλωμός*. Ἀποτελοῦνται ἀπό ἕνα εἰσαγωγικό ἀφήγημα, δεκατρία διηγήματα καί ἕνα ἐπιλογικό. Γραμμένα ὅλα σέ πρῶτο καί τρίτο πρόσωπο χαρακτηρίζονται ἀπό ἐντονη θεατρικότητα. Πρωτοτυπία τῆς συλλογῆς ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ἀνάμεσα στίς τριτοπρόσωπες ἀφηγήσεις παρεμβάλλονται κείμενα μέ πλάγια γράμματα, ὅπου ὁ ἥρωας μιλά σέ πρῶτο πρόσωπο, ἐνῶ δίνονται ὀδηγίες σκηνοθετικές μέ ἀποτέλεσμα ὁ διηγηματικός λόγος νά μετατρέπεται σέ θεατρικό. Τό βιβλίο κλείνει μέ ἐπίλογο ὅπου ἡ ἀφηγήτρια ἀπαντᾷ μέν σέ ἠλεκτρονικό μήνυμα φίλου –πού τήν προτρέπει νά χαρεῖ τή θάλασσα ἀντί νά σερφάρει στό διαδίκτυο– ἀλλά καί στή γειτόνισά της, πού τῆς λέει «πῶς ἡ ζωῆ δέν εἶναι στά χαρτιά. Ξέρω καί γώ; Ἴσως νά ἔχει δίκιο, ἀλλά ἴσως ἡ πραγματική ζωῆ νά βρῖσκεται στίς ἱστορίες, βρέ Ἀρχοντοῦλα», σαφῆς ἀναφορά στίς δύο μορφές ἀνάγνωσης, τήν ἠλεκτρονική καί τοῦ βιβλίου.

Ἡ ποιητική συλλογή *Διπλή Ἄρθρωση* (Ταξιδευτής, 2009)

«Ὁ τίτλος *Διπλή Ἄρθρωση* παραπέμπει στόν ἀντίστοιχο γλωσσολογικό ὄρο ἄρθρωση ὄχι μέ ἐπιστημονική ἀκρίβεια, ἀλλά μέ ἐλεύθερη μεταφορική χρῆση», γράφει ἡ ποιήτρια. Ὡστόσο παραπέμπει στίς δύο μεγάλες ἐνότητες τῆς συλλογῆς πού συνομιλοῦν μεταξύ τους.

Μιά παράσταση καί τέσσερες μονόλογοι συνιστοῦν τή *Διπλή Ἄρθρωση*, μέ θέμα

τίς ἀνθρώπινες σχέσεις, τή σωματική φθορά, τά γηρατειά, τό θάνατο.

Ἄνθρωποι ἀπλοί, χαμένοι στό ἀδιέξοδά τους στό Α΄ μέρος μέ τίτλο «*Ἡ παράσταση*». Ἐδῶ παρακολουθοῦμε μιά θεατρική πρωταγωνίστρια, ἀνέστια ἐρωτικά καί συντροφικά, νά παίξει θέατρο σέ χαλάσματα. Πρόκειται γιά τέσσερα τραγούδια-θεατρικούς μονολόγους ἀπό μιά γυναίκα σέ τέσσερις ἐκδοχές: τήν Τασία, τή Μαίρη, τήν Ἄννα καί τή Μερσίνα. Οἱ μονόλογοι, ὅπως τούς τῆς ἀφηγήθηκαν γυναῖκες πού γνώρισε, ὁμορφες γυναῖκες, «*ὄριμες ἢ καί ἠλικιωμένες, ἀλλά ὄχι γερασμένες, ὠραίες γυναῖκες φυλακισμένες στό μικρό τους χῶρο*», «*κι οὔτε μιά στάλα τό λαδάκι τῆς παραμυθίας*», ὅπως γράφει ἡ Τασία, ἡ πρώτη γυναίκα, πού τή σημαδεύει ἡ χηρεία. Ἡ ἐνότητα κλείνει μέ τήν ἡμερολογιακή κατάθεση τῆς Μερσίνας. Κάθε μέρα τῆς ἐβδομάδας καί μιά ἐξομολόγηση. Ἀπολήγει στήν «*Κυριακή*», τελευταῖο ποίημα τῆς ἐνότητας.

Τά θέματα τοῦ παρελθόντος πού ἀνασύρει ἡ μνήμη καί τά ὁποῖα ἐπικρατοῦν στό πρῶτο μέρος, ἐρχονται νά πλεχθοῦν ἀρμονικά μέ θέματα σύγχρονα στό Β΄ μέρος τῆς συλλογῆς «*Πρός πολλούς ἀποδέκτες*». Τά τελευταῖα λόγια τῆς Μερσίνας «*Κλείνω τήν πόρτα, κάπου θά βγῶ. Φεύγω*», σηματοδοτοῦν τήν ἐξοδο, τή μετάβαση ἀπό τόν κόσμο τῆς ἐσωστρέφειας καί τῆς ματαίωσης –πού εἶδαμε στό Α΄ μέρος– στόν ἐξω χῶρο, στό χῶρο τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς.

Στή Β΄ αὐτή ἐνότητα ψηλαφοῦνται ὄψεις τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος. Ἡ θεματολογία χρωματίζει τούς μετανάστες, τήν πολιτική διαδήλωση, τό ἀεροπλάνο, τή συνεννόηση μέσω τοῦ κινητοῦ τηλεφώνου, τίς ἀπρόσωπες σχέσεις, τήν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιά ἀξιοπρέπεια, γιά ἀνασυγκρότηση. Ἡ ποιήτρια μέσω τῆς μετάβασης ἀπό τό ἰδιωτικό στό δημόσιο, ἀπό τό ἀτομικό στό συλλογικό, μέ μαεστρία καταφέρνει νά ἐνώσει τά δύο φαινomenικά ἀνεξάρτητα μέρη Α΄ καί Β΄.

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ

*Φανάρι κόκκινο καί στάση
Γραφεῖο τελετῶν – διανυκτερεύει
Νά διανυκτέρευαν ἀλήθεια, μαγαζιά,
γραφεῖα, ἐπιχειρήσεις, μ' ἓνα φωτάκι, κάποιον ὑπάλληλο.
Θά 'χε ζωῆ ἡ πόλη.
Θά 'χα καί ἐγώ μιά ἐλπίδα συντροφιάς.
Κάποιες δουλειές θά τελείωνα ἴσως
τίς ξάγρυπνες ὥρες πού δέ θέλω διασκεδάσεις.
Μά τελικά μόνον ὁ θάνατος διανυκτερεύει;*

Ὁ ἀναγνώστης στήν ἐνότητα αὐτή γεύεται τή θλίψη τῆς ματαίωσης, τήν ἀπουσία τῆς ἐλπίδας, τή στασιμότητα. Τά πρόσωπα εἶναι ὅλα γυναῖκες μέσης ἡλικίας πού βρίσκονται στήν ἡλικία τοῦ ἀπολογισμοῦ γιά τά χρόνια πού ἔφυγαν καί νιώθουν ἐντονη τή γεύση τῆς πίκρας.

*Κάπου στή δυτική Μακεδονία τήν τύλιξε τό πατρικό της.
Ἰγροί τοῖχοι βραχυκύκλωναν τό ἠλεκτρικό
τά χιόνια χρόνιζαν στήν ὀροφή
ἡ ὑγρασία σκέβρωνε, ἀλλά χωρίς τήν παραμικρή ἐνυδατική ἐλπίδα,
τή μούμια πού τήν κοίταζε στόν καθρέφτη.
[...]
Στά Γιάννενα ἔμεινε λίγες μέρες.
–τῆς εἶχαν πεῖ νά πάει σέ πόλεις μέ συχνή βροχή–*

Μάταια ἔψαχνε τὰ μάτια τῆς Φροσύνης.
Ἡ λίμνη δέν εἶχε νά τῆς δώσει τίποτα.

Μερικές φορές τό σκηνικό γίνεται ἐφιαλτικό, προδῆλως ὑπερρεαλιστικό, Σαχτου-
ρικό. Ὁ στίχος πεζολογεῖ. «Ἐκείνη τῆ νύχτα πού τραβήχτηκαν τὰ μαχαίρια, ἐκείνη τῆ νύ-
χτα, χάθηκε ἡ σελήνη. Φύσηξε ἓνας ἀέρας στρόβιλος, τὰ σκηνικά μιά μάζα, ἓνας πολ-
τός τὰ χρώματα, τὰ σώματα γυμνώθηκαν, πιό εὐάλωτα, τρωτά, τὰ ρούχα ἔγιναν φτερά ἢ
νεκροσέντονα. Σάν φάνηκε πάλι τό φεγγάρι ὁ θεατρώνης βρέθηκε μέ μιά κλωστή αἶμα
στήν ἄκρη τῶν χειλιῶν καί φορεμένη ἀνάστροφα μιά προσωπίδα λαϊκοῦ καρναβαλιοῦ.
Ἄγνωστο ποιός βεβήλωσε καί χάλασε».

Ἦμως ὁ ρυθμός, ἡ μουσικότητα δέ χάνονται. Ἀποτελοῦν συνοδευτικά στοιχεῖα
τοῦ στίχου ὁ ὁποῖος, παρά τήν πεζολογία τῆς ἐκφρασης, τό ρεαλισμό, τῆ θεματολογία
τήν ἀντλημένη ἀπό τὰ μικροζητήματα τῆς καθημερινότητας, παραμένει γοητευτικός.

(Ἀπό τόν πρόλογο τῆς πρωταγωνίστριας)

Ποῦ νά πρωτομαζέψω τό μυαλό μου; Σκορπίσαν τὰ παιδιά. Οἱ μελιτζάνες εἶναι βα-
ριές. Θά βάλω λιγότερες στρώσεις. Μή φᾶς τίποτε ἄλλο, λίγο ρυζόγαλο, νά σοῦ φτιάξει
τῆ γέυση. Φόρεσε τήν ἐσάρπα στήν πλάτη σου. Ἔχει ψύχρα ἀπόψε. Καί ἔλα, κάθισε...

Ἐνίστε ὁ αὐτοσαρκασμός στήνει παιχνίδι μέ τήν ποιητική ιδιότητα:

ΑΦΗΓΗΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Ποιός εἶπε ὅτι δείχνω τό πρόσωπό μου;
Προσωπεῖα φορῶ
φωνές δανερίζομαι
ἀφηγήσεις φίλων
διαλόγους ἀπό λεωφορεῖα καί καφετέριες.
Παρακαλῶ νά ἄρθεῖ ἀμέσως ἡ ἀδικία.
Ἔχει καί ἡ ποίηση δικαίωμα στό ἄλλοθι.

Ο ΑΛΛΟΣ ΜΟΥ ΕΑΥΤΟΣ ΤΑ ΠΑΕΙ ΜΙΑ ΧΑΡΑ

Ὁ ἄλλος μου ἑαυτός τὰ πάει μιά χαρά.
Ἔχει μεγάλη πέραση. Κυκλοφορεῖ μέ ἄνεση,
ἔχει δυναμισμό καί ἀποψη.
Ὁ ἄλλος μου ἑαυτός γράφει στίλ.
Ἐγώ τί κάνω.

Οἱ ἀνθρώπινες ἀνασφάλειες πού θίγονται ἔντονα στή συλλογή, τὰ διλήμματα, οἱ
ἀνεπάρκειες, οἱ αὐταπάτες ἀντιμετωπίζονται μέ ματιά θαρραλέα, σκωπτικά. Ὁ τόνος
εἶναι μελαγχολικός, ἐλεγειακός, χωρίς ὅμως νά συνθλίβει, χωρίς νά καταρρακώνει τόν
αναγνώστη. Ἀντίθετα, ὁδηγεῖ σέ περισυλλογή, σέ πνευματικότητα.

Φαντάσου λέει νά ζῶ μέ ὑποκατάστατα.
Ἐποκατάστατο ἀσβεστίου.
Ἐποκατάστατο τοῦ καρναβαλιοῦ τῆς Βενετίας –
μάσκες στόν τοῖχο τῆς COMMEDIA DEL ARTE.
Ἐποκατάστατο τοῦ ἔρωτα –

ή συνουσία του όρου στή φλέβα μου.
 Ύποκατάστατο ζωής
 ή ζωή που ζω;

Ή ποιητική συλλογή *Όδυσσέας, τρόπον τινά* (Σαιξπηρικών, 2013)

Ο Τόμας Ήλιοτ για τό μυθιστόρημα του Τζέιμς Τζόυς *Όδυσσέας*, καταγωγικό έργο του εύρωπαϊκού μοντερνισμού, γράφει πώς οι άρχαίοι μύθοι γίνονται μέθοδος μέ τήν όποία ή σύγχρονη τέχνη έπιχειρεί «νά ελέγξει, νά δομήσει, γιά νά δώσει μορφή καί αξία στό τεράστιο πανόραμα ματαιότητας καί άναρχίας πού είναι ή σύγχρονη ιστορία».

Η Κούλα Άδαλόγλου στήν ποιητική της συλλογή *Όδυσσέας, τρόπον τινά*, άκολουθώντας τή μοντερνιστική όδο, πλάθει τό δικό της Όδυσσέα. Κρατά τό όμηρικό ύπόστρωμα καί τούς συμβολικούς παραλληλισμούς μέ τήν *Όδύσσεια*, αλλά στοχάζεται πάνω στή ζωή ενός σύγχρονου ζευγαριού. Ο δικός της Όδυσσέας είναι ένας γήινος, άντηρωικός Όδυσσέας, ένας σύγχρονος άντρας, πού άπουσιάζει σέ δουλειές. Η Πηνελόπη της μία μοντέρνα γυναίκα πού γράφει σέ ύπολογιστή καί έπικοινωνεί μέ τόν Όδυσσέα ηλεκτρονικά.

Τά όνόματα τών πρωταγωνιστών παραμένουν, τό σκηνικό αλλάζει. Ο Όδυσσέας έχει έπιστρέψει στήν Ίθάκη, έχει άποκατασταθεί στήν έξουσία, όμως είναι πολιτικό πρόσωπο, ύποχρεωμένος νά μετακινείται σέ άλλες πόλεις, διαρκώς άπών. Άλλά καί ή Πηνελόπη άπουσιάζει σέ συνέδριο γυναικών. Ο ένας παρών, ό άλλος άπών. Μέ τρόπο εύφυη καί πρωτότυπο ή Κούλα Άδαλόγλου αναπλαισιώνει τό μύθο. Άποτέλεσμα μία διανοητικά έκλεπτυσμένη καί σκωπτική συλλογή σέ δύο μέρη: «Μηνύματα στόν Όδυσσέα» καί «Διαδρομές».

Τά «Μηνύματα στόν Όδυσσέα» είναι είκοσι τέσσερα ποιήματα-μηνύματα πού άπευθύνει κυρίως ή Πηνελόπη στόν Όδυσσέα μέσω του ηλεκτρονικού ύπολογιστή. Όλα γραμμένα σέ δεύτερο πρόσωπο. Οι προσφωνήσεις τρυφερές (*Άγαπημέ μου Όδυσσέα, Άντιστύλι μου, άγάπη μου*), πεζολογικές (*Ά, ρέ Όδυσσέα*), ξενικές (*Όδυσσέα dear*), άφήνουν μία γεύση σαρκασμού, άπογοήτευσης. Η σύγχρονη Πηνελόπη γράφει, γράφει συνεχώς, προσπαθώντας νά βρει διεξοδό στόν άχαλίνωτο συναισθηματισμό της. Κάποια από τά μηνύματα δέν θά σταλοϋν ποτέ. Σέ άλλα έπιθυμεί νά βάλει *delete*. Όμως μέσα από τά λόγια της άφήνει νά διαφανεί ή κρίση του σύγχρονου πολιτισμού πού έγγράφεται κυρίως στό έσωτερικό καί ψυχολογικό πεδίο τών ανθρώπων.

Δύο από τά μηνύματα τά άπευθύνει ό Όδυσσέας. Είναι σέ πλάγια γραφή. Ύποφώσκει έτσι μία χαλαρή έπικοινωνία. Σέ ένα από αυτά μάλιστα άπαντα. Ύπάρχει τό *re*, σύγχρονη τεχνολογική όρος πού δηλώνει έπιστροφή-άπάντηση. Στο δεύτερο μιλά μέ τρυφερότητα άφήνοντας νά αναδυθεί μία διάθεση νόστου. «*Κι εγώ όνειρεύομαι τό σπίτι πλάι στό ρέμα... Νά ναι μαλακό τό βράδυ "χωρίς παρέα" νά είσαι δίπλα μου κι άς μη μιλάς μόνο σάν προχωρήσει ή νύχτα, νά σηκωθείς καί νά χαιδέψεις τά μαλλιά μου καί νά μέ φιλήσεις*».

Στά ύπόλοιπα, όμως, ή Πηνελόπη άπευθύνεται σέ Κάποιον άντρα. Έναν Όδυσσέα, *τρόπον τινά*, όχι στή γνώριμη όμηρική μορφή. Καί δέν είναι ή Πηνελόπη του μύθου τό ποιητικό εγώ, αλλά μία σύγχρονη γυναίκα πού σπαράζει από τή μοναξιά καί βρίσκει διεξοδό στή γραφή. Στο δρόμο γιά τή δική της Ίθάκη έπινόει τό δικό της Όδυσσέα γιά νά λυτρωθεί από τήν άγωνία της φθοράς καί τό φόβο του θανάτου.

Τό ποιητικό προσωπείο, ή περσόνα της Πηνελόπης πού έπινόει ή ποιήτρια γιά νά εκφράσει τίς πιό μύχιες άγωνίες της, είναι ό εύρηματικός τρόπος γιά τό πλούσιο έσωτε-

ρικό ταξίδι, μιά διαδρομή ψυχῆς με ἀφορμὴ τὴν ἀπουσία ἑνὸς ἀνδρα, πού ὡστόσο, ἀκόμη κι ἐάν ἦταν παρών, δέν θά μπορούσε νά καταλαγιάσει τὰ ἀδιέξοδα τῆς σκέψης πού πηγάζουν ἀπὸ τὴ σωματικὴ φθορά, τὸ φόβο τοῦ θανάτου, τὴν ἀναμονὴ ἑνὸς τέλους.

Ὁ συναισθηματισμὸς στὴν ἐνότητα εἶναι διάχυτος, οἱ ψυχικὲς διακυμάνσεις ἐντονεῖς, ὄχι ὅμως μελοδραματικὲς. Τὰ ποιήματα ξαφνιάζουν μετὰ τὴ φρεσκάδα, τὴν πρωτοτυπία, τὴν εὐρηματικότητα. Ἡ ἀσυμπλεγμάτιστη θυμικὴ κατάθεση, ἡ ἐσωτερικότητα πού τὰ διακρίνει ἀναδεικνύουν προβλήματα γυναικεῖα, τὸν πόνο τοῦ ἔρωτα, τὴ μοναχικότητα, τὴν ἀπώλεια τοῦ κάλλους, τὴ φθορὰ τοῦ σώματος. Τὰ μηνύματα στὸν Ὀδυσσεῖα καταλήγουν ἐσωτερικὸς μονόλογος μιᾶς μοντέρνας γυναίκας πού ὑποφέρει ἀπὸ μοναξιά καὶ ἔχει ἀνάγκη τὸ γράψιμο, γιὰ νά λυτρωθεῖ. Ἡ Ὀμηρικὴ Πηνελόπη ὑφαίνει γιὰ νά ἀντεπεξέλθει στίς πιέσεις τῶν μνηστήρων. Ἡ Πηνελόπη στὸ *Ὀδυσσεῖας*, *τρόπον τινά* γράφει μηνύματα στὸν ὑπολογιστή.

Τὸ Β΄ μέρος τῆς συλλογῆς ἔχει τὸν τίτλο «Διαδρομές». Ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι ἐννέα ποιήματα σὲ δύο ἐνότητες. Ἡ πρώτη ἔχει τὸν τίτλο *immigrant's* καὶ ἡ δευτέρη «Τὰ ὄνειρα ἀφανίζονται ὅταν τὰ ἀπορρίπτουν». Στὸ Β΄ αὐτὸ μέρος ἐξετάζονται ὅλες οἱ ἐκφάνσεις ἑνὸς νόστου. Εἰκόνες ἀπὸ τὴ γενέθλια πόλη, ἀλλὰ καὶ μοντέρνα ζητήματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἠλεκτρονικὴ ἐπικοινωνία μέσω τοῦ skype.

Ἡ ἀνάγκη φυγῆς ἀπὸ τὸ ἀπογοητευτικὸ παρόν πού μόνον ἀλλοτρίωση προσφέρει εἶναι ἐντονη. Ἐπιθυμία τοῦ ποιητικοῦ ὑποκειμένου νά ξενιτευτεῖ, νά κατοικήσει σὲ ἕνα ἄλλο «ἐδῶ» ὡς *immigrant*, νά ζήσει ἀκόμη καὶ μετὰ τὴ μνήμη, ἀρκεῖ νά ἀποδράσει ἀπὸ τὸν ἀργὸ θάνατο τοῦ ἀλλοτριωτικοῦ παρόντος. Τὸ βίωμα τῆς προσωπικῆς φυγῆς εἶναι ἐκδηλοῦν μέσα ἀπὸ τὰ τοπία τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου. Ὅμως ἡ ψυχὴ, σφιχτὰ δεμένη μετὰ τοὺς χώρους καὶ τὰ πρόσωπα τῆς γενέθλιας πόλης, ὁδηγεῖ πάλι πίσω, στίς μνημεῖς τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀδύνατο νά ξεφύγει. Ἔτσι ἡ Β΄ ἐνότητα «*Διαδρομές*» συνδέεται ἀρμονικὰ μετὰ τὴν Α΄ «*Μηνύματα στὸν Ὀδυσσεῖα*», μετὰ τὴ λέξη *immigrant's* καὶ τὸ κοινὸ θέμα τοῦ νόστου.

Εἶπαν πὼς ἡ παράξενη, μυστηριώδης καὶ λυτρωτικὴ δύναμη τῆς ποίησης δέν εἶναι παρά ὁ ἐνδόμυχος πόθος νά συμπληρώσουμε τὴν ἀνεκπλήρωτη ζωὴ μας, ὥστε νά τείνουμε πρὸς ἕναν κόσμο πιὸ κατανοήσιμο, πιὸ δίκαιο, ἕναν κόσμο πού δίνει νόημα στὴν ὑπαρξη. Ἡ Κούλα Ἀδαλόγλου καταξιωμένη ἐπιστήμονας καὶ λογοτέχνις, μετὰ τὸν προβληματισμὸ καὶ τὴν εὐαισθησία τῆς γεννᾶ στὸν ἀναγνώστη τὴν ἐπιθυμία γιὰ ἕναν κόσμο πιὸ δίκαιο. Ἡ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ λόγου τῆς δικαίωνουν τὴν τέχνη ὡς ἀξία ἀλλὰ καὶ τὸν καλλιτέχνη ὡς ὑπέρτατο τεχνίτη-δημιουργό. Ἡ λυτρωτικὴ ἀξία τῆς τέχνης γίνεται τὸ δυνατὸ ἀντίδοτο στὴν τραγικότητα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπαρξης.

Βιβλίων Έπισκεψις

ΧΑΡΗΣ ΨΑΡΡΑΣ
Gloria in Excelsis
Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2017

Ο Χάρης Ψαρράς επανέρχεται με την πέμπτη, κατά σειρά, ποιητική συλλογή που φέρει τον λατινικό τίτλο *Gloria in Excelsis* (Κέδρος, 2017) σε αρκετά διαφορετικό κλίμα και σχήμα. Παρόλο που και στις προηγούμενες συλλογές του είχε φλερτάρει αισθητά με τους πειραματισμούς επί της μορφής, είχε δηλαδή αποπειραθεί να αναμετρηθεί με τις προκλήσεις της παραδοσιακής ποίησης, τώρα αυτό γίνεται περισσότερο συνειδητά και οργανωμένα. Τώρα η όμοιοκαταληξία –πλεκτή, ζευγαρωτή ή άναρχη– άναδεικνύεται σε πρωταγωνιστή του ποιήματος και σε βασικό εργαλείο της ανάδειξης του νοήματος, ενώ τό μέτρο, με τό ρυθμό και την άρμονία που παράγει, συμβάλλει καθοριστικά στην αναγνωστική απόλαυση. Σε αυτήν βεβαίως συντελεί και ο παιγνιώδης τόνος που διαπερνά τους στίχους και κυμαίνεται από την ειρωνεία και τό σαρκασμό ως τη σάτιρα και την αλληγορία. Σε κάθε περίπτωση, στόχος του ποιητή είναι η άμφισβήτηση και, μέσω αυτής, η άναζήτηση της αλήθειας ή τουλάχιστον η εύρεση μίας άπάντησης ίκανοποιητικής και κáιριας πάνω στα έναγώνια διαχρονικά ανθρώπινα έρωτήματα. Η έπιλογή ενός δομημένου και άρχιτεκτονημένου ποιητικού λόγου γίνεται για νά ύπηρετήσει καλύτερα αυτόν τό σκοπό.

Ξεκινώντας από τον ίδιο τον τίτλο (μτφρ. *Δόξα έν ύψίστοις*) θά ήθελα νά έπισημάνω την ευθύς έξ άρχης δεδηλωμένη πρόθεση του ποιητή νά άκολουθήσει μιά συγκεκριμένη θεματική γραμμή. Μιά γραμμή που έχει στό ένα άκρο της τόν Άνθρωπο, την ανθρώπινη ποιότητα και στην άλλη τόν Θεό.

Στά εικοσιοκτώ ποιήματα της συλλογής αυτής διερευνώνται πτυχές της σχέσης θεού και ανθρώπου, αλλά και πτυχές του κατεξοχόν ανθρώπινου βίου. Η θεολογία του ποιητή έκκινεί κυρίως από τη Βίβλο και θίγει τό ζήτημα του παντεπόπτη όφθαλμού («Behindthearras»), της άπειλης του φιδιού («Άνακτήσεις»), του Άβελ και του Κάιν («Ο γίος του Άδάμ»), του διαχρονικού προπατορικού ζεύγους, Άδάμ και Εύας («Εξόδιον», «Εύα»), της άνάστασης των νεκρών («Κατά των Έθνικών»).

Κοντά σε αυτά στέκουν τά πολύ ένδιαφέροντα ποιήματα που έχουν άρχαίες έλληνικές άφορμές, αλλά και εκείνα που έμφορούνται από διακειμενική διάθεση. Από αυτά της πρώτης ομάδας ιδιαίτερη μνεία άξιζει τό ποίημα «Πολύφημος» στό όποιο ό Ψαρράς, με άφορμή τό γνωστό έπεισόδιο της όμηρικής *Οδύσσειας*, καταθέτει τη δική του άποψη για την ανθρώπινη ευθύνη, την τιμωρία, τη συγχώρηση.

Θύτης και θύμα καθενός ό έαυτός του κι άλλος κανείς.

Πεθαίνοντας λέει: «Άς όνειρευτώ

πώς είναι ό πατέρας μου θεός

και θά μέ συγχωρέσει».

Χαρακτηριστικά παραδείγματα της δεύτερης περίπτωσης είναι τά ποιήματα που έμπνέονται από έργα και ήρωες του Σαίξπηρ, όπως τό ειρωνικό ποίημα «Behindthearras» με πρωταγωνιστή τόν ήρωα του Άμλετ, Πολώνιο, ό όποιος, ως παρατηρητής και έδώ, παρακολουθεί *άτάραχος πίσω από την κουρτίνα τά ανθρώπινα*, αλλά και τό ποίημα «Δυσδαίμονα» που άφορμάται από τόν σαιξπηρικό *Όθέλλο* και έχει ως θέμα του τό έρωτικό πάθος και την ζηλία που αυτό γεννά.

*Στά χέρια σου τά μαῦρα
μέ κλείνει ἀγάπης αὔρα.*

*Εἶσαι ὁ ἀγαπητικός μου.
Ὁ χαλασμός τοῦ κόσμου*

*θά γίνει, ὅπως προστάξει
στήν Πέμπτη ὁ Σαίξπηρ πρᾶξη.*

*Γεννά τοῦ νοῦ του ἡ δίνη
Τή ζήλια καί μᾶς γδύνει.*

Ὅπως καί στίς προηγούμενες συλλογές, ἔτσι κι ἐδῶ ὁ Ψαρράς ἐπιλέγει νά μιλήσει ἀπλᾶ καί ἀβίαστα, ἀλλά οὐσιαστικά, γιά τά ἀνθρώπινα: τό ζήτημα τοῦ χρόνου, τῆς φθορᾶς, τοῦ θανάτου, τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς, τοῦ ἐρωτικοῦ βιώματος, ζητήματα δηλαδή καθαρά ὑπαρξιακά.

Χαρακτηριστικό εἶναι τό ποίημα «Vivere pericolosamente» στό ὁποῖο ὁ ποιητής μέ λιτό καί ἄμεσο τρόπο διαλογίζεται πάνω στό θέμα τοῦ χρόνου καί τοῦ θανάτου, ἀπαλύνοντας τή σκληρή του αἴσθηση μέ τό χιούμορ, ἀλλά καί μέ τήν ἐπιλογή τοῦ πρώτου πληθυντικοῦ προσώπου πού μοιράζει τό βάρος τῆς προοπτικῆς αὐτῆς σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους.

*Μέ ποῦδρες, στίχους καί, ἄν χρειαστεῖ, μέ ὑπνοστεντόν
Ἐπιβραδύνουμε τό βῆμα τῶν ἐτῶν,*

*Ἄλλά δέν ἀνακόπτουμε τή ροή τοῦ χρόνου.
Φεύγουμε ἀνήσυχοι. Τά σώματά μας λιώνουν.*

*Μένουν τά ὀστά. Κάτω ἀπ' τό χῶμα ἡ μέσ στήν ἄμμο.
Δέν ξέρεις ποιά δικά σου, ποιά δικά μου.*

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ ποιητής σκηνοθετεῖ πρόσωπα τοῦ μυθολογικοῦ καί θρησκευτικοῦ παρελθόντος, προκειμένου νά μιλήσουν μέ σύγχρονους ὄρους στόν ἀναγνώστη. Ἡ Εὐα, γιά παράδειγμα, στό πρώτο ποίημα τῆς συλλογῆς «Ἀναγνώριση», βγαίνει ἀπό τό βιβλικό πλαίσιο, διαπερνά τούς αἰῶνες καί φτάνει στό σήμερα γιά νά γίνει ἡ Ξανθιά θαμώνας τοῦ χαμάμ πού δέν ἔχει ἀπωλέσει στό ἐλάχιστο τό βάρος τῆς ἀμαρτωλῆς τῆς παρουσίας.

*Ὁ χρόνος εἶναι τό ρολοῖ πού λέει λάθος τήν ὥρα,
τό παρελθόν πού πρόκειται ἐκ νέου νά λάβει χώρα.*

*Ἡ Ξανθιά πού ἔδες χθές στό χαμάμ
εἶν' ἡ Εὐα, ἡ ἐρωμένη τοῦ Ἀδάμ.*

Στήν ἴδια λογική κινεῖται καί τό ποίημα «Ὁ γιός τοῦ Ἀδάμ». Ἐδῶ ὁ Κάιν μιλά μέ κυνισμό γιά τήν ἀδελφοκτονία πού διέπραξε, γίνεται τό ἀρχέτυπο τοῦ ἀνθρώπου πού ἐγκληματεῖ καί στό τέλος στοχάζεται καί διερωτᾶται:

Ὅλα περνοῦν. Ποιός τό θυμάται πῶς μέ λένε Κάιν;

Ζητήματα καί νοήματα βαριά πού προσεγγίζονται μέ τόν καλύτερο τρόπο, τό χιούμορ. Ἐνα χιούμορ ἄλλοτε ἐμφανές, ἄλλοτε ὑποδόριο, πάντοτε ὅμως κατάλληλο νά σπάσει τόν πάγο, ἀλλά καί τά κόκκαλα ὄσων ἐπαναπαύονται σέ στέρεα σχήματα.

Ἡ νέα συλλογή τοῦ Χάρη Ψαρρά ἀποτελεῖ μιά ἀξια συνέχεια τῶν προηγούμενων καί μιά περίτρανη ἀπόδειξη ὅτι ὁ ποιητής ἔχει βρεῖ τή «φωνή» του, τήν ἰδιαίτερη ὀπτική του καί ἔχει διαμορφώσει τήν προσωπική του ποιητική. Πάνω ἀπό ὅλα ὅμως ἀποτελεῖ μιά πρόταση. Μιά ἀνανεωτική πρόταση ἐκφρασης καί ἐκθεσης στήν πρόκληση τῆς ἀναμέτρησης μέ τόν παραδοσιακό ποιητικό λόγο.

Εὐσταθία Δήμου

PANIA KAPACHALIOU
Σκλήθρα
Εκδόσεις Έκάτη, Αθήνα 2018

Σαράντα-δύο άνομοιογενή κείμενα στεγάζονται στην πρώτη έκδοτική παρουσία της Ράνιας Καραχάλιου υπό τον τίτλο *Σκλήθρα* που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Έκάτη. Η άνοικεια όπτική, ή παιγνιώδης διάθεση, ή ειρωνική σκωπτικότητα, ή εύρηματική εικονοποιία, ή δυστοπική αίσθητική, ή διακειμενικότητα, ό έρρυθμος λόγος άποτελούν μερικά από τά κύρια γνωρίσματα της *Σκλήθρας*, τά όποία βρίσκονται σε συστοιχία με την εύθύβολη άφηγηματική της γλώσσας της: λογοπαίγνια, άμφισημία, μειξη τών γλωσσικών και ύφολογικών επιπέδων. Με έμπρόθετη την ειρωνική στόχευση, ή συγγραφέας έπιτυγχάνει τόν σκοπό της με ποικίλα άφηγηματικά τεχνάσματα, όπως τό παράλογο, τό χιούμορ, ό σαρκασμός, ή παρωδία, ό μαγικός ρεαλισμός. Ό άπολεσματικός τρόπος με τόν όποίο μεταχειρίζεται αυτά τά τεχνάσματα της έπιτρέπει νά ταλαντεύεται με άνεση σε έτερόμορφες λογοτεχνικές εκφράσεις και είδη: μικροαφηγήσεις τών όποίων ή ρεαλιστική προοπτική και τεχνοτροπία ύπονομεύεται διαρκώς, έπιστολές με παραλήπτη κάποιον «σκοτεινό κύριο», πεζά ποιήματα, ιδιότυπες παραβολές και άλλόκοτα παραμύθια. Πρόκειται δηλαδή για ένα ειδολογικό ύβριδιο, τό όποίο ύπηρετείται κι από τά άνάλογα άφηγηματικά εργαλεία. Τά όρια άνάμεσα στά πραγματικό και τό παράδοξο συμφύρονται διαρκώς, ώστε ή έγρήγορη του άναγνώστη κρίνεται άναγκαία.

Κύρια δεξαμενή από την όποια άντλεί τό υλικό της, ή μνήμη, και, μάλιστα από την πρωταρχική της κοιτίδα, την παιδική και την όψιμα εφηβική. Έξορύσσοντας και σταχυολογώντας τό παρελθόν κατασκευάζει μέσα από τις μικροϊστορίες τους μικρά πορτρέτα άφανών ήρώων: ή Μαρία ή δαιμονισμένη που «ξεμπρόστιαζε τούς άμαρτωλούς», ή Ρεβέκκα ή γεροντοκόρη που έσφαζε τις μπάλες που έπεφταν στην αύλη της, ή θεία Μερόπη και τά προξενία ένα εκ τών όποιων είχε γαμήλια κατάληξη, ό θείος Κώστας που εκτελούσε χρέη χασάπη ή ό κύριος Βίκτωρας που χειρουργείται στόν έγκέφαλο ύστερα από άσχημη διάγνωση. Η κοινή έμπειρία άποτελεί τό σημείο εκκίνησης για νά πραγματοποιητεί τά κείρια ζητήματα της ζωής, του θανάτου, της ματαιοδοξίας, της ύπαρξιακής άγωνίας, αλλά και της καλλιτεχνικής δοκιμασίας.

Δύο βασικοί θεματικοί άξονες, άμεσα συναρτώμενοι, γύρω από τούς όποιους όργανώνονται άφηγηματικά πολλά από τά κείμενα του βιβλίου, είναι ό θάνατος και ή σιωπή στίς ποικίλες κυριολεκτικές ή μεταφορικές όψεις τους. Στο άφήγημα «Ζελοτείπ για περίπτωση άνάγκης» έξομολογείται πώς «πιό πολύ, όμως, από τ' άγρια θηρία και τούς κρότους φοβόμουν τή σιωπή, γιατί ένιωθα νά γόρνει τό δέρμα μου από τά μέσα. Η 28η Όκτωβρίου τών τεσσάρων μου χρόνων ύπήρξε άκρως αντιπροσωπευτική της άλλόκοτης αύτης σιωποφοβίας». Και συνεχίζει πώς κατά τή διάρκεια τών έπίσημων έορτασμών για την έθνική επέτειο, στην πλατεία του χωριού, ή μικρή ήρωίδα αρχίζει νά τραγουδά έν μέση άκρας σιωπής τό τραγούδι που της είχε μάθει πρόσφατα ό παππούς της. Η μητέρα της γνέφει νά κάνει ήσυχία και «έκτοτε, σε κάθε έθνική έορτή, κουβαλάει στην τσάντα της ένα ζελοτείπ για περίπτωση άνάγκης». Τό άφήγημα τελειώνει με την ύποσπμειωση: «Εύτυχώς, τό χούι αυτό σταμάτησε, όταν έμαθα άνάγνωση και γραφή, και γίνόμουν κατ' έπιλογήν σιωπή ή ίδια», και συνομιλεί με ένα από τά τελευταία κείμενα του βιβλίου που φέρει τόν τίτλο «Σιωπή πολυτελείας» στό όποίο γράφει:

Μαύρα σακάκια φόραγαν, τύποι πελώριοι, θαρρείς κρύβαν Ξυλοπόδαρα μέσ στα μπατζάκια τους, τύποι με τιθασευμένες φαβορίτες, γυαλιστερά μουστάκια και σιδερωμένες μούρες. Σ' έναν πάγκο στη μέση της πλατείας είχαν άπιθώσει ζυγαριά πολυτελείας. Άπερίσπαστοι, στόν έναν ζυγό έβαζαν σιωπή και στόν άντικριστό χρυσάφι. Όταν ίσορρόπησε ή ζυγαριά, άναφώνησαν με δέος ή σιωπή είναι χρυσός. Έγχαροι σφήνωναν χρυσάφι στις μασέλες τους και μοίραζαν βουβαμάρα.

Κι έπαιρναν οι άνθρωποι / ξεχνώντας πώς / ή κούφια σιωπή / δέν έπουλώνεται / κακοφορμίζει.

Η σιωπή, έπομένως, προβάλλει άφένος ως περιεκτική στάση ζωής που την επιβάλλει ή άτομική συνείδηση με όρουσ κάθαρσης, άντισυμβατική ενάντια στη φλυαρία και τή μεγαλοστομία και άφετέρου ως έξωθεν έπιλογή και μορφή παραίτησης από τόν λόγο, με τή διπλή του έννοια, ως συνώνυμη του κενού.

Στενά συνδεδεμένος με την ποιητική της σιωπής, ό θάνατος και ή άπώλεια μεταστοιχειώνονται σε μικρές σκλήθρες άγκυλωμένες στό συγγραφικό χέρι και, κατ' επέκταση, στό άφηγηματικό σύμπαν του βιβλίου. Ό θάνατος, πανταχού παρών, δίνεται πάντα μέσα σε συμφραζόμενα ειρωνικά, άλληγορικά, παράδοξα που συμβαδίζουν με την άναπόδραστη άνθρώπινη συνθήκη του: ή κυρά-Γιάνναινα που άναπαύτηκε σε τόπο καταψύξεως, ή γιαγιά Ούρανια που άποχαίρησε τόν μάταιο τούτο κόσμο με τόν άρχάγγελο Μιχάλη φουριόζο νά τή φορτώνει άρον άρον στις φτερούγες του ή ή παρτίδα σκάκι που είχε σκαλώσει στόν

εγκέφαλο του κυρίου Βίκτωρα και ολοκληρώθηκε μέσα από μία νευροχειρουργική επέμβαση στο αριστεροεγκεφαλικό αήγγημα «Η σκακιέρα». Η έννοια του θανάτου αποδίδεται και έκτυπα. Λίγο πριν την όμολογία του συγγραφικού υποκειμένου για τη φανταστική ύπαρξη του σκοτεινού κυρίου με σκοπό την αναγνωστική πλάνη ή ετυμγορία είναι η εξής: *ένοχοι κι οι δύο / για φόνο εκ προμελέτης*. Στην επόμενη σελίδα αναγράφεται: *η σελίδα αυτή έσκεμμένα μένει νεκρή*. Είναι το κενό το οποίο καλείται στο τέλος ο αναγνώστης να αποκρυπτογραφήσει, να συμπληρώσει, να νοηματοδοτήσει ώστε να ενεργοποιηθεί η αφηγηματική διαδικασία. Απώλειες ζωτικές, σωματικές, υλικές, συναισθηματικές, ρωγμές και άτελεις εκβάσεις, μικρές ήττες, ή αγωνία για το τέλος, αφού «όλα έχουν ημερομηνία λήξης», όπως αναφέρεται στην επιστολή 9η.

Ένα υπόρρητο αλλά βασικό ζήτημα που θεματοποιείται στο βιβλίο είναι και η έννοια της ποιητικής, ως αναπόδραστη ανάγκη εκδήλωσης, ως επίπονη διαδικασία αναζήτησης, ως καλλιτεχνική βάσανος:

*Ήμουν μικρή, πολύ μικρή, όταν μου πρωτοπιθύρισε θά σέ συντροφεύω έσασε. Καθότι λόγο δέν μ' άφησες νά 'χω στή δήλωση αυτή, ούτε ήξερα άκόμη τί σημαίνει έσασε, ξεκίνησα νά συλλέγω άντιπερσπασμούς. Στην άρχή γραμματόσημα, χαρτιά άλληλογραφίας, άρωματικούς φακέλους, μολύβια μέ φαγωμένη μύτη, ή χωρίς.
Κι ύστερα λέξεις / λύκαινες λέξεις / νά τίς θηλάζω / σέ κάθε σου έπίσκεψη.*

Η άναμέτρηση του συγγραφικού υποκειμένου μέ τίς λέξεις άναδεικνύεται ως επίπονο και άμφιθυμικό έγχείρημα τό όποιο, συνάμα, μέ έντονη τήν άυτοαναφορική του διάσταση άποτυπώνεται έκτυπα μέσα από τίς παρηχήσεις:

*Τόσα πάρε δώσε, τόσες βίζιτες, και δέν μου συστήθηκες
άκόμα, σκάβω, σκεϋος, σκιρτητής, σκίνωμα, σκηπτός,
σκήθρα πού μπήγεις άνεπίστρεπτα στό σώμα.*

Αυτός άκριβώς είναι, τελικά, και ό βασικός ιστός πού συνέχει τά κείμενα τής Καραχάλιου: ή σκλήθρα ως άκίδα πού άναμοχλεύει τή μνήμη, ως ένοχλητικό μνημονικό κατάλοιπο, ή σκλήθρα ως μετωνυμία τής πληγής, του τραύματος, του ύπαρξιακού άλγους, τής φθοράς και του θανάτου, αλλά κυρίως ως άισθητική άποτύπωση τής άπώλειας, ή όποία έφορκίζεται μόνο μέσα από τήν παραμυθία τής γραφής.

Ματίνα Παρασκευά

ΕΛΠΙΔΟΦΟΡΟΣ ΙΝΤΖΕΜΠΕΛΗΣ

Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής – Μυθιστορηματική βιογραφία

Έκδόσεις Μένανδρος

Η μυθιστορηματική βιογραφία είναι ένα ύβριδικό είδος ανάμεσα στην ιστορία και τη λογοτεχνία πού μπορεί νά άπολαύσει όποιοσδήποτε, όπως άλλωστε τονίζει στον πρόλογο του βιβλίου ό κ. Κωνσταντίνος Μαλαφάντης, καθηγητής του Έθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Άθηνών και πρόεδρος τής Παιδαγωγικής Έταιρείας Έλλάδος. Η ζωή και τό έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή έξάλλου, προσφέρουν άφθονες πηγές για νά άναδειχθεί τό είδος αυτό, ώστε ό αναγνώστης νά άποκτήσει μία όλοκληρωμένη εικόνα για τήν προσωπικότητα και τή δράση του μεγάλου έλληνα έπιστήμονα μέσα από ένα ευχάριστο άνάγνωσμα, πού χαρακτηρίζεται από άμεσότητα και παραστατικότητα.

Δέν είναι όμως μόνο αυτά. Στο βιβλίο του Έλπιδοφόρου Ίντζεμπελη βρίσκει κανείς πλούσιο υλικό, πού φανερώνει εύκολα τή δυσκολία συλλογής και έπιλογής του. Φωτογραφίες, χειρόγραφες επιστολές, γράμματα στην Πηνελόπη Δέλτα μέ τήν όποία είχαν συγγενική σχέση, στον Άϊνστάϊν, τηλεγραφήματα, άποκόμματα έφημερίδων. Εικόνες πού μόνο νά ευνόησουν μπορούν τήν άφήγηση αυτή καθαυτή και νά φωτίσουν πτυχές τής ζωής του σπουδαίου μαθηματικού. Άλλά και ένα λεπτομερέςτατο γενεαλογικό δένδρο μέ όλες τίς λαμπρές προσωπικότητες τής οικογένειας Καραθεοδωρή, γραμμένο μάλιστα από τόν έγγονό τής άδελφής του και καθηγητή Χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο τής Ζυρίχης, Στέφανο Γερούλιανο.

Οί σκέψεις πού κάνω διαβάζοντας τό βιβλίο ταυτίζονται μέ τό σχολίο του κ. Μαλαφάντη στον πρόλογο πού μου είχε τραβήξει εύθως έξαρχής τήν προσοχή, ότι δηλαδή τό βιβλίο αυτό άξίζει νά διαβαστεί από τούς έφήβους, τούς μαθητές και τούς φοιτητές –πέρα βέβαια από τούς ενήλικες. Πράγματι, ή αφήγηση του κ. Ίντζεμπελη είναι τόσο άρτια και κατανοητή, πού σέ συνδυασμό μέ τίς αξίες και τά ιδανικά μίας

διεθνούς φήμης προσωπικότητας του ελληνισμού, όπως ο Καραθεοδωρής, καθιστούν αυτήν τή μυθιστορηματική βιογραφία ένα εξαιρετικό ανάγνωσμα γιά τούς σημερινούς νέους. Αυτό οφείλεται φυσικά στην τεράστια πείρα καί τίς γνώσεις παιδαγωγικής καί ψυχολογίας πού ἔχει ἀποκτήσει ὁ συγγραφέας, μιάς καί εἶναι κι ὁ ἴδιος ἐκπαιδευτικός, στή διάρκεια τῆς τριακονταετοῦς παρουσίας του στίς σχολικές αἰθουσες.

Ζωή Ρωσιίδου

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΟΥΜΑΝΙΔΗΣ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΙΟΠΟΥΛΟΣ
Εορδαία Γῆ ἡ ἀναζητώντας τόν χαμένο μας χρόνο
 Εκδόσεις Ρώμη, 2019

Οἱ συνεργασίες μεταξύ λογοτεχνῶν σέ κοινά βιβλία μᾶς ἔχουν καταπλήξει τόν τελευταῖο καιρό. Ὅμως, ἡ συγκεκριμένη ποιητική σπουδῆ τοῦ χαμένου χρόνου μέ κοινό θέμα τήν Ἑορδαία, τήν περιοχή γύρω ἀπό τήν Πτολεμαίδα, εἶναι πραγματικά ξεχωριστή. Δέν ἀφορᾶ μόνο σ' ἕναν λογοτέχνη, ἀλλά σέ δύο ταυτόχρονα, ὅπου ὁ καθένας μέ τόν δικό του τρόπο καί πρός τό τέλος τοῦ βιβλίου καί μαζί συνανποῦνται ποιητικά. Τό βιβλίο αὐτό μιλάει γιά τόν χαμένο χρόνο, γιά τόν χρόνο πού ἔχει χαραχτεῖ στό μυαλό καί στήν ψυχῆ μας, γιά τόν χρόνο πού διαωνίζεται ἀθελά μας πολλές φορές, γιά τόν χρόνο πού μένει στάσιμος σέ μία στιγμή. Γι' αὐτό καί τό κοινό ἐγχείρημα ξεκινάει μέ μία φράση τοῦ Μαρσέλ Προυστ ἀπό τό *Ἀναζητώντας τόν χαμένο χρόνο*, *Ἀπό τή μεριά τοῦ Σουάν*: «Ὡς τότε νόμιζα πώς οἱ τοποθεσίες αὐτές ἦταν μόνο μιά πανάρχαια φύση, πού ἀπόμεινε σύγχρονη μέ τά μεγάλα γεωλογικά φαινόμενα – καί τόσο ἔξω ἀπ' τήν ἀνθρώπινη ἱστορία, ὅσο ὁ Ὠκεανός καί ἡ Μεγάλη Ἄρκτος...».

Ἡ *Εορδαία Γῆ* (ἐκδ. Ρώμη, 2019) χωρίζεται σέ τρεῖς ἀνιχνεύσεις τοῦ χαμένου χρόνου: τοῦ Χρήστου Τουμανίδη πού ἐκτός ἀπό 21 ποιήματα ἔχει καί ἐπτά «ΤΡΙΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ», τοῦ Γιώργου Δελιόπουλου μέ 25 ποιήματα πού τοποθετοῦνται στόν χάρτη τοῦ χρόνου, ἐνῶ στό τέλος τοῦ βιβλίου βρίσκονται τρία κοινά ποιήματα, «ἀπό τή μεριά τοῦ Χρήστου καί τοῦ Γιώργου». Τό βιβλίο κοσμοῦν ἔργα τῶν εἰκαστικῶν Γλύκας Διονυσοπούλου καί Ἄννας Καμπουρίδου, ἐνῶ ἡ γενική ἐπιμέλεια ἀνήκει στόν ποιητή Κ. Θ. Ριζάκη.

Ἡ πρώτη ἐνότητα, ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, χωρίζεται σέ τέσσερις ὑποενότητες: ΕΝ ΑΡΧΗ..., Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΑΡΤΗΣ ΜΑΣ, ΣΥΝΟΜΙΛΩΝΤΑΣ καί ΤΑ ΤΡΙΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ. Ὁ χαμένος χρόνος βρίσκεται στό προσκήνιο τῆς ποιητικῆς ἔρευνας καί ἐπεξεργασίας τῆς γεωγραφίας τοῦ πληγωμένου τόπου. Οἱ ποιητικές ἀναφορές τῆς πρώτης ὑποενότητας θυμίζουν ἀρχαίους ποιητές πού καταγράφουν τό χρονολόγιο αὐτῆς τῆς τοποθεσίας ἀπό τή στιγμή τῆς γέννησῆς της. Ὁ Χρήστος Τουμανίδης παρομοιάζει τόν τόπο μέ κλειψύδρα, ὅπου τό χῶμα τῆς μιάς πατρίδας –ὅταν χάνεται κάτω ἀπό τά πόδια μας– ἀναδημιουργεῖται στήν ἄλλη.

ΕΝ ΑΡΧΗ, 2

*Φόβος, ἀπόφαση καί στεναγμός.
 Ἡ νέα μας πατρίδα, τά Καιλάρια.
 Τήν ἄλλη, τή χαμένη δέν τή λησμονοῦμε.
 Μέ δάκρυα χτίσαμε τά σπίτια
 καί τίς ἐκκλησιές μας.
 Τό νέο σχολεῖο τῆς ζωῆς.
 (Σ' αὐτά ἐδῶ τά χῶματα, τά μαῦρα.)*

*Κι ἔπειτα ἤρθε τό μεῖδιμα. Τό φῶς.
 Ἡ ἅγια ἐκείνη σιωπῆ πρῖν ἀπό τήν ἀγάπη.*

Ἄλλοι τήν εἶπανε λυγμό καί ἄλλοι ρυθμό τοῦ κόσμου.

Ὁ λυγμός, ὁ πόνος γιά τήν ἀπώλεια τῆς πατρίδας εἶναι ἕνα παράλληλο θέμα πού ἐπεξεργάζεται ὁ Χρήστος Τουμανίδης, μαζί μέ τόν χαμένο χρόνο. Ἡ προσφυγιά, τό αἰώνιο τραῦμα, ἡ παλιά πατρίδα, ἡ λεηλασία ἀκόμη καί τῆς ἴδιας τῆς φύσης στή νέα γῆ γίνεται ποιητικό στοιχεῖο, τρόπος ἐξαγνισμού, συμφιλίωσης. Καί ἡ ἴδια ἡ ποίηση γίνεται διόδος πρός τό φῶς, μιά «ἐλεγεῖα φωτεινή», καθώς «οἱ λέξεις / σηκώνουν πάντοτε στίς πλάτες τους / τά βάρη τῶν ἀνθρώπων». Μεταμορφώνουν καί ἀναπλάθουν τήν πατρίδα, πού ἀποτελεῖ τό σημεῖο ἀναφοράς. Ὁ τόπος μετατρέπεται σέ χρόνο, μέ τήν ἐπίγνωση ὅτι μπορεῖ νά εἶναι καί

αὐταπάτη. Στους παρακάτω στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα «ΜΙΑ ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ» ἡ τοποθεσία γίνεται καὶ πρό-
σωπο:

[...]

Ἡ γεωγραφία τῶν ἐτῶν, ἰδοῦ, πάνω στό δέριμα.

Στά πρόσωπα, στίς ράχες τῶν χεριῶν.

Στά βάθη τῆς ψυχῆς.

Γῆινα τοπία πού στενάζουν, λές.

Βάλε τό δάχτυλο, ἄν μπορείς,

βρές τήν ἀρχή, τό τραῦμα.

(Κρόκος, λιγνίτης, μάρμαρα – μπερδεύονται στά χεῖλη.

Γίνονται λόγος, νόημα ζωῆς – ἰριδισμοί θανάτου.)

Οἱ «ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ» βρίσκουν, ὅμως, καί στιγμές πού ἀξίζει νά τίς θυμᾶσαι: «Κράτα βαθιά σου ἐκεῖνη τή στιγμή πού σ' ἔκανε δική της». Αὐτές οἱ στιγμές ἔχουν ἀναφορές σέ πόλεις τῆς νιό-
της γιά τόν Χρῆστο: «Στή Νάουσα, στήν Ἐδεσσα / ἢ στήν Πτολεμαίδα; / Ἐκεῖ πού τρέχουν τά θολά νερά,
/ ἐκεῖ πού τρέμει ὁ τόπος». Αὐτές οἱ τρεῖς πόλεις ἐπαναλαμβάνονται καί στό ποίημα «ΟΙ ΑΓΑΠΗΜΕΝΕΣ
ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΑΣ» στήν ἐπόμενη ὑποενοότητα, ὅπου ὁ Χρῆστος Τουμανίδης συνομιλεῖ μέ τόν
Μενέλαο Λουντέμη καί μέ τόν Τζελαλεντίν Ρουμί.

Σ' αὐτήν τήν τρίτη ὑποενοότητα κυριαρχοῦν τά σύννεφα τοῦ Μενέλαου Λουντέμη, «αὐτά πού φέ-
ραν τό κακό. / Κι αὐτά πού κουβαλᾶμε ὅλοι ἐντός μας». Εἶναι ἡ μεταφορά πού χρησιμοποιεῖ γιά τίς θύελ-
λες τῆς ζωῆς, πού ὅμως ἀκόμη καί ὅταν ἔρχονται, ὑπάρχει ὁ τόπος πού τίς γλυκαίνει, ἀκόμη καί τώρα πού
ἔχει φύγει ἡ νεότητά. Στή συνομιλία του μέ τόν Τζελαλεντίν Ρουμί ὁ ποιητής βρίσκει «τό "ἅγιο κάπ" / Αὐτό
πού δίνει νόημα, βάθος καί πνοή». Δέν παύει νά τόν μαγεύει ἡ φύση, νά τόν θέλγει μέ ὅλη τήν ὁμορφιά
τῆς ἀνοιξιᾶς: «Σ' αὐτόν τόν κάμπο χάνεται ὁ νοῦς / Μνήμες, ἀγάλματα, νασί καί ὀπωρῶνες – / ἀνάστρο-
φος σάμπως οὐρανός. / Μιά γῆ σπαρμένη γαλαξίες».

Ὁ τόπος στή χρονική στιγμή τῆς ἀνοιξιᾶς εἶναι σημεῖο ἀναφορᾶς καί ἀφοπλισμοῦ τοῦ ποιητῆ σέ
ἓνα ἀπό τά ΤΡΙΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ:

Ἐκεῖ θά μέ βρεῖς.

Ἀνάμεσα στά βουνά.

Μέ τά χέρια ψηλά...

Ἡ ἐνότητα τοῦ Γιώργου Δελιόπουλου, ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ, χωρίζεται σέ τρεῖς ὑποε-
νοότητες, ΜΙΚΡΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ, ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΣΤΑΧΤΕΣ καί ΑΝΟΡΘΟΓΡΑΦΑ. Ὁ Γιώργος Δελιόπουλος ἐξι-
στορεῖ τήν καθημερινότητα στή ΜΙΚΡΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ, ὅπου ἀφενός εἶναι παρατηρητής, ἀφετέρου μιλάει
ἀνοιχτά γιά τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ καθημερινός ἄνθρωπος μέ θάρρος, μέ δράση, μέ δημι-
ουργική ἐνασχόληση, μέ ὄνειρο ἀλλά καί μέ κριτική στάση. Τά μικρά πράγματα, τά ἀσήμαντα γιά κάποιους,
παίρνουν ἄλλη διάσταση μέσα ἀπὸ τήν ὀπτική γωνία τοῦ ποιητῆ. Δέ φοβάται νά ἀναδείξει τό πρόβλημα,
νά ὑψώσει τή φωνή, νά δείξει ὅτι κάτι δέν πάει καλά, νά ἀναδείξει τό δίκιο καί τόν μόχθο πού ἀπαιτεῖται
γιά νά ἀλλάξουν τά πράγματα.

Στό τελευταῖο ποίημα τῆς ΜΙΚΡΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΑΣ οἱ δύο ποιητές συναντιοῦνται καί συνομιλοῦν μέ-
σα ἀπὸ κοινές ἀναφορές γιά τά νερά, τά δάση, τά βουνά, τίς λίμνες.

Ζάζαρη, Χειμαδίτιδα, Πετρῶν.

Τῆ Βεγορίτιδα; Ἀκόμα δέν τήν εἶδα.

Λίμνες: ἀνάστροφοι οὐρανοί.

Λίμνες: λιμάνια. Λίμνες: χαλασμοί.

(Χρῆστος Τουμανίδης, «ΕΝ ΑΡΧΗ, 7»)

ΚΥΡΙΑΚΗ ΟΛΗ ΜΕΡΑ

στά παλιά καί στά ἤδη μελλούμενα

κάτω ἀπ' τόν ἴσκιο τῶν βουνῶν

δίπλα σέ μαύρα χῶματα

έκει πού λάμπουν λίμνες
–ή Ζάζαρη, ή Χειμαδίτιδα
ή Βεγορίτιδα, οί Πέτρες–

λίμνες ανάστροφοι ούρανοι
λίμνες λιμάνια τών στίχων μου
λίμνες καημοί στόν βυθό τών αιώων.

(Γιώργος Δελιόπουλος, «ΚΥΡΙΑΚΗ ΟΛΗ ΜΕΡΑ»)

Στήν ύποερότητα ΡΟΔΑ ΚΑΙ ΣΤΑΧΤΕΣ κυριαρχεί ή κοινωνική κριτική. Ξεκινά από τήν αυτοκριτική μάλιστα, πού δέν υπάρχει μόνο στίς καθημερινές φροντίδες, αλλά έχει περάσει τόσο βαθιά πού έχει φτάσει στό ύποσυνείδητο καί επηρεάζει καί τόν ύπνο πιά, όπως στό ποίημα «ΕΝΥΠΝΙΟ».

Ή ταυτότητα αποτελεί βασικό στοιχείο τής συγκεκριμένης ύποερότητας. Ό έαυτός, ή ύποκρισία, ή ματαιότητα πηγάζουν από άπλά μοτίβα πού δέν τά δίνει σημασία ό καθημερινός άνθρωπος στό διάβα του, όμως ό ποιητής τά αξιοποιεί όλα: μυρωδιές, καιρικά φαινόμενα, ακόμη καί θεριά. Ξεσκεπάζει τίς καλά κρυμμένες ψεύτικες ταυτότητες. Βλέπει κι εκεί πού τόν χρόνο τόν σκέπασε τό χάμα, ακόμη κι εκεί πού κοιμούνται τά θηρία δέν φοβάται νά πάει. Από τή μήτη τόν πιάνουν οί «ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ» πού «μιλούν συνεχώς καί τά λόγια μυρίζουν κρεμμύδι / (τά είχαν καιρό στή χλωρίνη, τά έτριβαν ώρες / κι ακόμη δικά τους δέν είναι)». Υπάρχουν όμως καί γυναίκες πού σημαδεύουν θετικά τό χρονολόγιο τής ποιήσής του, όπως ή γιαγιά στό ποίημα «ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ» ή ακόμη ή «ΜΑΝΑ ΤΩΝ ΠΥΡΓΩΝ» πού τής ζητάει νά θυμηθεί τόν πόνο τής. Γενικά, ό Γιώργος Δελιόπουλος ζητά από τόν αναγνώστη νά σκεφτεί, νά θυμηθεί, όπως γιά παράδειγμα τόν Καπετάν Φούφα πού έδειχνε τίς μεγάλες ιδέες, νά κρίνει μόνος του ποιός φταιει γιά όσα χάθηκαν, γιά τόν «ΦΤΩΧΟΥΛΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ», γιά τό φεγγάρι πού έβγαλε κοφτερές ακτίνες.

Στήν ύποερότητα ΑΝΟΡΘΟΓΡΑΦΑ δημιουργείται τό καταφύγιο τών στιγμών («Μιά φωτεινή στιγμή άθανασίας»), ένα καταφύγιο γιά όλους τούς «τρέλους» τής πόλης. Κάποιες φορές γίνεται τό ίδιο τό ποίημα προορισμός, ένα «ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΑΓΡΙΩΝ ΣΤΙΧΩΝ», όπου φωλιάζουν τά πάθη του ποιητή. Τό καταφύγιο του χρόνου ταξιδεύει τόν ποιητή, όχι μόνο πάνω στό χαρτί, αλλά καί στή μουσική πού άφησε τό αποτύπωμα τής στό πρώτο φιλί, πού δέν χρειάζεται τίποτε άλλο νά τή συνοδεύει.

Όστόσο, όταν ό ποιητής χάνει τή στιγμή του, τόν ειρμό καί βρίσκεται μεταξύ φθοράς καί άφθαρσίας κατάκοπος, ξαναβρίσκει τόν έαυτό του μέσα στά «ΑΠΟΛΕΣΘΕΝΤΑ»:

Όταν ή γιορτή σπαίνει, ό ποιητής
κατάκοπος γυμνός από τήν τέχνη του
μαζεύει τά βιβλία πού έμειναν κλειστά

γιά νά γυρίσει μόνος του στόν στίχο
πού φτερουγίζει πάνω στό χαρτί
λίγο πριν γίνει στάχτη.

(Μιά φωτεινή στιγμή άθανασίας)

Στήν τελευταία ένότητα, ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ, οί δύο ποιητές γράφουν από κοινού τρία ποιήματα, δίχως νά διαφαίνεται ξεκάθαρα πού άρχίζει ό ένας καί πού τελειώνει ό άλλος. Μέσα από τό παράδειγμα τους μάς καλούν νά ανακαλύψουμε τόν δικό μας χαμένο χρόνο, όπως στό κοινό τους ποίημα μάς ζητούν νά θυμηθούμε:

Θυμήσου!

Όλη μέρα στήν πλατεία γιά καφέ
άνάμεσα στίς καμινάδες καί τό Βέρμιο
έκει πού τρέχουν τά θολά νερά
έκει πού τρέμει ό τόπος

συζητούσαμε άνοικτά μέ τά φαντάσματα
διαβάζοντας ποιήματα, λειψά, του μέλλοντός μας
δοκιμάζαμε τούς στίχους μας γεμίζοντας
στά πράγματα μελάνι τά κενά.

Ἡ ποίηση στὴν Ἑορδαία Γῆ φέρνει λίγο ἀπὸ τὴν ποίηση τῆς μεγαλοπόλης τῆς μεταπολεμικῆς Γερμανίας τῆ δεκαετία τοῦ '50, δίχως ὅμως νὰ συμμερίζεται τὴ θλίψη, τὴν ἀπομόνωση, τὴν ἀπόγνωση ἢ τὴν ἀπογοήτευσή της. Στὴν Ἑλλάδα οἱ βιομηχανικὲς πόλεις δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἐπιρροή στους ἀνθρώπους καὶ στὰ συναισθήματά τους, ὅπως συμβαίνει στὸ εὐρωπαϊκὸ ποιητικὸ γίνεσθαι. Ἴσως ἐπειδὴ, παρόλο πὺ ἔχει καταστραφεί ἡ γῆ καὶ ἔχουν ἔρθει τὰ φουγάρα, ὑπάρχει ἀκόμη αὐτὸ πὺ ὀνομάζεται κοινότητα, πολιτεία, γειτονιά. Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ δείγματα μιᾶς νέας ἐσωτερικότητος, ὅπως αὐτὴ πὺ ὑπῆρχε στὴν δεκαετία τοῦ 1990 στὴν Εὐρώπη γενικά. Αὐτὰ τὰ δύο ρεύματα συμπτέουν σὲ ὀλόκληρη αὐτὴν τὴν συλλογὴ καὶ δημιουργοῦν ἓνα ἐνδιαφέρον ποιητικὸ ἀποτέλεσμα, πὺ ἀξίζει νὰ τὸ ἀνακαλύψει ὁ ἀναγνώστης, γιὰτὶ διαβάζοντάς το θὰ βρεῖ κάτι ὄμορφο, κάτι δικό του.

Ξανθὴ Χονδροῦ-Χίλλ

ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ένα τεράστιο δυναμικό
ικανοτήτων και γνώσεων

Η εταιρεία
ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

στοχεύει... πετυχαίνει...
και συνεχίζει την προσπάθεια

ΣΤΟΧΟΙ

Διαρκής Μέριμνα
για τον άνθρωπο

ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ

Για 3η συνεχή χρονιά, η ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ διακρίνεται για την *Καλύτερη Επίδοση μεταξύ όλων των Ευρωπαϊκών Εργοστασίων Αλουμινίου* από την Ευρωπαϊκή Ένωση Αλουμινίου

Διαρκής Βελτίωση
των περιβαλλοντικών επιδόσεων

Πιστοποίηση
κατά ΕΛΟΤ EN ISO 14001

Διαρκής Προσπάθεια
για ικανοποίηση του πελάτη

Πιστοποίηση
κατά ΕΛΟΤ EN ISO 9001: 2000

pradisa

